

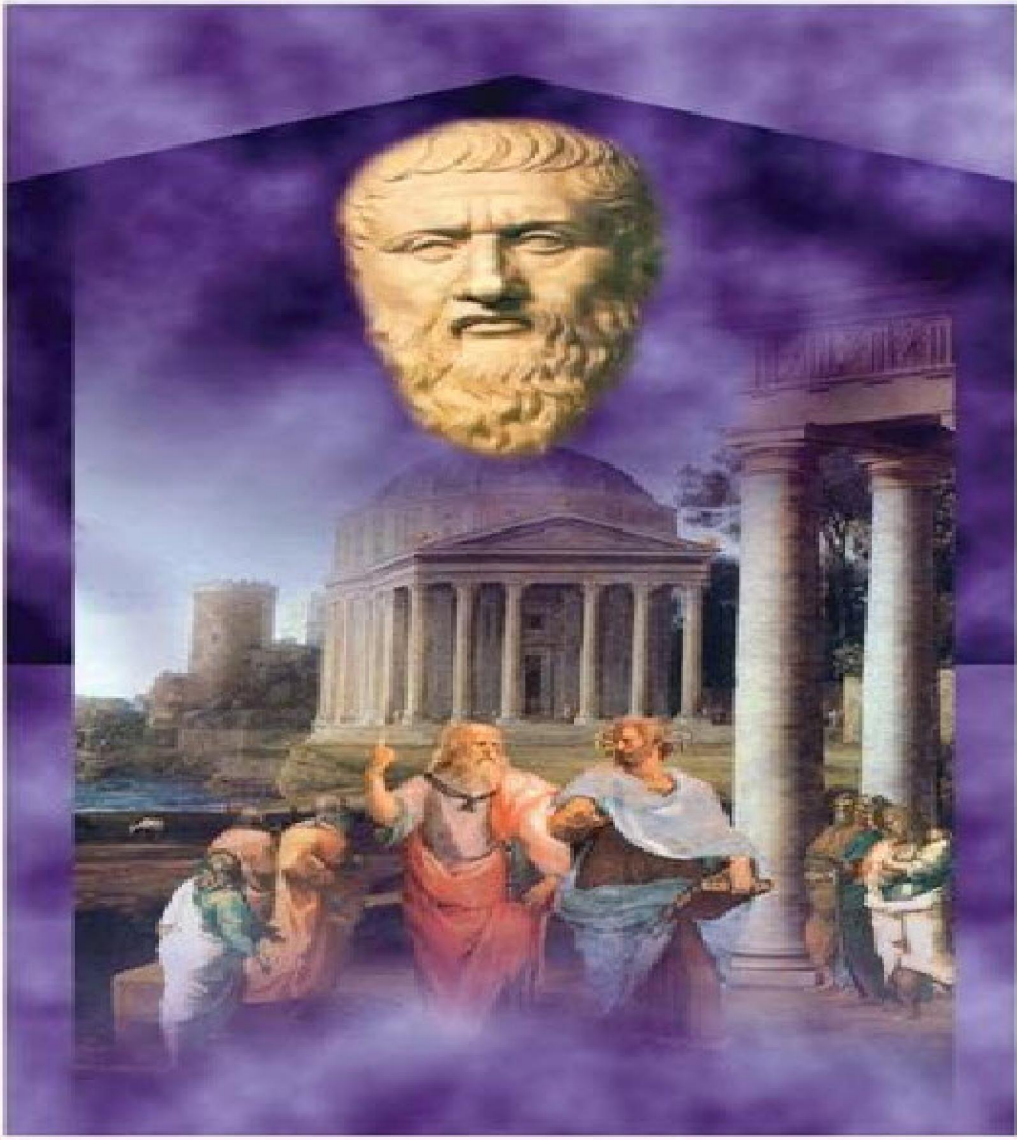
BORDO SIYAH

DÜNYA KLASİKLERİ - FELSEFE

DEVLET

PLATON

ÇEVİREN: CENK SARAÇOĞLU - VEYSEL ATAYMAN

Devlet

DÜNYA KLASİKLERİ - FELSEFE

DEVLET

PLATON

ÇEVİREN: CENK

SARAÇOĞLU - VEYSEL ATAYMAN

Bordo Siyah

DEVLET - PLATON

ÇEVİREN: CENK SARAÇOĞLU -

VEYSEL ATAYMAN

BS YAYIN BASIM DAĞITIM REK. ORG. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.

FATİH CADDESİ ALAYBEY SOKAK NO: 28/B ZEMİN KAT

MERTER – GÜNGÖREN – İSTANBUL / TÜRKİYE

TEL: (0212) 505 99 70 (pbx) FAKS: (0212) 505 99 75

MERTER V. D. 187 061 1123 e-mail: bs.yayin@gmail.com

TÜM HAKLARI BS YAYIN BASIM DAĞITIM REKLAM

ORGANİZASYON SANAYİ TİCARET LTD. ŞTİ'NE AİTTİR.

İZİNSİZ KOPYALANAMAZ, ÇOĞALTILAMAZ, KULLANILAMAZ.

PLATON (İÖ 427-348/347): SOYLU BİR AİLENİN OĞLUYDU. SOKRATES'İN ÖLÜMÜNE KADAR ONUN DERSLERİNİ İZLEDİ. ARDINDAN MISIR VE GÜNEY İTALYA'YI DA KAPSAYAN UZUN BİR YOLCULUĞA ÇIKTI. İÖ 387'DE ATİNA'YA DÖNEREK AKADEMİA ADLI OKULU KURDU. KENDİSİNİN OLDUĞU KABUL EDİLEN 28 DİYALOGDA, HOCASI SOKRATES'İN KONUŞMALARINI BİRARAYA GETİRİR. BUNLARIN EN ÖNEMLİLERİNDEN BAZILARI ŞUNLARDIR: PHAİDON, GORGİAS, MENON, POLİTİKOS.

EDİTÖR

VEYSEL ATAYMAN: 1941'DE İSTANBUL'DA DOĞDU. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NDE ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI VE FELSEFE ÖĞRENİMİ GÖRDÜ. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ MÜTERCİM TERCÜMANLIK BÖLÜMÜNDE UZUN YILLAR DERS VERDİ. HALEN AYNI BÖLÜMDE YÜKSEK LİSANS DERSLERİNE GİRMEYE DEVAM ETMEKTEDİR. FELSEFE, SİNEMA VE EDEBİYAT ALANINDA ÇOK SAYIDA MAKALE, DERLEME VE TELİF KİTABI YAYINLANDI. ÖZELLİKLE SİNEMA HAKKINDAKİ ÖNCÜ DEĞERLENDİRMELERİ NEDENİYLE HATIRI SAYILIR BİR HAYRAN KİTLESİNE SAHİP OLAN ATAYMAN, ÇEŞİTLİ YERLERDE VERDİĞİ SEMİNERLERLE OKURLARIYLA TEMASINI HEP SICAK TUTTU. BORDO SİYAH YAYINLARI'NIN DÜNYA KLASİKLERİ EDİTÖRLÜĞÜ GÖREVİNİ YÜRÜTTÜĞÜ SIRADA ÇOK SAYIDA DÜNYA KLASİĞİNE EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ ÇERÇEVESİNDE ÖNSÖZLER VE NOTLAR YAZDI. YÜZE YAKIN ÇEVİRİSİ YAYINLANDI. 2009 YILINDA DİL DERNEĞİ TARAFINDAN TÜRKİYE'NİN EN PRESTİJLİ ÇEVİRİ ÖDÜLLERİNDEN BİRİ OLAN ÖMER ASIM AKSOY ÖDÜLÜ'NE LAYIK GÖRÜLDÜ.

ÇEVİREN

CENK SARAÇOĞLU: 1979'DA DOĞDU. BİLKENT ÜNİVERSİTESİ ULUSLARARASI

İLİŞKİLER BÖLÜMÜNDEN MEZUN OLDUKTAN SONRA KANADA'DA UNIVERSITY OF WESTERN ONTARIO'DA SOSYOLOJİ MASTER VE DOKTORASI YAPTI. HALEN ODTÜ KUZEY KIBRIS KAMPÜSÜ SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ'NDE DERS VERMEKTEDİR.

VEYSEL ATAYMAN: BAKINIZ EDITÖR.

REDAKSİYON

SÜLEYMAN ASAF: 1950'DE İSTANBUL'DA DOĞDU. SAINT BENOIT LİSESİ'Nİ BİTİRDİKTEN SONRA FRANSA'DA ÖĞRENİM GÖRDÜ. ODA YAYINLARI İÇİN FRANSIZCA ÇEVİRİ YAPTI. GELİŞİM HACHETTE ANSİKLOPEDİSİ YAYIN KURULU ÜYELİĞİ GÖREVİNDE BULUNDU. RADİKAL VE CUMHURİYET GAZETELERİ VE AYRINTI, CAN, İNKILAP VE BORDO SİYAH YAYINEVLERİ İÇİN REDAKSİYON VE DÜZELTİ YAPTI.

YÜKSEL ÖZBEK: 1948'DE DOĞDU. MİLLİYET, RADİKAL, GÜNEŞ, GÜNDEM, AKŞAM'IN DA ARALARINDA OLDUĞU ÇEŞİTLİ GAZETELERDE REDAKTÖRLÜK VE EDITÖRLÜK YAPTI. ŞU AN BİR İNTERNET GAZETESİNDE YAYIN YÖNETMENLİĞİ GÖREVİNİ SÜRDÜRMEKTEDİR.

TASHİH

ESEN GÜRDAY: 1961'DE İSTANBUL'DA DOĞDU. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ESKİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜNDEN MEZUN OLDU. 1978 YILINDAN BERİ YAYINCILIK SEKTÖRÜNDE DÜZELTMEN OLARAK ÇALIŞMAKTADIR. GELİŞİM YAYINLARI, SABAH KİTAPLARI VE TURGUT YAYINCILIK'TA UZUN YILLAR ÇALIŞTI. BORDO SİYAH DIŞINDA İŞ-KÜLTÜR YAYINLARI VE CUMHURİYET KİTAPLARINA DA DIŞARIDAN DÜZELTMENLİK YAPMAKTADIR.

GİRİŞ

Elimizdeki metnin Yunanca adının sadece dilimize değil, öteki dillere de çevrilmesi sırasında alınabilecek kararlar bile, bir tartışmanın kapısını aralayabilir cinstendir. Bunu söylerken, daha çok akademisyenleri, hatta daha da öteye Platon uzmanlarını ilgilendirecek bir soru olan, Platon'un metnine tekil "politeia" mı yoksa çoğul "politeiai" adını mı vermiş olduğu sorusunu kastetmiyoruz. Platon külliyyatı[1] içinde günümüze ulaşan elyazmalarında her iki biçimin de kullanıldığını öğreniyoruz. Platon'un en ünlü öğrencisi Aristoteles'in[2] bu eserden yaptığı alıntılarda kullandığı tekil biçimi tercih etmememiz için herhangi bir neden bulunmadığını ve bu tercihin büyük olasılıkla yerinde olduğunu gönül rahatlığıyla söyleyebiliriz. "Devlet" başlığını tercih etmeme durumunda, metnin başlığı "Devlet Biçimleri" olarak düşünülmelidir. (Bu konuda epey bir tartışma yapıldığı belli oluyor. Çoğu uzman, ağırlığını "tekil" halden yana koyuyor; U. v. Wilamowitz-Moellendorff, Platon, 2. cilt., Berlin, 1919, çoğul biçimi benimseyen çevirilere örnek. Ancak elbette Aristoteles'in alıntıları felsefe-kültür tarihi bakımından en güvenilir, sahici kaynak olma hakkına sahip; çünkü, Platon adı altında, günümüze sahiciliği tartışılır, hatta sahteliği aşikâr epey bir birikim uzanagelmıştır. Batı'da yapılan çevirilerin ortak kaynağı olan Yunanca metnin yanı sıra "Yasalar" metnin ve öteki politik içerikli Platon metnlerinin sahte olduğunu, Politeia'ya bir yorum yazan, İS 5. yüzyılda yaşamış Proklos'un[3] iddia ettiği söylenir.)

Çeviriye dönecek olursak, başlık hakkında karar vermeye yönelik asıl güçlüğü bu tekil-çoğul tercihi arasına sıkışmadığını, "politeia"yı ister Devlet isterse de Devlet Biçimleri olarak karşılayalım, sorunun, Yunanca kavramın derinliğini ve genişliğini modern ya da öteki devlet kavram ve tasarımları ile vermenin zorluklarından kaynaklandığını söylememiz gerekiyor. Bu ilişkiyi biraz açmakta yarar var; çünkü buradan metne girişin bir ilk kapısını da aralama imkânı elde edebiliriz. Kuşkusuz, "devlet" geleneği farklı sosyal-politik-kültürel topluluklar; "devlet" dendiğinde, içeriği değişik ve farklı

doldurulacak bir kurumun çağrışımlarına açılıyorlar. Burada bizim yetki ve uzmanlık alanımızın dışında kaldığı için, kendi sosyal-politik-kültürel dünyamızda “devlet” sözcüğünün içeriğinin, bir kavram olarak, toplumsal “zihinde” “duygu ve algıda”, toplumsal/bireysel psikolojide nasıl doldurulduğunu tartışmak bize düşmez. Zaten bu “giriş” kapsamında fiziksel olarak da imkânsızdır bu. Gene de kısaca bir iki değinme yaparak, özellikle “modern devlet” anlayışını çok geç “ithal etmiş” bir ülkede, Platon’un politeia’sının oldukça farklı bir devlet kavrayışına işaret ettiğini hatırlatmakta yarar bulunmaktadır. Çünkü, aynı sözcük ya da kavram, diyelim ki, devlet ile imparatorluk (reich) kavramını ve çağrışımlarını birleştirmiş, devleti soyut bir zorlayıcı gücün temsilcisi (yasal) şiddet tekelleşmesi olarak algılamaya eğilimli bir Alman zihni ile farklı bir devlet yaşantısı bulunan bir İngiliz’in zihnine farklı yansıyacak; bu iki farklı bakış açısından Platon’un politeia’sı da değişik düzlemlerde alımlanabilecektir.

“Polis”[4] ya da Kent Devleti ve Yurttaş İlişkisi

Politeia, eski Yunanlı için (en azından metnin yazıldığı dönemde) önemli ölçüde bireysel, kişisel yaşantı parçası gibi bir şeydi; “polis” insanının ya da yurttaşının bizzat katıldığı bir deneyimdi; politeia bir iç düzendi, “polis”in ruhuydu, kişi de (yurttaş da) bu “polis ruhunun” vazgeçilmez, ortadan kaldırılmaz parçasıydı. Dolayısıyla da “politeia, onun dışında, ona yukarıdan zor uygulayan soyut bir kurum olarak hiçbir anlam taşıyamazdı. Yunanlılara özgü politik bir yaratım olan “polis,” kişinin (yurttaşın, bireyin) yararlarını düzenleme adına, onun karşısında, zor uygulama yetkisini meşrulaştırmış bir karşı güç olarak yer almıyordu; polis, mekânsal bir merkezin, polis’in (kent) içinde, çevresinde bir araya gelmiş, bağımsız bir cemaat (topluluk) oluşturan yurttaşların toplamıydı. Polis topluluğu (cemaati) kişinin yurttaş (politeas) olarak yaşayabileceği biricik sosyal alandı; bu nedenle de en azından onun politik varoluşunun ortadan kaldırılması ya da polis dışına itilmesi, bugün bizim anlayıp kavrayabileceğimizden çok farklı sarsıntılara yol açabiliyor, kimliğin, kişiliğin ve varoluşun yitimini ifade ediyordu.

Kişi, polis’te, doğuştan itibaren yurttaşlık hakkı kazanmış oluyordu; çünkü hem hakiki polis’li olan anne, gene bir polis yurttaşı olan babaya bir çocuk armağan etmiş oluyordu; bu yönden, fiziksel bakımdan polis’li olma hakkını elde ediyordu çocuk; ama öte yandan da aile hukukuna göre düzenlenmiş, kendi gelenekleri, dinsel kult ve tören âdetleri bulunan bir cemaatin (phratie) içinde dünyaya geldiği, bu cemaate kabul edildiği için de polis yurttaşı, öteki deyişle bir kent yurttaşı sayılıyordu. politeas (polis yurttaşı) savaşta ve barışta kenti için yaşar ve kentin hemen surları önüne gömülür, ya da savaşta ölmüş ve geri dönememişse, bütün öteki savaş kahramanları ile birlikte bu kez sembolik olarak surların önündeki mezarlıkta yerini alır, politik hayatını kentin (devletin) içinde öteki işlevlerini yerine getirerek gerçekleştirirdi: Ya askerdi ya da komutan; dar anlamda politik görev yapan, onurlu bir resmi işte çalışan bir memurdu (bürokrat); ekonomik işlerle uğraşır, dini gereklikleri yerine getirirdi. Yunan polis’i, bütün kult (tapınma/ibadet) görevlerinin yönetildiği merkez, tanrıların iradesinin gerçekleştirilme aracıydı. Polis tanrıların koruması altındaydı, o da, “kalede”, Akropolis’te oturan tanrıların kayırıp koruyordu. Kentin bütün eylemleri, aldığı kararlar, yaptığı tercihler ilkece tanrılarındı ya da onlar adına, onların istediği eylemler olarak anlaşılıyordu; bu eylemleri yerine getirenler, tanrıların lütfuyla, onların koruması ve yol göstermesi sayesinde yapabiliyorlardı bunları; demek ki polis’e karşı asice, yıkıcı ve başına buyruk davranan kimse, aslında tanrıların buyruk ve isteklerine karşı gelmiş oluyordu. Polis düzeni, tanrıların düzeninin gerçekleşmesinden başka bir şey değildi; bu da dünya düzeninin burada temsil edilmesi demekti; Yunanlılar için dünya ile düzen kavramının aynı sözcükle ifade edilmesi herhalde anlamlıdır. Tanrılara giden, polis’in üstüne yükselmiş olurdu; çünkü eski Yunanlı, Tanrı ile ve dünya ile bireysel bir bağ kurma gibi bir anlayışa sahip değildi; o ancak polis’e, kente aidiyeti sayesinde insan olma vasfına sahip olabiliyordu.

Ancak düzen, biçimler ve kurallar üzerinden gerçekleşir; bu biçimlerin, ilke ve kuralların toplamı, devlet düzenini (anayasayı), öteki deyişle politeia’yı, ya da devlet biçimini meydana getirir. Düzenin yasası (anayasa) sadece “agraphoi nomoi”, yazıya geçmemiş örf, âdet, gelenekler ve yasalar olarak

yurttaşların “içinde” var olduğu, yaşadığı sürece, etkili olabilmek (icra edilebilmek) için yazılı düzleme geçmiş olmak zorunda değildir; ancak devletin uzun süreli var olması durumunda, genellikle olduğu gibi, bu örf ve âdetler, davranış belirleyici yasalar, önemli noktalarıyla yazılı kayıtlara dökülebilir, böylece çarpıtmalardan, istenmeyen değişikliklerden korunabilir. Bu noktada polis, artık yasayı koyan, düzen talep eden kurum olarak, polis hayatının her alanında tek tek yurttaşların “karşısına” çıkar. Ne var ki bu ilişki, polis’in bir yasa koyucu ve düzenleyici olarak yurttaşını, bizim anladığımız anlamda “zorlaması” anlamına gelmekten çok, bir kaygılı anne, eğitimci, yetiştirici, yol gösterici ilişkisi olarak anlaşılmalıdır. Polis’in ilke ve düzenlemeleri, bir annenin, bir babanın, bir kardeşin, dolayısıyla da bütün yurttaşların himaye edici, yönlendirici sesini temsil ederler. Polis’in biricik hedefi, yurttaşlarının gerek tanrısal gerekse insansal düzlemde varoluşlarını düzenlemek ve korumak; gençleri, en iyi yurttaşlar olarak yetiştirmek, bütün yurttaşlarına mutlu bir hayat sağlamak olduğundan, polis düzeninin yetkili ellerine, bugünkü modern dünya insanının, en azından Batı demokratik toplumlarındaki bireyin kolay kolay anlayabileceğinden çok fazla, bireyin özel hayatına ve mülkiyet ilişkisine müdahale imkânı veren haklar teslim edilmişti. Ancak polis yurttaşı, bu haklardan kendisine yöneltilen talepleri, kişisel alana bir müdahale gibi algılamıyor, kendisinden talep edilenleri yerine getirmeyi, gerek kendisi gerekse de öteki yurttaşlar bakımından yerinde ve gerekli fedakârlıklar olarak görüyordu. O karanlık, hayatı silip yok edici ölüm karşısında etkili olabilmenin biricik yoluydu bu fedakârlıklar ya da hatta kendini kurban etmeler.

Politeia (devlet), yaşayan bütün yurttaşların tarihsel olarak gelişmiş haklarının ve bu haklara karşılık gelen görevlerinin bir tür özeti, genel talepler ile kişisel hak ve isteklerin gücünden türemiş canlı, yaşayan bir birim, bir bütünlük olarak anlaşıldığında, onu taşıyan yurttaşların ekonomik, politik, hukuksal ve elbette dinsel ve düşünsel ilişkilerde yaşadıkları dönüşümlerle birlikte, devletin de bu dönüşümlere, yeniliklere cevap verebilecek düzenlemelere gitmesi de kaçınılmazdı. Politeia’nın bu yönde gerçekleştirdiği adımlar, reformlarda ya da devrimlerde görünürleşiyor, muhafazakâr çabalar ile reform çabalarının karşı karşıya geldiği yerde tayin edici önem taşımaya başlıyorlardı. Politeia’da gerçekleştirilen dönüşümler ile ilgili olarak Sparta’lı Lykurgos,[5] Drakon,[6] Solon,[7] Perikles,[8] Atinalı Kleistenes[9] ve gene başka kentlerdeki (polis’lerdeki) isimler akla gelmektedir. Bu ve benzeri kimselerin talep ettikleri reformlar ya da atılmasını istedikleri ilerici adımlar, bütün bir kentin değilse bile, kent yurttaşlarının önemli bir bölümünün talepleri olarak ortaya çıkmış yenileme girişimlerini, hayata yönelik yeni istekleri dile getirmekteydi. Yeni bir düzene yönelik talepler, bütün bu reform ve yenileştirme isteklerinin yeni yasal düzenlemeler içinde tespit edilmesini ve polis’in, yurttaşların yaşama biçimlerinin ve taleplerinin ifadesi olma görevini, bundan böyle de yerine getirtmeyi hedeflemekteydi.

Yunan toplumu hem coğrafi yönden birbirinden kopuk birimlerden oluşuyordu hem de çeşitli yerel, etnik cemaatlara ve kültürlere bölünmüştü; bu sosyal yapıyı taşıyan birkaç yüz polis vardı. Bunların çoğunun tarihi ve siyasal yapıları hakkında hemen hiçbir şey bilinmemektedir; dolayısıyla da Atina, Sparta[10] gibi birkaç polis devleti örnek olarak kabul edilir.

Coğrafi yönden bakıldığında surlarla çevrili polis’lerin dışında geniş kırsal alanlar yer almaktaydı. Her polis’in yüksekçe bir alana kurulu bir kalesi, öteki deyişle akropolis’i ve bir pazar yeri (agora’sı) bulunmaktaydı.

İÖ 3. yüzyılın hemen başında, özellikle, merkezi konumdaki Atina polis’i (sitesi) ya da kent-devleti, siyasal-ekonomik dengelerin bozulmasıyla, muhafazakârlığın arttığı bir döneme girmişti. Sokrates’in duruşması da bir yönüyle bu bağlamda ele alınması gereken bir tarihsel trajediyi yansıtıyordu. Atina karşısında “bir tür aydınlanma”yı temsil eden ve Atina dışı merkezlerde etkili olan Sofistler, felsefelerinde “insanı” ölçü olarak öne çıkartıp şeylerin doğruluğunu ve geçerliğini öznelleştirirler; tek kişinin bireysel bilincinin ve algılarının, nesnel dünya karşısında güvenilmez duruma gelmesi, aslında yukarıda sözünü ettiğimiz polis devletinin düzenleyici ilke ve yasalarına bir güvensizlik, genel geçer kurallara bir başkaldırı anlamına gelmekteydi. Sofistik düşünce, bireyi sorun

olarak, bütün bir varlığın ve isteğin merkezine yerleştirmeye başlayınca, o zamana kadar uzanagelmış bütün düzenleri sarsan bu anlayış, polis “evrenini de” yepyeni sorunlarla, endişe, kuşku ve taleplerle karşı karşıya getirdi. Gerçekten de İÖ 4. yüzyıl, o zamana kadarki hayatı taşıyan bütün sağlam görünmüş temellerin sarsılması demektir. Örneğin tanrılar ya da tanrısallık anlayışı, varlığın en temel ve eski ölçüsünü oluşturur ve insanın bütün eylem ve davranışları, son tahlilde, tanrı düzeninin karşısında tartılıp yerine oturtulurken, “sofistik kuşkuculuğun” yaygınlaşmasıyla birlikte, sadece tanrısal düzenleyici ilkeler değil, onların doğrultusunda meşruiyetini bulan ilişki ve kurumlaşmalar da sarsılmaya yüz tuttu. Örneğin İÖ 4. yüzyılın başına kadar, Atina’da yönetim genellikle “soylu” sayılacak kişilerin sorumluluğunda kalmışken, şimdi herkes devlet görevlisi olma hakkına sahip olduğunu düşünüyordu. Gerçi bu “yeni dönem”, soylu dediğimiz kentin varlıklı kesimlerinin çocuklarından daha çok polis yurttaşlarının çocuklarından yeni bir eğitim kalitesi talep ederken, yepyeni bir öğretmen tipinin de gelişmesini zorunlu kılmaktaydı.

Bu gelişme metnimiz bakımından apayrı bir önem taşıyor. Bu öğretmenler de gene Sofistler içinden çıktılar. Bunların en ünlülerinden biri, dersinin hedefi olarak “areta politike”yi, yani kente özgü yetenek ve beceri geliştirmeyi, gerek evde, gerekse kentte, pratik hayata ayak uydurmayı öğreten Abdera’lı Protagoras’tı.[11] (bkz. Platon, Protagoras Diyaloğu). Bu anlayış politik teorisinin de doğuşuna işaret ediyordu ve Yunanlı genci eğitmeye kalkmış hiçbir öğretmen, polis için eğitim verdiği sürece, en iyi devlet biçiminin hangisi olduğu sorusuna değinmeden eğitim yapamazdı.

Platon’un Yolu

Sofistik düşüncenin eğitim anlayışına bağlı etkilerden ve dönemin entelektüel ikliminden nasibini alarak yetişenlerden biri de Platon’dur. Aile kökeni ve akrabalık ilişkileri bakımından onun bir devlet adamı olarak polis (site) devletine hizmet etme olasılığı öylesine akla yakındı ki ne annesinin, ne babasının onun doğumunun ardından (İÖ 428/427), oğullarına bakıp da devlet adamlığının ötesinde bir uğraşla ünleneceği, herhalde akıllarının kenarından bile geçmemiş olmalıydı.

Platon, Atina soylu zümresinden geliyordu. Bu toplum katmanının yaşama felsefesi zihinsel ve bedensel hareketlilik, hareketlerde zarafet, insan ilişkilerinde nezaket ve ölçülülük, ama aynı zamanda ince bir alaycılık ve mizaha yatkınlık vb.’ydi. Elimizdeki bilgiler Platon’un ne anne ne de baba tarafından akrabalık temellerine inmemize imkân tanıyor. Baba Ariston’un, Atina’nın son kralı Kodros sülalesi ile, anne Perikton’un ise, ünlü Atina yasaları yapıcısı Solon ile akrabalığından söz edilmiş olsa da, bu bilgileri doğrulama imkânı bulunmamaktadır. Anne tarafından kuzenlerinden biri olan Kritias, ileride ünlü Atina “Otuzlar” yönetiminin[12]- ya da “tiranların” arasında yer alacak, zengin bir akrabadır; bir aristokrat olan Kritias bugünün diliyle söyleyecek olursak “aşağı tabakayı” hor görür ve küçümser; o entelektüel yetenekleri gelişmiş, felsefeci, ozan, devlet adamı kimliklerini kişiliğinde birleştiren biridir. Platon’un, her ikisi de kendisinden daha büyük olan erkek kardeşleri Adeimantos ve Glaukon, Devlet diyalogunda Sokrates’in muhatapları olarak rol alıp, düşünce tarihine geçmiş olma şansını, küçük kardeşleri Platon’a borçludurlar. Platon, kız kardeşinin oğlu olan Speusippos’un, hayatını sürdürmesi için gerekli maddi gelirden yoksun olduğunu görmüş ve yeğenini, kendinden sonra Akademi’nin[13] yöneticisi olarak görevlendirmiştir. Kısacası Platon kuşağı, aktif politikadan tamamen uzak, sessiz bir hayatı tercih etmiştir.

Platon’un, politik hayattan uzak kalmaya kolay kolay karar veremediği ve epey bir kararsızlık geçirdiği, iç hesaplaşmalardan kurtulamadığı belli olmaktadır. Onun kendine çizdiği bu “kader yolu” belki de, felsefenin, günümüze kadar politika ile bir türlü barışmamasının ya da birleşmemesinin nedeni olarak da anlaşılabilir. Zaten bu kararı, onun seçtiği bu yolu anlamak demek, Politeia’yı anlamamız için zorunlu zihinsel çabanın belli bir bölümünü yerine getirmiş olmak demektir. Bir başka deyişle, Platon’un politika yolunu niçin seçmediğini açıklamakla, Politeia’yı anlamamıza giden yolda en iyi rehberliği yaptığını söylemek mümkündür. Platon’un İÖ 354 yılında, 73 ya da 74 yaşındayken yazıp Sicilya’ya gönderdiği bir mektup, kendi elinden, kendi hayatına bir geri dönüp bakma, hayatını değerlendirme işlevi taşımaktadır. Bu mektubun önemli bölümlerini hatırlayalım:

“Bir zamanlar gençken, birçok kimse gibi düşünüyordum: Aklımda, kendimin efendisi olur olmaz politikaya yönelmek vardı. Gelgelelim bu kararıma, kamusal hayattaki şu deneyim engel oluşturdu: O zamanki düzenimiz (anayasamız) geniş bir çevrede değersiz, hor görülmekteydi ve sonunda çöktü. Yeni düzenin tepesinde 51 erkek vardı... Ancak bunların 30’u sınırsız iktidar yetkisiyle bütün hükümeti (yönetimi) devraldılar. Onların arasında birkaç akrabam ve tanıdığım vardı ve bunlar kalkıp beni de hemen (aralarına) çekmeye çalıştılar... Gençliğimde bu konuda edindiğim deneyimler beni haklı çıkardı. Onların devlet yönetimini, haksız bir yoldan döndürüp, adaletin yoluna sokacaklarını ummuştum. Bu nedenle de büyük bir merakla ne yapacaklarını dikkatle izlemeye koyuldum ve kısa süre içinde, bu adamların, eski anayasayı koyacak yer bulamadıklarını gördüm. Başka birçok şeyin (hatanın) yanı sıra arkadaşım olan yaşlıca bir adamı, dönemin en dürüst, en namuslu insanı demekte hiç tereddüt etmeyeceğim Sokrates’i, bir yurttaşı idama götürmek üzere başkalarıyla birlikte görevlendirdiler; böylece onu suç ortağı yapmayı amaçlamışlardı. Ne var ki Sokrates boyun eğmedi ve onların canice eylemlerine katılmak yerine her şeyi göze almayı tercih etti. Bunu ve buna benzer hiç de öyle önemsiz olmayan kimi şeyleri görünce beni bir tiksintidir aldı ve bu cani idareden uzaklaştım. Çok geçmeden o ‘Otuzlar’ devrildi ve anayasa lağvedildi. Bunun üzerine yeniden, çok yavaş ilerlese de, politik düzlemde faal olma isteği beni sarmaya başladı... Gelgelelim o iktidar sahiplerinden bazıları, Sokrates’e en son mal edilebilecek en kötü suçlamalarla arkadaşımızı mahkemeye çağırdılar. Anlayacağınız onu tanrısızlıkla suçlayarak mahkemeye çıkardılar ve hüküm giydirip hükmün infazını sağladılar... Bunu ve hükümeti, yasaları, töreleri yöneten kişileri görünce ve yaşlandıkça bu çarkın bütününe kavradım ve doğru bir sonuca varıp politika yapmanın ne kadar zor olduğunu anladım. Çünkü dostlar ve güvenilir “parti” yoldaşları olmadan hiçbir şey yapmak mümkün değildi... Ayrıca yasama ve ahlak alanında çöküntü ve çürüme şaşırtıcı bir şekilde artıyordu. Böylece, başlangıçta politika yapmaya çok hevesli olduğum halde, bu olayları gördükçe ve bütün bu plansız, amaçsız sürüklenişi inceledikçe kafam karışmaya başlamıştı. Gerçi bütün bunların ve devlet varlığının nasıl daha iyi olabileceği konusunda düşünmekten vazgeçmedim ve hep bir eylem fırsatı kollayıp durdum, ancak sonunda mevcut devletlerin berbat bir durumda olduğunu kavradım. Çünkü mükemmel bir yeni organizasyon, elverişli şartlar sunarak, imdada yetişmezse devlet-yasa ilişkileri hemen hemen iflah olmaz bir durumda kalacaktı. Bunun üzerine kendimi, hakiki felsefenin hakkını teslim ederek, sadece onun bütün kamusal ve özel hayattaki adalete bakış imkânı verebileceğini ve doğru ve hakiki filozoflar iktidara gelmeden ya da devletlerin iktidar ve güç sahipleri ilahi irade sonucunda gerçek filozoflara dönüşmeden, insan soyunun mutsuzluğunun son bulmayacağını açıklamaya zorunlu hissettim.” (Burada yeri gelmişken, genelde gerçek, sahici olduğu kabul edilen ve sıkça alıntı yapılan bu mektubun, sahte olabileceğine ilişkin tezlerin de ortaya atılmış olduğunu belirtmek gerekiyor. Örneğin G. Müller, “Sahte Platoncu 7. Mektuptaki Felsefe, 1949” başlıklı çalışmasında; J. Derbolav, Platoncu Dil ve Bilgi Teorisi Çerçevesi İçinde “Kriton Diyaloğu”, -Gnomon, 26, 1954, s. 453’te, bu tür iddialar ileri sürmüşlerdir. B. Stenzel: 1953, A. J. Ph. 74, s. 383-397’de “Is Plato’s seventh epistle spurious?” başlıklı yazısında ise bu tezleri çürütür.)

Yetmişinin ortasındaki Platon’un polis ile olan ilişkisini, ömür boyu edindiği deneyimlerin bir özetini sunduğu bu mektup, buraya alınmış kısa bölümüne rağmen bize yeterince bir fikir veriyor. Politeia’da (473d) “Filozof krallar” bölümünün bir varyasyonu gibi geliyor kulağa. Platon’un politika yapmaya kendini adeta mecbur hissetmesi, onun kişisel karakterinin kaçınılmaz bir sonucu gibi görünse de, gene aynı karakter özelliği, kendisine, yerine getiremeyeceği talepler yönelttiğinden, onun politikaya adım atmasını önlemektedir. Onun “dünyaya böylesi bir kez gelir” dediği biricik insan Sokrates, hayat yolunu çizmesine ve aldığı kararlara damgasını vuran kimsedir.

Ölümü Yeni Bir Felsefeci Kuşağı Doğuran Adam: Sokrates

(Baba) Sophronisbos’un ve (anne) Phainarte’nin çocuğu olan Sokrates, Atina’nın sıradan yurttaşlarından biriydi. Heykeltraşlar loncasının üyesi olduğundan, hâlâ soyluluğunu sürdüren Atina aristokrasisine dahil değildi, ama sanki kendiliğinden bu soylu katmanın içinde doğmuş, orada yerini

almıştı. Sokrates araştırmacıları uzun zamandan beri, onun sosyal konumunu açıklığa kavuşturmak için uğraşıp dururlar, ancak yine de, ortaya bütün şüpheleri dağıtabilecek kesin sonuçlar koyamamışlardır; ancak bu kararsızlıkta, “diyaloglarında” Sokrates’i vazgeçilmez hocası olarak yaşatan Platon’un payı yok denecek kadar azdır.

Yetenekli, zeki, on parmağında on marifet olan bir aristokrat çocuğu olarak, Platon, akrabası Kritias’ın yolundan gitmeye kalkıp önce tragedya[14] yazarlığını denemişti. Gelgelelim Sokrates ile tanışır tanışmaz, yazdıkları, edindiği yeni ilke ve anlayışların ışığında gözüne değersiz görüldüğü için onları anında gözden çıkartacaktı. Öyle düşüncesizce, heyecanla atılmış bir gençlik adımı değildi bu; Sokrates, Platon’un bütün bir ömür boyu rehberi olacak; filozof, hocasına duyduğu minnet borcunu ya da ona karşı yerine getirmesi gerektiğini düşündüğü görevi, hemen bütün felsefi düşüncelerini, Sokrates’in ağzından yansıtmakla yerine getirecekti. Ne var ki, bunu yaparken, Sokrates karakterini ve tipini öylesine “Platonlaştırmış”, öylesine idealize etmiştir ki, bugün artık Sokrates ile Platon’u birbirinden ayırma imkânı neredeyse ortadan kalkmıştır. Sokrates’in Savunması,[15] edebiyat tarihinin ilk biyografilerinden, hatta monografilerinden sayılabilir. Bu ilişkiden alabildiğine radikal, ama pek de şaşırtıcı olmayan sonucu çıkartan O. Gigon,[16] günümüzde, Sokrates efsanesinden yola çıkarak tarihsel düzlemde geçerli, güvenilir bir tabloya ulaşmanın imkânsızlığına işaret eder. Demek ki Sokrates olayını ister istemez, öteki kimselere ve hayata yaptığı etkilerden, daha doğrusu, dışa yansımış sonuçlardan hareketle kavrayabiliriz. Bu etkiler Atina gençliğinde, ama elbette özellikle soylu zümrenin gençleri arasında öylesine yatay bir yayılma göstermiştir ki, Atina polis cemaati, polis’teki varlığını tehdit altında hissedip, önlem almak zorunda kalmıştır. Çare, melanetin nedenini ortadan kaldırmak, yani Sokrates’i öldürmektir. Sokrates, savunmasını bir tür “ithama” çevirmiş, kendisine aralanan bütün kurtuluş kapılarını kendi elleriyle kapatmıştı. Az sonra bu konuya bir kez daha döneceğiz, ama asıl işaret edilmesi gereken nokta, bu duruşmanın ve hükmün, daha sonra da Sokrates’in infazının, dünya düşünce (felsefe) tarihinde bir daha eşi örneği görülmeyecek bir gelişmeye yol açmış olduğu gerçeğidir: Çünkü, Platon, bu vakanın ardından felsefe ile devlet ilişkisi sorununu ömür boyu göz önünde tutmak üzere, aktif olarak politikaya atılmaktan vazgeçmekle kalmamış, bu kararı sonucunda, dünya felsefesine yön verecek bir “filozof” olup çıkmıştı; bundan da öteye bu duruşma ve sonuçları, Yunan felsefesinin bundan böyle bütününe yön vermiş, felsefenin temel ilkelerini belirlemiş, en başta da felsefenin devlet karşısındaki yerini tayin etmişti; öte yandan yeni filozofların hepsi birer “Sokratesci” kesilecekti; insani olanı, bütün dünyevi ihtiyaçlarından arındıran, insanı en temel ihtiyaçlarla sınırlandıran ve öğretisi değiştirilerek bütün bir Stoacı[17] öğretinin içinde sürüp giden Atinalı Antishenedes’ten[18] tutun da, hazcılık öğretisi,[19] Atinalı Epikuros[20] tarafından değişiklikler yapılarak Epikuroscu Okul’da[21] yaşamaya devam eden, hayatın tadını çıkarmayı her şeyden önemli gören Kyreneli Aristippos[22] ve edebiyat çalışmasının önemli bir bölümünü sevgili hocasına ithaf edip, onun düşüncelerini haklı çıkarmaya yönelten polis yurttaşı, cesur, dürüst, sözünü esirgemeyen Xenophon’a[23] kadar, Sokrates’in ölümü yeni doğuşların toprağı oldu.

Platon ise felsefi diyalogların dışında da hocası hakkında, doğruluğunu gene bizzat Sokrates’e tasdik ettirdiği bir portre sunar. Atina’nın ünlü devlet adamı ve Sokrates’in öğrencisi Alkibiades’in[24] tragedya yazarı Agathon’un bir şölende yaptığı konuşmadır bu portreyi bize sunan. Kuşkusuz bu konuşma da Platon’un bir buluşudur ve bu konuşmadaki Sokrates portresinin idealize edilmiş olduğuna hiç kuşku yoktur; çünkü konuşmayı kaleme alan Platon’un, hocasına olan sevgisinin etkisi altında nesnellüğünü yitirmiş olduğunu düşünmek zor olmasa gerekir. Ancak büyük düşünürün, hocasını anlatırken gündelik, geçici, belirleyici olamayanın gerisindeki asıl kalıcı, öz olanı yansıtmaya özen gösterdiği de belli oluyor. Sokrates insanı zorlayıcı, belli bir yöne adeta sürükleyen bir kişiliğin bütün özelliklerini taşır. Eşi benzeri zor bulunur bir insancılığın temsilcisidir o. Hayat demek yaşamak demek, büyük daimon Eros’un[25] hizmetinde alçakgönüllü katkılarda bulunmak demektir ona göre. Hem zihinsel-entelektüel hem de fiziksel-bedensel üreme (yaratma) itkisinin öteki adı olan Eros,

geleneksel bütün değerlerin tartışılır hale geldiği, sallanmaya başladığı, yeni değerlerin arandığı alabildiğine çalkantılı bir dönemde, filozofu, gençliğin yolunu aydınlatmaya çağırmaktadır. Burada kısa bir parantez açıp, bir kez daha Sokrates'in bu çalkantı içindeki konumuna tarihsel-felsefi düzlemde bakmamız gerekiyor. Sofistler felsefi-epistemolojik düzlemde, genel geçerli normları sarsıcı öğretiler ortaya atmaktaydılar. Ölçü insan olunca, sadece algıların genel, ortak bir doğruyu temsil etmelerinden kimse emin olamamakla kalmıyor, aynı zamanda başta Atina olmak üzere, polis-devletlerinin toplumu yönetmeleri için gerekli dinsel-politik ve ahlaki genel geçerli normlarının ya da kurallarının varlığına da itiraz yöneltmiş oluyordu. Bu politik-dinsel otoritenin çökmesi, toplum düzenine kaosun[26] hâkim olması demektir. Sofistler bu yönden bakıldığında ilerici, sarsıcı, aydınlanmacı bir düşünce yolunu ve hayat tarzını öğretiyorlardı. Sokrates, duruşmalarda, aynen Sofistler gibi, parayla zengin çocuklarına ders verme suçlamasıyla baş başa kaldı; (bkz. Sokrates'in Savunması) ancak görüşlerinin Sofistlerinki ile örtüştüğünü söylemek zordur. Tersine, bireysel olanın ölçü olamayacağını düşünmektedir o; eski, geleneksel olanın batıp gitme tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu bu fırtınalı denizde, aslında sıradan bir yurttaş olan bir adam, Sokrates, bu kaosun karşısına dikilmiş, gerek toplumsal gerekse de siyasal hayatta bireyüstü, genel geçerli bir töresel birliğin, geneli bağlayıcı, sarsılmaz ilkelerin savunmasını yapmıştır.

Diyalektik[27]

Bu noktada yöntem konusunda ilginç bir durum çıkıyor karşımıza: Sokrates'in gerçekte etkili olabildiği dar çevrenin dışına uzanabilmesini de mümkün kılan adımlardan biri, onun, Sofistlerin soru-cevap (diyalektiğini) yöntem olarak kendi görüşlerini benimsetmekte kullanmanın mümkün olduğunu fark etmesiydi. Tamam, Sofistler genel geçerli, bütünü bağlayıcı hiçbir ilke kabul etmeyip, insanı her şeyin ölçüsü saymaktaydılar, ama girişimlerinde, köhne sistemin her düzlemine de hak ettiği darbeyi vurmaktaydılar. Sokrates, bilimin hayranlık duyulan büyüklerini, politikanın kudretli adamlarını bu yöntemle silkeleyebileceğini, o zamana kadar sürdürdükleri düşünce ve ilkelerini çürütebileceğini fark etmişti.

Sokrates, bilim adamlarının ve politikacıların zihninde “hiçbir bilginin bulunmadığı başlangıçtaki yaşantı durumuna” dönüşü, bir tür “tabula rasa”[28] halini, Sofistlerin yöntemiyle sağlamaya çalışmalıydı. “Bildikim, hiçbir şey bilmediğimdir” ilkesine dayalı bir başlangıç yapmak, bütün o “büyükler”, kudretli politikacılar için elbette derin bir nefretin yeterli nedenini sunmaktaydı. Ancak ilk bakışta bu hiçbir şey bilememe biçimindeki bir başlangıç durumunu kabul ettirerek, buradan hareketle düşünceyi geliştirmeye çalışan Sokrates sarsılmaz ödünsüz iradesiyle, genel yasal düzenliliklere uyuşuyla, ilkelere ölünceye kadar bağlı kalışıyla, bir ikinci düzlemde Sofistlerden kesinlikle ayrılıyordu; (ayrıca Delphi kâhinine[29] göre kendine görev verildiğinden de emindir Sokrates), bu seçilmişlik inancı ve ilkelerine sonuna kadar bağlı kalma

kararlılığıyla, arkadaşlarının, ölüm cezasını durdurma tavsiyelerine de uymayacaktır. Kararı veren yargıçların, Sokrates'in nasıl olsa bir kaçma yolu bulacağından emin olduklarını düşünebiliriz; bu nedenle de kararlarını verirken işin ölüme kadar varacağını ummamış olmalıydılar; ancak Sokrates, önünde açılan kaçma imkânını ilkelerine ve hayat boyu temsil ettiği düşüncelere ihanet olarak algıladı, çünkü haklı ya da haksız, verilen hüküm yasaları temsil eden yargıçların kaleminden çıkmıştı; o bu yasalara sonuna kadar bağlı kalmaya kararlıydı. Bütünün düzeni, hiçbir zaman toplumun tek tek üyelerinin, bütün karşısında önemsiz olan yan kaygıları ya da ihtiyaçları nedeniyle sarsılmamalıydı.

Her şey iyi de, öğrencileri için gene de bir gerçek vardı: Hocalarını kaybetmişlerdi. Tayin edici olan da buydu. Ara sıra gülünç davranışlarda da bulunmuş, kendini güldürünün nesnesi olarak da kullandırmış olan Sokrates, sonuçta onu tanıyanların gözünde idealize edilerek, bütün bilgelikleri kimliğinde temsil eden, ölüme, ilkeleri doğrultusunda gözü kapalı giden bir kahraman olarak yeniden yaratılıp felsefe ve insanlık tarihine armağan edildi.

Platon ise Sokrates kişiliğinin her iki yanını da gösterir. I. Kitap'ta hayatın içindeki insan Sokrates ile arayan eristikçi,[30] yani güzel söz ustası birini tanıtır Platon bize. II. Kitap'tan itibaren

aydınlatici hoca, Adeimantos[31] ve Glaukon'un[32] temsil ettiği Atina gençliğinin yol göstericisidir o artık.

Sokrates uyandırma faaliyetini Atina'nın sokaklarında, agoralarında, soyluların misafirhanelerinde ve ordu karargâhlarında gerçekleştirir. Bütün bir "polis" onun "politik" faaliyetinin sahnesi gibidir. Bu yerlere veda etmesi, bugünün yaygın bir deyişle "kamusal alana" veda anlamına gelmiştir. O andan sonra Sokrates için meydanlar ve sokaklar herhangi bir faaliyet gerçekleştirmesine uygun olmaktan çıkar. Platon ise sevgili hocasının ölümü üzerine, kentin kuzeybatısında Heros Akademisi'ne çekilip orada öğretmenliğe başlar. Aktif politika yapma isteği ile politika deneyiminin öğrettiği ve politikayı imkânsızlaştıran acı gerçekler arasındaki ikilem, onu her şeye rağmen çaresizliğin ve umutsuzluğun karanlıklarına sürüklemeyi. Çok geçmeden uzak ve yakın çevrelerden gelen genç yaşlı birçok insan, hatta anlatıldığı gibi, erkek kılığına girmiş kadınlar Platon'un derslerine girmeye başlarlar. Burası, günümüzdeki okul kavramının bizde çağrıştırdığı ilişkileri temsil etmekten uzak bir eğitim merkezidir. Öğrenen ve öğreten arasında bir yaşantı birliği söz konusudur. Yıllarca süren bir eğitimdir bu, hatta Aristoteles örneğinde olduğu gibi, ancak hocanın, ustanın ölümüyle kesilen bir eğitim sürecidir. Bu eğitimle harmanlanmış hayatın hedefi, hakiki, doğru ve iyi olanın bilgisine, VI. Kitap'ın sonunda okuyacağımız "ebedi İdealar âleminin güneşine" ulaşmaktır; ancak bu İdealar'a ulaşma hedefinin içinde baştan itibaren politik amaçlar da yer almıştır. Dinleyicilerin ne olması gerektiğini bize VII. Kitap söyler: Dört duvar arasına çekilmiş, hayattan kopuk bilgiçlik değildir amaç, filozoflar olarak devlete yol gösterebilecek adamlar olmaktır. Dolayısıyla da Dion'un[33] tiran Dionysios'a[34] karşı Siracusa seferine akademisyenlerin ve akademi öğrencilerinin de katılmış olması ve Platon'un Dion'a hayırlı yolculuklar ve başarılar dilemekle kalmayıp ona eşlik de etmesi anlaşılır bir durumdur.

Platon'un Atina'nın epey uzağındaki bir yere yapılan sefere katılması, bize bir şeyi daha göstermektedir. Platon'un zihin gözü, sadece memleketi olan Atina polis'ine değil bütün Yunan kentlerine, Helenlerin ve barbarların[35] dünyasına çevrilmiştir. Platon bu noktada hocası, ustası Sokrates'i çok gerilerde bırakmıştır. Söz konusu dünyanın büyük bir bölümünü kendi gözleriyle gören Platon'un, Mısır'a ve Asya'ya gidip gitmediği kesinlikle bilinmemekle beraber, İtalya'da bulunduğu, hatta Sicilya'ya üç kez gittiği bilinmektedir. Platon orada Pythagorasçılarla,[36] özellikle de Tarentli[37] Arkhytas[38] ile felsefi ilişkiler kurmakla kalmamış, Siracusa tiranının sarayında baskıcı bir politikanın boyutlarını da tanımış, buradan kendi politik görüşlerini geliştirecek veriler toplamıştır. Kendi yurdunun demokrasisi ile Sicilya'daki tiranlığı karşılaştırarak demokrasinin kimi zaaflarını tespit edebildiği gibi tiranlık ile tiranın (zorbanın) bir devlet ve insan/yönetici tipi olarak temsil ettikleri olumlu ve olumsuz yanları görebilmiş, bu arada Siracusa tiranı ile aynı çatı altında kalarak onun aile içi yaşayışını, tebaasına davranış ve tavırlarını gözlemleyebilmiştir; bu şartlar, her şeyi olanca çıplaklığıyla, süslenip püslenmeden, tiyatrodaki gibi poz haline gelmeden zaaflarıyla, güçlü yanlarıyla görmesine imkân vermiştir.

Tiranın gücü, kudreti iktidar sahibinin iradesine karşı çıkacak hiçbir karşı gücün bulunmamasından ileri geliyordu Platon'un gözlemlerine göre. Yapılacak olan, bu sınırsız gücü hep iyiyi gerçekleştirmek için doğru kullanmaktı. Planlarını, aklın düzenlediği o en üst düzlemdeki gerçekliği daha alt düzleme taşımak için her zaman kaderin en olgun saatini beklemiş olan Platon, Sicilya tiranını ziyaret ettiğinde böyle bir imkânın doğduğunu düşünmüş olmalıydı. Üç kez geldi bu kente, yedinci mektupta sözünü ettiği ilk ziyaretin başarısızlığını düşünenecek olursak, sonraki iki ziyareti yapma konusundaki inadını da anlayabiliriz. Platon ilk ziyaretinden köle olarak geri dönmüş, arkadaşlarından biri parayı ödeyip onu özgürlüğüne kavuşturmak zorunda kalmıştı. Yirmi altı yıl sonra yaptığı üçüncü ziyarette de, hayatını tehdit eden bir tutukluluk halinden onu gene arkadaşları kurtaracaktı. İşte aynı Platon, Dion'un Dionysios'a karşı seferine katılmıştı. Dion ellerinde ölünce Platon, bir akademisyen olarak kim bilir hangi acılara, kederlere boğulmuştur. O geçmiş dönemlerin ağırbaşlı, sessiz bilgini, en büyük bilgi ya da "iyi" olan Eros'u öğreten adam olarak kalamamıştı.

Onun öğretisi, sonsuz hakikatlerin yani İdealar'ın dünyasından türeyen görevleri, çözmeye

yönelmişti. Gelgelelim yaşanan hayatın, gerçekliğin, bu her şeyin gerisindeki sonsuz İdealar dünyası ile kesiştiği noktada hep “polis”, yani “devlet” sorun olarak onun karşısına çıktı.

Sözü “Yazmak”

Akademide öğretmen ve “usta”, hoca olarak görev yapması, sorumluluğunu yerine getirmesi için yeterli değildi elbette; okuldaki konuşmaları doğrudan dinleyemeyenlere, sözlü bilgiye ulaşamayanlara ya da hatta ulaşmak istemeyenlere yazılı metinlerle ulaşmak gerekiyordu. Oldukça mutlu bir rastlantı sonucu, İlk Çağ’dan bize neredeyse eksiksiz ulaşan Platon metinlerini anlamak, onları eksiksiz kavramak, Platon araştırma ve incelemelerinin en zor yanını oluşturmaktadır. Kimse kalkıp Platon’u tamamıyla anladığını iddia edebilecek durumda değildir.

Bir hatırlatma: Sokrates geriye yazılı tek bir satır bırakmamıştır. Onun çalışmaları tamamen söze daha doğrusu ikili konuşmaya, yani diyaloglara dayanmaktaydı. Platon’u da bağlayan bir özellikti bu, çünkü gerek o gerekse bütün öteki yazıyı kullanan Sokratesciler diyaloglar yazmışlardır.

Diyalog üzerinde biraz durmamız gerekiyor. Diyaloglar, gerçekten yapılmış kabul edilen bir konuşmanın yazıya dökülmüş biçimidir; oysa daha baştan yazılı olarak ortaya çıkmış, sözlü izlenimi vermek isteyen, böyle olunca da yazılı halini, aslında kendini diyalog diye tanımlayarak aşan bir türdür. Diyalog baştan itibaren gerçekten yazılı bir metin biçimi olarak sabitleşmiş, değiştirilmez bir “konuşma”yı temsil eder. Yazan ile okuyan birbirine ne kadar uzaksa, aynı şey, diyalogu sürdürenler ile okur için de geçerlidir. Hakiki bir sözlü sohbetin kişisel yakınlığının yerinde yeller esmektedir (yazılı) diyaloglarda. Platon, söz konusu 7. Mektup’unda, “son tahlilde amacımın ne olduğunu belirtecek hiçbir yazım bulunmamaktadır” der. Ona göre, amacı zaten öyle kolay kolay dile getirilebilecek, söylenebilecek bir şey değildir; anlatılmak istenilen, meseleye yönelik birçok ortak çalışmanın ve birlikte yaşamının sonucunda aniden doğup ortaya çıkar ve sıçrayan bir kıvılcım gibi yaklaşır. “Kuşkusuz, şunu biliyorum ki, ben kendim yazacak ve söyleyebilecek olsaydım, en doğrusunu (iyisini) söylemiş olurum. (...) Bu bana mümkün görünseydi, bu ülkede, insanların büyük yararına olacağından, yazmaktan daha güzel ne olabilirdi ki. Ancak, bu konuda konuşmayı denemenin, çok az insan dışında insanlık için iyi ve yararlı olacağını sanmıyorum.” (7. Mektup, 341c-e).

Bundan çok daha önce yazılmış ve sahiciliği hâlâ tartışılan bir mektupta da, “Bu nedenle bu konuda hiçbir şey yazmadım, Platon’un yazısı yoktur ve de olmayacaktır; şimdi böyle dedikleri şeyler, güzel ve genç bir Sokrates’ten kalmadır,” diye belirtir. (2. Mektup, 314c) Platon’un birkaç yaşlılık dönemi eseri hariç, hep kendi adına değil de Sokrates adına konuşmasını, daha doğrusu diyalogları hep Sokrates’e yaptırmasını bu tespit çok iyi açıklıyor.

Peki de Platon niçin geriye yazılı bir metin bırakmamakta, en azından varsayım olarak sözlü diyalogları Sokrates’e yaptırıp bu sınırı kollamakta bu kadar direnmiş olabilir ki? Aslında diyalogları yazılı metin saydığımızda, kendisinden önceki her filozofu geride bırakacak kadar çok yazmıştır. Düşüncelerini sadece sözlü yoldan aktaran Sokrates örneğine rağmen sonuçta Platon gene de bizlere büyük bir yazılı birikim ulaştırabilmiş, bunu gerçekleştirilebilmek için de diyaloglar gibi bir anlamda dolaylı bir yol seçmişse, bunu, düşüncelerini kendi ömrü ile sınırlı tutmak istemeyen yaratıcı bir aklın buluşuna borçluyuz, demek yerinde olacaktır. (Platon’un yazı yolunu seçmesinin kuşkusuz zorlayıcı başka nedenleri de vardı. Sokrates, ölümünün üzerinden daha beş on yıl geçmeden bir mitos olup çıkmış, düşüncelerinin ne olduğu konusundaysa birbiri ile zıt, çelişen bir sürü görüş ortaya atılmaya başlamıştı. Dolayısıyla Sokrates düşüncesini yazılı belgeler halinde korumayı Platon’un kaçınılmaz görevlerinden biri olarak algılamış olması anlaşılır bir durumdur.) Yazılı olana karşı olan Platon, diyalog yolunu seçerek ve kendisini bu diyalogların arkasında tamamen gizleyerek, hem yazının söze göre her bakımdan eksik ve yetersiz olduğu biçimindeki görüşleriyle çelişmemiş oluyor hem de birbirini tamamlayan ihtiyaçlara cevap veriyordu. Platon için söz, konuşmacının duyguları, sıcaklığı ve gücüyle doldurulmuştur; gene de söz, bizi en son nedene, varlığın hakiki, doğru bilgisine, yani İdealar’a (yazıya) göre çok daha fazla yaklaşırsa bile, bir sonraki adım, bir tür “sıçrama” olmaksızın İdealar’ın bilgisine tamamen ulaşmamıza yetmez; öğretmen ile öğrenciyi birbirine bağlayan ve

kendiliğinden, artık söze gerek olmadan ortaya çıkan kıvılcım, işte bu, kaderin kutsadığı, belirlediği bir anda, kairos'ta, yani tayin edici uğrakta, bizi İdealar'ın kusursuz bilgisine götürecektir sıçramayı sağlar. Öyleyse, doğrudan söz değil, ama diyalogun kurduğu öğretmen, hoca, usta ile öğrenci arasındaki ilişki de her türlü iletici aracın ötesinde, kairos'ta, kusursuz bilgiye ulaşmak söz konusudur; sözün bile bizi o nihai bilgilere götürememesinin nedeni, elle tutulur gözle görülür, işitilir olana fazlasıyla bağlı olmasındandır; yazı ise sözden bile çok daha az elverişli bir araçtır bu yolda; soğuktur, kişisel tınının, rengin, duygunun yansımalarına kapalıdır; ruhun kapsadığı gözün, gönül gözünün yardımından yoksundur; üstelik değişmez biçimde bir kerelik verilmiştir, sabittir, düşünce, yazının içinde donar; yanlış anlaşılmalara karşı savunmasızdır, çaresizdir, okunma anında, bir kere ortaya çıktıktan sonra, artık kendini (sözün sağladığı imkânda olduğunun aksine) savunmaya geçemez, neyse odur; demek ki yazıdan, bizi o nihai İdealar bilgisine götürebileceğini ummak beyhudedir. Öyleyse yazı, ancak ikinci dereceden, söze tabi bir "ast" görevi yüklenebilir; yazı, yaşlılıkta belleğin desteği olabilir, ama sonuçta ciddi değildir; oyundur, ciddi olanın, spude'nin karşısında kavranması bizim için zor bir biçimde padia'yı, şakayı, eğlenceyi, neşeyi temsil eder. Önemli olan, her şakanın içindeki ciddi olanı da düşünebilmek, hiçbir zaman spude ile padia'yı birbirinden koparmamaktır. Örneğin çocuğun oyunu müzik ile danstır, ama her ikisi de erkeklerin dikkat etmesi gereken ciddi görevler de taşırlar. Tanrıların onuruna verilen şölenler, yapılan bayram ve eğlenceler gençler için oyundur; ancak bu oyunda, birbirine en iyi uyan çiftleri arayan yöneticiler için ciddiyettir oyun (424e, 459e). Ayrıca oyun, ciddi bir şey olan felsefe karşısında, saçı sakalı ağarmış yasa koyucuların işidir. Yasalar da ciddiyetin en son şeklini temsil etmezler, bunlar hakikatin (gerçekliğin) sadece yansımaları, imgeleridirler, kendisi değil (300c); bu nedenle kimileri için zorunluluk taşımazken kimileri için hayatın kılavuzudurlar (425d). Peki, uğruna Platon'un ömür boyu düşünüp çalıştığı insan varlığının bu bağlamdaki durumu nedir? İnsani olan, çok ciddi sayılmaya değer her hangi bir şey yoktur; çünkü insan tanrıların elinde sadece bir oyuncaktır; tanrı ise her türlü ciddiyeti hak eder.

Demek ki her şeyin bir yanı oyun, öbür yanı da ciddiyettir, ciddi olandır. Öyleyse Platon bütün yazma faaliyetini oyun sayar, buna kendininki de dahildir; bu nedenle de, ciddi ciddi çaba sarf ettiği her hangi bir şeyi hiçbir zaman güvenerek yazıya teslim etmediğini söyler. Ancak yine de, bir kez yazılmış olan da sadece oyun değildir, arkasında doğru, gerçek bilgiye ulaşma çabası yattığı için aynı zamanda ciddi olanı temsil eder.

Devlet Metninin Ana Ekseni[39]

Devlet metninin içeriğine girmeden önce, onun bir "literatür" metni olarak temsil ettiği karakteristik özelliklere kısaca bakmak, yapısı itibarıyla ne tür bir metinle karşı karşıya bulunduğumuz sorusu üzerinde durmak gerekir. Bir metnin kaleme alındığı dönem, yazılma süresi, yayımlanma dönemi, biçimi, özel ve genel kaynakları, yazınsal biçimi, yazılma amacı, ortaya koyduğu sonuç, değerlendirilmesi ve alımlanması, dolayısıyla da okuru, bizleri ilgilendiren geniş erimli ve ömürlü sorulara vermeye çalıştığı yanıtlar vb. için, söz konusu olan modern bir metin olsa, yapılacak şey arşivlere dalmak, yazarın anılarını, günlüklerini incelemek, eleştiri, deneme yazılarını değerlendirmek olacaktır.

Bir İlk Çağ metninin söz konusu olduğu yerde, bu tür "kaynaklar" beklemek boşunadır. Tek tük kaynaklar ise aradığımız cevaplara tam destek olmaktan uzaktır. Ayrıca bilginlerin, düşünürlerin o dönemlerde bir cevap aradıkları belli başlı soruların odağında dolaşan metinler de yüz yıllar içinde öylesine üst üste yığılmışlardır ki, onları şöyle kıyısından köşesinden ele almak bile büyük bir çaba ve zaman ister. Dolayısıyla haddini bilmek gerekmektedir bu konuda; Devlet gibi bir metni bütünüyle tüketmenin, onu günümüzde yeniden değerlendirmenin güçlüklerinin bilincinde olarak, kimi noktalara değinmek istiyoruz.

Devlet metninin yazıldığı dönem ve süre hakkında bile doğru dürüst bir bilgimiz bulunmamaktadır. Platon bu metni yazmaya ne zaman başlamış, ona ara vermiş midir; başta ayrı ayrı olan bölümleri sonradan mecburen bir araya mı getirmiştir; bugün elimizdeki metin, geriye dönerek yapılmış bir

derlemenin ürünü müdür? Metni dikkatle izleyen okur, biçimsel, içeriksel çarpıklıklar, hatta çelişkiler, anlatının doğrusal çizgisinden çok sayıda uzaklaşmalar, sapmalar ile karşılaşır; bilimsel bir metnin kesin tutarlı, mantıksal bir kurgusu olması gerektiğini ileri süren Platon'un bu ölçüsünü dönüp onun kendi metnine uygulamak istersek, metni belli bir ana eksenin üstüne yerleştirmemiz ve hedefe "İdealar öğretisini" koymamız gerekir; gerçekten de yazarın, "İdealar öğretisine" doğru belli bir gelişme çizgisi izlediğinden emin olunduğu ölçüde, özellikle bu öğretiyi bir kilometre taşı olarak kullanıp, metni zamansal yönden katmanlara ayırmak ve şu bölüm şu nedenle şu dönemde yazılmış olmalıdır, demek, uzun süre benimsenegelmiş bir yaklaşımdır.

Bu yaklaşımla üç bölüm belirlenegelmiştir. Henüz alabildiğine ironik bir tavır gösteren "bir şey bilmeyen" Sokrates ile üç partnerinin diyaloglarını içeren ilk bölüm; bu kişilerden üçüncüsü Sofist Thrasymakhos'tur;[40] üstelik diyalogun net bir sonuca varmaması, ayrıca bu bölümün genellikle "kavram tanımlarına" ayrılmış olması, genel değerlendirmede "gençlik diyalogu" karakterinin ağır bastığı şeklinde yorumlanmış ve bu bölümü Platon'un, henüz Sokrates hayattayken, kendisi Sicilya'ya ilk gezisini yapmadan önce, yani 4. yüzyılın ilk çeyreğinde yazmış olduğu kabul edilmiştir. II., III. ve IV. Kitap'ın, bölüm olarak ikinci bir bütün oluşturduğu görüşü hâkimdir. Platon bu bölümlerde örnek bir devletin doğuşunu ve yapısını betimler; adalet tanımını da burada bulur; ancak bunu yaparken, ünlü İdealar öğretisine değinmez; dikkat çekicidir bu; öyleyse, Platon bu bölümü yazarken İdealar öğretisini henüz enikonu tasarlamış ve kavramsallaştırmış değildi, denmiştir. Dolayısıyla da bu bölümlerde "ruhun ölümsüzlüğü" öğretisinin bekçilerin (koruyucuların) eğitiminde yer almaması şaşırtıcı olmamaktadır. Gençlik heyecanının gizlenmediği bir pedagojik iyimserlik taşıyan bu bölümün oldukça erken bir dönemde yazılıp, sonradan yayımlandığı yolunda yaygın bir kanı vardır. Bu nedenle Aristophanes'in[41] İÖ 392 yılında sahnelenen Ekklesiazousai (Kadınlar Açık Meclisinde) komedisinde kadınların mülk edinmesi konusu ele alınmışken, Platon'un ancak V. Kitap'ta bu konuya etraflı bir cevap verdiği düşünülmektedir. İdealar öğretisine yönelik bir gelişmenin belirtisini taşımayan VIII. ve IX. Kitap'ın da bu kitaplarla aynı zamanda doğduğu görüşü hâkimdir. V.-VII. Kitapların ise, Platon'un Sicilya gezisinin ardından, İdealar öğretisini geliştirmesiyle birlikte kaleme alındığı düşünülmektedir (İÖ 387 civarında). Hâkim anlayışa göre, Sicilya gezisinin kötü izlenimleri ve deneyimleri ve derin bir teslimiyet duygusu, söz konusu bölümlere yansımıştır. Bu bölümün boyun eğici, yılgın, kötümser havasının, önceki bölümün yapıcı idealizmi ile çok zor bağdaştığı ileri sürülmüştür. (Bu konuda özellikle A. A. Krohn, Platoncu Devlet, 1876, yay. haz. Armim, De reipublicae Platonis compositione ex Timaeo illustranda'ya, (1898) bakılabilir. A. Grecke, Yüksek Düzlemde Eleştirinin Temeli Olarak Analiz (1901), makalesinde, Platon'un Devlet metninde bir bütünlük olduğunu savunanın ya kör ya da ne bu yapıtı ne de yorumunu bilmiyor olması gerektiğini ileri sürer.)

Ne var ki, metnin bu dağınık, belli nedenlerle belli tarihsel yazılış dönemlerine bağlanan yapısı konusundaki görüşlere itibar edip etmemek, ileri sürülen kanıt ve yorumlara katılıp katılmamak eldeki malzemenin sunduğu verilerle, Platon'a yönelik birikimin analizi üzerinden alınacak, kişiye kalmış bir karar ise de, günümüzde, aynı birikim farklı bir yaklaşımla değerlendirilmekte, Platon'un söz konusu (görünürdeki) bağdaşmazlıkları, dengesizlikleri, metindeki düşüncelerini gittikçe derinleştirmek adına bilinçli bir tutumla sergilediği ileri sürülmektedir. Günümüzde hemen bütün Platon uzmanları Politeia'nın bugün elimizde bulunan şekliyle, bir bütün olarak tasarlanıp kurulmuş olduğu, usta bir inşa planı sunduğu görüşünde fikir birliği içindedirler. Gene de, metne yönelik eleştirel analizin hâkim olduğu dönemden uzanagelmiş bir görüş, en azından "adalet" konusunda, Platon'un Gorgias[42] diyalogundan önce yazdığı, ama okura sunmadığı bir gençlik dönemi taslağını tekrar ele alıp I. Kitap için yer yer değiştirerek değerlendirdiği yolundadır. Bu görüşü benimsememiz durumunda, kimi ufak tefek uyumsuzlukları, özellikle I. Kitap ile II. Kitap arasındaki kopukluğu açıklayabiliriz. Sonuçta günümüzde, Politeia'nın, birinci Sicilya gezisinden önce yazılmaya başladığı, İÖ 375-370 arasında, ikinci Sicilya gezisinden sonra okura sunulduğu kabul edilmektedir. Kıyısından köşesinden değinilmiş

birkaç tarihsel olayın yanı sıra Platon'un bir düşüncesi, metnin ortaya çıkma yıllarını belirler gibidir. Düşünür, kişinin felsefeyi ancak elli yaşından sonra hedefli olarak seçmesi ve felsefenin, insan ruhunun ışınına ve bütün ışıkların en ilk kaynağına bakması için onu ayağa kalkmaya zorlaması gerektiğini ileri sürmektedir (540a). Böyle bir görüş ortaya attığına göre kendisinin bu yaş sınırını geçmiş olması gerektiğini haklı olarak kabul edebiliriz, öyleyse, bu düşüncesini ortaya attığı metin bölümü, İÖ 377 yılından sonra yazılmış olmalıdır.

Adalet ya da Devlet'in "Omurgası"

Politeia'ya bir bütün olarak baktığımızda Platon'un doğru dürüst bir plan yapmadan, çeşitli düşünceleri bir araya getirdiği izlenimine kapılabiliriz. Adalet, mutluluk, devletlerin doğuşu, en iyi devlet, en iyi insan, devletin bekçileri (koruyucuları) ve filozof, bilgi öğretisi, İdealar öğretisi, hayatın ahlakiliği, devletin çürüme, çökme biçimleri, öte dünyada mutluluk ve ödül gibi birçok sorunu, öğretisi ve görüşü böyle bir metinde toplamak için, parçaları kendine eklemeyen bir omurga bulunması gerekir. Platon için bu omurga, bu önemli tema, Glaukon'un itirazında (358) hemen başlarda kendini ele verir. Adaletin, (hakkaniyetin) ve adaletsizliğin ne olduğunu öğrenmek ister Glaukon. Adaletin özü ve yol açtığı sonuçlar ile onun karşınının insan ruhundaki durumudur ana tema. Ancak bu adalet (hak, hakkaniyet) konusunun özü tartışılırken, kudret, güç, şan, şöhret, maddi zenginlik gibi bencilliğin ya da fedakârlığın konusu olan dışsal sonuçlar bir yana bırakılarak, doğrudan mutlak (soyut-genel) bir ölçü üzerinden adaletin ne olduğunun belirlenmesi söz konusudur.

İşte bu diyalogda Glaukon'un bu talebi doğrultusunda Sokrates önce adaletin devlet ve insanın içindeki özünü araştırmaya yönelir; çünkü bu ikisi arasında çözülmez bir bağ bulunmaktadır. Bütüne bakacak olursak, II.-IX. Kitaplar adaletsizliği (haksızlığı) ele alırken, adaletsizliğin insanın içine, ruhuna, onun mutluluğuna, mutsuzluğuna etkileri IX. Kitap'ın 4-11 bölümlerinde karşımıza çıkar. Platon Sokrates'in ağzından bize bütüne ilişkin planını açıklar: (588b) Sokrates, incelemelerinde gerektiği kadar yol alındığını belirttikten sonra, başlangıçtaki, kendilerini oralara kadar götürmüş olan savına geri dönmeleri gerektiğini söyler ve II. Kitap'ın başında yer alan, Glaukon ve Adeimantos'un görüşlerine değinir. Her türlü maddi, dış olguya dayalı mutluluğu reddederek ruhun kusursuzluğunda en büyük mutluluğu bulan Sokrates'e göre, bizi bu en üst düzleme taşıyacak olan etmen, salt bilimdir. (591c/d) Sokrates bir kez daha filozofun en yüce görevini hatırlatır; kurduğu İdealar devletinin hizmetinde çalışmaktır bu (592a/b). Böylece IX. Kitap'ın sonuna ulaşmış ve II. Kitap'ta ortaya atılan soruların cevabını da almış oluruz.

Bu ana tema'nın dışındaki konular bir tür tamamlayıcı, destekleyici parçalar olarak görülebilir. İlk bakışta, gerçi öteki tematik bölümlerin de ağırlıklı olduğu izlenimini edinmek mümkündür. Örneğin II. ve III. Kitap'ta genişçe üzerinde durulmuş bir konu "ideal devlette edebiyatın (yazı/şiir sanatının) reddedilmesi konusu" sonda bir kez daha karşımıza çıkar ve Politeia'nın tek bir ana tema etrafında dolaştığı tezimizi çürütüyor gibi görünür; bütün ile organik bir bağ kurmayan sonradan eklenmiş bir bölüm izlenimi verir burası; ardından IX. Kitap'tan itibaren adil olanın bu dünyada ve öte dünyadaki ödülleri betimleyen bir açıklama ile karşılaşırız. Sığ, düz bir özgecilik (bencillikten uzak olma) anlayışı mı söz konusudur burada; hani Platon düşüncesini tümünden zedeleyecek bir sığlık? Ancak ne gelişigüzel bir ekleme durumu ile ne de böyle bir sığlık ile karşı karşıya olduğumuzu iddia edebiliriz. Bu bölümlerin de ana konu ile bağlantıları bulunmaktadır. Çünkü ideal devletin görevlilerinin seçilip yetiştirilmesi sürecinde müzik ile edebiyat, bekçiler devletinde önemli eğitim ve yetiştirme güçleri olarak görevlendirilmişlerdir; bu arada eski ve mevcut edebiyat reddedilmiş, bambaşka, amaca uygun bir müzik ve edebiyat anlayışı onun yerine konmuştur. Çünkü geleneksel ve mevcut edebiyat, tanrıları ve kahramanları anlatırken, ahlaki düzlemdeki yetersizliğinden ötürü, dinleyiciler üzerinde (özellikle tiyatrodaki) zarar verici etkiler yapmakta, karşımıza yanıp yakaran kahramanlar, gülen, ciddiyetten uzak tanrılar çıkartmaktadır. Bu kötü etkinin nedeni, edebiyat canlandırmasının salt taklitten yola çıkması ya da var olanı olduğu gibi alması, taklit edeni de taklit edilmiş hale koymasındır. Bu anlatma şekli, derine inme yeteneğinden yoksundur, dolayısıyla da taklit edici bütün edebiyatın değersiz oluşunun nedenidir,

ayrıca da ruhta yol açtığı etkilerden ötürü işe yaramaz bu edebiyat. Bu edebiyat anlayışı ruhun üçe bölünmüşlüğü ve İdealar öğretisinden sonra, VI. ve VII. Kitapların ardından ortaya konmuştur; bu ek istediği kadar zorunlu olsun, ancak ana konunun ele alınıp tartışılmasının ardından buraya girebilmiştir. Ayrıca adil, haksever olanın ödüllenişmesi konusu için de IX. Kitap'tan sonra bir yer ayrılmıştır, yani adil olanın ruhtaki özünün ve yol açtığı sonuçların tartışılmasının ardından kala kala bu yer kalmıştır metinde. Kısacası, bütün bu ve benzeri konulardaki görüşler, asıl konunun tartışma hattının kıyısında köşesinde kendilerine bulabildikleri yerlere serpiştirilmişlerdir demek doğru olacaktır. Dolayısıyla da bir gelişigüzellik ve dağınıklık değil de, adalet konusunun ekseninde bir dağıtılma söz konusudur.

Adalet eninde sonunda ödülünü bulacaktır, ama kişi bu ödül uğruna adil olmaya çalışmamalıdır; bu düşünce Platon için tartışılmaz bir doğru, bir aksiyomdur; dünyada, “iyi” İdea'sının üzerinde “en yüce iyi” olan tanrısalın bulunduğu bir düzen olduğuna kesinlikle inanmasının sonucudur. Bu durumda, ölümsüz ruh için –ruhun ölümsüz olduğunu II. Kitap'ta Sokrates ispatlamıştır– en azından ruhun hayatın cüruflarından, pisliklerinden uzak kaldığı, arınmış o nihai konumunda, duruma göre ödül ya da ceza gelecektir. İçinde, bütün insani yetersizliklerin ve kusurların ve bunlardan türeyen haksızlıkların hiç olup çıktığı, bu mutlak adaletli dünya düzeninin manzarası ile karşılaştıktan sonra, metin, başlangıçta (II. Kitap'ta) yola çıktığımız yere dönüş yapıp biter; burası aldatmanın, sahtekârlığın, kötülüğün, tanrıların rüşvetle kandırılabilirdiği dünyasıdır. II. Kitap'ın başlangıcı ile X. Kitap'ın bitişi, metnin ana temasının dış sınırlarını oluştururlar böylelikle.

Bu finali Platon'un ana bölümü tasarlayıp geliştirirken tasarlamış olduğu kesindir; dolayısıyla da karşımızda, daha önce kendine metinde yer bulamamış bölümlerin eklendiği bir bölüm bulunmamaktadır. Metnin ana konusunun işlendiği bölümlerdeki, hatta, daha I. Kitap'ın başındaki çok sayıda yollama bunu göstermektedir. Sokrates, ana bölümün başında adaleti, mutlu olmak isteyen için öylece ve de getireceği sonuçlardan ötürü sevmesi gereken iyi olarak tanımlar. (380a) Glaukon, haksızlığın dünyası tablosunda, adil kişinin katlanmak zorunda kalacağı korkunç acılara da değinir (361e). Platon'un bu iddialara karşı çıkması da gerekiyordu, ancak haksızın kendine hep avantaj sağladığı, adil olanın kaybettiği görüşüne yönelik itiraz, X. Kitap'ta gerçekleşir, gene adaletle ilgili aynı sözcükler kullanılır, ama bu kez odakta adalet değil haksızlık yer almaktadır (613d/e). Edebiyat sanatının ele alındığı yerde, insanın edebiyatta nasıl yansıtılması gerektiği sorusu, kesin bir dille adalet hakkındaki görüşlerin kavranmasının ardına bırakılır (392c). X. Kitap'ta Sokrates de bu konuda konuşur, (603c ve başka yerlerde) bunu yaparken 603e ve 387d/e'ye dönerek yollama yapar. Son kitaptan ya da biraz öncesinden geriye, başa dönüşler sıkça karşımıza çıkar, ancak bunlar da bir dağınıklığın, plansızlığın, akla sonradan gelen bir bölümün araya sıkıştırılmasının eseri olmayıp Platon'un X. Kitap'ı yazarken, bütünü yeniden kafasında tasarlayıp göz önünde tuttuğunu gösteren yerlerdir. Gene metnin yapısal bütünlüğü konusuna son bir değinme yaparak geçelim. III. Kitap'ın başlangıcında Sokrates, Hades'in[43] o zamana kadar uzanagelen edebiyatta aşağılandığını söyler ve buna karşı çıkar, ancak doğru görüşün ne olması gerektiğini ortaya koymaz. Ancak X. Kitap'ın kapanış mitosu, bu konuda bir cevap getirir; dolayısıyla X. Kitap'taki bu cevabın daha baştan tasarlanmış olduğunu kabul etmemiz yanlış olmaz.

Aynı şekilde I. Kitap ile X. Kitap arasındaki bağlantı hatları, böyle bir bütünsel düşünceye işaret etmektedir. İlk kitapta Kephalos,[44] yaşlı insanın ölüme yaklaştıkça öte dünyadan korkmaya başladığını, geceleri uykusundan dehşetle uyandığını ve hayatının geri kalanında da karanlık bekleyiş içine girdiğini söyler. Kişinin daha evvel gülüp geçtiği hikâyeler, birden ürkütücü bir güç kazanırlar (330d).

Burada öte dünyaya yönelik anlayış, III. Kitap'ta reddedilenin aynısıdır, ancak X. Kitap'ın bitişine konmuş kapanış mitosu, esas doğru imgeyi sunar bize bu konuda. (Sözünü ettiğimiz analitik değerlendiriciler de bunun farkına varmış ve I. ile X. Kitap'ın aynı zamanda yazıldığına hükmetmişlerdir; ama tam da bu anlayışları, Platon sanatını yanlış anladıklarının bir kanıtı olarak sunulabilir; çünkü bütün o önceki aşamalar olmadan, sonda karşımıza çıkan öte dünya mitosu, ilintisiz,

çıplak kalmaya, bir masala dönüşmeye mahkûm olurdu.) Sokrates daha Thrasymakhos ile konuşurken (352a) tanrıların da adil olup olmadıkları sorusunu ortaya atar ve bu düşüncesine karşısındakinin tereddütle katılması üzerine, adil olanın, tanrıların dostu olması gerektiğini söyler (325b); sonda ise (612e) bu baştaki yere belirgin bir yollama yaparak, adil olanın, hakkaniyetten yana olanın tanrıların dostu olduğu ispatını ortaya koyar. Demek ki bu baştaki bölüm yetersizdir, sondan yapılan açıklamalar ile Sokrates baştaki eksikliği de gidermiş olmaktadır.

Giriş işlevi taşıyan I. Kitap'ta ileride ele alınacak bütün konulara şöyle bir değinilmekte, bu düzlemler metin ilerledikçe tek tek üzerlerinde durulup açıklanmaktadır.

Kephalos'a değinmiştik; Kephalos bizi başka tematik düzlemlere de hazırlar. İnsanın karakterinde, mutluluğun ve mutsuzluğun asıl nedenini görür, (329d) böylelikle Glaukon'un, adil olanın özünü ve ruha yaptığı etkiyi araştırma talebine cevap aramanın yolunu açmakla kalmaz, aynı zamanda doğanın insana sunduğu şekliyle site yurttaşının karakterinin, bu yurttaşın seçiminde belirleyici olması gerektiğine işaret eder; devletin inşası için temel bir seçme ilkesidir bu (413c ve başka yerler). Ayrıca soyların en büyük tiranı, zorba Eros'tan da söz eden odur; böylece Platon felsefesi bakımından temel önemi haiz bir temayı ilk kez kulağımıza yansıtır. Üç kez karşımıza çıkar Eros; yetiştiricinin, eğiticinin ruh soyluluğuna ve bedeninin güzelliğine duyduğu ölçülü sevgi (402d ve başka yerlerde), hakikatin, doğrunun bilgisine yönelik bahtiyarlık verici, doyurulmaz bir istek olarak (490b), ama aynı zamanda da, tekrar çıkış noktasına dönecek olursak, duyuların en korkunç tutkusu, ruhun demagogu[45] olarak (573a/b). İşte ancak ruhun özünün ve görevinin ne olduğu anlatıldıktan sonra Eros da bütün ihtişamıyla, azametiyle tanımlanmış olur. Gene metin içinde gelişerek bütünlüğüne kavuşan görüşlerden biri de para ile ilintilidir. Kephalos için para adil yaşayabilmenin aracıdır (330d), ama işte, dünyayı hareket ettiren paraya yönelik sınırlı, eksik bir görüştür bu, paranın gerçekten ne anlama geldiği diyalog geliştikçe ortaya çıkar; devlet bekçilerinin malsız mülksüzlüğü önerilirken, para devletin çöküşünün önemli nedenlerinden biri olarak sunulur (IV, VIII, IX).

Platon Polemarkhos'u[46] diyaloglara sokup başka önemli bir temayı karşımıza çıkartır: Edebiyat sanatını. Homer[47] ile Hesiod[48] öğretici yazarlar olarak Yunanistan'da hayata yön gösteren kılavuzlar olmuşlardı; edebiyatın yorumu ve anlaşılması bu bakımdan alabildiğine önem taşımaktaydı, Sofistler bu konuya olağanüstü önem vermekteydiler. İşte bu bağlamda edebiyat konusu, üzerinde durulması gereken bir sorunsal alan olarak I. Kitap'taki değinmenin dışına taşarak II., III. ve X. Kitap'a uzanır.

Glaukon'unkinden daha önemli bir katkıyı Thrasymakhos yapar metne. Çünkü hakkı (hukuku) güçlü olanın avantajı olarak tanımlayıp (338c) çok önemli ve dönemi içinde can alıcı bir soruna değinmiş olmaktadır. Bu sorunsal da I. Kitap'takinden çok daha geniş bir tartışmayı hak etmektedir. Platon bu tespiti daha derinden ele alıp çürütmek için bir karşı tez getirir: Adaletin, hakkın, hukukun, güçlünün aleti olmaması için devlet bekçilerinin eğitilmesi şarttır; çünkü ancak bu durumda güç (kudret), bütüne (devlete/topluma) yönelik temiz bir hizmetin destekleyicisi olacaktır. Haksızlık canavarı imajını da metinde gene Thrasymakhos'a borçlu olduğumuzu görüyoruz ve ancak X. Kitap'ta bu canavarımsı, üstün insan tipini mutsuz biri olarak tanıma şansını buluyoruz. Aynen Eros'ta olduğu gibi, olumsuz tespitten bu tespit çürütülmesine, oradan da olumlu düzleme varıyoruz.

Sokrates düşünceleri için de, başlangıçta ortaya atılmış iddiaların sonunda kanıtlanması durumu geçerlidir elbette. Sokrates her şeye, her nesneye, ona düşen görevi gösterirken (325e) ve bu görevin yerine getirilmesi için gerekli yeteneğe işaret ederken (433d) de adaletin temel tanımının dayandığı ve herkesin, görevini yerine getirmek için uyması gereken ilkeye de ilk kez değinmiş olur. Sokrates, çelişkiden duyduğu hazzın doğrultusunda, Thrasymakhos'un, kudretli (güçlü) olanın mutlu olduğu anlayışı karşısına, hiçbir iyi (kimsenin) gönüllü olarak hükmetmek, yönetmek istemeyeceği iddiasını (347b-d) öne sürerken, bu iddianın ardından geniş açıklamaların geleceğini fark ederiz. Çünkü öyle ayaküstü ortaya atılıp bırakılacak bir görüş değildir bu. Ve gerçekten de bu düşünce bir ayrıç gibi bütün yapıtı içine alır ve filozofların bilgiyi arama araştırmalarından sonra, devlet hizmetine

yönelmeleri mecburiyetini onların önüne koyar. Gerçekten de bir mecburiyettir bu; çünkü filozoflar “teorilerinin” güzelliğinden, “İdealar’a bakma” alışkanlığından kendiliklerinden vazgeçip de devlet işlerine yönelmezler (519d).

Sonuç olarak, yaptığımız bu uzun açıklamaların ardından, metnin, özellikle geçen yüzyılın analizcilerinin ileri sürdükleri gibi, dağınık, bölümleri birbirinden kopuk bir yapı sergilemek şöyle dursun, ana eksenini oluşturan “adalet” düşüncesinin çevresinde, önsözden başlayarak sona kadar bir bütün oluşturduğunu rahatlıkla ileri sürebiliyoruz. Dikkat edilecek olursa, metnin bütünlüğüne “içerikten”, tematik ilişkilerden hareket ederek işaret ettik. Ayrıca “biçimsel” yapı üzerinden yapılacak bir analiz de, böyle bir bütünlüğün varlığını kanıtlayacaktır; ancak biz, aslında ilginç olabilecek ve metnin biçimsel yapısının da enikonu tasarlanmış ve içeriği destekleyen bir “inşa tarzı” oluşturduğunu gösterecek bu analizi akademik çalışmalara bırakarak, Politeia’nın konusuna geçebileceğimizi düşünüyoruz.

Eşsiz Bir Metin

Platon’un bu eserinin “Diyaloglar” arasındaki en büyük eser olduğunu söylemek mümkündür. Platon kendi itiraflarına bakılacak olursa, memleketi olan kentte aktif politik faaliyetler için imkân bulamamıştır. Üç kez gittiği Sicilya’da da Dionysios hanedanlığının tiran yönetimi altında politik faaliyetin imkânsızlığını kavramıştır. Baba oğul Dionysios’ların sarayı bir tiran, bugünün kavramıyla bir “diktatörlük” merkezidi. Gelgelelim ustası Sokrates’in, bu dünyanın, özünde kötü olamayacağına ilişkin inancı Platon’un politika ile ilişkisini belirlemeye yetmiştir. Sokrates’e göre kötü olamazdı bu dünya, çünkü dünyayı tanrılar yönetmekteydiler ve tanrılar, tanım gereği kötü olamazlardı. Dünyada kötü olan, tanrıya aykırı, bu da maddesel, somut olandı; aynı zamanda bir ruhsal yanı da bulunan insanda ise hem “iyi” hem de “kötü” bir arada bulunmaktaydı. Platon da bu kanaati paylaştığı için, politika konusundaki olumsuz görüşlerine ve bu alandaki kişisel başarısızlığına rağmen bu dünyadan umudu kesebilecek, iyinin imkânsızlığına inanıp teslim olabilecek biri değildi; ustası Sokrates gibi iyi’yi savunmalı, korumalı ve gücü yettiğince kötü’yü önlemeye çalışmalıydı. Bunu yapabilmesi için de en başta kötü’nün nedenlerini bulup ortaya çıkarmak şarttı elbette. Bu arayışı, Platon’u gene kendi açıklamalarına göre, hemen yolun başında toplumun törelerine, âdet ve geleneklerine yöneltti. İnsanların onun döneminde, tanrılara, yurtlarına ve birbirlerine nasıl davrandıkları, hareket motivasyonlarının neler olduğu, anlaşılması gereken, kötü’nün kaynağına inmeyi sağlayacak soruları oluşturmaktaydı.

Platon insanların bu üç kurum ya da merci karşısındaki hatalı tutumlarını ölçecek mihenk taşı olarak uzun zaman önce tespit ettiği dört ana erdem temellendirdiği normları kullandı. Bu normların başında özellikle düşmana karşı erkek gibi davranmak geliyordu; bu özellik erkekliğin asli özelliğini oluşturmaktaydı ve yetenek, beceri, erdem anlamlarına gelen arete ile hemen hemen eşdeğerliydi. Gözüpeklige, atılganlığa, düşüncesiz davranışlara karşı bir kutup oluşturan ve temkinli davranmaya çağıran bilgelik, kurnazlık, akıllılık da öteki öbekteki normları oluşturmaktaydılar. İnsan karakterinin dengesini kolayca kaybetmesi, insanın rahatlıkla denetimini yitirebilmesi, kolayca sinirlenebilmesi gerçeği karşısında, kendine hâkim olma, ölçülü davranma özelliği de, bir başka davranış ilkesini oluşturmaktaydı. Kişinin kendini terbiye etmesi talebinde, kendine hâkim olma özelliği, ideal bir davranış olarak anlaşılmaktaydı. Nihayet, hem kendine, tutkularına, hırslarına karşı hem de öteki yurttaşlara karşı eşit, ölçülü davranışlarda bulunma özelliği geliyordu. Kişinin kendine hak olarak gördüğü şeyi başkasına da tanıması; dışa dönük yüzüyle insanın kendine, hırs ve tutkularına, güç ve iktidar kullanma arzularına hâkim olması demektir bu; öteki deyişle adil davranmaktır. Bu açıklamalardan sonra, hem Platon hem de Yunanlılar için dikkatli, ölçülü davranma anlamındaki sophrosyne ile adalet, hakkaniyet anlamındaki dikaiosyne kavramlarının birbirlerine oldukça yakın olduklarını söylemek mümkündür. Öteki insanlara karşı takınılması gereken tavır ve tutuma bir başka davranış özelliğinin de eklenmesi gerekir. “Daha yüksek düzlemde olanlara”, büyüklere, tanrılara, tanrısal varlıklara gösterilmesi gereken saygı, yüceler karşısındaki hürmet ve dindarlıktır bu. Platon

ileride, bu saygıyı ve dindarlığı adalet ile birlikte yorumlar, ondan hemen hemen hiç ayrı tutmaz.

Platon'un davranış normları listesi, bir bakıma, birkaç "çeviriden sonra" zorlayarak "erdemleri" de diyebileceğimiz talepleri, aşağı yukarı bunlardı; değerler dünyasında ortaya çıkan değişmelerin ilk izlerini ya da buna tepkileri Politeia'da bulmak mümkündür. Cesaret, zekâ, akıllılık, ölçülü, akli başında davranma ve adil olma, insanın doğru davranışının özellikleri olarak onun yaşadığı günlerde hâlâ geçerliliklerini korur görünseler de, bu davranış tarzlarının içerikleri artık iyice tartışılır hale gelmişti. Örneğin mutlak bir değer olan tanrısal vahiy (içedoğuş) unutulmuş gibiydi; ayrıca o zamana kadar edebiyatçılardan ya da soylu sınıfın geleneğinden alınmış ahlaksal/töresel herhangi bir davranış normu, birden belli bir sınıfın üyelerinin kendi yarar ve çıkarları için getirdikleri keyfi, iradi bir dayatma olarak işlevselleşmişti. Bu da toplumsal hayatın temellerinin sarsılması demekti; çünkü bir eylemin anlam ve içeriğinin değerlendirilmesi ve anlaşılması bakımından duruma ve çıkarlara göre ortaya önemli farklılıklar çıkacaktır. Bir toplumun üyeleri, birlikteliğin vazgeçilmez temel davranış ve tutumlarının ne olduğu konusunda bir uzlaşmaya gidemiyor, normlar göreceleştirebiliyorsa o toplum, o sosyal cemaat parçalanmaya, yıkılmaya doğru evriliyor demektir. Bağımsız bir toplum, devletini bir "tanrıların hâkim olduğu" devlet olarak yorumlayıp hukukunu, hakkını bu ilkesel temel üzerine kurduktan ve adaleti bu temelde meşrulaştırdıktan sonra, kalkıp bir Sokrates'i haksız, toplumsal birlikteliğe zarar veren ve bu birlikteliği yıkmaya çalışan biri olmakla itham edip yargılayabiliyor ve ölüme mahkûm edebiliyorsa, bu durumda ya bile bile haksızlık yapılmıştır ya da artık doğru, haklı ve adil olanın ne olduğunu bilen kalmamıştır.

Hani bu konuda bir şeyler öğrenmeye hâlâ elverişliyseler onlara artık bir şeyler öğretmek şart olmuştur.

İnsan, "Polis" ve Tanrı

Ahlaksal normların içeriklerinin yorumlanışında ortaya çıkan değer değişikliklerinin Yunan "polis" devletinin başta sözünü ettiğimiz politik-ekonomik zaafınının, Sofistlerden gelen "aydınlanmacı" darbelerin ve merkezin gittikçe muhafazakârlaşma kaygılarının sonucu olduğunu da unutmamak gerekir. Platon ve onun Politeia'sının, bu muhafazakârlık, restorasyon (eskiyi, kadim düzeni onarma) ve "ilericilik" terazilerinin kefelinde nereye konabileceğine de metnin bütünü ve elbette Platon felsefesinin tamamını tanıdıktan sonra karar verebileceğiz herhalde.

Platon, İnsan-Polis-Tanrı üçlü basamağının birbiriyle çözülmez bir bağ oluşturduğuna olan kesin kanaatinden ötürü, hayatını, bütün bir devletselliğin vazgeçilmez temeli olan adaletin ne olduğu sorusunun açıklamasına adayacaktır.

Zeus'un kızı olarak tanrıçalaştırılmış olan "hak" (hukuk), tanrılardan geldiği için kutsal buyruk (yasa) olarak atalardan kalmadır; ama işte şimdi, görünen odur ki (Sokrates davasında olduğu gibi) objektif, yansız bir kılavuz olma özelliğini yitirmiştir hukuk ve bunun dayanması gereken adalet anlayışı. Neyin adil ve haklı, neyin haksız olduğunu tayin etmek için başvurulması gereken mihenk taşı, Arşimed kaldırıcının o ağırlık merkezi nerede aranıp bulunabilir, sorusu öne çıkmıştır. Hukuk ve adalet konusunda en üst, yüce bir kata (tanrıya), tartışılmaz, mutlak bir ölçü koyan bir kaynağa baş vurmak Platon için imkânsızdı. Onun "İdealar" öğretisi ile en yüce iyi ve tanrı arasındaki ilişkiyi enikonu tartışarak, adalete, haklılığa kaynak arama serüvenini kavramaya çalışabiliriz biraz.

Hiçbir Yunan tanrısı, "kişisel" olarak (bu adalet tanrıçası da olsa) Yunan toplumuna ebediyen geçerli bir hakikatin temsili, mutlak bir nihai güç olarak göstermemiştir kendisini. (Sokrates'in Savunması'nda, Sokrates'in, Delphi kâhini üzerinden kendine yönelik bir vahiyden söz etmesi, filozof olarak kendini görevlendiren gücün tanrı olduğunu söylemesi, duruşma meclisinde büyük tepkilere yol açar. Bkz. Sokrates'in Savunması, önsöz.)

Platon'a göre gene de, dünyanın anlamını içinde taşıyan tanrısal-nihai bir gücün var olması şarttı.

İdea; İyi'ye ve İdealar'a Bakmış Ruh

Platon bu görüşe ömrü boyu bağlı kalacak ve tanrısal olanın içerdiği o nihai doğruyu, "son şeyi" nasıl tanımlayıp kavrayabileceğimizi araştırıp duracaktır; o noktada artık aklın, kavrama yetisinin

güçlerinin kendi sınırlarına dayandığını kabul edeceği Platon; ne kadar zorlansa enikonu aklileştirilemeyecek bu “son şey”, ancak tanrının tam doğru, mutlu bir anda sunduğu görme, bakma (seyir etme) üzerinden kendini bize gösterecektir; ancak “bu son şey” kendisinin ötesindeki başka kavramlara ayrıştırılamaz; kendi kendinin kavramı olduğu için de, (akıl ile) açıklanamaz; hakikaten var olan bir şeydir o, varlıktır, (olma-hali’dir)[49] o kadar ve ona inanmak zorundayızdır. Bu en son ve en ilk şey’in, dünyanın başlangıcı ve ilkesi olan “iyi” olduğu konusunda Platon’un hiç şüphesi yoktu. Bu “iyi’nin” karakteristik özünün neden ibaret olduğu sorusu ise, bir yana bırakılması gereken bir soruydu (506d).

Akademi çevresi içinde bu nihai ilke, yani “iyi” konusunda sadece tek bir ders yapıldığını öğreniyoruz. İlginçtir bu; yani Platon, Sokrates’in düşüncelerini ve kendi düşüncelerini dış dünyaya iletmek üzere seçtiği “diyalog” yolunu bu konuda harekete geçirmemiş, “iyi’nin” içeriğinin ne olduğu konusunda sallantılı, kararsız değinmeler yapmakla yetinmiştir. Platon’a göre, “iyi” ancak imge içinde, “bakılarak” farkına varılabilecek, varlığı düşünülebilecek bir şeydir. Bu “ilk-iyi’yi” biz ancak şöyle yaklaşık olarak, ona yönelttiğimiz taleplerin oluşturduğu özelliklerin üzerinden kavrayabiliriz. Bu dünyanın (evrenin) nesnelere hiç durmadan dönüşmesi, değişmesi, oluşması ve yok olup gitmesi karşısında, hiç değişmemiş, hareketsiz, kendisiyle aynı kalmış, ebedi bir şey bulunmalıdır. En yüce tanrısal olan, mutlak ölçüdür. Ancak, Platon’un bu sarsılmaz, tanrısal ölçünün pratik, dünyevi hayat ile ilintilenmesi konusunda ise alışılmadık bir görüşü vardır: Kişilikten tamamen yoksun, sonuçlara yol açacak etkiler yapmayan, güç, ışın yaymayan bu ilkesel şeyden, bu tanrısal olandan, aşağıya, insana giden hiçbir yol bulunmamaktadır. Bu anlayış, Platon’dan yüzlerce yıl sonra ortaya çıkan Hıristiyanlık düşüncesine alabildiğine ters, bu yönden de anlaşılması zor bir kavrayıştır. Hıristiyan insanı, o ilk günahattan Tanrı’ya ulaşacak bir yol bulamamıştır; ilk günah, insanı Tanrı’nın cennetinden kovmuş, dönüş yolunu tıkamıştır; bu durumda “kurtarıcı”, Mesih, bu cennete dönüş yolunun döşeyicisidir. Platon için ise yapılacak tek şey, insanın yoluna gitmesi, tanrısal olanı elinden geldiğince arayıp durmasıdır; aynı zamanda hem iyi, hem hakiki hem de doğru, güzel olandır bu tanrısal olan ona göre. Yukarıya tırmanma sırasında, bu tanrısal-var olanın en alt basamakları, insanın tırmanmasını kolaylaştırırlar. “İyi”nin hemen altında o sayısız “İdealar” bulunmaktadır (509b). Burada bir parantez açıp Platon’un bu “varlıklar üstü” dünya ile, İdealar ile dünyada onların “gölgeleri” olan nesnelere, o sonsuz sayıdaki varlık arasındaki ilişkiyi, daha doğrusu bağı nasıl tasarladığını sormamız bir işe yaramayacaktır. Dünyadaki her nesne, İdea’sının bir yansımasıdır, ama bu yansıma ilişkisinin ne türden olduğunu açıklamak gereksizdir sanki. [Platon bu ilişki konusunda, “İdealar’dan pay alma” (Macit Gökberk, Felsefe Tarihi, Platon BL.)[50] sonra da “taklit etme”kten söz edecektir. Hegel[51] felsefe sisteminde de ilk ilke, mutlak akıl olarak anlaşılan “geist”in, nesneleşme basamaklarına geçişi, dönüşüp durması konusundaki “gevşekliğe” benzer bir durum söz konusudur burada.] Deneyimlerimizin bütün nesnelere ve değerlerine hakikaten var olan ve değişmez özü olan en gerideki (yukarıdaki) İdealar, en üst ilke “iyi” gibi tanrısaldırlar ve bizden uzaktırlar. Sade, yalın, kendi kendine yettiği, kendi içinde kusursuz tamamlanmış olduğu için hareket etmeyen, değişmeyen, dönüşmeyen; tutkulardan, duygulardan yoksun bu salt, biricik hakiki dünya, İdealar dünyası, özünde mutluluğun, ruhsal esenliğin dünyasıdır da. Biz insanlar, bu İdealar dünyasının karşısında yer alırız; bu iki düzlem arasında aşılmaz, derin bir uçurum bulunmaktadır; işte tıpkı Hıristiyan inancında İsa’nın, yani kurtarıcının Tanrı ile insan arasındaki yolu döşemesi anlayışında olduğu gibi, bir aracıya, bir araca ihtiyaç vardır. Ancak bu aracı, İsa gibi bir kurtarıcı, günahlardan arındırıcı değildir Platon felsefesinde, sadece yukarıya, İdealar’ın hakiki dünyasına, mutlak iyi’ye ve tanrısal olana tırmanmayı, o yolu bulmayı sağlayacak bir aracıdır. Mantıken bu aracının bir yandan tanrısalın parçası olması bir yandan da insan ile bağlantısı bulunması gerekir; ruhtur bu aracı Platon’da.

Bir zamanlar, henüz insanın maddi bedeninin içine inmeden ve maddi-geçici, ölümlü olan ile kendini donatmadan önce tanrıların cemaati içinde, İdealar’a “bakarak”, onlar ile karşı karşıya yaşamıştır. Toplum inancının tanrıları olarak karşımıza çıkan bu tanrıların içinde de, oldukça alt

düzeyde de olsa, o “ilk-iyi” kendini cisimleştirir; dolayısıyla da tanrıların da iyi olması gerekir ve tanrılar hakkında tragedya ve destan yazarlarının söyledikleri, mitosa ait bütün o kötü şeyler, Platon’a göre insanların uydurması ve çarpıtması olmak zorundadır. İnsanlara yardım edecek ve onları teşvik edecek kadar onlara yakın olan bu tanrılar ile insan ruhu akrabadır; ancak ruh, oluşların, yani dönüşüm ve yok olmaların dünyasına indiğinde, unutmanın nehrinden, kâh çok, kâh az su içmiş (621a) sonunda da geçmişteki hayatını, güzel İdealar dünyasını hemen hemen unutmuştur. İşte bu yüzden ruhun bir uyandırıcıya bir “şoka” ihtiyacı vardır bu dünyada, kendisi daha evvel uyanmış birine, bu da ya filozoftur ya da bir tanrıdır. Filozofla tanışan ve doğru yolu öğrenen ruh, yeniden tanrısal olana ulaşmaya çalışacaktır artık. Uzun bir çaba, zahmetli bir didinme gerektirir bu tırmanma; İdealar’a, en üst ve doğru bilgiye giden yolda insan tırmandıkça, akıl, rasyonel kavrama yetisi ve gücü işe yaramaz olmaya başlar; İdealar’a yaklaştıkça, ebedi olan, artık düşünce yoluyla ele geçirilemez, burada tanrının lütfuyla, doğru anda yüce lütfun sayesinde sadece “bakabilir” onlara. Demek ki insan filozofun yol göstericiliğinde ne kadar yükselirse yükselsin, insan ile tanrısal olan arasındaki gerilim hiçbir zaman giderilemeyecektir; çabalama ile hedefe ulaşma arasında kaçınılmaz, nedensel bir bağ bulunmaktadır. Çaba ille de (bu konuda) sonuç vermek zorunda değildir. İnsanın trajik bir dramı, bir çaresizlik olarak görünebilir bu bize, ancak Platon bu sonuçsuz kalan çabada insanın, trajedisinin bir boyutunu görmediği gibi, zihinsel, entelektüel çabanın insana olabilecek en büyük sevinci ve hazzı verdiğini düşünmektedir.

İdealar’ın güneşine doğru tırmanmak, uyanmamış kişinin tamamen dünyevi hazzı ile karşılaştırıldığında, ona göre 729 kat daha fazladır (587e). Sofistler için insanın her şeyin ölçüsü olduğunu, genel geçerli doğrular bulunmadığını biliyoruz; bu öznelleştirici, herkesi bağlayıcı genel geçerli norm ve yasaların mevcut olmadığı anlamına gelen tespitler, toplumsal hayatın bütününe yönelik yıkıcı etkiler yaparken, Platon oku tersine çevirmekte, “mutlak iyi’nin” ve tanrısal olanın güvenilir, nihai ölçüler ve değerler sunduğunu söylemektedir.

Pratik hayat ile İdealar dünyası, yani nihai, doğru bilgi âlemi ve tanrısal olan arasında tasarlanan bu ilişki modelinden adaletin, hukukun özü hakkında kimi sonuçlar türer. Bir kere, adil olmanın, hakkaniyetli davranmanın ölçüsü, sadece dünyevi değerleri ya da tek tek bireyleri ilgilendiren içerik ve amaçlara göre belirlenemez; adalet (hak, hukuk), o ilk iyiye yönelik olmalı, buna göre değerlendirilmelidirler; bu da mümkün olduğu kadarıyla eylemlerde ve inançlarda, düşünce tarzında kendini göstermelidir. Dolayısıyla (bireyin, ölçüsü dünyevi olmayan eylemleri sayesinde) devletin İdeamsı bir özelliğe kavuşma imkânı doğar, bu imkânın gerçekleştirilmesi talebi ortaya çıkar; devlet, tanrısal ilk nedene bağlanır; onun içine yerleşir. Demek ki Platon düşüncesinde seküler (laikleşmiş) devlet, dünya düzeninin ortadan kalkması demektir. En önemli, ilk ve en güzel yasalar bu nedenle Apollon’dan alınır (427b).

Bu dünyanın devleti İdealar’a uygun bir devlet olacaksa, yukarılarda, en geride bir “İdealar devleti” de daha doğrusu İdea olarak devlet (devlet İdea’sı) var olmalıdır. Bu dünyadaki devlet ise, hani o doğup gelişen ve değişen devlet, bu İdea’nın ona az çok uygun, sadık kopyası, imgesidir.

Öte yandan, adaletin, hukukun içeriği, adilliği özü son tahlilde ne sözle ne de yazı ile kavranıp sabitleştirilemez; çünkü adalet, hukuk ancak bu ilk-iyi’nin, somut hayatın belli bir alanı ile ilintili işlevi olarak belirlenmeye müsaittir. Böyle anlaşıldığında adil olmak, genel insani görevin gerçekleştirilmesi demektir; bu çaba, az önceki tanıma göre, iyi İdea’sına ulaşmaya yönelik olmalıdır; öyleyse, dar, belli bir yaşama alanındaki eylem ve faaliyetler de, belli bir anlamda iyi İdea’sına ulaşma çabası olarak anlaşılmalıdır. Bu bakımdan insan olmanın gerektirdiği öteki, somut-pratik ödevleri yerine getirmeden insan adil olamaz ve hakka, hukuka, adalet ölçüsüne uygun yaşayamaz. Bu da, iyiye ulaşma çabası ile aynı şeydir. İnsanın bir bilgisever, filozof olması ne kadar gerekli ve insandan beklenmesi gereken bir özellik ve davranış ise, onun manevi-tinsel olmayanı, dürtüleri, istek ve arzuları, biyolojik yanını bastırıp denetlemesi, ölçülü ve akıllı olması da o kadar gereklidir. Ancak bu yolda sonuna kadar gitmek isteyen kimse, bütün engellere ve rakiplere rağmen dirençli ve sabırlı olmalı, kararlılığı ve cesareti

elden bırakmamalıdır ki, gereksiz ve yersiz korkularla amacından sapmasın. Öyleyse akıllılık, zekilik, bilgelik, ölçülülük ve cesaret, adaletin ön koşuludurlar ve bütün bunlar, biricik tek “erdem” basamaklarından başka bir şey değildir; insanlara güç, enerji ve yetenek veren bu erdem, insan olmak, tanrıyı andıran ruhun taşıyıcısı olmaktır (533e).

Ruhun Üç Bölümü

Bu yönden bakıldığında sözünü ettiğimiz dört baş erdem de ruhun işlevleri olarak görünürler; ancak bunlar kendi aralarında farklılıklar gösterirler ve bu farklılıklar, ruhsal olanın belli başlı biçimlerine karşılık gelerek ruhun özel görevlerine işaret ederler. Ruhsal hayatın bütünü gözlemleyen biri anlama yetisini ya da akıl kavrama yetisini kolayca fark edecektir. Bu ruh işlevinin konuları (nesnelere), manevi olanın, düşünülebilir olanın ve hesaplanabilir olanın alanı içindedir; arzuların, isteklerin, fiziksel ihtiyaçların yönlendirdiği yanın nesnelere ise, bu dünyanın zenginlikleridir; örneğin varlıklılık, güzellik, kuvvet, aşktan duyulan zevk, yemek, içmek bu ikinci yan ya da ruhsal işlevler grubuna girer.

Ruhun bir üçüncü yanı ya da üçüncü işlevi de bulunmaktadır. İlk bakışta kendini korumaya, gerektiğinde öfkelenip saldırmaya, ayakta kalmaya imkân veren bu yanın, ruhun mantığa dayalı yanına mı yoksa öteki arzular, hırslar yanına mı ait olduğu tartışılabilir; ama nesnelere, onur, hâkimiyet, güç, kudret olan bu ruh işlevi, ikinci yana göre daha yüksek değerleri temsil ederler. Kendini korumaya yönelik bir üçüncü işlevler topluluğunu temsil eden bu bölüm, ne birine ne de ötekine aittir. Ruhun bu üç işlevini birbirinden ayırt eden temel farklılık, ruhun üç bölümünün de arasına çekilmiş kesin bir çizgiyle belirlenemez; bir bölüm düşünmeyi, ötekisi biyolojik ihtiyaçların yarattığı duyguları, üçüncüsü ise iradenin tercihlerini, isteği temsil eden bu üç bölümü birbirinden ayırt eden özellikler, bunların nesnelere aranmalıdır; çünkü sonuçta ruh, birlikteliği adalet erdemiyle sağlanan bir bütündür. Bu dış nesnelere karşı ruhun bu üç bölümünün ya da yanının her birinde bir tür tepki ya da faaliyete karşılık gelir: Sözünü ettiğimiz birincide, akıl, düşünme yanında, ruhun bilgi edinme, öğrenme faaliyeti ya da özelliği vardır; ruhun bugün bizim biyolojik dediğimiz dürtü ve ihtiyaçlarından doğan duygularına karşılık gelen bölümünde ise, sevinme, haz, zevk duygusu, üçüncüde ise arzu, hırs, yoğun istek vardır.

Bu üç farklı alan, hayatın alanları olarak birbirlerinden ayrılacaklarına göre, Platon’un da, ruhun bölümleri öğretisine, spekülasyon yoluyla ulaşmayıp hayata bakarak varmış olduğunu söylemek herhalde yanlış olmaz. Her nesnenin, her şeyin, her varlığın, kendine özgü görevi bulunduğunu (352d) ve bu görevleri yerine getirmek bakımından gerekli yeteneklerle donanmış olduğunu kabul edersek, ruhun bunlara karşılık gelen bölümlerinde de bu yetenekler temsil ediliyor olmalıdır. Dolayısıyla üç temel “erdem” de bu akıl yürütmenin sonucunda belirlenebilir: Ruhun akıllı, mantıklı yanına, bilme, öğrenme çabası biçimindeki erdem, yani “bilgelik erdemi” karşılık gelir; ruhun kendini dayatma, onurunu koruma isteğine “cesaret erdemi” ve nihayet ihtiyaçlardan doğan istekleri temsil eden bölümüne de, “ölçülülük erdemi.” Çünkü ancak makul ve kendini denetleyen kişi, ruhun dürtü ve ihtiyaç bölümünün sürüklemelerine dengeli bir cevap verebilir; dürtülerin tatmin edilmesi baskısını, ruhun nihai amacı ile bağdaştırır.

İşte bu noktada adalet, bu ruh bölümlerinin birbiri ile uyumunu sağlama gibi üst bir görev taşır; bütünü içinde her bir parçanın üzerine düşeni yapmasını, her bir ruhsal işlevin, kendi görevini yerine getirirken, ruhun bir bütün olarak “iyi İdea”nın hizmetinde asıl işlevini gerçekleştirmesini sağlar (433a, 443c).

İki Düzlem Arasında ve Devlet

Daha önce de değindiğimiz gibi, ruhu bu özellikleri taşıyan ve bu ruh sayesinde tanrı ile bağlantısını kurmaya kalkan insan, doğrudan gerçekleştiremez bu ilişkiyi, çünkü arada devlet bulunmaktadır. Devlet olmasa, en adil, en hakkaniyetçi insan bile insan olarak yaşayamaz (369b).

Devlet, insanlardan meydana geldiğine göre, onun özü de insan yaradılışından (karakterinden) yola çıkarak açıklanabilir ancak. Devlet (insana göre) daha büyük olandır Platon’a göre, gelgelelim, daha küçük olana göre, çok daha kolay açıklanabilir; bir öğretmen, devlet üzerinden, bilgisizleri kolaylıkla

eğitebilir. Bu yöneme bağlı kalan Platon, düşüncelerini önce devlet üzerinde geliştirir; bu düşünceler onu sonra ruhun yapısı modeline yönlendirirler.

Söz konusu üç ruh bölümüne üç sosyal katman[52] karşılık gelmektedir. Platon'dan önce kent mimarı, Milet[53] kentinin ve Pers savaşlarının[54] ardından da Peiraieus'u[55] planlayıp inşa ettiren, Perikles'in çağdaşı Miletli Hippodamos[56] zanaatkârları, köylüleri ve savaşçıları polis'in üç temel sosyal katmanı olarak kabul etmiştir. [Aristoteles, Politeia, (267b32)] Mısırlılarda rahipler, zanaatkârlar ve çobanlar, köylüler ve avcılar arasında ayırım yapılmıştır. Bütün bu ve benzeri sosyal tanımlamalar, doğaya uygun temel bir sınıflandırma mantığını yansıtır; belki Hippodamos'ta, mimarlıktan gelen bir üçe bölme alışkanlığı etkin olmuş olabilir; çünkü ülkeyi üç (sosyal) parçaya ve üç yasaya ayırır ve ne ticari kesime ne de zihinsel faaliyeti temsil eden tabakaya önemli bir rol atfeder. Platon'da ise sosyal bölünme, ruhun bölünmelerine paralellik gösterir. Dolayısıyla da Yunan polis'i (kenti/kent devleti) ruhun büyük bir imgesi, yansıması ya da kopyası olup çıkar. Devlet, insan ile tanrı arasındaki basamakların düzenini sağlar; tırmanmayı destekler; insanı bu basamaklarda yükseltir.

Platon üçüncü sosyal öbeğin dürtülerini ve amaçlarını, mala, mülke ulaşma çabalarını isabetli bir şekilde belirleyerek, ruhun, sözünü ettiğimiz üçüncü yanı ya da bölümü ile aynılaştırır. Bu üçüncü öbek, üstlerin besleyicisi ve ücretlerini ödeyen sosyal katman, geniş toplum kitlesidir; onların ücreti (ödülü) ele geçirebildikleri ve sahip olma imkânı taşıdıkları mal, mülktür; bunlar huzur içinde, tehlikelerden uzak yaşamaktadırlar. Bu sosyal tabaka hakkında pek fazla bir şey öğrenemeyiz; evlilikleri, çocuk yetiştirme biçimleri vb. ayrıntılarıyla açıklanamaz. Sadece, bunların çocuklarının, okul eğitimine başlamadan önce "bekçiler" (koruyucular)[57] katmanının altın ve gümüş özelliklerini[58] taşıdıklarını belli etmeleri durumunda, üstteki sosyal katmanın içine alınmaları mümkündür. Öyleyse ille de kendi sosyal öbeklerinin üyeleri arasında kalmak zorunda değillerdir; hayatta mutlu olma imkânına da sahiptirler; çünkü mala mülke sahip oldukça iç tatmin duygusu yaşarlar. Mutlulukları da bu tatminden kaynaklanır. Polis yurttaşlarının çoğunluğu bu katmana girer.

Platon, ikinci sosyal katman olarak cesaretin temsilcisi savaşçıları ya da "bekçiler"i görür. Ruhun ikinci bölümüne karşılık gelen "bekçiler", birinci bölüme, akla, düşünme erdemine ve bu erdemin nesnesi olan bilgiye, bilgeliğe, öteki sosyal katmana olduğundan daha yakındırlar. Aslında birinci katman, ruhun birinci katmanı olan akıl bölümüne karşılık gelen kesim, en üst tabaka olarak ikinci katmandan türemiştir, ama bu katman ile arasında kesin bir ayırım sınırı bulunmamaktadır. Başlangıçta savaşçılar için, daha sonra birinci öbeğin filozoflarının tanımında kullanılan "bekçiler" kavramı, genellikle bu iki katmanı birlikte tanımlar gibidir. Bu hâkim-yönetici filozoflar katında "ideal devlet" doruğuna ulaşır ve İdealar'ın düzlemine, hatta bizzat kendilerine iyice yaklaşır.

Demek ki Platon için sosyal tabakalar sadece hukuki bir bölmenin sonucunu ifade etmedikleri gibi bir yanıyla da fizik ötesi bir düzene karşılık gelirler. İdea'ya doğru yükselen bu metafiziksel düzende, yetenekler ölçüsüne göre ve bu yeteneklerin sonucunda tek tek kişilerin eğitilmişlik durumuna göre bir sosyal kademelenme söz konusudur. Yeteneğin ölçüsü ise, insanın kendi doğasının altına, gümüşüne, bakır ve demirine bağlıdır (415f). (Kimileyin altın bir babadan gümüş bir filiz doğar).

Adalet ruhta, üç bölümün birliğini kurma, düzenini koruma görevini üstlenmişse, devletin içinde de bu adillik, bu her bir toplumsal katmanın da işlevi olmalıdır; her bir sosyal katman kendi üzerine düşeni yaptığında, model gereği, bu da bütün polis cemaatinin iyiliğine olan, adaleti gerçekleştirmek anlamına gelecektir. Hem üstüne düşeni hem de haklı, adil olanı gerçekleştirme erdemi, kadın, çoluk çocuk, köle, efendi, zanaatkâr demeden, her bir kişinin ve herkesin içindeki bir erdem haline gelmişse (433d) devletin esenliği de güvence altına alınmış demektir. Öyleyse, her mesleğin, zanaatın, resmi görevin gerçekleştirilmesi, bir yandan da kaçınılmaz bir yükümlülük, adaletin gerçekleştirilmesi olarak çıkar karşımıza. Bu temel ilkenin her zedelenişi, haksızlığa, adaletsizliğe yol açar; bu da devletin mutsuzluğu demektir. Örneğin biri, hak etmediği halde bu üç sosyal katmandan birinde yer almış olsun ya da her işe burnunu soksun. Şimdi böyle bir durumun, bu üç bölümden hangisinde ortaya çıktığına göre, devlete yönelik olumsuz sonuçları da farklı olacaktır. Sözgelimi üçüncü tabaka içinde, diyelim ki bir

kunduracı ya da marangoz, bu durumda öyle hissedilir aksaklıklara, dertlere yol açmaz; oysa adil olması gereken bir yönetici, temsil ettiği adalet düzleminde hak ettiği bir yerde ise devlete büyük katkılarda bulunur, tersi durumdaysa felaketlere yol açar (421a).

Ne yazık ki zaaf ve yetersizlik her yerde ortaya çıkabilir; insanoğlu kusurlu, hatalı olana, fiziksel-maddesel olana çok sık bağlanabilir; İdea'nın hizmetinde olmak yerine, maddesel olanın peşine takılabilir. İşte bu nedenle mümkün olduğu kadar etkili bir şekilde, kötüye yol açabilecek bütün imkân ve fırsatlar baştan önlenmelidir. Güç ve iktidarın kötüye kullanılması, insanın kişisel gücünden, kendi çıkarları doğrultusunda yararlanmasından başka bir şey değildir. Bunun kaynağında da iki bela bulunur: Para ve mal mülk sahibi olma hırsı ile kadın uğruna mücadele. İşte bu belanın ya da kötülüğün kaynakları kökünde kurutulmalıdır. Dolayısıyla da en üstteki sosyal öbek ile altındakine her türlü mal mülk sahibi olma hakkı yasaklanmıştır bu ideal devlette. Koruyanlar ile öğretenlerin ihtiyaçlarını üçüncü kesim, yani besleyenler karşılar.

Görüldüğü gibi, Platon, genel tespit ve önkoşullardan gelerek gerçek hayata yönelik tutarlı sonuçlara varmış oluyor böylece. Döneminin bu tespitlere bağlı talep ve pratiklerin uygulanabilirliğine müsait olup olmadığı, insanların bunları gülünç bulup bulmadığı onun sorunu değil gibi. Genel çıkış noktası ile buradan türetilen sonuçların birbiri ile uyumlu olması; bu tutarlılık onun için yeterli görünüyor. Çünkü alıştırma, benimsetme ve eğitim, yetiştirme yoluyla başlangıçtaki uyum güçlükleri de ortadan kalkacak, insanlar, onun öngördüğü ilkelere sadık kalarak, devlet içinde bir arada yaşayacaklardır. Üst kesimlerin mülkiyetsizliğine yönelik çağrı, geçmişteki bir "altın çağın" cennetimsi, ilkel konumuna bir geri dönüş hayali değil, yöneticilerin, koruyucuların, bilgelerin genelin hizmetini yerine getirirlerken bencilliklerini aşmalarının şartı olarak türetilmiş bir taleptir.

Bir aile, evlilik (sözleşmesinin) yasaklanması talebi de aynı şekilde anlaşılmalıdır. Platon burada da genel ön tespitlerden pratik hayata gelir. Tanrıyı andıran insanın ruhu, aynen tanrı gibi özünde cinsiyetten yoksundur. Cinsiyet, ruhun kurucu özelliklerinden biri değilse, erkek ile kadın özlerinde birdirler; farklılık, kadının fiziksel varlık olarak doğurabilmesi, erkeğin ise, üremeye katkıda bulunmasıdır. Başka her yönden kadın, nicelikçe, yani fiziksel bakımdan daha zayıf olma özelliğiyle erkekten ayrılır (455d). Platon erkek ile kadın arasında nitelik farkı bulunmadığı anlayışından, dönemi için sarsıcı olan, ama bugün bize hiç de tuhaf gelmeyen bir sonuç çıkartacaktır: Ruh aynı olduğuna göre, aynı hizmetleri gerçekleştirebilmek için kadının da erkek ile, savaşçılık eğitimi de dahil, aynı eğitimi görmesi gerekir. Öyleyse Platon'un gözünde bir dişi, bir kadın idealinden çok, "erkeğimsi bir kadın" ideali uçuşup durmaktadır ve bunun gerek Yunan gerekse Atina aydınları arasında yerleşik bir kökeni bulunmaktadır. Örneğin tanrıça Athena,[59] bakire bir savaşçı olarak Atina polis'ini korur; mitolojideki Amazonlar,[60] tragedyadaki Antigone[61] ya da Elektra,[62] bunun akla gelen bir iki örneğidirler.

Devlete (topluma) hizmet için kurulan birliktelik, cinsiyetler arası birlikteliğe ve çocuklara götürür bizi. Bu birlikteliğin amacı, cinsel hazzı doyumak olmayıp sadece ve sadece genelin iyiliği ve mutluluğuna hizmet etmektir; çünkü bütünün ya da devletin geleceği, bekçilere, yöneticilere bağlıdır. En iyi çiftin belirlenmesinde, atların ve köpeklerin çiftleştirilmesinde olduğu gibi, soyun sağlamlığı, güzelliği göz önünde tutulur. Yöneticiler çiftleşmeleri için en büyük kahramanlar ile en iyi kadınları bir araya getirirler ve devletin bayram günlerinden birinde bunları bir evlendirme töreni ile çocuk üretimine yöneltirler. Güneş Ülkesi'nde de Platon'un ideal devlet anlayışından alınmış bu eşleri seçme anlayışının belirgin izlerini buluruz (458e ve öteki yerler). Çocuklar zaten hiç tanımadıkları anne babalarına ait değillerdir; bütün anne babaların ya da büyüklerin çocukları sayılır onlar. Aralarından güçlü kuvvetli ve yetenekli olanlar seçilip eğitilirler. Zayıf, yetersiz çocuklar ve bu "resmi" yolun dışındaki birleşmelerden olan çocuklar için herhangi bir eğitim programı bulunmamaktadır. Tek tek bireylerin kaderleri bakımından büyük bir haksızlık, insafsızlık gibi görünen bu anlayış ve ona bağlı pratik öneriler, biyolojik yasaların gereklilikleri olarak meşrulaştırıldığı gibi, son tahlilde bireyin toplum karşısındaki yerine ilişkin anlayışla da desteklenir: Toplumun esenliği ve çıkarları karşısında

biyere geri düzleme düşer. Çünkü Platon'un önerdiği yöntemle seçilip yetiştirilen çocuklar, sadece biyolojik bakımdan sağlıklı, güçlü bir insan soyunun devamını güvence altına almakla kalmazlar, aynı zamanda devletin birliği ve bütünlüğüyle birlikte, neşe ve mutluluk veren bir toplumsal düzen de gerçekleşir.

Maldan mülkten yoksunluk, çocuklar ve kadınlar ile oluşturulan özel birliktelik ve cinsiyet ayrımı yapmaksızın gerçekleştirilmesi gereken eğitim-meslek edinme eşitliği üzerine devletin bekasının temel güvencesi dayatılmıştır; anlaşılacağı gibi, biyolojik-toplumsal bir zemindir bu ve devlet, kendi zeminini oluşturmada getirdiği önlemler ile bir bakıma kendini, bütünü sağlama almış olacaktır. Söz konusu önlemler ise, kimsenin eşini istediği gibi seçmemesi talebinde olduğu gibi, insanın biyolojik-güdüsel yanını, cinsel dürtülerini, para, iktidar hırsını vb. akıl ile (devlet akli ile) bastırması anlamına gelmektedir. Genelin iradesine katı ve ödünsüz bir buyruklar toplamı olarak boyun eğme mecburiyetinin temel varoluş ilkesine dönüştüğü ve iki üst sosyal öbeğin hâkim kesim olarak ortaya çıktığı bu ideal Platon devleti, Hıristiyan tarzı bir manastırı çağrıştırmadan edememektedir. Manastırdaki hedeflerden farklı olarak burada İdealar ile, devlet İdea'sı ile uyum içinde olan hizmetler, aktif devlet hizmeti olarak karşımıza çıkar. Gerçi, bu "manastırda" bekçiler cemaati," bedensel, fiziksel olanı, manastırdaki gibi yok saymaz, beden isteklerini "öldürme" yoluna gitmezler, bunlar dışa dönük yüzleriyle olduğu kadar, yukarıya, İdealar dünyasına bakan yüzleriyle de daha çok bir bedensel-ruhsal ahenk içinde yaşarlar. Devlete ve de İdea'ya yönelik bu hizmetin sonucunda kişisel mutluluğu hak etmişlerdir.

Filozoflar ve bekçiler, altın-gümüş karakterli anne-babaların çocuklarını seçerler; ama bu seçimle devlet henüz (idari bakımdan) gerekli güvenceye kavuşmuş sayılmaz. Bu çocukların eğitimi-yetiştirilmeleri onların doğal yeteneklerini ve becerilerini geliştirecek, devlete, bütüne yararlı hale gelmelerini sağlayacaktır. Yunanlılar, mümkün olanın sınırını abartmadan, gerçekliği fazla zorlamadan da olsa, eğitim/yetiştirme'nin büyümesine, gücüne öylesine inanıyor, kişilik gelişmesinin bu ayağına öylesine büyük anlam atfediyorlardı ki, onlar için eğitim/yetiştirme kavramı aynı zamanda "kültür" kavramı ile örtüşüyordu. Bir devlet ideali ortaya atan Platon'un, bu durumda eğitim/yetiştirme önlemlerini ve ilkelerini tanımlamamış olması elbette beklenemezdi.

Böyle bir kaçınılmazlık Platon'u, kendi dönemine kadar uzanagelmiş bütün eğitim/yetiştirme anlayış ve ilkeleri ile hesaplaşmaya da götürecekti. Filozofların eğitim ideali, genel eğitim/yetiştirme hedeflerini belirlemede tayin edici etmedi. Beden ile ruhun kusursuz ahengi olarak belirlenmiş bu hedef, bütün eğitim kurum ve mercilerinin ilke ve yönlerini çizerken, eksiksiz eğitilmiş, yetiştirilmiş, kendi içinde çelişkisiz, uyumlu insanı önüne koymuştu. İlericiliği konusuna yukarıda değindiğimiz, ilkece "devrimci" olmaktan uzak Platon, göz önünde bulundurduğu fiziksel-ruhsal dengesi kurulmuş insana giden yoldaki eğitimin ilkelerini ileri sürerken, o günlere kadar uzanagelmiş, mevcut eğitim anlayışından pek ayrılmaz.

Eğitimin Alanları

Platon, jimnastiği, önemli değişiklikler önermeden, İlk Çağ Yunan toplumunda yapıldığı biçimiyle devlet modelinin içine alır. Elbette onun kavrayışında jimnastik, sadece bedeni değil özellikle ruhu da eğitecektir. Tek yönlü, bedene yönelik bir jimnastik insanı sertleştirip katılaştıracağı gibi, ruha, manevi-zihinsel olana da düşman edecektir (410c/d).

Müzik eğitimi ise doğrudan ruhun ıslahını ve gelişmesini sağlar. Bu eğitimin iki temel gücü, söz ve sestir. Bu ikisi şarkıda birleşirler. Platon sözü (edebiyatı) ses ile, müziğin diliyle söyleyecek olursak "ton" ile birlikte değerlendirirken, jimnastik eğitiminde olduğu gibi, eski anlayışı kullanma alışkanlığını terk eder. Homeros, Hesiodos gibi destan yazarlarının itibar ve konumlarına aldırmadan, mevcut anlayışa karşı çıkar. Platon'un özellikle yazılı edebiyat (söz) karşısındaki bu eleştirel tavrı, o gün bugün sayısız çalışmanın yapılmasına yol açmış, "hayat-sanat" ilişkisi ne olmalıdır sorusu çevresinde bir "literatür" birikimi sağlamıştır. Bu konuda bir şeyler söyleyebilmemiz için, biraz da o çağın dünyaya bakışını, özellikle de Yunan polis toplumunun hayat anlayışını hatırlamamız gerekir.

Büyük olasılıkla biz bugünün insanları, dünyayı

onlardan farklı algılamaktayız. Dünya, gerçeklik, bizim için deneyimin nesnesidir. Kendiliğinden “değer” taşımaz; ancak sanatçı, kendi dünya görüşü ve yorumları çerçevesinde gözlemlediği, algıladığı “dünyayı”, bize, sanat üzerinden “bir değer” kavrayışıyla yeniden düzenleyip, kurgulayıp sunar. Gerçekliğin öylece, dümdüz taklidi umurumuzda değildir bizim. İlk Çağ Yunan insanı içinse, dünya, gerçeklik, kendiliğinden değerler yaratan şeydir, içinde etkili güçlerin kırk türlü sonuçlara yol açtıkları, zaten mevcut değerleri nesneleştirdikleri bir alandır. Öyleyse sanatçının yapması gereken, bu dünyanın üzerine kendindeki değerler ile gitmek yerine, onun içerdiği değerlere gittikçe daha çok yaklaşmayı denemektir; mimesis, yani taklit etmektir onun görevi, böylece dünyanın mutlak değerliliğine adım adım sokulur. Öte yandan bu dünya eski Yunanlı için oldum olası ahlaksal-töresel bir kozmostu ve bu kozmosun imgeleri, yansuları, öteki deyişle “taklidi” insana ışın saçıp durmaktaydı; ahlaki olanı insanın önüne koyan bir etik evrendi dünya, bu nedenle de sanatçılar da ahlaki olanın buyruklarına tabiydiler; okurların eğiticisi olarak görülmekteydiler; üstelik sadece dönemin kurumlarında, okullarda doğrudan öğretmenlerin ağzından öğretilen derslerin dışında, tragedyalar, komediler, müzik eşliğindeki ayinler ahlaki olanın öğretilmesiyle yükümlü sayılıyorlardı. Platon’a göre tragedya, komedi yazarı, ozan, devletin adına yerine getirmesi gereken görevlerin bilincinde olmalı, dünyanın düzenini tanımalı, bilmeli, düzenin yeniden kurulmasına yardımcı olmalıdır. Platon, döneminin sanatına bu görev bilincinden baktığında, onda dişe dokunur bir şey bulamaz. Çok az övecek şey vardır edebiyatçıların bilgileri arasında. “Sahnelerin filozofu” sayılan Euripides,[63] Platon’dan en büyük tepkiyi alanların başında gelir (568a ve başka yerlerde). Her yönden insanlara örnek olmaları gereken kahramanlar ve tanrılar günün edebiyatçılarınca hiç de gerektiği gibi canlandırılmamaktadırlar. Anlatılan şeyin özüne hâkim olmak, sahnede canlandırılanın doğru olması ve ahlaki bir değer taşıması Platon için vazgeçilmez kriterlerdir. Bu taleplere cevap vermeyen bütün eserler bir yana bırakılmalıdır (669b). Sadece, “Diyaloglar” gibi ciddi yazılar, ilahiler Platon’dan geçerlilik vizesi alabilirler. Diyaloglarda hakiki, gerçek varoluşun bilgisi ile tanrıya yakın olan yazarın yaratıcı gücünün fişkırmasını sağlayan tanrı lütfu birleşir.

Eğitim ve yetiştirme burada kısaca değindiğimiz gibi, hem pratik hayatta hem de Platon anlayışında alabildiğine geniş iddia ve taleplere yönelmişti. Ancak bütün bu bilgilerin en üstüne bir dizi bilimin yerleştirilmesi gerekiyordu. Aritmetik, geometri, stereometri,[64] astronomi ve ahenk öğretisi, en üstteki bilimler katmanının öğeleriydiler. Bu bilimlerin her biri öğretilir ve sınanırdı; ama sınama, söz konusu bilimlerin pratik hayatta kullanımları ve yararları göz önünde tutularak yapılmazdı. Eğitimin, yetiştirmenin nihai ve en yüksek amaçlarına katkıları bakımından sınanırdı bilgiler. Öyleyse düşünmenin öğretilmesi –bugün olsa buna formel mantık derdik– asıl amacı oluşturmaktaydı; bu bilim kolları, salt, formel düşünce eğitiminin ön basamakları olabilirlerdi; çünkü bunlar kendi bilim kollarında yöneldikleri sayılar, çizgiler, alanlar, hacimler, sesler gibi “nesnelere” sayesinde oldukça somut dayanaklara sahiptirler ve bunlar sayesinde genel yasa ve ilkelere ulaşabilirler.

Bu bilim derslerine katılıp başarılı olan yirmi, otuz yaş arası kadın ve erkekler Platon’un “yüksek okuluna” girme imkânı elde ederler. Bu basamak, kavramların öğretilmesi, onlarla yapılan alıştırmalar, bunların karşılıklı ilişkileri ve içerikleri anlamındaki diyalektik için yetiştirilme basamağıdır. Diyalektik dersinde, kavram içeriklerinin ayrıştırılması yoluyla en genelden en özele, teke doğru inme ve tersine tekten, özelden genele tırmanma öğretilirdi. İşte katıksız, salt, mutlak düşünce ve bilgi, ancak ve sadece bu düzlemde, İdealar’ın biricik hakiki ve var olan özlerini temsil eden kavramlar ve içerikleri karşısında gelişip güçlenebilme imkânını bulur. Kavramlara ulaşamayıp tek tek nesnelere düzlemde takılıp kalan kimse, iki basamak aşağıda kalmış demektir, bu basamak inanmanın ve kanaat taşımanın basamağıdır (476d ve başka yerlerde).

Filozof Devlet Adamı

Öğrenmenin sonu yoktur. Öyleyse yetiştirmenin, eğitimin hâlâ son basamağına ulaşmış sayılmayız. Ancak elli yaşında insanlar en üst basamağa adım atacak olgunluğa erişmiş sayılırlar. Bu basamak “iyi

İdeası'nın sırrına vakıf olma basamağıdır (540a). Zaten her zaman özgür irade ve seçimle gerçekleştirilen öğrenme, Platon için hele bu basamakta artık zorlayıcı olma özelliğinden iyice kurtulur. İnsanın yüzünü ışığa çevirdiği bu basamakta, artık bir kez elde edilmiş bu en üst bilgiyle, mutlak doğru ve iyi olanı arama imkânı ortaya çıkmıştır.

Felsefeci, filozof (philosophos) sözcüğüne Platon'un verdiği temel anlam da budur. Platon, filozofu, hayatı iyi bilen tanıyan, görmüş geçirmiş, deneyimli ya da genel bilgiyle donatılmış biri olarak anlamaz; kendi filozof kavramını, bu türden yüzeyselleştirici tanımların karşısına koyar. Bilgelige susamış olan kişidir o, bu bilgi kusursuzlaşıp en yetkin konumuna yükseldiğinde "iyi İdeası" ile aynı şey olup çıkar. Bir kez bu yolu geçmiş ve gücü oranında da olsa İdealar dünyasına ve güneşine bakmış olan kişi, artık bir daha bu dünyanın karanlığına ve ufak tefek dertlerinin alanına geri dönmez, ama yönetici, yol gösterici olarak gene de İdealar dünyasının dışındaki bu alanda, devlet hizmetinde bulunma yükümlülüğünden kaçınmamalıdır. Devlet hizmeti, en yüksek memura kadar, gerçek hizmet niteliği taşır. Platon'dan sonra, neredeyse günümüze kadar hemen herkesin iktidar, güç dürtülerinin tatmin aracı olarak görüp kullandığı devlet hizmeti, orada insanların yerine getirmesi gereken bir faaliyet olarak ilan edilir; bu insanlar, en yüksek düzlemdeki bilgilere ulaşmış ve İdealar ile, en "yüce iyi" ile yüz yüze gelmiş oldukları için, "İdealarla dolup taşarlar", dolayısıyla da, kişisel tatmin için iktidar ve güce zaten ihtiyaç duymazlar. İdealar ne kadar çoksa, iktidara, güce başvurma ihtiyacı da o kadar azalır. Filozof, hem devletin hizmetkârı hem de efendisi olmaya adaydır ve buna elverişlidir. Çünkü gençliğinde o zor askerlik hizmetini yapmış, otuz beş yaşından elli yaşına kadar aktif olarak resmi çalışmalarda bulunmuş, pratik hayatın göbeğinde deneyimler edinmiştir. Daha sonra sırasıyla araştırmacı, ardından yönetici, idareci olarak çalışmıştır. En küçükten başlayıp bütün seçme, ayıklama sınavlarını geçmiş biri, hayata yabancı, beceriksiz, dört duvar arasına sıkışmış bir kitap kurdu olamaz; ama Platon'un göz önünde bulundurduğu bu kişinin günümüzdeki bilgin tipiyle de pek benzerliği bulunmamaktadır. Modern anlamda bir bilim dalının uzmanı olmayan filozof, yaratıcı bir düşünür de değildir; bu kişi kendi içinde dengeli, her yönüyle kendini geliştirmiş, derin, ahenkli bir kişiliktir. Eski soyluların eğitim, yetişme idealindeki kişidir o. Hayatta aynı zamanda filozof ve devlet adamı olma hakkına sahiptir ve ölümünden sonra, saadete ve esenliğe kavuşmuş olanların "adasında" kalırken, bir tanrı gibi adına heykeller yapılması ve kurbanlar kesilmesi gerekir (540b).

Demek ki Platon'un devlet görevlilerini, filozofları yetiştirip eğitime tasarımında önemli her şey göz önünde bulundurulup düzenlenmiştir: Önce devlet için, salt devlet işlerine yönelik bir eğitim, öğrenim-yetiştirme talep edilirken, devlete de kapsamı geniş kültürel bir görev yüklenmektedir; devletin yönetimi altında, insanların en bilgesi, filozofun yetişmesi, hakiki öğrenim ve bilimin gerçekleştirilmesi de mümkün olacaktır. Bugün modern anlayıştan baktığımızda, bize iyice ters gelen bir katı eğitim, öğrenim anlayışıdır bu, hele felsefe gibi, düşünme özgürlüğünü, olmazsa olmaz şart olarak arayan bir alanda. Platon'un filozofu için, eğitim/öğrenim programında yer almayan her yenilik, devlet için de göz yumulmayacak bir tehlike oluşturur. Öyleyse Platon'u doğru anlamamız şarttır. Onun devlet modelinin ya da tasarımının, İdea'nın olup olabilecek en kusursuz gerçekleşmesi, cisimleşmesi anlamına geldiğine değindik durduk. Devlet İdea'ya olabilecek en yakın noktayı temsil etmekteydi. Gelgelelim mutlak ve kendiyle dolu, artık değişmeyen ve hareketsiz İdea'ya yakın düştükçe, hareket de bitmeye doğru evrilir; mükemmelleşmek, İdea'ya yakınlaşmak, artık oluşma, dönüşme, gelişme gibi süreçlerin dışına çıkmak demektir. Devletin ideal noktaya ya da İdea'ya ilk yaklaşma sırasında durum farklıdır; Platon devlet konusundaki sonraki yazılarında bizi bu konuda aydınlatır. Örneğin Devlet Adamı Diyaloğu'nda iyi yönetici/hükümdar yasanın üstünde yer alır. Politeia'da ise yönetici, hükümdar iyi'nin yolunda yürüyen tanrısal kişiliktir; Platon önce yokuş yukarı ilerleyen devlet-olma yolunun bin bir engelle dōşeli olduğunu ve insanın yaratıcılığına ihtiyaç bulunduğunu, bu yaratıcılık üzerine kurulacağını biliyordu. İdeal devletin çok çok uzak bir yerlerde olduğunu da.

İdealar dünyasının üzerinde yüce bir yükseklikte yer alan ve onunla tek ve aynı şey olan ve bütün

düzenlerin ve anlamların merkezi olduğu için her türlü anlamın ve düzenin temeli olan tanrısallık; ona göre daha düşük düzlemdeki varlık niteliğini temsil eden ve bu niteliğini de üst düzleme tabi oluşuyla kazanan, alt düzlemdeki varoluşun (dönüşme ve gelişmelerin) dünyası; daha sonra, hayat karşısındaki görevi adalet (hakkaniyet) İdea'sını gerçekleştirmekten ibaret olan devlet ve nihayet, sadece devlet sayesinde yaşayabilen aynı zamanda da ona varoluş imkânı sunan, ruhunda devletin düzenini taşıyan ve bu düzeni hiç durmadan tırmanarak İdealar'a yaklaşım gerçekleştirmesi gereken insan: Platon'un Politeia'sında önüne koyduğu ve kendisinden sonraki dünyaya vasiyeti olarak bıraktığı hedef budur işte.

Ham Hayal mi?

Şimdi bunca açıklamanın ardından, insan-devlet-İdea en üst iyi arasındaki ilişkiyi belirledikten sonra, haklı bir soru sormamıza kimsenin bir diyeceği olmamalı. Hele birçok filozof gibi, Platon'un da yükseklerde uçuşuna, üstelik yüce düzenin bu dünyada gerçekleşmesi adına bireysel hayatları enikonu denetleyip düzenleyen müdahalelere, toplumsal alanı bir manastır gibi katı kurallarla yönetme taleplerine tanık olduktan sonra, Platon böyle bir düzenin bir an için olsun mümkün olacağına inandı mı? diye sormak gerekmez mi? Her şey güzel bir rüya, uzak bir ütopya mıydı yoksa? O bunun farkında mıydı? Başlangıçta böyle ideal bir düzenin mümkün olduğuna inanırken, sonradan umut ve inancını yitirdi mi? Yenilgisinin, günümüzden sevdiğim bir benzetmeyle, "mindere havlu atmasının" izlerini doğrudan metnin içinde bulmamız söz konusu mu? X. Kitap'ı, yani ana metni bitirirken Sokrates'in bir görüşüne yollama yapmıyor mu Platon: "Ama belki göktedir (bu devlet), onu görmek ve buna göre ben'ini düzene sokmak isteyen kişi için kurulmuştur. Herhangi bir yerde var olması ya da gelecekte var olacak olması, onun için fark etmez; çünkü başka hiçbir devlete değil, sadece bu devlete adayacaktır kendini (filozof)!" (529b).

Platon cevabı veriyor aslında. İnsanın iyi İdea'sı doğrultusunda yaşaması gerektiği konusunda hiç ödünü yok. Bu da ancak Politeia'da tasarlanan türden bir devlette ve bunu tasarlayan filozofların yardımıyla mümkündür. Bir filozof, ancak devlette kudretli biri konumuna yükselebilir ve hem devleti hem kişiliğini kurtarabilir. Platon düşüncesi, durup durup bu ideal devlet konusu çevresinde dolanır ve Yasalar'da, Devlet'te sorunun en iyi çözümü olarak sunduğu devlet tasarımına giden bir ara istasyon sunar bize. Yasalar'ın, Platon'un devlet idealine daha temkinli yaklaşmasının ürünü olarak yorumlandığını da biliyoruz; Platon için tek bir devlet ideali vardı ve yasalar (nomoi) de bu ideal üzerinde kuruludur. İnsanların o ideal, nihai hedefe ulaşım ulaşmayacakları hakkında bir şeyler söylemek ya da bu ideal düzlemi yorumlamak, tanrısız kaderin sırrını açığa vurmaktır demektir Platon için; ama öte yandan, böyle bir yüce hedefin var olduğunu inkâr etmek, kralların aslında filozoflara ve filozofların krallara dönüşmesinin imkânsızlığını ileri sürmek ise, ona göre bir şey değildi; mantıki bir nedeni bulunmamaktaydı bunu yapmak için. Diyalogları sadece hayali isteklerin, arzuların ifadesinden başka bir şey değildi, dememiz, onu gülünç duruma düşürmek demektir. Elbette, Platon düşünce sisteminin –onun diyaloglarla kurduğu felsefesine 'sistem' yakıştırmasını getirme hakkımız varsa– kendi içindeki tutarlılığına boyun eğecek olursak (ki her felsefe sistemi için geçerli bir yöntemdir bu) İdealar öğretisi varsa, ideal devlet de var olacaktır. Hem de onun burada tanımladığı şekliyle ve koyduğu yerde.

Politeia insanlara verilmiş bir görevdir, hem de hiç gerçekleştirilemeyecek bir görev; mümkün olan en iyi yolda yürümeye çağırır onları; böylece burada, dünyadaki dünyevi devleti, Politeia'nın ideal devletine yaklaştırmalarını ister. Devlet yöneticileri, krallar, politikacılar filozof olmadan ya da filozoflar devlet yöneticisi, kral, politikacı olmadan Platon'un ideal devleti de olmayacaktır; devlet de mutluluk da hayaldir ona göre bu durumda.

Elbette, onun İdea öğretisiyle birlikte ele alındığında, hiç de "ütopya" olmayan devleti, başka kimi özellikleriyle de bir devlet ütopyasına uzak düşer. Platon bu ideal içinde epey bir olguya yer vermiştir. Onun yer yer atıf yaptığı tarihsel örnek Sparta devletiydi.[65] Yılın büyük bir bölümünde erkeklerin birlikte yaşaması; oğlan ve kız çocuklarının kamusal eğitimi ve yetiştirilmesi, evliliklerin devlet

gözetiminde gerçekleştirilmesi, erkeğin iktidarsızlaşması durumunda başka bir dost erkeğin onun karısıyla yatmasına izin verilmesi ya da tersi; erkeğin kendi karısının kısırlığı durumunda doğurgan bir kadını geçici bir süre alabilmesi; reformlara, yeniliklere karşı katı ve kesin engellerin konması, kötü müziğin ve edebiyatın devletçe yasaklanması; bütün bunlar Sparta’da gelenek, âdet ve yasalarla düzenlenmiş önlemlerdi. Hatta felsefeci kral anlayışı, Sicilya’da Pythagorascı cemaat içinde denenmiş bir adımı tanımlıyordu; Pythagoras ile öğrencileri arasındaki bağ, entelektüel/filozof bir aristokrat ile kamu arasındaki bağı andırıyordu.

Hakikatlerden hareket eden, tarihsel olarak mümkün her idealin gerçek bir kehanet olduğu tespiti (E. Zeller) Platon için kesinlikle geçerlidir. Kadınların eğitim ve mesleki alanlarda erkek ile eşit haklara sahip olma adımlarını düşünelim; faiz ya da vergi ödemekle yükümlü köylüleri korurken, mal mülk sahibi olma hakkı bulunmayan yöneticilere örnek, bir süreliğine de olsa, Alman ortaçağ şövalyeleri (Ritterorden) için söz konusu olmuştu; Amerika’da 19. yüzyılın ortasında perfeksiyonistler[66] bir tür “aile komünizmi” gerçekleştirmişler, hatta Platon’dan hiç haberleri olmadığı halde, sırf çocuk doğumunu gerçekleştirmek için geçici birliktelikler oluşturmuş, hemen hemen Platon yasalarının aynısını şaşırtıcı biçimde geçerli kılmışlardır. Devlet memurlarının uzman olarak eğitilip yetiştirilmesi konusunda zaten herhangi bir hatırlatma yapmaya gerek bulunmamaktadır bugün, ama elbette Platon’un kesinlikle tasvip etmeyeceği bir biçimde! Devamlı, muazzaf ordu ise dünyanın her yerinde uygulanmaktadır bugün; işbölümü ile verimliliği artırma düşüncesi ise, önceleri loncalarda uygulanmış, üretim bandı modelindeyse, kapitalist işbölümünün temel ilkesi olup çıkmıştır; hani Platon talebinin negatif, kötü bir gerçekleşmesi özelliğini taşısa da.

Kötü’nün Varlığı

Örnekler çoğaltılabilir; Platon evrenin asıl karakterinin İdealar’la açıklanabileceğini kabul etmiş, ama bu ideal düzlemden gerçekliğe bakarken kendini kandırmamış, kötü’nün yeryüzündeki kudretini kavradığı gibi, ideal devleti kuracak insanın zaafalarını da unutmamıştır.

Bu konuda metinde yaptığı açıklamaların yanı sıra devletin çöküşüne ilişkin görüşleri de yeterince aydınlatıcıdır.

Platon insanın doğuştan beraberinde getirdiği katıksız doğal potansiyelin, öteki deyişle “yeteneğin” ancak ve sadece iyi yetiştirilip eğitilmesiyle doğru ve işe yarar bir kanala yönlendirilebileceğini çok iyi biliyordu. Büyük zekâlar büyüyüp iyi birer deha olabilecekleri gibi dâhi birer kötü de olabilirler, öyleyse bu konuda çok özenli, dikkatli bir yaklaşım şarttır; çünkü aslında büyük olan, en ürkütücü tehlikeyi doğurabilir (497d). Özellikle de hayata geçirilmiş bir ideal devlette filozofun yetki ve gücünün büyüklüğü, yozlaşmanın kapısını aralayabilecek bir tehlike anlamına gelir; bir hata, bir yanılma, yetersiz, kusurlu bir bilgi, devleti sarsıp zayıflatabilir ve insani her şey yanılma ve hatalarla dolup taşar. Ve her şeyin, en iyi rasyonel düşüncenin bile üstünde açıklanamaz irrasyonel, yani akıl dışı, akla aykırı olan bulunmaktadır. İdeal devletin çöküşü de işte insanların bu yanılıklarından, akıldışı olanın akli, mantıki olana üstün gelmesinden kaynaklanır. Burada da bir kez daha Platon’un neyi kastettiğini iyi anlamamız gerekir. Platon, ideal devleti, insanın önüne bir misyon, gerçekleştirilmesi gereken bir görev ve sorumluluk olarak koyduğu gibi, devletin çöküşünü de filozofun karşısına bir uyarı olarak diker. Çünkü gene felsefi bir kavrayış, bu uyarıyı zorunlu kılmaktadır: Olmuş, oluşumunu tamamlamış her şey doğal olarak çöküp gitmek zorundadır (546a); bu çöküşle birlikte yok olup gitmeyi önleyecek çare ise, yeniden doğuş, yeniden yaratma, baştan başlamadır. Yöneticiler ideal devletin her durumda yeniden doğuşunu baştan göz önünde tutup bunun şartlarını hazırlamaz, ideal devletin gerçekleştirilmiş bir düzleminde takılıp kalırlarsa tehlike ortaya çıkmış demektir. İdeal devlet insanların içinde ebediyen yeniden doğar ve yaşatılırsa, sonsuza kadar var olabilir. Dünyevi olanın çökmesi, yok olması, mutlak, kaçınılmaz bir yasadır; ama işte sadece dünyevi olan için geçerlidir bu, İdea ve ruh âleminde yok olma diye bir şey bulunmamaktadır. Demek ki Platon’un ideal devletini onun İdealar öğretisi ile birlikte düşünmek zorunda olduğumuzu bir kez daha hatırlatmak gerekiyor. İdealar’a ulaşmak tek tek insanlar için nasıl mümkünse, onlardan ibaret devlet için de mümkündür; ideal olanın

sınırında artık hareket bittiği, mükemmel olanın ebediliği başladığı için de, bu aşamaya ulaşmış, yaklaşmış bir devletin çökmesi söz konusu olamaz. Öyleyse düşsel, ütöpik, ideale yönelik bir takıntıyla değil, bir dünya görüşünün ürünüyle karşı karşıyayız burada. (Bu bağlamda “geist”ın gerçekleşme aşamalarından biri olan Hegelci devlet anlayışına da işaret ederek geçebiliriz.)

Platon, devletin çöküşünü, tarihsel örneklere bakarak belli şartlara bağlı bir sonuç olarak koymaz önümüze, tarihsel sürecin gelişmesi içinde kaçınılmaz bir uğrak olarak gördüğü için de bu soruna varmış değildir; çöküş, onun ruh öğretisinin içerdiği bir uğraktır. Sınırlı, ama o ölçüde de kavranması kolay zaman aralıkları içinde, birbirini izleyen dört kuşağın üzerinden, sinemanın diliyle söyleyecek olursak, gözümüzün önünden kare kare geçer bu süreç, aristokrat insandan ve devletten zorba insana ve tiranlığa kadar düşen bir çizgide yol alır.

Ruhun ya da devletin içindeki akla dayalı yan, akıl dışı yanca sürülüp atılırsa timokrat ve timokrazi[67] çıkar ortaya. Akıl dışı hırsın, zafer, üstünlük iradesinin düzenidir bu. Platon burada örnek olarak lakedaimonik (Sparta’ya özgü) düzene ve anayasaya dikkati çeker. Dürtüsel yanın, gücü ele geçirmesi sonucunda paranın oligarşisi, sınırsız, dizginlenemez özgürlüğün demokrasisi ve matematiksel eşitlik ve nihayet tiranlığa geçişle birlikte, herkesin tek bir kişiye tabi olması demek olan baskıcı düzen ve buna tekabül eden insan biçimleri ortaya çıkar. Bu aşamalar için tarihten örnekler vermez Platon, çünkü zaten Atina devlet biçimlerinin çeşitli tarihsel aşamalarda sunduğu örnekler kendiliğinden bu işlevi yerine getirirler. Tiranın kişiliğinde ve tiranlık yönetiminde en iyi devletin karşıtı ortaya çıkar; Platon’a göre tiran, insanların en mutsuzudur.

Platon, tiranlık anlayışında, toplumsal düzenlerin bir kapalı döngü biçiminde birbirini izledikleri, tiranlıktan sonra gene ideal devlete gidecek bir sürecin yolunu açan bir model tutmaz göz önünde. Tiranlığın ardından gene en iyi devletin doğuşuna gidecek yol nasıl döşenebilir ki? İdeal devlet ile eğitim, yetişme zorunluluğu arasındaki bağı düşündüğümüzde, böyle bir döngü imkânsızlaşacaktır. Yeni bir devlet düzeninin ortaya çıkabilmesi için, tiranlık idaresi altında, bu yeni düzeni kuracak insanların ona göre eğitilmesi ve yetiştirilmesi şarttır ki, bu da mantıken imkânsızdır. Öyleyse bir döngüsel düzenler zinciri söz konusu değildir. Platon ideal devlet tipi ile en kötü devlet tipi olan tiranlığı iki kutup halinde karşı karşıya koymakla yetinir.

Sert Eleştiriler

Platon’un ideal devleti zaman ve mekânın ötesinde bir yerdedir; o burada ve şimdi de var olan bir şey değildir. Bu devlet bir “paradigma”, [68] bir normdur; insan eylemlerinin ve faaliyetlerinin önüne konmuş bir ideal modeldir. Bu sözler üç aşağı beş yukarı Ernst Cassirer’in [69] Platon devletine ilişkin görüşlerini dile getiriyor. İdealar gibi, soyut başlangıçsal ilkelerin varlığına inanmanın imkânsız olduğu bir çağda, Platon’un geçerliliği konusunda bir sınır çizgi çeker bu tespit. Platon’un ideal devlet modelinin, benzeri fiktisel, ideal, düşünsel şartların mevcut olduğu dönemlerde nasıl alımlandığını ya da kavrandığını anlamaya çalışmak ona bugünün kavrayış ve ölçüleriyle bakmaktan daha yerinde olacaktır. Eski Yunan düşünce mirasının Hıristiyanlık düşüncesine adapte edilmeye çalışıldığı dönem bu bakımdan elverişli ve ilginç görünmektedir. Kilise, Tanrı’nın dünyevi devletinin temsil edildiği yer sayılıyor, bu kurumun temsilcileri rahipler, vaizler, papazlar da felsefeci statüsünde görülebiliyorlardı; en azından Tanrı düşüncesinin insanlara anlatılmasındaki araçlar anlamında. Kilisenin kılıcı, tanrısal değil dünyevi devlet, iktidar ve hâkim güçlerdi; kiliseyi besleyenler ise aynen Platon ideal devletinde olduğu gibi, “halk”tı. Kilisenin, Tanrı’nın dünyadaki krallığı olarak görüldüğü bu evre, ideolojik ve politik yönden aşıldıktan sonra, yer yer Platon’un ideal devlet ilkelerine bağlı kalacak bir düzenin kurulması denemesi Paraguay’da Cizvitler devleti modelinde denendi. 1638’den 1767 yılına uzanan aralıkta, Cizvit tarikatının çöküşüne kadar ayakta kalmış bir devlet düzeniydi bu. Bütün hayat sadece devlete göre ve devlet uğruna, onun bekasına yönelik düzenlenmiş, günümüzden bir deyişle, devletin ayakta kalma kaygısına “endekslenmişti”; her şey devletçe sağlanıyor, tepeden aşağıya yönlendiriliyordu. Bu uygulama, bizlere, Platon’un ideal devlet modelinin işleyişinde ortaya çıkabilecek aksaklıklar, olumlu-olumsuz sonuçlar, hatalar, yanlışlar konusunda, hele şu son

dönemlerde politeia ekseninde iyice yaygınlaşmış olan her türlü akıl yürütmenin ve teorik tartışmanın verebileceğinden çok daha fazla ipucu sunmaktadır.

Politeia çevresindeki tartışmalar özellikle Avrupa'da 1917 devriminden ve 1921'den sonra yaygınlaşmıştır; ancak geçmişte, Platon düşüncesinin teorik düzlemde yozlaştırılıp çarpıtılması örnekleri de sıkça ortaya çıkmıştır. Avrupa'nın dünyevileşmesi, laikleşmesiyle birlikte Platon düşüncesi de özellikle politik-ütopik edebiyatta kendine yer bulmuştur. Thomas More'un Ütopya'sı, Campanella'nın Güneş Ülkesi bu sürecin iki çarpıcı örneğidirler. Yayınlarımızca

Bacon'ın Yeni Atlantis[70] ütopyasıyla birlikte yayınlanan bu metinlere geniş, tanıtıcı önsözler yazdık. Ancak elbette, ideal bir toplum ve devlet düzeni söz konusu olduğunda, tartışmaların öyle sınırlı önsözlerle açılıp kapatılması düşünülemez. Örneğin F. Heer'e göre, Civitas solis, yani Güneş Devleti'nde, "Barok Çağı totaliter anlayışının en gizli özlemlerinin ve onun dehşet ve korku mekanizmalarının kendini göstermesi" söz konusudur. Platon'un Politeia'sındaki devlet-toplum modeli ile Campanella ya da More'un ütopik toplum anlayışını karşılaştırmak elbette çok verimli ve ilginç olacaktır; ancak bu başka sayfaların işi; özellikle Campanella'nın metninin bu metinle birlikte okurca değerlendirilmesinin verimli olacağını hatırlatmakla yetinelim.

Yirminci yüzyılda totaliter rejimlere karşı Avrupa'da yükselen sesler, Platon'un her şeyi düzenleyen devleti ile bu rejimler arasında bağ kurmakta tereddüt etmemişlerdir. Özellikle Alman Nasyonal Sosyalistlerinin (Nazi partisi), sıkça Platon'a atıf yapmaları eleştirenlerin işini kolaylaştırmıştır. R. H. S. Crossman, K. R. Popper,[71] A. J. Toynbee[72] ve B. Russell[73] Platon'un devlet modeli ile totaliter devlet modelleri arasında ilişki kurup böyle bir düzenleyici devlete yoğun eleştiri yöneltenlerin başında gelmektedirler. Eleştirinin bu birikimine de bu sınırlı alanda elbette giremeyiz. Biz burada sadece ünlü ve popüler düşünür Bertrand Russell'ın Felsefe ve Politika metninden bir bölümünü çevirmekle yetinmek zorundayız: "Platon'un cumhuriyetinin politik içeriğinden ötürü, hele saygıdeğer kişilerce bile hayranlıkla karşılanması, kibar züppeliğin herhalde (düşünce) tarihindeki en şaşırtıcı örneklerinden biridir. Bu totaliter denemenin birkaç noktasını incelemek istiyoruz burada. Her şeyi kendisine tabi kılmış olan eğitim/yetiştirme'nin başlıca hedefi savaşmak için cesaret yaratmaktır. Bunun yapılabilmesi için de, annelerin ve süt annelerin çocuklarına anlattıkları hikâyelere amansız bir sansür getirmek şarttır. Örneğin Homeros'un okunması yasaklanmalıdır, çünkü bu çaptan düşmüş ozan, kahramanları ağlatmakta, yalvarıp yakındırmakta, tanrıları ise güldürmektedir. Serserileri ve karıları (kadınları) anlattığı (canlandırdığı) için drama (tiyatro) yasaklanmalıdır; müzik ancak çok özel türden bir müzik olmalıdır. (...) Devlet yönetimi oligarşiyi oluşturan ve hileler, yalan dolanlar bulmak ve uydurmak zorunda olan üç beş kişinin elinde toplanmalıdır; çünkü soyun sağlıklı devamını sağlayıcı evlilikleri kotarıırken hileye ihtiyaç vardır ve kitleyi, üst ile alt sınıfı arasında biyolojik farklılıklar bulunduğuna inandırmak için de yalanlara. Nihayet, resmi sahtekârlığın müsaade ettiği biçimden farklı yollardan doğmuş oldukları için de çok sayıda çocuk cinayetinin önü açılmaktadır." (1947, Londra). İngilizlerin bütün bir dünyaya bakışına özgü bir tarzı burada bulup bulamayacağımız tartışmasını bir yana bırakalım. Baştan beri Platon devletini, onun İdea ve ideal, iyi dünya anlayışıyla ilintileyerek buralara geldik. Bu bağlamda, Russell türü bir eleştirinin haklılığına karar verecek olan gene okurdur.

Burada Russell'ın eleştirisinden çok daha ciddi görünen Karl Popper eleştirisine değinmeden geçemeyiz. Popper'e göre Platon, aristokratik dönemin "kapalı toplum düzenini", "eşit haklara sahip insancıl bireylerin" düzeni karşısında restore etmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, baştan beri değine geldiğimiz, muhafazakâr yapısını tesise yönelik kaygılarla gerici bir eğilime girmiş Atina polis'i ile aydınlanmacı (sofistik) kavganın oluşturduğu peyzajda kavranabilen bir Platon vardır karşımızda. Popper bu ilişkiyi "açık ve kapalı toplum" gerilimi olarak sunuyor. Popper, Platon'a gerici, muhafazakâr bir rol verirken, bütün bir fikirsel, ideal üstyapıyı, İdealar öğretisini, bilim öğretisini, etik'ini onun bile bile kurduğu, yüzeydeki bir görünüm, bir dış cephe olarak tanımlar ve Platon'u, insan ve insancılık karşıtı, ahlaki olmayan hedeflerini ahlaka ve insancıl duygulara çağrı yaparak gizlemeyi

becerebilmiş biri olarak tanımlar (Popper, Açık Toplum ve Düşmanları, orj., s. 175).

Burada kendisinden büyük ölçüde yararlanarak bu Giriş'i ve dipnotları derlediğimiz, Devlet'in Almanca Platon çevirisini yapıp önsözü yazmış Karl Uretska, Platon'un İdealar öğretisinin, onun otoriter ya da totaliter, bireysel özgürlükleri hiçe sayan devlet anlayışının meşrulaştırıcı filozofik zeminini oluşturduğunu söylerken, bir kez daha sofistlik darbelerin, kadim düzene yönelik yıkıcı etkilerini, Politeia'nın kaygılarına bağlamaya çalışıyor. Karar hep söylediğimiz gibi, okurun. Karl Uretska, Platon'u anlayışla karşılamamızı istiyor gibi:

“(…) Bütün bunlar Platon'u, bireyi köleleştirdiği onunla birlikte de insan aklının (zihninin) özgür faaliyetine engeller çıkardığı, hatta tamamen önlediği suçlamasından kurtaramamaktadır; ama filozofların eğitim süreçlerine ve Atina akademisinin pratik öğrenim faaliyetine bir göz attığımızda, bu suçlamanın ancak kısmen yerinde olduğunu görürüz. Ama bu suçlamanın en gerisinde 'ben'in' mi, yoksa 'biz'in' mi insanlığın gerçekleştirilmesinde çıkış noktası olabileceği sorusu bulunmaktadır. Ortak her şeyi parçalayan aşırı bireycilik döneminde, (sofistik düşünce baskısında) bireye, bizim bugünkü anlayışımıza göre alabildiğine kısıtlayıcı zincirler vurmuş olmasını kötü niyet olarak yorumlayabilir miyiz? Sofistlerin öğretisi ve demagogların pratikleri sonucu içi boşaltılmış, sıradan kitlenin hâkimiyetine dönüşmüş, yozlaşmış, Sokrates'i ölüme mahkûm etmiş, bütün devlet erdemlerinin, kişisel erdem ve ahlak ilkelerini çöküşe yöneltmiş bir demokrasi anlayışı ile, bir kaos ile karşı karşıyaydı Platon. Oysa bu erdemler, geçmişte Atina'nın, üst düzey hümanizmin doğum merkezi olmasına yol açmışlardı. Tarihsel gerçekler, bu dönemde Yunanistan'ın Makedonya istilasına açık bir durumda olduğunu söylüyor. Platon bireyin düzeni ile toplumsal düzenin gelişmesi arasında bir karşıtlık görmüyordu; Politeia'nın kanıtladığı gibi, zaten devlet Platon için, büyütülmüş ölçekteki insandı, aynı ruh güçlerine ve İdealar'a göre organize olan iki yanın birlikteliğiymiş söz konusu olan. Dolayısıyla Politeia bağlamında, devlet ile birey sorununu birbirinden ayrı ele almak büyük bir (yöntemsel) yanılıdır; birey mi, biz mi sorusu, tek mi genel mi sorusu, bu modele göre, yanlış konmuş bir sorudur. (...) Yeniçağın seküler, sadece kaba güce ve baskıya dayalı devletlerinin sunduğu model ile yapılacak her karşılaştırma bizi yanlış bir yola sevk edebilir. Platon devlet modelinin, şöyle temel ilkeleriyle olsun, gerçekleştirilme imkânı bulunup bulunmadığı sorusunu ucundan olsun hâlâ soramıyoruz. (...) Platon'u modern politikanın kavramlarıyla mihenk taşına vuran kimse, orada totaliter zalimleri ve de günümüzün liberal-demokrat devlet adamını değil de, bir tür akıl, mantık aristokratı; mutlak geist'a, tanrısal olana ulaşmaya çalışmanın insan için ulaşılmaması gereken en yüce değer olduğu anlayışını bulacaktır. (...) En iyi kişi için bile bu görevi yerine getirmek ancak, aynı İdea'ya göre yaşayan dolayısıyla da 'adil' olma görevini yerine getiren bir devletle birlikte mümkündür. Adalet devleti teorisi, Platon sayesinde insan kültürünün kalıcı mülkü haline gelmiştir.” (Ernst Cassirer) (s. 80-81, Kapalı Toplum'a önsözden).

Derleyen, Veysel Atayman

Şubat 2005, İstanbul

KAYNAKLAR

- Devlet Üzerine Transzendental Bir Yorum Denemesi, H. M. Baumgartner, Frankfurt, 1965.
- Devlet, Platon, Almanca çevirisi Karl Uretska, Reclam, Stuttgart, 2000.
- Mektuplar, Platon, VII. Mektup, 324B-326B, Toplu Eserleri, Giriş.
- Platon'un Devlet Düşüncesinde Teori ve Gerçeklik, L. Wickert.
- Platon'un Devlet İdeali, H. Herter, Bonn, 1942.
- Platon'un Mağara Benzetmesi Üzerine, H. Lier, 1971.
- Platon ve Politik Gerçek, O. Gigon, 1962.
- Platon'un Yazılmamış Öğretisi, Konrad Gaiser, Stuttgart, 1963.
- Sokrates, Eseri ve Tarihsel Yeri, Tübingen, 1913.
- Yunan Felsefe Tarihinin Temelleri, Eduard Zeller, Wilhelm Nestle redaksiyonu, Leipzig, 1920.

BİRİNCİ KİTAP

1. [327a][1] Dün hem tanrıçaya[2] dua etmek hem de ilk defa nun adına gerçekleştirilecek bir festivalin nasıl olacağını görmek için Ariston'un oğlu Glaukon ile Pire'ye gittik. Bizim yerli Atinalılar'ın tertiplelediği festival alayı pek güzeldi; ama Trakların da[3] ondan aşağı kalır yanı yoktu.

[b] Tam duamızı bitirmiş, festivalle ilgili merakımızı gidermiş bir halde evin yolunu tutmuştuk ki Kephalos'un oğlu Polemarkhos'un küçük uşağı bizi yoldan çevirdi. Meğer Polemarkhos, bizi uzaktan görmüş ve uşağına koşup bizi durdurmasını tembih etmiş. Uşak, eteğime yapışarak, "Polemarkhos, kendisini beklemenizi rica ediyor," dedi. Dönüp, "Efendin nerede?" diye sordum, "İşte, bakın, arkadan geliyor, bekleyin biraz," dedi. Glaukon da, "İyi bekleyelim öyleyse," dedi.

[c] Biraz sonra Polemarkhos, Glaukon'un erkek kardeşi Adeimantos, Nikias'ın[4] oğlu Nikeratos ve alaydan geldikleri her hallerinden belli olan birkaç kişiyle yanımızda bitti. Polemarkhos bana dönerek, "Sokrates," dedi; "Yanılmıyorsam şehre doğru yola çıkmışsınız bile."

"Tahmininde yanılmıyorsun, Polemarkhos," diye cevap verdim.

O da bana, "Yalnız, epey kalabalık olduğumuzun farkındasınızdır, umarım," diye karşılık verdi.

"Farkındayım, elbette."

"O zaman, gücünüz yetiyorsa buradan ayrılmayı bir deneyin bakalım, ama gücünüze güvenmiyorsanız olduğunuz yerde kalın."

"Hayır," dedim, "bunun başka bir yolu olmalı; diyelim ki sizi, bizim gitmemize izin vermeniz gerektiğine ikna ettik, yine de bizi bırakmayacak mısınız?"

"Peki, ya biz sizi dinlemeyi reddedersek, yine de bizi ikna edebilecek misiniz?"

"Edemeyeceğiz, tabii," dedi Glaukon.

"O zaman buradan ayrılma kararınızı gözden geçirin isterseniz, çünkü sizi dinlemeyi reddediyoruz."

[328a] O anda Adeimantos söze karışarak, "Bu akşam tanrıçanın şerefine bir atlı meşale koşusu yapılacak, haberiniz yok mu?" dedi.

"Atlı mı!" dedim, "Bu da yeni çıkmış herhalde, yani şimdi atlar yarışırken, sürücüler de meşaleleri elden ele dolaştıracaklar, öyle mi?"

"Aynen öyle," dedi Polemarkhos, "üstelik, bir gece şenliği de olacak, görülmeye değer bir gece şenliği. Akşam yemeğinden sonra çıkar, bu gece şenliğini seyretmeye gideriz, orada gençlerle buluşur, biraz sohbet ederiz. Hadi, kalın işte!"

[b] Bunun üzerine Glaukon, "Anlaşılan kalmaktan başka çaremiz yok," dedi.

Ben de, "Madem siz de kalmamızı istiyorsunuz, öyle yapalım bari," dedim.

2. Oradan ayrılarak hep birlikte Polemarkhos'un evine gittik; orada Polemarkhos'un kardeşleri Lysias ve Euthydemos'la birlikte Khalkedon'lu Thrasymakhos, Paiania'lı Kharmentides, Aristonymos'un oğlu Kleithon ile karşılaştık. Polemarkhos'un babası Kephalos da evdeydi. Onu görmeyeli epey zaman olmuştu, oldukça yaşlanmış gibi geldi bana.

[c] Üzerine yastık konmuş bir iskemlede oturuyordu. Az önce avluda kurban kesip geldiğinden olsa gerek, çelengi hâlâ başında duruyordu. Etrafında duran sandalyelerden birine oturduk biz de.

Kephalos beni görür görmez selamlayarak, "Sokrates," dedi, "Pire'ye bizi ziyaret etmeye pek az geliyorsun. Daha sık gelsene bundan sonra. Benim şehre gitmeye halim olsaydı, senin bize gelmene gerek kalmazdı; biz senin bulunduğun yere gelirdik.

[d] Fakat halimi görüyorsun, buraya daha sık gelsen iyi edersin. Emin ol ki, bir yandan bedensel zevklerim yavaş yavaş kaybolurken, bir yandan da felsefe üzerine konuşma zevki

ve isteği artar oldu bende. Bu yüzden, gel ricamı geri çevirme, bu gençlerin de senin bilginden faydalanmalarını sağla. Bizi candan arkadaşların say.”

“Doğrusunu söylemek gerekirse, Kephalos,” dedim, “ben de yaşlı insanlarla konuşmaktan epey zevk alırım.

[e] Çünkü, onlar belki bir gün bizim de geçeceğimiz ‘ölümün kapısı’[5] eşiğine bizden önce ayak bastılar; bu yolun, çetin ve sarp mı, yoksa rahat ve düz mü olduğunu onlardan öğrenmek zorundayız. Ve şimdi görüyorum ki sen de ozanların ‘yaşlılık eşiği’ dedikleri döneme gelmişsin. Sana danışmayacağım da kime danışacağım. Hayat bu yaşta daha az ıstıraplı, sen daha iyi bilirsin, ne diyeceksin?”

3. [329a] Kephalos, “Sana içinde bulunduğum bu dönemin nasıl olduğunu elbette anlatacağım, Sokrates,” dedi. “Hani o eski atasözünde olduğu gibi, biz yaşlıların sık sık bir araya gelip konuşma huyları vardır ya; içimizden çoğu etrafında kendisi gibi bir sürü yaşlı insan olduğunu görünce, hemen sızlanmaya başlar, gençlik zevklerini yitirdiği için yanar yakılırlar. Sevişmenin, içki içmenin, şölenlerin, şunun bunun tadını anmadan edemezler. Gençliklerinde kaçırdıklarını düşündükleri fırsatlar için hayıflanırlar. Gençliklerinde çok güzel yaşıyorlarmışlar da şimdi sanki yaşamaları da olurmuş gibi bir havaya girerler.

[b] Bazıları elden ayaktan düştüklerinde, yakınlarının kendilerine reva gördüğü aşağılanmalardan şikâyet eder; çektikleri bütün bu acıların sorumlusu olarak kendi ihtiyarlıklarını görürler. Bütün bu cefanın tek nedeni ihtiyarlık olsaydı, ben de onlarla hemen hemen aynı yaşta olan bir insan olarak aynı duyguları hissederdim; ayrıca onlarla aynı yaşlarda olan bütün insanların da aynı ruh hali içerisinde olmaları gerekirdi. Oysa ki, şimdiye kadar dışa karşı böyle görünmeyen bir sürü yaşlı insan tanımışımdır. Mesela ozan Sophokles,[6] bunlardan biri. Benim de bulunduğum bir anda, Sophokles’e bir gün, “Aşk hakkında ne düşünüyorsun, Sophokles,

[c] hâlâ erkeklik gücün yerinde mi?” diye sordular. O da, “Aman aman, hatırlatma. O işten yakamı sıyırdığıma öyle mutluyum ki. Sanki azgın ve vahşi bir efendinin elinden kurtulmuş gibi hissediyorum kendimi,” dedi. O zaman, “Ne güzel söyledi Sophokles,” diye düşünmüştüm. Hâlâ da öyle düşünüyorum. Çünkü gerçekten de yaşlılık aslında bizi bu ve bunun gibi tutkuların zincirinden kurtararak, içimize huzur veriyor ve bize özgürlük getiriyor. Gerçekten de arzularımız dizginlenince ve onların üzerimizdeki gücü azalınca tam da Sophokles’in tarif ettiği gibi kendimizi bir sürü acımasız despotun[7] tahakkümünden kurtarmış gibi oluyoruz.

[d] Öte yandan bu yaşlılık esnasında doğan şikâyetlere ve yaşlanınca akranlarımızla yaşadığımız gerilimlere gelince, bunların tek bir nedeni bulunmaktadır Sokrates; ama bu neden yaşlılık değil, insanın kendi huyudur. İnsan ölçülü ve yumuşak huyluysa, yaşlılık insan üzerinde tahammül edilemez bir yük olmaktan çıkabilir. Fakat bu özellikleri taşımayan insan için gençlik de, yaşlılık da bıktırıcıdır.”

4. Kephalos’un bu sözleri oldukça hoşuma gittiğinden, onu daha fazla konuşmaya teşvik etmek için şöyle dedim:

[e] “Kephalos, bence insanların çoğu senin bu söylediklerine katılmayacaklardır, senin yaşlılığa bu şekilde katlanabilmeni senin karakterine değil, çok varlıklı oluşuna bağlayacaklardır. ‘Eli bol olanın, gönlü de bol olur,’ derler.”

“Haklısın,” dedi Kephalos, “bana inanmayacaklardır; bunda da kısmen haklı sayılırlar; fakat sandıkları kadar da haklı olmadıklarını söylemeliyim. Themistokles’in,[8] kendisine, ‘Sen şu an sahip olduğun ünü kendine değil, geldiğin yere borçlusun,’ diye sataşan Seriposlu[9] birine

[330a] ‘Seripos’un yerlisi olsaydım, şu an sahip olduğum üne sahip olmazdım; fakat sen Atinalı olsaydın bile benim bugünkü ünüme sahip olmazdın,’ diye verdiği cevapta büyük bir hakikat gizli aslında. Aynı söz, varlıklı olmayıp ihtiyarlığa zor katlanan kimselerin haline de uyar. Yoksulluk içinde yaşayan bilge bir insanın yaşlılığında neşeli olması beklenemez; ama öte yandan zenginlik de tek başına, mesela akılsız kişiye iç huzuru veremez.”

“Peki Kephalos, bugün sahip olduğun varlığın çoğu sana miras mı kaldı, yoksa onu sen kendin mi kazandın?”

[b] “Mallarımın ne kadarını kendi çabalarımla kazandım, bunu mu soruyorsun Sokrates? Servetçe, ben babamla dedem arasında bir yerlerdeyim. Bugün adını taşımakta olduğum dedem, zamanında benim bugün sahip olduğum mal miktarına denk bir mirasa konmuş, daha sonra da bunu birkaç katına çıkarmayı başarmış. Babam Lysanias, dedemden devraldığı mirası bugün benim sahip olduğumdan da aşağı bir seviyeye düşürmüştü. Bense şu oğullarıma bana kalandan eksikliğini değil de, biraz fazlasını bırakabilirsem, ne mutlu bana.”

“Bu soruyu sordum, çünkü gördüğüm kadarıyla paraya o kadar da düşkün değilsin, bu da genellikle sahip oldukları parayı kendileri kazanmayan insanların bir özelliğidir.

[c] Parayı kendi çabalarıyla kazananlar ise diğerleriyle karşılaştırıldığında parayı iki kat daha fazla severler. Ozanlar kendi şiiirlerinin, babalar da kendi oğullarının üzerlerine titrerler ya, onun gibi parayı kendi kazananlar da servetlerinin üzerine titrerler. Paraya, hem kendi eserleri gibi sarılırlar hem de yararlı oluşundan dolayı herkes gibi paraya düşkün olurlar. Bu da onları katlanılmaz insanlar haline getirir, çünkü paradan başka hiçbir şeye övgü düzmezler.”

“Doğru söylüyorsun.”

5.

[d] “Öyle tabii,” dedim. “Fakat izinle sana bir soru daha soracağım. Böyle zengin oluşunun sana sağladığı en büyük yarar nedir sence?”

“Buna verdiğim cevaba çoğu kimse katılmayacaktır. Şundan emin ol ki Sokrates, bir insan artık ölümün kıyısına yaklaştığını anlayınca daha önce hiç umursamadığı şeylerden korku duymaya ve onlara saygı beslemeye başlar. Örneğin daha önceleri, Hades[10] üzerine anlatılanlara, bu dünyada yanlış işlere bulaşmanın öteki dünyada cezasını çekeceğine dair sözlere aldırılmazken, şimdi acaba bu anlatılanlar doğru mu diye içine bir korku düşer.

[e] Ya yaşlılığın getirdiği güçsüzlükten ya da öteki dünyaya adım atmaya az kaldığından, geçmişte birine bir kötülük edip etmediğini korku ve endişe içinde kendine sormaya başlar. Geçmiş hayatında birçok kötülük bulunan biriye, geceleri küçük çocuklar gibi uykularından dehşetle uyanır ve hayatının geri kalanını da karanlık bir bekleyiş içinde geçirir.

[331a] Fakat, geçmişte yaptıklarına baktığında içi rahat olan insanların içinde hep tatlı bir umut vardır. Pindaros’un[11] ‘ihtiyarlık günlerinin düşünceli dadısı’ dediği o umut. Bak, Sokrates, doğru dürüst bir hayat geçirmiş bir insan için Pindaros ne diyor:

‘Umuttur, o tatlı umuttur, insanın yüreğine neşe aşıl原因

O umut ki ihtiyarlık günlerinin dadısı,

O umut ki, şu ölümlü dünyada, insanın yalpalayan ruhunun pusulası.’

Bu sözde gerçekten de eşsiz bir hakikat var. İşte tam da bu nedenle, ben zengin olmayı her insan için olmasa da

[b] iyi ve doğru insanlar için önemli buluyorum; çünkü zengin olduğunda buna ihtiyacın olmayacağı için bir kimseyi aldatmaktan ve başka dolaplar çevirmekten kaçınırsın; ya da zenginlik bir tanrıya kurban adağı borcu veya bir kişiye para borcu kalıp da öbür dünyaya korku içinde gitmekten kurtarır insanı. Paranın başka yararları da vardır. Fakat hepsini şöyle bir tarttığımda düşünüyorum da Sokrates, paranın bilge ve akıllı bir insan için en büyük yararı buradadır.”

[c] “Güzel konuştun, Kephalos, ama şu sözünü ettiğin adil olmaktan, dürüstlükten ne anlamalıyız? Bu sadece ve sadece sözünün eri olmak ve başkasından alınan bir şeyi ona geri vermek midir? Yoksa bu eylemler de duruma göre bazen haklı bazen de haksız mı olur? Mesela diyelim ki, akli başında bir adam tehlikeli silahlarını bir arkadaşına veriyor; sonradan aklını yitirdiği bir anda silahlarını geri

istiyor. Böyle bir durumda arkadaşı silahlarını ona vermemelidir; eğer verirse o adil davranmış biri değildir; çıldırmış bir insana bütün doğruyu olduğu gibi söylemeye kalkan adam da dürüst biri, haksızlık etmekten kaçınan biri sayılmaz.”

[d] “Haklısın!”

“O zaman dürüstlük ve alınan bir şeyi geri vermek, adaletin, haklı davranmanın tanımı olamaz.”

O anda Polemarkhos araya girerek, “Nasıl olamaz Sokrates, Simonides[12] onu böyle tanımlamıyor mu? Simonides’in söylediklerinden şüphe duymuyoruz ya,” dedi.

Kephalos, “Peki öyleyse, ben tartışmayı size bırakıyorum, gidip kurban törenlerine katılmam lazım,” dedi.

“Senin mirasçın Polemarkhos, değil mi Kephalos?” diye sordum.

“Elbette,” dedi gülerken ve kurban törenlerini izlemek üzere hemen yanımızdan ayrıldı.

6. [e] Sonra Polemarkhos’a dönerek, “Söyle bakalım tartışmanın mirasçısı, Simonides’in söylediği ve senin de benimsediğin şu doğru adalet tanımı nedir?”[13] dedim.

“Adil olmak, borcun olduğunda onu geri vermektir, demiş ve ben de bu sözün altına imzama atarım.”

“Aslında Simonides’e inanmamak öyle kolay değil. Ne de olsa bilge ve tanrısal bir insandır o. Fakat bu sözlerle ne demek istediğini belki sen anlıyorsundur Polemarkhos, ama ben anlamıyorum. Çünkü açık ki onun söylemek istediği bizim biraz önce sözünü ettiğimiz şey değil; yani bir insanın, emanet verdiği malı, hiç de mantıklı olmayan bir biçimde geri istemesi halinde onu ona geri vermesini kastetmiyor kuşkusuz.

[332a] Öte yandan, emanet edilmiş bir mal, bir nevi borç vermek kabilinden bir şeydir, değil mi?”

“Evet, doğru.”

“Öyleyse birisi verdiği emaneti mantıksızca geri istediğinde ona bu emaneti kesinlikle geri vermemem de uygun bir davranış değil midir?”

“Evet, öyledir.”

“O zaman Simonides, borcun adil bir şekilde kapatılmasından söz ederken başka bir şey kastediyor.”

“Evet, başka bir şey diyor. Diyor ki, dostların birbirlerine iyilik yapma borcu vardır; kötülük değil.”

“Kendisine altın emanet edilen kişi, şayet emanetin geriye verilmesi ve o emanetin karşı tarafça alınması zararlıysa

[b] ve alıcıyla veren dostsa, borcu geri vermek zorunda değildir, öyle değil mi?”

“Evet, öyle diyor.”

“Peki düşmanlarımıza da borçlu olduğumuz şeyi geri vermeli miyiz?”

“Elbette, ama ne aldysak onu. Ama zaten düşmana, onun layık olduğu bir şey borçluyuzdur: Kötülük.”

7. “Demek ki Simonides adil olanın ne olduğunu ozanlara özgü biçimde bir bilmece gibi anlatmayı tercih etmiş;

[c] çünkü ona göre herkese yaraşan neyse onu ona vermeyi adil olmak saymış, kişinin hakkına düşeni de borç diye isimlendirmiş.”

“Evet, demek ki böyle demek istemiş.”

“Zeus aşkına,” dedim, “Simonides’e bir sanat, hekimlik sanatı adını alabilmek için ne kadar borç ödemeli, hangi yükümlülükleri yerine getirmeli ve bunları kime karşı yapmalı? diye sorsak ne dersin?”

“Açık bu: İnsan bedenine ilaç, yiyecek ve içecek (vermeli).”

“Peki aşçılık denilen sanat neye ne verir?”

[d] “Yemeklere tat.”

“Güzel. Peki adalet adını vermek istediğimiz sanat kime, ne verir?”

“Deminki sözlerimizi hatırlarsak Sokrates, buradan çıkartılacak sonuç, dostlara yarar, düşmanlara zarardır.”

“Demek ki o, dostlara iyilik, düşmanlara kötülük etmeyi adalet diye tanımlıyor?”

“Bence de öyle.”

“Peki, hastalık durumu söz konusu olduğunda, dostları için en iyisini, düşmanları için de en kötüsünü yapmaya gücü yetecek kişi kimdir?”

“Hekim.”

[e] “Ya denizin tehlikeli sularında, kim yapabilir böyle bir şeyi?”

“Dümeni (kaptan)!”

“Peki, adil kişinin yardımı hangi konuda olur? Hangi eylemleriyle ve hangi yapıtıyla dostları için en iyisini, düşmanları için de en kötüsünü yapmış olur?”

“Dövüşte ve silah arkadaşlığında sanırım.”

“Peki, sevgili Polemarkhos, hasta olmayanlara hekimin bir yararı dokunur mu?”

“Dokunmaz.”

“Peki karadan ayağını kesmemiş olanlara dümenin (kaptanın) bir yararı olur mu?”

“Olmaz.”

“Peki, adil kişi barışta insanlar için lüzumsuz mudur?”

“Hayır, böyle düşünmüyorum.”

“Öyleyse, adalet barışta da yararlıdır?”

[333a] “Elbette.”

“Aynı tarım gibi, değil mi?”

“Öyle, onun gibi.”

“Çünkü tarım bize ürün sağlar, değil mi?”

“Evet.”

“Kunduracılık da yararlıdır, değil mi?”

“Evet!”

“Ayakkabılar sağlar bize!”

“Muhakkak!”

“Peki barışta adaletin ne yardımı dokunur, ne yararı vardır?”

“Anlaşmalarda ve ticari sözleşmelerde!”

“Bunlar belli bir ortaklığa, katılıma dayanır, değil mi?”

“Kesinlikle.”

[b] “Fakat, bir düşün bakalım, dama oynarken adil olan kişi iyi ve yararlı katılımcı mıdır, yoksa sadece oyuncu mudur?”

“Oyuncudur.”

“Peki, duvar örme işinde adil kişi, duvarcıdan daha iyi ve yararlı bir taraf mıdır?”

“Kesinlikle değildir!”

“Peki, hangi ortaklıkta adil kişi bir duvarcı ustasından ve kitara çalgıcısından daha iyi bir katılımcıdır (taraftır)? Ve kitara çalgıcısı da hangi durumda adil kişiden daha iyidir?”

“Sanırım, para işlerinde.”

“Peki Polemarkhos; diyelim ki at alım satım işleriyle uğraşıyorsun; ortaklık yapacağın kişi doğru adamdan

[c] ziyade atlardan anlayan bir kişi olur, öyle değil mi?”

“Haklısın.”

“Bir gemi alım satım işine girdiğinde ortağın olacak kişi gemi ustası ya da dümenci (kaptan) değil mi?”

“Öyledir.”

“O halde bana öyle bir durum söyle ki, gümüş veya altının kullanıldığı bu tür işlerde adil kişi, ötekilerden daha tercih edilen bir taraf olsun.”

“Paranın güvenli bir biçimde getirilip saklanmasını istediğinde.”

“Yani, parayı elimizde tuttuğumuz, kullanıma sokmak istemediğimiz durumlarda demek istiyorsun.”

“Aynen öyle.”

[d] “O zaman, para işe yaramaz haldeyken, adil, dürüst olmak para işlerinde yararlı oluyor, öyle mi?”

“Bu durumda evet, öyle.”

“Aynı şekilde, bir bağ bıçağını saklamak istediğinde adalet hem kamu hem de kişi açısından faydalı oluyor, ama bu bağ bıçağını kullanmak istediğimizde artık adalet değil bağcılık sanatıdır bu, değil mi?”

“Evet, aynen öyledir.”

“Ve yine benzer bir şekilde bir kalkanı veya bir çalgıyı kullanmayı saklamak istediğinde senin için en yararlısının adalet olduğunu söyleyeceksin, fakat iş onları kullanmaya geldiğinde, kalkan için askerlik sanatından anlayan bir kişinin, çalgı için de iyi bir müzisyenin senin için yararlı olduğunu düşüneceksin, değil mi?”

“Elbette.”

“O zaman bütün öteki ilişkilerde de adillik bir şeyin kullanılması durumunda yararsız, kullanılmaması durumunda da yararlı oluyor.”[14]

“Bu durumda, evet.”

8. [e]

“Öyleyse, sevgili dostum, adillik sadece kullanıma sokulmayan şeylerde işe yarıyorsa, pek de kıymetli bir şey olmasa gerek. Şunu da bir düşünelim: Bir kavgada, bir yumruk dövüşünde veya diğer başka kavgalarda vurmasını en iyi bilen kişi aynı zamanda üzerine gelen yumrukları da en iyi savuşturabilecek kişidir, değil mi?”

“Şüphesiz, öyledir.”

“Aynı şekilde bir hastalıktan korunmayı en iyi bilen kişi aynı zamanda onun gizlice başkalarında ortaya çıkmasını en iyi sağlayan kişidir, değil mi?”

“Sanırım öyledir.”

[334a] “Peki, düşmanın planlarını ve onun yaptığı bütün işlerin sırlarını çalma becerisine sahip bir kimse kendi ordusunun iyi bir koruyucusu değil midir?”

“Kesinlikle.”

“O zaman, bir şeyi ustaca korumayı bilen aynı zamanda sakladığı şeyi ustaca çalabilendir.”[15]

“Bu durumda öyle gözüküyor.”

“O halde, adil kişi parayı korumakta becerikli ise, onu çalmakta da beceriklidir.”

“Evet, çıkardığımız sonuç bu gözüküyor.”

“Gördün mü bak, dürüst, adil dediğimiz kişi, karşımıza düpedüz bir hırsız olarak çıktı. Yanılmıyorsam sen bu adalet tanımını Homeros’tan öğrenmişsin.

[b] Zira, Homeros Odysseus’un[16] ana tarafından dedesi Autolykos’u[17] pek sever ve onun için ‘Hırsızlıkta ve yalan yere yemin etmede üstüne yoktur,’ der. Buradan şu çıkıyor: Sen de Homeros da, Simonides de diyorsunuz ki: adalet, dosta yararlı, düşmana zararlı bir hırsızlık sanatıdır.”

“Hayır, kesinlikle söylemek istediğim bu değildi. Biraz önce tartışmaya başlamadan sana tam olarak ne söyledim bilmiyorum, ama hâlâ aynı şeyi savunuyorum: Adalet, bir insanın dostlarına iyilik etmesi, düşmanlarına da zarar vermesidir.”

[c] “Dost derken, gerçekten yararlı olanlar mı, yararlı olduklarını sandıklarımızı mı anlıyorsun?”

“Elbette insan, yararlı (kullanılabilir) olduğunu düşündüğü kimseleri sever, işe yaramaz olduğunu düşündüklerinden de nefret eder.”

“Peki de insanlar bu konuda yanılmazlar mı, öyle ki, birçok kişi öyle olmadığı halde onlara işe yarar görünmez mi?”

“Orası doğru.”

[d] “Ve böyle bir durumda yanılıya düşmüş bu insan gerçekte kötü olana iyilik, iyi insana kötülük yaparsa, adil davranmış olmuyor mu?”

“Evet, öyle oluyor.”

“Fakat, iyi insanlar adil insanlardır, hiçbir zaman haksızlık yapamazlar, değil mi?”

“Evet.”

“O zaman senin düşüncün tarzına göre kimseye haksızlık etmemiş bir kişiye kötülük etmek adil davranmak oluyor.”

“Hayır Sokrates, bunu demiş olmak asla istemem, anlaşılabilir bu kötü bir sonuç çıkarma biçimi!”

“O zaman, şöyle diyelim: Adil olmayanlara zarar vermek, adil olanlara da yararlı olmak haklı davranmak demektir.”[18]

“Bu şekilde düşünmek, ötekine göre daha güzel.”

“Bu durumda birçok kimse için, evet, insan konusunda yanılan herkes için şöyle bir durum ortaya çıkacaktır:

[e] Bunlar (aslında kötü olan) (sözde) dostlarına zarar verdiklerinde, adil davranmış olacaklardır –çünkü berikiler aslında gerçekten de kötüdürler– öte yandan (aslında iyi olan, görünürdeki) düşmanlarına yararlı olacaklardır –çünkü düşmanları onlara karşı gerçekte iyidir. Böylelikle Simonides’in iddiasının tam tersini ileri sürmüş oluyoruz.”

“Çok haklısın,” dedi. “Sanırım, dost ile düşmanı yanlış tanımladık da ondan bu hataya düştük; düzeltelim bu hatayı.”

“Biz dostu nasıl tanımlamıştık Polemarkhos?”

“Bize işe yarar görünen kişi dosttur, demiştik.”

“Peki bu hatayı nasıl düzeltebiliriz?”

“Hem gerçekten yararlı olan hem de öyle görünen kişi dosttur, diyebiliriz. [335a] Gerçekte kötü olup da yararlı görünen kişi aslında dost değildir. Düşman da aynı biçimde tanımlanabilir.”

“Yani, dostlarımız gerçek iyilerdir, kötü olan kişiler de düşmanlarımızdır, diyorsun.”

“Evet.”

“O zaman başta tanımladığımız biçimiyle, dostlara iyilik yapıp düşmanlara kötülük yapmak haklı, adil davranmaktır demek yerine, gerçekten iyi olan dostta iyilik, gerçekten kötü olan düşmana da kötülük yapmak adilliktir demek yerinde olur, değil mi?”

[b] “Evet, bu şekilde tanımlamak daha doğru gözüküyor.”

9. “Yani bu tanıma göre, adil, dürüst insan da illa birilerine zarar vermek durumunda, öyle değil mi?”

“Elbette, gerçek düşmanı olanlara kötülük etmek durumundadır.”

“Ama atlara zarar verdiğimizde onlar daha iyi mi olurlar, yoksa gitgide daha da mı kötüleşirler?”

“Daha da kötüleşirler.”

“At olarak erdemleri eksilir değil mi, köpek olarak değil.”

“At olarak.”

“Köpeklere de aynı muamele yapılırsa onların da köpek olarak erdemleri azalır, at olarak değil, öyle değil mi?”

“Elbette öyle.”

[c] “Evet, ama dostum aynı şeyi insanlar için de söyleyemez miyiz? Zarar verildiklerinde onlar da insana özgü yanlarını yer yer kaybetmezler mi?”

“Evet.”

“Peki adil olmak, insanın kendine özgü erdemlerinin bir parçası değil midir?”

“Evet öyle.”

“O zaman kendisine zarar verilen insanın adillik özelliğinden de bir şeyler eksiltilmiş olmaz mı?”

“Evet, öyle gözüküyor.”

“Müziyenler yaptıkları müzikle başkalarının müzik yeteneklerini baltalayabilirler mi?”

“Baltalayamazlar.”

“Ya binicilikte usta olanlar başkalarını ata binemez hale getirebilirler mi?”

“Getiremezler.”

“Öyleyse, adil insanlar doğruluklarıyla başkalarının doğruluklarını, adilliklerini aşındırabilirler mi?”

[d] Sözün kısası, iyi insan, iyilik ederek başka insanların kötü olmasına neden olabilir mi?”

“Hayır, bu mümkün değil.”

“Evet; yanılmıyorsam ısının görevi bir şeyin soğumasını sağlamak değildir; tersidir.”

“Evet.”

“Bir şeyi de ancak ıslak bir şey ıslatabilir, kuru bir şey değil.”

“Şüphesiz, öyle.”

“O zaman başkalarına zarar vermek de iyi bir insanın değil, kötü bir insanın özelliğidir.”

“Evet, aynen öyle.”

“Peki, adil bir insan aynı zamanda iyi bir insan mıdır?”

“Tabii ki öyledir.”

“O zaman, Polemarkhos, bir insanın dostu olsun, başka biri olsun, birine zarar vermesi adil bir insanın değil, onun karşıtı, haksız, adil olmayan bir insanın özelliğidir.”

[e] “Son derece haklısın Sokrates.”

“O halde birisi tutup da adillik herkese hak ettiğini vermektir deyip, adil insanın bu bakımdan düşmanlarına zarar vermesi, dostlarına yarar sağlaması gerektiğini söylerse, bu kimsenin söylediğini doğru kabul edemeyiz; bu insanın söylediği şey bilgece değildir. Çünkü, bizim ulaştığımız sonuca göre[19] bir insana zarar vermek hiçbir şekilde adil, haksever insanın özelliği olamaz.”

“Söylediğinde haklısın.”

“Öyleyse, böyle bir düşüncüyü Simonides’e, Bias’a, Pittakos’a[20] ya da onlar gibi bilge kişilere atfedenler karşılarında bizi bulurlar, onlara karşı bir savaş veririz.”

“Çok güzel. Ben de bu savaşta senin yanında olmaya hazırım.”

[336a] “Bence,” dedim, “şu adillik, düşmanlara zarar vermek, dostlara da yarar sağlamaktır fikrini savunan kimdir biliyor musun?”

“Kimdir?”

“Ya (Korinth tiranı) Periandros,[21] ya (Makedonya kralı) Perdikkas, ya Kserkses,[22] ya Thebaili Ismenias ya da kendini çok güçlü sanan diğer zengin insanlardır.”

“Kesinlikle haklısın.”

“Fakat hâlâ adil insanın ya da adilliğin gerçek tanımını yapmış değiliz, nasıl bir tanım önerebiliriz sence?”

10.

[b] Biz bu şekilde tartışırken, tartışmanın tam ortasında Thrasymakhos birkaç kez söze karışıp, itirazda bulunmaya kalkışmış, fakat her seferinde tartışmamızı dikkatlice dinlemek isteyen yanındaki arkadaşları tarafından engellenmişti. Fakat, ben bu son sözü söyleyip biraz duraksadığımda, daha fazla kendini tutamadı ve yırtıcı bir hayvan gibi ve sanki bizi parçalayacakmışçasına tartışmaya atladı. O, sesini yükselterek, “Ne saçmalıyorsunuz?” diye bağırınca Polemarkhos’la korkup irkildik.

[c] “Deminden beri saçma sapan sözlerle birbirinizi onaylayıp durarak ne yapmaya çalışıyorsunuz Sokrates? Adil olmanın özünü öğrenmek istiyorsan, kendi kendine sorduğun soruların cevaplarını çürütüp duracağına kendin bir cevap ver bize; çünkü unutma, sormak cevap vermekten kolaydır; adil, (dürüst, hakkaniyetli) olmanın gerçekten de ne olduğunu açıklamaya çalış.

[d] Fakat lütfen öyle adil olan, insana yükümlülük getirenmiş, yararlı olanmış, avantaj sağlayanmış, falan filan deyip de lafi geveleme. Açık açık konuş. Net ol. Benim böyle laf oyunlarına karnım tok.”

O böyle konuştuğunda ben dehşete kapıldım. Öfke dolu yüzüne dönüp bir baktım. İyi ki o bana bakmadan önce ben ona bakmışım, yoksa gerçekten de korkudan dilim tutulabilirdi. Tam konuşmamızın hararetlenip de onun kafasını kızdırdığı anda,

[e] titreyerek de olsa ona ilk bakan ben oldum ve, “Thrasymakhos, bize böyle sert çıkışma, eğer Polemarkhos ve ben konu hakkında fikir yürütürken bir hata yapmışsak, bil ki bunu istemeden yapmışızdır,” diyebildim. “İnan ki, yerde bir altın arıyor olsaydık, arayışımızdan hiçbir zaman gönüllü olarak vazgeçmez ve araştırmamızı aksatmazdık; oysa şimdi, altından daha değerli olan adaleti ararken senin söylediğin gibi, boş yere mantıksız şeylerle birbirimizi oyalayıp bütün ciddiyetimizle sonuç çıkarmaya yönelmek doğru mu? Fakat, dostum, sanırım bu bizim gücümüzü aşılıyor. Bu yüzden senin gibi akıllı insanlar

[337a] bu konuda bize sert çıkmaktansa insaf etseler daha yerinde olur.”

11. Thrasymakhos, benim bu cevabımı duyduğunda, alaycı bir kahkaha patlattı. “Duy Herakles[23] duy, işte yine Sokrates o ünlü ironisini gösterdi. Böyle yapacağını biliyordum Sokrates. Senin bu konuda bir cevap vermeyi reddedeceğini herkese söylemişim. Birisi sana bir soru sorduğunda tam cevabını vermektense alaycılaştığını, akla gelecek her şeyi yapacağını biliyordum.”

“Evet, Thrasymakhos, sen akıllı bir adamsın,” dedim. “Peki, ama, birisine ‘on iki nedir?’ diye sorduğunda, daha sonra

[b] ‘on iki, iki kere altı, üç kere dört, diye cevap vermeyeceksin, ben böyle saçma sapan cevapları kabul etmem’ diyerek adamın elini kolunu bağlarsan, şurası kesindir ki bu soruna kimse cevap vermeyecektir! Ancak o kişi de sana ‘İyi ama benim harika dostum Thrasymakhos, ne demek istiyorsun? Şimdi, içlerinden biri, doğru bile olsa bu yasak cevaplardan hiçbirini veremeyecek miyim? Aksine, yanlış bir şey mi söylemem gerekiyor; ne demek istiyorsun?’ dese, ne cevap verirsin?”

[c] “Ne yani bu durum ile benim durumumun birbirine benzediğini mi söylemeye çalışıyorsun?”

“Benzememesi için bir sebep mi var?” dedim. “Ama diyelim ki, benzemiyor. Yine de sorarım sana: Senin reddettiğin cevapların doğru olduğunu düşünen insan, sen onları reddediyorsun diye, doğru bildiğinden şaşacak mı sanıyorsun?”

“Benim onaylamadığım cevaplardan birini vereceğini mi söylemek istiyorsun?”

“Neden olmasın, öyle yapabilirim. Üzerinde düşünüp mantığımın süzgecinden geçirdikten sonra o cevaplardan birisinin doğru olduğuna kanaat getirirsem, niye o cevabı vermeyeyim?”

[d] “Peki ben adillik konusunda o reddettiğim cevapların hepsinden üstün bir karşılık bulursam, o zaman ne yaparsın? Cezalardan ceza beğen.”

“Bu konuda bir şey bilmeyen insanın cezası neyse onu çekmeye hazırım. O ceza da bilenden öğrenmek olsa gerek.”

“Çok nazik bir insansın, Sokrates, ama bu işten öyle kolay kurtulamazsın, öğrenme cezasının yanında bir de para cezası çekmelisin.”

“Param olunca o cezayı da çekerim,” dedim.

“Paran var,” dedi Glaukon. “Merak etme Sokrates biz senin için aramızda para toplarız. Sen konuş bakalım Thrasymakhos.”

[e] “Tabii tabii,” dedi Thrasymakhos, “bakıyorum da Sokrates’in her zaman yaptığı gibi başkalarını eleştirip durmasını, onların verdiği cevapları çürütüp kendisinin bir cevap verememesini izlemeye ne kadar da meraklıymışsınız.”

“İyi de benim biricik sevgili dostum,” dedim, “bir insan bir şeyi bilmiyorsa ve bilmediğini söylemekten de kaçınmıyorsa, bir düşüncesi olduğunda da senin gibi bilgeliği asla tartışılmayacak birisi tarafından reddediliyorsa nasıl cevap versin? Bu konuda değerli bir şeyler söyleyeceğini iddia eden sen olduğuna göre, burada söz sana düşer.

[338a] Bu yüzden, inat etme de bizi vereceğin cevapla onurlandır. Hem bu şekilde Glaukon’la diğer arkadaşlar da aydınlanmış olurlar.”

12. Bunu söyledikten sonra Glaukon’la diğerleri de Thrasymakhos’u konuşmaya zorladılar. O da zaten vereceği çok ustaca bir cevabı olduğunu düşündüğünden, konuşup ün kazanmaya pek hevesli gözüküyordu. Fakat, ille de benim cevap vermeme istemiş gibi davranıyordu. Sonunda düşündüklerini söylemeye karar verdi ve

[b] “İşte Sokrates’in bilgeliği bundan ibaret,” dedi, “kendisi cevap vermeye yanaşmaz. Cevabı gider başkalarından öğrenir, ama yine de cevap verenlere minnet duymaz.”

“Benim başkalarından öğrendiğim konusunda haklısın Thrasymakhos,” dedim. “Fakat, bana, bir şeyler öğrendiğim kişilere minnet duymadığımı söylerken yanıyorsun. Ödeyebildiğim kadar minnet borcumu ödüyorum. Param yok ne yapayım, ben de bana bir şey öğreten insanları ancak övebiliyorum. Sen şu cevabını hele bir ver bakalım, o zaman birisinin konuşmasını beğenince onu nasıl övdüğümü göreceksin. Zira çok iyi konuşacağını tahmin ediyorum.”

[c] “Dinle, o zaman,” dedi. “Benim fikrimce adalet güçlünün çıkarına olandan başka bir şey değildir. İşte bu kadar. Hadi öv bakalım şimdi beni. Öv, ne duruyorsun?”

“Dur bakalım. Önce ne demek istediğini doğru anlamalıyım. Şu an tam kavrayamadım. Diyorsun ki, güçlünün çıkarı (avantajı, yararı) adil, doğru olandır. Tam olarak bununla ne demek istiyorsun Thrasymakhos? Şunu demek istemiyorsun herhalde: Diyelim ki Pankreas’ın sporcularından Pulydamas[24] bizden güçlüdür ve sığır eti yemesi onun gücünü artırdığından, sığır eti yemek onun çıkarına uygundur.

[d] O zaman ondan zayıf olan bizlerin de sığır eti yemesi bizim çıkarımıza uygundur ve sığır eti yemek bizim için de yerindedir, adalete uygundur.”

“Yaptığın şey iğrenç Sokrates. Sözlerimi işine geldiği gibi anlayıp çürütmek istiyorsun.”

“Hayır, sevgili dostum, asla. Sadece söylediğin şeyi daha açık ifade etmeni istiyorum.”

“O zaman dinle. Sen galiba bazı site devletlerinin tiranlıkla, bazılarının demokrasi ile, bazılarının da aristokrasi biçimiyle yönetildiğini bilmiyorsun.”

“Biliyorum, elbette.”

“Her devlette hükümet koltuğunda oturanlar güçlüler değil midir?”

“Evet, öyledir.”

[e] “Her hâkimiyet biçimi de yasaları kendi çıkarlarına uyacak biçimde çıkarır. Demokraside demokratik yasalar, tiranlıkta tiranca yasalar çıkarılır, vesaire. Bu yasaları koyarken yönetici konumunda olanlar, kendi çıkarlarına olan bu yasaların halkın da çıkarına olduğunu öne sürerler. Bu yasaları ihlal edenleri de yasaya ve adalete karşı geliyor, diye suçlu bulurlar. Yani, Sokrates Efendi, demek istiyorum ki, her devlette adil olan, aynıdır: Kurulu hükümetin çıkarına olan şey adalete, hakka

uygundur.

[339a] Buradan da mantığımızı ilerleterek şu sonuca varabiliriz: Güçlü olanlar hükümet koltuğunda oturma kabiliyetine sahip olduklarından, onların çıkarına olan şey adildir.”

“Şimdi anladım ne demek istediğini,” dedim, “ama bu söylediğinde haklı mısın, değil misin, bir bakmamız lazım. Fakat, şunu da belirteyim, sen de ben söylerken reddettiğin cevaplardan birini, ‘çıkart’ (avantaj, yarar) sözcüğünü kullandın. Tek fark önüne bir de ‘güçlünün’ sözcüğünü koymandı.”

[b] “Önemsiz bir ekleme, ama bu sanırım...”

“Önemli mi, önemsiz mi, orası daha belli değil. Öncelikle şu söylediğin doğru mu, yanlış mı onu araştırmamız gerekiyor. Adaletin birilerinin işine yaradığı, birilerinin çıkarına olduğu konusunda sanırım hemfikiriz. Sen bir ek yapıp adil olanın, gücünün çıkarına uyan şey olduğunu söylüyorsun; bundan tam emin değilim işte; bunun üzerinde biraz daha düşünmemiz gerekecek.”

“Düşün bakalım.”

13. “Düşüneceğim, ama önce şuna cevap ver: Halkın yöneticilerine itaat etmesini doğru bir davranış olarak görüyorsun, değil mi?”

“Evet, öyle!”

[c] “Peki bu devletlerin yöneticileri hiç mi hata yapmaz; yoksa yanlışla düşebilirler mi?”

“Düşebilirler tabii.”

“O zaman yasa yaparlarken de bazen doğru yasalar, bazen de yanlış yasalar yapmaları mümkündür, değil mi?”

“Doğru.”

“O zaman yasa yaparken çıkarlarını korumuşlarsa, doğru yapmışlardır, tersi durumda da, yanlış?”

“Öyle, bence.”

“Ve yasalar nasıl olursa olsun, doğru (hukuka uygun) olan davranış, halkın bu yasalara uymasındır sana göre, değil mi?”

“Şüphesiz.”

[d] “Demek ki senin iddiana göre adil (haklı, doğru olan), her zaman kudretli olanların yararına değildir; bunun tersi de söz konusudur?”

“Olur mu? Neler diyorsun sen?”

“Senin dediğini tekrar ediyorum sanırım. Biraz daha üzerinde düşünelim. Bir yandan yöneticilerin kendilerine tabi olanlara emirler verirken (kimileyin) kendi çıkarlarına zarar verebileceklerini, öte yandan da yönetenlerin bütün buyruklarını yerine getirdiklerinde, onlara tabi olanların hukuka uygun, doğru hareket ettiklerini ileri sürmedik mi? Bu konuda hemfikiriz, öyle değil mi?”

“Evet, öyle yapmıştık, sanırım.”

[e] “Böyle yapmakla, inan bana,” diye devam ettim, “yönetenler ve güçlülerin aleyhine olan eylemler yapmamın doğru, adil davranış olduğunu itiraf etmiş oldun. Çünkü bir yandan yönetenler kasıtlı olmasa da kendi aleyhlerine buyruklar veriyorlar, öte yandan, senin iddiana göre, tabi olanların bu buyrukları yerine getirmesi adalete uygun oluyor. Buradan, benim bilgiler bilgesi Thrasymakhos’um, kaçınılmaz bir biçimde, adil (doğru, hakka hukuka uygun) olanın, senin ileri sürdüğünün tam tersini yapmak olduğu sonucu çıkıyor.”

[340a] Polemarkhos lafa karışarak, “Zeus adına! Çok haklısın Sokrates, her şey çok açık,” dedi.

Kleitophon[25] da, “Sen de hep ona arka çıkarsın zaten Polemarkhos,” dedi.

“Arka çıkmaya hiç de gerek yok,” dedi Polemarkhos, “Her şey çok açık: Yönetenlerin kimi zaman kendi çıkarlarına aykırı buyruklar verdiklerini, halkın da bu buyruklara uymalarının doğru olduğunu bizzat Thrasymakhos söylemedi mi?”

“Evet, ama Thrasymakhos sadece yöneticilerin verdikleri buyruklara uymanın doğru olduğunu söylemişti.”

“İyi de Kleitophon, Thrasymakhos güçlünün çıkarına uyan şeyin adil, doğru olduğunu da söylemedi mi?”

[b] Bunları ileri sürerken yöneticilerin de kimileyin tabi olanlara verdikleri buyrukların kendi aleyhlerine olabileceğini de kabul etmişti. Bütün bunlardan şu çıkıyor: Hukuka adalete uygun olan, güçlünün çıkarına olan şey olduğu kadar, aynı zamanda, ona zarar veren şeydir de.”

Kleitophon bunun üzerine, “Ama,” dedi, “Thrasymakhos güçlünün çıkarına uyan şey, derken, güçlünün kendi çıkarına uyduğunu düşündüğü şey, demek istedi. Tabi olanların uyması gereken şeyler ise güçlülerin kendi çıkarına uyduğunu düşünerek aldıkları kararlar. Onun adil, hakka, hukuka uygun dediği şey de bu.”

Polemarkhos da, “Hayır, onun baştan söylediği şey bu değil,” dedi.

[c] “Önemi yok Polemarkhos,” dedim. “Thrasymakhos, şimdi böyle diyorsa, bunu da kabul edelim.

14. Peki, söyle bakalım Thrasymakhos, adaleti, güçlünün çıkarına olsun veya olmasın, gerçekten de yönetenin kendi çıkarına uyduğunu düşündüğü şey olarak mı görüyorsun? Bunu böyle anlayabilir miyiz?”

“Tabii ki hayır,” dedi. “Yanılan bir insana, yanıldığı anda güçlü mü derim sanıyorsun?”

“İşin açıkçası ben böyle düşündüğünü sanmıştım. Hatırlarsan yöneticilerin yanılmaz kişiler olmadıklarını,

[d] onların da yanılabilirlerini söylemiştin daha önce.”

“Sen laf cambazının tekisin, Sokrates. Hastalıkları anlamakta yanılan bir hekime, yanıldığı anda hekim denilebilir mi? Aynı şekilde bir matematikçiye, yanıldığı anda matematikçi denilebilir mi? Doğru, belki hekim, matematikçi ya da öğretmen yanıldı, deriz, fakat bunu lafin gelişi söyleriz. Eğer bir adam gerçekten de işinin ustasıysa, yanılmaması gerekir.

[e] Sanatçı, bilge veya yönetici gerçekten de bu tanımları hak ediyorlarsa, asla yanılmazlar. Varsın, yok hekim yanıldı, sanatçı yanıldı, desinler; bunun pek bir önemi yok. Demek istediğimi tam olarak söylememi istiyorsan, ki sen bunu seversin, işinin uzmanı hiç kimse yanılmaz; ama uzmanlık bilgisinin bittiği yerde; orada yanılır; yani uzman olmadığı alanda.[26][341a] Bu bakımdan da her zaman kendi çıkarına olan düzenlemeleri yapar. Halk da bu düzenlemelere uymak zorundadır. Öyleyse başta söylediğimi, şimdi yine tekrarlayabilirim: Adalet, güçlünün (kudretlinin) çıkarına olan şeydir.”

15. “Demek öyle Thrasymakhos, sana göre ben laf cambazının tekiyim.”

“Aynen öylesin.”

“Sana bu soruları, seni tartışmada zor bir duruma düşürmek için sorduğumu sanıyorsun demek.”

“Sanmak ne kelime Sokrates, bundan eminim.

[b] Fakat, nafile, bu bir işe yaramayacak. Beni ne hileyle ne de söz gücüyle alt edemezsin sen.”

“Benim böyle bir niyetim yok, sevgili dostum. Fakat yine de aramızda, ileride oluşabilecek yanlış anlamaları önlemek için sen şuna bir cevap ver bakalım: Yönetici ya da güçlü kişi derken ‘hani şu kendi çıkarı uyarınca, kendisinden aşağı durumda olanların uymak zorunda olduğu kararları alan yönetici ya da güçlü kişi’ bu sözü sen hangi anlamda alıyorsun? Halk dilindeki anlamında mı, yoksa bu sözcüğün biraz önce bahsettiğin sözcük anlamına tam olarak uyacak biçimde mi?”

“Sözcüğün tam anlamıyla yöneticiden (hâkim olandan) bahsediyorum. Şimdi dolandır bakalım sözü, hilelerini yapabilirsen. Aman dileyeceğimi sanma. Zaten bunu yapamayacak kadar zayıfsın!”

[c] “Yok canım, beni, bir aslanın kılını kırmaya kalkacak ve Thrasymakhos’a tuzak kuracak kadar akılsız mı sanıyorsun?”

“Niye öyle söylüyorsun ki? Bir dakika önce yapmaya çalıştın, başaramadın.”

“Bırakalım bu laf kalabalıklarını artık,” diye sözünü kestim. “Sen bana şunu söyle: Demin o sözünü ettiğin kesin ve tam anlamında hekim, hastaları tedavi ettiğini sanıp para kazanan adam mıdır, yoksa hastaları en iyi şekilde iyileştirmeye çalışan adam mıdır? Gerçek hekimi soruyorum? Kimdir bu adam?”

“Hastaları iyileştiren adamdır.”

“Peki dümenci (kaptan)[27] kimdir, yani gerçek dümenci? Tayfaların başı mıdır, yoksa sıradan bir tayfa mıdır?”

[d] “Tayfaların başıdır.”

“Tam o sırada denize açılıp açılmadığını göz önüne almamıza gerek yok sanırım; üstelik (tam o sırada denizdeyse) bu nedenle ona kaptan dememiz gerekmez; hatta böyle yapıyor diye ona tayfa bile diyemeyiz. Bir kaptanı kaptan yapan şey onun tayfaları yönetecek otoriteye ve yeteneğe sahip olmasıdır.”

“Çok doğru.”

“Her bir sanatın kendine özgü yararı bulunmaktadır!”

“Tabii.”

“Bu sanatlar, herkesin kendi çıkarını (avantajını) arayıp bulması için doğmuşlardır!”

“Evet, öyle.”

“Peki bir sanatın asıl yararına olan şey mümkün olduğu kadar kusursuz olması değil midir?”

[e] “Ne demek istiyorsun anlamadım.”

“Az çok şunu,” diye cevap verdim; “farz edelim ki sen bana ‘Beden kendine yeten bir şey midir, yoksa başka bir şeye de ihtiyaç duyar mı?’ diye soruyorsun. Ben de sana şöyle cevap veriyorum: ‘Elbette başka şeylere ihtiyaç duyar; mesela bedenimiz hasta düştüğünde tedavi edilmesi gerekir. Bizim modern hekimlik[28] sanatı da beden kusurlu olduğundan ve kendi kendine yetemediğinden bulunmuştur. Bedenin çıkarına onun ihtiyaç duyduğu şeyleri sağlamak için var olmuştur hekimlik sanatı.’ Öyle değil mi?”

[342a] “Öyle tabii.”

“Peki hekimliğin kendisi kusurlu mudur? Ya da genellikle, bir sanat, kendisini mükemmelleştirecek başka şeylere ihtiyaç duyar mı? Örneğin gözümüzün görme gücüne, kulaklarımızın işitme gücüne ihtiyacı olması gibi, bu beden parçalarına, onların yararına olanı gösterip sağlayacak bir sanata daha ihtiyaçları yok mu? Yani sanatın kendisi bir eksiklik içerip bunu araştırarak ve onun yararına olanı ona sağlayacak bir başka sanata ihtiyaç duymaz mı? Onun çıkarına olan sanat da diğer bir sanata mı ihtiyaç duyar? Bu böyle uzayıp gider mi? Her sanat kendi yararına olan şeyi kendi kendine bulmaya mı çalışır?”

[b] Yoksa bir sanat (eksikliği) kusurluluğu durumunda yararına olacak ne kendisine ne başka bir sanata hiçbir şekilde ihtiyaç duymaz mı? Ve duymamasının nedeni, zaten hiçbir sanatın herhangi bir kusuru veya eksikliği bulunmayacağından, başka sanatların yardımına ihtiyacı bulunmaması ve sadece uygulandığı (kullanıldığı) alanın çıkarını gözetmekle yükümlü oluşudur. Bir sanat[29] gerçekten de sanatsa eğer, yani kendi tabiatına zarar gelmediyse, saf haliyle, kendi içinde mükemmelliğini muhafaza eder. Şimdi bu sözlerimin anlamını iyice değerlendirerek söyle bakalım. Haklı mıyım, haksız mıyım?”

“Haklısın, elbette.”

[c] “O halde hekimlik kendi çıkarını değil, bedenin çıkarını gözetir.”

“Doğru.”

“Seyislik sanatı da aynı şeyi yapamaz mı? Yani, her sanat dışarıdan başka hiçbir şeye ihtiyaç duymadığından kendi nesnesiyle uğraşır, değil mi?”

“Öyle olduğu aşikâr!”

“Sanatlar, sevgili Thrasymakhos, kendi alanlarına giren nesnelere hükmeder, buyruk verirler, değil mi?”

Biraz gönülsüz bir şekilde de olsa bu söylediğimi de kabul etti.

“Öyleyse, bilim ve sanat gücünün ya da üstünün değil,

[d] kendisine tabi olan güçsüzün çıkarını araştırır ve buna göre buyruk verir, değil mi?”

En başta direnmeye çalıştı, fakat sonunda bu fikrimi de kabul etmek durumunda kaldı.

Devam ederek dedim ki; “Hekim, hekim olarak kaldığı müddetçe, kendisini daha iyi kılacak şeyleri değil, hastasını daha iyi kılacak şeyleri gözetir; çünkü gerçek bir hekimin bir tüccar değil, beden üzerinde söz sahibi birisi olduğunu daha önce kabul etmiştik, hatırlarsan.”

“Öyle olduğunu söyledik.”

“Yine sıradan denizcinin (tayfanın) değil gerçek dümencinin (kaptanın) denizcilerin komutanı olduğunu kabul etmiştik?”

[e] “Kabul!”

“Öyleyse, o, gerçekten de tayfaların başıysa, kendisinin değil, yönettiği kişilerin çıkarına hareket edip, o yönde buyruklar verecektir.”

Yine istemeden de olsa, “Evet,” dedi.

“O zaman sevgili Thrasymakhos, yönetici konumunda olan kimse, bu konumda olduğu müddetçe, kendi çıkarına değil de, yönettiği ve üzerinde sanatını uyguladığı kişilerin veya şeylerin çıkarına olan şeyleri gözetir ve bu doğrultuda emirler verip düzenlemeler yapar. Bütün konuşmaları ve eylemlerinde kendine tabi olanların ve inananların yarar ve iyiliklerini kollar.”

16.

[343a] Tartışmanın bu noktasına geldiğimizde herkes Thrasymakhos’un adil kişi tanımının altüst olduğunu tam görmüştü ki, Thrasymakhos bana cevap vereceği yerde, şöyle dedi:

“Söyle bana Sokrates, senin bir dadın var mı?”

“Bu da nereden çıktı şimdi? Böyle şeyler soracağına bana bir cevap vermen gerekmiyor mu?”

“Dadın seninle pek ilgilenmemiş anlaşılabilir da ondan. Burnun aktığında onu bir mendille silmeye bile zahmet etmemiş. Koyunlarla çobanları birbirinden ayırt etmeyi de –tabii bu onun ayıbı– pek öğretmemiş.”

“Nereden çıktı bu şimdi?”

[b] “Çünkü senin bu mantığına göre çobanlar veya sığırtmaçlar, kendilerinin veya efendilerinin çıkarlarını değil, sürülerinin çıkarlarını düşünerek onları güderler. Aynı şekilde sanıyorsun ki devletlerin yöneticileri, gerçek yöneticiler, kendilerine tabi olanları çobanın sürüsünü gördüğü gibi görmezler; kendi çıkarları için gece gündüz çalışmaktansa, onların çıkarları için uğraşır dururlar.

[c] Ve adalet ve hak, adaletsizlik ve haksızlık hakkında düşünürken o kadar yanlış yollara saptın ki adaletin ve adil olanın gerçekte başkalarının yararına, yani, güçlü olanın ve böylelikle de yönetenin çıkarına uygunken bu güçlü kimseye tabi itaat edenlerin çıkarına aykırı olan şey olduğunu unuttun; öte yandan, adaletin tersi olan haksızlık da, safları ve doğruları parmağında oynatır, onlara hükmederken, tabi olanlar, gücünün çıkarına olan şeyleri yaparlar, ona hizmet ederek kendi mutluluklarını değil,

[d] gücünün mutluluğunu sağlarlar. Benim saf Sokrates’im; adil olanın her yerde haksıza ne kadar çok boyun eğmiş olduğunu şu düşünceden de görebiliriz: Önce karşılıklı sözleşme ve ticaret ilişkisine bakalım: Böyle adil olan ile olmayan insanlar ortak bir iş yapmaya kalksınlar, ortaklık sona erince, daha fazlasını alan hep adil olmayan adam olur. Devletle olan ilişkilerde de durum değişmez. Aynı gelire sahip olsalar bile adil adam her zaman ötekenden daha fazla vergi verir.

[e] Fakat iş devletten bir şey almaya geldiğinde, adil, dürüst kişi havasını alırken, öteki parsayı bir güzel toplar. Devlette bir iş sahibi olduklarında ne olduğunu bilmiyor musun?

Adil adam kendi işlerine bakamaz olur, devlet parasından kendi yararına hiçbir şey sağlayamaz, bir de bunun üzerine onların işlerini devlette yasaya aykırı bir biçimde, ayak oyunları ile halletmedi diye, arkadaşlarının, yakınlarının nefretine maruz kalır. Haktan, hukuktan uzak kişi içinse bunun tam tersi geçerlidir. Her zaman adil adamdan daha fazla kazananı kastediyorum.

[344a] Onun adaletsizlikten ne kadar büyük kişisel yarar sağladığını görmek istiyorsan, onu göz önünde tutmalısın. Adaletsiz kişiyi en mutlu insana, en küçük bir haksızlığı bile göze alamamış, zarara uğramış kişiyi ise, en mutsuz insana çeviren, en kusursuz adaletsizliği düşünecek olursan, bunu iyi anlarsın. Tiranlık da böyle bir şeydir. Adaletsizliğin, haksızlığın belki de en uç noktası. Tiran dediğimiz kişi, başkasının malına hileyle, zorbalıkla el koyar; kişilerinmiş, devletinmiş, tapınaklarınmış değilmiş, umrunda olmaz; öyle azar azar değil, hepsine birden el koyar.

[b] Halbuki bu suçları başka birisi işlese anında cezalandırılır ve toplumdan büyük tepki alır. Bu tür suçları işleyen kişilere, suçlarının türüne göre, tapınak soyucu kâfir, servet düşmanı, dolandırıcı, hırsız gibi damgalar vurulur. Gel gör ki, bu suçları işleyen adam, suç işlediği kimseler üzerinde (bir yönetici olarak) egemenlik kurduysa, bırak ona bu damgaların yapıştirilmesini, yalnızca kendi yurttaşları değil, bu durumdan haberdar olan herkes, onun ne kadar mutlu, talihli ve kutlu bir insan olduğunu düşünür.

[c] Çünkü (genelde) haksızlığı kınayan kişi, haksızlık etmekten korktuğu için değil, kendisi de (bir gün) haksızlığın kurbanı olmaktan korktuğu için yapar bunu. Sözüün kısası, Sokrates, yeterince ileri gitmiş bir haksızlık her zaman adaletten, doğruluktan daha fazla serbestliğe, güce ve hâkimiyete sahiptir. Yine, ta en başta söylediğim gibi, adalet, dürüstlük, güçlünün çıkarıdır; adaletsiz davranış ise böyle birinin kendine yarar ve çıkar sağlayan şeydir.”

17.

[d] Thrasymakhos, hamamda başımızdan aşağı su döken bir tellak edasıyla, söylediği sözlerle kafamızı ve kulaklarımızı pis fikirlerden tamamen temizlemiş ve işi bitmiş gibi yanımızdan ayrılmaya yeltendi. Fakat yanımızdakiler buna izin vermediler. Söylediklerini açıklamaları için onu kalmaya ikna etmeye çalıştılar. Ben de nazikçe gitmemesini istedim: “Thrasymakhos, ne de güzel konuştun, fakat söylediklerinin gerçekten de doğru olup olmadığını eni konu tartışmadan öyle kalkıp gitmek olur mu? Hayatımızı,

[e] hem kendimize hem de başkalarına yarar sağlayacak biçimde geçirebilmek için izlememiz gereken kuralları tespit etmek bu kadar hafife alınacak bir şey mi?” dedim.

“Konunun önemsiz olduğunu düşündüğümü de nereden çıkardın?”

“Öyle bir halin var, değilse o zaman bizi pek önemsemiyorsun. Bildiğini söylediğin şeyleri bizlerle paylaşmadığında, iyi mi yaşarız, kötü mü yaşarız, hiç aldırımıyorsun sanki. Ne olur, sevgili dostum, bilgini bizden esirgeme!”

[345a] Bak, burada ne kadar çok insan var; bütün bu insanların gönlünü kazanmak senin için hiç de fena olmaz. Kendi fikrimi söyleyecek olursam, söylediklerinle beni ikna edebilmiş değilsin. Bence insan istediğini yapmakta tamamen serbest olsa ve hiç kimse tarafından kontrol edilmese bile haksızlık ettiğinde adil olduğunda elde edeceğinden daha fazla kazançlı olamaz. Bir insanın, ister zorbalıkla ister hileye başvurarak haksızlık yapmaya gücü yetse de

[b] bunu yaptığında kendisine daha fazla çıkar sağlayamaz. Aramızda belki benim gibi düşünen başkaları da vardır. Belki de yanılan bizlerizdir. Öyleyse bile bizi ikna et de biz de nerede yanıldığımızı görelim.”[30]

“Demin söylediklerimle sizi ikna edemediysem, daha nasıl ikna edebilirim ki?.. Düşüncelerimi beyninizin içine zorla mı sokmam gerekiyor?”

“Zeus aşkına, sakın ol. Senden tek istediğim tutarlı olman, iddianda direnmen; ya da düşünceni değiştiriyorsan, bunu açıkça yap ki, biz de yanılmayalım.

[c] Şu konuşmalarına bir dönüp bakarsan sevgili Thrasymakhos, göreceksin ki gerçek hekimin tam tanımını vermeye çalıştığın halde, gerçek bir çobanın tanımını yaptıktan sonra, gerçek çobanın tanımına bağlı kalmak zorunda olmadığını sandın. Sana göre, bir çoban, eğer gerçekten de çobansa, koyunlarını onların iyiliğine gütmeyiz; boğazından başka bir şey düşünmeyen bir adam gibi onları sofrada afiyetle yemek için veya bir tüccar gibi onları pazarda satmak için güder.

[d] Halbuki çobanlık sanatı sadece ona emanet edilmiş mala en iyi şekilde göz kulak olmayı gerektirir; çünkü çobanlık görevinin hiçbir yanını ihmal etmediği sürece, bu sanatın iyiliğine olan her şey gerçekleşmiş demektir. İşte aynı şekilde, her memuriyet (mevki) devlette olsun, özel, kişisel hayatta olsun

[e] en iyiyi, yönetilen ve himaye edilen için yapma endişesini taşır. Devlette resmi bir görev yapan kimse, bunu gerçek anlamda yapıyorsa, senin kanaatince bunu gönüllü yapar, öyle mi?”

“Kanaat ne kelime, bundan eminim.”

18. “Peki şuna ne demeli Thrasymakhos?” diye sormaya devam ettim: “Hiçbir devlet görevlisini, para almadan gönüllü bir şekilde işini yapmaya asla ikna edemezsin; çünkü onlar yaptıkları işlerin kendilerine değil

[346a] yönetilenlere yarar sağladığının farkındadırlar. Sana bir soru daha sorayım: İki sanatı birbirinden ayıran şey, farklı, kendilerine özgü yetenekleri değil midir? Ama lütfen benim ikna kabiliyeti yüksek dostum, bu soruları cevaplarırken düşündüklerine ters şeyler söyleme de tartışmamızda biraz mesafe katedelim!”

“Evet, doğru, özel bir yetenek ve işlevle birbirlerinden ayrılırlar.”

“Peki, her sanat bize, ötekilere de özgü olmayan, kendine özgü bir yarar sağlar sadece, değil mi? Örneğin, hekimlik sanatı sağlığımızla ilgili, denizcilik sanatı denizde güvenliğimiz ile ilgili yararlar sağlar.”

“Kesinlikle!”

[b] “Çalışma, para kazanma sanatı da ücret sağlar, çünkü bu sanatın işlevi budur; yoksa kaptanlık ile hekimlik sanatını aynı sanat mı sayıyorsun? Örneğin, senin o tam ve kesin tanımlamalarını benimsersen, kaptanlık eden birinin, denizlerde dolaşmak sağlığına iyi geliyor diye, onun sanatına hekimlik diyebilir miyiz?”

“Diyemeyiz tabii ki.”

“Veya bir insan, ücret aldığı anda kendisini daha sağlıklı hissediyorsa, yaptığı işin, sanat olarak hekimlik sanatı ile aynı olduğunu söyleyebilir misin?”

“Söyleyemem elbette.”

“Peki, biri, insanı iyileştirdiği için ücret alıyor diye hekimliği para kazanma sanatı ile aynı şey sayabilir misin?”

[c] “Hayır!”

“Ve daha önce, hatırlarsan her sanatın sadece kendine dönük bir yarar sağladığını kabul etmiştik.”

“Evet, etmiştik.”

“O halde bütün zanaatkârların, genel olarak faaliyetleri sonucu elde ettikleri yararı, ortak, ek bir kaynaktan elde ettikleri apaçık ortada?”

“Öyle görünüyor!”

“Öyleyse şunu demiş oluyoruz: Zanaatkârların ücretten elde ettikleri kazancın sebebi, para kazanma sanatını da (faaliyetleriyle birlikte) kullanmalarındır.”

İsteksizce bu söylediklerimi kabul etti.

[d] “Öyleyse hiçbir sanat sahibi ücretini, yaptığı sanattan elde etmez; dikkatli bakacak olursak hekimlik sanatı sağlık bahşederken, mimarlık sanatı evlerin inşa edilmesini sağlarken, onlara başka bir

sanat, ücret verme (para kazandırma) sanatı eşlik etmektedir. Biliyorsun ki her sanat kendi işini görür ve üzerinde uygulandığı şeye yarar sağlar; fakat kişi, doğrudan bu sanatı icra ettiği için ücret almıyorsa, sanat, sanat sahibine herhangi bir yarar sağlamaz, değil mi?”

“Sanırım sağlamaz.”

[e] “Peki, doğrudan para karşılığında çalışmıyor diye sanat sahibi (zanaatkâr, usta) yararlı olmaktan çıkar mı?”

“Çıkmaz diye düşünüyorum.”

“O zaman anlaşılıyor ki Thrasymakhos, hiçbir sanat, hiçbir resmi görev, kendi çıkarı için icra edilmez; daha önce de söylediğimiz gibi, yönetilenlerin çıkarı için, gücünün değil güçsüzün çıkarları gözetilerek icra edilir. İşte bunun içindir ki sevgili dostum, demin de söylediğim gibi, kimse gönüllü yöneticilik etmek, başkalarının dertleriyle ilgilenmek, bunları gidermek istemez. Bunun için ücret talep eder. Gerçek bir yöneticilik sanatı sahibi, sanatını güzel değerlendirmek istiyorsa

[347a] birtakım buyruklar verirken, hiçbir zaman kendi çıkarını değil, yönetilenlerin çıkarını düşünmek, buna göre buyruklar verip davranmak durumundadır ve bu yüzden de yöneticiliğe razı olanlara ya ücret ya da şeref verilmeli, yöneticiliğe yanaşmayanlara da ücret olarak bir ceza verilmelidir.”

19. Glaukon, “Bununla ne demek istiyorsun Sokrates?” diye sordu. “Tamam, ilk iki ücret biçimini anlayabiliyorum da cezadan ne kastettiğini ve onu nasıl ücret ile bir tuttuğunu anlayamadım,” dedi.

“Demek ki sen yönetme sanatını icra etmeye razı olduklarında en erdemli insanlara teşvik için ödenen ücretin ne olduğunu tam kavramamışsın.

[b] Para tutkusunun ve hırsının ayıp sayıldığını biliyorsundur herhalde?”

“Biliyorum tabii.”

“İşte bu yüzden,” dedim, “soylular ne para ne de şeref için yöneticiliğe yanaşmazlar; çünkü ne yöneticilikleri karşılığı ücretlerini açıkça talep edip ‘kiralık adam’ olarak görülmeyi ne de görevlerini kötüye kullanıp başkalarına çıkar sağlayarak ‘hırsız’ damgası yemeyi isterler. Ama öyle şan şeref hırsı içinde olmadıklarından dolayı da bu işe pek heves etmezler. Bu bakımdan ancak bir zor veya ceza karşısında

[c] yöneticiliğe razı olabilirler. Zaten bu yüzdendir ki; zorlayıcı bir durum olmadan, yönetimi elde etme hevesi içinde olanlara pek iyi gözle bakılmaz. Ama bir insan için en büyük ceza, yönetici olmayı reddettiği zaman, kendisinden daha kötü birinin yönetimine tabi olmaktır. İşte soylu insanlar da bunun yarattığı korkuyla yönetici olmayı kabul ederler. Yani istedikleri için değil, buna zorlandıkları için yaparlar bunu. Bir yarar, bir çıkar sağlamak için değil,

[d] yönetimi devralmayı hak edecek, kendilerinden daha iyi veya en azından kendileri kadar iyi birini bulamamaktan kaynaklanan bir zorunluluktan dolayı razı olurlar bu işe; çünkü bir iyiler devleti mevcut olsaydı[31] bu devlette resmi görev almamış olması halinde kişiye farklı gözle bakardık, tıpkı şimdi resmi işlere baktığımız gibi, çünkü bu iyiler devletinde, gerçek yöneticinin kendi çıkarlarını değil, kendisine tabi olanların çıkarlarını gözetmek üzere dünyaya geldiği anlaşılırdı; bu nedenle ‘her akli başında kimse, yöneticilik edip başkalarının çıkarı için uğraşmaktansa başkalarından bir yarar sağlamaya bakacaktır’ biçimindeki tespitine hiçbir zaman katılmıyorum.

[e] Ancak bu konuyu daha ayrıntılı tartışmak için sonraya bırakalım. Fakat, Thrasymakhos’un ‘haksız kişinin hayatı her zaman, adil, (haklı, dürüst) kişininkinden daha iyidir’ sözü şu an için daha önem taşıyor. Söyle Glaukon, hangimiz haklıyız? Hangi iddiayı doğru buluyorsun?”

“Ben mi? Adil, dürüst olanın hayatının daha fazla yarar getireceği iddiasını,” diye cevap verdi Glaukon.

[348a] “Fakat, duymadın mı, Thrasymakhos, haksızlık eden kişinin hayatında elde edeceği kazançları nasıl da sayıp döktü.”

“Duydum, fakat pek ikna olmadım.”

“O zaman, gel, söylediklerinin doğru olmadığı konusunda biz onu ikna etmeye çalışalım, olur mu?”

“Olur tabii, neden olmasın.”

“O zaman,” dedim, “söze karşı söz getirip adil bir hayatın yararlarını sıralarsak, bunun üzerine zaten o da kendisine göre haksızlığın yararlarını sayıp dökmeye başlayacaktır.

[b] Böylelikle de iki tarafın da ileri sürdüğü yararları ölçüp karşılaştırma fırsatımız olacaktır; ancak, bu durumda karar vermek için sayısız hakeme başvurmak gerekecek. Oysa öyle yapmaz da biraz önceki gibi, bir anlaşmaya varana kadar konuyu tartışırsak, hakem de avukat da kendimiz oluruz.”

“Evet, kesinlikle öyle olur.”

“Peki sen bu iki yoldan hangisini tercih edersin?”

“İkincisini tercih ederim.”

20. “O zaman, şimdi en baştan cevap ver bakalım Thrasymakhos, sen şimdi kusursuz bir adaletsizlik tam adaletten her zaman çok daha kazanç sağlayıcıdır mı diyorsun?”

[c] “Evet, öyle diyorum, neden böyle dediğimi de size açıklamıştım.”

“Peki, şu noktadan bakınca bunlardan sen ne anlıyorsun: Birinin söz konusu olduğu yerde beceriden, erdemden söz ederken, ötekinin söz konusu olduğu yerde tersi mi geçerli?”

“Elbette.”

“Sanırım, adaleti erdem, adaletsizliği de ayıp, utanç verici buluyorsun, değil mi?”

“Tabii, tabii, çok bilmiş dostum,” diye yüksek sesle karşılık verdi, “ama elbette adaletsizliğin yarar sağlarken, adaletin sağlamadığını söylüyorum.”

“Ne diyorsun o zaman?”

“Senin söylediğinin tam tersini.”

“Yani, adalet bir utanç mı?”

“Yok öyle demeyelim de safça bir iyiniyet diyelim.”

[d] “O zaman adaletsizlik de kötü niyetlilik oluyor.”

“Yok, daha ziyade akıllılıktır.”

“Yani sana göre, haksızlık eden insanlar akıllı ve iyi insanlardır, öyle mi?”

“En azından dört dörtlük haksızlık, adaletsizlik yapıp devletlere ve kavimlere boyun eğdirebildikleri ölçüde.

Fakat, sen benim yankesiciliği kastettiğimi sandın herhalde.

“Gerçi bu tür işler bile, gizli kaldığı müddetçe, yarar sağlarlar; fakat az önce kastettiklerimin yanında üzerlerinde durmaya değmez,” dedi.

[e] “Ne söylemek istediğini anlamadım sanma Thrasymakhos, ama hâlâ adaletsizliği beceri, erdem ve bilgeliğin tarafına, adaleti de bunların tam karşısına koymana şaşım,” diye cevap verdim.

“Ne olmuş yani, evet aynen böyle düşünüyorum.”

“O zaman durum ciddileşiyor dostum. Sana verecek cevap bulmak zor olacak. Hani, haksızlık etmeyi bir yandan kazanç sağlayıcı sayarken bir yandan da onun kötü ve ahlaksızca bir iş olduğunu savunsaydın, bu konuda daha önce kabul edilmiş ilkelere başvurarak sana bir cevap vermek mümkün olurdu. Fakat, görüyorum ki onu beceri, yetenek ve bilgelik ile bir arada anmaya tereddüt etmediğine göre

[349a] güzel ve güçlü bir şey olduğunu söyleyeceksin; yani bizim daha önce adil olana atfettiğimiz bütün olumlu değerleri ona da atfedeceksin.”

“Duygularıma tercüman oldun sanki,” dedi.

“Ama ben yine de senin kafadaki gerçek düşüncüyü bize aktardığına inandığım müddetçe seninle tartışmaya devam edeceğim, Thrasymakhos. Sen şu an umarım ki ciddisindir ve bizimle eğlenmiyorsundur.”

“Ciddiyim veya değilim, buna ne bakıyorsun? Sen işine baksana. Senin için benim söylediğimi çürütmek.”

[b] “Doğru ya, bana ne,” dedim. “Fakat, aynı netlikte şuna da cevap ver bakalım: Adil biri sence başka bir adil kişinin karşısında, ondan daha avantajlı olmak ister mi?”

“Hayır, asla böyle bir şey yapmaz. Öyle olsaydı, kibar ve saf yürekli bir insan olmaktan çıkardı.”

“Ya da belki bir başkasının adil, haklı davranışından kendine bir çıkar sağlamak ister miydi?”

“Bunu da istemezdi.”

“Peki, haksızlık yapana göre, ondan daha önde olmak ister miydi ya da böyle bir şeyi doğru bulur muydu?”

“Böyle bir şeyi doğru bulurdu, ondan daha önde olmayı arzu ederdi, ama bunu yapamazdı!”

“Yapardı, yapmazdı, bunu sormuyorum; arzu eder miydi, etmez miydi? Adil kişinin başka adil bir kimseden daha fazla çıkar sahibi olmayı arzu etmeyip

[c] bunu şiddetle istemezken, haksız, adillikten uzak kimseden üstün olmayı arzu edip etmeyeceğini soruyorum.”

“Kesinlikle ederdi.”

“Peki öteki adaletsiz kişinin durumu nedir? Adil kişinin ve haklı davranışın karşısında, bu durumdan herhangi bir çıkar sağlamak istemeyecek midir?”

“Tabii ki isteyecektir. Adil olmayan kimse herkesten daha fazlasını ister.”

“Demek haksızlık yapan, başka bir haksızdan daha fazlasını elde etmek için ve onun yaptığından daha fazlasını yapmak için uğraşır durur, değil mi?”

“Doğru!”

21. “Öyleyse şunu tespit edelim,” dedim, “adil kimse, kendisi gibi olanların karşısında değil de sadece adil olmayanların karşısında, onlardan üstün, avantajlı olmayı isterken, adil olmayan kimse için her ikisi de aynıdır.”[32]

[d] “Bundan başka bir söz, durumu bu kadar iyi özetleyemezdi.”

“Adaletsiz adam hem iyi hem de mantıklı bir insandır; doğru adamsa bu özelliklerin hiçbirine sahip değildir, öyle değil mi?”

“Bunu da iyi söyledin,” dedi.

“Demek ki adil olmayan, akli başında ve iyi adama benzer de ötekisi, hiçbirine benzemez, değil mi?”

“Tabii ki, bunda şaşacak ne var! Aynı nitelikleri paylaşanlar birbirlerine benzer, paylaşmayanlar da benzemez.”

“Öyleyse herkes, benzediği kimse gibidir.”

“Şüphesiz.”

“Peki, Thrasymakhos, müzikal ve müzikal olmayan kimselerden söz ettindi, öyle değil mi?”

[e] “Evet.”

“Peki hangisine ‘akıllı, işinden anlayan’ dersin?”

“Tabii ki müzikal (yeteneği) olana bu işten anlar derim.”

“Peki bir insan anladığı şey konusunda becerikli, anlamadığında da beceriksiz, yeteneksizdir, değil mi?”

“Evet.”

“Aynı şey hekimlik için de geçerlidir, öyle değil mi?”

“Öyle.”

“Peki, benim eşsiz dostum, sence bir müzisyen enstrümanını akort ederken, onun tellerini germede veya gevşetmede bir başka müzisyenin önüne geçmek, ondan daha üstün bir konumda olmak ister mi?”

“Zannetmiyorum bunu isteyeceğini.”

“Fakat, müzisyen olmayan birini geçmek ister, değil mi?”

“İster tabii ki.”

[350a] “Peki ya hekim için ne demeli? Bir hekim, hastaya şunu yiyeceksin, bunu içeceksin diye ilaç

listesi yazarken, başka bir hekimi geçmek ister mi?”

“İstemez, tabii ki.”

“Acemi, çırak bir hekimi peki?”

“İster.”

“Şimdi, uzmanlık bilgisi ile bir işi sırf sevdiğinden acemice yapan ilişkisine bir bakalım. Sence uzman insan, başka bir uzmandan, işinin ehli kimseden daha fazla söz sahibi olmak veya onun yaptıklarından daha fazlasını yapmak mı ister, yoksa onun yaptıkları kadarını yapmak mı?”

“Evet, öyle yapar.”

“Peki ya bilgisiz acemi insan? O hem bilgisiz acemi insanı hem de bilgili, işinin ehli insanı geçmek ister, değil mi?”

[b] “Belki.”

“Peki bilgili, işinin ehli kişi aynı zamanda o işten anlayan kişi değil midir?”

“Evet.”

“İşten anlayan, akıllı, kavrayışlı olan kimse değil midir?”

“Evet.”

“Akıllı, kavrayışlı olan becerikli değil midir? O zaman, kendine benzeyenden değil, kendine benzemeyenden önde olmak, onu geçmek ister, değil mi?”

“Öyle gözüküyor.”

“Öte yandan, kötü ve kavrayışsız, beceriksiz olan insan, hem kendi benzerlerinden hem de diğerlerinden daha üstün, avantajlı olmak isteyecektir?”

“Evet.”

“Peki, Thrasymakhos, şu bahsettiğimiz adil olmayan adam hem kendisine benzeyenleri hem de diğerlerini geçmek isterdi. Sen, bu düşünceyi onaylamıştın, yanılmıyorsam. Öyle değil mi?”

“Evet, onaylamıştım.”

[c] “Öte yandan, sana göre adil, hakkaniyetli kişi kendine benzeyenin değil, kendine benzemeyenin önüne geçmek isteyen insandı, değil mi?”

“Evet.”

“O zaman adil kişi, becerikli, kavrayışlı, işinin ehli olana benzemiş oluyor, haksız davranan ise bunun tersi.”

“Söylediklerimizden bu çıkıyor.”

“Peki biz şu konuda anlaşmıştık: Her bir kimse aynısı olduğu (benzediği) kişi gibidir.”

“Evet, öyle demiştik.”

“O zaman adil kişi, becerikli, kavrayışlı oluyor, haksız kişi ise, beceriksiz, kavrayışsız olmuyor mu?”

22. Thrasymakhos, bu söylediklerimi zor da olsa,

[d] anlattığımdan çok daha isteksizce de olsa sonunda kabul etti. Sıcak bir yaz günüydü ve Thrasymakhos’un yüzünden damla damla ter akıyordu. İşte o anda şimdiye kadar hiç görmediğim bir şeyi, onun yüzünün kızardığını gördüm. Adillğin bir beceriklilik (erdem), akıllılık ve kavrayışlılık, haksızlığın ise bunların tersi olduğu konusunda anlaştıktan sonra ona şöyle dedim:

“Peki Thrasymakhos, bu konuyu hallettik. Ama adaletsizliğin, kişi için bir güç ve kudret kaynağı olduğunu söylemiştik, hatırlıyorsun, değil mi?”

“Evet, hatırlıyorum,” dedi. “Fakat, söylediklerine katıldığımı veya sana verecek hiçbir cevabım olmadığını düşünme. Biliyorum ki sana cevap vermeye kalksam, beni nutuk çekmekle suçlayacaksın.

[e] İlla da cevap vermemi istiyorsan, o zaman bırak konuşayım, yok eğer soru sormaya devam etmek istiyorsan, ben de her dediğinin onaylanmasını bekleyen yaşlı nineleri dinler gibi ‘Ya, ne demezsin’, ‘Çok haklısın’, ‘Elbette’ der, kafa sallar dururum.”

“Yani gerçek fikirlerine zarar vermiş olmuyor musun böyle yaparak?”

“Ne yapayım? Beni konuşturamıyorsun ki! Ben de dilediğin gibi davranıyorum. Daha senin için ne yapmamı istersin?”

“Başka ne isteyeyim. Sen nasıl davranmak istiyorsan öyle davran. Ben sorularıma devam edeceğim.”

“Et bakalım.”

“İncelemeyi kusursuz sürdürebilmek için sana başta sorduğum soruyu tekrarlamak istiyorum:

[351a] Adalet, adaletsizlik ile nasıl bir ilişki sunar? Çünkü adaletsizliğin adalet karşısında ona göre üstün ve daha kudretli olduğu iddiası vardı! Şayet adalet akıllılık ve becerikli olmak da demekse, onun adaletsizlik karşısındaki üstünlüğünü ortaya çıkarmak çok kolay olacaktır, çünkü adaletsizlik bilgisizliktir (demiştik). Bunu kimse gözardı edemez herhalde. Ama meseleyi bu kadar çabuk ve basit halletmek istemiyorum sevgili Thrasymakhos ve az çok şöyle bir yol izlemek istiyorum:

[b] Diyorsun ki, bir devlet haksız, adaletsiz olabilir ve başka devletleri bütün hukuku, hakkı çiğneyerek boyunduruk altına almaya çalışabilir; bunu gerçekleştirebilir de ve birçok devleti boyunduruk altında tutar.”

“Evet. Hatta diyebilirim ki en iyi ve haksızlığı en uçtaki devlet işte bu eğilimlere sahip devlettir.”

“Böyle düşündüğünü biliyorum. Fakat, benim asıl öğrenmek istediğim böyle bir devletin bu üstünlüğünü hiçbir şekilde adalete başvurmadan sürdürüp sürdüremeyeceği.”

[c] “Senin dediğin gibi adillik akıllılık ise, adalete başvurmak zorundadır; fakat, benim dediğim gibi ise, sadece haksızlıkla işi yürütebilir.”

“Bakıyorum da Thrasymakhos, sadece ‘evet’, ‘hayır’ demekle kalmıyorsun, harika cevaplar da veriyorsun. Hoşuma gitti bu.”

“Senin hatırın için yapıyorum bunu.”

23. “Çok güzel,” dedim. “Fakat, şimdi bana bir iyilik daha yap ve cevap ver: Birlikte haksız bir eylem yapmayı amaçlayan bir devlet, bir ordu, haydutlar, hırsızlar ya da başka bir grup, birbirlerine haksızlık ederlerse (ortak hedeflerinde) başarılı olabilirler mi?”

[d] “Olamazlar.”

“Ya, birbirlerine zarar vermekten kaçınıp, yasalara uygun, adil ve haklı davranmayı seçerlerse, daha başarılı olabilirler, değil mi?”

“Evet.”

“Çünkü, adaletsizlik insanlar arasında ayrım, kin ve kavga yaratır; tersi ise insanlar arasında birlik ve dostluk yaratır. Öyle değil mi Thrasymakhos?”

“Hadi, öyle olsun. Seninle kavga etmek istemem.”

“Sağ ol, sevgili dostum, ama şuna da cevap ver: Adaletsizliğin işi, bulunduğu her yerde ikilik yaratmaksa, özgürler ile köleler arasına nifak ve nefret sokacak ve birlikte çalışmalarını engelleyecektir, değil mi?”

[e] “Kesinlikle engeller.”

“Hatta, haksızlar iki kişi olsalar, bu, onların birbirleriyle kavga etmelerine ve hem birbirlerine hem de adil olanlara düşman olmalarına neden olur. Öyle değil mi?”

“Öyle.”

“Peki, adaletsizlik tek bir kişi ile sınırlanmış, sadece onu sarmış olsa, niteliğini gene de korur, öyle değil mi?”

“Hadi diyelim ki korudu!”

“Öyleyse, besbelli ki bu adaletsizlik (hiçbir durumda, değişmeyen) devleti, aileyi, orduyu veya herhangi bir tek topluluğu ele geçirdiğinde, topluluğun içine nifak tohumları ekerek, onu bölüp parçalıyor ve bunları birlikte hareket edemez hale getiriyor. Bu şekilde de hem kendisine, hem

kendisinin karşısında olanlara ve

[352a] özellikle de bütün adil insanlara düşman oluyor. Öyle değil mi?"

"Öyle kesinlikle."

"Peki adaletsizlik tek bir kişiye musallat olup (onun karakterini yönlendirdiğinde) aynı derecede kötü etkilere sahip değil midir? Önce insanın kendisiyle uyumuna zarar vererek onu iş göremez hale getirir, sonra da onu kendisine ve doğruya düşman hale getirir. Buna katılır mısınız, Thrasymakhos?"

"Katılırım."

"Peki, ama sevgili dostum, tanrılar adildir değil mi?"

[b] "Öylelerdir, diyelim."

"Öyleyse, tanrılar da haksızlıktan nefret edecek, adaletin dostu olacaktır, değil mi?"

"Konuş, sen konuş canının istediği gibi. Sana karşı çıkıp da buradakileri incitmek istemem."

"Peki, öyleyse geri kalan 'yemeğimin' de tadını çıkarttır bana ve şu ana kadar verdiğin gibi cevap ver bana. Yani adillerin, daha akıllı, becerikli ve işinin ehli, azimli olduklarını, ötekilerin ise, birlikte bile hiçbir şeyi başaramayacaklarını söyle;

[c] gerçi haksızlık yapanların da birlikte büyük bir şeyler başardıklarını söyler dururuz bazen, ama tamamen yanılıyorz bunu söylerken; çünkü onlar zaten bütünüyle haksızlıktan yana olsalardı, omuz omuza bir iş yapamazlardı. Belli ki onlarda kurbanlarına verdikleri zararları birbirlerine vermektense onları alıkoyan ve bir arada hareket etmelerini sağlayan tek tük adalet kalıntıları var. Bunlar yapmak istedikleri işlerde haksızlığa kısmen bel bağlamış insanlardı; çünkü tamamen sapmış insanlar, zaten bir iş yapma yeteneğinden büsbütün yoksundurlar.

[d] Ben bu konuyu böyle anlıyorum, senin başta iddia ettiğin gibi değil. Öte yandan, adil insanların daha iyi ve daha mutlu bir hayat geçirip geçirmediği meselesine gelince, bu apayrı bir sayfanın konusudur, bu soru'nun cevabını daha sonra veririz demiştik, hatırlıyorsan. Şimdi bunun cevabını vermeye çalışalım. Şimdiye kadar söylediklerimize dayanarak iddia ediyorum ki adil kişi ötekinden daha iyi ve mutlu yaşar. Yine de bu işi daha da derinlemesine çözümlenmeye çalışalım; çünkü buna vereceğimiz cevap insanın yaşama kuralının ne olması gerektiği sorusunun üzerindeki sis perdesini de kaldıracak."

"Devam et o zaman."

"Bir soru sorarak devam etmek istiyorum: Sence atın bir görevi, bir işlevi var mıdır?"

[e] "Vardır, tabii ki."

"Peki, bir atın veya başka bir şeyin özel görevi[33] dediğimizde ne anlıyoruz? Eğer bir iş sadece birisi tarafından ya da en iyi o kişi tarafından yerine getiriliyorsa, bu işe o kişinin görevidir, demez miyiz?"

"Anlamadım," dedi.

"Anlatayım: Gözlerinden başka bir şey, görmeni sağlayabilir mi?"

"Sağlayamaz."

"Kulaklarından başka bir şeyle işitebilir misin?"

"İşitemem tabii."

"O zaman bu organlarımızın görevleri bunlardır değil mi? Gözün görevi görmek, kulağın görevi de işitmek."

"Evet, öyle denilebilir."

[353a] "Ama bir asma dalını bir kılıçla, kamayla ya da basit bir bıçakla vb. budayabiliriz, değil mi?"

"Elbette."

"Ama hiçbirisi bu iş için yapılmış bağ bıçağı kadar iyi iş görmez değil mi?"

"Haklısın."

"Öyleyse bağ bıçağının görevinin asma dalı kesmek olduğunu söyleyemez miyiz?"

"Söyleyebiliriz, elbette!"

24. “O zaman, biraz önce özel görevin yalnızca veya en iyi şekilde, o işin yapılmasına imkân veren şeyin içinde yattığını anlıyorsun değil mi?”

[b] “Ne demek istediğini anladım,” dedi ve söylediklerime katıldığını söyledi.

“Çok güzel. Peki sence de kendine özgü görevi olan her şey, aynı zamanda zorunlu olarak bu iş için gerekli beceri ve yeteneğe de sahip değil midir? Mesela yeniden sorayım: Gözlerin bir görevi vardır, değil mi?”

“Vardır, tabii.”

“O zaman görme konusunda özel bir yetileri vardır, değil mi?”

“Vardır.”

“O zaman kulak da belli bir yetiye sahiptir değil mi?”

“Haklısın.”

“Kendine özgü görevi olan her şey için bu böyle, değil mi?”

“Evet, böyle.”

“Peki gözler görme yetisine sahip olmasaydı da

[c] onun yerine bir yetersizlik sergileselerdi, yine de görevini yerine getirebilir miydi?”

“Böyle bir şey nasıl olsun ki? Gözlerin kör olup da görememesi durumunu mu kastediyorsun?”

“Önemli olan onlardaki yetinin ne olduğu sorunu değil. Sorduğum şey daha genel: Her şey kendine özgü görevini yine kendine özgü yeteneği sayesinde hakkıyla yerine getirirken, buna sahip değilse, görevini istenmeyen bir şekilde yerine getirir mi, onu soruyorum.”

“Dediğin gibi olur elbette.”

“Örneğin kulaklar da kendine özgü işitme yetisini kaybettiklerinde görevlerini yapamazlar, değil mi?”

“Haklısın.”

[d] “Ve aynı ilke bütün diğer şeyler için de geçerlidir. Buna ne dersin?”

“Sanırım.”

“Peki, şunu bir düşün: Ruhun da başka hiçbir şeyin yerine getiremeyeceği, sadece onunla gerçekleştirebileceği kendine özgü bir görevi yok mudur? Mesela, gözetmek, yönetmek ve danışmanlık yapmak vb. ruhun kendine özgü görevleri değil midir? Bu görevleri ruhtan başka bir varlığa atfedip onun görevleri olarak ilan edemeyiz, değil mi?”

“Evet, başka hiçbir şeye mal edilemez bu görevler.”

“Peki yaşamak da ruhun görevleri arasında sayılamaz mı?”

“Kesinlikle.”

“O zaman ruhun da kendine özgü bir yeteneği olduğunu söyleyebiliriz.”

“Evet, söyleyebiliriz.”

[e] “Ve o da böyle bir yetenekten yoksun kaldığında, sevgili Thrasymakhos, görevini yerine iyi getirebilir mi, yoksa bu imkânsız mıdır?”

“Evet, haklısın.”

“O zaman kötü bir ruh, kötü bir yönetici ve bakıcı, iyi bir ruh da iyi bir yönetici olur, değil mi?”

“Evet, böyle olmak durumunda.”

“Adillığın, (hakseverliğin, dürüstlüğün) ruhun becerisi ve yeteneğini oluştururken tersinin, onun yetenekten yoksunluğunun belirtisi, onun zafiyeti olduğu konusunda anlaşmıştık, değil mi?”

“Evet, anlaşmıştık.”

“O halde, adil, haksever bir ruhun yapıp ettikleri iyidir; haksızlıktan yana olansa kötü yaşar.”[34]

“Söylediklerinden bu çıkıyor.”

[354a] “Ve iyi yaşayan mutlu ve ahlaklı olurken, kötü yaşayan için bu durum tam tersidir, değil mi?”

“Evet, kesinlikle.”

“O zaman, adil, haklıktan yana insan mutlu, ötekisi ise değildir.”

“Öyle olsun, bakalım.”

“Fakat, mutsuz bir hayat değil, mutlu bir hayat yarar sağlar, değil mi?”

“Tabii ki.”

“Buradan şu çıkıyor ki sevgili dostum Thrasymakhos, adaletsiz olmak adil olmaktan asla daha yarar getirici olamaz.”

“Haydi, varsın bu senin (Trakya tanrıçası) Bendis bayramındaki şölenin olsun, Sokrates.”

“Bu şöleni sana borçluyum, sevgili dostum,” dedim. “Çünkü öfken geçti ve şimdi bana karşı daha yumuşak davranıyorsun. Fakat yine de tam tadını çıkaramadım bu durumun. Ama bu senin değil benim hatam.

[b] Önüne konan yemeklerden birini bırakıp öbürüne saldıran ve sonuçta da hiçbirinin tadını tam olarak alamayan aç gözlü oburlar gibi daha başta aradığımız şeyi, adaletin özünü (mahiyetini) bulmadan, daldan dala atlayıp, adaletin, kötülük ve bilgisizlik mi, yoksa bilgi, beceri, gayret, erdem mi olduğunu cevaplamaya çalıştım ve ardından adaletsizlik adaletli olmaktan çok daha yarar sağlayıcıdır, denince, bu soruya yönelmemi engelleme fırsatı vermedim ve bütün tartışmamız sonucunda yine

[c] ben, aslında hiçbir şey bilmediğimi anlamış oldum. Çünkü adaletin özünün ne olduğunu bilemedikten sonra, onun bir yetenek, beceri (erdem) olup olmadığını, ona sahip olanın mutlu olup olmadığını nasıl bilebilirim ki?”[35]

İKİNCİ KİTAP

1. [357a] Bu konuşmaların ardından tartışmamızın sonuna geldiğimizi sanıyordum, yanılmışım. Meğer hepsi bir “giriş”miş.[36] Cesaretini ve inatçılığını her fırsatta gösteren Glaukon, bu sefer de Thrasymakhos’un bu şekilde geri çekilmesini kabullenemedi ve sözü aldı.

“Amacın nedir Sokrates? Adaletin her zaman haksızlıktan daha iyi olduğu konusunda bizi gerçekten ikna mı etmek istiyorsun, yoksa gerçekten ikna edemeyince ikna etmiş gibi görünmeye mi çalışıyorsun?” dedi.

[b] “Elimden geldiğince sizi ikna etmeye çalışıyorum, Glaukon,” diye cevap verdim.

“O zaman niyetin doğrultusunda davranmadığını ve bunda başarılı olamadığını söylemek zorundayım. Şimdi sana bir soru sorayım: Getireceği (olumlu) sonuçlar (çıkarlar) adına değil de, sırf kendisi için isteyebileceğimiz bir (maddi, manevi) en üst değer var mı? Örneğin sevinçler ve zararsız haz duyguları gibi; hani, tadına varılınca geriye sadece, o şeye sahip olmanın sevincinin kaldığı bir şey?”[37]

[c] “Evet, sanırım.”

“Peki sırf kendisi için ve sonuçlarından dolayı sevdiğimiz bir şey var mı? Örneğin akıllılık, görmek, sağlıklı olmak konularında ne dersin? Bu tür şeyleri hem sonuçlarından ötürü hem de kendileri için severiz, değil mi?”

“Evet!”

“Peki bunlar dışında bir de jimnastik yapmak, bir hastalığın tedavi edilmesi, hekimlik ve başka para kazanma yollarını icra etmek gibi, bizim öyle yapmaktan çok da haz almadığımız, bizim için zahmetli olan, fakat bize

[d] para getiren ve başka yararlar sağlayan üçüncü grup şeyler de yok mudur?”

“Evet, bunların da ayrı bir tür oluşturduğu söylenebilir. Niye soruyorsun bunları?”

“Bunların hepsinin içinde adaleti nereye yerleştirebileceğini merak ediyorum da ondan.”

[358a] “Bence adalet bunların içindeki en üstün şeyler arasında değerlendirilmelidir. Yani, mutluluğu arayanların hem sırf adalet için hem de beraberinde getireceği sonuçlar için arzu ettikleri şeyler.”

“Fakat geniş kitleye böyle görünmüyor durum. Onlara göre, adalet, beraberinde getireceği yüzeysel saygınlık ve para için uğruna çabalanması gereken; yoksa zaten yorucu olduğu için kaçınılması gereken bir şeydir.”

2. “Evet, çoğu insan böyle düşünüyor. Thrasymakhos da onlardan biri örneğin. O da sırf bu yüzden adaleti yerden yere vurup haksızlığı övüyor örneğin. Fakat ben biraz mankafa olduğumdan, galiba beni ikna edemiyor!”

[b] “O zaman biraz da beni dinle bakalım, ikna olacak mısın, olmayacak mısın o zaman görürüz. Thrasymakhos, sanırım bir yılan misali, çok erken büyüledi. Ben ise, senin adalet ve adaletsizlikle ilgili açıklamalarından hiç de tatmin olmuş değilim. Benim merak ettiğim şey beraberinde getireceği ödüllerden, nimet ve sonuçlardan bağımsız olarak,[38] adaletin kendisinin ne olduğu ve ruhun içine yerleştiği zaman kendi başına nasıl bir halde bulunduğu. Sen de izin verirsen, ben bu konuyu irdelerken, Thrasymakhos’un yaptığı gibi,

[c] öncelikle adaletin herkes tarafından kabul edilen anlamının ne olduğunu, onun kökeninde neyin yattığını açıklamaya çalışacağım. İkinci olarak da, adalet için gayret gösteren bütün insanların, adalette sadece zorunlu bir kötülük gördüklerini, onu bir ‘iyi’ olarak anlamadıklarını ispat edeceğim. Üçüncü olarak ise, onların öyle yapmakla haklı olduğunu, çünkü dediğiniz gibi, haksız bir insanın hayatının adil bir insaninkine göre daha büyük yararlar getirdiğini göstereceğim. Gerçi bu konuda farklı düşünüyorum Sokrates. İşin gerçeği, Thrasymakhos’un ve diğer

insanların bu yöndeki sözlerini işite işite kafam epey karıştı

[d] ve çıkış yolu bulamıyorum, çünkü adaletin üstün olduğunun ispatını kimseden, öyle arzu ettiğim gibi, doğru dürüst işitmedim. Adaletin kendisi uğruna övüldüğünü, tercihan senden duymak istiyorum. Bu yüzden de ben olanca gücümle haksızlığı savunacağım ki sen de adaleti bütün gücünle övebilesin. Ne dersin, olur mu?”

“Harika,” diye cevap verdim. “Çünkü mantıklı bir insan ister

[e] kendisi konuşsun ister sadece dinlesin, her ikisine de sevinir.”

“Çok güzel. O zaman söylediğim gibi, öncelikle, adaletin özü nedir, kökeninde ne yatar, ondan bahsedeceğim. Çoğu insan, haksızlık etmenin, adaletsizliğin doğasından ötürü iyi bir şey olduğunu, fakat haksızlığın mağduru olmanın da kötü olduğunu söyler;

[359a] haksızlık etmenin getirdiği yarar, mutlak haksızlığa uğramanın getirdiği felakete göre daha azdır. Dolayısıyla hem haksızlık eden hem de haksızlığın mağduru olan insanlar, sonunda bunun götürüsünün getirisinden daha fazla olduğunu anlayıp, birbirlerine haksızlık etmemek konusunda bir anlaşmaya varmışlar. Bu konudaki yasalar ve karşılıklı anlaşmaların altında da bu mantık yatıyor. Yasanın buyurduğu şeylere adil ve hakka uygun denilmesinin asıl sebebi de budur. İşte adaletin kökeninin nerede olduğunu, onun nasıl bir şey olduğunu anlamak istiyorsak, bunları dikkate almalıyız. Bu durumda adalet, en iyi şeyle en kötü şeyin ortasında,[39] yani, cezalandırılmayacağından emin bir şekilde haksızlık yapmak ile hiçbir şekilde öcünü alamadan haksızlığa maruz kalmak arasında bir şey olarak ortaya çıkmıştır. Bu da gösterir ki, adalet kendiliğinden bir nesne gibi görülmez;

[b] insanın, haksızlık yaptığında, mutlaka karşılığında bir haksızlığa maruz kalacağını bilinciyle, yani insanın, olumsuz sonuçlarına bizzat maruz kalmadan, başkalarına haksızlık yapma imkânının bulunmamasından ötürü kabul ettiği bir şeydir. Cezasını görmeden haksızlık etme gücüne sahip olan bir insanın, diğer insanlarla, onlara haksızlık etmeme konusunda bir sözleşme yapması düşünülemez. Bunu yapan insanı ya adam yerine koymazlar ya da deli sayarlar. İşte, adaletin nasıl bir şey olduğu, onun kökeninin nerede yattığı konusunda genel kanaat bu şekilde özetlenebilir Sokrates.”

3. “Şimdi bir insanın haksızlık edecek gücü olmadığı için, yani istemeden adil davrandığını, şöyle bir durum hayal ederek, daha anlaşılır kılabiliriz:

[c] Adil ve adillikten uzak insana diledikleri şekilde davranma izni verelim. Sonra da diğerlerinin onları nereye sürükleyeceğine bir bakalım. Sonunda anlayacağız ki, adil olan da hırsından ötürü haksız davrananın izlediği yolun aynısını izliyor; çünkü her insan, doğası gereği, iyi diye, bu yolu izler ve ancak yasaların zoruyla ondan uzaklaşıp eşitlik ilkesini benimsemeye mecbur kalır. Adil olan ile olmayana tanıdığımız serbestçe davranma imkânı, efsanede olduğu gibi, insanların Lidyalı[40] Gyges’in[41] atasının sahip olduğu güce sahip olmaları halinde gayet güzel ortaya çıkar.[42][d] Anlatılageldiğine göre, bu adam, Lidya kralının hizmetindeki bir çobanmış. Bir gün sürüsünü otlattığı yerde bir fırtına çıkmış, bir deprem olmuş ve bulunduğu yerin hemen yakınlarında bir yerde bir yarık açılmış. Bu manzara karşısında afallayıp kalan çoban, bu yarığın içine girmiş ve bu hikâyede karşılaştığı diğer birçok efsanevi olaydan başka, bir de üzerinde küçük kapılar olan, tunçtan bir atla karşılaşmış orada. Kapılardan birini açınca içeride, normal bir insanın sahip olabileceğinden çok daha büyük bir bedene sahip bir cesetle karşılaşmış.

[e] Cesedin parmağında bir yüzük varmış, başka bir şey de yokmuş. Çoban bu yüzüğü aldığı gibi hemen yukarı çıkıp gitmiş. O memlekette çobanlar, sürüler hakkında aylık bilgi vermek üzere toplanıp kralın huzuruna çıktıklarında o da parmağındaki yüzükle çıkagelmiş. Diğer çobanların arasında otururken, yüzüğün taşını, bilinçsizce avucunun içine doğru çevirmiş

[360a] ve bunu yapar yapmaz da görünmez olmuş. Diğer insanlar kendi aralarında onun nereye gittiğini şaşkınlık içinde birbirlerine sormuşlar. Çoban yüzüğün taşını eski konumuna tekrar getirmiş ve bu kez de görünür hale gelmiş. O an anlamış ki, yüzüğün taşını aşağı

doğru çevirince görünmez, yukarı doğru çevirince de görünür oluyor. Yüzüğün böyle bir sihirli güce sahip olduğunu iyice anladıktan sonra, bir yolunu bulup krala gönderilen ulakların arasına karışarak,

[b] kraliçeyle görüşme fırsatı bulmuş; kraliçenin kanına girip onun da yardımını alarak, kralı kendi istekleri yönünde hareket eden bir adam haline getirmiş ve sonunda da onun tahtını ele geçirmiş.”

“Şimdi, bu yüzükten elimizde iki tane olduğunu ve birini adil, haksever insanın, diğerini de adaletsiz kişinin taktığını düşün. Bunu takan hiç kimse, adalete, hakkaniyete bağlı kalacak ve başkasının malına mülküne el sürmeyip bunlardan uzak duracak kadar çelik iradeli değildir;

[c] çünkü görünmez olmanın getirdiği gücü kullanarak pazara gidip istediğini yürütmek, evlere gidip canının çektiğiyle sevişmek, dilediği insanı öldürmek, dilediğini de hapisten kurtarmak, kısacası insanlar arasında bir tanrı gibi dolaşmak imkânına sahiptir. Böyle bir durumda her ikisi de aynı şeyleri yapmak eğilimi içine girerler. Bu da, denebilir ki, bir insanın isteyerek ya da adil davranmanın kendisi için bir zenginlik (erdem) olduğunu düşünerek değil de, mecburen adil davrandığının kanıtı olarak sunulabilir. İnsanlar, kendilerine (tepki olarak) hiçbir zararın gelmeyeceğini bildikleri durumlarda haksızlık etmekten geri durmazlar,

[d] çünkü hepsi de haksızlığın adillikten daha fazla yarar getirdiğini düşünürler ve bu konuda konuşan herkesin söyleyebileceği gibi, doğrudur da bu. Örneğin, böyle bir görünmez olma gücüne sahip olup da bunu kendi lehine, başkalarının malını çalmak veya onlara zarar vermek için kullanmaya yanaşmayan bir insanın, gördükleri en zavallı, en aptal insan olduğunu düşünürler içten içe. Her ne kadar kendi aralarında bu insanı övüp kendilerine yalan söyleseler de, sırf haksızlığa uğramaktan korktukları için yaparlar bunu. Bu konuda bu kadar açıklama yeter herhalde.”

4.

[e] “Şimdi, bu ikisinin yaşayışı hakkında tam bir yargıya varmak istiyorsak, en yalın haliyle adil insanla, en yalın haliyle adil olmayan insanı alıp karşılaştırmamız gerekiyor. Onların, bu özellikleri en salt biçimiyle temsil ettiklerini varsayıp, adilin öteki yanından, berikinin de adil yanından öteye az buçuk ne varsa bunları görmezlikten gelip (kafamızda ayıklayalım) ve yok sayalım; (çünkü böyle bir soyutlama yapmadan) bu konuda bir fikir sahibi olamayız. Kısacası, bunları kafamızda en uç, en salt biçimlerinde canlandıralım. Önce, haksızlıktan yana olan kişi, becerikli, işinin ehli uzmanlar gibi davransın, diyelim ki usta bir dümenci (kaptan) gibi; dümenci, yeteneklerinin sınırlarını bilir, yapabileceğini yapamayacağından ayırt eder;

[361a] şunu cesaretle yapmaya kalkar, buna el sürmez; ayrıca yanlış bir müdahalesini telafi etmeyi becerir. Adil olmayan kişi de aynen bu uzman gibi haksız eylemlerine yönelip bu arada, hani kusursuz bir haksızlık sergiliyorsa, kurnazca kendini gizleyebilsin; çünkü haksızlığın en uç ve en eksiksiz biçimi, aslında adaletten tamamen uzakken, adil bir kişi gibi görünmektir. O bakımdan, katıksız biçimiyle, haksızlığın en uç noktasında olan insanın en uç adaletsizliği yapabileceğini düşünmeliyiz ve onun en haksız işleri yaparken bile toplum içindeki haksever davranışlarıyla en adil, en saygın kişi olarak itibar gördüğünü varsaymalıyız.

[b] Yanlış bir adım attığında, tökezlediğinde tekrar dikilebilmeli; etkili bir şekilde konuşma yeteneğine sahip olmalı ki yakayı ele vereceği noktada, başkalarına kendisinin süttten çıkmış ak kaşık olduğunu inandırabilsin. Önünü açmak için bir şeyler yapması gerektiğinde, cesaretini, gücünü ve dostları ve parası üzerinde sahip olduğu hâkimiyeti kullanabilmeli.”

“Şimdi bu insanın karşısına bir de, saf, temiz, iyi niyetli, Aiskhylos’un dediği gibi, iyi görünmek değil gerçekten de iyi olmak isteyen bir insanı koyalım.[43] Yalnız bu adamın toplum tarafından adil biri olarak görünmediğine emin olmamız lazım;

[c] çünkü bu kimsenin, adil olduğu başkaları tarafından anlaşıldığında, adalete bağlılığının sırf adaletin kendisi için mi, yoksa onun beraberinde getireceği kazançlar ve ün için mi olup olmadığı tam anlaşılabilir. Bu yüzden bu kimse, başta bahsettiğimiz, o haksızlık edenin aksine,

katıksız adil (dürüst, yasalara uyan) biri olsun, başka hiçbir şey olmasın. Fakat, başkaları onu insanların en kötüsü, en adaletsizi sansın. İşte ancak bu durumda onun, adaleti sonuna kadar savunmanın beraberinde getireceği rezilliği ve başka olumsuz sonuçları göze alıp almadığı, erdemi sonuna kadar savunup savunmadığı belli olabilir. Farz edelim, bu kişi tüm bunları göze alıp ömrünün sonuna kadar

[d] da adil olduğu halde, haksızlıktan yana biri olduğu sanılarak yaşıyor. Şimdi söyle bana, hayatlarının sonuna ve hedeflerine ulaştıklarında, biri adalete bağlı kalarak ötekisi kalmayarak yaşamış olandan hangisi (daha) mutludur?”

5. “İlahi sevgili Glaukon, bu adamları, ne güzel diğer tüm özelliklerinden arındırarak, adaletin ve adaletsizliğin tipik sembolü iki heykel gibi beğenimize sunuyorsun,” dedim.

“Elimden geldiğince öyle yapmaya çalışıyorum. Şimdi bu insanların tam olarak neye benzediklerini anladıktan sonra, sanırım onların nasıl bir hayat sürdürdüklerini tarif etmek güç olmayacak.

[e] Yalnız bunların hayatları hakkında şimdi söyleyeceklerim sana kaba gelebilir; ama bilmeni istiyorum ki bu sözler benim değil, haksızlığı adalete üstün tutan insanların sözleridir. Bunlar diyecekler ki, bu adil, dürüst olmadığı sanılan insan falakaya yatırılır, türlü işkencelerden geçirilir, zincire vurulur, gözleri dağlanır, her türlü acıyı çeker; sonunda da çarmıha gerilir[44] ancak ondan sonra gerçekten adil olmak değil

[362a] öyle gözükmek gerektiğini anlar. Aiskhylos’un şu sözlerinin, adil olandan çok, öteki için söylenmesi gerekir; çünkü, denmektedir ki, adil olmayan kişi, görünümünün değil de gerçekliğin dünyasında yaşadığı için, haksız

görünmek değil, haksız
olmak ister:

‘Soylu planların özenle olgunlaştığı
Aklın derin çukurlarından hasadı kaldırarak.’

[b] Öyle gözüküp de aslında adil olmayan kişi, devlette politik etkiye sahip olur; istediği kişiyle evlenir ve çocuklarını da dilediği ailenin çocuklarıyla evlendirebilir; dilediği kimseyle ticaret yapar, iş kurar ve bunlardan da hep kendisine çıkar sağlar. Haklı mı haksız mı oldu, diye bir kaygı gütmendiğinden, hem özel işlerinde hem de devlet işlerinde düşmanlarının önüne geçmeyi başarır, onlar kaybettikçe kendisi güçlenir, zenginleşir. Kazandıklarıyla dostlarını ihya edip düşmanlarına zarar verebilir. Üstelik, bu kazandıklarıyla, tanrılara bol bol adaklar adar, kurbanlar keser; bunlarla gösteriş yapar durur. Böylelikle de hem tanrıları hem de insanları memnun etmeyi,

[c] tanrıların sevgili kulu olmayı, adil insanlardan çok daha kolay başarır. Bu bakımdan da Sokrates, hem tanrılar hem de insanlar; haksız, adaletten uzak kişinin hayatını, berikinin hayatından daha iyi kılmak için sanki seferber olurlar.”

6.

[d] Tam Glaukon’a cevap vermek üzereydim ki, kardeşi Adeimantos araya girerek, “Sokrates, sanırım bu konuda söylenen bu şeyleri doyurucu bulmuyorsundur,” dedi.

“Neden doyurucu bulmayayım? Başka ne söylenebilir ki bunların üstüne?”

“En kritik noktalardan biri unutuldu bence.”

“O zaman atasözünün de dediği gibi, kardeş kardeşe yardım etsin. Glaukon bazı şeyleri eksik bıraktıysa ya da bir yerlerde aksadıysa, sen ona yardım et. Gerçi itiraf etmeliyim ki Glaukon’un bu sözleri bana söyleyecek bir şey bırakmadı, adaleti, doğruluğu savunacak güç bırakmadı bende.”

[e] “Saçmalama Sokrates. Sen söyleyeceklerime kulak ver şimdi. Glaukon’un söylediklerini daha iyi kavrayabilmek için, adaleti övüp haksızlığı yerenlerin de fikirleri üzerinde durmamız lazım. Anneler, babalar ya da bir kimseyi yetiştirmekle yükümlü olanlar, yetiştirecekleri kişilere her zaman doğru, adil, haksever olmayı öğütlerler. Peki ama neden? Adaletin kendisi için değil tabii,

[363a] onun getireceği saygınlık ve ün için yaparlar bunu. Bilirler ki, insan adil görünürse, bunun sağladığı saygınlıkla, devlette bir mevki elde edebilir, iyi biriyle evlenebilir, yani demin Glaukon’un, haksızlık eden, ama adil görünen kişi için saydığı yararları sağlayabilir. Bunlar adil

bir kişi olma ününün getirilerini iyice abartırlar, çünkü tanrıların (doğruluktan) yana değer yargılarını da kendi kefelelerine katarlar ve bunun beraberinde getireceği yararları saya saya bitiremezler. Yüce Hesiodos, Homeros'a, tanrıların adil insanlara neler bahşedeceklerini şu sözleriyle açıklar:

[b]

‘Yüksek dallarında palamutların fişkırıldığı,
gövdesine arıların yuva yaptığı ağaçlar;
Yünlerinin ağırlığını taşıyamayıp sendeleye
sendeleye yürüyen koyunlar.’

Homeros da toplum içinde saygınlık kazanan bu insanlar için buna benzer şeyler söyler:

‘Sanki masumların masumu, bir kraldır,
Erdemde ve bilgelikte tanrıyla yarışır;
Şaşmaz doğrulukla ülkesini yönetirken,
[c] Ülkesinin kara toprağından buğday, arpa
fişkırır,

Ağaçların dalları meyvelerden kırılır.
Sürüsündeki hayvanlar doğurur da doğurur;
Denizden çıkan balığın haddi hesabı yoktur.’

Musaios’la oğlunun (ilahi ve methiyelerde) tanrılar adına, adillere bahşettiği nimetler bunlardan daha göz kamaştırıcıdır. Onlar şiirlerinde adilleri alıp, aşağı Hades diyarına götürür, orada onları azizlerin ziyafetine konuk eder, başlarına çelenk takar, kana kana şarap içirirler. Sanırsın ki erdemli olmanın en büyük ödülü, sonsuza kadar içip sarhoş olmaktır.

[d] Bazıları tanrıların ödülünü çok daha ileri götürerek, inancını koruyan, sözünü tutan insanların soyunun sopunun tükenmeyeceğini, adının nesillerden nesillere aktarılacağını söyler. İşte onlar adaleti, benzer şekilde övmeye çalışırlar. Öte yandan, dinsizlerin de Hades’in bataklıklarına mahkûm edileceklerini, kalburla su taşıyacaklarını, sağken rezil rüsva olacaklarını,

[e] Glaukon’un o adil kimseler için saydığı bütün belaların bu adamların başına geleceğini söylerler. Bundan daha ileri de gitmezler. İşte onların, adil kimselerle adil olmayanları övmeleri ve yermeleri böyledir.

7. Bunların dışında, Sokrates, bu konuda üçüncü bir düzlemde, ozanlardan ve gündelik hayattan neler duyduğumuzu da göz önünde tut.

[364a] Bunların hepsi de tek bir ağızdan, adilliğin ve ölçülülüğün takdir edilesi şeyler olduğunu söylerken, bir yandan da bu ilkeleri hayata geçirmenin zorluğundan ve zahmetli oluşundan bahsederler. Haksızlık, yasa, kural tanımazlık ise tam tersine kolayca icra edilebilir şeylerdir, bunlar sadece yasalar ve kamuoyu tarafından kınanmıştır, o kadar (derler). Onlar için adil olmak, olmamaktan daha az kazançlı bir şeydir. Bu bakımdan, zengin ve toplum içinde etkili, ama kötü niyetli insanları hem herkesin içinde hem de kendi aralarında yüceltmeye hazırdırlar. Öte yandan, iyi insanların, eğer yoksul ve güçsüz kimselerse, diğerlerinden daha iyi olduklarını kabul etmekle birlikte

[b] bunları horlamaktan ve onlara saygısızlık etmekten de geri durmazlar. Ama yaptıkları arasında en tuhaf şey, belki de bunların beceri, akıllılık, ustalık, gayret ve tanrılar üzerine söyledikleridir. Derler ki, tanrılar bile iyi insanlara sefil ve felaket dolu bir hayat bahşederken, kötü insanları, serserileri iyi ve mutlu bir hayatla ödüllendirirler. Dilenciler ve kâhinler de zenginlerin hayatını iyileştirme seferberliğinde yerlerini alırlar: Bunların ta kapılarına kadar giderek, içlerinde tanrılardan gelen güçler olduğunu ve bu güçler sayesinde düzenlenecek şenliklerde, ziyafetlerde, kurbanlar ve büyü sözler aracılığıyla kendilerinin veya atalarının

[c] işlemiş olduğu günahları sildirebileceklerine onları inandırmaya çalışırlar. Bir de yine, aynı gücü kullanarak ufak bir ücret karşılığında, kapısına gittikleri zenginlerin düşmanlarını, bu insanlar adılmış, haksevermiş, değilmiş diye bakmadan cezalandırmayı teklif ederler. Bunu yaparken de tanrıları kendi istekleri doğrultusunda hareket ettirme gücüne sahip olduğunu iddia

ettikleri büyülu sözlerden ve sihirlerden yararlanacaklarını söylerler. Bunlar söylediklerinin geçerliliğini doğrulatmak için de ozanların sözlerine başvururlar. Mesela kötülük etmenin kolay bir şey olduğunu savunan Hesiodos'un sözleri buna örnek olabilir:

'Kötülüğü aramaya giden insanların yolu,
Rahat ve düz, neredeyse hepimizin içinde var o;

[d] Erdemi arayanın yoluna ise

Alınteri koymuştur tanrılar ve upuzun, zahmetli, dik bir yoldur bu.'

Homeros'un şu sözleri de insanların tanrıların niyetlerini değiştirebileceğini savunanlara ilişkindir:

'Tanrıları bile ikna edebilirsiniz,
Adaklarla, kurbanlarla gönüllerini alan sözlerle
değiştirebilirsiniz düşüncelerini;

[e] Yağ kokusu, et kokusu yayıldıkça etrafa

Öfkesi alınır Tanrı'nın; merhameti hatırlar
bir anda.'

Bunlarla da yetinmezler, Selene ile Musa'ların çocukları olduğu düşünölen Musaios'la Orpheus'tan[45] yararlanırlar.[46] Bunlara dayanarak düzenledikleri kutsal törenlerde, yalnızca tek tek kişileri değil, diğer devletleri de, suç işleyen insanların günahlarından arınıp

[365a] temizlenebileceklerine inandırmaya çalışırlar. Derler ki, 'sırlar' denilen, kurbanların kesildiği, şenliklerin yapıldığı (mistik) ayinlerde, insanların hem yaşarken hem de ölümden sonra günahları affettirilebilir. Bunlara uyduğumuz takdirde öbür dünyanın azaplarından kurtulabileceğimiz, bunları ihmal ettiğimizde de korkunç azaplarla karşılaşabileceğimiz düşüncesini yaymaya çalışırlar."

8. "Peki Sokrates, beceri, çalışkanlık (erdem) ve serserilik konusundaki bütün bu ve benzer sözler, bu insanların, tanrıarca değerlendirilişine ilişkin sözler, genç insanlara nasıl yansıyabilir sence? Hayatını en iyi ve en mutlu şekilde geçirmesi için nasıl biri olması ve bu uğurda hangi yolları izlemesi gerektiğini öğrenmek isteyen pek çok genç insan var. Şimdi düşün Sokrates, duyduğu her şeyi kapıp, onlardan kendisine dersler çıkarmaya çalışan ve düşünceleri bir o yana bir bu yana savrulan iyi niyetli toy gençlerimiz, erdem ve kötülük konusunda karar verirken,

[b] insanların ve tanrıların adil ve adil olmayanı nasıl göreceklerine dair söylenen bu sözleri duyunca nasıl etkilenirler? Pindaros'un şu sözlerini kendi kendine tekrarlamayacak mıdır bu genç:

'Şu içine girdiğimde bütün ömrümü huzurlu ve
güven içinde geçireceğim kaleye,

Doğru yolu izleyerek mi

Yoksa binbir hile ve düzenbazlıkla dolu haksız yolu izleyerek mi tırmansam?'

Gördüğün gibi Sokrates, gerçekte adil olduğu halde böyle bilinmeyenin adilliği, ona yarar sağlamak şöyle dursun, başına beladan başka bir şey getirmezken, kişi haksızlıktan yana olduğu halde adil görünümüne bürünmüşse, bu sefer bilinmeyenin adilliği tanrılara layık bir hayat vaat edebiliyor ona. O zaman, bilge kişilerin de bana söylediği gibi, madem görünüş,

[c] özdeki gerçekliğin önüne geçiyor ve mutlu olup olmayacağımızı belirleyen bir hâkim haline geliyor, ben de kendimi tamamen beni mutlu edecek bir dış görünüş biçmeye, aslında öyle olmadığım halde, çevreme erdemli (adil, dürüst) bir insan görüntüsü vermeye, böyle bir dekor oluşturmaya adamalıyım. Arkama da bilge ozan Arkhilokhos'un[47] bahsettiği o kurnaz ve hilekâr tilkiyi almalıyım. Birisi çıkıp da 'kötü insanların kötülüklerini gizlemesi çoğunlukla zordur'

[d] derse, biz de o zaman ‘zaten büyük işler becermek hiçbir zaman kolay olmamıştı’ deriz. Kısacası, bütün bunlardan şu çıkıyor: Hayatta mutlu olmak istiyorsak bu yolu izlemeliyiz, yani haksızlık yapıp başkalarına doğru gözükmeliyiz. Kendi haksızlıklarımızı gizlemek için gizli dernekler, kulüpler[48] kurmak gerekir. Tabii, yaptıklarımızın cezasız kalabilmesi için meclisleri, mahkemeleri söz oyunları ile etkileyebilecek retorik[49] ustalarının yardımına da mutlaka başvurmak gerekecek. Bütün

bunlara rağmen ‘herkesi kandırabilir, onları kendinize inanmaya zorlayabilirsiniz, ama tanrıları asla’ diyenleri duyar gibiyim. Peki ya tanrılar yoksa ya da varlarsa bile insanların işleriyle zerre kadar ilgilenmiyorlarsa ne olacak?

[e] Tanrılar hakkında bildiğimiz bütün şeyler asırlardır halkın dilinde olan şeylere ve soyları soyları geçmişe dayanan ozanların mısralarına dayanıyor. Zaten, hem halktan insanların hem de ozanların bizzat kendileri, kurbanlarla, dualarla, adaklarla tanrıların niyetlerinin değiştirilebileceğini söylemiyorlar mı? En iyisi mi biz tutarlı olalım ve tanrılara inanacaksak, onlar hakkındaki bu sözlere de inanalım; ya da hiçbirine inanmayalım, tanrıları yok sayalım. Ozanların dediklerine uyarsak, en iyisi, adaletsiz insan olup, haksızlıktan kazandıklarımızla tanrılara adaklar adamaktır. Çünkü adil insan olursak,

[366a] belki öbür dünyadaki azaptan kurtuluruz, tanrıların hışmına uğramayız, ama bu sefer de haksızlıktan elde edebileceğimiz her şeyden mahrum kalmış oluruz. Halbuki adaletsiz davrandığımızda, hem bunun getireceği kazançlardan yararlanırsınız hem de bu kazançlardan elde ettiklerimizi kullanarak, kendi günahlarımızı affettirir, azap çekmeyiz. Buna karşılık, adalet tanımayanlar ve onların çoluğu çocuğu bu dünyada yaptıkları haksızlıkların cezasını er geç Hades’te çekecektir, diyenler de olabilir. O zaman biz de ‘İyi ama arkadaşım, peki (mistik) sır ayinlerinin, bağışlayıcı tanrıların gücünü hiç mi aklına getirmiyorsun?’

[b] En büyük devletlerin hepsi bunların gücünden bahsetmiyor mu? Tanrıların çocukları, yani ozanlar ve peygamberler de bu hakikati müjdelemiyor mu bize?’ diye sorarız.[50]

9. Gerek sıradan insanlar gerekse de sözü dinlenir, büyük insanlar diyorlar ki, adaletsizliğin üzerine doğruluk elbisesi giydirdiğimizde sağlığımızda olsun, öldükten sonra olsun, hem tanrılarla hem de insanlarla herhangi bir sorun yaşamayız. Peki o zaman, katıksız haksızlığı değil de, katıksız doğruluğu seçmenin iyi olduğuna dair düşünceyi neye dayanarak

[c] savunabiliriz? Durumun böyle olduğunu bilen ve kafa, kişilik, mevki ve zenginlik bakımından üstün olan bir insanın adalete değer vermeyeceğini, onu öven insana kahkahalarla gülmeyeceğini kim iddia edebilir? Bu sözlerimin yanlış olduğunu kanıtlayacak ve adaletin en iyi kılavuz olduğu fikrini özümsemiş bir insan varsa, bu adam, haksızlık eden insanlara öfkelenmeyecek, hatta onlara bağışlayıcı davranacaktır, çünkü o da bilir ki, tanrısal bir yaratılışa sahip ya da hakikatin bilgisine bir yerlerden erişmiş insanlar dışında

[d] kimse, kendi isteğiyle adalete, hakkaniyete yönelmez. Ona göre haksızlığı yeren insanların bunu yapmalarının sebebi, korkaklıktan, yaşlılıktan ya da kimi zayıflıklardan ötürü haksızlık yapmaya güçlerinin yetmemesinden ileri gelmektedir. Deneyimlerimiz de göstermiştir ki, bu insanlar haksız davranmaya güçlerinin yettiği ilk fırsatta, ellerinden geleni artlarına koymazlar. Ama bütün bunların nedeni, Sokrates ile konuşmamızdan çıkan bir şey:

[e] Sevgili dostum, sözleri bugünün insanlarına kadar korunagelmiş eski zamanların kahramanlarından başlayarak, kendini adaletin savunucusu olarak övüp duran sizlerin arasından kimse, adaletsizliği yerip adaleti savunurken, adil olmaktan kaynaklanan ün ve şerefle birlikte armağanları sayıp dökmekten başka bir şey yapmadı. Bir kimse de çıkıp bunların, ne tanrılar ne de insanlar tarafından görülebilen, taşıyıcısının ruhunun içindeki kendi gücünden ne şiirlerinde ne de düzyazılarında bahsetmemiştir; kimse, adaletin sırf karakteristik özelliklerinden ötürü en iyi’yi, haksızlığın ise en büyük kötü’yü içinde sakladığını göstermemiştir.

[367a] Bunların özündeki iyilikten ve kötülükten bize daha çocukluğumuzdan itibaren söz etseydiniz, bugün, insanlar başlarına bir haksızlık gelmemesi için etrafındakileri gözetleyeceklerine, kötülüklerin en kötüsü olan adaletsizliği ruhlarında barındırmamak için kendi kendilerinin bekçileri olurlardı.

İşte Sokrates, Thrasymakhos ve onun gibilerin bu konuda düşünebileceklerinin bunlar ve benzeri şeylerden ibaret olduğunu sanıyorum; adaletin ve karışının doğasında var olan hakiki gücü, gördüğüm kadarıyla kabaca ters yüz etmektedirler.

[b] Benim bu söylediklerim sana çok sert gelmiş olabilir, ama senden çekinmem gerekmiyor; senin bu görüşlerin tam tersini nasıl savunabileceğini merak ettiğim için böylesine ayrıntılı bir tespit yaptım. Şimdi bize sadece, adillığın haksızlıktan nasıl üstün olduğunu göstermekle kalma, her birinin, kendi başlarına insan ruhu üzerinde nasıl etkiler bıraktığını, bu etkilere bakarak hangisinin en üst manevi değer, bir 'iyi', hangisinin kötü olduğunu kanıtla; dış görünüşü, Glaukon'un talep ettiği tarzda bir yana bırak; çünkü her ikisinin de hakiki ününü gözardı edip onların görünümünün ürünü (yani sahte adalet severin halkta bıraktığı izlenimi) için içine katmazsan

[c] adil olanı ve olmayanı yerdığını veya övdüğünü iddia etmeyip, sadece bunların dışı yansıyan geçerli durumlarını göz önünde tuttuğunu ileri süreceğiz. Ancak böyle yapmakla, adaletin güçlünün çıkarına, haksızlığın ise onu işleyen insanın çıkarına ve yararına, güçsüzün ise zararına olduğunu iddia eden Thrasymakhos ile aynı safta, gizlice haksızlığa davet çıkarmış oluyorsun. Madem sen adaletin görme, işitme, bilgi, sağlık gibi değerlerini görünümünden değil, özlerinden alan değeri yüksek (iyi) şeylere benzediğini, yani sadece sonuçları için değil, daha çok sırf kendisi için arzu edilebilecek bir şey olduğunu itiraf ediyorsun,

[d] o zaman adil olmanın sadece ve sadece kendi doğasından ötürü kişiye yarar getiren yanlarını öv; haksızlığı da sırf kendi doğasından dolayı getireceği zararlardan ötürü yer. Bırak bunların beraberinde getireceği ödülleri ve ünleri başkaları övsün. Başka insanların, adillığın övgüsünü ve haksızlığın yergisini, sırf bunların beraberinde getireceği ödüllere, cezalara dayanarak yapmasına müsamaha gösterebilirim belki,

[e] ama bütün ömrünü bu soruların cevabını arayarak tüketmiş senin gibi bir insanın, böyle yapmasını asla kabul edemem. Senden daha fazlasını beklerim doğrusu. Bu bakımdan bize sadece adaletin, adaletsizlikten daha iyi olduğunu göstermekle kalma, diğer insanlar veya tanrılar görsün görmesin, bu özelliklerin tek başlarına bir insanda ne gibi etkilerde bulunduğundan söz et ve ancak buna dayanarak, birinin iyi ötekinin de kötü olduğuna karar ver."

10. Glaukon'la Adeimantos'un yeteneklerine her zaman hayran olmuşumdur,

[368a] ama bu sözlerini duyunca bu hayranlığım birkaç kat daha arttı. Şöyle dedim onlara: "Babalarının oğulları, dinleyin beni şimdi. Glaukon'un hayranı olan dostu[51] ozan Megara[52] savaşında gösterdiğiniz üstün kahramanlıklardan ötürü, bu adamın[53] manevi oğulları olan sizlere elejisini[54] ithaf etmişti.

'Ariston'un oğulları: Şanlı bir adamın tanrısal soyu!'

Son derece yerinde bir söz gerçekten de dostlarım. Haksızlığın, adillikten üstün olduğuna kanaat getirmediğiniz halde, haksızlıktan yana böyle konuşabilmemiz için tanrısal bir ruh sizi etkiliyor olmalı. Biliyorum

[b] siz bu sözlerle ikna olmuyorsunuz. Kişiliğinize bakarak biliyorum bunu; yoksa sizi hiç tanımasam, bu sözlerinizi duyup hakkınızda tersi bir kanaate sahip olabilirdim. Ama size duyduğum güven arttıkça, bu konuda neler söyleyebileceğim konusundaki kafa karışıklığım da artıyor. Sanki doğruluğu savunmaya gücüm yetmeyecekmiş gibi geliyor bana. Bunun kanıtı, adaletin haksızlıktan üstün olduğunu savunurken Thrasymakhos'a karşı verdiğim yanıtı doyurucu bulmayışınızdır. Öte yandan, adalete yardımcı olmamam da düşünülemez;

[c] çünkü nefesim yettiğince, sesim soluğum kesilmedikçe, haksızlığı

savunanlara karşı, adaletten yana saf tutmamak, korkarım tanrılara karşı sorumluluğu da zedeler. En iyisi adalet lehine elimden geldiğince ağırlık koymak.”

Bu sözlerim üzerine Glaukon ve diğerleri tartışmayı yarıda bırakmayıp var gücümle adaleti savunmaya devam etmemi istediler. Adaletin ve tersinin gerçekten de nasıl şeyler olduğunu ve bunların beraberinde getirecekleri yararları ve zararları göre, hangisinin rehber alınması gerektiğini enine boyuna göstermemi istediler. Ben de şunları söyledim:

“Şimdi bu konunun incelenmesi o kadar da basit bir şey değil,

[d] keskin bir zekâ gerektiren ciddi bir iş. Bu yetenekten yoksun olduğumuz için araştırmamızı şu örnekteki gibi yapalım: Diyelim ki biri, uzağı iyi göremeyen birinden uzakta bir yerlerdeki küçük yazılmış harfleri okumasını istiyor. Biri başka bir yerde bu harflerin daha büyük boyutlarda daha büyük bir yüzeye yazıldığını fark etse, sanırım bu büyük bir şans olur; önce uzaktaki büyük harfleri okur, sonra da küçük harfleri inceler ve bu iki grubun aynı harflerden oluşup oluşmadığını anlamaya çalışır.”

“Haklısın, Sokrates,” dedi Adeimantos, “ama bu şanslı keşfin

[e] adalet konusundaki incelemeyle ne ilgisi var, onu çözememdim.”

“Söyleyeceğim. Adalet hem tek tek insanların hem de bütün bir devletin[55] meselesidir değil mi?”

“Evet, öyledir.”

“Peki devlet tek bir kişiden daha büyük değil midir?”

“Elbette.”

“Belki büyük ölçekteki adalet daha büyük

[369a] olur ve böylelikle onu görmemiz kolaylaşır. Bu yüzden de adaleti

önce

devlette vücut bulmuş (oluşmuş) biçimiyle inceleyelim, daha sonra da onun tek tek kişilerde ne gibi durumlar aldığını görelim; yani daha büyük olandan elde ettiğimiz izlenimleri, daha küçük olanı yorumlarken kullanalım.”

“Bu çok iyi bir fikir işte!”

“Şimdi biz bir devletin yavaş yavaş doğuşunu, oluşumunu anlamaya çalışırsak, o devletteki adaletin ve adaletsizliğin de yavaş yavaş oluşumunu anlamış olmaz mıyız?”

“Neden olmasın?”

“Böyle bir yol izlediğimizde de kafamızdaki soruları daha kolay yanıtlamaz mıyız?”

[b] “Evet, hem de çok kolay.”

“O zaman, ne dersin, böyle bir işe girişelim mi? İyi düşün ama, bu o kadar da kolay bir şey değil.”

“Düşündüm, merak etme. Sen devam et, daha fazla sabırsızlandırma beni,” dedi Adeimantos.

11. “Bence,” diye söze başladım, “bir devlet, aramızdan kimsenin kendi kendine yetememesinden, başka pek çok şeye (ve kişiye) ihtiyaç duymasından doğar. Devletin başka bir kökeni olabileceğini düşünebiliyor musun?”

“Hayır, düşünemiyorum.”

[c] “O zaman türlü türlü ihtiyaçları olan insanlar bunları karşılayabilmek için birbirlerinin yardımına başvururlar; ancak çok çeşitli ihtiyaçları olduğundan, çok sayıda insanı yurttaş ve yardımcıları olarak bir yerleşimde toplarız; bu yerleşim topluluğuna (cemaatine) devlet adını veririz, öyle değil mi?”

“Doğru.”

“İnsanlar her zaman karşılıklı bir verme alma ilişkisi içinde olurlar. Buna istek diyorlar, çünkü mübadelenin[56] kendi yararlarına olduğunu bilirler.”

“Çok doğru.”

“O zaman şimdi, biz kafamızda bir devlet[57] doğuralım. Bu devletin kökeninde bizim kendi ihtiyaçlarımız olacaktır, değil mi?”

“Tabii.”

[d] “İhtiyaçlarımızın[58] en başta geleni ve en önemlisi yiyecek bulma ihtiyacıdır. Yiyecek olmadan var olmamız, hayatımızı sürdürmemiz mümkün olur mu?”

“Olmaz tabii.”

“İkincisi barınma, üçüncüsü giyinme ve buna benzer ihtiyaçlardır.”

“Doğru.”

“O zaman gel şimdi devletimizin bu temel ihtiyaçları nasıl hakkıyla karşılayabileceğine bir göz atalım. Bu ihtiyaçlarımızın karşılanması için devletimizde bir çiftçi, bir yapı ustası, bir de dokumacı olması gerekmez mi? Tabii bunların yanında bir de kunduracı ve diğer bedensel ihtiyaçlarımızı karşılayacak nesnelere üreten insanların da bulunması gerekir.”

“Çok haklısın.”

“O halde, en zorunlu ihtiyaçlarla kendini sınırlayan bir devlette bile en az dört beş kişinin olması gerekiyor.”

[e] “Bu çok açık bir şey.”

“İyi ama bu nasıl olacak? Herkes kendi ürettiği şeyleri diğerlerinin ortak kullanımına mı sunacak?[59] Mesela bir çiftçi tek başına, kendi ihtiyacının dört katı yiyecek üreterek ve böylelikle de kendi yiyecek ihtiyacını karşılamaya yetecek olan zamanın dört katını harcayarak diğer insanların da karnının doymasını mı sağlayacak; yoksa diğerleriyle hiçbir ilişki kurmadan, kendi ihtiyaçlarını kendi karşılayabilecek şekilde, sadece kendisine yetecek yiyeceği üretilip geriye

[370a] kalan dörtte üçlük zamanı da kendi evini, kendi giysilerini ve kunduralarını yapmaya mı ayıracak?”

Adeimantos söze karışarak, “Bence birinci yol, ötekine göre daha makul olur, Sokrates,” dedi.

“Zeus aşkına, bana da öyle görünüyor,” diye cevap verdim. “Sen bunu söyleyince,

[b] aklıma, kimsenin doğal verileriyle (yaradılıştan) birbirine denk olmadığı, herkesin doğasında farklı nitelikler ve yetenekler taşıdığı, kiminin şu işe kiminin de bu işe uygun yetenekle donanmış olduğu aklıma geldi; yoksa sen başka türlü mü düşünüyorsun?”

“Yoo, senin gibi düşünüyorum.”

“Peki bir insan tek bir işle uğraştığında mı, yoksa çeşit çeşit işlerle uğraştığında mı daha güzel çalışır?”

“Tek bir işle uğraştığında.”

“Bir de tabii, zamanında yapılmayan bir işin, layıkıyla gerçekleştirilmesi mümkün değildir.”

“Kesinlikle.”

“Çünkü, bir iş, o işi yapanın keyfini bekleyemez; tam tersine, o işi yapmaya niyetlenen kişi, yapacağı işin ne zaman yapılması gerektiğini bilip ona göre davranmak zorundadır.”

[c] “Çok doğru.”

“Öyleyse diyebiliriz ki, bir insan, diğer işleri başkalarına bırakarak, yeteneğine uygun tek bir işe odaklanıp onu zamanında bitirirse toplamda hem daha verimli, hem daha kolaylıkla hem de daha özenle yapılmış bir iş çıkar ortaya.”

“Şüphesiz.”

“Madem öyle, sevgili Adeimantos, bir devlette, saydığımız bu işlerin hepsinin yapılabilmesi için dörtten daha fazla insan olması gerekir; çünkü bir işçi, orağın güzel olmasını istiyorsa, açıktır ki onu kendisi yapmayacaktır; ya da tarım için gereken sabanını, tırmığını.

[d] Aynı şey yapı ustaları, dokumacı ve kunduracılar için de geçerlidir.”

“Doğru.”

“Bu durumda da, marangozlar, demirciler ve daha birçok zanaatkâr devletimize katılmak durumunda kalacak ve böylelikle de devletimiz büyüyecek.”

“Haklısın.”

“Çiftçimizin tarlasını sürerken,

[e] duvarcının da malzemesini taşıırken kullandığı, kunduracıların ve dokumacıların yün ve deri elde ederken yararlandığı öküzleri ve diğer hayvanları besleyip onlara göz kulak olacak çobanlara, hayvan bakıcılarına ihtiyaç duyulsa da, devletimiz çok büyümüş olmayacaktır.”

“Ama bunlara sahip olan devletse, artık pek küçük sayılmayacaktır.”

“Peki onu, ithalata ihtiyaç duymayacağı bir yerde kurmak hemen hemen imkânsızdır, öyle mi?”

“İmkânsızdır.”

“O zaman, bir de başka devletlerden malları getirecek insanlara ihtiyacımız olacak.”

“Doğru.”

“İyi ama, bu insanların, ihtiyacımız olan malları getirmek için gidecekleri devletlere eli boş giderlerse,

[371a] yine eli boş dönecekleri kesindir, değil mi?”

“Evet, kesindir.”

“O halde, yapmamız gereken şey, sadece kendi devletimizdeki insanların ihtiyacı oranında mal üretmekle yetinmek değil, dışarıdan da mal getirebilmemizi sağlayacak nitelikte ve oranda mal üretmeye yönelmek olacaktır.”

“Çok haklısın.”

“Bunu yapmak isteyince de, devletimizdeki çiftçi ve zanaatkâr sayısını artırmamız gerekecek.”

“Öyle olacak.”

“Tabii, dışarıdan mal getirip götürmekle görevlendirilmiş tüccarlara da ihtiyacımız olacak, öyle değil mi?”

“Evet.”

“O zaman bize tüccar da lazım.”

“Hem de acilen!”

“Mallarımızı başka devletlere, şayet deniz yoluyla taşıyacaksak,

[b] çok sayıda usta denizciye ihtiyacımız olacak.”

“Evet, bir hayli denizci gerekiyor devletimiz için.”

12. “Peki ama, insanlarımız kendi devletimizin sınırları içinde mallarını nasıl değiş tokuş edecekler? Hatırlarsan, insanların ürettiklerini mübadele etmesini devletimizin temel varlık nedeni olarak görmüştük.”

“Alıp satarak mübadele edecekler.”

“O zaman devletimizde bir de pazar yeri ve orada kullanılacak paranın[60] bulunması gerekiyor.”

“Öyle tabii.”

[c] “Şimdi, diyelim ki bir çiftçi ya da zanaatkâr, ürettiği malı pazara taşıdı, fakat bir de baktı ki onun ürettiği mala o an için kimse ihtiyaç duymuyor. Ne yapacak bu adam, işi gücü bırakıp, pazarda malını satın alacak adamları bekleyip duracak mı?”

“Tabii ki hayır. Orada bu işi devredebileceği insanlar olacak. İyi yönetilen devletlerde, bedence zayıf olup elinden hiçbir iş gelemeyen insanlar genellikle bu işi yaparlar. Bunların işi, pazarda bekleyip

[d] üreticiden ürettiği malı satın almak, daha sonra da pazarda bu malı ihtiyacı olana satmaktır.”

“Demek ki, böyle bir durum devletimizde satıcılar kastını doğuruyor? Pazar yerinde oturup, alışveriş işlerinin yapılmasını sağlayan insanlara satıcı, bir site devletinden ötekine mal ticaretinin yapılmasını sağlayan araçlara da tüccar ismini veriyoruz, değil mi?”

“Evet.”

“Bir de bir yandan, birlikte iş görülemeyecek kadar düşük seviyede bir zekâyâ sahip

[e] öte yandan bedensel güçleri sayesinde ağır işleri yapabilecek insanlar var. Bunlar bu işleri yapıp para kazanabilmek için emeklerini satarlar; aldıkları paraya ücret, kendilerine de ücretli denir, değil mi?”

“Doğru.”

“Öyleyse ücretliler de besbelli ki devletin tamamlayıcısıdır, değil mi?”

“Sanırım.”

“O zaman onlarla birlikte, devletimizin gerçekten bir devlet olacak kadar büyüdüğünü söyleyebilir miyiz sevgili Adeimantos?”

“Söyleyebiliriz tabii.”

“İyi ama bu devlette adaleti ve adaletsizliği nerede arayacağız? Sence bu saydıklarımızın hangisine yerleşmiştir bunlar?”

[372a] “Şu an için sevgili Sokrates, onların karşılıklı ihtiyaçlarından başka bir şey gelmiyor aklıma.”[61]

“Doğru söylüyor olabilirsin; ama gel en iyisi biz bu konuyu gecikmeden ele alalım. Bunun için öncelikle, bizim bu kafamızda tasarladığımız devlete dahil olan insanların nasıl bir hayat süreceklerini görmek gerekiyor. Şüphesiz, mısır, şarap, elbise ve kundura üretecekler; kendi evlerini yapacaklar. Yazın hep birlikte, yalın ayak ve çırılçıplak, kışın ise iyice giyinmiş, örtünmüş bir şekilde işlerini görecekler.

[b] Ve kanımca da arpa, buğday ve çavdardan un üretilip unu yoğurup kızartacak (fırınlayacak), iyi çavdar ve buğday ekmeğini kamış hasırların ya da taze yaprakların üzerine dizecekler.[62] İşlerini bitirince de sarmaşık veya mersin dallarından[63] yapılmış yataklarına uzanacak, yaptıkları şeyleri çocuklarıyla birlikte afiyetle yiyecek, başlarına çelenkler takmış bir vaziyette şaraplarını içecek; tanrılara ilahiler okuyup, övgüler sunacaklardır. Birbirleriyle iyi geçinip, aile saadetini bozmamaya özen gösterecek, yoksulluğun baş göstermesinden ve savaştan korktukları için

[c] ancak yetiştirebilecekleri kadar çocuk yapacaklardır.”

13. Glaukon burada söze karışıp, “İyi de Sokrates, adamların ekmeklerine katık yapacakları bir şey yok, sen afiyetle yemek yemekten, ziyafet çekmekten bahsediyorsun,” dedi.

“Doğru tabii. Katığı unutmuşum. Yurttaşlarımızın elbette tuzu, zeytini, peyniri olacak. Köylülerin yaptığı gibi, soğan kıracak, lahana pişirecekler. Üstüne tatlı niyetine incir, nohut, bakla da yiyecekler. Bir yandan, mersin yemişiyle, palamutu kızgın ateşte kızartacak, bir yandan da azar azar içkilerini yudumlayacaklar.

[d] Böyle beslenerek, sağlıklı ve huzurlu bir şekilde uzun bir ömrü tamamlayacaklar. Çocuklarına da böyle huzurlu bir hayatı miras bırakacaklar.”

Bunlar üzerine Glaukon, “İlahi Sokrates! Hani bir domuzlar devleti kursan, bu insanları ancak böyle besleyebilirsin!” dedi.[64]

“Ne yapalım yani. Başka nasıl yaşatalım bu adamları?” diye sordum.

“Bugün sıradan bir insan nasıl yaşıyorsa öyle masalarda yemek yemeliler. Yemekleri, tatlıları, katıkları günümüz insanlarıninki gibi olmalı.”

[e] “Şimdi anladım,” dedim. “Siz benden öyle sıradan bir devleti değil, bolluk içindeki bir devleti tasarlamamı istiyorsunuz. Belki bunu yapmak daha iyi olur; çünkü belki de, adaletin ve haksızlığın nereden çıktığını bu tür devletleri inceleyerek daha iyi anlayabiliriz. Gerçi bence, gerçekten de sağlıklı bir devlet yapısı arzu ediyorsak, benim bu bahsettiğim devlet biçimini kendimize örnek almamız gerekir. Ama istiyorsanız, kendini olduğundan önemli gösteren, abartılı devleti de inceleyebiliriz. Bizi engelleyen hiçbir şey yok. Besbelli ki bu bahsettiğim basit yaşama tarzından tatmin olmakta, yanında bir de

[373a] koltuklar, masalar, yemek üstü yiyecekler, kokular, tütsüler, kadın, kız arkadaşlar, tatlılar hem de her çeşidinden istemektedirler. O zaman da sadece başta söylediğimiz ev, elbise ve kundura gibi temel ihtiyaçlar değil, resim ve nakışla birlikte altın, fildişi ve buna benzer değerli maddelerin de bir yerlerden bulunması gerekecek.”

[b] “Doğru.”

“O zaman bu, devleti daha da büyütmeyi gerektirir; çünkü bizim sağlıklı olarak nitelediğimiz o küçük ve basit devlet bu tür ihtiyaçları karşılamak için yeterli değildir. Devletimiz, bu durumda, zorunlu olmayan ihtiyaçlarla ilgili pek çok meslek erbabını da barındırmak durumunda kalacak. Örneğin, her türden avcı, taklit (gerçeği resmetme) sanatıyla uğraşıp biçimleri ve renkleri taklit eden insanlar, müzik ustaları, ozanlar, onlara hizmet eden rhapsodos’lar,[65] tiyatro oyuncularını, dansçıları, tiyatro yöneticileri, çeşit çeşit süs eşyası

[c] yapan ve özellikle kadınlara elbise diken zanaatkârlar, ustalar, gibi. Tabii bu durumda daha fazla hizmetkârımız olmalı. Yani lalalardan, sütinelerden, dadılardan, temizlikçilerden, berberlerden, ayrıca et ve un pişiren aşçılardan ve aşçıbaşılardan bahsediyorum. Tabii bunların yanında domuz çobanlarını da unutmamalım. Daha önce tasarladığımız devletlerde bu gibi şeylere ihtiyacımız yoktu; ama şimdiki devlet yapısında olacak. Bir de diğer pek çok çeşit hayvanın da beslenmesi gerekiyor bu site devletinde; bakarsın insanlar değişik hayvanların etlerini yemek isterler.”

“Doğru.”

[d] “Tabii böyle yaşayınca da öncekinden daha çok hekime ihtiyacımız olacak.”

“Öyle.”

14. “Bir de eski devlette herkesi beslemeye yeten ülke toprakları, artık dar ve yetersiz kalacak, değil mi?”

“Haklısın.”

“O zaman hem işlemek hem de hayvanlarımızı otlatmak için komşu topraklarının bir kısmına göz koymayacak mıyız? Ve onlar da aynı bizim gibi, temel ve zorunlu ihtiyaçların ötesine geçip, doymak bilmez mal edinme hırsı içine girmişler, zorunlu olanın sınırını aşmışlarsa gözleri bizim topraklarımızda olmayacak mı?”

[e] “Zorunlu olarak, öyle olacak, Sokrates,” dedi.

“Peki, öyleyse savaşmak zorunda kalacağız, öyle değil mi sevgili Glaukon?” diye sordum.

“Maalesef.”

“Şimdilik savaşın bu insanlar için iyi mi, yoksa kötü mü olacağını bir kenara bırakıp ortaya çıktığında, hem kişisel hayatta hem de devlette en büyük kötülükleri doğuran savaşın kaynağını bulmuş olmakla yetinelim.”[66]

“Doğru.”

“İşte bu durumda epeyce büyük bir devlete;

[374a] bizi, yukarıda bahsettiğimiz bütün insanları ve malımızı mülkümüzü işgalcilere karşı korumak ve yaklaşan düşmanla savaşmak için polis’in dışına sefere çıkan bir ordusu olan bir devlete ihtiyacımız olacaktır.”

“Neden, Sokrates? Bu insanlar kendi kendilerini savunamazlar mı?”[67]

“Tabii ki hayır. Hani bu devleti kurarken bir ilke benimsemiştik. Demiştik ki, bir insan tek başına çeşitli ustalıklar, beceriler ortaya koyamaz. Eğer bu ilke doğruysa, bu insanların hepsi, kendilerini düşmanlara karşı koruma becerisini gösteremez.”

“Anladım, çok haklısın.”

[b] “Peki sence de savaş bir ustalık değil midir?”

“Hem de nasıl!”

“O zaman bizim savaşma dediğimiz meslek, kunduracılık işinden daha mı az önem ve ilgiyi hak ediyor.”

“Tabii ki hayır.”

“Biraz önce kunduracılarımızın bir çiftçi, bir dokumacı ya da bir yapıcı (inşaatçı) olmasına izin vermeyeceğimizi söylemiştik hatırlarsan. Bunun nedeni de giydiğimiz kunduraların layıkıyla yapılabilmesi için kunduracıyı işine odaklanmaya zorlamaktı. Diğer meslek erbabının da yalnızca

yaradılışlarının (doğalarının) uygun olduğu işleri yapmasını, hayatının geri kalanında başka işlerle meşgul olmamasını istemiştik.

[c] Herkes ancak böylelikle verimli ve nitelikli işler ortaya koyabilirdi. Şimdi savaş sanatının en iyi şekilde yapılması bunların hepsinden de daha önemli değil midir? Yoksa herhangi bir çiftçi, kunduracı ya da başka bir zanaatkâr, savaşçı olabilir mi?.. Hani bir satranç ya da zar oyuncusu olmak için bile işi kenarından tutmak yerine onu daha küçük yaştan başlayarak öğrenmek gerekirken?..

[d] Bir işi tam olarak öğrenmemiş, onun tecrübesine yeterince sahip olmayan birinin elinde istediği kadar o işe ait malzeme olsun, yine de, bir aleti eline almakla hemen usta ya da yarışmacı (yarışçı-atlet) olamaz; öyleyse savaşma sanatından haberi olmayan insanlar, ellerine istedikleri kadar bir kalkan ya da başka bir silah alsınlar, sırf ellerinde böyle silahlar var diye, öyle bir günde ağır silahlarla ustaca savaşan biri ya da savaş zanaatının herhangi bir alanında becerikli bir usta haline gelemezler.”

“Evet, öyle olsaydı, bu tür aletlere paha biçilemezdi.”

15. “Öyleyse,” diye devam ettim, “bir bekçinin işi ne kadar önemliyse,

[e] bu, onun bu işi öğrenmek için o kadar fazla zaman harcaması, daha üst düzey yeteneğe sahip olması ve daha fazla emek vermesi anlamına gelir, değil mi?”

“Şüphesiz.”

“Bir insanın bu işi yapabilmesi için bir de bu işe uygun, yaradılıştan gelen doğal yeteneklere sahip olması gerekir, değil mi?”

“Tabii ki.”

“O zaman bizim görevimiz, mümkünse, devleti koruma görevini yerine getirmeye yaradılıştan yatkın ve yapı olarak bu işe uygun olan insanları seçip bulmaktır.”

“Doğru.”

“Yalnız,” dedim yüksek sesle, “Tanrı aşkına, üstlendiğimiz bu seçme işi o kadar da basit bir şey değil. Ama bu bizi yıldırmmamalı; gücümüz ölçüsünde elimizden geleni yapmalıyız.”

[375a] “Haklısın.”

“Peki, cins bir bekçi köpeğinin bekçiliğe uygunluk bakımından soylu bir delikanlıdan farklı olduğuna inanıyor musun?”

“Bu soruyla nereye varmak istiyorsun anlamıyorum Sokrates.”

“Şuraya varmak istiyorum: Bunların her ikisi de (bir düşmanın nerede olduğunu çabucak keşfedecek kadar uyanık), bir şey fark ettiklerinde hemen koşup yakalayacak kadar çevik, yakaladığında da onlarla dövüşebilecek kadar güçlü olmalı.”

“Evet her ikisi de böylesi niteliklere sahip olmalı.”

“İyi dövüşmeleri gerekiyorsa, aynı zamanda cesur da olmaları gerekir, değil mi?”

“Doğru.”

“Peki sence, at olsun, köpek olsun ya da başka bir hayvan olsun, gözüpek, atılgan, öfkelenen biri (ya da bir canlı) değilse, cesur olabilir mi?”

[b] Sen hiç bu öfkenin nasıl zaptedilemez, önüne geçilemez bir şey olduğunu görmedin mi? İçi öfkeyle dolup taşan bir ruhun ne kadar korkusuz ve inatçı olduğuna hiç dikkat etmedin mi?”[68]

“Dikkat ettim tabii.”

“O zaman bir bekçinin sahip olması gereken bedensel nitelikleri açıkça ortaya koyduk diyebiliriz.”

“Doğru.”

“Ruhen de çabuk kızıp öfkelenen, saldırganlaşan bir yapıda olması gerektiğini söyledik.”

“Evet, bunu da söyledik.”

“İyi ama, Glaukon, insanların böyle huyları varsa, birbirlerine ve diğer yurttaşlara karşı da tahammül edilmez davranışlarda bulunmazlar mı?” diye sordum.

“Zeus aşkına, başka türlü davranmaları kolay değil!”

[c] “Oysa, bunların düşmanlara karşı sert, yurttaşlara karşı da incelikli davranmaları gerekir. Aksi takdirde, yok olup gitmek için dışarıdan bir düşmanın gelmesini beklemeleri bile gerekmez; bunlar daha düşman gelmeden birbirlerini haklamış olurlar zaten.”

“Çok haklısın.”

“Öyleyse ne yapmalıyız? Hem yumuşak huylu hem de öfkeli (cesur) bir karakteri nereden bulabiliriz? Bu ikisi birbirinin tam zıttı olan şeyler değil mi?”

“Öyle görünüyor!”

“Bunlardan hangisini bekçi olarak alırsak alalım, ondan hayır gelmeyecektir; dolayısıyla iyi bir koruyucu bulmak imkânsızdır, değil mi?”

[d] “Öyle!”

Böylesine bir açmaza düştükten sonra, daha önce söylediklerimi şöyle yeniden düşünüp şunları söyledim: “İyi de dostum, tabii ki açmaza düşeriz biz. Baksana, kendi verdiğimiz örnekten kendimiz sapsamışız.”

“Nasıl yani?”

“Şöyle: Ruhunda bizim yan yana olmalarını imkânsız saydığımız bu iki zıt niteliği bir arada taşıyan varlıklar da bulunduğunu gözden kaçırdık.”

“Nerede ki bunlar?”

“Belki başka canlılarda da böyle bir yaradılışı gözlemleyebiliriz; ancak en iyi, daha önce de göz önüne aldığımız ‘çoban köpeğinde’ yapabiliriz bu gözlemi.

[e] Bilirsin, iyi cins köpekler sahiplerine ve tanıdıklarına karşı çok yumuşak davranır, tanımadıklarına ise çok serttirler.”

“Evet, biliyorum.”

“O zaman bu iki niteliği ruhunda taşıyan bir bekçi türü ararken, imkânsız olan veya doğaya aykırı bir şeyin peşine düşmüyoruz.”

“Çok doğru.”

16. “Peki bekçiliğe uygun bir kişinin, öfkeli olmak dışında bir de filozofça nitelikler taşıması gerekmiyor mu?”

[376a] “Ne demek istediğini anlamadım?”

“Köpeklere bakarsan onlarda böylesine harika bir özelliğin olduğunu hemen anlarsın,” diye cevap verdim.

“Ne demek istiyorsun?”

“Şunu: Köpek tanımadığı birini görünce, beriki ona kötü bir şey yapmamış olsa da hırlar, fakat, tanıdığı birini görünce de, bu kişi ona daha önce iyi davranmış olsun ya da olmasın ona hemen kuyruğunu sallar. Bu durum senin hiç mi dikkatini çekmedi?”

“Köpeklerin böyle davrandığını elbette biliyorum, ama buna o kadar da dikkat etmemiştim.”

“Bence köpekte böyle bir içgüdünün olması onun çok akıllı olduğunu, onun doğasında filozofça[69] bir yan bulunduğunu gösteriyor.”

[b] “Neden?”

“Açıklayayım: Köpek bir kimsenin dost mu, düşman mı olduğuna, o kişiyi tanıyıp tanımadığına göre karar veriyor ve kendine yabancı olanı ve olmayanı, tanımama ve tanıma durumuna göre birbirinden ayırt ettiğine göre, köpeğin öğrenme yeteneğinin olmaması mümkün mü?”

“Düşünülemez elbette.”

“Öğrenme heveslisi ve bilgisever aynı şey değil mi?”

“Bence aynı şey.”

“Peki, [c] çevresindeki dostlarına ve arkadaşlarına dostça davranabilen bir insanın aynı zamanda, doğası itibarıyla bilgisever ve öğrenme heveslisi olması gerektiğini rahatlıkla söyleyemez miyiz?”

“Söyleriz elbet...”

“O zaman gelecekte devletin bekçileri hem bilgisever-filozof, hem öfkeli, hırslı hem güçlü hem de becerikli, çalışkan ve kusursuz karakterli olacaktır.”

“Şüphesiz.”

“Bekçilerin taşınması gereken özellikleri belirledik. Peki de bunlar nasıl yetiştirilip eğitilmeli? Bu konuyu irdelemek bizim esas hedefimiz olan, adalet ile haksızlığın

[d] bir devlette nasıl yeşerip büyüdüğü meselesini aydınlatmamıza yardımcı olacak mı? Hiçbir konuyu atlamayalım, esas meselemizden uzaklaşmayalım diye soruyorum bunu.”

Glaukon’un kardeşi Adeimantos söze girdi bu noktada, “Evet, bunu irdelemek bence bu hedefimiz açısından çok önemli,” dedi.

“Zeus adına Adeimantos, yol ne kadar uzun olursa olsun, vazgeçmeden sonuna kadar gitmeliyiz.”

“Öyle tabii.”

“O zaman gel, birbirimize efsaneler anlatır gibi, düşüncemizde erkekleri yetiştirmeyi öyle sakın sakın anlatalım.”[70]

[e] “Öyle yapalım.”

17. “Nasıl olmalı bu

eğitim? Geçmişten beri sürdürülegelen eğitim anlayışından daha iyisini bulmak zor gözüküyor. Bu da beden için jimnastik, ruh için de coşkulu sanatçıların müziği olmak üzere iki kısımdan oluşuyor.”

“Doğru.”

“Eğitimimize önce müzikle[71] başlayacağız, onun arkasından jimnastik gelecek, değil mi?”

“Elbette.”

“Peki müzik eğitime anlatıları (hikâyeleri) da katıyor musun?”

“Katıyorum.”

“Gerçek ve uydurma olmak üzere ikiye ayrılıyorlar, değil mi?”

[377a] “Ve bu gençlerimizi eğitirken bunların ikisini de kullanacağız; ama önce uydurma olanlarla başlayacağız, değil mi?”

“Nasıl yani?”

“Çocukların önce masallarla[72] eğitime başlanması gerektiğini bilmiyor musun? Masallar her ne kadar birtakım gerçek şeyler içerse de bütününe bakıldığında aslen uydurmadırlar. Gençlerimizi de jimnastikten önce bu uydurma masallarla eğitmeye başlamalıyız.”

“Çok doğru.”

“Jimnastikten önce müzik eğitiminin gelmesi gerektiğini söylerken de aslen bu noktayı vurgulamak istemişim.”

“Haklısın.”

“Bildğin gibi, başlangıç bir işin en önemli parçasıdır; özellikle de körpe ve genç insanlar için.

[b] Çünkü bir insan genellikle vermek istediğin biçim ve karakterine bu dönemde bürünür.”

“Çok doğru.”

“Peki çocuklarımıza hiç göz kulak olmayalım da önlerine çıkan ilk ozandan dinledikleri biçimiyle ilk masalı benimseyip büyüyünce sahip olmaları gerektiğini düşündüğümüz fikirlerin tam zıttı fikirlerin ruhlarına yerleşmesine göz mü yumalım?”

“Yummalıyım elbette.”

“O zaman bizim öncelikli görevimiz, şu masal anlatıcı ozanlar üzerinde bir denetim kurmak olacak. İyi masallara izin verecek, kötü masalları yasaklayacak bir denetim olmalı bu.

[c] Sonra annelere ve dadılara, çocuklara bizim onay verdiğimiz masalları anlattırmalıyız. Böylelikle, çocukların bedeninden daha çok, masallarla onların kafalarını biçimlendirmeliyiz. Bugün anlatılan pek çok masalı eleyeceğiz.”

“Hangi masalları mesela?”

“Büyük masallara bakarak küçük masallar hakkında bazı fikirler edinebiliriz. Bunların aynı tarzda olup aynı etkileri yapmaları gerekir,

[d] sence de öyle değil mi?”

“Bence de öyle, ama ben hâlâ bu büyük masallarla neyi kastettiğini anlamadım?”

“Homeros, Hesiodos ve onlar gibi başka ozanların anlattığı masallardan bahsediyorum.[73] Çünkü bunlar insanlara kafadan buldukları öyküleri anlatıp durmuşlardır ve hâlâ anlatılmaktadırlar.”

“İyi ama tam olarak hangi masalları kastediyorsun? Bu masalarda neleri beğenmiyorsun?”

“Baştan beri sertçe yerilmesi gereken yanlarını hele anlatı güzelliğinden yoksunsa.”

[e] “Peki, ne bu?”

“Hani, yaptıkları resimleri, orijinaline hiç benzetemeyen ressamın vardır ya, bu ozanlar da anlatılarında tanrıların veya kahramanların özünü kötü yansıtır.”

“Bu gibi hataları kınamakta çok haklısın tabii ki,” diye bana hak verdi, “peki ne türden şeyler bunlar?”

“İlk önce en önemli konularda en önemli anlatıları ozanlar iyi kotarmamışlardır,” diye devam ettim. “Şu Hesiodos’un Uranos eylemlerini canlandırış şekli ve Kronos’un bunun karşılığında nasıl intikamını aldığını anlatışı.

[378a] Kronos’un eylemlerini[74] ve doğru olsa bile, başına gelenleri, sorumsuzca bu biçimiyle mantıktan uzak, toy bir varlığa anlattıracağına, susmayı yeğlemeliydi. Ama bunların illa da sözünün edilmesi gerekiyorsa, bunu mümkün olduğunca az kişiye gizli bir şekilde anlatmak gerekir.[75] Bu hikâyeler dinlendikten sonra öyle Elusinya domuzu da değil, şöyle epey masraflı, büyükçe bir hayvan kesip kurban etmeli ki, dinleyen sayısı azalsın.”

“Bunlar elbette hiç hoş olmayan anlatılar.”

[b] “Evet öyleler Adeimantos ve bizim devletimizde anlatılmamaları gerekiyor. Bir gence ‘En büyük suçları işlersen ya da suç işlediği için babanı[76] vicdansızca cezalandırırsan olağanüstü bir şey yapmış olmazsın. Bu yaptıkların ilk ve en büyük tanrıların daha önce yaptıklarından farklı değildir,’ gibi şeyler söylememeliyiz.”

“Zeus adına, böyle hikâyelerin uygunsuzluğu konusunda aynı fikri paylaşıyoruz.”

“Aynı şekilde, tanrıların birbirlerine savaş açtıklarını, entrikalar çevirdiklerini, aralarında kavga ettiklerini onlara anlatmamalıyız,” diye devam ettim.

[c] “Yok, devletimizin gelecekteki bekçilerinin, aralarında hafif bir düşmanlık doğunca, bundan en büyük utancı duymalarını istiyorsak, o zaman başka. (İşe yarar bu anlatılar). Hele hele devlerin savaşlarını ya da tanrıların ve kahramanların en yakın dostlarıyla yıllar süren kavgalarını asla ballandıra ballandıra anlatmamalıyız. Aksine, insanları yurttaşların dostlarıyla hiç kavga etmediğine, böyle bir şeyin büyük bir günah olduğuna ikna etmek istiyorsak; yaşlıların, küçük yaşlardan itibaren çocuklara

[d] bu yönde hikâyeler anlatmalarını sağlamalı, onlar büyüyünce de bu kez şairler şarkı söyleyip sunmalıdır bunları. Hera’nın[77] oğlu tarafından zincire vuruluşunun, babası annesini döverken annesine yardım etmek istediği için cennetten atılan Hephaistos’un[78] hikâyelerinin ve Homeros’un anlattığı bütün o tanrı savaşlarının, ister mecazi ister gerçek olsun, devletimize girmesini engellemeliyiz. Çünkü bir çocuk, neyin gerçek neyin mecaz (alegori, sembol) olduğunu anlayamaz;

[e] ve bu yaşta edindiği inançlar kemikleşmeye çok müsait olduğu için çocukların ilk duyacakları şeylerin onları erdem yönünde geliştirecek hikâyeler olması çok önemlidir.”

18. “Çok mantıklı. Peki birisi ‘Bunlar hangileri; hangi (manzum) edebiyatı bu öbeğe sokabiliriz?’ diye sorarsa ne cevap vermeliyiz?’ diye sordu.

“Sevgili Adeimantos, [379a] sen ve ben burada şu an[79] ozan değil devlet kurucularıyız. Kurucular, ozanların masallarında kullanmaları ve kaçınmaları gereken kılavuz çizgileri ve aşmamaları gereken sınırları bilmek durumundadır, ama edebiyat yapmak onlara düşmez.”

“Haklısın peki tanrı bilimi söz konusu olduğunda bu kılavuzlar nelerdir?”

“Bence şu şekilde olmalı: İster destan, ister şarkı, isterse de tragedya olsun, doğru olan tanrıyı olduğu gibi göstermektir.”

“Evet doğru.”

[b] “O halde tanrı gerçekte iyidir ve öyle gösterilmelidir, doğru mu?”

“Şüphesiz.”

“Peki, iyi olmayan şey zararlıdır! Öyle mi?”

“Sanırım öyle.”

“Ve zararlı olmayan bir şey zarar vermez, doğru mu?”

“Evet doğru.”

“Peki, zarar vermeyen şeyden kötülük gelmez, değil mi?”

“Hayır, gelmez.”

“Ve kötülük getirmeyen şey kötülüğün nedeni de olamaz. Doğru mu?”

“Nasıl olsun?”

“Güzel. Peki iyi olan şey aynı zamanda yararlı mıdır?”

“Evet.”

“Peki mutluluğun da nedeni midir?”

“Evet.”

[c] “O halde iyi olan şey her şeyin nedeni değildir; yalnızca iyilik getirir, kötülüğün kabahati ona yüklenemez.”

“Evet öyle.”

“O halde, Tanrı iyi olduğuna göre, yaygın kanının aksine her şeyin sebebi olamaz. Aksine, iyilikler kötülüklerden çok daha az olduğu için insanların yaşadıklarının yalnızca küçük bir bölümünden tanrılar sorumludur. Ve iyi şeylerin nedeni yalnızca tanrılardır, kötü şeylerin nedenini ise tanrılarda değil, başka yerde aramalıyız.”

“Bu çok doğru.”

[d] “O zaman, Homeros ya da bir başka ozan tanrılar hakkında mantıksızca hatalar yapıp (böyle kötü şeyler) yazdıklarında onlar ile hemfikir olamayız:

‘İki çanak durur eşliğinde Zeus’un

Alınyazılarıyla doldurulmuş, iyi olan ile biri, öteki kötüyle.

Kime ki Zeus her ikisinden karıştırıp kaderi

sunar,

Onun payına felaket düşer, ama mutluluk da bulur bazen pekâlâ;

Kime ki o alınyazısını (çanakları) karıştırmadan

sunar,

Onu kovalayıp durur en berbat hırs tanrısıl

ülkede

Ya da öteki şey, öyle ki

[e] Zeus koruyucusudur iyinin ve kötünün!’

19. Ayrıca birisi Pandaros’un[80] yeminlerini ve antlaşmalarını bozmasına Zeus ve Atina’nın sebep olduklarını öne sürerse bunu da hoş karşılamayacağız. Tanrıçaların aralarındaki kavgaları, savaşları Zeus ve Themis’in[81] kışkırttığını söylediklerinde de ayrıca

[380a] genç insanların Aiskhylos’un[82] şu dizelerini dinlemelerine:

‘Bir yuvayı ve bir soyu yok etmek isterse

Suç tohumunu eker insanın yüreğine bir Tanrı.’

Bir ozan, Aiskhylos’un yukarıdaki dizelerde yaptığı gibi, Niobe’nin[83] çektiği acılar üzerine ya da Pelopların,[84] Truvalıların[85] başına gelen felaketler hakkında yazıyorsa, bunları tanrıların eseri gibi anlatmamalı ya da şimdi bizim yapmaya çalıştığımız gibi bunun nedenlerini izah etmeli, ‘Tanrı burada

adil ve iyi davranmıştır ve cezalandırılanlar da bundan yarar görmüş, daha iyi olmuşlardır’

[b] demelidir. Yoksa, cezalandırılanların mutsuz olduklarını, bu mutsuzluğun sebebinin de tanrı olduğunu, işte bunu ozanların söylemesine izin vermemeliyiz. Yok eğer, ‘Kötüler sefil bir haldelerdi, bu yüzden cezalandırılmaları gerekirdi ve bunun tanrı tarafından yapılması onlara yararlı oldu’ diyecekse, buna bir itirazımız olmaz.[86] Ve de kim bir kötülüğün kaynağı olarak iyi olan tanrıyı gösterirse ona karşı olanca gücümüzle mücadele etmeliyiz ve eğer devletin iyi yönetilmesini, iyi bir düzen istiyorsak, ne düzyazıda ne de şiirde, genç yaşlı, hiç kimsenin böyle sözleri söylememesi, işitmemesi gerekir.

[c] Çünkü bu sözler hem kendi içinde çelişkilidir hem de yararsız ve saygıdan yoksundur.”

“Bu kuralı destekliyorum. Hoşuma gitti doğrusu,” dedi.

“Öyleyse bu,” diye sözlerime devam ettim, “tanrılara yönelik yasalardan, anlatıcıların ve ozanların kollaması gereken yol gösterici ilkelerden biridir: Tanrı her şeyden değil, sadece ‘iyi’den sorumludur.”

“Doyurucu bir açıklama.”

[d] “Şimdi ikinci yasayı düşünelim. Tanrı sence kötü amaçlar için çeşitli kılıklara girip, farklı şekillerde görünüp bizi aldatabilen bir sahtekâr mı? Yoksa kendine ait özel görünümünden çıkma olasılığı en az olan varlık mıdır?”[87]

“Bunu hemen cevaplayamam.”

“O zaman şunu cevapla: Bir şeyin biçimi değişmişse,

[e] bu değişiklik ya kendisinden ya da başka bir şeyden kaynaklanmak zorundadır, değil mi?”

“Evet öyledir.”

“Ve dış etkenler tarafından değiştirilmeye en az müsait şeyler en sağlam olanlar değil midir? Örneğin vücudumuz yiyip içmekle, çalışmakla, bitkiler güneş ışığıyla, rüzgârla ve benzer etkenlerle değişir.

[381a] Peki ama en az değişenler en güçlü ve en sağlıklı olanlar değil midir?”

“Şüphesiz.”

“Peki bir dış etkiyle en az sarsılacak, değişecek olan ruh da en cesur ve en bilge olan değil midir?”

“Kesinlikle.”

“Bu kural bence en sağlam yapılmış ve iyi durumda olan şeyler, aletler, giysiler, binalar için de geçerlidir. Ne kadar iyi işlenmiş ve korunmuşlarsa, zamandan ve diğer kendi dışlarındaki şeylerden o kadar az etkilenirler.”

“Bu doğru.”

[b] “O zaman sağlam olan her şey, bu özelliğini ister doğaya, ister sanata, isterse de her ikisine borçlu olsun, dış etkilerle en az değişen şeydir.”

“Öyle görünüyor.”

“Peki tanrı ve tanrıya ait şeyler her bakımdan mükemmel değiller midir?”

“Şüphesiz.”

“O halde değişmeye en az maruz kalan tanrıdır.”

“Kesinlikle en az.”

“Peki tanrı kendi kendini değiştirebilir mi?”

“Eğer değişmişse, şüphesiz kendi kendisini değiştirmiştir.”

20. “Peki, mesela kendisini değiştiriyorsa bu değişim daha iyiye, daha güzele doğru mu, yoksa daha kötüye ve daha çirkine doğru mudur?”

“Hani diyelim ki değişiyor, bu ister istemez mükemmelden daha eksiğe ve çirkine doğru olur.

[c] Çünkü, tanrının güzelliğinde ya da iyiliğinde bir eksiklik bulunabileceğini söyleyemeyiz.”

“Çok doğru. Peki Adeimantos, sence hal böyleyken bir tanrı ya da bir insan isteye isteye kendisini kötüleştirir mi?”

“İmkânsız...”

“O halde bir tanrının kendisini değiştirmek istemesi imkânsız bir şeydir ve bu yüzden, her tanrı, iyiliğin güzelliğın doruklarında gezen mükemmel bir varlık olduğu için hep kendi biçiminde kalır.”

“İster istemez bu sonuca varıyoruz.”

[d] “O halde sevgili dostum hiçbir ozan bize şu dizeleri söylemesin:

‘Benzeyerek en yabancı (tuhaf) insana,

Girip türlü türlü kılığa, şehirleri dolaşır tanrılar.’

Ve kimse Proteus[88] ve Thetis’e[89] iftira atmasın ve tragedyada ya da başka bir şiirde Hera’yı Inachostromes’in[90] Argos Irmağı’na hayat veren çocukları için bir rahibe kılığında dilenirken göstermesin.[91] Bu tür ve benzer masalları bizden uzak tutsunlar.

[e] Ve anaların bir kez daha çocuklara, tanrıların geceleri çeşitli kılıklara girip dolaşmaları üzerine düşünceşiz hikâyeler anlatarak onları korkutmalarını engelleyelim. Aksi takdirde hem tanrıları lekeleyeceğiz hem de çocukların pısrık büyümelerine neden olacağız.”

“Hayır, buna izin vermeyelim.”

“Ama tanrılar kendilerini değiştirme eğiliminde olmasalar da onların hile ve sihir yoluyla bize farklı şekillerde göründüklerine bizi inandırmaya mı çalışıyorlar?”

“Belki de.”

[382a] “Peki bir tanrı sözleriyle ya da davranışlarıyla bize yanıltıcı bir imaj sunarak bizleri aldatmak ister mi?”

“Emin değılim.”

“Peki deyim yerindeyse, gerçek yalandan, tanrıların ya da insanların nefret ettiklerini bilmiyor musun?”

“Ne demek istediğini anlamadım.”

“Şunu demek istiyorum. Varlığının en yüce ben’inde ve en yüce konular hakkında yalan söylemek kimsenin bile isteye razı olacağı bir şey değildir; hatta böyle durumlarda insanlar yalanın (ruhta) yuva kurmasından çok korkarlar.”

“Seni hâlâ anlayamıyorum.”

[b] “Çünkü söylediklerimin çok önemli bir şey olduğunu düşünüyorsun. Yalan söylemek ya da yalanın kurbanı olmak, mutlak gerçeklikler hakkında yanılgıya düşmek, bu yanılgıyı ruhunda barındırmak bir insanın asla razı olmayacağı şeylerdir; herkes büyük bir tiksinti duyar bu durumdan.”

“Evet, çok büyük bir tiksinti.”

“İşte az önce dediğim gibi, insan, çok haklı olarak buna hakiki, sahici bir yanılgı içindeki kişinin ruhunda konaklayan bilgisizlik, der. Çünkü sözlü yalan, bu sürecin taklidi, sonradan meydana gelme bir görüntüsüdür, yoksa saf, katıksız bir yanılgı değildir.

[c] Öyle değil mi?”

“Öyle. Çok doğru söylüyorsun.”

21. “O zaman bir yanıltma ve aldatma sadece tanrılar değil, insanlar tarafından da nefretle karşılanır.”

“Bence de.”

“Peki sözlü yalanın özelliğı nedir? Ne zaman ve kime karşı söylendiğinde yararlıdır ve nefret uyandırmayabilir? Bir düşmanla karşı karşıya kaldığımızda mı? Ya da dost bildiklerimiz bir çılgınlık içinde kötü bir şeye kalkıştıklarında, onları vazgeçirmek için yalan bir ilaç gibi yararlı olmaz mı? Ve az önce bahsettiğimiz anlatılarda?

[d] Eski zamanlardaki olayların doğruluğunu bilmediğimize göre, edebiyat betimlemelerimizi hakikate mümkün olduğunca yakınlaştırdığımızda, bu tür edebi betimlemelerden yarar türetmiş olmuyor muyuz?”

“Evet, tam da böyle yapıyoruz.”

“Peki bu gerekçelerin hangisine dayanarak yalan tanrıya faydalı olur (diyebiliriz)? Tanrı geçmişteki olayları tam olarak bilmediği, bu anlatılar sayesinde hakikate yaklaşabildiği için mi?”

“Hayır, bu çok gülünç olurdu.”

“Öyleyse tanrının içinde, buluşlar yapan bir ozan yatmaz değil mi?”

“Öyle.”

[e] “Peki o zaman düşmanlarından korktuğu için mi yalanı kullanacaktır tanrı?”

“Tabii ki hayır.”

“Yoksa çılgın ve aptal arkadaşları yüzünden mi?”

“Çılgın ve aptal kimse tanrının dostu olamaz ki.”

“O zaman bir tanrının yalan söylemesi için hiçbir neden yoktur.”

“Yoktur.”

“O halde tanrısal her şey yanıltmaya ve aldatmaya tamamen uzaktır!”

“Tamamen.”

“O halde tanrı hem sözde hem eylemde, sade, kendi içinde uyumlu, bütünlüklü ve doğru bir varlıktır; ne kendisini değiştirir ne başkalarını yanıltır, ne uyanırken ne uyurken yolladığı görüntülerde, ne sözlerle ne de işaretlerle.”

[383a] “Bu söylediklerinizden sonra ben de böyle olduğuna inanıyorum.”

“O halde senin de katıldığın gibi, tanrılar hakkında yazarken ya da konuşurken uyulması gereken ikinci kuralı kabul ediyorsun, tanrıların ne değişen ne de sözleriyle ya da eylemleriyle bizi yanıltan sahtekârlar olmadıkları kuralını?”

“Evet, kabul ediyorum.”

“O halde Homeros’un birçok yönünü övmekle birlikte ne Zeus’un Agamemnon’a[92] gönderdiği rüya hikâyesini ne de Aiskhylos’un, Thetis’e, düğününde Apollon’un[93] şarkı söylediğine ve kendisine çok sayıda çocuk vaat ettiğini anlatışına da inanmayacağız:[94]

[b] ‘Hastalıklardan uzak, bahtiyar yaşayarak

uzun süre;

Tanrıların sevgili kulu olmakmış kaderim;

Ve övdü bunları yüksek sesle ve mutluluğu saldı

Yüreğimin derinliklerine.

Yalansız olduğunu umdum Phoibos’un[95]

ağzının,

Tanrının ağzının, yüce kehanet sanatının.

Ama şölende olan, bunu şarkıyla söyler o kendisi

Bunu söyleyen, oğlumun katilidir bizzat.’

[c] Biri tanrılar hakkında bu biçimde konuşursa ona kızacağız, koro vermeyeceğiz ona. Eğer kentimizin koruyucularının olabildiğince tanrısal ve tanrı korkusu taşıyan insanlardan oluşmasını istiyorsak, öğretmenlerin de gençlerin eğitiminde bunları kullanmalarına izin vermeyeceğiz.”

“Bu ilkelerin doğruluğunu tamamen kabul ediyorum. Bundan böyle bunları birer yasa sayacağım.”

ÜÇÜNCÜ KİTAP

1. [386a] “Daha sonra, insanların tanrılara, anne ve babalarına saygı göstermelerinin yanı sıra, arkadaşlıklara da biraz olsun değer vermelerini istiyorsak, onlara daha küçük yaşlardan itibaren tanrılarla ilgili söylenmesi ve söylenmemesi gereken bu ve benzeri sözleri duymak istiyoruz.”

“Evet, bu ilkelerimizin doğru olduğunu düşünüyorum,” dedi Adeimantos.

“Fakat devam edelim: İnsanların aynı zamanda cesur olmaları gerekiyorsa, içlerindeki ölüm korkusunu söküp atmalarına en çok neyin yardımcı olacağını onlara anlatmamız gerekmez mi?

[b] Yoksa içinde ölüm korkusu olan bir insanın cesaretli olabileceğini mi düşünüyorsun?”

“Zeus adına! Kesinlikle hayır!”

“Peki öte yandan, Hades’e ve oranın korkunç bir yer olduğuna inanan bir insan, savaşta yenilgiye uğramaktan veya esir düşmektense, ölümden korkmayıp onu tercih edebilir mi?”

“Mümkün değil, edemez.”

“O zaman insanlara (öteki dünyayla ilgili) bu tür hikâyeye anlatanları kontrol etmemiz gerekiyor. Onlara Hades’te olup bitenleri öyle rastgele kötölemektense,

[c] övmeleri gerektiğini söylemek lazım; çünkü Hades için söyledikleri yalnızca gerçek dışı, teşvik edici olmamakla kalmayıp aynı zamanda savaşçılar için de zararlı olabilecektir.”

“Evet, bunu yapmalıyız!”

“O zaman şu mısralardakine benzer yerleri ayıklamamız gerekiyor:

‘Batıp gitmiş, bütün ölümlere hükmetmektense,

Tek bir dönüm tarlası olmayan, çulsuz ve alçakgönüllü adamın yanında

Gündelikle ırgat olmayı tercih ederim.’

Ve bir de şunu silmek lazım:

[d] ‘Tanrılara ve insanlara açılın onun evi;

Dehşet verici, çürümüş şeylerle tanrıları bile korkutan.’

Veya:

‘Bak gör; Hades ülkesindeki ferah evlerde bile

Bol ruh ve gölge varlık var; ama orada akıl ne gezer.’

Veya:

‘Bir tek o akıllıdır ruhlar diyarında, ötekiler

güçten yoksun gölgelerdir.’

Veya:

‘Ruh çıktı bedenden, kanatlandı, uçtu Hades’e

Yakınarak derdine, gençliğinin gücünü terk etti.’

Veya:

‘Ruh içinde kayboldu (toprağın) bir duman gibi

Hışırtilı kanat sesleriyle ölümlerin yanına inerken.’

[387a] Veya:

‘O ürkütücü mağaranın köşelerindeki yarasalardan biri

Kayadan aşağıya düştüğünde nasıl hışırtilıyla

kanat çırpıp durursa

Birbirine kenetlenip asılı durdukları yerden.

Böyle kaybolup gitti ruhlar, hıştırtılarla.’

[b] Homeros ve diğer ozanlar bizlere kızmasınlar, ama artık bu tür mısraları zihnimizden silmemiz gerekiyor; şiirsel olmadıkları ve geniş kitlelerin kulağına hoş gelmediği için değil, tam tersine son derece etkili eserler oldukları için, özgür olmaları ve ölümden çok esareten korkmaları gereken çocuklarla, yetişkin adamların zihninde kolaylıkla yer edilmeleri nedeniyle.”

“Doğru söylüyorsun!”

2. “Bir de öteki dünyaya ilişkin, İnilti Irmağı Kokytos,

[c] Ürperti Irmağı Styks,[96] yeraltı yaratıkları, damarlarında kan dolaşmayanlar gibi bütün o korkunç ve ürkütücü isimleri de aklımızdan çıkarmalıyız. Bu sözleri duyan insanların ödü kopuyor. Bu tür sözlerin tamamıyla (çocukları korkuturken ve uyarırken) yararsız şeyler olduklarını söylemiyorum. Ama bu sözleri duyan bekçilerimizin de bir savaş sırasında erkekçe dövüşmek yerine tir tir titreyebileceğini de göz önünde tutmamız gerekiyor.”

“Evet, haklı olarak bundan endişe duymalıyız,” diye cevap verdi.

“O zaman bunları dışlamalıyız, değil mi?”

“Öyle.”

“Dolayısıyla edebiyatı ve konuşmayı (söylemi) tersi yönde yapmalıdırlar, değil mi?”

“Kesinlikle.”

[d] “Ve ünlü kahramanların ağzından düşmeyen o feryat ve yakınmaları da artık bir kenara koymak gerekiyor.”

“Evet, diğerleri gibi onların da ayıklanması şart!”

“Ama böyle yapmakla doğru mu davranıyoruz, bir düşün! İyi insan, dostu bile olsa başka bir iyi insanın ölümünde, onun için kötü bir şey görmez, değil mi?”

“Evet.”

“Yani, iyi insan, bir arkadaşının yanında yitirdiği başka bir arkadaşı için, başına büyük bir felaket gelmiş gibi ağlayıp sızlamaz, dert yanmaz, değil mi?”

“Hayır, yanmaz.”

“İşte böyle bir insan kendi mutluluğunu kendisi bulmuş, kendine yeten ve farklılığından dolayı da başkalarına en az ihtiyaç duyan insandır, diye iddia ediyoruz, değil mi?”

[e] “Doğru,” dedi.

“Bu yüzden böyle bir insan, bir oğlunu veya bir kardeşini kaybettiğinde bir servetten, bir nimetten mahrum kaldığında, bunun hüznünü diğer insanlardan daha az hisseder.”

“Kesinlikle.”

“Bu tür talihsizliklerle karşılaştığında soğukkanlılığını sonuna kadar korur, başkalarından daha az sızlanıp dövünür.”

“Evet, üzüntüsünü diğerlerinden daha az hissedecektir.”

“O zaman haklı olarak ünlü kahramanların yanıp yakınmalarını, onlardan alıp kadınlara –o da ciddi olmayan kadınlara– ve korkak erkeklere

[388a] bırakalım ki bu ülkenin koruyucuları olsunlar diye eğittiğimiz insanlar, bunları, aşağılık insanların davranışları olarak görsünler.”

“Gerçekten de çok haklısın.”

“O zaman Homeros ve öteki ozanlardan rica edelim de bir tanrıça oğlu olan Akhilleus’u[97] şöyle anlatmasınlar:

O saat uzanıp yatmıştı yanına; derken sırtüstü uzandı gene; huzursuzca döndü sonra öne, ve yeniden ayağa kalktı.

Azgın denizin kumsalında, delirmişçesine şaşkın dolaştı.

[b] Ayrıca onu,

‘Kara tozları başından aşağıya dökerken’ de olduğu gibi öyle yanıp yakılırken göstermesinler. Bir de tanrıların soyundan gelen Priamos’u[98] perişan bir vaziyette,
‘Yuvarlanıp duruyor gübre içinde,
Ve herkese seslenerek kendi ismiyle yalvarıp
duruyor’ mısralarıyla anlatmasınlar.

Ve ozanlara ısrar edelim de tanrıları şu şekilde yalvartır vaziyette sunmasınlar:

[c] ‘Ah, acılar çekeyim diye, en gösterişli
yiğidi doğurdum!’

“Ama illa da tanrılardan bahsedeceklerse tanrıların en büyüğünü şu sözleri söylüyormuş gibi özüne aykırı yansıtmaktan kaçınınsınlar:

‘O da nesi, kentın surları etrafında sevdiğim
erkeğin kovalandığını görüyorum, kendi gözlerimle ve yüreğimi incitiyor
bu.’

Veya benzer biçimde:

‘Ah ölümlülerin arasından en sevdiğim erkek,
sen Sarpedon,’[99]

[d] Menoitiosoğlu Patroklos’un elinde can vermek mi olacaktı senin kaderin?’

3. İşte sevgili Adeimantos, gençlerimiz tanrılara atfedilen bu sözlere gülüp geçeceklerine, onları ciddi ciddi dinlerlerse, bu tür sözlerin bir insan için onursuzluk anlamına geleceğini ve bu tür davranışlarda bulunurlarsa bir ayıp işlemiş olacaklarını idrak edemezler. Kendilerini sabırla kontrol edecekleri yerde, en ufak zorluk karşısında ağlayıp sızlarlar.”

[e] “Evet,” dedi. “Çok doğru söylüyorsun.”

“Evet,” dedim, “ancak incelememize göre, gençlerin böyle davranması yanlış olur. Bu kanaatimizi çürütecek başka biri çıkmadığı sürece onun doğruluğuna inanmalıyız.”

“Evet, gençlerimizin böyle davranması gerçekten de çok yanlış.”

“Fakat, öte yandan, gençlerimiz de o kadar düşkün olmamalı gülmeye.[100] Çünkü bir insan bir kez aşırı gülmeye alıştı mı, bu aşırı bir şekilde tam tersini de birlikte getirir.”

“Bence de öyle.”

“Öyleyse bizim değer verdiğimiz ölümlü insanların gülmeye teslim olduklarının gösterilmesi kabul edilemez.

[389a] Hele tanrıların bu vaziyette sunulması büyük bir gaf olacaktır.”

“Evet, tanrılar bu şekilde yansıtılamaz,” dedi.

“O halde Homeros’un tanrılar üzerine söylediği şu sözleri de onaylamamız mümkün değil:

‘Hephaistos’u[101] soluk soluğa bir odadan bir
odaya koşarken görünce

Tanrılardan bitmek bilmeyen bir kahkaha koptu.”

“Yani, sana göre bu sözleri de kabul etmemiz mümkün değil.”

[b] “Tamam, benim düşünceme göre olsun; ama bu sözleri kabul etmek imkânsız!”

“Neticede doğruyu her şeyin üstünde bir yere koymalıyız. Daha önceki iddiamız yanlış değilse yalan, tanrıların işine yaramayan ve sadece insanın ilacı olabilecek bir şeyse, bırakalım da bu ilacı asıl sahipleri, hekimler kullansın. Tecrübesiz insanlar ona el sürmesinler...”

“Aynen öyle!”

“İlle de söylenecekse yalan, sadece devlet yöneticileri, ancak kamuya yarar sağlayacağı durumlarda, düşman veya kendi yurttaşları karşısında yalanı kullanabilirler.[102] Fakat sıradan bir insan devlet adamlarına yalan söylerse,

[c] sağlığının durumu hakkında hekime doğru bilgi vermeyen bir hastadan,

bedeninin ne durumda olduğunu beden öğretmeninden gizleyen bir öğrenciden ya da kaptanına gemide veya diğer tayfalar arasında ne olup bittiğini doğru bir şekilde yansıtmayan tayfadan da daha hatalı duruma düşer.”

“Çok haklısın,” dedi.

[d] “O zaman, devlet yöneticileri bir yurttaşı yalan söylerken yakaladığı zaman:

‘Zanaatın bir ustası ya da kâhini, doktoru, dayanıklı büyük binaların marangozu,’ devleti bir gemi gibi batırıp yok edecek bir hareket yaptığı için cezalandırılacaktır.”

“En azından, eylemi de sözüne (yalanına) denk gelmişse!”

“Peki, bir de gençlerimizin ölçülü olması gerekmiyor mu?”

“Tabii ki gerekiyor.”

“Peki, akli başında davranmanın temel özellikleri, kabaca yöneticilere karşı itaatkâr olmak;

[e] yemek, içmek, sevişmek gibi zevkler konusunda kendini idare edebilmek değil midir?”

“Evet, öyledir.”

“O zaman Homeros’un (Odysseia’da) Diomedes[103] için söylediği şu sözleri kabul edebiliriz:

‘Babacığım, şimdi şöyle sakın bir şekilde otur ve sözlerimi dinle.

Ve arkasından gelen şu sözleri de onaylamamak için hiçbir sebep yok.

Akhalar[104] da soluk soluğa yürüyorlardı

cesaretle,

Ordunun komutanları önünde sessiz ve ürkek...’ ve de benzeri sözleri.”

“Evet, bu sözler dediklerimize uyuyor.”

“Peki bir de şu dizelere bak şimdi:

‘Seni gidi ayyaş, köpek gözlü, geyik yürekli seni!’

ve bunları izleyen sözlere. Güzel mi bu şimdi?

[390a] ve şiirde olsun, nesirde olsun, bütün o aptal insanların yöneticilerine atfen bu veya buna benzer sözleri söylemeleri yakışık alır mı?”

“Almaz tabii ki.”

“Bunlar belki bazıları için eğlenceli olabilir ama ölçüsüzce söylenmiş oldukları kesin. Bu sözleri dinleyen gençlerimizin zarar görecekerinden şüphe duyulamaz bence. Sence de öyle değil mi?”

“Evet, katılıyorum.”

4. “Peki bir de şuna bakalım. Bir ozan (Odysseia’da) insanların en bilgesine yeryüzünde olup olabilecek en güzel şey hakkında şunları söyletirse:

[b] ‘Sofralar et ve ekmekle dolup taşıyor;

Ama meyhaneci testiye (bol bol) şarap dolduruyor ve çevresindekilere uzatıyor onu, doldurulsun diye

kadehler.’

Sence bu sözler bir gencin kendisine hâkim olmasını ve kendini idare edip, ölçülü davranışlarda bulunmasını teşvik edebilir mi?

Bir de şu sözler var:

‘En acıklı kader, açlıktan geberip aç açına

tanışmaktır ölümle.’

Ya da Zeus hakkında anlatılan şu hikâyeye ne diyeceksin? Bir gün Zeus, diğer tanrıların ve insanların hepsinin uyuduğu bir saatte uyandığında Hera’yı görür görmez, yapacağı işlerle ilgili bütün kararları unutmuş ve yatak odasına bile gitmeye sabrı yetmeyerek, tutkularını ertelemeksizin hemen orada toprağın üzerinde onunla sevişivermiş.

[c] Ardından da ona karşı hiçbir zaman bu kadar şiddetli bir arzu duymadığını, hatta bir zamanlar,
‘Ana babalarından gizli ilk sevişmelerinde bile
bu kadar heyecanlanmadığını’

söylemiş; yine benzer nedenlerle Hephaistos’un Ares[105] ile Afrodit’i[106] zincire vurması öyküsü var. Şimdi tüm bu hikâyeleri gençlere anlatmak doğru mu sence?”

“Gerçekten de,” dedi, “bunların gençlere anlatılmasına kesinlikle karşıyım ben de.”

[d] “Fakat yine de, ölçülü olma meziyeti, herhangi bir yerde, hayat şartları ne olursa olsun şarkılarla övülüyor ya da ünlü erkeklerce kanıtlanıyorsa, gençler bunu görüp işitmelidirler. Aşağıdaki gibi örneğin:

‘Göğsüne vura vura bir serzenişte bulundu yüreğine şu sözlerle:

Dayan yüreğim dayan, daha korkuncuna dayanmadın mı sen?’

“Çok iyi!”

“İnsanların rüşvet almasına, paraya düşkün olmasına da izin vermemeliyiz.”[107]

[e] “Hiçbir koşulda. Mesela:

‘Rüşvettir yelkenlerini suya indiren tanrıların ve en saygın kralların,’ gibi mısraların okunmasını onaylamamalıyız. Akhilleus’a, Akhalar’dan rüşvet aldığı takdirde onlara yardım etmesini, aksi durumda kesinlikle onlara karşı yelkenleri suya indirmemesini öğütleyen Phonix’in[108] bu yaptığını hoş karşılamamalıyız. Öte yandan da Akhilleus’un Agamemnon’dan rüşvet alacak ve karşılığında bir miktar ücret almadan Hektor’un[109] cesedini teslim etmeyecek kadar para sevdalısı olmasını kimsenin kabul etmemesi gerekiyor.”

[391a] “Bunlar şüphesiz hiç de hoş karşılanmayacak şeyler,” diyerek sözlerimi onayladı.

“Homeros’un büyüklüğü nedeniyle dile getirmekte tereddüt ediyorum,” dedim, “ama Akhilleus hakkında böyle şeyler söylemenin de ya da başkalarınınca söylenen şeylere inanmanın da kutsal saygıya karşı olduğu kesin. Akhilleus’un Apollon’a karşı söyledikleri için de geçerli bu:

‘Aldattın beni, her şeye kadir olan, tanrılar
arasında en rezil olanı.

Gücüm yetseydi sana karşı, intikamım acı olurdu.’

[b] Ya da Akhilleus, bir tanrıdan ırmağa[110] meydan okumuş da onunla savaşa tutuşmaya kalkmış, daha önce diğer İrmak Tanrısı Sperkheios’a[111] adamış olduğu saçlarını ölen dostu Patroklos’a sunmuş gibi. Bunlara inanılır mı hiç! Bir de ne deniyor; Akhilleus, Hektor’un cesedini Patroklos’un mezarına doğru sürüklemiş ve tutsakları odun yığınları üzerinde boğazlamışmış.

[c] Ne kadar da yalan! Bir tanrıçayla, Peleus[112] gibi pek bilge bir kişinin oğlu olan Zeus’un torunu ve bilge Kheiron’un[113] öğrencisi Akhilleus, nasıl olur da bir yandan aşağılık bir açgözlülük ve cimrilik, bir yandan da tanrılara ve insanlara tepeden bakma gibi birbiriyle alakasız iki kötülüğü bir arada taşıyabilir? Yurttaşlarımızın bu tür düzmece hikâyelerle kandırılmasına göz yummamalıyız.”

“Son derece haklısın,” dedi.

5. “Bir de Poseidon’un[114] oğlu Theseus’la[115] Zeus’un oğlu Peirithoos’un kız

[d] kaçırma gibi işlere karıştıklarını anlatan hikâyeler var. Aynı şekilde ne buna ne de diğer tanrı oğullarının ve kahramanların bu tür dinsizce ve ahlaksızca işler yaptığını inanmayalım ve bu tür sözlerin sık sık tekrar edilmesinin önüne geçelim. Hatta ozanlarımızı, bu tür işleri yüce varlıkların yapmadıklarını veya bu tür pisliklere karışmış olanların onlar olmadığını halka ilan etmeye zorlayalım. Artık böyle sözler söylemesinler. Gençlerimizin beyinlerini, tanrıların

kötülükten başka bir şey getirmediğine, kahramanların da sıradan insanlardan daha iyi [e] olmadıklarına dair sözlerle kirletmesinler artık. Deminden beri söylüyoruz: Bu sözlerin ne dinle ne de hakikatle ilgisi var. Zira, tanrılardan kötülük gelemeyeceğini zaten ortaya koymuştuk.”

“Şüphesiz.”

“Dahası, bu sözler yalan olduğu kadar dinleyenler için de zararlıdır. Çünkü;

‘Damarlarında hâlâ tanrıların kanı dolaşanların,

Zeus’un akrabalarının,

İda’nın[116] en tepesinde sunağı duranların,

Tanrıların soyundan gelenlerin atası Zeus’a

göğün mavisini kadar yakın (olanların)’ bile bu tür kötülükler yapabildiklerine inanan insan, aynı şeyleri yapmaktan hiçbir zaman kaçınmaz.[117]

Bu yüzden, gençlerimizi kötü yöne sevk edebilecek böyle sözlere,

[392a] hikâyelere bir son vermek zorundayız.”

“Çok haklısın.”

“İzin verilmesi gerekmeyen ve gereken sözler hakkında bayağı bir şey konuştuğumuza göre, bize hangi anlatı biçimleri kalıyor? Tanrılar, tanrısal varlıklar, kahramanlar ve Hades’tekiler hakkında nasıl konuşulması gerektiğini ortaya koyduk.”

“Aynen öyle!”

“Peki ama insanlar[118] için neler söyleyebiliriz? Sanırım bunu tam olarak konuşmadık.”

“Evet, konuşmadık.”

“Fakat, bu konuyu şu an konuşacak durumda değiliz, sevgili dostum.”

“Neden?”

“Çünkü bu konuya girdiğimizde, yanılmıyorsam ozanların da, yazarların da önemli konularda yanlış şeyler anlattıklarını söyleyeceğiz.

[b] Onlara göre, mutlu olan birçok haksız ve mutsuz olan birçok adil kişi var; gizli kaldığı sürece haksızlığın yarar sağlayacağını, adillik ise kişiye ceza olduğunu, başkalarına yarar sağladığını söylerler; işte biz, bu tür sözler söylemeyi yasak etmenin ve onları bunların tam tersi şeyleri söylemeye ve şarkılı olarak anlatmaya zorlamanın ne kadar gerekli olduğunu ifade edeceğiz.”

“Evet, eminim!”

“Peki bunu kabul edersen baştan beri savunduğumuz ilkeleri de benimsiyorsun demektir bu. Öyle değil mi?”

“Evet, itirazın yerinde!”

[c] “Demek ki, adaletin özünü ve buradan, adil kişi için türeyecek yararı tartışıp temellendirdikten, bu kişi gerçekten adil mi yoksa sadece dışa mı adil gözüküyor, anladıktan sonra, insanların nasıl anlatılacağı konusunda açık seçik bir fikir birliğine varabileceğiz!”[119]

“Çok haklısın,” dedi.

6. “Şimdi anlatıların içeriklerini bir yana bırakalım. Şu andan itibaren onların ‘biçimleri’ üzerinde düşünmek zorundayız sanırım,” dedim. “Böylelikle hem özü hem de biçimi eksiksiz olarak ele almış oluruz.”

“Ne demek istediğini anlayamadım,” dedi, Adeimantos.

[d] “Fakat, bunu anlamaman gerçekten de çok önemli. Belki şöyle söylersem senin için daha anlaşılır olur: (Masal) anlatıcılar ya da yazarlar, her zaman ya şimdiki, ya geçmişteki ya da gelecekteki olaylardan bahsederler, değil mi?”

“Elbette, başka ne anlatabilirler ki?”

“Ve bu olaylardan bahsederlerken onları ya doğrudan doğruya ya da dolaylı anlatımla verme

yolunu veya bu ikisini birden seçerler, değil mi?”[120]

“Hâlâ anlayamıyorum ne demek istediğini.”

“Korkarım, derdini bir türlü anlatamayan, dalga geçilesi bir hocayım ben.

[e] O zaman, derdini anlatamayanlar gibi ben de ne demek istediğimin bütününe anlatmaktansa onu bir örnekle açıklayayım. İlyada’nın ilk dizelerini bilirsin. Orada, Khryses’in[121] Agamemnon’a kızını serbest bırakması için yalvardığı, fakat bu isteğin Agamemnon’u iyice öfkelenirdiği, bunun üzerine de Khryses’in Akhalar’a beddua ettiği

[393a] anlatılır, değil mi?”

“Evet.”

‘Bütün Akhalar’a yalvarıyor, hepsine birden,

Ama şu Atreus’un[122] iki oğluna yalvarıyor en çok’

diyen yazar, olup biteni doğrudan kendi ağzından aktarır ve asla bu sözleri söyleyen başkasıymış gibi bir izlenim uyandırmaz. Fakat bundan sonraki mısralarda Khryses’in

[b] yerine kendisi geçer ve okuyucuya, konuşan kişinin kendisi değil de o yaşlı ihtiyar rahip olduğu izlenimini vermeye gayret eder. Ve İlion’da, İthaka’da[123] ve Odysseia’da geçen olayları aktarırken de aşağı yukarı yine bu iki yöneme başvurur.”[124]

“Evet.”

“Öyleyse anlatma, her ikisidir de, hem konuşmalar hem de konuşmaların arasında (anlatıcının) söyledikleri.”

“Evet, öyledir.”

“Fakat anlatıcı, olaydaki kişileri, birinin ağzından anlattığı zaman, konuşmasını yerine geçtiği o insaninkine uydurmak için elinden geleni yapar, değil mi?”

“Kesinlikle.”

[c] “Peki bir insanın kendini, konuşma ve davranış bakımından başka insaninkine benzetmeye çalışması, benzetilen kişiyi taklit değil midir?”

“Tabii, taklittir.”

“O zaman Homeros da, diğer bütün ozanlar da anlatılarını taklit biçiminde aktarırlar.”

“Evet, doğru.”

“Fakat eğer Homeros, anlatının her yerinde kendini kişilerin arkasına gizlemese,

[d] taklitsiz bir manzum yapıt ya da anlatı, dolaylı aktarım şeklinde (bir metin) ortaya çıkardı. Fakat, hâlâ anlattıklarım senin için açık değilse ve gene ‘anlamadım’ diyorsan sana şöyle açıklamak istiyorum: Homeros, Khryses’in, kızını kurtarmak için topladığı fidyeyi de getirip Akhalar’a yalvarışını anlattıktan sonra, Khryses’miş gibi değil de yine Homeros olarak sözüne devam etseydi, söyledikleri bir taklit değil, yani dolaysız değil, dolaylı anlatım biçiminde olsaydı, bu aktarım bize basit bir anlatı (hikâye) sunmuş olurdu. Bu da şöyle bir durum ortaya koyardı: Düz(yazı) biçiminde anlatıyorum, çünkü şair değilim. ‘Rahip geldiğinde

[e] Akhalar’ın Truva’yı alıp evlerine sağ salim dönmeleri için tanrıya dua etti. Khryses’in getirdiği kurtulmalığı da alıp kızını ona geri vermelerini ve tanrıya saygıda kusur etmemelerini istedi. Bu sözleri duyan bütün Akhalar rahibe büyük saygı gösterip, dediklerine uymayı kabul ettiler. Fakat, Agamemnon bu sözleri duyunca öfkelenmişti. Rahibi kovdu oradan. Bir daha oralarda dolaşıp gözüne gözükmüşse bu kez ne rahiplik değneğinin ne de başındaki tanrısal tacın kendisini elinden kurtaramayacağını söyledi. Khryses’in kızının oradan hiçbir yere gidemeyeceğini, Argos’la birlikte orada kocayacağını ekledi ve eğer eve sağ salim dönmek istiyorsa kendisini daha fazla sinirlendirmeden oradan defolup gitmesini emretti. Yaşlı rahip de bu sözleri duyduktan

[394a] sonra korku ve sessizlik içinde oradan ayrıldı, fakat ordunun konuşlandığı yerden uzaklaşınca Apollon’a bütün unvanlarıyla seslenmeye ve ona yalvarıp yakarmaya

başladı. Ona, gönlünü hoş tutmak için yaptırdığı tapınakları, sunduğu adakları hatırlatarak, bunların karşılığı olarak oklarını Akhalar'ın üzerine yağdırmasını ve böylelikle de onlar yüzünden döktüğü gözyaşlarının intikamını almasını istedi.' İşte dostum, bu böyle gittikçe, tüm hikâye hiçbir taklit içermez, dümdüz bir anlatım haline gelir."

[b] "Şimdi anladım," dedi.

7. "O zaman şunu da anlarsın: Tam tersi bir durum olduğunda, yani ozanın konuşmalar arasındaki sözleri kaldırılır da geriye sadece diyaloglar kalırsa, böyle bir anlatış sadece taklitten ibaret olur."

"Anladım tabii. Örneğin tragedyada da (dramada, oyunda) bunun gibi bir anlatım yok mu?"

"Aynen öyle," dedim. "Yanılmıyorsam, daha önce anlatamadığım şeyi şimdi daha iyi açıklayabilirim. Şiirin tarzı tamamen taklide, dolaysız söyleme (aktarıma) dayanır,[125] dediğin gibi, tragedyada da, komedi de bu biçimin içine girer.

[c] Öteki tarz, edebiyatçının kendi anlatısıdır. Buna uyan en iyi örnek dithyrambos[126] olmalı. Destanlarda ve daha diğer pek çok şiir türünde her iki anlatış tarzına da rastlanabilir. Anlıyorsun değil mi?"

"Evet, anlıyorum."

"Daha önce söylediklerimizi de hatırla. İçeriği tartıştık, iş 'biçim üzerine' konuşmaya kaldı, demiştik."

"Hatırladım."

[d] "Bunları söylerken şu noktaya gelmek istiyorum: Anlatılarını veya şiirlerini baştan başa dolaysız söylem (aktarım) üzerinden mi vermelerini isteyelim, yoksa bunu kısmen mi yapmalarını? Sonra hangi ilkeye göre yapsınlar bunu, yoksa bu yolu hiç mi seçmesinler?"

"Yanılmıyorsam, kentimizde tragedyaya ve komediye izin verecek miyiz, onu düşünmek niyetindesin."

"Belki, belki de fazlasını. Ben de bilmiyorum, düşüncemin rüzgârının beni nereye savuracağını."

"İyi dedin!"

[e] "O zaman söyle bana Adeimantos, sence bekçilerimiz taklit işine (taklitçi yazarlığa) yönelsinler mi, yönelmesinler mi? Ya da bu soru zaten bizim daha önce ortaya koyduğumuz: 'Bir insanın birçok işi değil, ancak tek bir işi iyi yapabileceği, birçok işi yapmaya kalktığında, hiçbirini ün sağlayacak kadar iyi yapamayacağı' kuralınca kendiliğinden cevaplanmıyor mu?"

"Evet, cevaplanıyor, aslında."

"O zaman, bunu bizim taklit[127] konusuna uyarlırsak diyebiliriz ki bir insan birçok şeyi taklit ederken, asla ve asla tek bir şeyi taklit ederkenki kadar başarılı olamaz."

"Evet, haklısın."

[395a] "O zaman, hayatta önemli bir görevi olan insanın, aynı zamanda çok iyi bir taklitçi olması mümkün değildir. Hatta, birbirleriyle çok ilgili olan iki alanda, aynı zamanda taklitler yapmak pek mümkün değildir. Örneğin, tragedyada ve komedi yazarları için bu böyledir. Biraz önce bu türlerin tümüyle dolaysız aktarımla (yani taklitle) verildiğini bizzat sen söylememiş miydin?"

"Evet, aynı edebiyatçının ikisini birden başaramayacağını."

"Bir insan aynı zamanda hem rhapsodos[128] hem de tiyatro oyuncusu olamaz, değil mi?"

"Evet, haklısın."

[b] "Her ne kadar her ikisi de taklit faaliyeti olsa da aynı kişi hem tragedyada hem de komedide layıkıyla oynayamaz, değil mi?"

"Evet, oynayamaz."

"Ve bana öyle geliyor ki Adeimantos, insan doğası yanılmıştır; bu yüzden de birçok şeyi layıkıyla

taklit edemez; yapsa bile yaptığı o taklit, taklit ettiği şeyin gerçekliğine pek benzemez.”

“Çok haklısın,” dedi.

8. “O zaman baştaki ilk ilkemize bağlı kalarak diyebiliriz ki, bekçilerimizin bütün öteki işleri bırakıp, kendilerini sadece ülkemizin özgürlüğünü korumak ve devam ettirmek işine adanmalarını ve bu amaçla ilişkili olmayan bütün işlerle ilgilerinin kesilmesini istiyorsak bir şey taklit etmek de dahil olmak üzere bekçilikten başka hiçbir şeyle uğraşmamaları gerekir.

[c] İlle de bir şeyi taklit edeceklerse, ta çocukluktan beri, kendi işleriyle ilgili olan ve kendilerine yaraşacak cesaretli, ölçülü, dindar figürleri, özgür erkekleri ve bu türden başka şeyleri taklit etsinler. Bunun dışında kölelere özgü işleri ya da başka çirkin şeyleri ne kendileri yapsınlar ne de taklit edebilsinler ki, taklitçiler olmaktan çıkıp bu şeylerin tadını çıkaran insanlara dönüşmesinler.

[d] Yoksa, insanın çocukken yapmaya başladığı taklitlerin yavaş yavaş birer alışkanlığa dönüştüğü ve bu alışkanlıkların da insanın mizacının ikincil bir parçası olmaya başlayarak onun bedenini, dilini ve düşüncesini etkilediği hiç dikkatini çekmedi mi?”[129]

“Çekti, tabii ki.”

“O zaman,” dedim, “becerikli, erdemli birer erkek olsunlar diye, özenle yetiştirmeye çalıştığımız kimselerin, erkek oldukları halde bir kadını taklit edip canlandırmalarına izin vermemeliyiz; ister genç ister yaşlı bir kadını olsun, erkekle kavga eden ya da tanrılara karşı günah işleyen ve sözde mutluluğuyla şişinip duran

[e] ya da bahtsız, acı çeken ve yanıp yakınan, hatta hasta, âşık, hamile bir kadını taklit etmelerine müsaade etmemeliyiz.”

“Evet, kesinlikle.”

“Ayrıca, fahişeleri ve köle erkekleri de kölelik yaparken taklit etmemeliler.”

“Doğru.”

“Demin söylediğimiz insanların tam tersi özelliklere sahip olan, sarhoşken veya ayıkken

[396a] birbirlerine bağırıp çağıran, küfür eden, birbirlerini alaya alan veya gerek ahbaplarına gerekse kendilerine karşı sözle veya eylemle bu türlü saldırganlıklarda bulunan kötü ve yüreksiz insanları da taklit etmemeliler. Bir de her ne kadar deli ve kötü insanların nasıl davrandıklarını bilseler de onların yaptıklarını yapmamalı veya onları taklit etmemeliler.”

“Çok haklısın.”

“Peki, demircilerin, [b] diğer zanaatkârların, gemicilerin ya da forsaların,[130] kürekçilerin ve onların şefinin rolünü oynasınlar mı bu taklitçiler?”

“Olur mu öyle şey! Zihinlerini, kendi yaptıkları işler dışındaki şeylerle yormalarına bile izin verilmeyecek ki!”

“Peki atların kişnemesini,[131] boğaların böğürmesini, ırmakların çağılıtısını, deniz dalgalarının gürültüsünü, göğün gürlemesini ve buna benzer şeyleri taklit etmelerini hoş karşılayabilir miyiz?”

“Delileri taklit etmeleri ya da deliliğin tuzağına düşmek yasak ya!”

“Bu söylediğinden şunu çıkarıyorum ki hakikaten edebi canlandırmanın, gerçekten becerikli, çalışkan ve soylu erkeğin

[c] söyleyecek bir şeyi varsa, konuşabileceği bir türü ve bunun da karşı biçimi var; başka kişilikteki veya başka bir şekilde yetişmiş insanların benimseyeceği türdür bu.”

“Hangi türü kastediyorsun?”

“Farz edelim ki, düzgün karakterli bir adam, başka bir becerikli, dürüst adamın sözünü veya eylemini aktarmak istedi. Kendisini onun yerine koyup onu taklit etmesi gayet doğaldır ve bunda utanılacak bir şey yoktur; bu dürüst ve becerikli adam aklı başında ve kendinden emin hareket ediyorsa; öte yandan, ancak

[d] bir hastalıkla, bir aşkla, içki veya diğer türlü durumlarla başı dertte olan

bir insanı pek taklit etmek istemeyecektir. Diyelim ki bu dürüst insan, kendisine layık olmayan, saygı duyulmayacak biri ile karşılaştı; onun hiçbir yanına benzemek istemeyecektir; ancak belki, berikinin iyi bir şey yaptığı durumlarda, kısa bir süre için onu taklit edecektir; bunun dışında onu taklit etmekten utanır. Çünkü böyle insanları taklit etmeye pek alışık olmadığı gibi, bunu beceremez ve kendisini kötü adamların yerine geçirip onların biçimlerine girmeye ne akli ne de gönlü razı olur

[e] çünkü ruhen nefret etmektedir ondan; ancak şaka olur yapacağı taklit.”

“Elbette,” dedi.

9. “Diyebiliriz ki, bu adam, Homeros’un biraz önce bahsettiğimiz destanlarındaki anlatım biçimini kullanır. Yani, anlatımı hem doğrudan hem de dolaylı aktarımı barındırır; ancak doğrudan aktarım (konuşma), yapıtının küçük bir kısmını oluşturacaktır. Yanlış mı şimdi bu söylediklerim?”

“Ne yanlış, olur mu hiç? Bu gerçekten de bir insanın bir şeyi nasıl anlatması gerektiğini iyi özetliyor.”

[397a] “Şimdi gelelim bunun tersine,” diye sözüme devam ettim. “Bu tarzı benimseyen bir insan, değersiz biri olduğu ölçüde, her şeyi taklit etmekte de o kadar fütursuz olacaktır. İyiymiş, kötüymüş, fark etmez, her şeyi taklit etmeye hazırdır o. Öyle şaka niyetine yapmaz bunu; herkesin karşısında ciddi ciddi her şeyi taklit edebilir. Örneğin, gök gürültüsünü, rüzgârın uğultusunu, dolunun yağışını, dingillerin, makaraların, boruların, zurnaların, kavalların ve bütün diğer çalgıların sesini. Bununla da kalmaz, bir köpek gibi havlamaya, koyun gibi melemeye,

[b] kuş gibi ötmeye kalkışır; ses ve hareketleri ya tamamen dolaylı ya da çok az doğrudan taklit edecek (aktaracaktır).”

“Bu da zorunlu bir sonuç!”

“Anladın değil mi şimdi iki türlü canlandırma tarzından ne kastettiğimi?”

“Evet, anladım.”

“Bu canlandırma tarzının birinde, çok az değişiklik vardır ve bu canlandırma tarzına uygun ses çeşidi ve ritim[132] kullanılırsa, iyi bir canlandırıcı (anlatıcı) hemen hep aynı ses tonunu kullanır; çünkü ses iniş-çıkışları azdır;

[c] aynı şey uygun ritim için de geçerlidir.”

“Evet, aynen böyle olur.”

“O zaman, diyebiliriz ki bütün ozanlar ve anlatıcılar ya bu iki tarzdan birini ya da ikisinin karmasını kullanırlar. Öyle değil mi?”

“Mecburen!”

[d] “Peki, şimdi biz ne yapalım? Bu tarzların hepsinin devletimizde kullanılmasına göz yumalım mı? Yoksa iki tarzdan birisini mi ya da ikisinin karmasını mı alalım?”

“Bence, karma olmayan salt tarzı.”

“Haklısın Adeimantos, ama bu ikisinin karması da aslında hoştur. Ve işin gerçeği, çocuklar, onların bakıcıları ve sıradan halk kesimi arasında en sevilen tarz da senin seçtiğin tarzın tam tersi olan o ikinci tarzdır.”

“Bunu yadsımıyorum zaten.”

[e] “Ama sanırım, sen diyeceksin ki, bu ikisinin karması olan tarz belki bizim devletimize uymaz, çünkü bizde her insan tek bir iş yaptığı için iki ya da daha fazla düşünce tarzına sahip kimse bulunmayacaktır.”

“Evet, bunu demek istiyorum.”

“İşte bu yüzden, sadece bizim devletimizde bir kunduracının yaptığı tek iş, kunduracılıktır; bir de üstüne kaptanlık edemez; çiftçi de yalnızca çiftçilik yapar; yanında bir de yargıçlık yapamaz; asker de askerdir, ayrıca ticaretle uğraşamaz. Bu herkes için de böyledir. Öyle değil mi?”

[398a] “Evet, haklısın.”

“Bu yüzden, günün birinde akıllılığı sayesinde, her şeyi taklit etmesini bilen, her şeyi yapması

mümkün birisi gelip de bize kendini tanıtip şiirlerini okumaya kalktığında, onun ne kadar hoş, kutsal ve harika bir varlık olduğunu söyleyerek, önünde derin bir saygıyla eğiliriz. Ama, aynı zamanda ona, devletimizde onun gibi bir insan olmadığını ve böyle insanların da buraya giremeyeceğini kibarca söyleriz. Başına kokular döküp, boynuna yün sargılardan bir çelenk takarak, onu başka bir devlete uğurlarız; bize gelince, yararlarından ötürü çok daha katı, sert bir edebiyatçıyı yeğleriz.

[b] Zaten ancak böyle bir insan askerlerin nasıl eğitilmesi gerektiğini tartışırken ortaya koyduğumuz ilkelere sadık kalabilir ve anlatısını bu ilkelere göre biçimlendirip en uygun olanı canlandırır.”

“Evet, elimizden gelse böyle yapardık.”

“O zaman, sevgili dostum, müzik eğitiminin konuşmalarla ve anlatıyla ilgili kısmını yeterince ele aldık sayılır. Neyin, nasıl söylenmesi gerektiğini epey irdeledik.”

“Bence de öyle!”

10.

[c] “Şimdi ezgi ve şarkıyı konuşmak kaldı geriye.”

“Evet, devam edelim.”

“Daha önceki söylediklerimize bağlı kalırsak bu konuda önereceklerimizi herkesin tahmin etmesi pek güç değil aslında.”

Bunun üzerine Glaukon, gülümseyerek, “Sokrates, korkarım bu ‘herkes’ sözcüğü beni içermeyecek, çünkü ezgilerle ve melodilerle ilgili söyleyeceklerini az çok tahmin edebilsem de tam olarak ne diyeceğini kafamda netleştiremiyorum.”

“Fakat en azından, [d] şarkının söz, makam ve ritim olmak üzere üç şeyden oluştuğunu kesin olarak söyleyebilirsin.”[133]

“Doğru!”

“Şarkıyla icra edilen sözler ile diğer şarkıyla söylenmeyen sözler arasında bir fark yoktur. Her ikisi de bizim biraz önce ortaya koyduğumuz kurallara uymak durumundadır, değil mi?”

“Evet.”

“Makam ve ritmin de söze uyması gerekir, öyle değil mi?”[134]

“Kesinlikle.”

“Demiştik ki, bir şeyden bahsederken, sözlerimizde hüznün, ağlama, feryat, sızlama olmamalı.”

“Haklısın.”

[e] “Peki söyle bana, hüznü makamlar hangileridir? Müzikle uğraşan sensin, bilirsin.”

“Karma Lydia[135] makamı, tiz Lydia makamı ve buna benzer makamlar hüznü makamlardır, örneğin.”

“O zaman bence, bu tarzlar yasaklanmalı. Bunların bırak erkekleri, erdemli kadınlar için bile hiçbir faydası yoktur. Öyle değil mi?”

“Çok haklısın.”

“Bir de şunu biliyoruz ki bekçilerimize sarhoşluk, gevşeklik, uyuşukluk da hiç yakışmaz.”

“Tabii ki.”

“Peki, makamlar arasında gevşeklik yaratanlar; içki masalarında dinlenenler hangileridir?”

“Çözük dediğimiz İonya ve Lydia makamları böyledir.”

[399a] “Peki bunların savaşçılara bir yararı var mıdır?”

“Tam tersine,” dedi. “Bunlar hiçbir işe yaramaz askerler için, ama senin de elinde kala kala Dor ve Frigya[136] makamları kaldı.”

Ben de dedim ki, “Ben makamlardan anlamam. Ama bence öyle bir makam olmalı ki, savaş veya benzeri durumlarda herhangi bir tehlike anında, başına ne gelirse gelsin, yaralandığında, hatta ölümle yüz yüze geldiğinde bile, bunun üstesinden gelmek için canını dişine takan ve asla yılmayan yürekli

adamın sesini hissettirsin.

[b] Ya da barış ve rahatlık zamanında kullanılan öyle bir makam olmalı ki, bu da, istediğini elde ederken hiçbir şekilde şiddete başvurmayan, onu barışçıl yollarla elde etmek isteyen, her zaman insanlara veya tanrıya karşı ikna ve rica yollarına başvuran ve başkalarının ricalarına da kulak asıp değer veren; istediğini elde ettiği zaman alçakgönüllülüğünü ve ihtiyatlılığını koruyup ölçülü ve makul davranabilen erkeklerin sesini bize ulaştırsın. İşte ben, birisi taşkın birisi dingin, felaketle karşı karşıya olan ya da mutlu, yürekli olanlarla alçakgönüllü, aklı başında erkeklerin makamlarını arıyorum.

[c] Varsın elimizde sadece bu makamlar kalsın.”

“Demin saydığım, Dor ve Frigya makamları kalacak yani?”

“Demek ki ezgilerimizde ve şarkılarımızda sadece bu makamları kullanırsak da çok telli, bütün makamları çıkarabilecek enstrümanlara ihtiyacımız olmayacak.”[137]

“Sanıyorum öyle olacak.”

“Öyleyse, üç köşeli çalgıları, harpları ve çok telli kompleks sazları yapan

[d] ustaları ülkemizde tutmaya gerek kalmayacak.”

“Öyle gözüküyor.”

“Peki, flüt yapanlar ve flüt çalanlar ülkemizde kalabilirler mi? Bütün enstrümanlar içinde en çeşitli sesleri çıkarabilen müzik aleti flüt. Hatta, diğer bütün çeşitli sesleri çıkaran aletler flüte öykünülerek yapılmıştır.”

“Aynen öyle.”

“O halde kentimizde kullanılabilir aletler olarak geriye sadece ‘lyra’ (lir) ile ‘kithara’ bir de kırsalda çobanların ‘syrinx’ i kalıyor.”[138]

“İncelememizden ortaya böyle bir sonuç çıkıyor.”

[e] “Zaten, Apollon’u Marsyas’a,[139] sazlarını da Marsyas’ın çalgılarına yeğleyişimiz boşa değil.”

“Tabii ki boşa değil.”[140]

“Mısır’daki köpek aşkına! Biraz önce zevk sefa içinde diye eleştirdiğimiz ülkemizdeki yanlışlıkları da bir çırpıda temizleyiverdik.”

“Ve bunu da son derece akıllıca yaptık.”

11. “Kalanı da temizlemeye devam edelim o zaman. Makamlardan sonra bir de ritimleri ele alalım. Onlar da aynı kurallara tabi olmalı ki bu yüzden de çeşit çeşit ritimlere, ölçülere hiç de gerek yok. Bizim arayıp bulmamız gereken, yürekli ve uyumlu, adam gibi birinin hayat ritmi.

[400a] Dizelerin uyaklarını ve melodiyi bu ritme uymaya, onu dikkate almaya ve izlemeye zorlamalıyız; yoksa ritmi onlara değil. O zaman, söyle bana bu ritimler neler olabilir? Biraz önce ne tür makamlara ihtiyacımız olduğunu söylediğin gibi şimdi de ne tür ritimlere ihtiyacımız olduğunu söylemek senin görevin.”

“Zeus adına, korkarım bunun yanıtını veremeyeceğim,” dedi. “Bildiğim tek şey ölçüleri meydana getiren üç çeşit, makamları ortaya çıkaran da dört çeşit ritmin olduğu. Ama hangi ritim ne tür yaşayış biçimini yansıtan sözlere uyar, onu bilemem.”[141]

[b] “O zaman Damon’a danışmak farz oldu. O hangi ölçülerin alçaklığa, edepsizliğe, hiddete, hangilerinin de bunların tam tersi durumlara uyduğunu iyi bilir. Tam emin değilim, ama, o ‘karma enhoplions’, ‘daktylos’, ‘heroos’ gibi birtakım ritimlerden bahsediyordu. Bunları nasıl birbirinden ayırıyordu, pek fikrim yok. Yanılmıyorsam, bunların aşağı ve yukarı vuruşlarını birbirine denkleştiriyor ve bunlara uzun ve kısa sesler ekliyordu. Yine, tam emin olmamakla beraber, ‘iambos’ ve ‘trokhaios’ adını verdiği iki ritme de uzun ve kısa sesler ekliyordu.

[c] Bazı durumlarda da ya ölçüyü, ya ritmi ya da her ikisini de ya beğeniyor ya da kötü buluyordu. Neden böyle onu tam bilemeyeceğim. İsterseniz bu konuları Damon’a bırakalım.

Bilmediğimiz bir konuda tartışma yürütmek zor olacak.”

“Evet, zor olacak.”

[d] “Fakat, zarafetin ve uyumsuzluğun iyi ve kötü ritimle ilişkili olduğunu tahmin etmek pek de zor olmasa gerek.”

“Evet, bence de kolaylıkla bu yargıya ulaşılabılır.”

“Denilebilir ki, iyi bir ritim iyi bir üsluba, kötü bir ritim de kötü bir üsluba eşlik eder. Aynen güzel ve güzel olmayan melodide olduğu gibi; neydi bizim ilkemiz: Sözlerin ritim ve makamlara değil, ritim ve makamların sözlere (içeriğe) uyması gerekir.”

“Bence de, ritim ve makam sözlere (içeriğe) uygun olmalı.”

“Peki, söz ve üslubun niteliği insanın ruhunun karakterine bağlı değil midir?”

“Evet, öyledir.”

“Ve geriye kalan tüm şeyler de üsluba bağlıdır.”

“Evet.”

“O zaman içeriği ile güzel melodi

[e] soylu tavır ve iyi ritim ‘temiz yüreklilikten’ (saflık ve iyi karakterden) türer; bunu derken mantıksızlığı, bölüğü güzelleştirmek istemiyorum; kastettiğim, karakteri hakikaten iyi ve güzel olan bir zihinsel, entelektüel tarz.”

“Çok haklısın.”

“Ve bizim gençlerimiz, hayattaki sorumluluklarını yerine getirmek istiyorlarsa bu olumlu nitelikleri elde etmeye kendilerini adanmalı.”

“Evet, kesinlikle.”

[401a] “Bu nitelikleri, resimde ve diğer bütün yaratıcı ve yapıcı sanat faaliyetlerinde bulmak hiç de güç değildir. Dokumacılık, nakkaşlık (nakışçılık), mimarlık ve diğer bütün sanat dalları bu niteliklerle doludur. Hatta, cisimlerin (vücutların) ve yetişmiş her şeyin doğası, çünkü hepsi de soylu ya da çirkin tavrı barındırır. Çirkinlik, uyumsuzluk kötü ritim ve kötü karakterden bağımsız düşünülemezler; güzellik ve uyum ise iyiliğin ve erdemin kardeşleri ve özdeşleridir.”

“Katılıyorum.”

12. [b] “Peki eserlerinde iyi bir karakteri yansıtma baki beklediğimiz kimseler sadece edebiyatçılar mı olacak? Öbür sanatçıları da göz önüne alarak, onların da eserlerinde karakersiz olanı, ölçsüzlüğü, bayağılığı, köleye özgü olanı, ilkesizliği resimde, mimaride ve diğer tüm yaratıcı faaliyetlerde işlemelerini yasak etmeyecek miyiz? Bizim bu kurallarımıza uymayacak tarzda sanat etkinliğinde bulunanlara izin vermemeliyiz ki bekçilerimiz kötülüğün görüntüleriyle yetiştirilmesinler.

[c] Buna izin verirsek, bekçilerimiz çobansız kalmış sürüler gibi, otlaklarında serbestçe yayılarak ve farkında olmadan da birçok zehirli ot yiyerek ruhlarında gittikçe büyüyen bir kötülük biriktireceklerdir. Bize lazım olan asıl sanatçı ruhunun karakteri sayesinde gerçek güzelliği ve soylu olanı hissedip ayırt edebilen yetenekli sanatçılardır; çünkü ancak bu yolla, gençlerimiz tertemiz bölgelerden esen rüzgârın havasını solur gibi,

[d] daha çocukluklarından itibaren bunları güzel söze benzetebilirler.”

“Bundan daha soylu bir eğitim nasıl olabilir ki?”

“İşte, bu yüzdendir ki Glaukon, müzik en önemli eğitim aracıdır, çünkü ritim ve makam ruhumuzun derinliklerine kadar sokularak bizi çepeçevre sarar, ona soylu davranış kazandırır. İnsan doğru bir müzik eğitimi almışsa, ruhu da güzelleşir, aksi halde tersi olur.

[e] Öte yandan layıkıyla müzik eğitimi almış bir insan sanattaki ve doğadaki hataları ve eksiklikleri en dikkatli kişi olarak bir bakışta sezeceği için de –haklı olarak hata ve çirkinliklere isteksiz olacak– güzel şeyleri sevip övme ve ruhunu onlarla besleme imkânı bulup kendisini de “güzelleştirir”, “kusursuz” biri olur.[142] Çirkin şeyleri de, daha çocukluğundan itibaren, haklı olarak yerecek ve

[402a] zihnine yerleşmeden önlemeyi bilecektir. Sonra akıl uyandığında, onun, dediğimiz gibi yetişmiş olan ile özünde benzer olduğunu fark edip akli selamlayacaktır.”

“Bu nedenle sanırım, en başta eğitim müziğe dayanmaktadır.”

“Biliyorsun, okuma yazma öğrenirken az sayıda olan harflerin aslında bütün yazılarda tekrarlanan unsurlar olduklarını görüp, bu unsurların küçük kelimelerde mi, yoksa büyüklerde mi yer aldıklarının fark etmediğini

[b] ve işin bu yanının önemsiz olduğunu anlayınca yazıya güveniyoruz; aksini yapsak, harflerin her ilişkisini mınıcıklaşak, okumayı öğrenemeyiz.”

“Doğru.”

“Ve yine, harflerin kendilerini öğrenmeden onların suda veya aynadaki yansımalarını tanıyamayız. Çünkü hem harflerin kendilerinin hem de onun yansımalarının bilgisi, aynı sanatın ve aynı inceleme alanının konusudur.”

“Kesinlikle.”

“Öyleyse, iddia ediyorum ki, tanrılar adına, ölçülülüğün, cesaretin, cömertliğin ve yüce yürekliliğin ve bunların kardeşlerinin ve karşıtlarının, çevremizdeki hayatın her yerindeki ‘temel biçimlerini’[143] öğrenip bunların her yere içkin olduğunu görmeden, onları ve yansımalarını (imgelerini), büyükmüş küçükmüş aldırmandan ve hepsinin aynı öğrenimin ve sanatın parçası olduklarını fark etmeden, ne kendimizin ne de eğitime çalıştığımız

[c] bekçilerimizin müzikal (yönden) eğitileceğini ve yetiştirilebileceğini sanmıyorum.”

“Mecburen!”

[d]

“Güzel ruh soyluluğu ile ona uygun olan ve onun ile ahenk kuran dış biçim, her ikisi de aynı biçimin damgasını taşıyan bu iki yan buluşurlarsa, bunu görebilen herkes için en güzel manzaradır bu.”[144]

“Peki en güzel olan şey aynı zamanda en sevilesi şey değil midir?”

“Öyledir.”

“O zaman, bu ideale en yakın insanları sever eğitilmiş (aydın) kişi; o yakınlığa kavuşmamış olanları sevmeyecektir.”

“Tam böyle değil aslında, ruhunda kusur olanları sevmez, ama bedensel bir zaafa sahip olan bir insanı sevmeye katlanabiliriz.”

[e] “Anlıyorum, senin sevdiğin böyle kimseler var ya da vardı! Bunu anlayabilirim. Fakat, şimdi söyle bana, aşırı zevk, ölçülü, ağırbaşlı olmakla bağdaşır mı?”

“Olur mu hiç öyle şey,” dedi. “Haz da, acıdan daha az almazken aklımızı başımızdan.”

“Peki haz ile öteki beceri bağdaşır mı?”

[403a] “Bağdaşmaz tabii ki.”

“Peki, kibir ve ölçsüzlükle bağdaşır mı?”

“Hem de nasıl.”

“Peki, cinsel aşktan daha büyük ve daha şiddetli bir zevk (haz) var mıdır?”

“Hayır!”

“Gerçek aşkın özü, güzeli ve düzenli olanı, ölçülü ve uyumlu bir şekilde sevmektir, değil mi?”

“Öyledir, elbette.”

“O zaman ne çılgınca ne de ölçsüzce ve azgınca olan hiçbir şey gerçek aşk ile bir araya getirilmemeli.”

“Evet.”

[b] “Tensel haz da gerçek aşk ile buluşamaz; âşıklar da oğlanları, doğru ve sahici bir şekilde

seviyorlarsa, bu sevgi de tensel sevgi ile birleşmez!”

“Evet, kesinlikle Sokrates, bunların gerçek aşkta yeri olamaz.”

“Sanıyorum ki kafamızda tasarladığımız devletin kuruluşunda sen de şöyle bir yasanın çıkarılmasından yanasın: Gerçek aşkla seven âşık, sevgilisini (oğlan, delikanlı) ikna edince, bir babanın oğlunu sevdiği gibi sevmeli öpmeli ve okşamalı onu, güzelin adına. Bunu yapamıyorsa, birlikte olmak için çabaladığı delikanlı ile, bu ilişkide görünenden fazlası yaşanmış

[c] izlenimi vermektan kaçınarak birlikteliği sürdürmelidir. Aksi halde gerek eğitim gerekse güzellik duygusu bakımından, kusurlu olduğu suçlamasına katlanmak zorunda kalacaktır.”

“Kesinlikle katılıyorum,” dedi.

“Müzik hakkında bu kadar konuştuğumuz yeter. Çok iyi bir noktada, şu sonuca ulaşarak bitiriyoruz aslında: Müziğin amacı güzellik sevgisi değil de nedir?”

“Güzellik sevgisidir, tabii ki, ne olabilir ki?”

13. “Şimdi sırada jimnastik var. Çocuklarımız bir de jimnastikle eğitilirler, öyle değil mi?”

“Kesinlikle.”

“İdman eğitimi de aynı müzikte olduğu gibi insanın daha çocukluk çağlarında verilmeye başlanmalı. İnsanın hayatı boyunca sürecek bu eğitimde son derece dikkatli olunmalı.

[d] Bu konuda benim şöyle bir düşüncem var. Umarım bu düşünce üzerinde tartışır ve bereber bir sonuca varırız. Bence, ruhu güzelleştiren şey iyi yapılmış bir bedenden kaynaklanan bir üstünlük değil; insanın bedenini iyi yapılmış kılan, onun sahip olduğu güzel ruhtan kaynaklanan bir üstünlüktür.”

“Katılıyorum.”

[e] “O zaman, önce zihnin nasıl eğitileceği konusuna odaklanıp buradan yola çıkarak da bedenle ilgili ayrıntıları ortaya koysak ve uzun uzadıya konuşmadan, sadece genel örnekleri vermekle yetinsek iyi olmaz mı, ne dersin?”

“Çok iyi olur.”

“Demistik ki, bekçilerimiz sarhoşluktan kaçınmalılar. Hatta, sarhoş olup da feleğini şaşırarak en son kişiler onlar olmalı.”

“Evet,” dedi, “bir bekçinin, başkaları tarafından korunması gibi bir durumun ortaya çıkması çok saçma olurdu.”

“Peki, beslenmeleri konusunda ne söyleyebiliriz? Bizim yetiştirdiğimiz insanlar büyük mücadelelerin savaşçıları değil mi?”

“Öyleler.”

[404a] “O zaman, bizim şimdiki atletlerimizin yaşama tarzı onlara uyar mı?”

“Niye uymasın?”

“Korkarım, böyle bir (yeme, yaşama tarzı) bu insanları son derece uyuşuk hale getiriyor ve sağlığa zararlı oluyor. Bu atletlerin, hayatları boyunca uyuduklarının, kendilerine özgü yaşama tarzından birazcık olsun sapacak olsalar tehlikeli hastalıklara yakalandıklarının farkında değil misin?”

“Farkındayım tabii ki.”

“Bizim savaşçı atletlerimizin daha ince elenip sık dokunmuş idmanlara ihtiyacı var; keskin bakışlı, iyi gören, işiten ve koku alan köpekler gibi olmalı, ayrıca uzak yerlere sefere çıktıklarında,

[b] değişik şeyler yiyip içtiklerinde veya yazın kavurucu sıcaklığa, kışın soğuk ayazına maruz kaldıklarında dayanıklılıklarını ve sağlıklarını koruyabilmelidirler.”

“Ben de aynı kanıdayım.”

“Bence, mükemmel bir jimnastik, daha önce sözünü ettiğimiz müziğin ikiz kardeşidir.”

“Nasıl yani?”

“İyi bir jimnastiğin, hele iyi bir askeri jimnastiğin müziğimiz gibi soylu ve güzel olması gerekir.”

“Biraz daha açar mısın?”

“Ne demek istediğimi Homeros’tan öğrenebilirsin aslında. Biliyorsun, Homeros, sefere çıkan askerlerini ziyafetlerle besler; ama Hellespontos’un[145] kıyılarında oldukları halde onların ne balık[146][c] ne de haşlanmış et yemesine izin verir. Sadece askerlerin kolayca pişirebilecekleri kızartma et bu ziyafete dahildir; çünkü kızartma et yapmak için, sefere çıkarken beraberlerinde kapacak götürme zahmetine katlanmak gerekmez; gereken tek şey ateş yakmaktır, o kadar.”

“Doğru!”

“Fakat, yanılmıyorsam, Homeros çeşnilerden, baharattan hiç söz etmez. Zaten, her atlet formunu korumak istiyorsa bu tür şeyleri ağzına koymaması gerektiğini bilmeli. Homeros da bunun farkında ki bunlardan hiç bahsetmiyor.”

“Evet. Atletlerimiz de bunu biliyorlar ve bunları ağızlarına koymamakla çok iyi ediyorlar.”

[d] “O zaman dostum, madem sen de bu düşüncenin doğru olduğunu kabul ediyorsun, Siracusa mutfağını ve Sicilya yemeklerini savaşçılarımız için uygun görmemen lazım.”

“Tabii ki uygun görmüyorum.”

“Formunu koruması sağlıklı bir bedene sahip olması gereken bir atletin Korintos’lu[147] yosmalarla ilişki içinde olmasını onaylamazsın, değil mi?”

“Tabii ki onaylamam.”

“Attika’nın tatlılarına düşkün olmaları da kabul edilemez, değil mi?”

“Edilemez.”

“Peki beslenme ile ilgili böyle bir yaşam tarzını karmakarışık makamlardan ve ritimlerden oluşan bir ezgiye ve şarkıya benzetirsek

[e] sence doğru mu yapmış oluruz?”

“Kesinlikle benzetebiliriz.”

“Çeşitlilik orada uçarılığı, düzensizliği doğuruyorsa, burada hastalığı doğurur. Öte yandan, müzikte sadelik, ruhun ölçülü olmasını, jimnastikte sadelik de bedeninin sağlıklı olmasını sağlar.”

“Kesinlikle haklısın,” dedi.

[405a] “Bir devlette düzensizlik ve hastalık çoğaldıkça, orada mahkemeler ve hastaneler çoğalır; böylelikle tıp ve hukuk bilen insana duyulan ihtiyaç artmış olacağından, bir sürü serbest insan yargıçlık, hekimlik gibi mesleklere heves eder ve bu meslekler de böylelikle toplumdaki en saygın meslekler haline gelirler.”[148]

“Evet, aynen öyle olur.”

14. “Peki, demek ki bir devlette eğitimin kötü ve bozuk olduğunu gösteren belirtiler konusunda hemfikiriz. O devlette sadece zanaatkâr, işçi gibi sıradan insanların değil, aynı zamanda özgür, toplumun üst kesiminde yer alan erkeklerin de en usta yargıçlara ve hekimlere ihtiyaç duyması bu bozukluğun belirtisi değil midir? Bir insanın kendi hakkını aramak için dışarıdan başka kimselere başvurması, kendisini başkalarının vereceği kararlara teslim ederek, onları kendisinin efendisi ve yargıç haline getirmesi, saçma sapan bir şey olmanın ötesinde,

[b] yetiştirme tarzımızın ne kadar berbat olduğunun bir kanıtı değil mi?”

“Her şeyden de daha berbat bir şey bu.”

“Bunun rastlanabilecek en kötü şey olduğunu söylüyorsun da bir insanın bütün ömrü boyunca ya davalı ya da davacı olarak mahkemelerde sürünmekle kalmayıp suç işlemekte, hilebazlıkta, düzenbazlıkta, yalan dolanda ustalığı kimselere bırakmamakla aymazca övünmesine, bulduğu her fırsatta doğruluktan sapma ve bunun karşılığında çekeceği cezadan bir yolunu bulup kurtulma konusunda uzman olmakla böbürlenmesine ne demeli;

[c] üstelik bütün bunları şimdi bahsetmeye bile değmeyen ıvır zıvır şeyleri elde etmek için yapmasına? Çünkü o, uyuşuk, bezgin bir yargıca bağımlı olmadan yaşamının çok daha iyi ve güzel olduğunu bilmemektedir.”

“Evet, bu daha da berbat bir şey,” dedi.

“Peki,” dedim. “Bir insanın bir hekime yarasını veya mevsimlik bir deri döküntüsünü tedavi

ettirmek için değil de

[d] aylıklık ve daha önce bahsettiğimiz o kötü beslenme ve hayat tarzı yüzünden içini bir bataklığa çeviren ‘hırıltı’ların ve ‘hava’ların doldurması nedeniyle gitmesi ve Asklepios’un[149] o parlak çocuklarının bu hastalıklara ‘iç akıntısı’ ve ‘iç şişkinliği’ gibi isimler vermek durumunda kalması da berbat bir şey değil midir?”

“Gerçekten de tuhaf hastalık adları bunlar.”

“Asklepios’un zamanında bunlar yoktu sanırım.

[e] Bunu, Truva’da yaralanan kahraman Eurypylos’a[150] hizmetçiler içine arpa unu ve iyice rendelenmiş peynir karıştırılmış Pramnos şarabı içirdiklerinde, oğullarının onu yermemesinden çıkartıyorum,

[406a] İnsanın ısını artırıcıdır bu;[151] halbuki, Asklepios’un oğulları bunda bir sakınca bulmadıkları gibi, onu tedavi etmeye çalışmakta olan Patroklos’u azarlamazlar.”

“Aslında, böyle bir iksirin bu durumdaki bir insana ilaç niyetine verilmesi çok garip bir durum.”

“Hayır, günümüzde hastalık sonrası bakımda ancak işe yarayan yaygın hekimliği düşünecek olursan, Asklepios’un hekimleri, Herodikos’tan önce, iddia edildiği gibi, bu yöntemi yeterli bulmuyorlardı. Aslında bir jimnastik öğretmeni olan Herodikos, amansız bir hastalığa yakalanınca,

[b] jimnastikle hekimliği birleştirmiş, en başta kendisine daha sonra da tüm dünyaya işkence olmuş bu yöntemi geliştirmiştir.”

“Nasıl olmuş bu?”

“Ölümü uzatarak! Yakalandığı ölümcül hastalığını adım adım izlemiş, ama bir türlü tedavi edememiş gördüğüm kadarıyla.[152] Bütün hayatını bu hastalığı atlatmaya ve ömrünü uzatmaya adanmış. Her gün uyguladığı sıkı perhizden azıcık saptığında içi içini yermiş. Tüm bunları yapınca da, bilgeliğin gücüyle ihtiyarlık çağına kadar ölümünü geciktirebilmiş, çok yaşamış.”

“Böyle bir çaba, böyle bir mükafatı hak ediyor tabii.”

[c] “Evet,” dedim. “Gerçekten de hak edilen bir mükafat. Ama şunu anlamamış ki, Asklepios’un kendi öğrencilerine böyle bir tedavi yöntemini öğretmemesinin sebebi onun bilgisizliğinden veya deneyimsizliğinden değil, onun, iyi yönetilen bir devlette herkesin devam etmek zorunda olduğu bir iş olduğunu, kimsenin sürekli hasta olup, kendine bakmakla ömrünü geçiremeyeceğini bilmesiydi. Aslında, bir işçinin, zanaatkârın kendi hastalığını ömür boyu tedavi etmeye uğraşmasının saçma olduğu açık olduğu halde, ona bir diyeceğimiz olmaz da, aynı şeyi zengin bir insan için söyleyebilir miyiz bilemiyorum.”

“Ne demek istiyorsun?”

15.

[d] “Bak şimdi, bir doğramacı (marangoz) hekime gittiğinde, ondan kusturucu veya hastalığını içinden çıkarıcı bir ilaç vermesini veya yarasını dağlamasını ya da vücudundaki hastalıklı bölümün kesilmesini istemek gibi hızlı etkilere sahip, kısa vadeli tedavi yöntemleri talep eder. Ama hekim perhiz yapmasını, başına bir sargı sarılmasını isterse hiç düşünmeden, hasta olmaya zamanı olmadığını, önündeki işi bırakıp hastalığını tedavi etmeye adanmış hayatın ne kendisine ne de devlete hiçbir fayda getirmeyeceğini söyler ve tedaviden vazgeçer; hekimi başından defeder,

[e] her günkü yaşam tarzına geri dönerek ya iyileşip işinin başına döner ya da bedeni dayanacak güçte değilse ölür ve daha fazla acı çekmekten de kurtulmuş olur.”

“Evet, bu sosyal tabakadan birinin hekimlik sanatını doğru icra etmesi budur.”

“Ayrıca o işi yapmazsa, yaşamının bir faydası ve anlamı kalmayacağı bir iş sahibi olduğu için.”

“Doğru söylüyorsun.”

[407a] “Fakat, zengin birinin yapmadığı takdirde yaşamasını engelleyecek hiçbir iş yoktur.”

“Evet, böyle söylemek yanlış olmaz.”

“Ne demiş Phokylides,[153] ‘İnsan önce ekmeğini kazanmalı, sonra erdemini peşine düşmeli’.”

“Bence insan daha önce de yapmalı bunu.”

“Gel, şimdi bu tartışmaya girmeyelim. Ama kendimize şu soruları soralım: Zenginin hayatının yaşamaya değer olması için erdemli davranma

[b] zorunluluğu var mıdır? Yoksa, sağlığa kafayı takmanın bir marangozu ve öteki meslekleri dikkatli çalışmaktan alıkoyması, (zenginin durumu) Phokylides’in uyarısı ile bağdaşır mı?”

“Zeus adına, jimnastiğin de ötesine geçen böyle aşırı bir sağlık düşkünlüğü şüphesiz her şeyden daha büyük bir engeldir. Böyle bir aşırı kaygı, insanın ev işlerini yapmasını, oturarak yapılan meslekleri icra etmesini ve savaşlarda hakkıyla dövüşmesini engeller.”

“Her şeyden öte, bunun en büyük sakıncalarından biri de, insanın

[c] kendisi üzerine düşünmesini, kendisini inceleyip anlamasını engellemesidir; çünkü böyle bir insan, derin düşüncelere daldığında başının ağrımasından, dönmesinden korkar, başına böyle bir şey geldiğinde de bunun sebebinin felsefe olduğunu düşünür. Zaten böyle bir aşırı sağlık düşkünlüğü, insanın neyin erdemli bir davranış olduğunu düşünmesini, erdemli davranmasını engeller; çünkü kafasına sağlık meselesini takmış bir insan, böyle derin düşünceler içine girdiğinde hastalandığını sanır.”

“Doğru söylüyorsun.”

“O zaman, diyebiliriz ki, Asklepios bu durumun çok iyi farkında olduğundan, bedenlerinin doğal yapısı ve yaşama tarzları itibarıyla

[d] sağlıklı olan, ancak belli bir hastalık çeken insanlar ve böyle bir durum için tedavi sanatını öğretmiştir. İlaçlarla, ameliyatlara onları tedavi etmiş ve devletin çıkarlarını düşünerek onlara eskisi gibi yaşamalarını günlük faaliyetlerini aksatmamalarını tembih etmiştir. Bedeni bir hastalık tarafından esir alınmış hastalara gelince, onları içe akıtma, içe boşaltma gibi birtakım aşamalar izleyen, uzun süreli yöntemlerle tedavi etmeye kalkmamış; ‘bu adamların niye boş yere ömrünü uzatıp, zayıf bünyeli çocuklar dünyaya getirmelerine fırsat vereyim’ diye düşünmüş; ne kendine ne de devlete bir faydası dokunmayacak,

[e] ömrünü normal seyri içinde yaşayamayan bir insanı tedavi etmeye gerek duymamıştır.”

“Senin, Asklepios akıllı bir devlet adamıymış!”

“Gerçekten de çocuklarına yansımış

[408a] bu özellik; baksana çocukları bir yanda Truva önünde kahramanca çarpışırken, bir yandan da söz konusu tedavi biçimini hayata geçirmişler. Ya da hatırlarsan, Pandaros’un Menelaos’u[154] okla yaralayıp açtığı yaradan nasıl,

‘Kanı emdiklerini, üzerine ferahlatıcı ilaçlar serptiklerini.’

Ama asla şunu yiyeceksin, bunu içeceksin diyerek Eurypylos gibi zorlayıp, onu perhize tabi tutmamışlar;

[b] çünkü, yaralanmadan önce sağlıklı ve düzenli bir yaşam tarzına sahip olan bu insanlara ilaçlar yeterli olmuş. Yaradılıştan hasta olan ve hayatını ölçüsüzce geçiren bir insanın ise ne kendine ne başkalarına bir faydası olmadığına inanırlarmış; bu tür insanlar Midas’tan[155] da zengin olsalar, onların derdine çare aramayı reddetmiş Asklepios’un oğulları.”

“Şu Asklepios’un oğulları da pek zeki adamlarmış doğrusu.”

16. “Haklılar da,” dedim, “ama, tragedya ozanlarıyla Pindaros[156] bizim gibi düşünmezler. Asklepios’un Apollon’un oğlu olduğunu söylerler, fakat bir yandan da onun para uğruna

[c] artık ahı gitmiş vahı kalmış zengin bir adamı tedavi etmeye kalktığını iddia ederler. Fakat, biz daha önce söylediklerimize dayanarak, bu iddiaların ikisini de kabul etmeyeceğiz. Diyeceğiz ki, madem Asklepios bir tanrının oğluydu, neden onda para hırsı vardı? Eğer para hırsıyla hareket ettiyse, demek ki tanrının oğlu değildi.”

“Bütün bu söylediklerinde haklısın, Sokrates,” dedi, “fakat şuna ne diyeceksin; devletimizde sence de iyi hekimler olmamalı mı? Ve bu hekimler, hasta ya da sağlam demeden pek çok insana bakıp deneyim kazanmış hekimler olmalı, değil mi?”

[d] Ve aynı şekilde, en iyi yargıçlar da farklı farklı ahlaki yaradılışa sahip bir sürü insanla meşgul olan kişiler değiller midir?”

“Elbette, devletimizin çok iyilerine ihtiyacı var. Fakat, benim için iyi bir hekim, iyi bir yargıç kimdir biliyor musun?”

“Söyle de bileyim.”

“Söylemeye çalışayım. Ama sen aslında şu soruyu sormakla birbirinden ayrı iki soru soruyorsun.”

“Nasıl yani?”

“Tamam, yetenekli bir hekim çocukluktan itibaren öğrendiği mesleğini mümkün olduğu kadar çok ve ağır hastalıklara karşı uygulamış,

[e] deneyim kazanmış, hatta kendisi de pek sağlıklı olmayıp, bütün hastalıkları geçirerek onlar hakkında fikir sahibi olmuş hekimdir. Çünkü, bana kalırsa iyi bir hekim, kendi bedenini bedeniyle iyileştiremez; çünkü bu durumda bedeni iyileştiren bedenin hiçbir zaman hastalıklı olmaması ve hastalanmaması şarttır. Ruhla yapar o bunu; tedavi yapacaksa, ruhun hastalıklı olmasına da, hastalanmasına da fırsat verilemez.”

“Çok haklısın,” dedi.

“Öte yandan, yargıç bir ruhu ruhla yönetir; yasaklar getirir ruha.

[409a] Bu yüzden çocukluktan itibaren onun kötü ruhların arasında yetişmesi ve kendisini onlarla özdeşleştirmesi ve nihayetinde de her türlü kötü yola sapmış olması düşünülemez; bu durum, hekimde olanın tersine, onun başkalarının işlediği suçları kavrayabilmesini sağlamaz. Yani, bedensel bir hastalığa tutulmuş bir hekimin tıp alanında bir deneyime sahip olması durumundan farklıdır bu durum. Tersine, yargıcın sağlıklı kararlar verebilmesi için sağlıklı bir ruha sahip olması, bunun için de gençliğinde kötü işlere bulaşmamış olması şarttır. İşte bu yüzden, iyi ruhlu insanlar gençliklerinde saf görünüşlü olurlar. İçlerinde kötülük taşımadıklarından, neyin kötülük olduğunun farkında olamazlar ve dürüst olmayan insanlar tarafından hemen kandırılırlar.”

[b] “Evet, bu insanlar aldatılmaya pek açıktırlar.”

“Bu yüzden de zaten bir yargıç genç olmamalı. Kötülüğün ne olduğunu bilecek kadar yaşını başını almış olmalı. Tabii ki bunu da kendi ruhuna bakarak değil, kendi dışındaki kötü ruhlu insanların ne yapıp ettiklerini zahmetli gözlemlerle inceleyerek öğrenmeli. Kötülüğün farkına onu yaparak değil, onun bilgisine erişerek varmalı.”

[c] “Bence de ideal bir yargıç işini böyle öğrenmeli.”

“İşte sen de aradığım cevabı bulmuş oluyorsun. İyi bir yargıcın iyi bir ruha sahip olması gerekiyorsa, iyi yargıçlar ancak iyi insanlardan çıkacaktır. Öteki, şu kendini kurnaz ve uyanık sanan, feleğin çemberinden geçmiş, yoldan çıkmayı marifet sayan bir insan, kendisi gibi insanlarla karşılaşınca ustaca önlem almayı bilir, çünkü onların ne yapabileceğini içindeki kılavuz örneklere bakarak anlayabilir. Fakat yaşı ilerlemiş, deneyimli, akıllı, becerikli insanlarla karşılaşmayagörsün, hemen afallayıverir,

[d] şüpheciliğinden ötürü ahmaklığı açığa çıkar. Dürüst bir insanın kim olduğunu, onun nasıl davranabileceğini anlayamaz, çünkü kendi içinde bunun örneği yoktur. Ne varki, böyle bir insan, dürüst ve akıllı insanlardan çok, kötü insanlarla ilişki kurduğundan etrafındaki kötü insanları ve kendisini ahmak değil de çok bilgili bir adammış gibi görür.”

“Çok haklısın,” dedi.

17. “O zaman, yetenekli, iyi ve akıllı bir yargıcı böyle bir insanın kimliğinde değil, daha önce tanımladığımız kimliğin içinde arayacağız. Öte yandan, iyi eğitilmiş erdemli bir ruh, hem kötülüğün hem de iyiliğin nasıl bir şey olduğunu öğrenir.

[e] Bana kalırsa, bilgelik, kötü adamın değil, erdemli adamın sahip olabileceği bir meziyettir.”

“Bence de.”

“Demek ki böyle bir hukuk anlayışını ve belirttiğimiz gibi bir hekimliği devletimizde yasalarla sağlama alacaksın.

[410a] Bu yargıç ve hekimler, bedenlen ve ruhen sağlıklı olanlar ile uğraşmalı, bedenlerinde hastalık taşıyanları ise ölüme terk etmelidirler. Ruhunu yaradılıştan kötü ve iyileştirilemez olanları öldürmekten başka çaremiz yok.”

“Kendileri için de, devlet için de en makul yol buymuş gibi gözüküyor.”

“Ama gençlerimiz, şu bahsettiğimiz, insanı ölçülü olmaya sevk eden eğitimi alarak büyüdüklerinde, yargıçlık sanatı ile temas etmekten kaçınacaklardır.”

“Kesinlikle.”

[b] “Aynı mantığı jimnastikte benimseyen, yani basit bir jimnastik programına sahip olan birisi de zorunlu haller dışında hekimlik sanatına ihtiyaç duymayacaktır.”

“Bence de öyle olur.”

“Fiziksel gücünü artırmaktan çok, ruhundaki cesareti uyandırmayı amaç edindiği için, idmanlara ve diğer çalışmalara katlanır; yoksa kaslarını geliştirsin, güçlü olayım diye atletler gibi yemek yiyip çalışmaz.”

“Çok doğru.”

“Peki, Glaukon,” dedim, “eğitimi müzik ve jimnastik üzerine kuran biri,

[c] birçok kimsenin de sandığı gibi, bunlardan birisinin sadece ruhu, diğerinin de bedeni eğiteceğini düşünerek bu amaçla hareket etmemelidir. Sence de öyle mi?”

“Öyle de, ne amaçla yapsın peki?”

“Bence her ikisinin de amacı birlikte ruhu eğitmek ve geliştirmektir.”[157]

“Nasıl yani?”

“Müziği boşlayıp sadece jimnastikle uğraşanların veya jimnastiği boşlayıp sadece müzikle uğraşanların nasıl bir ruh haline sahip olduklarını gözlemedin mi hiç?”

[d] “Ne demek istiyorsun?”

“Birinciler vahşi ve kaba bir ruh hali içinde olurken, ikinciler gevşek ve fazlasıyla ince, saygılı oluyorlar. Demek istediğim bu.”

“Evet, bence de kendisini sadece jimnastiğe adayanlar gereğinden fazla kaba olurken, sadece zihinsel, ruhsal eğitim alanlar ise kendilerine hayır getirmeyecek kadar gevşek oluyorlar.”

“Bu vahşet, doğal özelliklerin (yaradılışın) gözüpük yanından kaynaklanır; bu yan doğru eğitilirse kişi cesur olur, ölçüyü aşan bir gerginliğin içine çekilirse acımasız, sert ve kaba biri olup çıkar. Zaten son derece açık bir durum bu.”

“Ben de aynı şekilde düşünüyorum.”

[e] “Öte yandan, yumuşaklık filozoflara özgü bir özelliktir. Abartıldığında ise aşırı gevşekliğe, bezginliğe, miskinliğe dönüşür, ama iyi yönetilirse de insanı kibar ve ölçülü kılar.”

“Haklısın.”

“Fakat bekçilerimiz bu her iki yaradılış özelliğini de taşımaları demiştik.”

“Evet.”

“Ve bunlar birbirleriyle uyum içinde olmalı.”

“Şüphesiz.”

“Bu uyumluluk da ruhu ölçülü ve cesaretli kılar, öyle değil mi?”

[411a] “Evet.”

“Uyumsuz bir insanın ruhunu da korkak ve kaba bir hale sokar.”

“Doğru.”

18. “Bir insan, lavta sesleriyle coşarak, biraz önce bahsettiğimiz yumuşak ve tatlı, melankolik makamların kulaklarından ruhuna akmasına izin verirse ve bütün hayatını tatlı tatlı şarkı mırıldanmakla geçirirse, ilk aşamada, içindeki öfkeli, tutkulu yan, ateşte eriyen demir gibi yumuşamaya başlar;

[b] yararsız, kırılğan bir şeyken, yararlı hale gelir. Ama kendini bu işe iyice kaptırıp aşırılaştırırsa da bir sonraki aşamada, o içindeki taşkınlık, cesaret erir, ruhundaki bağları bir bir koparır ve sonunda gevşek bir savaşçı haline gelir.”

“Çok haklısın.”

“Ancak,” diye devam ettim, “baştan itibaren ve doğası gereği ruhen korkaksa, hedefe çok geçmeden ulaşır; yok başta ruhen cesursa,

[c] zamanla cesareti azalarak çabuk öfkelenen biri olup çıkar; hiç yoktan köpürür, ama o hızla da öfkesi geçen biri olur. Bu tür insanlar cesur değil de, çabuk öfkelenen, şiddetli, çekilmez kimseler olurlar.”

“Kesinlikle.”

“Peki bir insan kendisini sıkı bir şekilde jimnastik yapmaya ve kendini beslemeye adayıp da [d] felsefeyle ve müzikle ilgilenmeyi bırakırsa ne olur? Yine ilk önce bedeninin iyi durumda olmasının verdiği gurur ve cesaretle eskisinden iki kat daha yürekli olmaz mı?”

“Elbette, öyle olur.”

“Peki, ya jimnastikten başka hiçbir şeyle ilgilenmez, müzik, dans gibi sanatlar ile hiçbir bağ kurmazsa ne olur? Sahip olduğunu varsaydığımız zekâ ve öğrenme isteği, bilgi ve araştırmacılıkla beslenmediği, akılcı bir tartışmada işler kılınmadığı, herhangi bir zihinsel çaba için kullanılmadığı için zayıflar, körleşir ve işe yaramaz hale gelir; çünkü bu istek bir kez işlenmediğinde, beslenmediğinde kaçınılmaz olarak körleşecektir.”

“Haklısın,” dedi Glaukon.

“Böylece bu adam, eğitimsiz, aklın düşmanı, ikna yolunu hiçbir zaman kullanmayan biri olup çıkar; [e] sözlerin ikna gücüne başvurmak yerine, boğa gibi, vahşi bir şiddetle her şeyin üzerine saldırır; ömrünü cahillik ve kabalık içinde, ölçülülük ve güzellikten yoksun olarak geçirir.”

“Doğru söylüyorsun.”

“Tanrı, insana jimnastiği ve müziği, doğrudan içindeki cesur yanın ve akıl yanının ihtiyaçlarının karşılanması için vermiştir; yoksa beden ile ruhun ayrı ayrı geliştirilmesi için değil; ya da hani ayrıca bu da olabilir, ama iki verinin birlikte eğitimi şarttır;

[412a] böylelikle ölçülü bir germe ve gevşetmeyle birlikte ahenkli sesler çıkarılsın diye yapmıştır tanrı bunu.”[158]

“Evet, bu iki sanatın verilmesinin arkasında yatan niyet buymuş gibi gözüküyor.”

“O zaman gerçek bir müzisyen ve harmoni ustası derken, bir enstrümanın tellerini akort edebilen kimseyi değil de jimnastik ile müziği en uygun biçimde birleştirip insanın ruhuna en iyi biçimde yerleştiren kimseyi kastediyoruz.”

“Son derece haklısın Sokrates.”

“Peki, düzenin (anayasanın) korunması gerekiyorsa devletimizde bir yol göstericiye[159] ihtiyaç duymayacak mıyız, Glaukon?”

[b] “Duymaz olur muyuz?”

19. “Eğitim ve öğretimimizin genel ilkelerinin bunlar olduğunu söyleyebiliriz, o zaman. Daha fazla ayrıntıya girip, yurttaşlarımızın nasıl dans etmeleri, avlanmaları gerektiğinden, atletizm ve at yarışlarını nasıl düzenleyeceklerinden bahsetmeye gerek var mı, bilmiyorum. Bu özel meselelerdeki kuralları tespit etmek daha önceki koyduğumuz ilkeleri izlediğimizde o kadar da zor bir şey olmaz.”

“Bence de!”

“Çok güzel,” diye yüksek sesle cevap verdim, “peki bundan sonraki meselemiz ne? Sanırım bir de yöneticilerle yönetilenlerin kim olacağı konusuna değinmeliyiz.”

[c] “Değinelim.”

“şüphesiz ki, yönetenler yaşlı, yönetilenler ise genç olmalı.”

“Çok doğru.”

“Ve yaşlılar arasından da en iyi olanlar yönetici olmalı.”

“Evet.”

“Çiftçiler arasında en iyileri çiftçilik konusunda en becerikli olanlar değil midir?”

“Öyledir.”

“Yöneticilerin en iyilerden oluşmasını istiyorsak onları bekçiliğe en yatkın olanlardan seçmemiz gerekmez mi?”

“Evet.”

“Bu yatkınlık, akıllı, verimli ve devletin çıkarlarına bağlılık gibi özellikleri gerektirmez mi?”

[d] “Elbette.”

“İnsanın en çok kolladığı kimse onun en sevdiği kimse değil midir?”

“Tabii ki öyle.”

“Peki en çok çıkar, yarar birliğinin bizi bağladığı şeyi sevmez miyiz? Yani onun iyi olmasının bana da iyilik getireceğini bildiğimiz kimseleri? Tabii tersi de geçerli.”

“Evet.”

“O zaman devletimizin bekçilerini seçerken, ömrü boyunca devleti için iyi olduğunu gördüğü şeyi [e] yapmaya kendisini adanmış, tersini hiçbir zaman yapmak istemeyenleri seçmeliyiz.”

“Evet, bize böyle adamlar lazım.”

“O zaman, bekçilerimizi yedisinde de yetmişinde de sürekli gözetim altında tutmalı, bekçilik için gerekli olan azimlerini koruyorlar mı, yoksa bir güç veya baştan çıkarıcı bir şey karşısında yelkenleri suya indirip devlete karşı olan görev bilinçlerinden uzaklaşıyorlar mı diye bakmalıyız!”

“Uzaklaşmakla neyi kastediyorsun?”

“şöyle söyleyeyim: Bence insan bir konuda sahip olduğu inançtan ya da fikirden ya kendi isteğiyle ya da kendi isteği dışında uzaklaşır. Sahip olduğu inancın yanlışlığını kendi kendine idrak ederse, onu terk ederek başka bir inancı veya fikri benimser. Öte yandan insanın sahip olduğu doğru inanç ve fikirlerin kayboluşu kendi isteği dışında da gerçekte şir.”

[413a] “İnsanın kendi isteği dahilinde inançlarından uzaklaşmasını anladım da istek dışı olanı anlayamadım.”

“Nasıl anlamazsın? İnsanların iyi şeylerden istemeyerek, kötü şeylerden de isteyerek ayrılmaları sana da mantıklı gelmiyor mu? İnsanın hakikatten uzaklaşması kötü, onu muhafaza etmesi de iyi bir şey değil midir? Ve insanın şeyleri oldukları gibi anlatan fikirlere sahip olması onun hakikat sahibi olduğunu göstermez mi?”

“Sana katılıyorum,” dedi. “İnsan hakikatı yansıtan doğru düşüncelerden kendi isteği dışında uzaklaşır.”

[b] “Peki bir insan kendi isteği dışında bir şeyden mahrum bırakılıyorsa bu ancak unutmak zorunda kaldığında, ki ben buna hırsızlığa maruz kalma diyorum, zor altında veya büyülenme yoluyla olur değil

mi?”

“Hâlâ seni tam olarak anladığımı söyleyemem.”

“Korkarım, tragedya ozanları gibi üstü kapalı konuşuyorum ki anlamıyorsun. Demek istediğim şey, bir insanın sahip olduğu düşünceleri, onları unutmak veya başka düşüncelerin etkisinde kalmak suretiyle terk etmesi, onun düşüncelerinin çalındığı anlamına gelir. Birinde zaman, diğerinde ise tartışma böyle bir hırsızlığı işlemiş olur. Bilmem anlatabildim mi?”

“Şimdi anladım.”

“Çektiği bir acının etkisiyle düşüncelerini değiştirenlerin de bunu zor altında kalarak yaptıklarını düşünüyorum.”

“Bunu da anladım,” dedi, “söylediğin doğru.”

[c] “Zevkin baştan çıkarıcılığına ya da korkunun ürkütücülüğüne kapılarak düşüncelerini değiştirenlerin de büyülenme suretiyle bunu yaptıkları söylenebilir.”

“Bence de. Aldatan her şey aynı zamanda insanı büyüler.”

20. “O halde, biraz önce de söylediğim gibi, devletin çıkarlarını gözetmeyi hayat prensibi olarak benimsemiş insanları arayıp bulmalıyız. Onları daha çocukluklarından itibaren izleyerek, nasıl davranmaları gerektiğini unutturabilecek koşullarda denemeli ve görevini unutup inancını yitirenleri eleyip

[d] görevini unutmuyarak koşulların etkisiyle aldanmayanları seçmeliyiz.[160] Öyle değil mi?”

“Öyle.”

“Onları zor işler, acılar ve zorlu kavgalarla yüzleştirerek dayanıklılıklarını ispatlamalarını sağlamalıyız.”

“Çok doğru.”

“Ve son olarak da onların büyülenme (cezbedilme) karşısındaki tutumlarını ölçebileceğimiz üçüncü bir sınamadan geçirmeliyiz onları. Tayların korkak bir yaradılışa sahip olup olmadıklarını anlamak için gürültü patırtı içine sürülmeleri gibi, biz de onları öyle, gençken benzer korkunçlukta şeyler ile karşı karşıya getirmeli, karşılaştırmalı, daha sonra ise zevklerin içine salmalıyız.

[e] Böylece onları altını ateşte sınadığımızdan çok daha açık biçimde sınyarak, büyülenmeye (cezbedilmeye) karşı kendilerini koruyup koruyamadıklarına, her durumda soylu bir duruş gösterip gösteremediklerine, kendi kendilerini ve öğrendikleri müziği koruyup koruyamadıklarına, yine her koşulda ritim ve uyum duygusuna sahip ve böylelikle de hem kendilerine hem de devlete yararlı olup olmadıklarına bakmalıyız. Ve çocukluk, gençlik ve olgunluk çağında ve her yaşta bu sınamalardan başarıyla çıkanları devletin yöneticisi veya koruyucusu olarak atayacağız.

[414a] Yaşarken onurlandırdığımız gibi ölümünden sonra da onu törenlerle defnedip, anısına anıtlar dikeceğiz. Bu sınamaları geçemeyenleri ise reddetmek durumundayız. Diyebilirim ki Glaukon, bekçilerimizi ve yöneticilerimizi seçerken kullanacağımız yöntem genel hatlarıyla, özünde budur.”

“Genel hatlarıyla ben de katılıyorum bu sözlerine.”

“Öyleyse, bekçi dediğimiz kişilerin, kelimenin tam anlamıyla

[b] bizi dış düşmanlardan koruyan ve içeride de yurttaşlar arasındaki huzuru sağlayan, kimseye kötülük etmeyi istemeyen, aynı zamanda başkalarına kötülük etmek isteyenleri engelleyen kişiler olduğunu söyleyebiliriz. Daha önce bekçiler olduklarını ifade ettiğimiz gençlere ise yöneticiler tarafından konulan kuralların hayata geçirilmesi görevini üstlenen yardımcıları ismini verebiliriz.”[161]

“Katılıyorum.”

21. “Peki, acaba şu daha önce sözünü ettiğimiz gerekli yalanlar arasından,

[c] önce yöneticileri ve mümkünse daha sonra da tüm yurttaşları kandırabilecek düzeyde zekice tasarlanmış bir yalanı nasıl kurgulayabiliriz?”

“Ne yalanı?”

“Yeni bir şey değil. Sadece şu şairlerin tüm dünyanın inandığını söyledikleri Fenike masalındaki[162] yalandan bahsediyorum. Bizim zamanımızda atılmamış ortaya; ama şimdi insanları ona inandırmak için çok büyük ikna gücü lazım gelecektir.”

“Baklayı ağzından çıkarsana. Bir şeyler demek istiyorsun sen.”

“Baklayı çıkarmakta neden tereddüt ettiğimi birazdan anlayacaksın.”

“Çekinme canım, söyleyiver.”

“Bunu sana ifade edecek cesareti ve uygun sözcükleri nereden bulacağımı tam olarak bilmiyorum,

[d] ama yine de söyleyeyim. Önce yöneticileri, sonra askerleri ve en sonunda da tüm halkı, şuna inandırmaya çalışırdım: Gençliklerinde yaşadıkları, onlara verdiğimiz eğitim, yaptırdığımız alıştırmalar aslında bir hayalden ibaretti. Gördükleri bir rüya gibi yani. Aslında kendileri, silahları ve diğer bütün eşya o zamanlar toprağın altında oluşum süreci içindeydiler.

[e] Bu süreç tamamlandığında, toprak, yani anaları onları yeryüzüne çıkardı. Bu yüzden altında yetiştikleri bu toprağı anaları, süt anneleri saymaları, onu saldırılara karşı korumaları ve aynı toprağın büyüttüğü bu ülkenin diğer evlatlarını kardeşleri saymaları gerekir.”

“Bu yalanı nasıl ifade edeceğim diye utanıp sıkılmakta haklıymışsın gerçekten de.”

[415a] “Haklısın, ama dahası da var. Bir de diyeceğiz ki, sizler aynı topraktan gelen kardeşlersiniz, fakat öte yandan tanrı sizi farklı farklı yarattı. Mesela bazılarınının yönetme kabiliyeti daha fazladır ve tanrı onların mayasına altın katmıştır. Bu onları diğerlerinden daha üstün kılar. Yardımcıların mayasında gümüş vardır, toprakta çalışanların ve diğer işçilerin payına da tunç ve bakır düşmüştür. Bu bakımdan, her ne kadar genelde doğacak çocuklar ebeveynlerinin özelliklerini taşıyacak olsalar da herkes aynı topraktan geldiğinden

[b] mayasında altın olan babanın bazen gümüş (mayalı) bir çocuğı olabilir. Gümüşten de altın doğabilir. Bu yüzden yöneticiler doğan çocukların mayasında ne olduğunu araştırmak gibi, kendilerine tanrı tarafından verilen bir görevi yerine getirmek durumundadırlar. Evlatları (değersiz) maden ya da demirden bir karakter özüne sahipse ona merhamet göstermemeli, hiç tereddüt etmeden

[c] çiftçilik gibi, doğasının hak ettiği zanaatlara itmelidir onu. Öte yandan zanaatkârların veya çiftçilerin mayasında altın veya gümüş bulunan çocukları olursa, bunların, bekçi, yardımcı gibi konumlara getirilip şerefendirilmeleri tanrının buyruğudur. Bilge birinin sözüne göre, bir ülkenin bekçileri, mayasında demir ve tunç olanlardan oluştuğunda, o ülkenin sonu gelmiş demektir. Şimdi söyle bakalım, yurttaşların bu mitosa inanmalarını nasıl sağlayabiliriz?”[163]

[d] “Şu an bugünkü devletin çatısı altında olanları inandıramayız belki, ama onların çocuklarını ve böylelikle de daha sonraki kuşakları inandırabiliriz.”

“Olsun, bu bile onların hem ülkeye hem de birbirlerine daha fazla bağlanmalarını sağlayacaktır.”

22. “Ne demek istediğini gayet iyi anlıyorum. Bırakalım halkın sesinin istediğı olsun,” dedim. “Biz de bu sayede bu toprağın çocuklarını silahlandırıp, komutanlarının peşi sıra gitmelerini teşvik edelim. Devletin içinde, yasaya uymak istemeyenler olursa, onları hizaya getirebilecek en uygun konuşlanma yerini seçmelerine olanak tanıyalım.

[e] Öyle uygun bir yer seçsinler ki, bir yandan da dışarıdan sinsi kurtlar gibi ülkemize saldırarak düşmanları püskürtebilsinler. Bu duruma uygun bir tanrıya kurbanlar kesip kışmalarını açtıktan sonra da, onlara yatıp kalkabilecekleri özel yerler sağlayalım. Öyle değil mi?”

“Öyle, tabii.”

“Bu yerler onları yazın sıcağın, kışın da soğuktan koruyacak biçimde kurulmalı.”

“Tabii ki. Yanılmıyorsam barınaklardan söz ediyorsun, öyle değil mi?”

“Askeri barınaklardan söz ediyorum tabii ki, tüccarların kalacağı yerlerden değil.”

[416a] “Aralarında ne gibi bir fark var bunların sence.”

“Söyleyeyim. Bir çobanın düşebileceği en vahim durumlardan birisi sürülerini güderken kendisine yardım etsin, sürüyü korusun kollasın diye yetiştirdiği köpeğinin ölçsüzlük, açlık ve birtakım kötü eğilimler yüzünden koyunlara zarar vermeye, bir köpekken, kurt gibi davranmaya başlamasıdır.”

“Şüphesiz, çok vahim bir durum bu. “

[b] “O zaman, yurttaşlardan daha güçlü bir konumda olan yardımcılarımızın, sırf bu konumlarını kötüye kullanarak yurttaşlara karşı aynı şekilde davranmalarını, iyi niyetli ortaklar olacakları yerde ilkel canavarlara dönüşmelerini önlemek için elimizden geleni yapmalıyız, değil mi?”

“Evet, bunun için ne gerekiyorsa yapmalıyız.”

“Peki bunun için yapılması gereken en iyi şey onlara iyi bir eğitim vermek değil midir?”

“Zaten, bu eğitimi almamışlar mıydı?”

“Şimdi tam olarak eğitim aldılar mı, almadılar mı gibi bir tartışma içine girmeyelim Glaukon,

[c] ama şurası kesin ki hem birbirleriyle hem de korumaları gereken diğer yurttaşlarla ilişkilerinde yumuşak davranmalarını istiyorsak onları iyi bir eğitimden geçirmeliyiz,” diye atıldım.

“Doğru.”

“Mantıklı düşünebilen her insan da görecektir ki, onlara bu eğitimden başka, bir yandan kusursuz bir bekçi olmalarını sağlayacak yeterlilikte, bir yandan da diğer yurttaşlara zarar vermelerine yol açmayacak düzeyde barınaklar sağlanmalı;

[d] yaşama koşulları bu esas üzerine düzenlenmeli.”

“Doğrusu da bu zaten.”

“Şimdi bir düşün. Onların, istediğimiz karakterde insanlar olarak yetişmelerini istiyorsak şu biçimde yaşamaları ve barınmaları doğru değil mi: Öncelikle hiçbirinin zorunlu ihtiyaç maddeleri dışında, özel mülkiyeti olmayacak. Sonra hiçbirinin, başkalarının girip çıkamayacağı bir barınağı veya kileri olmayacak. İhtiyaçları savaşa hazırlanan ölçülü ve cesaretli savaşçılara yetecek düzeyde karşılanacak. İhtiyaçları, yaptıkları hizmetlerin karşılığı olarak diğer yurttaşlardan aldıkları düzenli maaşlarla ne bir fazla ne bir eksik karşılanacak.

[e] Bu ücretler öyle bir düzeyde olacak ki, yıl sonunda ne borçlu çıksınlar ne de para biriktirmiş olsunlar. Yemeklerini aynı karavanadan yiyip, aynı kampta hep birlikte yaşayacaklar. Onlara diyeceğiz ki, sizin diğer insanların vereceği altına, gümüşe ihtiyacınız yok; siz zaten tanrılar tarafından size bahşedilen kutsal altın ve gümüşe sonsuza kadar sahipsiniz. Sahip oldukları ilahi altını, dünyevi olanla karıştırdıklarında tanrıya saygısızlık etmiş olacaklar.

[417a] Herkesin sahip olduğu dünyevi altın için insanlar birbirini yerken, onların sahip olduğu ilahi altın tertemizdir. Diğer insanlardan ayrı bir konumda bulunan kişiler olarak, onların dünyevi altın ve gümüşlere dokunmalarını, onları kullanmalarını, içinde altın ve gümüş bulunan bir çatının altında bulunmalarını, onlardan yapılmış süs eşyalarını takmalarını ve altın ve gümüşten yapılmış taslardan su içmelerini yasaklayacağız. Bu kurallara uydukları sürece hem kendilerini hem de devletimizi kurtarmış olurlar. Bunlara uymayıp da kendilerine ait evleri, toprakları, paraları oldu mu, artık bekçi olmaktan çıkıp bir ev sahibi, bir çiftçi haline gelirler; diğer yurttaşların yardımcısı ve ortağı iken, onların düşmanı, efendisi olurlar. Ömürlerini kin duyarak ve kin duyularak,

[b] tuzak kurup başkalarının kurdukları tuzaklara düşerek geçirirler ve böylelikle de ülkenin dıştaki düşmanlarına karşı değil de ülke içindeki kendi düşmanlarına karşı tetikte olurlar. Bu duruma düştüklerinde de hem kendilerini hem de devleti yıkıma sürüklemiş olurlar. Bu yüzden bekçilerimizin barınaklarını ve diğer ihtiyaçlarını bu şekilde düzenlememiz ve buna yönelik de yasalar çıkarmamız gerekiyor. Öyle değil mi?”

“Şüphesiz, öyle,” dedi Glaukon.

DÖRDÜNCÜ KİTAP

1. [419a] Bu noktada Adeimantos söze karıştı:[164] “Peki, Sokrates, birisi çıkıp da senin bu insanları pek öyle fazla mutlu[165] edemediğini, üstelik bunun, onların kendi hataları olduğunu, çünkü gerçekte devletin sahibinin kendileri olduğunu söyler ve seni suçlarsa, kendini nasıl savunursun? Çünkü devlet onların elinde olacak, ama bundan bir yarar sağlayamayacaklardır; öteki yurttaşlar gibi toprak sahibi olup, güzel ve büyük konaklar yaptırmaları ve bunların içini de yine aynı güzellikte döşemeleri imkânsızlaşacak. Kendi adlarına tanrılara kurban adayamayacaklar, evlerine konuk kabul edemeyecekler ve az önce sen kendin söyledin, altına, gümüşe, kısacası görünüşte mutlu olmak için gereken hiçbir şeye sahip olamayacaklardır; üstelik sana itiraz eden kimse, ‘Bu zavallı yurttaşlar, devletin (kentini) içinde dolaşıp durmaktalar, ama devleti korumaktan başka hiçbir misyonları olmayan ücretli askerlerden hiçbir farkları yok’ diyebilir.”

[420a] “Evet,” dedim. “Hatta diyebiliriz ki, bunlar karınlarını doyuracakları kadar ücret alacaklar, daha fazlası verilmeyecek onlara. Bu yüzden de öyle zevk için seyahate çıkamayacaklar, kızlara armağan veremeyecekler ve başkalarının mutluluk olarak addeddikleri benzer şeyler için paralarını kullanamayacaklar. Bu ve başka itirazları gözden geçiriyorsun.”

“Evet, bunları da sana yapacakları suçlamaya ekleyelim. Sana bu soruyu yönelten o insan, bunları da işin içine kattığında ne diyeceksin?”

[b] “Şimdi bu tür sorulara karşı kendimizi nasıl savunacağımızı mı soruyorsun?”

“Evet.”

“Bunun cevabını da yine aynı yolu izleyerek verebiliriz. Bekçilerimizin bu durumda bile en mutlu kimseler olması kimseyi şaşırtmamalı. Biz bu devleti kurarken,

bir sosyal öbeği diğerlerinden daha mutlu etmeyi değil, bütün devletin mutluluğunu göz önünde tutmuştuk. Böyle bir devlet yapısı içinde adaleti bulmayı hedeflerken bunun tam tersine çok

[c] kötü düzenlenmiş bir devlette de haksızlığın yaygın olacağını tahmin etmiş, bu iki zıt devlet yapısını inceleyerek de uzun zamandır sorguladığımız konuda bir sonuca varmayı düşünmüştük. Şimdi bizim yaptığımız şey, mutluluk sağlayıcı bir devlet tasarlamak olduğuna göre birkaç kişiyi, bir sosyal öbeği değil, bütün devleti mutlu eden bir devlet nasıl olmalı, onu bulmaya çalışmalıyız. Birazdan da bunun tam tersi olan devleti inceleyeceğiz. Diyelim ki, bir heykel boyamaya çalışıyoruz, bu sırada biri gelip bize ‘bu heykelin en güzel yerlerine, en güzel renkleri sürmeniz gerekmez miydi?’ diye soruyor; çünkü en güzel yan olan gözleri, siyah değil de pembe boyamamız gerekmiş, diyor.

[d] Bu insana şöyle bir yanıt vermek uygun olur: Dinle bayım: Gözü göz olmaktan çıkaracak ya da başka bir uzvu, asıl haline benzemez duruma getirecek kadar güzel boyamanın iyi bir şey olduğunu mu sanıyorsun? Her uzva uygun yerini vererek, bütünü güzel kıldık mı kılmadık mı ona bak sen? Aynı mantıkla, bizi, bekçilerimizi mutlu kılamayan bir devlet tasarlamakla eleştiren o kişiye de vereceğimiz cevap çok farklı olmayacak: Bekçilerimize, onları bekçi olmaktan çıkaracak kadar mutluluk vermeye bizi zorlamamasını söyleyeceğiz. Ona bakarsan, çiftçilerimize de uzun kaftanlar giydirip onlara altınlar takmamız,

[e] toprağı canları istedikleri kadar işlemelerine izin vermemiz gerekecek ya da çömlekçilerimiz de hamaklarda yan gelip yatsınlar, ateşin çevresinde kadeh tokuştursunlar, bir yandan da çarklarını yanlarına alıp istedikleri zaman ve istedikleri kadar çömlekçilik yapsınlar; böylelikle, herkesi ve bütün devleti mutlu kılarız. Aman sakın bana böyle şeyler önermesinler.

[421a] Onların sözünü dinlemeye kalksak, çiftçi çiftçi, çömlekçi çömlekçi olmaktan çıkar; devlette, herhangi bir meslekle (zanaatla) uğraşan kimse kalmaz. Diğer meslekler bir yana, bekçiler söz konusu olduğunda bu durum çok önemli sonuçlar doğuracaktır. Ayakkabı tamircilerinin yozlaşmış mesleklerini yapamaz hale gelmeleri ve buna rağmen hâlâ kendilerinin kunduracı olduğunu iddia etmeleri devlet için o kadar da hayati sonuçlar doğurmaz. Gel gör ki, yasaların ve devletin bekçisi olma görevini üstlenenler, tam olarak görevlerini yerine getirmediikleri halde hâlâ yapıyor göründüklerinde, senin de kabul edeceğin gibi, bütün devleti temelden yıkarlar; oysa devleti iyi yönetip ülkeyi mutlu etmek yalnızca onların elindedir: Biz,

[b] devlete kötülük etmekten mümkün olduğunca uzak bu bekçileri birer erkek yapmak istiyoruz. Halbuki bizi eleştirebileceğini düşündüğümüz o kişi, çoğunu tarla sahibi kılarak ve bir devlete değil de bir eğlence toplantısına uygun düşen pisboğazlıklarla mutlu yapmak istiyorsa, bizim devletimizden söz etmiyor demektir? O zaman, şu soruyu soracağız kendimize: Biz bu bekçileri yetiştirirken, onlara en büyük mutluluğu sağlamayı mı amaçlayacağız, yoksa bütün bir halkı nasıl mutlu ederiz diye mi düşüneceğiz? Düşündüğümüz şey bütün halkın mutluluğu ise, bekçileri ve onların yardımcılarını ve bütün yurttaşları kendi işlerini en iyi şekilde yapmaya zorlamamız, onları buna teşvik etmemiz lazım.

[c] Ancak böylelikle bir devlet gelişip iyi yönetilirse, doğanın her sosyal kesime kendiliğinden düşen mutluluk payını vermesini sağlayabiliriz.”

2. “Son derece haklısın, diye düşünüyorum.”

“Bu konuda benzer bir şey daha söyleyeceğim. Bakalım ona ne diyeceksin?”

[d] “Neymiş o?”

“Sence bu durum öteki zanaatkârları (meslek sahiplerini) de yozlaştırmaz mı?”

“Hangi durumdan bahsediyorsun?”

“Zenginlik ve yoksulluktan bahsediyorum.”

“Nasıl oluyor bu?”

“Şöyle izah edeyim: Sence bir çömlekçi zengin olduğunda sanatıyla eskisi kadar ilgilenir mi?”

“İlgilenmez tabii.”

“Gittikçe daha tembelleşip yaşlanmazlar mı?”

“Hem de nasıl!”

“Ve sonunda da eskisinden daha kötü bir çömlekçi olur.”

“Evet, hem de çok kötü.”

“Fakat öte yandan parası olmadığına da bu kez işini yapmak için gerekli alet ve edevatı temin edemeyeceği için

[e] yapabileceğinden daha kötü bir iş çıkaracak, bir yandan da onun izinden giden oğullarını veya çıraklarını kötü çömlekçiler olarak yetiştirecektir.”

“Çok doğal bu.”

“O zaman, gerek yoksulluk gerekse zenginlik sanatçının (zanaatkârın) mesleki çalışmasını ve kendisini bozacak, kötüleştirecektir.”

“Kesinlikle, haklısın.”

“Bekçilerimize bir başka görev daha düşüyor gibi: Her ne pahasına olursa olsun, bunun, onlar fark etmeden devlete sızmasını önlemeleri gerekiyor.”

“Neyin?”

[422a] “Dedim ya, zenginlik ve yoksulluğun. Birisi tembelliğin, sefahatın ve yenilik sevdasının, diğeri de yine aynı şekilde yenilik sevdası ile birlikte bayağılığın, kötü işçiliğin anasıdır.”

“Çok doğru Sokrates, ama yine de merak ettiğim bir şey var. Devletimiz bu koşullarda, yani çok zengin değilse, kendisinden daha zengin ve güçlü devletlere karşı nasıl savaşacak?”

“Haklısın, böyle tek bir devletle birden savaşması gerçekten de zor olur. Ama iki devletle savaşırsa işi kolaylaşır.”

[b] “Nasıl olacak bu?”

“Öncelikle, böyle bir savaş çıktığında, bizim eğitilmiş savaşçılarımızın karşısına çıkacak olan düşmanlar, diğer tarafın zengin insanları olmayacak mı?”

“Doğru, öyle olacak.”

“Peki Adeimantos, sence, sırf bu iş için eğitilmiş, mesleğinde usta bir boksör, bu işi beceremeyen zengin ve hantal iki kişiyle kolayca baş edemez mi?”

“Ama aynı anda iki kişiyle dövüşmesi zor olabilir.”

“Peki, önce kaçır gibi yapıp[166] sonra aniden geri dönüp karşısına ilk çıkana vursa ve bunu [c] yakıcı güneşin altında defalarca tekrarlayacak güce sahip olsa ve bu işte artık ustalaşsa yine de zor mu olur?”

“Evet, bu durumda iki kişiyi dövebilmesi şaşırtıcı olmaz.”

“Peki şimdi sence zenginler savaşıma sanatından çok, yumruk dövüşünde usta ve deneyimli değiller midir?”

“Evet, sanırım öyledir.”

“O zaman diyebiliriz ki, bizim savaşçılarımız kendilerinden iki üç kat daha kalabalık güce karşı koyabileceklerdir?”

“Şaşılacak bir yan yok bunda!”

[d] “Peki bunlar, öteki kente bir elçi yollayıp açıkça derlerse ki: Altın ve gümüşe ihtiyacımız yok; bize yasaktır, ama siz kullanabilirsiniz, bizimle birlikte öteki devlete karşı savaşa katılırsanız, ötekilerin parası sizlerin olur! Bu sözleri duyanın sıkı, ama aç köpeklerle mi, yoksa onlarla bir olup yağlı ve yumuşak koyunlarla mı dövüşeceğini düşünüyorsun?”

[e] “Elbette ikincilerle,” dedi, “ama, bütün zenginlikler (bu yoldan) tek bir devlette toplanırsa bu o zavallı devleti elbette tehlikeye sokacaktır?”

“Ama da safısın! Bizim kurduğumuzun dışındaki herhangi bir devleti ‘devlet’ adını taşımaya layık mı buluyorsun?”

“Ne diyeyim onlara peki?”

“Çok daha harika bir ad vermeli onlara! Çünkü her biri bir devlet-kalabalığı, yoksa oyunda dendiği gibi bir devlet değil![167] Ne kadar küçük olurlarsa olsunlar, yoksulların ve zenginlerin devleti olmak üzere birbirine düşman en az iki devletten oluşur bu yapılar.

[423a] Ve hatta bunlar da kendi aralarında daha küçük parçalara ayrılırlar. Bunları tek bir devlet olarak alıp haklarında buna göre fikir geliştirirsen yanlış yapmış olursun; onların birçok devletten oluştuğu gerçeğini teslim edip birindeki zenginliği ve gücü, hatta insanları diğerine aktarmayı becerebilirsen, birçok dost kazanır, düşmanlarını azaltırsın. Ve senin devletin de biraz önce ortaya koyduğumuz ilkeler uyarınca yönetildiği zaman, devletlerin en büyüğü haline gelir. Ama öyle lafta, görünüşte değil, gerçekten de büyük bir devlet olur, hani en fazla bin tane savaşçısı olsa bile...

[b] Her ne kadar senin devletinden kat kat büyük gözükseler de ne Yunanlılar ne de Barbarlar arasında gerçekte, ona denk bir devlet bulmak zorlaşır o zaman. Sence de öyle değil mi?”

“Haklısın, bence de öyle.”

3. “O zaman,” diye devam ettim, “bu tespitin içinde, yöneticilerimiz devletin büyüklüğünü ayarlamının, ne kadar toprağın devlet sınırları içine dahil edileceğinin, yani devletin nereye kadar genişleyeceğinin ve ne kadar toprağın dışta bırakılacağına ölçüsünü veren en güzel sınırı bulacaklardır?”

“Hangi sınırdan bahsediyorsun?” diye sordu.

“Şu sınırı kastediyorum: Bir devlet, bütünlüğünü muhafaza edebildiği sürece büyümeli; bütünlüğünün bozulduğu noktada da durmalı.”

[c] “Çok güzel bir kural bu.”

“O zaman, bekçilerimize izlemeleri gereken bir görev daha veriyoruz: Devletimizin ne fazla büyük ne de fazla küçük olmasına izin versinler; onun tek ve kendine yeten bir düzeyde olmasına dikkat etsinler.”

“Bu o kadar da çetin bir görev olmamalı onlar için.”

“Daha önce konuşmada değindiğimiz şu yeni görev daha da kolay olacak. Hani, bekçilerin, bir bekçinin zayıf çocuğunu, öteki sosyal katmanlara yollarken bunların arasındaki yüksek nitelikli çocukları da bekçilerin arasına yollamaları gerektiğini söylemiştik.

[d] Bu kuralı koymakla başarmak istediğimiz şey neydi? Hangi yurttaş olursa olsun, herkesin yaradılışı hangi işe uygunsa o işi, yalnızca o işi yapmasını ve böylelikle de (uyumlu) bir bütünlük kurmasını sağlamaktı: Böylelikle bütün devlet uyumlu bir teklik, bütünlük içinde olacaktır; çokluk (çeşitlilik) içinde değil.”

“Evet, bu gerçekten de diğerinden daha kolay.”

“İnan bana Adeimantos,” dedim, “onlara, çoğu kimsenin sanacağına aksine, fazla önemli görevler yüklemiyoruz,

[e] kolay görevler bunlar; yeter ki bekçilerimiz söylediğimiz gibi, o bir tek büyük görevi, hatta büyükten ziyade uygun görevi yerine getirsinler.”

“Nedir bu?”

“İyi bir eğitim ve yetiştirme tarzı. Yurttaşlarımız iyi bir eğitim alıp mantıklı, doğru dürüst erkekler haline geldiklerinde, yollarını bizim bu benimsediğimiz ilkeler doğrultusunda çizecekler, şimdilik bahsedemediğimiz birçok konuda, mesela evlilikte, kadın ve çocuk sahibi olmakta da bu kurallar temelinde hareket edecekler,

[424a] yani ‘Dostlar arasında her şeyin, mümkün olduğunca ortak olması’ gerektiğini söyleyen atasözü uyarınca davranacaklardır.”[168]

“Gerçekten de bu, işleri yönetmenin en uygun yoluymuş gibi gözüküyor.”

“Öyle tabii. Devletin işleri bir kez iyi gitti mi, ondaki iyileşme döngüsel biçimde ilerler.[169] İnsanlar iyi yetiştirildiğinde ve eğitildiğinde üstün doğaya sahip olurlar, bu üstün doğaya sahip insanlar da bu eğitim sisteminin daha da iyileşmesine neden olur, insanların doğası iyileştikçe diğer canlılarda da olduğu gibi

[b] daha nitelikli çocuklar dünyaya getirirler.”

“Mantıklı gözüküyor.”

“Kısacası, devleti yönetenlerin bir ilkeye sıkı sıkıya bağlı kalmaları, ona gözleri gibi bakmaları ve haberleri olmadan onun değiştirilmesine izin vermemeleri gerekiyor. O da müzik ve jimnastik alanında mevcut düzenlemeleri değiştirecek hiçbir girişimde bulunmama ilkesidir. Yöneticilerimiz, onların halihazırdaki biçimlerinin korunması için ellerinden ne geliyorsa yapmalıdırlar. Ve ozanın biri çıkıp da,

‘Çok daha fazla sever, arzu eder insanlar,

En son şarkılar olarak sadece şarkıcıların ağzında dolaşanları’ dediğinde [c] yeni şarkılardan değil de yeni bir ‘söyleme tarzından’ söz etmesi ve bunun da övülmesi ihtimalinden korkmak gerekir. (Yeni bir şarkı değil de) yeni bir şarkı söyleme tarzını övmek ve ozanı buna göre yorumlamak olacak iş değildir. Müziğin yenilenmesinden kaçınmak gerekir, yoksa bütün sarsılır. Damon’un[170] benim de katıldığım bir sözü var: Devletin temel politik yasalarını sarsmadan mevcut müzik tarzı değiştirilemez.”

Adeimantos, ben bunu söyleyince, “Damon’la aynı şekilde düşünenler arasında bir de ben varım,” dedi.

4.

[d] “Bekçilerimiz,” dedim “gözetleme binasını burada bir yere, müziğin temelleri üzerine kurmalıdırlar.”[171]

“Yasa tanımazlık bu alana (müziğe) kolayca, fark edilmeksizin sızar.”

“Evet, oynuyormuş ve mutsuzluk (felaket) getirmiyormuş gibi yapar yasa tanımazlık.”

“Yavaş yavaş toplumumuza yerleşerek, yaşama alışkanlıklarımızın, tarzımızın ve geleneklerimizin dibini oyar. Burada iyice güç kazandıktan sonra insanlararası günlük ilişkilerde kendisini gösterir.

[e] Oradan da yasalara ve kurumlarımıza sızar, Sokrates. Sonunda da hem kamu alanında hem de kişilerin özel hayatında büyük bir yıkıma sebep olur.”[172]

“Gerçekten de böyle mi olur?”

“Bence böyle olur.”

“O zaman, baştan da söylediğimiz gibi, çocuklarımızı daha küçük yaştan itibaren kesin kurallarla düzenlenmiş bir oyun sanatına tabi kılmalıyız; çünkü oyunlar kuralsız olursa, çocuklar da öyle olur;

[425a]; aksi takdirde bu çocukların devletine sadık, ciddi erkekler olarak yetişmeleri pek mümkün olmaz.”

“Çok haklısın.”

“Oysa çocuklar oyuna doğru yerden başlar, eğitim sayesinde yasalara bağlılığı içlerine iyice yerleştirirlerse, o da (müzik de) peşinden gelir, öteki çocuklardan farklı olarak, onları her yerde izler ve güçlendirir, hatta daha önce devlette yere serilmiş ne varsa tekrar ayakları üstüne diker.”

“Çok doğru.”

“O zaman, böyle insanlar, kendilerinden öncekilerin kaybettikleri, görünüşte önemsiz adap (töre) kurallarını bulup yeniden gün ışığına çıkaracaklardır.”

“Hangi kuralları?”

[b] “Mesela, gençlerin yaşlıların yanında onlara yakışır şekilde susması, onlara yer verip kendilerinin ayakta beklemeleri, anne babaya saygı gösterilmesi gibi ilkeleri ve ne tür giysilerin giyileceğine, saçların biçimine, ayakkabılara, kısacası bütün bedeninin bakımına ve buna benzer birçok konuya dönük kuralları.”

“Çok doğru!”

“Fakat bütün bunları yasalarla düzenlemek saflık olur bence; bu tür yasaları sözlü ya da yazılı belirlemek imkânsızdır; yapılsa da dayanıklı olmazlar.”

“Haklısın bu konuda.”

“Bana öyle geliyor ki Adeimantos, bir insanın yetiştirilmesinde izlenen hedef

[c] onun gelecekteki gelişmesinin yönünü de belirleyecektir. Öyle ya benzerleri birbirine seve seve uyar.”

“Elbette.”

“O zaman, diyebiliriz ki, sonuçta iyi ya da kötü anlamda, güçlü, kusursuz bir bütün oluşur.”

“Şüphesiz.”

“İşte bu yüzden, bu tür şeyler için yasa yapma gereği görmüyorum.”

“Haklısın, tabii.”

“Peki, söyle bana Adeimantos, tanrılar adına” dedim, “pazar yerindeki işleri, orada insanların birbirleriyle yaptıkları sözleşmeleri ve meslek sahiplerinin (zanaatkârların) iş sözleşmelerini ne yapacağız?”

[d] Hakaret, aşağılama, utanç verici sözler söz konusu olduğunda, mahkemeleri göreve çağırma, yargıçları atama gibi işleri nasıl düzenleyeceğiz? Pazarda veya limanda vergi (harç) koyma işini ve ödemeleri, gümrüklerle, pazarın diğer işlerini nasıl yürüteceğiz; şehir ve gümrükevi ile ilgili işlemler hakkındaki işlemleri nasıl yapacağız? Bütün bunlar hakkında ayrı ayrı yasa mı koymak gerekiyor şimdi?”[173]

“Bence, bunlar hakkında iyi insanlara yönelik yasalar koymaya gerek yok. Onlar bu konulardaki kuralların çoğunu kendiliğinden bulabileceklerdir.”

[e] “Evet, sevgili dostum, tanrı onlara bu koyduğumuz kuralları uygulamayı nasip ederse, öyle

yaparlar.”

“Aksi halde,” dedi, “ömür boyu bu tür yasalar çıkartıp duracak, sonra onları düzelterek, böyle yapmakla mutluluğu yakalayabileceklerini savunacaklardır.”

“Yani bunlar bir nevi, hasta oldukları halde bu hastalığa neden olan kötü yaşama tarzından vazgeçmek istemeyen insanlar gibiler, öyle değil mi?”

“Evet, tam da öyleler.”

[426a] “Gene de çok ilginç bir hayat değil mi! Hekimin bakımına sığındıkça, hiçbir sonuca ulaşamazlar ve hastalıklarının daha da sarpa sarmasına engel olamazlar ve birileri bir ilaç tavsiye etmeyegörsün hemencecik, o ilacın hastalıklarına deva olacağını zannederler.”

“Evet, bu hastaların ıstıraplarının nedeni budur.”

“Dahası, kendilerine gerçeklerden söz edenleri, hep en kötü düşmanları yerine koymaları da çok ilginç değil mi; örneğin birileri, ayyaşlıktan, oburluktan,

[b] sevişmekten, sefahattan, aylaklıktan vazgeçmezlerse hiçbir ilacın, dağlamanın, büyüünün, muskanın ve buna benzer şeylerin dertlerine deva olmayacağını söylerse, demek istiyorum.”

“Bu aslında hiç de öyle ilginç değil,” diye cevap verdi, “İnsanın doğruları söyleyen birisine kızması ne kadar da saçma.”

“Bu tür insanları övenlerden değilsin, belli!”

“Zeus adına; öyle!”

5. “O zaman senin bu şekilde davranan bir devleti de onaylamaman gerek ya da sana göre kötü yönetildiği halde, yurttaşların, devletin genel yönetim düzenini (anayasasını) sarsmalarını ölüm cezasıyla[174] yasaklayan devletler de

[c] tıpkı bu hastalara benzemez mi? Böyle bir devletin politikalarına seve seve hizmet eden, memnuniyet duyulacak biri olduğunu gösteren, devletin planlarını tahmin edip bunları yerine getiren yağcı biri, iyi bir adamdır, önemli konularda aklına güvenilir ve saygı görür, değil mi?”

“Evet, bu devletler, en az bahsettiğimiz o adamlar kadar kötüdürler, hiç beğenmem onları da.”

[d] “Peki, bu devletlere gönüllü olarak hizmet etmek isteyenlerin cesaretini ve işbirliğini takdir etmez misin?”

“Ederim, fakat hepsini değil. Sırf onları alkışladı, yüceltti diye kendilerini gerçek bir devlet adamı sayanların takdir edilecek bir yanı yok benim için.”

“Niye öyle söylüyorsun? Asıl bunları hoş görmek gerekmez mi?” diye sordum. “Sayı, ölçü bilmeyen adama boyunun dört kulaç olduğunu söyleseler,

[e] adamın inanmaktan başka çaresi kalır mı?”

“Kalmaz, tabii.”

“O zaman kızma onlara! Bunlar dünyanın belki de en ilginç, en komik adamlarıdır. Biraz önce bahsettiğimiz şu sonu gelmez yasalar ve düzenlemeleri koymaktan hiçbir zaman vazgeçmezler; bu yasaları değiştirip durdukça sözünü ettiğimiz sözleşmelerdeki hileleri ve bunun gibi birçok utanç verici çarpıklığı düzeltereklerini sanırlar. Bilmezler ki, bunun Hydra’nın[175] başlarını kesmeye kalkmaktan farkı yoktur.”

[427a] “Hakikaten de öyle.”

“Bana sorarsan, gerçek bir yasa yapıcının hem iyi hem de kötü yönetilen bir devlette bu tür yasalar koymakla uğraşması gerekmez, çünkü, kötü yönetilen devlette bunlar (zaten) etkisiz kalır; iyi yönetilen devlette ise bunları zaten oluşturmak o kadar da özel çaba gerektirmez; insanlar kendiliğinden bu tür düzenlemelere uymanın gerekli olduğunu fark ederler.”

[b] “O zaman,” dedi, “yasama konusunda ne kalıyor geriye?”

“Bizim yapmamız gereken bir şey olmasa da Delphi Tanrısı Apollon’un yasaların en büyüklerini, en soylularını ve en önde gelenlerini yapmak gibi bir işi var,” diye cevap verdim.

“Neymiş bu yasalar?”

“Tapınakların kurulmasına, tanrılara, Daimon’lara ve kahramanlara adanacak kurbanlara ve onlara karşı görevlere, ölülerin cenaze törenlerine ve bu dünyadan göçmüş olanların gönüllerini almaya dönük seremonilere ilişkin yasalardan bahsediyorum. Bu yasaları bizim yapmaya gücümüz yetmez. Bu yüzden bu devleti tasarlayanlar olarak, eğer aklımız varsa,

[c] atalarımızın tanrısına başvurmalıyız, çünkü bu “tanrı” atalarımızın yaşadığı dönemden bu yana bu türden soruların danışmanı olarak, dünyanın tam ortasında oturur ve oradan yorumlar.”

“Çok güzel, biz de böyle yapalım.”

6. [d] “İşte, Ariston’un oğlu, devletin kuruldu bile. Şimdi eline uygun bir yerden ışık al, kardeşini, Polemarkhos’u ve diğer tüm dostlarını tak peşine, bak bakalım, herhangi bir yerde adalet bulacak mıyız; haksızlık nerelerde yuva kurmuş; bunlar birbirinden neye göre ayırt edilebiliyorlar?.. Tanrının ve insanların karşısında, onlardan gizli de olsa, nasıl kendilerini gösterip insanlar üzerinde etkiye bulunuyorlar?..[176] Mutlu olmak isteyen insan hangisine sahip olmalı?.. Bir anlamaya çalış.”

[e] Glaukon araya girerek, “Saçma geldi bana bu söylediklerin,” dedi. “İki elin kanda da olsa adaletin yardımına koşacağını, aksi takdirde günaha bulaşmış olacağını söyleyen sen değil miydin?”

“Bunu söylediğimi inkâr ediyor değilim. Dediğimi yapacağım, ama siz de bana katılırsanız.”

“Katılacağız sana.”

“Öyleyse, umuyorum ki arayıp durmakta olduğumuz şeyi sonunda bulacağız. Devletimiz iyi düzenlenmişse eğer, her bakımdan da mükemmel olmalıdır.”

“Doğal olarak.”

“Mükemmel olan şey, bilge, cesur, ölçülü, adil değil midir?”[177]

“Öyledir, elbette.”

“O zaman bu devlette bu özelliklerden birkaçını bulduysak, geri kalanlar, onda henüz bulamadıklarımız olacak.”

[428a] “Çok doğru.”

“Diyelim ki herhangi dört nitelik var ve biz bunların birinin varlığını soruşturuyoruz. Bu niteliği, diğer üçünden önce bulunca, yapmak istediğimiz şeyi yapmış olacağız. Fakat, tam tersine, diyelim ki aradığımız şeyi değil de önce diğer üç niteliği bulduk. Yine işimizi görmüş oluruz, çünkü biliriz ki geriye kalan dördüncü nitelik, bizim aradığımızdır.”

“Çok haklısın,” dedi.

“Bizim de mükemmel bir devlette aradığımız dört erdem olduğuna göre, aynı yöntemi benimsememiz mümkün, değil mi?”

“Mümkün elbette.”

“Şu durumda tasarladığımız devlette ilk özellik olarak

bilgeliği görüyoruz. Fakat biraz garip bir durum çıkıyor ortaya.”

[b] “Neden?”

“Tasarladığımız devlet, karar almada gayet öngörülü davranıyor ve bu bakımdan da bence oldukça bilge görünüyor.”

“Çok doğru.”

“Öngörülü kararlar almak da bir tür bilgi ve bilgelik biçimidir. Cahil insan öngörülü olamaz; bilgi sahibi olması lazım öngörülülük için.”[178]

“Haklısın.”

“Peki devlette türlü türlü bilgi biçimi var değil mi?”

“Elbette.”

[c] “Örneğin, doğramacıların da kendilerine özgü bilgileri var; buna bakarak devleti bilge ve öngörülü sayabilir miyiz?”

“Tabii ki sayamayız; bu, devleti inşaat konusunda da yeterli kılar o kadar.”

“O zaman bizim devletimizi bilge yapan onun doğramacılarının tahtayı ustalıkla işlemesi değildir.”

“Değildir, tabii.”

“Peki maden işleme konusundaki ustalığı bir devleti bilge yapabilir mi?”

“Yapmaz tabii.”

“Toprağı ekmedeki (meyvecilikteki) ustalığı bir devleti ziraatte usta yapsa da onu bilge kılmaz değil mi?”

“Kılmaz.”

“Peki, söyle bana, tasarladığımız devlette, yurttaşlarımızın belirli bir kesiminin sahip olduğu, [d] devletin bütününe ilgilendiren ve onun hem iç hem de dış ilişkilerde nasıl adımlar atması gerektiğini belirleyen bir bilgi biçimi var mıdır?”

“Vardır elbette.”

“Peki, nedir bu bilgi ve toplumun hangi kesiminde bulunur?”

“Bekçilerin bilgileri,” dedi. “Biraz önce bahsettiğimiz yönetici sınıfında, yani en mükemmel bekçilerde bulunur bu bilgi.”

“Peki, bu bilgiye sahip bir devleti nasıl adlandırmalı?”

“Kararlarında öngörülü ve tam anlamıyla bilge bir devlet, diyebiliriz.”

[e] “Peki bu devlette gerçek bekçiler mi, yoksa demirciler mi daha çok olacak?”

“Demirciler elbette çok daha fazla olacak.”

“Peki belli bir konuda bilgisi olan ve buna göre ad alan katmanlar arasında bekçiler küçük bir azınlığı oluşturamaz mı?”[179]

“Hem de en küçük azınlığı.”

“O zaman, doğaya uygun kurulmuş bir devlet, bilgelik sıfatını hak ediyorsa, bu, bahsettiğimiz o küçük azınlığı oluşturan yönetici katın sahip olduğu bilgi sayesinde.”

[429a] Bütün öteki bilgiler arasında, bilgelik adına layık olan biricik bilgiden nasibi olmak da, doğası gereği sayısı en az olan bu sınıfa vergidir.”

“Çok haklısın.”

“O zaman, bu bahsettiğimiz dört erdemden birinin mahiyetini ve onun devlet içindeki yerini bulmuş olduk.”

“Ve sanırım, oldukça güvenilir bir sonuç bu.”

7. “Bence,

cesaret[180] ve onun devlet içindeki yerini, bir devlete niçin cesur dendiğini de yine kolayca tespit edebiliriz.”

“Nasıl yapacağız bunu?”

[b] “Sence de bir devletin korkak mı, cesur mu olduğunu anlamaya çalışan biri öncelikle o devlet adına savaş alanına gidip savaşanları göz önünde tutmaz mı?”

“Elbette, onlara bakar önce.”

“Diğer yurttaşlar cesurmuş, korkakmış, sanırım bu, bir devletin özelliğini belirlemede tayin edici olamaz.”

“Evet.”

“Demek ki bir devleti cesur kılan onun parçalarından biridir,

[c] çünkü devlet, yasamacının eğitimde tespit ettiği o ‘korkulması gerekene ilişkin kanaatini’ sarsılmadan korumasını sağlayacak gücü, bu parçası sayesinde elde eder. Sence de cesaret bu değil midir?”

“Tam olarak anlamadım ne dediğini; bir kez daha söyleyebilir misin?”

“Cesarete, inancını korumanın bir türü diyorum ben.”

“Hangi türü?”

“Nelerden korkulup nelerden korkulmaması gerektiğine dair yasanın koyduğu kurallara olan inancı koruma.

[d] Her koşulda derken, insanın acı içinde de, zevk içinde de, arzu ve korku içinde de bu inancı korumasından bahsediyorum. Bunu sana bir örnekle anlatayım istersen.”

“Lütfen!”

“Sen de biliyorsun ki,” diye söze başladım, “boyacılar yünü gerçek bir erguvan rengine boyamak için, birçok yün arasından beyaz olanını seçerler. Yünün, bu rengi mümkün olduğunca iyi alabilmesi için de öncelikle onun dikkatlice işlenmesi ve hazır hale getirilmesi gerekir.

[e] Böyle boyanan bir yünün aldığı renk daha kalıcı olur. Sabunlu olsa da herhangi bir yıkama yünün rengini solduramaz. Fakat yün bu şekilde iyice hazırlanmadığında, onu hangi renkle boyarsan boya (ister başka bir renk olsun ister mor) doğacak sonuçları sen de biliyorsun.”

“Evet, rengi atar yünün ve gülünç olur.”

“O zaman askerlerimizi elimizden geldiğince iyi seçmeye, onları müzik ve jimnastikle eğitmeye çalışırken

[430a] kabul et ki biz de aynı şeyi amaçlıyoruz. Emin ol ki, amaçladığımız şey, askerlerimizin de tarafımızdan ikna edilerek, yünün boyayı emmesi gibi, yasaları ‘emmeleri’; böylelikle düşünceleri de yıkanmış renk gibi atmayacaktır; sakınılması gereken ve öteki şeyler hakkındaki düşünceleri; onların karakteri ve eğitimi sayesinde olacaktır bu;[181] dolayısıyla yünün aldığı rengi kolaylıkla soldurabilen o küllü sodalardan, potastan çok daha güçlü olan

[b] acı, korku ve arzunun, askerlerimizdeki cesareti, bağlılığı sarsması engellenecektir. İşte korkulacak ve korkulmayacak şeylerle ilgili yasalara uygun, doğru inancı sürekli olarak korumayı, cesaret diye adlandırmak istiyorum; tabii senin bir itirazın yoksa.”

“Kesinlikle yok!” diye cevap verdi. “Katılıyorum sana. Anladığım kadarıyla cesaret, bir hayvanda ve köledeki (yaradılıştan gelen cesarete) olduğu gibi eğitimin sonucu olarak ortaya çıkmış değilse, bunu yasaya uygun saymıyorsun ve buna ‘cesaret’ demiyorsun.”

[c] “Çok haklısın!”

“Öyleyse, ben de cesareti senin tarif ettiğin biçimiyle kabul edeyim.”

“Bu tanıımı hiç değilse yurttaşların cesaretinin tanıımı olarak kabul et! Daha sonra istersen bu konuyu enine boyuna tartışırız. Şimdi gel, biraz da adaletten bahsedelim. Cesareten yeterince konuştuk sanırım, sence de öyle değil mi?”

“Evet, cesaretle ilgili bulacağımızı bulduk...”

8.

[d] “O zaman geriye, bulmamız gereken iki şey kaldı. Bunlardan birisi ölçülülük (aklı başında, sorumlu, sağduyulu davranmak), diğeri de bütün araştırmamızın amacı olan adalet.”

“Evet, doğru.”

“Sence ölçülülükle hiç uğraşmadan adaleti (adilliği, hakkaniyeti) bulmamız mümkün olabilir mi?”

“Bunu nasıl başarırız bilmiyorum, ama önce adaleti bulacağız derken, ölçülülüğü gözden kaçırıp atlayacaksak, önce ölçülülüğü inceleyelim derim ben.”

[e] “Seni mi kıracağım. Seve seve.”

“Devam et o zaman.”

“Edeyim. Ölçülülük daha baştan diğer özelliklerden daha fazla ahenkli bir bütün olarak görünüyor.”

“Nasıl yani?”

“Ölçülülük, bir çeşit düzen, insanın bazı zevklerine ve arzularına hâkim olabilmesidir. Örneğin,

dilimizde ‘İnsanın nefesine hâkim olması’ gibi bir ifade var. Bu ifadenin ölçülülüğü yansıttığını düşünüyorum. Dilimizdeki birçok başka ifadede de ölçülülüğün izini sürebiliriz.”

“Şüphesiz.”

“Bu ifadede sence bir gariplik yok mu? Nefesine hâkim olma durumundaki kişi aynı zamanda kendini yenen, hâkim olan kişidir.

[431a] Yenen ve yenilendir o aynı zamanda. İkisi de aynı kişidir.”

“Çok haklısın.”

“Bence bunun anlamı şöyle bir şey olabilir: İnsanın ruhunda bir iyi bir de kötü yan var.[182] İnsanın doğuştan iyi yanı kötü yanına hâkim olduğu (üstün geldiği) zaman bu durum ‘kendine hâkim olması’ şeklinde ifade ediliyor. Öte yandan, kötü bir şekilde yetiştirilmesi ya da kötü niyetli kişilerle bir arada olması yüzünden kötü yanları iyi yanlarına baskın çıkan bir insan da, utanç verici sayılıp

[b] ona ‘kendi kendisine yenilmiş, boyun eğmiş, ölçüyü kaçırmış, dizginlenemez kişi’ deniyor.”

“Evet, öyle görünüyor!”

“O zaman, şimdi tasarladığımız yeni devletimize gözünü çevirdiğinde, bu iki durumdan birini orada bulacaksın; çünkü haklı olarak, bu devletin kendine üstünlük sağladığını söyleyebiliriz; çünkü burada ölçülülük ve akli başındalıktan farklı şeyler kastediyoruz ve iyi yan kötü yana hâkim orada.”

[c] “Özellikle çocuklarda, kadınlarda, kölelerde ve özgür insanlar diye adlandırılanların aşağı tabakalarında her türden aşırı tutkuya, arzuya ve acıya daha çok rastlanmaktadır.”

“Haklısın.”

“Öte yandan düşüncenin, doğru anlama yetisi, akıl ve doğru tasarlama gücüyle yönlendirdiği sade ve ölçülü arzular, mükemmel bir doğal karakteri olan ve iyi eğitilmiş az sayıdaki kişide görülür.”

“Çok doğru.”

[d] “Devlette (genelde) şunu da görürsün: Değersiz kitlenin kaba arzularına, az sayıdaki doğru dürüst insanın dürtüleri ve bilgeliği hâkimdir.”

“Evet!”

9. “O zaman, arzularını, haz ve tutkularını aşmış, kendine üstünlük sağlamış bir devletten söz edilecekse, bizim devletimiz de buna dahil edilmeli.”

“Kesinlikle.”

“Ona aynı zamanda ölçülü (aklı başında, sağduyulu, sorumlu bir devlet de) diyebilir miyiz?”

“Diyebiliriz.”

“Yöneticiler ile yönetilenlerin, kimin yönetici olması gerektiği

[e] konusunda tam bir uzlaşmaya vardığı bir devlet[183] varsa o da bizim devletimiz olacaktır, öyle değil mi?”

“Şüphesiz.”

“Peki, böyle bir uzlaşmanın var olduğu bir devlette, ölçülülük yöneticilerde mi bulunur, yönetilenlerde mi?”

“İki tarafta da bulunur, bence.”

“Gördüğün gibi, biraz önce ölçülülüğün bir tür uyum (bütünün ahengi) olduğunu söylerken yanılmamışız.”

“Nasıl yani?”

[432a] “Şöyle: Ölçülülük cesaret ve bilgelik gibi değildir. Onların devletin belirli bir kesiminde bulunması devleti cesur ve bilge yaparken, ölçülülüğün toplumun bütününe yayılması, en güçlü ile en zayıf ve orta katmanlar arasında bilgelik, güç, sayı, zenginlik ve daha birçok şey bakımından uyumlu bir kaynaşma yaratması şarttır. Ancak bu durumda, yani ancak bir devlet, bütünüyle ölçülü olduğu zaman, toplumun üstün kesimiyle aşağı kesimi arasında devleti kimin yöneteceği konusunda bir uzlaşma doğabilir.”

[b] “Bütünüyle katılıyorum sana.”

“Demek ki tasarladığımız devlette, başta sözünü ettiğimiz dört özellikten üçünü bulduğumuz söylenebilir. Şimdi bir devleti tam anlamıyla becerikli[184] kılmak için geriye kalan özellik ne olabilir? Besbelli ki

adalet (adillik/hakkaniyet), değil mi?”

“Öyle tabii.”

“O zaman Glaukon, avcılar gibi çalılığın etrafını iyice çevirip, adaletin elimizden kaçmasına engel olmanın zamanı geldi. Şöyle bir bak bakalım etrafına; belki de adalet buralardadır. Sen önce bulursan, beni uyarırsın. ‘Adalet işte burada’ diye gösterirsin.”

[c] “Yapabilsem! Ama, benim sadece senin gösterdiklerini görmeye yetiyor gözlerim.”

“O zaman beni takip et ve başarmamız için dua et.”

“Takip edeceğim, ama yolu sen göster.”

“Öyle yapacağım. Bu yolun zemini epey bozuk, yol da pek karanlık ve oldukça kafa karıştırıcı. Fakat yine de ilerlemeyi denemeliyiz.”

[d] “Evet, ilerleyelim.”

Etrafa şöyle bir bakındıktan sonra, bir şey keşfetmiş olmanın sevinciyle haykırdım: “Yaşasın, bir iz bulduk galiba Glaukon, sanırım ışık elimizden kaçamayacak.”

“Bak, bu iyi bir haber,” dedi.

“Doğrusu biz de pek akılsızmışız.”

“Neden?”

“Baksana, uzun süredir aradığımız şey, yerde, ayağımızın dibindeymiş hemen; elinde tuttuğu şeyin nerede olduğunu bulmaya çalışan ahmak adamlar gibi davranıp gülünç duruma düştük. Önce şöyle yakın çevremize bir bakacağımıza, tutmuş uzaklara bakmışız.

[e] Bu yüzden de hemen burnumuzun dibinde olan şeyi gözümüzden kaçırmışız.”

“Ne demek istiyorsun?”

“Demek istiyorum ki, uzun süredir ondan söz edip durduğumuz halde bunun farkına varamamışız.”

“Uzatma, hadi, sabırsızlanan biri için bu giriş biraz uzun!”

10. [433a] “Dinle o zaman, haklı mıyım, haksız mıyım sen söyle. Daha tasarladığımız devleti oluştururken, her zaman ve her yerde uyulması gereken bir ilkeden bahsetmiştik. Bu ilke ya da bu ilkenin en önemli öğelerinden birisi adalet değil miydi? Hatırlarsan, devletimizde her insanın yalnızca tek bir işle uğraşması gerektiğinden, o işin de yaradılışına uygun olan bir iş olmasının şart olduğundan her fırsatta söz etmiştik.”

“Evet.”

“Ve dedik ki, her insanın kendi işini yapması, mümkün her işe el atmaması ölçülülüktür.”[185] Başkaları da buna benzer bir şeyler söylemişlerdi bize.”

[b] “Evet, öyle olmuştu.”

“İşte, diyebilirim ki o zaman, bir insanın kendi işini yapması adalettir. Bunu nereden çıkardığımı biliyor musun?”

“Bilmiyorum, söyle de bileyim.”

“Diyorum ki, devletimizde,

ölçülülük, cesaret ve

kavrayıcı bakış gibi özellikleri bulduktan sonra geriye bir

adalet kalıyor. Onların içinde bulunduğu sürece o özelliklere gelişme ve

sonra da değişmeksizin kalma özelliği veren adalet.

[c] Diğer üç özelliği devletimizde buluyorsak eğer, bu demektir ki, devletimizde var olması gereken diğer erdem adalettir.”

“Evet, mantık bunu gerektiriyor.”

“Fakat bize ‘Devletimizi ötekilerden daha iyi bir devlet kılan hangi özelliştir?’ diye sorsalar, bunu cevaplamak epey güç olurdu. En çok katkı yapanın yöneticilerle yönetilenler arasındaki fikir uyumu mu, askerlerimizin nelerden korkup nelerden korkmayacaklarına dair inanç ve düşüncelerini korumaları mı,

[d] yöneticilerimizin bilgeliği ve kavrama yeteneği mi yoksa biraz önce bahsettiğimiz gibi kadın, köle, özgür insan, zanaatkâr, yöneten yönetilen kim olursa olsun, herkesin kendi üzerine düşeni yapması ve her işe el atmaması mı?.. Anlamak o kadar da kolay değil.”

“Evet, buna karar vermek gerçekten de zor.”

“O zaman devletimizin mükemmel olmasında herkesin sadece kendi üzerine düşeni yapmasını sağlayan güç, devletin bilgeliğiyle cesareti ve ölçülülüğü yarışma halindedir.”

“Kesinlikle.”

“Öyleyse adalette, devletin tamamlanıp mükemmelleşmesini sağlamak için öteki özellikler ile (erdemler ile) yarışan gücü görüyorsun?”

[e] “Doğru!”

“Bir de konuya şu açıdan bak bakalım, bana katılıyor musun? Devletimizde, davalara bakma (hukuk) işini, yöneticilere vermeyecek miyiz?”

“Elbette!”

“Peki bu kişiler kararlarını alırken, kimsenin başkasının malına el koymaması, kendi malını da başkalarına kaptırmaması dışında bir hedef gözetecekler mi?”

“Hayır, hedef sadece bu olacak!”

“Adil olan bu olduğu için, değil mi?”

“Evet.”

[434a] “O zaman, herkesin kendine ait olana sahip olmasının ve üzerine düşen işi yapmasının adalet olduğunu kabul etmiş oluyoruz.”

“Evet, haklısın.”

“Şimdi söyle bakalım bana katılıyor musun? Farz et ki, bir doğramacı ile bir kunduracı birbirlerinin işini yapmak üzere, karşılıklı olarak işlerini, alet edevatlarını ve görevlerini değiştiriyorlar. Ya da diyelim ki, bunlardan birisi hem kunduracı hem de doğramacı (marangoz) oluyor. Bu veya buna benzer değişikliklerden devlet zarar görür mü?”

“Kesinlikle görmez.”

“Fakat, yaradılışı gereği zanaatkâr ya da tüccar olan bir insan,

[b] servetine, gücüne ve destekçilerinin çokluğuna veya başka türlü meziyetlerine güvenerek askerler (savaşçılar) sınıfına karışmak isterse ya da savaşçılardan birisi, doğası buna uygun olmadığı halde, aynı şekilde yasa koyucu veya bekçi olmak isterse ve bu uğurda da kendisine ait olmayan bir mesleği yapmak, layıkıyla kullanamayacağı alet edevatı kuşanmak isterse ya da bir insan bu işlerin hepsini aynı anda yapmaya kalkıp hem tüccar, hem zanaatkâr, usta hem de yasa koyucu olmaya kalkarsa bunun acısını en çok devlet çekmez mi?”

“Kesinlikle.”

“O zaman, bu üç sosyal katmanın çok-işliliği ve aralarındaki bir iş (meslek)[186] mübadelesi,

[c] devlete büyük zararlar verecektir. Bu bakımdan da büyük bir suçtur bu, öyle değil mi?”

“Aynen öyle.”

“Ve bir insanın devletine karşı büyük bir kötülük yapması adaletsizlik değil midir?”

“Öyledir, tabii.”

11. “Demek ki adaletsizlik (haksızlık) bu! Bir tüccar, bir yardımcı, bir bekçi, yalnızca kendi işlerini yaparsa, buna da adalet deriz; bir devleti adil, hakkaniyetli, doğru kılan da budur, değil mi?”

[d] “Budur, bence.”

“Dur bakalım, hemen öyle erken sonuçlara varmayalım,” dedim, “böyle bir adalet anlayışının

sadece devlet için değil herkes için geçerli olduğunu kanıtlarsak o zaman savın doğruluğundan şüphe duymaya gerek kalmaz. Aksi takdirde, düşünmeye yeniden başlamamız gerekir. Şimdi gel, başladığımız şu soruşturmayı tamamlayalım, çünkü adaleti önce, büyük bir ölçekte görmeye çalışırsak, onun kişilerde ne düzeyde var olup olmadığını anlamak kolaylaşır demiştik. Bu büyük ölçek devletti;

[e] adaletin iyi bir devlette olacağını düşünerek, tasarladığımız devletin mümkün olduğunca iyi olmasına dikkat etmiştik. Şimdi devlette bulduğumuz adaleti kişilerde aramaya koyulalım. Bulursak, savımızın doğruluğunu göstermiş oluruz, bulamazsak, yani kişilerde durum farklı olursa, yeniden devlet düzeyine döner ve düşünmeye başlarız.

[435a] Bu iki düzeyi birlikte incelersek ve onları iki kuru odun parçası gibi birbirlerine sürtersek adaletin buradan başlayan alevini tutuşturur, ortaya çıkan bu görüntü sayesinde adaleti sağlam temellere oturtabiliriz.”

“Bu gerçekten de çok uygun bir yöntem. Bunu uygulayalım.”

“Şunu sorayım sana: Biri büyük, biri küçük iki şeye aynı özellikleri atfedersek bu iki şey, bu özellikler bakımından birbirine benzer mi, benzemez mi?”

“Benzer.”

[b] “O zaman,

adil bir erkek adalet konusunda adil bir devletten hiçbir yönden farklı olmayıp ona aynen benzer, öyle değil mi?”

“Evet.”

“Öyleyse devlet –her biri kendi görevini yerine getiren üç doğal-karakter türünü içeriyorsa, ayrıca bunların başka özellik ve davranışları sayesinde ölçülü, cesur ve bilgeyse– bize adil, hakkaniyetçi görünür.”

“Doğru.”

“Demek ki, dostum, tek kişi de ruhunda aynı üç biçimi taşıyın

[c] ve aynı özelliklerden ötürü de devlet gibi aynı adları alsın isteriz.”

“Kesinlikle.”

“Öyleyse, kolay bir soruyla karşı karşıya bulunuyoruz: Acaba ruh da böyle üç biçime sahip mi değil mi?”

“Sen buna mı kolay soru diyorsun? Gerçi bir atasözünün de dediği gibi ‘güzel olan her şey zordur’.”

“Mümkün,” dedim. “Fakat şunu da söyleyeyim ki

[d] şimdi kullandığımız yöntemlerle bu sorduğumuz sorunun cevabını bulamayacağız. Çünkü buna varmak için daha uzun ve daha çetin bir yol izlememiz gerek. Ama şimdiye kadar izlediğimiz inceleme tarzlarına da uyuyor bu.”

“En azından şimdilik bu inceleme tarzını yeterli buluyorum.”

“Ben de öyle, fazlasıyla yeterli bana göre.”

“O zaman, yılma, sorgulamana devam et.”

[e] “Peki sence de devlette olan biçim ve özelliklerin her birimizde bulunduğunu ve devlete ait olan bu özelliklerin esasen bireylerden ona geçtiğini kabul etmek zorunda değil miyiz? Öyle ya, bunlar devlete başka nereden geçmiş olabilirler ki? Örneğin, bir devletteki gözüpekliğin, öfke ve atılganlığın bu özellikleri taşıyan bireylerden kaynaklanmadığını düşünmemek pek saçma olurdu. Trakyalılar, İskitler[187] gibi; ve hemen hemen bütün kuzeyliler[188] gibi;

[436a] ya da özellikle bizim ülkemizin insanlarında da bulunan öğrenme itkisi ya da Fenikelilerle[189] Mısırlılara atfedilen para hırsı gibi.”

“Kesinlikle.”

“Bunun böyle olduğunu anlamak zor değil.”

“Değil tabii.”

12. “Fakat zorluk asıl şunu cevaplarırken başlıyor: Acaba bütün eylemlerimiz tek bir baskın özelliğimiz tarafından mı şekilleniyor yoksa o üç ayrı özellik her bir eyleme kendi damgasını mı basıyor?[190] Yani, bir özelliğimizle öğrenir, ötekiyle öfkelenir, bir diğeriyle de yeme, içme, üreme gibi doğal ihtiyaçlarımızı ve arzularımızı mı gidermeye çalışırız,

[b] yoksa bütün bu tek tek davranış biçimlerinde ruhumuz bir bütün olarak mı rol alır? İşte bunu tam anlamıyla belirlemek çok zor olacak.”

“Evet, ben de öyle sanıyorum.”

“Şimdi gel, bütün ruhumuzla hareket ediyor muyuz, etmiyor muyuz sorusuna şöyle cevap vermeye çalışalım.”

“Nasıl yapacağız bunu?”

“Aynı ve tek bir şey, birbirine zıt iki şeyi aynı anda yapmak, ona maruz kalmak ya da birbirine zıt iki halde bulunmak istemez. Bu yüzden ruhumuzda böyle bir durumu gözlemlediğimiz zaman,

[c] orada bir değil, birden çok ruh parçası olduğunu bilmemiz gerekir.”

“Güzel.”

“Şimdi bak ne diyeceğim.”

“Söyle!”

“Aynı nesnenin, aynı parça içinde aynı anda hem hareketsiz hem de hareketli olduğu düşünülebilir mi?”

“Düşünülemez.”

“İleride çelişkiye düşmemek için, gel bu söylediğimizi iyi kavrayalım. Diyelim ki bir adam, gövdesini sabit tutarak, yalnızca ellerini ve kafasını oynatıyor. Şimdi birisi tutup da bu adam için aynı anda hem hareketsiz hem de hareketli derse buna karşı çıkarız değil mi?

[d] Bunun yerine, bu adamın bir parçası hareket ediyor, bir parçası da duruyor deriz, değil mi?”

“Çok doğru!”

“Bunu söyleyen o insan, şaka yapmayı sürdürerek ‘topaçlar, kendi çevresinde dönerken aynı zamanda hem hareketsiz hem de hareketlidir ve bu durum kendi etrafında dönen bütün cisimler için geçerlidir’ derse, bunu da kabul etmeyiz,

[e] çünkü bu nesnenin üzerinde hem hareketli hem de hareketsiz olanlar aynı parçalar değildir; doğrusu, topacın dik duran bölümü ile dönen bölümlerinin bir bütünü olduğudur. Birinde, eğilmeden durur, ötekinde daire halinde döner. Ama dikey durumunu terk eder, hem dönüp hem de öne arkaya, sağa sola dönmeye başlarsa, artık durduğunu (uzun süre öyle kalacağını) söyleyemeyiz.”

“Katılıyorum.”

“O zaman bu türden hiçbir iddia bildiğimizden şaşırtmamalı, aynı şeyin, aynı zamanda,

[437a] aynı parçanın içinde ve aynı şeyle ilişkili kalarak başka bir şeyin karşıtı durumunu alabileceğine ve karşıtı biçimlerde hareket edebileceğine asla inandırmamalı bizi.”

“Benim de böyle bir şeye inanmayacağımdan emin olabilirsiniz.”

“Yalnız, bu tür yersiz itirazların yanlışlığını bir bir ispatlamaya kalkıp zaman kaybetmektense, ispatımızın geçerli olduğunu baştan kabul edelim ve soruşturmamıza devam edelim. Yalnız şunu da bilmeliyiz ki, aşağıda bu bağlamda tereddütler doğarsa bütün çıkarsamalar geçersiz olacaktır.”

“Tamam, böyle bir yol izleyelim!”

13.

[b] “Peki, sence olumsuzlama ile olumsuzlama, bir şeyi isteme ile onu reddetme, kendine çekme ile kendinden itme, bütün bunlar, ister etken ister edilgen olsunlar, karşıtılıklar sınıfına girerler, öyle değil mi; çünkü etken ya da edilgen, fark etmez?”

“Evet, bunlar birbirine zıttır.”

“Peki, açlık ile susuzluğu ve genel olarak arzuları, istekleri; bu, arasında karşıtılık kurduğumuz

süreçlerle ilişkilendirmez misin?

[c] Örneğin arzu içerisindeki bir insanın ruhu, sürekli olarak arzu ettiği nesneyi arar; ya da sahip olmak istediği şeyi kendine çekmeye çalışır; istediği şeyi elde etmek arzusuyla tuttuğunda, kendisine o peşinde koştuğu şeyi isteyip istemediği sorulmuş gibi onu kabul etmeye hazır olduğunu düşünür; çünkü sahip olma arzusuyla tamamen dolup taşmıştır.”

“Evet!”

“Peki, istememeyi, arzu etmemeyi, şiddetle istememeyi, geri çevirmenin, kendinden uzak tutmanın öbeğine sokup, bunlara karşıt olan her şeyin karşısına koyabiliriz, değil mi?”

“Elbette.”

“Öyleyse, şiddetli istek türleri arasında en çok açlığın ve susuzluğun öne çıktığını söyleyebilir miyiz?”

[d] “Evet.”

“Birisi yeme, ötekisi ise içme arzudur değil mi?”

“Tabii.”

“O zaman susuzluk, ruhumuzda, söylenenden daha fazla bir şey ister mi? Yani, susuzluk, sıcak ya da soğuk, az ya da çok, kısacası, bir şekilde iyice tanımlanmış bir içeceğe duyulan arzu mudur?[191][e] Yoksa susuzlukla birlikte, ona eklenen hararet, sadece su değil, soğuk bir su (içecek) isteğini, susuzluğa eklenen soğuk ise sıcak bir şeyler içme isteğini mi doğurur? Susuzlukla birlikte ortaya çıkan (sıcak-soğuk gibi) kuvvet çok şeye olan talebi besler; tersi durumda az şeye yönelik bir talep oluşur. Susuzluğun kendisi ise doğal nesnesi olan içecekten, açlık ise yiyecekten başka bir şey istemez, öyle değil mi?”

“Evet, asıl ve saf biçimindeki bir arzunun nesnesi de basit, soyut ve tektir. Bu ihtiyaca, isteğe ek bir istek ortaya çıkınca da, özel başka arzular türer.”

[438a] “Fakat, burada birisi çıkıp da herkesin, herhangi bir içeceği değil, iyi içeceği ve de yiyeceği değil, iyi yiyeceği isteyeceğini, çünkü iyi bir şeyi istemenin insanın genel bir hali olduğunu ve bu bakımdan da susuzluk şiddetli bir istekse, içki olsun başka bir şey olsun, onun ‘iyi’ bir içecek isteme ve bunun diğer bütün istekler için de geçerli olduğunu söyleyerek kafamızı karıştıracaktır.”

“Bu söylediğinde haklılık olabilir.”

“Fakat sanırım bütün ilişki kavramları, kendilerine karşılık gelen şeyle ilintilenir.

[b] Yakından belirleyeceksek, başka bir yerdeki aynı belirleyici ilişkilere bakmalıyız.”

“Ne demek istediğini hiç anlamadım.”

“Daha büyük olan bir şey ancak daha küçük olan bir şeye göre bu niteliği almıştır değil mi? Bunu anladın mı?”

“Evet.”

“Ve çok daha büyük olan bir şey

çok daha küçük olana göre, bu niteliği alır değil mi?”

“Tabii ki.”

[c] “Peki, daha çok, daha aza göre, iki kat yarıya göre, daha ağır hafife, daha hızlı daha yavaş olana, sıcak soğuğa göre kendi niteliklerini kazanırlar ve benzer her ilişki için geçerlidir bu, öyle değil mi?”

“Öyle.”

“Peki aynı ilke, bilme konusunda da geçerli değil midir? Bilgi (bilme) aslında, (konusundan tamamen bağımsız olarak salt içme ihtiyacında olduğu gibi) salt bilinebilirlikle ilişkilidir; ancak belli bir bilgi (bilmenin, malumatın) nesnesi, ona özgü (özel) bir nesne (olarak bu salt bilgiyi özelleştirir.)

[d] Örneğin, ev kurma bilgisi, diğer bilgi türlerinden ayrı tanımlanarak, onlardan farklılaşmıştır ve bu yüzden de mimarlık adını almıştır.”

“Doğru.”

“Başka hiçbir bilgi türünün sahip olmadığı kendine has, özel bir konusu olduğu için bu bilgi

(malumat) türü de özeldir, öyle değil mi?”

“Evet.”

“Ve bu durum diğer bütün sanat ve bilimler için de geçerlidir, değil mi?”

“Evet, öyledir.”

14. “Öyleyse, daha önce birbirleriyle ilişkili nesnelere için söylemek istediğim şeylerin de senin için anlaşılır olması lazım şimdi. Demiştim ki, başka nesnelere ilgili bir nesne salt kendi başına ele alınırsa, onun ilişkili olduğu nesne de aynı şekilde tek başına ele alınmalıdır; öte yandan bu nesne belirli bir niteliği bakımından ele alınırsa, ilişkili olduğu nesne de bu niteliğe bakılarak değerlendirilmelidir.

[e] Elbette bilimlerin, konular ile aynı şey olduğunu iddia ediyor değilim.

Yani, sağlık bilgisinin sağlıklı, hastalık bilgisinin de hasta olduğunu, iyilik ya da kötülük bilgisinin de iyi ya da kötü olduğunu söylüyor değilim. Demek istediğim şey, bilgi (malumat), sadece bilinebilir şeylerin bilgisi olmaktan çıkıp mesela sağlık ve hastalık gibi belirli bir alanın bilgisi haline gelince, belirli bir nitelik kazanır, bu nedenle artık sadece bilim değil tıp (hekimlik) bilimi denir ona.”

“Seni çok iyi anladım. Ben de aynı şekilde düşünüyorum.”

[439a] “Peki sence de susuzluk bir ilişki kavramıdır, öyle değil mi, bir şeye duyulan susuzluktur?”

“Evet, içeceğe! Ve belirli bir susuzluk biçimi, (sıcak havayla birlikte ortaya çıkan) belirli bir nitelikteki içecek (soğuk suyla) ilgili olmak durumundadır. Ama salt (kavram olarak) ‘kendinde susuzluk,’ az ya da çok, iyi ya da kötü, sıcak ya da soğuk veya belirli türde bir içecek değil, sadece içecekle ilgilidir.”

“Kesinlikle.”

“Susamış olan bir insanın ruhu, susuzluk çektiği sürece, sadece içmek ister; arzu ettiği ve elde etmek istediği şey yalnızca budur.”

[b] “Öyle!”

“Diyelim ki bir şey, böyle susamış bir ruhu (içecekten) gene de uzak tutuyorsa, onu vahşi bir hayvan gibi içecek peşinde koştıran susuzlukta başka bir şey var demektir; çünkü daha önce de dediğimiz gibi, aynı şeyin aynı parçası, aynı anda kendiliğinden aynı ilişki içinde (gerekenin) tam tersini yapamaz; birbirine karşıt iki davranışta bulunamaz.”

“Bulunamaz tabii.”

“Aynı şekilde bir okçunun ellerinin, yayı hem uzaklaştırdığını hem de (çekerek) kendine yaklaştırdığını söylemek doğru olmaz; bir eli yaklaştırırken öbürü uzaklaştırır demek daha doğru olur.”

[c] “Kesinlikle.”

“Peki bazen susuzluk çektikleri halde su içmek istemeyenler vardır, değil mi?”

“Evet, çoğu zaman ve sık sık yaparlar bunu.”

“Peki bu durumu nasıl yorumlayabiliriz?” diye sordum. “Şöyle değil mi? Böylelerinin ruhunun bir kısmında onu içmeye teşvik eden, bir kısmında da onu bundan alıkoymaya çalışan bir şey vardır; işte bu yan öteki buyuran yandan güçlü çıkar, değil mi?”

“Sanırım evet!”

“Bu engelleyici otoritenin kaynağı, harekete geçtiğinde,

[d] bu kaynak akıl olarak çıkar karşımıza; ruhu kışkırtan ve sürükleyen güdüler ise (ruhun akıl bölümünden ayrı olan) tutkular ve hastalıktan ileri gelmez mi?”

“Öyle görünüyor!”

“O zaman haklı olarak, ruhun birbirinden ayrı iki bölümü olduğunu söyleyeceğiz; düşünmesini sağlayan bölümüne, ruhun akılcı kısmı diyebiliriz; ruhun onun aracılığıyla sevmeye, susamaya, acıkmaya bağlı arzuların oynadığı olduğu kısmına da ruhun akıl dışı, arzulayan kısmı, doyumlar ve hazların dostu diyebiliriz.”

[e] “Evet, bunun da doğru olduğu söylenebilir.”

“Ruhumuzdaki bu iki yanı (bölümü) birbirinden ayrı tutacağız. (Fakat bir de kızgınlığımızı açığa vurmamızı sağlayan) öfkeli, atılgan, gözüpek yanımız var. Bu da ruhumuzun üçüncü yanını mı

oluşturur, yoksa bu daha önce bahsettiğimiz iki bölümden birine mi dahildir?”

“Bence bu, ruhun ikinci; istekler, arzular bölümü içinde değerlendirilmeli.”

“Bir gün bana şöyle bir hikâye anlatmışlardı,” dedim. “Bu hikâyenin doğru olduğuna inanıyorum. Aglaion’un oğlu Leontios bir gün Pire’den dönerken, kuzey surunun dışında darağacının bulunduğu yerde bazı cesetler görmüş. Bir yandan bu cesetlere bakma arzusu taşıyorken bir yandan da öfkeye kapılıp yüzünü çevirmiş, uzun süre için, kendisiyle mücadele edip bakmayayım, diye gözlerini kapatmış,

[440a] fakat daha sonra, merakına yenilerek gözlerini sonuna kadar açmış ve ölümlere doğru koşarak, ‘Bakın bakabildiğiniz kadar lanet olasıca gözler, şu güzel anı doya doya seyredin!’ diye bağırılmış.”

“Bu hikâyeyi ben de duymuştum.”

“Bu hikâyeden çıkaracağımız ders, delice arzuların, akıl dışı isteklerin insanın ruhunda, dürtülerden ayrı bir şeymiş gibi onlar ile mücadele halinde olabildiğidir.”

“Evet, bu hikâyenin gösterdiği aynen bu.”

15. “Daha birçok durumda da insanın, aklına baskın çıkan şiddetli arzularının etkisiyle sürüklenirken kendi kendisine lanet okuduğunu ve içindeki bu zorlamaya öfke duyduğunu

[b] ve iki rakip kavgaya tutuşmuş gibi, atılan, mantıksız duyguların gidip aklın müttefiki olurken, onun, arzulu yanla saf tutup aklın yasaklarına karşı davrandığını, herhalde hem kendinde hem de başkalarında fark etmişindir sanırım?”

“Hayır, Zeus aşkına!”

[c] “Peki, birisi birine haksızlık yaptığına inanıyor olsun; onu cezalandırmaya kesinlikle hakkı olduğunu düşünen (haksızlığa uğramış) kimse yüzünden aç, susuz kalsa ve benzeri yoksunluklar yaşasa da, ne kadar kibar (soylu) ise o kadar az öfkelenecek, kızacaktır. Ona karşı öfkesi, dediğim gibi, kabarmayacaktır.”

“Öyle tabii.”

“Öte yandan, gene bu kişi, kendisine karşı haksızlık yapıldığını düşünürse, kızıp köpürerek hakkı için mücadele etmez mi? Aç, susuz da kalsa, soğukta da titrese, daha da bilerek, yok olup gitme pahasına ve hatta ölene kadar çabalayıp çobanın sesini duyup da

[d] yatışıp geri çekilen bir köpek gibi, bu soylu kişi de aklının sesiyle yatıştırılıp geri çekilene kadar, mücadele etmez mi?”

“Çok iyi bir benzetme yaptın gerçekten de. Bizim devletimizde de yardımcılar, çobanlarının çağrısına uyan köpekler gibi, önderlerinin emirlerine uyan teba gibi olmalıdırlar.”

“Görülüyor ki demek istediğimi çok iyi anlamışsın, yalnız şu noktaya da dikkat etmek lazım,” diye övdüm onu.

[e] “Nedir o?”

“Biraz önce, ruhumuzun, gözüpek yanı hakkında söylediğimizin karşıtı bir sonuca ulaştığımızı. Önce onu arzu eden, şiddetle isteyen (akıl dışı) bir bölüm (yan) olarak görmüştük şimdi ise, ruhun iyi bölümüdür diyoruz; ruhun içinde bir çatışma durumu ortaya çıkınca, bu taşkın yan, silahlarını akli korumak için kullanıyor!”

“Çok haklısın.”

“Bu bölümü, ruhun mantıklı bölümünden ayrı mı tutmalıyız, yoksa onu akıl bölümünün parçası sayıp, başta da söylediğimiz gibi, ruhumuzun akılcı ve arzulayan olmak üzere üç değil de iki bölümden oluştuğunu mu kabul edeceğiz? Yok, eğer bu ayrı bir bölümü temsil ediyorsa, ruhumuzun da, aynı devletin esnaf, zanaatkarlar ve halk bir yanda, bekçiler, yardımcılar bir yanda ve nihayet karar

vericiler olmak üzere üç büyük sosyal katmandan oluşması gibi, üç bölümden ibaret olduğunu ifade etmemiz gerekiyor. Buna göre, bu üçüncü yanın, kötü bir eğitim sonucunda özünü yitirmedikçe her zaman

[441a] ruhumuzun akılcı kesimine eşlik edecek olan öfkeli (atılğan, hayatta kalma kavgası veren, gözüpek) yanımız olduğunu söyleyebiliriz.”

“Evet, üçüncü bölümün bu olduğuna şüphe yok.”

“Evet, ama bunu kabul etmemiz için bu yanımızın, sadece ruhumuzun dürtülere tabi, istekler, arzular bölümünden değil, akla bağlı bölümünden de ayrı olduğunu göstermemiz gerekir.”

“Bunu göstermek o kadar da zor bir şey olmasa gerek,” dedi. “Çocuklara baktığında, daha akıl ve mantık sahibi olmadan öfke ve taşkınlıkla dolu olduklarını görürsün. Mantık, bazı insanda

[b] öfke, kızgınlık huyundan çok sonra ortaya çıkar ve bazı insanlarda ise ömrünün hiçbir döneminde görülmeyebilir.”

“Çok haklısın, Zeus aşkına,” dedim, “hayvanlarda da böyle değil midir zaten? Üstelik, daha önce de dizelerinden yararlandığımız Homeros’un şu dizesi de söylediklerimizi destekler nitelikte:

‘Göğsüne vura vura, azarlıyordu ruhunu sözlerle.’

[c] Bu dizede, Homeros açıkça ruhun bir bölümünün, iyi ile kötü üzerinde düşünen aklın, mantıksızca sınırlanan yürek ile alay edişini dile getiriyor.”

“Çok doğru.”

16. “Bak, çok uğraştık, ama sonunda devlette de insanda da birbirine uyan üç kesimin bulunduğunu göstermiş olduk.”

“Öyle!”

“Buradan çıkan zorunlu sonuç şu: Devleti bilge kılan şey bunu nasıl ve ne sayede yapıyorsa, tek insan için de söz konusudur.”

“Elbette.”

[d] “Devletin ve bireyin cesareti konusunda da geçerlidir; beceriklilik, ölçülülük ve adalet ile ilişkili bütün her şey için de.”

“Çok doğru.”

“O zaman, sevgili Glaukon, tek insan, devlet ile aynı tarzda adildir.”

“Tabii, mantıken bu sonuç çıkıyor ortaya.”

“Bir devletin, ona tabi olan üç sosyal tabakanın sadece kendisine ait işleri yapması sayesinde adil olduğunu söylemiştik, unutmadın değil mi?”

“Unutmadım, tabii.”

“O zaman, ruhunun her üç bölümünün kendi payına düşen işi yaptığı bir insan, adildir ve

[e] görevini yapar; bunu unutmayalım.”

“Evet, bunu iyice kafamıza yazmalıyız!”

“Öyleyse, bilge olup bütün ruhu koruma görevi akla düşerken, öfke, kızgınlık yanı akla itaat etmek ve yardımcı olmak zorundadır.”

“Şüphesiz.”

“Ve daha önce de söylediğimiz gibi, müziğin ve jimnastiğin eğitimi, ruhumuzun bu iki yanını uyum içine sokacaktır; bilimlerle gelişip beslenecek,

[442a] diğeri ise ikna edilip gevşeyecek, makam ve ritmin etkisiyle yatışıp yumuşayacaktır.”

“Son derece haklısın.”

“İyi bir şekilde yetiştirilerek, görevlerinin ne olduğunu öğrenen bu iki bölüm, her insanda istisnasız ruhun en büyük bölümünü oluşturan ve doğası gereği asla doyurulamayacak olanı isteyen, arzulayan bölümüne hâkim olmalıdırlar; onun bedensel zevklerle dolup taşmasına ve şişmanlayıp güçlenmesine,

[b] asıl görevlerini ihmal edip, kendine düşmeyen bir hâkimiyet mekânı arayıp bütün bir yaşama düzenini altüst etmemesine dikkat etmelidirler.”

“Çok haklısın.”

“Ayrıca, bütün ruhu ve bedeni dış düşmanlardan en iyi şekilde korumazlar mı, biri danışarak, söz dinleyerek; ötekisi, yöneticiye itaat ederek, emirleri cesaretle yerine getirerek?”

[c] “Korurlar tabii, çok doğru.”

“O zaman bir insana yürekli dedirten ruhunun öfkeli ve taşkın kısmıdır. Bu kısım neden korkulup neden korkulmayacağına dair aklın koyduğu kuralları zevkle de olsa, acıyla da olsa koruduğu ölçüde bir insan cesur olur.”

“Doğru.”

“Bir insana ‘bilge’ dedirten de her şeye hâkim olan, diğer kısımları yöneten küçük bir bölümdür; çünkü bu bölüm, kendisine ve üç bölümün ortak varlığına neyin yararlı olduğunun bilgisini içinde taşır.”

“Kesinlikle.”

“Öteki iki tabii olan bölüm, ruhu aklın yönetmesi gerektiğini kabul etmeleri ve akla karşı hiçbir zaman ayaklanmaya kalkışmamaları halinde,

[d] her üç bölümün birlikteliği ve uyumu sağlandığından o kişiye ölçülü, sağduyulu deriz, öyle değil mi?”

“Evet,” dedi. “İnsanda da devlette de ölçülülük böyle vücut bulur.”

“O zaman, adil insanın özelliklerinin neler olduğunu kavradık, değil mi?”

“Evet, kesinlikle.”

“Ama dur biraz!” diye uyardım, “adaletin kalın çizgilerle de olsa çerçevesini gözden kaçırmayalım ve tek tek insanda, devletten farklıymış gibi görünmesini önleyelim.”

“Bence bu ikisi farklı değil.”

[e] “Kafamızda hâlâ bazı şüpheler varsa, ne demek istediğimizi birkaç basit örnekle daha destekleyebiliriz.”

“Hangi örnekler bunlar?”

“Diyelim ki yaradılışı ve eğitimi bakımından devlete benzeyen adil insanımıza bir altın veya gümüş emanet edildi. Bu insanın, bu altın ve gümüşü iç etmeyi, kendisine benzemeyen haksızlık sever insandan daha fazla arzu edeceğini kimse iddia edemez, değil mi?”

[443a] “Edemez tabii.”

“Bu insanın tapınak soyabileceği, hırsızlık yapabileceği, dostlarına ve devlet adamıysa devletine ihanet edebileceği düşünülebilir mi?”

“Asla.”

“Böyle bir adamdan yalan yere yemin etmesi, sözleşmelere uymaması beklenebilir mi?”

“Beklenemez.”

“Zina, anneye babaya karşı vefasızlık, tanrılara saygısızlık gibi utanç ve ayıplara hedef olacak son kişi bu kişi değil midir?”

“Evet, öyledir.”

[b] “Bunun nedeni ise bu insanın ruhunun her kısmının, ister yöneten ister yönetilen konumunda olsun, kendi görevini yapması değil midir?”

“Budur, tabii ki.”

“Peki, adaleti hâlâ bu erkeklerin ve bu tür devletlerin yarattığı bu gücün dışında bir yerde mi arıyoruz?”

“Zeus adına, hayır!”

17. “O zaman, baştan beri hayalini kurduğumuz şey

[c] umduğumuz gibi gerçekleşti. Tasarladığımız devleti kurmaya başlarken belki tanrı yardım eder de adaletin kökenini ve tipini kavrarız demiştik.”

“Evet, öyle oldu.”

“Hatırlarsan Glaukon, doğuştan kunduracı olması gereken adamın kunduracı, doğramacının da doğramacı olması ve tüm diğer yurttaşların da layık oldukları işleri yapmaları gerektiğini söylerken adaletin sadece bir görünüşünü ortaya koyduk; bu imge de bize yararlı oldu.”

“Öyle görünüyor!”

“Aslında, adalet gerçekte böyle bir şey,

[d] ama o esasen, daha önce de bahsettiğimiz gibi, insanın dış dünyasından ziyade iç dünyasıyla, onun gerçek varlığıyla, kendiliği ile ve özünü ilgili bir şey. Adil bir insan, ruhunun bölümlerinden birinin kendine düşen etkinlik alanının dışına çıkmasını, başka bölümlerin işine karışmasını engeller. İnsanın iç dünyasını düzene koyar, insanın kendisine hâkim olmasını, kendisiyle barışık olmasını sağlar. Müzikteki pes, tiz, orta ve ara perdelerin birbirleriyle uyum içinde olması gibi, ruhun üç bölümünü birbirine bağlayarak ve bunların uyumlu bir biçimde işlemelerini mümkün kılarak insanı çokluğun karmaşasından kurtarır ve onun farklı özelliklerinin hepsini ölçülü ve ahenkli, tek bir insan kişiliğinde eritir, bütünleştirir.

[e] Ancak bu sağlandıktan sonra, ister mülkiyet edinme olsun, ister vücut bakımı olsun, isterse de devlet veya ticaret işlerine el atma; artık bir işe, faaliyete kalkışabilir; adil, hakkaniyetli tavrı koruyup teşvik ederse, böyle bir tavrı yönlendiren bilgilere bilgelik derse; tersine bu durumu bozan bir olaya haksız, böyle haksız bir olayı yönlendiren düşünceye de

[444a] cehalet derse, her eylemde adaleti korur ve eylemleri adil olur.”

“Baştan sona kadar haklısın Sokrates.”

“Çok iyi. O zaman adil insanın, adil devletin nasıl olduğunu ve bunlardaki adaletin mahiyetini kavradık, desem yanlışmış olmam herhalde.”

“Olmazsın, Zeus aşkına!”

“Öyleyse kavradık diyelim mi?”

“Diyelim tabii.”

18. “Peki, iyi, gel şimdi, gel biraz da adaletsizliği inceleyelim,” dedim.

“Haydi inceleyelim.”

[b] “Adaletsizlik ruhun bu üç kısmı arasında bir tür iç çekişme, kavga, birbirinin işine karışma, yabancı işlere burnunu sokma eğilimi, aslında aklın kölesi olması gereken ruhun bir kısmının diğerleri üzerinde, buna hiç hakkı olmadığı halde egemenlik kurmak üzere ayaklanması olmalı. İşte, ruhun bölümleri arasındaki bu kargaşa, bu birbirine girme, dizginlenemezlik, korkaklık, budalalık, kısacası kötülüğün her biçimi adaletsizlik, haksızlık halidir.”

[c] “Evet, aynen öyle.”

“Adaletin ve tersinin ne olduğunu tam olarak kavradıktan sonra, haklı ve haksız her türlü tutum ve davranmanın nasıl şeyler olduğunu da bilebiliriz, değil mi?”

“Nasıl yani?”

“Sağlıklı ve hastalıklı olanın vücutta bulunması gibi ruhta bulduklarını bilerek!”

“Nasıl oluyor bu?”

“Sağlıklı şeyler sağlık doğururken, hastalıklı şeyler hastalık doğurmaz mı?”

“Evet, öyle olur.”

[d] “Aynı şekilde hakkaniyetli, adil olma durumu adaleti, tersi adaletsizliği doğurur.”

“Haklısın, öyle olmak zorunda.”

“Sağlığın ortaya çıkması demek, bedende yöneten ile yönetilen arasındaki doğal bağın kurulmasından başka bir şey değildir. Hastalık, bu kısımlar arasındaki adalet ilişkilerinin doğaya aykırı biçimde işlemesiyle ortaya çıkmaz mı?”

“Doğru.”

“Demek ki adalet de, ruhta yönetme ile itaat etme arasındaki doğal ilişkiyi kurmaktan başka bir şey değildir; adaletsizlik üretmek ise, ruhun her bir bölümü arasında doğaya aykırı bir yöneten-itaat eden

ilişkisi kurmaktan başka bir şey değildir!”

“Öyledir, elbette.”

“O zaman, ruhun kusursuzluğu, tamamlanmışlığı ruhun sağlıklı olması, güzelliği ve asil bir tavır ve tutum, tersi ise

[e] hastalık, çirkinlik ve zayıflıktır.”

“Evet, mümkün.”

“Peki, demek ki iyi yaşama tarzı ruhun kusursuzlaşmasını, tamamlanmasını sağlarken, berbat bir hayat ruhun yok olmasına sebep olur?”

“Öyle olur, tabii.”

19. “Fakat,” diye devam ettim, “adil davranıp güzel yaşamamanın mı

[445a] yani açıkça ya da gizli, adil olmanın mı, yoksa cezasız kaldıkça, yani ceza yoluyla düzelmedikçe haksızlık edip haksız yaşamamanın mı daha büyük avantajlar getirdiğine bakmak kaldı geriye.”

“Bana sorarsan Sokrates, bence bu soru artık anlamsızlaştı, saçma bir soru haline geldi; çünkü insanın beden sağlığı bir kez bozulduğunda, en güzel yemekleri yiyip lezzetli içkileri içse de, zenginlik ve güç içinde yüzse de fark etmez; onun hayatı çekilmez bir hal alır. Nerede kaldı, bizi yaşatan asıl şey bir kez çürüyüp bozulduktan sonra, yaşamak;

[b] hele hele insan istediği her şeyi yapabilirken, kötülükten ve haksızlıktan kurtulacağı şeyleri yapamazsa, ama adil ve becerikli, gayretli biriye?”

“Evet,” dedim. “Senin de dediğin gibi çok anlamsız bir soru bu. Fakat, madem bu aşamaya kadar geldik, gevşemeden eriştiğimiz sonuçları tüm açıklığıyla gözler önüne serelim.”

“Evet, hiç boşlamadan, devam edelim.”

[c] “O zaman, bana göre, bakalım kötülüğün incelemeye değer kaç türü var, görmen için bir ele alalım.”

“Sen söyle, ben seni izleyeyim.”

“Şimdiye kadar ulaştığımız sonuçların birikmesiyle oluşan gözlem yerinden şöyle bir bakınca kusursuz, tamamlanmış tek bir biçim, kötülüğün ise sayılamayacak kadar çok çeşidini görüyorum; fakat bunlardan belli başlı dört tanesi incelemeye değer.”

“Nasıl yani?”

“Yani, diyorum ki, devletin önemli türleri kadar, insanın ruh yapısının da türü var.”

“Kaç tane?”

“Devletin de ruh yapısının da beş biçimi var.”

[d] “Hangileridir onlar?”

“Burada konuştuğumuz devlet biçiminin iki adı var; diğerlerinden daha öne çıkan tek bir adam tarafından yönetilirse krallık, birden fazla yönetici tarafından idare edilirse de aristokrasidir bu devlet biçimi!”

“Doğru.”

[e] “Yöneticiler bizim başta bahsettiğimiz eğitimi aldıkları sürece, baştakilerin çok kişi ya da tek kişi olması fark etmez; kimse devletin önemli, temel yasalarına el süremeyecektir.”[192]

“Bu da doğru,” dedi.

BEŞİNCİ KİTAP

1. [449a] “İşte benim iyi ve doğru dediğim devlet ve bu nitelikte bir düzen, böyle bir şey; insan da öyle. Doğru olan bu ise, bunun tersinin, devletin düzenine ve tek tek bireyin ruh yapısına ilişkin her şeyin kötü ve yanlış olduğunu düşünüyorum. Bu kötü olan yapıların da dört biçimi bulunmaktadır.”

“Nedir bunlar?”

Tam bunları ortaya çıkış sıralarına göre saymak üzereydim ki,[193] Adeimantos’un biraz ötesinde oturan Polemarkhos,

[b] elini uzatıp omzundan tutarak onu yanına yaklaştırdı ve aynı anda eğilerek kulağına bir şeyler söyledi. Sadece “Bırakalım istediği gibi devam mı etsin, yoksa müdahale mi edelim?” cümlesini duymuştum.

Adeimantos da yüksek sesle, “Tabii ki hayır,” dedi.

Bunun üzerine araya girdim: “Kimi, neyi engellemek istiyorsunuz?”

“Seni!” dedi Adeimantos.

[c] “Beni mi? Bu da nereden çıktı?”

“Sen işin kolayına kaçırıyorsun, araştırmalarımızın koca bir alanını, hem de önemsiz olmayan bir alanını öylece atlayabileceğini sanıyorsun! Önceki, hani şu, dostlar arasında kadınların ve çocukların kolektif mal (değer) olduğu yolundaki açıklamamı duymadık sanıyorsun herhalde?”

“Peki bu sözüm doğru değil miydi Adeimantos?” diye sordum.

“Doğru gözüküyor, fakat her şey doğru ise, öteki her şeyde yaptığımız gibi, ortaklığın (kolektif cemaatin) nasıl tasarlandığının da gösterilmesi gerekiyor! Çünkü birçok çeşidi[194] olabilir bunun.

[d] Hangisini kastettiğini açıkça söyle bize! Çünkü bir yerde, bu konuda konuşacağımızı sandığımız için ne zamandır bunu beklemekteyiz; aile hayatından, nasıl çocuk yapıp doğumdan sonra bakıp büyüteceklerinden, kısacası, kadınların ve çocukların nasıl ortak olacağından söz etmeni ummaktayız. Çünkü, kanımızca, bu konuların iyi ya da kötü düzenlenmesi, devlet için her şeymiş gibi geliyor. Bu meselelere hiç değinmeden başka bir düzeni anlatmaya kalktığın için, az önce duyduğunu yapmaya;

[450a] bu konuyu da öteki gibi açıklamadan seni bırakmamaya karar verdik.”

Glaukon da bunun üzerine, “Benim oyumun da bu konuda sizden yana olduğunu kabul edin, ben de aynı şekilde düşünüyorum,” dedi.

“Hepimizin de aynı fikirde olduğunu bilesin Sokrates,” dedi Thrasymakhos.

2. “Sanırım bu şekilde baskın yaparak ne yaptığının farkında değilsiniz. Sanki üzerinde hiç tartışmamışız gibi devlet düzeni meselesini yeniden açıyorsunuz,” dedim. “Halbuki ben bu konuyu bitirmiş olmaktan ve onunla ilgili önceki açıklamalarıma katılmanızdan ötürü memnundum;

[b] şimdi, bu konulara yeniden dönmemi istiyorsunuz, ama bunun nice çetin inceleme yığınına ortaya çıkaracağının farkında değilsiniz. Bunu bildiğim için yeniden zorluklar çıkarmama adına bu konulara girmekten kaçındım.”

“Niye zorluk çıksın ki, bu insanların buraya tartışma dinlemeye değil de altın dökmeye geldiğini filan mı sanıyorsun?”

“Elbette, ama bunun da bir ölçüsü var.”

“Evet sevgili Sokrates,” diye araya girdi Glaukon, “bu tür tartışmaları dinlemenin akli başında insanlar için ölçüsü bir ömürdür:[195] ama sen bizi düşünme, şu sorduğumuz soruyu canını sıkmadan dilediğin gibi yanıtla. Mesela bekçilerimiz arasında kadın ve çocuklar nasıl ortak olacak?”

[c] Doğumdan eğitim (ders) çağına gelene kadarki çok hayati, zahmetli ara dönemde çocuklarımız nasıl bir yetiştirme sürecinden geçirilecek? Bize bu soruların yanıtını verirsen iyi olur.”

“Bunu yapmak o kadar da kolay değil dostum, çünkü bu konu üzerindeki sis perdesi daha önce ele aldıklarımızdan çok daha kalın;

[d] daha böyle bir ortaklık (kolektif cemaat) bile birçok kişi tarafından şüpheyile karşılanacak. Hadi buna ikna oldular diyelim, bu tasarının olabilecek en iyi proje olduğuna herkesi inandırmak son derece zor. Bu bakımdan, arzuladığımız şeylerin boş bir hayal gibi görülebileceği korkusunu taşıyorum ve bu konuya yeniden eğilmek istemiyorum.”

“Tereddüt etme! Dinleyicilerin ne mantıksız, ne kuşkucu ne de kötü niyetli!”

“Beni konuşmaya teşvik etmek için mi böyle söylüyorsun, sevgili dostum?” dedim bunun üzerine.

“Evet!”

“Ama tam tersini elde ediyorsun! Konu üzerinde söyleyeceklerimden tam olarak emin olsaydım, beni bu şekilde teşvik etmen konuşmamı sağlayabilirdi.

[e] İnsanın, önemli gördüğü ve yabancı olmadığı konular hakkında sevdiği ve akli başında dostlarıyla, tabii doğruyu biliyorsa, konuşması tehlikesizdir; hatta heyecan vericidir. Fakat, şu an benim gibi, bildiğinden emin olmayıp, kişi doğruyu önce kendisi arıyorsa, hemen konuşmaya başlaması, tehlikeli ve yanlış yönlendirici olabilir. Burada tehlike, gülünç olmaktan kaynaklanmıyor. Bu çok çocukça olurdu.

[451a] Burada benim için asıl tehlike, son derece ciddi adımlar atılması gereken bir konuda doğruluğundan emin olmadığım şeyler söyleyerek hem kendimi hem de dostlarımı yanlışla sürükleyebilme ve hiç de tahammülü olmayan konularda tepe üstü çakılma tehlikesidir. Bu yüzden söyleyeceklerim için Adrasteia’ya[196] diz çöküp beni bağışlamasını diliyorum. Bana sorarsan, konu hak, hukuk ve âdetler, törelerse, istemeden cinayet işleyen birisi bile namuslu ve adil insanları aldatan bir sahtekârdan daha az suçludur. Böyle bir riski insan, dostları değil de düşmanları arasında göze alır daha çok. Bu nedenle itirazın pek de güzel değil!”

[b] Glaukon ise gülererek, “Sokrates,” dedi, “sen ve senin fikirlerin bizi aldatacak olsa bile senin gırtlığına yapışmayacağız, seni biz öldürme ve aldatma konusunda suçsuz buluyoruz. İçin rahat olsun, korkma konuş.”

“Doğru, mahkemenin suçsuz bulduğu kimse, temizdir yasaya göre. Orada geçerli olan burada da olmalı.”

“O zaman, konuş lütfen!”

“Öyleyse şimdi, aslında daha önce sırası geldiğinde söylemiş olmam gerekene, en baştan başlamak zorundaydım.

[c] Daha önceki erkekler dramından[197] sonra, kadınlar dramını tamamlamak belki de daha iyi olacak; zaten bunu talep ettiğine göre!

3. Gerek yaradılıştan, gerekse aldıkları eğitimle, bahsettiğimiz nitelikleri taşıyan yurttaşlarımızın kadın ve çocuk sahibi olmalarına ve onlara nasıl davranmaları gerektiğine dair kurallar, onlarla ilgili daha önce ortaya koyduğumuz ilkelerden çıkarılabilir. Konuşmalarımızda, erkekleri bir sürünün bekçisi olacak biçimde yetiştirmek şart, demiştik değil mi?”

“Evet.”

[d] “O zaman, çocuk yapma ve yetiştirme konusunda da bu karşılaştırmayı temel alarak doğum ve bakımı buna göre yapabilir, sonra da ulaştığımız sonuçlar bize uygun olacak mı diye bakabiliriz!”

“Nasıl yani?”

“Şöyle: Bize kalırsa, dişi köpekler aynen erkekler gibi bekçilik yapıp avlanmalı ve öteki bütün işlerde onlarla birlikte hareket etmeli midirler, yoksa çocuklarının doğumu ve bakılıp büyütülmesi nedeniyle bu faaliyetlere katılamazken, erkekler didinip durmalı, bütün sürünün sorumluluğunu mu üzerlerine almalıydılar?”

[e] “Her şeyi birlikte yaparlar, yalnızca erkeklerin daha güçlü, kadınlarınsa daha zayıf olduğunu unutmamalıyız!”

“Peki aynı şekilde yetiştirilip eğitilmemiş iki canlıyı aynı amaçla kullanabilir miyiz?”

“Kullanamayız, tabii.”

“Bu demek oluyor ki, kadınlarla erkeklere aynı görevleri vereceksek, onları aynı şekilde yetiştirip eğitmeliyiz.”

[452a] “Evet!”

“Erkeklere verdiğimiz eğitim zihinsel, ruhsal ve bedenseldi, değil mi?”

“Evet.”

“O zaman, erkeklerle aynı görevleri paylaşacak olan kadınlara da bu eğitimin yanında bir de savaşçılık eğitimi vermek ve onları da aynı şekilde kullanmak gerekecek, öyle değil mi?”

“Söylediklerinin sonucunda bu çıkıyor, sanırım.”

“Dediklerimizin çoğu gülünç[198] görünüyor olmalı, çünkü alışkanlıklarımıza ters düşüyor, hani bu sözleri hayata geçirmeye kalkarsak hele!”

“Öyle olur, kesinlikle.”

“Peki en garip ve gülünç olan, kadınları, jimnastik yerinde, çırılçıplak soyunuk bir vaziyette erkeklerle beden hareketleri yaparken görmek değil mi;

[b] gençlerin yanında yaşlı kadınları da; hani kırışıklarına aldırmadan ve çirkinliklerine bakmadan gimnazyumlarda[199] beden eğitimi yapmaya bayılan yaşlı erkekler gibi?”

“Zeus adına, en azından günümüzde gülünç görünecektir bu!”

“Fakat madem burada aklımızı konuşturmaya çalışıyoruz,” dedim, “şaklabanların alay edişlerinden ürkmemeli; spor alanlarında böyle bir altüst edişe karşı ne söylerlerse söylesinler (kadının eğitimi konusunda ısrarcı olup) bunlara

[c] aldırış etmemeli; zihinsel, ruhsal eğitimden ve en azından silah taşıma ve ata binme konusundaki eğitimden vazgeçmemeliyiz.”

“Çok haklısın.”

“Madem bu konulara girdik, bir de yasalarımızın sertliğine değinelim. Fakat öncelikle bizimle alay eden dalgacı arkadaşlardan, hayatta bir kez bile olsa ciddi olmalarını isteyelim ve çok kısa da olsa burada, şunu hatırlatalım onlara. Yunanlılar, daha yakın zamana kadar, erkeklerin çırılçıplak dolaşmalarını, bugünkü Barbarlar gibi ayıplıyor ve hakaret sayıyorlardı.

[d] Önce Giritliler, sonra da Spartalılar böyle çıplak beden eğitim tarzı kullanmaya başladıklarında, o zamanki polis yurttaşları bununla epey alay etmişlerdi. Öyle değil mi?”

“Öyle tabii.”

“Fakat, deneyim, eğitimde elbiseleri çıkarmanın, tamamen örtünmekten daha iyi olduğunu gösterince, aklın gerektirdiği bu gelişme, artık yadırganası bir şey olmaktan çıktı. Bu da, aynı zamanda gösterdi ki, kötülük taşımayan bir şeyi ancak budalalar gülünç bulur ve kötü ve akılsız adamların halini değil de başka şeyleri hedef alıp alay etmek isteyen kimse

[e] sözüm ona güzelin adına davranan, ama iyiden başka bir şeyi hedef alan kimseden farklı davranmamaktadır.”

“Çok haklısın.”

4. “Ama önce gel, böyle bir tasarının uygulanır olup olmadığını tartışıp bu konuda bir uzlaşmaya varalım ve bizi ciddiye alanların da, bizimle dalga geçenlerin de söylediklerinde haklı olacaklarını varsayıp şu soruyu sormalarına fırsat verelim:

[453a] Kadının doğası, bir kadının, erkeğin yaptığı bütün işleri yapmasını mümkün kılacak özellikler taşıyor mu, taşıyor mu? Yoksa, sadece bir işe yatkın olup, savaş sanatı bunlara elverişli değil mi? Bence bir konu hakkında iyi sonuçlara ulaşmanın en güzel yolu, iyi başlamaktır.”

“Evet, kesinlikle!”

“İster misiniz, öncelikle kendimizi, bizi bu konuda eleştirecek olan tarafın yerine koyalım da

tartışmada bize muhalefet edeceklerin kalesi tarafımızdan savunmasız durumda kuşatılmasın!”

[b] “Neden olmasın, bunun hiçbir sakıncası yok!”

“Öyleyse karşımızdakilerin ağzından şöyle sorular yöneltebiliriz kendimize: ‘Ey Sokrates ve Glaukon, muhaliflere ihtiyacınız yok; daha başta, kafanızdaki devleti tasarlarken, herkesin yaradılışına uygun işlerle meşgul olması gerektiğini ittifakla benimsemediniz mi?’”

“Öyle yaptık; ayrıca niçin yapmayalım ki?”

“Peki, kadınla erkeğin yaradılışı kesin biçimde farklı değil midir?”

“Elbette!”

[c] Öyleyse herkese, yaradılışına uygun, farklı görevler vermek gerekir, değil mi?”

“Elbette!”

“Peki, hem kadınla erkeğin yaradılışı farklı diyorsunuz hem de ikisinin de aynı görevleri paylaşması gerektiğini söylüyorsunuz; bu durumda bir hata yapıyor ve kendinizle çelişiyorsunuz!

Söyle bana Glaukon, bu tespit karşısında kendimizi nasıl savunacağız?”

“Şu an için, pek kolay değil!” dedi Glaukon; “ama bu konuda yine senin bir yanıt geliştirmeni rica etsem, nasıl olur?”

[d] “Bunlar bize yöneltebilecek itirazlar Glaukon ve buna benzer daha nicelerini uzun zamandır endişeyle beklemekteyim zaten; kadın ile evlilik ve çocukların eğitim ve yetiştirilmesi konusundaki yasalara dokunmaktan çekinmem de bundan!”

“Zeus hakkı için bu sorunu çözmek gerçekten zor görünüyor!”

“Yapacak bir şey yok. İnsan ister küçük bir havuza ister denize düşsün, boğulmamak için her iki durumda da yüzmek zorundadır, öyle değil mi?”

“Öyle tabii.”

“O zaman bu tartışma denizinde biz de boğulmamaya çalışacağız. Bakarsın Arion’un[200] yunusu[201] ya da beklenmedik bir mucize bizi kıyıya çıkarıverir.”

[e] “Umarım öyle olur.”

“Öyleyse bakalım bir çıkış yolu bulmak mümkün mü? Farklı yaradılışların farklı uğraşları gerektirdiğini, kadınla erkeğin de yaradılışlarının farklı olduğunu kabul etmiştik değil mi? Şimdiye bu farklı yaradılışlara sahip olan iki grubun aynı işleri paylaşmalarının gerektiğini söylüyoruz. Bir iç çelişki yaşadığımızı dair bize yöneltilen suçlama da buna dayanıyordu, değil mi?”

“Apaçık öyle görünüyor!”

[454a] “Şu çelişki sanatına özgü güç ne kadar soyluymuş, değil mi Glaukon?”[202]

“Neden?”

“Çünkü bence birçok insan, bazen istemeden de çelişkiye düşebiliyor; hakiki bir tartışma yaptıklarını sananlar, aslında kendi kendilerine tartışıyorlar; çünkü tartışmanın konusu, ayırtırıp incelemek yerine, sözcükler ve kavramlar merkezinde dönen bir polemikten ve çatışmadan ibaret oluyor ve ciddi bir tartışma gerçekleşmiyor!”

“Evet, çoğu tartışmada böyle şeyler yaşanıyor, ama bunun konumuzla ne ilgisi var?”

[b] “Çok ilgisi var; çünkü biz de istemeden böyle bir çelişkinin içine düşmüş durumdayız.”

“Nasıl yani?”

“Bir yandan aynı yaradılıştakilere hep aynı görevlerin verilmesi gerektiğini alabildiğine cesurca ve sözcüğün yüzeydeki anlamına bakarak söyleyecek olursak, herkese meydan okuyarak ileri sürüyoruz; ama işte bunu söylerken aynı ya da farklı yaradılıştan ne anladığımızı ve farklı yaradılışlara farklı, aynı yaradılışlara aynı görevler verirken neyi amaçladığımızın üzerinde hiç durmadık.”

“Buna dikkat etmedik.”

[c] “Mesela, kellerle kel olmayanların aynı yaradılıştaki olup olmadıklarını, birbirine zıt özleri temsil edip etmediklerini sorabilirdik. Şimdi biz bu ikisinin farklı yaradılışa sahip olduğunu kabul edersek, keller kunduracılık yapıyorsa, kel olmayanlara bu işi yasak mı edeceğiz? Ya da kel olmayanlar kunduracılığı iyi yapıyor diye, kellerin bu işe girişmelerini yasaklayacak mıyız?”

“Bu çok gülünç olurdu.”

“Gülünç olur, çünkü, kafamızdaki devleti tasarlarken, doğal yaradılış farklılıklarının ya da benzerliklerinin genel olarak üzerinde durmadık, bizim göz önünde tuttuğumuz, sadece meslek (zanaat) düzlemiydi;

[d] örneğin hekim ile hekimlik ruhunun aynı temel yapıya sahip olduğunu söylemiştik!”

“Evet.”

“Ama bir hekimle bir doğramacının farklı yaradılışlara sahip olduğunu öngörmüştük değil mi?”

“Evet, kesinlikle.”

[454d-455b]

5. “Ve eğer,” diye devam ettim, “kadın ya da erkek cinsin beceriler, yetenekler ve mesleki bakımdan farklı işlere yatkın oldukları görülüyorsa, onlara ayrı ayrı uğraşlar ve işler vermek gerekir. Ama aralarındaki fark sadece, kadının çocuk doğurması, erkeğin de onu döllemesinden ibaret ise,

[e] bu onların, mesleki yatkınlık bakımından farklı oldukları anlamına gelmez. Buradan yola çıkarsak; demek olur ki bekçilerimiz ve kadınlar aynı işleri görebilirler.”

“Çok haklısın.”

“Öyleyse şu bize karşı çıkan muhalifimizi, devletimize hizmet bakımından kadın ile erkeğin yaradılışının hangi yatkınlıklar ve hizmetler konusunda birbirinden farklı olduğunu bize

[455a] öğretmeye davet edebiliriz.”

“Çok doğru.”

“Belki, daha önce senin yaptığın gibi, bu soruya, öyle hazır cevap bir karşılık bulunamayacağı itirazını yapıp, ancak biraz düşündükten sonra da cevap vermenin kolay olacağını söyleyecektir.”

“Evet, belki de.”

“O zaman, bize karşı çıkana biz, devlet hizmetinde, kadına bırakılmayacak herhangi bir meslek bulunmadığını

[b] ispatlamaya çalışırken, bizi izlemesini rica edelim.”

“Bence çok iyi olur.”

“Hadi, diyeceğiz ona; sana bir soru soracağız. Bir şey konusunda doğuştan yetenekli olan ile olmayanı ayırt eden şey, birinin bu şeyi kolay, diğersinin zor öğrenmesi; birinin kısa bir eğitimden sonra işin bütün ayrıntılarını kavraması, ötekinin ise olanca çalışmaya ve uygulamaya rağmen öğrendiği şeyi

[c] akılda tutamaması mıdır diyorsun? Ya da birinde beden, zihinsel çalışmayı desteklerken, ötekinde kösteklemesi midir? Yoksa, bir mesleğe yatkın olan ile olmayanı birbirinden ayırt eden bundan başka temel, ayırt edici özellikler var mıdır?”

“Evet, kimse başka noktalar ileri süremez.”

“Peki, erkek cinsinin her bakımdan kadın cinsine üstün görünmediği insana özgü bir iş, uğraş tanıyor musun? Kadınların ellerinden az çok gelen dokuma, pişirme ve kızartma işlerini abartıp (erkek işlerinden üstün olduğunu mu söyleyelim?) Hani abartmasak ortaya gülünç bir durum çıkar!”

[d] “Doğru söylüyorsun, erkek cinsi hemen hemen her uğraşta kadınlardan daha üstündür. Her ne kadar kimi yönden erkeklerden daha iyi olan çok kadın varsa da, bütüne bakıldığında sen haklısın!”

“Demek ki sadece bir kadın ya da bir erkeğe uygun olan resmi (kamusal) bir meslek yoktur; yaradılıştan beceriler her iki cinsten de eşit bölüştürülmüştür ve kadın doğal verileri bakımından her mesleğe katılabilir; erkek de öyle.”

[e] “Ama genelde her alanda kadın erkeğe göre daha zayıfça, daha güçsüzdür!”[203]

“Çok doğru.”

“O zaman, bütün işleri erkeklere verip, kadınlara hiçbir iş yüklememeli miyiz?”

“Olur mu hiç öyle şey?”

“Şöyle söyleyebiliriz belki: Kadınların da yaradılıştan hekimliğe

[456a] ya da müziğe yatkın olanları vardır, olmayanları vardır.”

“Çok doğru.”

“Bazı kadınlar jimnastik ve askeri eğitim yapacak nitelikleri taşıırken, bazıları taşımaz, öyle değil mi?”

“Öyle tabii.”

“Bilim seven kadınlar vardır, bilimden nefret eden kadınlar vardır; yürekli kadınlar vardır, yüreksiz kadınlar vardır.”

“Evet, doğru.”

“Aynı şekilde bekçiliğe yatkın olan bazı kadınlar vardır, olmayan kadınlar vardır. Erkekler arasından bekçi seçimi yaparken zaten biz de buna, yani bu işe yatkın olup olmadığına bakmıyor muyduk?”

“Evet.”

“O zaman, erkekler gibi kadınlar da bekçiliğe yatkındır; ama kadınlar erkeklerden daha güçsüzdür.”

“Orası açık.”

6.

[b] “Demek ki, bekçilik niteliği olan erkekler için aynı nitelikte kadınlar seçilmeli, bir arada yaşamaları ve onlarla aynı işleri yapmaları sağlanmalıdır; çünkü bu işe onlar da erkekler kadar yatkındır ve onların taşıdığı nitelikleri taşırlar.”

“Çok haklısın.”

“Aynı yaradılışa sahip olanlara aynı işlerin verilmesi gerekir demiştik, değil mi?”

“Evet.”

“O zaman, bir daire yapıp başta söylediğimiz şeye dönmüş olduk; bekçilerin kadınlarına da bedensel eğitim ve müzik eğitimi verilmesinde doğaya aykırı bir yan bulunmamaktadır.”

“Yok tabii.”

[c] “Öyleyse şu ortaya attığımız öneri hayali bir arzu veya gerçekleşmesi mümkün olmayan bir şey değildir; çünkü yaşamızı doğa ile uyum içinde ortaya koyuyoruz. Asıl doğa kurallarına aykırı olan, bugünkü farklı ilişkilerdir.”

“Çok açık!”

“Biz, önerilerimizin gerçekleştirilebilir ve en iyi öneri olup olmadığını soruşturuyorduk, değil mi?”

“Evet.”

“Bunun mümkün olduğu konusunda fikir birliği içindeyiz, değil mi?”

“Evet.”

“Şimdi bu düzen önerisinin gerçekten de en iyiyi temsil ettiği konusunda da fikir birliği oluşturmalıyız, değil mi?”

“Tabii.”

“Her ikisi de aynı yaradılışa sahip olduklarına göre,

[d] bir kadını yetenekli bir bekçi yapmak için erkeğinkinden farklı bir eğitime ihtiyaç yoktur, değil mi?”

“Yoktur!”

“Şimdi şu konuda ne düşünüyorsun bakalım?”

“Hangi konuda?”

“Sence kendi aralarında iyi ve kötü yetenekli erkekler de vardır, öyle değil mi?”

“Tabii ki, hepsinin yeteneği eşit düzeyde değildir.”

“Peki tasarladığımız devlette bekçilik eğitimi almış bekçiler mi, yoksa kunduracılık sanatında yetişmiş kunduracılar mı daha üstündür?”

“Bu ne kadar da saçma bir soru.”

[e] “Anlıyorum, bu karşılaştırmanın da ötesine giderek, bekçilerimizin bütün yurttaşlar arasında en üstün kimseler olduklarını söyleyebilir miyiz?”

“Hem de kat kat üstün.”

“Peki bekçi kadınlar da bütün kadınlar arasında en iyileri temsil etmeyecekler midir?”

“Evet!”

“Peki bir devlet için mümkün olduğunca iyi kadın ve erkek bekçilere sahip olmaktan daha güzel bir şey olabilir mi?”

“Olamaz, tabii.”

“Peki bu, bizim tasarladığımız gibi yapılacak olursa,

[457a] iyi bir zihinsel ve bedensel eğitim değil midir?”

“Öyledir.”

“O zaman, önerdiğimiz düzen yalnızca gerçekleşmesi mümkün olan bir düzen değil, aynı zamanda devlet için en iyi düzendir.”

“Doğru.”

“Öyleyse bekçilerimizin kadınları da giysilerini üzerlerinden atıp beceri ve yetenekleriyle örtünsünler, bunlar savaşta da barışta da ülkenin savunmasını erkeklerle birlikte üstlenecek, başka bir şey yapmayacaklardır.[204] Yalnız, cinsiyet olarak erkeklerden daha zayıf olduklarını göz önünde bulundurarak, onlara daha hafif işler verilecektir; ancak, sadece iyi ve güzel bir amaç uğruna soyunup bedenlerini açığa çıkaran kadınlarla dalga geçen bir adam,

[b] ‘gülmenin meyvesini, daha dalında hamken koparmaktan’[205] başka bir şey yapmamaktadır; bu adam, neye güldüğünün ve ne yaptığının farkında bile değildir. Belki de şimdiye kadar söylenmiş sözlerin en güzeli, ‘Yararlı güzel, zararlı çirkindir’ sözüdür.”

“Çok doğru.”

7. “Kadınlarla ilgili yasayı konuşurken sözünü ettiğim o ilk büyük dalgadan kurtulduk; her iki cinsin de bekçilik işini beraber yapmaları gerektiğini söylerken, talebimizle birlikte bizi de kapıp süpürmedi dalga.

[c] Keza, bunun hem gerçekleşebilir, hem de arzulanır bir şey olduğunu söylerken, tutarlılığımızı korumuş olduk.”

“Gerçekten de önünden kaçtığım dalga küçük değildi!”

“Fakat sen asıl arkadan geleni görünce öncekine ‘küçük’ diyeceksin!”[206]

“Neymiş bu dalga, anlat da göreyim.”

“En son ve bu bahsettiğimiz yasa, beraberinde şöyle bir yasa daha getiriyor:”

“Neymiş o?”

“Bu kadınlar bütün erkeklere ait olmalıdırlar.

[d] Hiçbiri diğeriyle ayrı bir şekilde yaşamayacak. Çocuklar da ortak olacak. Hiçbir anne baba, hangisinin kendi çocuğu olduğunu bilmeyecek, hiçbir çocuk da ana babasını tanımayacak.”

“Evet, şimdi anladım. Bu dalga ötekenden de yamanmış. Bunun hem uygulanabilirliğinin hem de yararının sorgulanması gerekiyor.”

“Bunun yararından şüphe duymaya pek gerek yok bence. Zaten asıl gürültü bunun uygulanabilirliği üzerinde kopacak.”

[e] “Bence her ikisi üzerinde de ciddi tartışmalar yapılabilir.”

“Diyorsun ki bu iki tartışmayı beraber yapalım. Ben de, yararlılığı kabul edersen bunu geçer, sadece uygulanabilir olup olmadığını tartışırız diye düşünmüştüm.”

“Bu meseleyi tam geçiştirirken yakalandın aslında. Her ikisi için de hesap ver!”

“O zaman, kaderime razı olacağım; başka çare yok.

[458a] Ama senden bir isteğim olacak: Bana, tek başlarına gezinip

dururken, hayaller kurarak zihinlerini meşgul eden şu kişiler gibi kendimle baş başa kalma zevkini bahşet. Sen de biliyorsun, bu tür insanlar, istedikleri şeyin gerçekleşmesinin mümkün olup olmadığı üzerinde düşünmeden önce, yorulmamak için, tasarladıkları şeyin uygulanabilir olup olmadığı kaygısını bir yana bırakırlar; buna karşılık, arzularını gerçekleştirmiş farz eder, her şey ellerinin altında görünür ve gerçekleşmesinin ardından, neler yapabileceklerinin hayalini kurup sevinirler. Bu yolla da içlerindeki tembellik,

[b] aylıklık daha da artar. Bu noktada ben de onlar gibi biraz tembelleştim; bu düzenlemenin uygulanabilirliğini ispat etmeyi ileriye atmak istiyorum. Siz de izin verirseniz, şimdilik, bu düzenlemenin hayata geçirilebileceğini varsayarak, yöneticilerimizin bu ilke temelinde ne tür düzenlemeler yapmaları gerektiğinden bahsedeceğim ve hem devletimiz hem de bekçiler için bundan daha yararlı bir düzenlemenin olamayacağını göstereceğim. Önce seninle bu yanı tartışmak istiyorum; ötekini ise sonra!”

“İtirazımız yok, başlayabilirsin.”

“Sanıyorum, yöneticiler adlarına yakışır kimselerse ve yardımcılar da öyleyse, yöneticiler

[c] yasaya uygun buyruklar verir, onların yardımcıları da bu buyrukları layıkıyla uygularlar; yöneticiler buyruk verirken yasayı ya harfiyen uygular ya da kendi anladıkları anlamda yorumlarlar; bunun kararı onlara bırakılmıştır.”

“Haklısın.”

“O zaman sen de bir yasa koyucu olarak, erkekleri seçtiğin gibi onların kadınlarını da seçecek ve bunu yaparken onların yaradılışa birbirlerine uygun olup olmadıklarına bakacaksın. Hiçbirinin özel malı olmadığı için,

[d] konutları, yedikleri içtikleri ortak olacak, birlikte yaşayacaklar ve gimnazyumda ve diğer bütün eğitimlerde de birlikte olacakları için doğal dürtüleri gereği cinsel birlikteliğe yöneltileceklerdir. Yoksa sence de bu kaçınılmaz bir sonuç değil mi?”

“Öyle, yalnız bu matematiksel değil, erotik ve kitleleri daha fazla ikna edip sürükleyici bir zorunluluk.”

8. “Haklısın, Glaukon, ama biz devam edelim!

[e] Önüne gelenle ilişkiye girmek, mutlu bir site devletinde hoş karşılanmayacak, kutsal düzene saygısızlık olarak addedilecek ve yöneticiler tarafından yasaklanacaktır.”

“Evet, bu tür şeylere bence de izin verilmemeli.”

“O zaman, evliliklerin mümkün olduğunca dine uygun (kutsal) olmasını sağlayacağız. Zaten en yararlı evlilikler de en kutsal evlilikler olacak.”

“Kesinlikle.”

[459a] “Peki, ama bu evlilikler nasıl yararlı olacak? Bu soruyu en iyi sen yanıtlayabilirsin Glaukon, çünkü senin evinde av köpekleri ve iyi cins kuşlar gördüm. Sen bunların nasıl çiftleşip ürediklerine dikkat ettin mi hiç?”

“Hangi bakımlardan dikkat edip etmediğimi soruyorsun?”

“Öncelikle, bu hayvanların hepsi iyi cins, ama bazıları diğerlerinden daha üstün değil mi?”

“Evet, öyle.”

[b] “Peki, bunları rastgele mi çiftleştirirsin, yoksa çiftleşmelerin en iyiler arasında olmasına mı dikkat edersin?”

“Tabii ki, en iyileri çiftleştirmeye çalışırım.”

“Yavruları mı, gençlik çağında olanları mı, yoksa yeni yetişmekte olanları mı çiftleştirirsin?”

“Tam gençlik çağında olanları.”

“Üreme buna göre olmazsa, kuşlarının, köpeklerinin cinslerinin bozulacağını bilirsin, değil mi?”

“Tabii ki.”

“Aynı şey atlar ve öteki hayvanlar için de geçerlidir, değil mi?”

“Şüphesiz.”

“Aynı kural insanlar için de geçerliyse[207] sevgili dostum,” dedim, “yöneticilerimizin mükemmel olmasının ne kadar önemli olduğunu sen düşün artık.”

[c] “Evet, bu kural insanlar için de geçerli, ama yöneticilerimizin keskin görüşlü ve zeki olmasının bununla ne ilgisi var?”

“Çünkü birçok iyileştirici, yararlı desteğe ihtiyaçları olacak; ilaç gerektirmeyen, sadece perhizin yapılmasının yeterli olduğu hastalıklar için sıradan bir hekim yeterli olacaktır; ama ilaç gerektiren hastalıklar için çok iyi bir hekime ihtiyaç vardır.”

“Orası doğru, fakat bununla neyi ima etmek istiyorsun?”

“Şuraya getireceğim sözü: Yöneticilerimiz halkın yararını düşünerek belirli dozda olmak üzere yalana başvurmak ve insanları aldatmak zorunda kalacaklardır.

[d] Bu tür davranışların bir ilaç gibi yararlı olacağını öngörmüştük.”

“Ve buna hakları vardı.”

“Bu hak, düğünde ve çocuk yapmada, öyle görünüyor ki en ufak bir rol oynayamaz!”

“Niye?”

“Çıkardığımız sonuçlar uyarınca, en iyi erkekler, en iyi kadınlar ile mümkün olduğu kadar çok bir araya gelmelidirler, zayıflar ise mümkün olduğunca az! Ayrıca sürünün niteliğinin mümkün olduğu kadar üst düzeyini korumasını istiyorsak

[e] üstün nitelikte olanların çocuklarını yetiştirmeliyiz, diğerlerinin değil. Yalnız, bütün bu işler bekçiler arasında her türlü kavgayı önlemek açısından gizli tutulmalı, yalnızca yöneticiler tarafından bilinmelidir.”

“Çok doğru.”

“O zaman, nişanlı kızlarla delikanlılar için özel düğün ve kurban törenleri düzenleyeceğiz ve ozanlarımıza bu olayın anlamına uygun ilahiler söyleteceğiz.

[460a] Ne kadar sayıda düğün yapılacağına yöneticiler karar verecek. Bunu yaparken de savaşları, hastalıkları ve benzeri durumları göz önüne alarak, nüfusu uygun bir düzeyde tutmayı amaçlayacaklar, devletimizde ne gereğinden fazla ne de gereğinden az sayıda insan bulunmasını sağlayacaklar.”

“Doğru!”

“Söz konusu zayıf kimse, her çiftleşmede, kabahati yöneticilere değil de rastlantıya (kadere) yüklesin diye, kurnazca kuralı seçimler düzenlenmeli!”

“Çok haklısın.”

9.

[b] “Savaşta ve barışta üstün yeteneklerini kanıtlayan genç erkeklere birtakım ödüller ve nişanlar dışında bir de kadınlarla daha fazla yatma hakkı verilmeli ki bu babalardan kendilerine benzeyen daha fazla çocuk dünyaya gelsin.”

“Doğru.”

“Bu çocuklarsa doğar doğmaz, bu işe ayrılmış devlet memurları tarafından alınacaklardır; bunlar hem kadın hem de erkek olabilir; zira devlet işlerine yatkınlıkta bu iki cins arasında fark yoktur.”

“Haklısın.”

[c] “Bu memurlar becerikli, akıllı, erdemli olanların çocuklarını bir bakımhaneye götürecekler ve orada onları devletin (kent) dışında bir yerde oturan hemşirelere teslim edecekler. Daha zayıf olanların çocuklarını ya da herhangi nedenle sakat doğanları ise gizli, bilinmez, uygun bir yerde tutacaklardır.”

“Evet, bekçilerin soyunun temiz kalmasını istiyorsak bunları yapmalıyız.”

“Bunlar çocukların beslenmesiyle de ilgilenecek, annelerin sütü varken onları emzirme yurduna getirecek,

[d] ama hiçbiri kendi çocuğunu tanımasın diye, bütün önlemleri alacaklardır; annelerin sütü azsa, sütü olan başka kadınları oraya getireceklerdir; annelerin belli sürelerde emzirmesini sağlayacak, nöbet tutma ve benzeri çalışmaları sütannelere, hemşirelere, nöbetçilere bırakacaklardır.”

“Bekçilerin kadınlarına çocuk sahibi olmayı çok kolaylaştırıyorsun!”

“Öyle olması gerekiyor; ama, sitemizle ilgili planlarımızı yapmaya devam edelim. Demiştik ki, aslen dinçlik çağındaki insanlar çocuk sahibi olmalı, değil mi?”

“Evet, öyle demiştik.”

[e] “Bu konuda ne düşünüyorsun, tam güçlü, dinç dönem kadınlarda yirmi, erkeklerde ise otuz yıllık bir dönemi ifade etmez mi?”

“Peki hangi dönemi kapsıyor bu?”

“Bir kadının bence, yirmisinden kırkına kadar çocuk doğurması, erkeklerinse gençliğin başdöndürücü dönemi geçtikten sonra elli beşlerine kadar devlet için çocuk sahibi olmaları gerekir.”

[461a] “Gerçekten de hem fiziksel hem de zihinsel anlamda en zinde oldukları dönemlerdir bunlar.”

“Bu belirlenen yaşların üzerinde veya altında devlet için çocuk yapmayı ahlaka, töreye ve hakka (hukuka) aykırı addedeceğiz; çünkü böyle biri, doğum gizli kalırsa, rahiplerin, rahibelerin ve bütün devletin düşünlerden önce, iyiden daha iyi, değerliden hep daha değerli soyların türemesi için yaptıkları dualardan, kurban ve yalvarmalardan yoksun kalacak,

[b] karanlığın ve azgın bir şehvetin meyvesi sayılacaktır.”

“Çok doğru.”

“Aynı yasa,” diye devam ettim, “yasal çiftleşme çağında olup da yöneticilerin iznini almadan bir kadınla birleşip dünyaya çocuk getiren yurttaşlar için de geçerli olacak. Bu insanı, devletin sırtına izinsiz ve kutsanmamış bir piç yüklemiş sayacağız.”

“Çok doğru.”

“Çocuk yapma yaşını geçirmiş kadınlar ve erkekler söz konusuysa, erkeklerin kızlarıyla, anneleriyle, kızlarının kızlarıyla ve büyükanneleriyle, kadınların da oğulları, babaları, torunları ve büyükbabalarıyla birleşmelerine izin vermeme şartıyla, bunların çiftleşmelerine engel çıkarmayacağız.

[c] Ama bu izni verirken, bu birleşmelerden bir çocuk dünyaya getirilmemesini şart koşacağız. Buna rağmen bir çocuk dünyaya getirilirse, bunun bakımının hiçbir şekilde devlet tarafından üstlenilmeyeceği onu dünyaya getirenler tarafından bilinecek.”

“Doğru söylüyorsun, fakat bu durumda kimin kızı, kimin babası, bunlar nasıl ayırt edilecek?” diye sordu.

[d] “Bunu asla ayırt edemeyecekler. Ama, bir bekçi, doğum törenini izleyen yedi ile on ay arasında, yeni doğmuş erkek çocuklarına ‘oğlum’, kız çocuklarına da ‘kızım’ diyecek; onlar da babalarına ‘baba’ diyecekler. Bu çocuklardan ileride doğan çocuklar onun torunları sayılacak, torunlar söz konusu bekçiye ‘büyükbaba’, onun karısına da ‘büyükanne’ diyecekler.

[e] Anne ve babalarının çocuk yapma döneminde dünyaya gelmiş bütün çocuklar da birbirlerine ‘bacı, kardeş’ diye hitap edecekler. Kurada bunların çiftleşmesine yönelik bir sonuç çıkarsa, Delphoi kâhininin de iznini alarak bunu yapabilecekler.”

“Doğru, anladım şimdi.”

10. “İşte Glaukon, devletimizdeki koruyucular arasında kadınların ve çocukların ortaklığı bu şekilde düzenlenecek. Şimdi sırada, bu bahsettiğimiz düzenlemenin kafamızda tasarladığımız devletle uyum içinde gelişip gelişemeyeceğini ve bu düzenin en arzulanır düzen olup olmadığını sorgulamak var.”

[462a] “Evet, Zeus adına!” dedi.

“Bu konuda ortak bir dil tutturabilmemiz için öncelikle şu soruyu yanıtlamamız gerekiyor: Bir yasa

koyucunun, yasalarını oluştururken gerçekleştirmek istediği en büyük iyi (değer) nedir? Ve onun kaçındığı en büyük kötülüğü nasıl tarif etmeli? Bunun cevabını verdikten sonra da bizim yaptığımız bu düzenlemenin kötü ile bağdaşmaksızın bizi iyi'nin izinden götürüp götürmediğini düşünmemiz gerekiyor.”

“Harika!”

[b] “Peki bir devlet için, onu bölüp parçalayan bir şeyden daha büyük bir felaket var mıdır? Ya da onu birleştirip tekleştiren şeyden daha büyük bir üst değer olabilir mi?”

“Hiçbir şey yoktur.”

“Peki, bir devlette, acıların ve sevinçlerin ortak olmasıyla, bütün yurttaşların aynı olaylara kederlenip, aynı olaylara sevinmesiyle birlik kurulmaz mı?”[208]

“Çok doğru.”

“Bir devleti bölüp parçalayan şey ise, herkesin aynı olaylar karşısında ayrı hislere kapılması, [c] devlet veya yurttaşlarla ilgili olaylarda bir grubun gülüp oynarken diğerinin ağlayıp sızlaması değil midir?”

“Kesinlikle, öyle.”

“Peki devletin içinde ‘(bu) benim’, ‘(bu) benim değil’ ya da ‘bana yabancı’ gibi sözcükler aynı şeyler hakkında kullanılmadığı zaman da ortaya bir ayırma, kopma durumu çıkmaz mı?”

“Aynen öyle.”

“Peki yurttaşların aynı şeyleri göstererek ‘benim’, ‘benim değil’ ifadelerini sarf ettikleri bir devlet iyi yönetilen bir devlet değil midir?”

“Çok doğru.”

“Böyle olunca, devlet neredeyse tek bir vücut gibi davranmaz mı? Örneğin, bir parmağımız yaralansa, tek bir efendinin hizmetinde uyumlu kurulmuş bir cemaat bunu ruhunda ve bedeninde hissetmez mi

[d] ve bir bütün olarak parçasının acısını duymaz mı? Bu nedenle, şu insanın parmağı acıyor, deriz; ister bir parçası acısın ya da bir sevinç yaşayıp biraz rahatlasın, aynı durum bütün herkes için geçerli olacaktır.”

“Gerçekten de öyle. Sana katılıyorum, iyi düzenlenmiş bir devlet, böyle tek bir vücut gibi davranan insan ile çok güzel karşılaştırılabilir.”

“Böyle bir devlette, bir yurttaşın başına gelen iyi veya kötü bir şey herkesin başına gelmiş sayılır.

[e] Herkes bunu paylaşır.”

“Evet, iyi düzenlenmiş bir devletin halkı böyle davranmalı.”

11. “Şimdi tasarladığımız devlete dönme zamanı geldi. Bakalım, bu önerdiğimiz ilkeler ve düzenlemeler onunla bağdaşıyor mu, yoksa başka bir devlete mi daha iyi uyuyor?”

“Öyle yapalım.”

[463a] “Öteki devletlerde de bizim devletimizdeki gibi yönetenler ve yönetilenler vardır, değil mi?”

“Elbette.”

“Herkes birbirine yurttaş diye hitap eder, değil mi?”

“Elbette!”

“Peki başka devletlerde, halk yöneticilerine başka bir isim de verir, değil mi?”

“Çoğu devlette ‘efendiler’ derler; demokratik devletlerde ise yönetici denir onlara.”

“Peki bizim devletimizde halk, yöneticilerine ‘yurttaş’tan başka ne gibi isimler verir?”

[b] “Kurtarıcılar; yardımcılar der.”

“Peki yöneticiler halka ne der?”

“Ücret vericiler, besleyiciler (bakıcılar).”

“Öteki devletlerde yöneticiler, halkı nasıl adlandırır peki?”

“Köleler diye.”

“Peki yöneticiler birbirlerine nasıl hitap ederler diğer devletlerde?”

“İktidar (yönetim) ortağı diye!”

“Peki ya bizim devlette?”

“Bekçilerle birlikte koruyanlar.”

“Başka devletlerde, birlikte devleti yönettiği kişilere akrabalarım derken, diğerlerini yabancı sayana rastladın mı hiç?”

[c] “Çok sık hem de.”

“Akrabalarını, tanıdıklarını kendine ait kimseler olarak görür ve tanımlarken, ötekilere böyle davranmaz.”

“Aynen öyle!”

“Peki, bizim devletimizde herhangi bir bekçi, meslektaşlarından herhangi birini yabancı sayıp ona öyle hitap eder mi?”

“Etmez. Çünkü kime rastlasa, kardeşiyle, bacısıyla, annesiyle, oğluyula, kızıyla, dedesiyle, torunuyula karşılaşmış olduğunu düşünecektir.”

“Çok iyi dedin,” diye övdüm onu; “ama bir de şuna cevap ver bakalım: Yasanı, sadece akraba adlarıyla mı sınırlı tutacaksın,

[d] yoksa bütün eylem ve davranışlarında bu adların (akrabalık ilişkilerinin) hakkını vermelerini mi sağlamaya çalışacaksın? Mesela ‘baba’ dediklerinin sözünü dinlemelerini, ona gereken saygının ve itaatin gösterilmesini isteyip, buna karşı gelenlerin yanlış ve dine aykırı bir şey yaparak, insanların ve tanrıların sevgisini kazanamayacağını belirtecek misin? Daha küçük yaştan itibaren bütün yurttaşların çocuklara böyle öğütler vermesini ve bu sayede de çocukların ebeveynlerine ve diğer aile büyüklerine saygı çerçevesinde davranmasını sağlayabilecek misin?”

[e] “E, herhalde! Ağzından akrabalarının ismini düşürmezken, buna uygun biçimde davranmamaları gerçekten de çok saçma olur!”

“O zaman, diğer bütün devletlerin arasında bizim devletimizde, yurttaşlar, birisinin başına iyi ya da kötü bir şey geldiğinde, biraz önce de söylediğimiz gibi, tek bir ağızdan ‘bu benim mutluluğum’, ‘bu benim felaketim’ diyecekler.”

“Çok haklısın.”

[464a] “Ancak bu şekilde düşünerek ve konuşarak, hepsinin acısı ve sevinci ortak olabilir demiştik, değil mi?”

“Çok doğru!”

“Demek ki (bu ideal devletteki) yurttaşlarımız, ‘benim’ ve ‘benim değil’ duygusunun ortaklığını en derinden hissettiklerinde, acı ile sevincin de en derin, en samimi ortaklığını kurmuşlar demektir!”

“Kesinlikle!”

“Bunun nedeni, devletimizin diğer düzenlemelerinin yanı sıra, bekçilerin çocuklarının ve eşlerinin ortak olması, değil mi?”

“Evet, tayin edici neden bu!”

12.

[b] “Devlet için en büyük ortak değeri (iyiyi) sağlayacak olan şeyin bu olduğunu söylemiştik ve bunu da iyi düzenlenmiş bir devleti, bir acıyı ve sevinci bir bütün olarak hisseden beden ile karşılaştırarak anlatmaya çalışmıştık, değil mi?”

“Bunu yaparken de son derece haklıydık.”

“O zaman, yardımcılarımızın[209] çocuklarının ve eşlerinin ortak olmasının devletimiz için en büyük yararı sağlayacağını da göstermiş oluyoruz.”

“Evet!”

“Bu da daha önce ortaya attığımız (416d/e)

düzenlemeler ile uyum halinde. Ne demiştik; gerçekten bu görevi yapmak istiyorlarsa, bekçilerimizin

[c] kendilerine ait evleri, toprakları, malları olmamalı. Onların tek ücreti diğer yurttaşlardan edinecekleri ve beraberce paylaşacakları yiyecekler olmalı, hayatlarını böyle idame ettirmeliler.”

“Doğru.”

“Mal mülk edinimi ve aile ilişkileri üzerine koyduğumuz önceki ve bu yeni kurallar, onların gerçek birer bekçi olmalarına daha da yardımcı olacak. Bunlar kendilerinin olmayan bir şeye, ‘benim’ diyerek, tek başına sahip olabileceği şeyi kendi evine taşıyıp

[d] ayrı çocuklara ve eşlere, kendisine ait acılara ve sevinçlere sahip olarak devleti parçalamayacaklardır; oysa böyle, mülkiyet konusunda tek bir görüş olduğundan, herkes ortak bir hedefe yönelecek, sevinç ve acılarda da mümkün olduğu kadar tek bir duygu taşıyacaklardır.”

“Elbette!”

“Bedenlerinden başka her şey ortak olduğundan, kendilerine ait özel bir mal olmadığına, birbirlerini dava ve şikâyet etmeleri ve suçlamaları için herhangi bir neden kalmaz ki!

[e] Böyle olduğunda, para, çocuk, akraba meseleleri yüzünden çıkan bütün kavgalardan uzaklaşmazlar mı?”

“Uzaklaşırlar tabii.”

“Birbirine karşı zor kullanma, hakaret gibi meseleler yüzünden de mahkemelik olmazlar. Çünkü, aynı yaşta olanlar birbirlerine destek olacaklardır; –dalaşsalar bile, bunu haklı ve güzel bir ilişki olarak yorumlayacağız; neticede bedenin sertleşmesini zorunlu görmüyor muyuz?”

“Haklı olarak!”

[465a] “Bu yasa şu konuda da yerinde: Biri, başkasıyla bir anlaşmazlığa düştüğünde hemen orada ve o zaman, karşısındaki kişiyle kozunu paylaşarak öfkesini yatıştırır; bu da anlaşmazlığın yayılarak daha ciddi bir boyut kazanmasına engel olmuş olur.”

“Kesinlikle.”

“Gençleri ıslah ve terbiye etme hakkı yaşlılara verilmeli.”

“Elbette.”

“Yöneticiler böyle bir emir vermedikçe hiçbir genç yaşlılara karşı zor kullanmaya, el kaldırmaya yanaşmayacaktır elbette! Ayrıca, zaten kendiliğinden utanacaktır böyle bir şey yapmaya sanıyorum, çünkü korku ve utanç gençleri engelleyen iki gardiyan olacak hemen yanı başlarında.

[b] Utanç, ebeveynlere el kaldırmayı önleyecek, korku ise muhatap kişinin oğlundan, babasından, kardeşinden hemen yardım alabileceği kaygısından kaynaklanacak.”

“Mantiki sonuç bu!”

“O zaman, yasalarımız sayesinde erkekler kendi aralarında hep barış içinde yaşayacaktır.”

“Kesinlikle!”

“Bunlar kendi aralarında kavga etmeyince ve anlaşmazlığa düşmeyince öteki yurttaşlar da ne onlara karşı ne de kendi aralarında anlaşmazlığa düşeceklerdir.”

“Kesinlikle!”

“Bekçilerimizin kurtulacakları başka küçük dertler de var, ama uygunsuz

[c] olacağı için bunların sözünü etmeye bile çekiniyorum. Örneğin, yoksulların yaptığı gibi zenginlere dalkavukluk etmek durumunda kalmayacaklar, çocuk yetiştirme, ailenin geçimini sağlama sürecinde ortaya çıkabilecek dertleri, zorlukları yaşamayacaklardır. Aile geçindireyim diye, kâh borç alarak, kâh borçlarını inkâr ederek ellerinde tuttıkları paraları, evin işlerini görsünler diye, karılarının veya uşaklarının ellerine teslim etmeyecekler. Yani, anlayacağın dostum, bu gibi ufak tefek, bayağı, sözünü bile etmeye gerek duymadığım sıkıntılardan sıyrılmış olacaklar.”

[d] “Bunların doğruluğunu kör bir insan bile görür, gerçekten de.”

13. “Bütün bu sıkıntılardan kurtulduklarında, Olimpiyat yarışlarını kazanan atletlerden bile daha mutlu bir hayatları olacak.”

“Nasıl yani?”

“Olimpiyat şampiyonları övülürler; ama bekçilerimizin nail olduğu şeyin çok az bir bölümünün tadını çıkarırlar; çünkü zaferleri ötekilerinkinden daha güzel, halkın verdiği geçim desteği daha kusursuzdur; çünkü bu zafer, devletin kurtarılması anlamına gelir, bunun için de yiyecek içeceklerle, hayatın ihtiyacı olan her şeyle

[e] hem kendileri hem de çocukları ödüllendirilirler; ömür boyu devletten onur armağanları alırlar, öldüklerinde ise görkemli mezarlara konurlar.”

“Gerçekten de çok onurlandırıcı ödüller bunlar.”

“Hatırlarsan, öyle değil mi, diye sordum, tasarladığımız devleti konuşurken (419a) muhalifimiz, bekçilerimizin mutsuz olmasına neden olacağımızı, çünkü, her şeye sahip olabileceken ellerinde hiçbir şey bırakmadığımız suçlamasını getirmişti bize.

[466a] Biz de cevap olarak, fırsat bulursak bu soru üzerinde sonra konuşacağımızı söylemiştik, önce onları gerçek bir bekçi olarak yetiştirmeye, devletimizi de mümkün olduğunca mutlu yapmaya çalıştığımızı, amacımızın devletin sadece bir kesimini değil, bütünü mutlu etmek olduğunu söylemiştik.”

“Evet, hatırlıyorum.”

“Şimdi, bekçilerimizin hayatı bir Olimpiyat şampiyonunkinden bile daha iyi ve güzelse

[b] onu bir ayakkabıcının, çiftçinin ve diğer meslek sahiplerinin hayatı ile aynı kefeye koymanın bir anlamı olabilir mi?”

“Olamaz, elbette.”

“O zaman daha önceki sözlerimi tekrarlamayı doğru ve yerinde buluyorum: Bir bekçi, kendisini bekçi olmaktan çıkaracak şeylerde mutluluk ararsa, bu rahat ve huzurlu, bizim için sahip olunabilecek en iyi hayatla yetinmeyip, bütün devleti, delice ve çocukça bir düşünceye kapılarak gücünü kullanmak suretiyle kendine mal etmeye çalışırsa, Hesiodos’un

‘Yarım bütünden çoktur’ derken

[c] ne bilgece bir söz ettiğini anlar.”[210]

“O koruyucu bana ‘Ne yapayım?’ diye sorsa, ‘Şu hayatınla yetin,’ derim!”

“O zaman, eğitim, çocuk yetiştirme, diğer yurttaşlara bekçilik yapma konusunda kadınların erkeklerle ortak yaşamaları hakkında yaptığımız tespitlere katılıyorsun? Onlar da erkekler gibi, savaşa gittiklerinde de yurtta kaldıklarında da bekçilik görevini erkeklerle paylaşacaklar, dişi köpekler gibi onlarla birlikte ava gidecekler,

[d] her şeyi ve her işi mümkün olduğunca erkeklerle paylaşacaklar, iyi ve doğru davranacak ve cinsiyetlerin doğal özelliği ve yaradılışları dolayısıyla kurmaları gereken ortak yaşamaya aykırı davranmayacaklardır.”

“Evet, bütün bunlara katılıyorum.”

14. “Şimdi, diğer hayvanlarda mümkün olan böyle bir ortaklığın, insanlarda gerçekleşmesinin mümkün olup olmadığını ve mümkünse bunun nasıl olacağını anlamamız gerekiyor?”

“Ben de tam bunu sormak üzereydim.”

[e]

“Savaşları nasıl yapacaklarını tasarlamak pek güç olmayacak herhalde.”

“Nasıl yapacaklar?”

“Tabii ki birlikte savaşa katılacaklar;[211] beraberlerinde de yeterince güçlü olan çocuklarını savaşa götürecekler ki, aynı zanaatkârların çocukları gibi, gelecekte yapacakları işlerle önceden tanışma fırsatını yakalansınlar; onlar, sadece savaşın nasıl yapıldığını izlemekle kalmayacak,

[467a] orada anne ve babalarına yardımcı olacaklar. Öteki zanaatlarda da durum böyle değil mi? Bir çömlekçi çocuğunun çömlek yapma işi için kolları sıvamadan önce uzun zaman babasının nasıl çömlek yaptığını izlemesine hiç şahit olmadın mı?”

“Oldum tabii.”

“Bir çömlekçinin, çocuğuna, mesleğini gösterip ona deneyim kazandırırken, bir bekçiden daha titiz davranması beklenebilir mi?”

“Olur mu hiç öyle şey!”

“Ayrıca her canlı, yavrularının yanında dövüşürken daha cesaretli olur.”

[b] “Haklısın, Sokrates, ama burada bir de tehlike var; savaşta yenilgiye uğramaları durumunda annelerin, babaların da çocuklarla birlikte ölmesi, devletin belini bir daha doğrultamaması açısından sakıncalı olmaz mı?”

“Haklısın, ama,” dedim, “biz iyi bir devlet kurarken her türlü riskten uzak durmayı en önemli amaç mı sayıyorsun yoksa?”

“Saymıyorum elbette!”

“Peki öyleyse, içinden (savaştan) alınlarının akıyla çıktıkları zaman daha iyi olacaklarsa böyle bir riski göze almaları gerekmez mi?”

“Orası öyle.”

[c] “Sence de ileride savaşçı olacak çocukların daha genç yaşta savaş deneyimi kazanması, bahsettiğin riski göze almaya degecek kadar önemli bir şey değil midir?”

“Önemli olmaz olur mu hiç!”

“O zaman, çocuklarımıza savaşı yaşatmak gerekiyor. Fakat tabii ki onların canlarına bir zarar gelmemesinin yollarını bulmak da iyi olabilir. O zaman bu işi tam olarak halletmiş oluruz.”

“Doğru.”

[d] “Öncelikle ebeveynlerin, savaşta riskler hakkında mümkün olduğunca bilgili olmaları gerekiyor; hangi seferlerin tehlikeli hangilerinin tehlikesiz olduğunu hissetmeleri lazım.”

“Haklısın.”

“Böyle olmalı ki, çocuklarını tehlikesiz seferlere götürsünler, tehlikeli seferlere götürmek konusunda da temkinli olsunlar.”

“Evet, doğru söylüyorsun.”

“Çocuklarının başlarına da bir işe yaramaz adamları değil, yaşıyla, tecrübesiyle, bu işi öğretebilecek, eğitimcilik ve liderlik vasıflarına sahip insanlar koymalıdır.”

“Bu çok önemli gerçekten de.”

“Fakat, yine de savaşta her zaman görünmez tehlikeler ortaya çıkabilir.”

“Orası öyle.”

“Bunu önlemek için de çocukların kanatları olmalı ki böyle bir durumda hemen uçup kaçabilsinler.”

[e] “Ne demek istiyorsun?”

“Demek istiyorum ki, bu çocuklara daha çok küçük yaştan itibaren ata binmeyi öğretmeli, atı sürmeyi öğrenince de, onları seyirci olarak savaşa götürmeli, ayrıca bu atlar azgın ve savaşkan atlar değil, dizginlemesi kolay, çevik atlar olmalı. Böylece ileride yapacakları işi iyice öğrenirler, bir tehlike anında da yaşlı önderlerinin arkasından kaçabilecek duruma gelirler.”

[468a] “Katılıyorum sana.”

“Peki, savaş sırasındaki kuralları tartışalım biraz da. Askerlerin birbirleriyle ve düşmanla ilişkileri nasıl olacak? Bu konudaki düşüncelerime ne diyeceksin bakalım?”

“Neymiş bunlar?”

“Bence bir savaşçı, birliğinden kaçarsa, silahını bir kenara atarsa veya buna benzer korkakça işler yaparsa, onu, zanaatkâr veya çiftçiler katına düşürmeli.”

“Kesinlikle.”

“Savaşçılarımızdan karşı tarafa esir düşen, düşmanlara armağan edilmiş sayılmalı. Bırakalım, ona ne yaparlarsa yapsınlar.[212] Sence de öyle değil mi?”

[b] “Bence de öyle.”

“Fakat ya savaşta üstün bir yiğitlik gösterenlere ne yapmalı? Öncelikle, savaşta yoldaşları ve ileride onun yerini alacak genç askerler, onun boynuna çelenkler takmalı, değil mi?”

“Öyle tabii.”

“Sonra elini sıkmalılar, değil mi?”

“Evet, doğru.”

“Bir şey daha söyleyeceğim, ama bunu onaylamayabilirsin.”

“Neymiş o?”

“Herkes onu birer birer öpmeli, o da herkesi öpmeli.”

“Tabii ki böyle olmalı. Hatta diyebiliriz ki sefer boyunca herkesi öpmesine müsaade edilmeli;

[c] çünkü, bir savaşçı ordu içinde kadın veya erkek birisine tutkunsu, bu kuralın varolduğunun bilinciyle sevdiğini öpmek uğruna nice yiğitliklere imza atabilir savaş meydanlarında.”

“İşte bu! Zaten, cesur savaşçılara diğer yurttaşlara göre daha çok sayıda evlilik yapma izni vermiştik. Ayrıca, onlara eş seçiminde daha fazla özgürlük tanımiştik ki dünyaya bol bol kendileri gibi üstün nitelikli çocuklar getirebilsinler.”

“Haklısın.”

15. “Homeros’a göre, savaşta üstün cesaret gösteren gençleri onurlandırmanın şöyle bir yolu da var.

[d] Der ki Homeros, Aias’a,[213]savaşlardan birinde üstün bir kahramanlık gösterince kurbanın sırt etinden büyükçe bir parça ödül olarak verilmiş. Ona göre, tam gençlik çağındaki bir savaşçıya da yakışan ödül budur. Bu ödül onu yalnızca onurlandırmakla kalmaz, aynı zamanda onu güçlendirir de.”

“Çok doğru.”

“O zaman bu noktada biz de Homeros’un sözüne kulak vermeliyiz. Ve biz de adak törenlerinde veya buna benzer etkinliklerde savaşçıları kahramanlıkları ölçüsünde ödüllendirmeliyiz. Onlara, kadın olsun erkek olsun, yalnızca ilahiler okumakla, nişanlar vermekle veya bahsettiğimiz diğer ayrıcalıkları tanımakla kalmamalı,

[e] aynı zamanda (şölenlerde) şeref köşeleri ayırarak, etlerle ve ağzına kadar dolu kadehlerde içkiler sunarak da onları ödüllendirmeliyiz ki, bu şekilde becerikli, erdemli erkek ve kadınları güçlendirelim!”

“İşte bu harika.”

“Peki, bir savaşta kahramanca ölen askerlerimize, öncelikle altın soylu demeyecek miyiz?”

“Diyeceğiz elbet.”

“Sonra, bu insanların, öldükten sonra Hesiodos’un dizelerinde, şu şekilde aktardığı gibi kutsanmış olduklarına inanmayacak mıyız:

[469a] ‘Kutsal yeryüzü koruyucuları olarak

tanrılaşlar,

Soylu ve felaketleri savuşturarak, ölümlü

insanların koruyucusu olarak,’

“Evet inanacağız.”

“Bu gibi olağanüstü, tanrısal kahramanlar uğruna yapacağımız cenaze törenlerinin, nasıl ve farklı bir biçimde kutlanması gerektiğini tanrılara danışacağız, sonra da onlardan aldığımız buyruklara göre hareket edeceğiz.”

“Niye etmeyelim ki!”

“Bundan böyle mezarlarına Daimonia’larınki[214] gibi bakıp onları onurlandıracağız.

[b] Sağlığında büyük yararları olmuş ama savaşta değil de eceliyle ölmüş insanları da aynı şekilde şerefliyoruz.”

“Çok doğru.”

“Şimdi de savaşçılarımızın düşmanlara nasıl davranması gerektiğini tartışalım. Nasıl davranmalılar sence?”

“Hangi bakımdan soruyorsun bunu?”

“Öncelikle tutsakları köleleştirme[215] bakımından. Yunan devletlerinin Yunanlıları köleleştirme doğru mu? Yoksa (bizim ideal devletin dışında kalan) öteki Yunan devletlerini mümkün olduğunca bundan men edip onları Yunan soyunun barbarlarca köleleştirilme tehlikesine karşı uyarıp Yunan soyunu (halkını) korumaya mı çağırmalı?”

[c] “Elbette, Yunan soyunun korunması her şeyden önemli ve çok daha iyi bu!”

“Yunan devletleri Yunan kölelere sahip olmamalı, diğer Yunan devletlerine de bunu tavsiye etmelidirler.”

“Haklısın, ancak böylece Yunanlılar kendi aralarında kapışacaklarına, güçlerini barbarlara karşı birleştirmiş olurlar.”

“Peki, savaşta zafer kazananların, düşmanların silahları dışında başka şeylerini de yağmalaması alçakça bir davranış değil midir? Bütün savunma şansını yitirdikten sonra, bir ölünün başına üşüşüp onu yağmalamak, canlı düşmanla savaş meydanında baş etmek istemeyen korkak savaşçıların bahanesi değil midir?”

[d] Halbuki, böyle bir tavır, pek çok ordunun yok olup gitmesine neden olmuştur.”

“Çok doğru.”

“Gerçek düşman kaçıp gittikten ve geride savaş aletlerini bıraktıktan sonra (geride kalmış) bir ölüyü soymak bir savaşçıya hiç yakışmaz ve ölünün bedenini düşman yerine koymak kadınca, kalleşçe bir anlayışın kanıtıdır.

[e] Bunu yapan insanın, öfkesini kendisine taş atan insana göstereceği yerde, atılan taşa öfke gösteren bir köpekten ne farkı vardır?”

“Hiçbir fark yok, aynen bir köpeğin davranışı bu.”

“O zaman, ölüleri soymaktan vazgeçmeliyiz; düşmanın onları alıp götürmesine de izin vermeliyiz.”

“Zeus adına, evet!”

16. “Ben derim ki, yenik düşmanların silahlarını tapınaklara götürüp, onları tanrıya adamak da hoş bir davranış değil. Öteki Yunanlılarla

[470a] iyi geçinmek gibi bir kaygı taşıyorsak, bundan özellikle kaçınmalıyız. Aslında, tanrı böyle buyurmadığı sürece, aramızda kan bağı bulunan soydaşlarımızın cesetlerinden aldığımız şeylerin, tapınakları ruhen kirletebileceğinden korkmamız gerekir bizim.”

“Çok doğru.”

“Peki, savaş sırasında Yunan topraklarının harabeye çevrilmesi, Yunanlıların evlerinin yağmalanması ile ilgili ne düşünüyorsun? Bu konuda askerlerimiz nasıl bir tavır almalı?”

“Nedir bu konuda senin önerin?”

[b] “Bence, hiçbirine izin verilmemeli; sadece o yılın ürününe el konmalı. Şimdi diyeceksin ki niye?”

“Niye, hakikaten?”

“Bence ‘savaş’ ile ‘anlaşmazlık’ iki ayrı sözcük olarak iki ayrı kavrama işaret ederler: Anlaşmazlıktan akraba ve dostlar (arasındaki bir ilişkiyi), savaştan ise yabancı, dış ülkeye ait bir ilişkiyi anlıyorum. Dostlar, akrabalar arasındaki düşmanlık anlaşmazlık; ötekisi savaştır.”

“Bu son derece makul bir ayırım.”

[c] “Peki, Yunanlıların birbirlerinin akrabası, aynı soydan, yakını olduğunu, barbarların da Yunanlılar için yabancı, dışarıdan birileri olduğunu söylesem yanlış bir iddiada bulunmuş olur muyum, bir düşün bakalım?”

“Güzel söyledin!”

“O zaman Yunanlılar barbarlar, barbarlar da Yunanlılar ile çatıştıklarında bu savaştır ve tarafların birbirlerinin doğal düşmanı olduklarını söyleyeceğiz. Yunanlılar, doğal dostları olan başka Yunanlılar ile anlaşmazlığa düşmüşse o zaman Yunanistan bir süre için hastadır ve anlaşmazlıktır [d] bu düşmanlığın adı.”

“Söylediklerine katılıyorum.”

“Şimdi bir düşün bakalım, daha bugünden, kavga, geçimsizlik, bölünmüşlük diyebileceğimiz bir durumu düşün: Bir anlaşmazlık çıkıyor ve bir devlet kendi içinde parçalanıyor; her iki taraf da birbirlerinin tarlalarını, evlerini yakıyor. Hiç ülkesini yürekten sevenler onu böyle parçalara ayırıp, kendi annesini, sütannesini mahvetmeyi düşünür mü? Öte yandan (bir savaşın) galiplerinin sonsuza kadar savaşmayacaklarını ve çatıştıkları kimselerle ileride yeniden barış içinde yaşayabileceklerini düşünerek, karşı tarafın bir yıllık ürününe el koymakla yetinmelidir sadece.”

[e] “Evet, bu bakış açısı, törelere daha bağlı kişileri anlatıyor.”

“Peki, şu bizim kuracağımız devlet bir Yunan devleti, öyle değil mi?”

“Elbette!”

“Yurttaşları da soylu ve ılımlı insanlar, değil mi?”

“Evet.”

“Peki, Yunanlıların da dostları mı onlar? Yunanistan’ı kendi yurtları saymayacak, ötekilerin kutsal şeylerine katılmayacaklar mı?”

“Elbette!”

[471a] “Öyleyse, Yunanlılarla olan anlaşmazlıklarını dostlar arası bir geçimsizlik, anlaşmazlık sayacaklardır, savaş değil.”

“Evet!”

“O zaman, bir anlaşmazlığa düştüklerinde hep uzlaşıp barışmanın yollarını arayacaklar.”

“Kesinlikle.”

“Ve onları iyilikle, can düşmanları olarak değil de akıllı uyarıcılar olarak mantığa davet edeceklerdir.”

“Aynen öyle.”

“Kendileri de Yunanlı oldukları için, Yunan topraklarını altüst etmeyecekler, yerleşimleri yakıp yıkmayacaklar, erkeğiyle, kadınıyla, çocuğuyla çocuğuyla, her devletteki bütün bir halkı değil, sadece anlaşmazlığın sorumlusu olan küçük bir azınlığı rakip göreceklerdir.

[b] Bütün bu nedenlerle topraklarını darmadağın, evlerini yerle bir etmek istemeyeceklerdir; çünkü çoğu onların dostudur; anlaşmazlığı da, acı çeken masumlar, zalimleri cezalandırana kadar sürdüreceklerdir.”

“Bence de, yurttaşlarımız Yunanlı düşmanlarıyla böyle bir ilişki kurmalı. Barbarlara ise, Yunanlılar şimdi birbirlerine nasıl davranıyorlarsa öyle davranmalı.”

“O zaman gel, koruyucularımızın diğer Yunanlıların topraklarını tarumar etmelerini, evlerini yakıp yıkmalarını yasaklayan bir yasa çıkaralım.”

[c] “Çıkaralım. Bu da, koymayı düşündüğümüz diğer yasalar da son derece yararlı.

17. Ama, Sokrates, senin daha fazla konuşmana izin versek, bu tartışmaya girerken sorduğumuz asıl soruyu, yani, böyle bir düzenin mümkün olup olmadığı, mümkünse bunun nasıl olacağı sorusunu tamamıyla unutacaksın. Tamam, böyle bir şeyin gerçekleşmesi durumunda, devlete büyük yararlar sağlayacağı konusunda, seninle hemfikirim. Hatta, senden daha da ileri giderek diyebilirim ki yurttaşlar birbirlerini baba, kardeş, oğul olarak belledikten sonra birliklerini asla terk etmeyecek, son derece cesur savaşçılar olacaklar. Birbirlerini yüzüstü bırakmayacakları için düşmanla yiğitçe çarpışacaklardır;

[d] çünkü birbirlerini tanımakta, birbirlerine baba, kardeş, evlat demektedirler; ayrıca zorunlu olduğunda, kadınlar muharebe (savaş) edenlerin ister ön ister arka saflarına yerleştirilsinler, düşmanı korkutmak ve yardım etmek için savaşa katılacaklardır ve işte bütün bunlar sayesinde, bunu biliyorum, yenilmez olacaklardır. Öte yandan kadınlar muharebe meydanında

atlansalar bile evde de birçok yararları olacaktır. Bu (ideal) devlet bir kez doğup ortaya çıkınca, bütün bunların ve benzeri binlerce şeyin olacağını kabul ettiğim için

[e] artık bu konuda konuşmak istemiyorum; bunun yerine bu devletin gerçekleştirilebilir olup olmadığını, öyleyse nasıl gerçekleştirilebileceğini konuşalım; öteki her şeyi bir yana bırakalım!”

[472a] “Aniden incelemelerimin üzerine bir fırtına saldı,” diye cevap verdim, “acaba savuşturabilecek miyim bunu; hiç de kollamıyorsun beni! Daha henüz iki dalgadan kurtulmuşken bu üç dalga arasından en büyük ve en ağır (zor) dalgayı üzerime saldığının herhalde farkında değilsin hiç! Sadece şöyle bir bakıp görsen, haklı olarak tereddüt ettiğimi ve böylesine işitilmemiş bir incelemeye girişmekten ve onu sonuçlandırmak isteyişimden korktuğumu anlar ve beni kesinlikle bağışlarsın!”

“Sen böyle konuştuğunda

[b] devlet düzeninin gerçekleşmesi hakkında konuşman için sana kalan zamanından alıp duruyoruz; başla da zaman yitirme!”

“Öyleyse adaletin ve adaletsizliğin özünü araya araya buraya geldiğimizi hatırlatayım önce.”

“İyi de bu ne anlama geliyor?”

“Hiç! Ancak adaletin özünü bulmuşsak adil kişiden

[c] hiçbir yanıla adaletten farklı olmamasını, her yönden adaletle tekabül etmesini talep etmez miyiz? Ya da tam örtüşmek yerine adaletle olabildiğince yaklaşmasını ve öteki özelliklerden daha fazla adillik özelliğini temsil etmesini mi talep ederiz sence?”

“Olabildiğince yaklaşsın yeter bize!”

“Örnek niyetine, kendinde (salt) adaletin ne olduğunu ve bu adalet ile kusursuz (tam örtüşen) adil adamı araştırdık; hani böyle birisi var mı, varsa ne türden biri olmalıdır, diye incelerken adil olmayan için de aynı şeyi yaptık. (Bulduğumuz bu kimsenin sunduğu) örneğe, onun mutluluk ve mutsuzluk durumundaki davranışlarına bakıp bu örnek modellere, aramızda kim daha çok benziyorsa

[d] onun (adil kişi) ile aynı kaderi paylaşması gerektiğini mecburen kabul etmemiz gerektiği sonucu çıkıyordu buradan; yoksa hedefimiz çıkardığımız sonuçların hayata geçirilebilir olup olmadığını ispatlamak değildi elbette!”

“Bu konuda elbette haklısın!”

“Peki sence, bir ressam en güzel insan idealinin resmini yapıp her şeyi harika bir biçimde canlandırırken, böyle bir insanın gerçekten var olduğunu ispatlayamazsa, iyi, becerikli bir ressam sayılmaz mı?”

“Zeus adına, olur mu öyle şey!”

[e] “Biz de düşüncemizde ortaya koyduğumuz tasarımda iyi devletin ideal bir örneğini sunmadık mı?”

“Evet!”

“Peki tasvir ettiğimiz (tasarladığımız) gibi bir devletin gerçekleştirilebilir olduğunu ispat edemezsek, incelememiz gereken başarı düzeyini tutturamamış mı olacağız?”

“Kesinlikle hayır!”

“Gerçekten de durum bu! Ama gene de senin güzel hatırın için nasıl ve hangi yönlerden bu devletin en çabuk biçimde gerçekleşebileceğini ispat edecek olursam bu incelememe senin şu itirafını da ekle!”

“Hangi itirafmış bu?”

[473a] “İnsan tasarladığı (kafasında canlandırdığı) bir şeyi aynen öyle gerçekliğe dönüştürebilir mi, yoksa doğa, uygulamanın hakikate (doğruya) düşüncedeki tasarımdan her zaman daha az uyması zorunluluğunu mu getiriyor? Hani, ilk bakışta yadırgatıcı da olsa sonuç bu. Buna katılıyor musun yoksa katılmıyor musun?”

“Katılıyorum!”

“Öyleyse beni, incelemelerimizden çıkan sonuçların tümüyle eksiksiz gerçekleştirilebileceğine

ilişkin ispata zorlama. Bunun yerine, örneğimize mümkün olduğunca yakın bir devlet bulursak, aradığın şeyi bulmuş sayacağız,

[b] yani böyle bir devleti gerçekleştirme imkânını. Yoksa bununla yetinmez misin? Ben olsam yetinirdim.”

“Ben de yetinirim!”

18. “Öyleyse bugünün devletlerinin ideal durumda olmamasına hangi kötü ve yanlış şeylerin sebep olduğunu arayıp bulmayı ve nelerin değiştirilmesi gerektiğini göstermeyi deneyeceğiz. Yapılacak değişiklik bir, bilemedin iki ayrıntı üzerinde olabilir, yani devletin iyi bir düzene kavuşması için bu kadar küçük ve önemsiz bir değişiklik yetecektir.”

[c] “Kabul!”

“Sanırım, böyle tayin edici dönüşümü sağlayabilecek tek bir değişikliğe işaret edebiliriz; gerçi öyle kolay bir değişiklik değil bu, ama gerçekleştirilebilir bir şey!”

“Neymiş?”

“Şimdi, az evvel söylediğim gibi büyük dalganın üzerine gidiyorum. Hani alaylardan ve inanmamaktan oluşan baş döndürücü bir akıntı süpürüp götüreceksin olsa da beni, şimdi ağzımdaki baklayı çıkartmak istiyorum. Söyleyeceğim şeye dikkat et!”

“Konuş!”

[d]

“Devletlerde filozoflar kral olmazsa ya da bugün şu kral dediklerimiz ve yöneticiler (hükümdarlar) sahici, iyi filozoflar olmaz, politik güç (iktidar) ile felsefe tek bir elde toplanmazsa ve bugün doğal yetenekleri sayesinde, iki ödevden sadece birine kendini adanmış olan çok sayıda kimse, zorla bundan (tek görevle uğraşma durumundan) men edilmezlerse sevgili Glaukon, devletlerin, hatta bütün bir insanlığın mutsuzluğunun sonu yoktur ve düşüncelerimizde tasarladığımız düzen (anayasa), hani gerçekleşme imkânı varsa bile,

[e] bunlar olmadan önce gerçekleşip güneş ışığını göremeyecektir.[216] Çok şaşırtıcı bir şey söylemek zorunda olduğumu gördüğüm için uzun zaman tereddütte kalmıştım işte. Çünkü (bu ilkeye uymayan) bir devletin ne tek tek insanların ne de bütün olarak kendisinin mutlu olamayacağı anlayışı ağır mı ağırdır.”

Bunun üzerine Glaukon, “Sevgili Sokrates ne biçim bir laf attın ortaya, ne türden bir düşünce bu!” diye konuştu, “Bak şimdi en kötülerinden sayılmayacak bir sürü adam, giysilerini çıkartıp bir kenara atıp

[474a] çırılçıplak, ellerine geçen ilk silahı kapıp senin başına iş açmak için olanca güçleriyle üzerine çullanacaklardır! Onları konuşmanla suvuşturamaz, onlardan kurtulamazsan, alay konusu olup utanç içinde tövbe ettireceklerdir sana!”

“Eh, kabahat sende, öyle değil mi?” diye sordum.

“Olsun, iyi de yaptım! Ama sana ihanet etmeyeceğim ve olanca gücümle yanında olacağım. İyi niyetimle sana önerilerde bulunup belki de bir başkasının verebileceğinden daha akıllı cevaplarla sana katkıda bulunabilirim.

[b] Şimdi bu yardımcınla birlikte, sana inanmayanlara haklı olduğunu göster bakalım!”

“Bana bu kadar güçlü bir destek sunduğuna göre bunu yapmak zorundayım artık. Senin şu sözünü ettiğin (muhtemel) saldırganlardan yakamızı kurtarmak istiyorsak, onlara karşı, iktidarı ellerine teslim etmeyi düşündüğümüz şu filozoflardan neyi kastettiğimizi (anladığımızı) belirtmeliyiz; çünkü bu açık seçik anlaşıldıktan sonra

[c] bazı insanlara yaradılıştan (doğaları gereği) felsefe ile devlet yönetiminin uygun düştüğünü, kimilerinin de bu işlere el sürmeyip yol göstericilerin izinden yürümeleri gerektiğini ispat ederek kendimizi savunabiliriz.”

“Bunu yapmanın zamanıdır şimdi!”

“İyi öyleyse, izle sen beni, bak bakalım, yeterli bir tasvir yapabilecek miyiz?”

“Hadi bakalım!”

“Sana önce şunu hatırlatmam gerekir mi yoksa kendiliğinden mi düşünürsün bunu: Kişi bir şeyi severse, onun gerçekten o şeyi sevdiğini söyleyebilmemiz için, o şeyin sadece bir parçasını sevip öteki parçasını sevmemesi söz konusu olamaz, öyle değil mi?”[217]

19.

[d] “Öyle görünüyor ki, bana bunu hatırlatmak zorundasın,” dedi, “çünkü pek hatırlamıyorum!”

“Bir başkasına,” dedim “sevgili Glaukon yakışırdu bu sözlerin; ancak aşta deneyimli olan bir erkek, çiçeği burnunda bütün delikanlıların (oğlanların), ilgiye ve sevgiye layık olduklarını bilir; dolayısıyla bu delikanlıların aşklarının, bu aşta deneyimli kişiyi herhangi bir şekilde heyecanlandırıp harekete geçirdiklerini unutmamalıdır. Yoksa güzellere karşı böyle değil misiniz? Basık burunluyu çekici olarak tanımlar ve översiniz; bir başkasının kemerli burnunu kralımsı diye tanımlarsınız,

[e] bu iki biçim burun arasında kalan üçüncü burun ise en iyi ölçüye sahiptir; esmer tenliler erkeğimsi görünürler; açık renkliler tanrıların çocuklarıdır. Peki ‘bal renkliler’ ve buna benzer başka tanımlamalar, sevgilisine (delikanlıya) iltifat eden, onu şımartan bir âşıktan başka kimin marifeti olabilir ki; hani

[475a] artık yaşlılık yıllarında görüldüğünde hafif solgun bir görünüm alan şu rengi kastediyorum. Kısacası sizler, ömrünün baharında olan birini yeter ki kırmayalım diye, her bahaneyi kullanır, her sözcüğü (tanımı) kullanırsınız, öyle değil mi?”

“Hani beni (bir delikanlıya) âşik olanlara ve onların davranışlarına örnek göstermek istiyorsan, incelemenin selameti için sana katılıyorum.”

“Peki devam edelim! Şarap sevenlerde de aynı davranışları fark etmiyor musun? Her bahaneyi kullanıp her şarabı severler!”

“Öyle!”

“Aynı şey ün ve rütbe peşinde olan hırslı kimseler için de geçerlidir; başkomutan olamazlarsa bir ast birlikle yetinirler.[218][b] Saygın önemli kimselerce övülüp iltifat görmezlerse, daha küçük alt seviyedeki insanların onurlandırmalarıyla yetinirler; çünkü bütün dertleri ün ve şeref sahibi olmaktır.”

“Çok doğru!”

“Şu konuda da bir hüküm ver: Bir insan hakkında, onun bir şeyi çok arzu ettiğini söylersek, onun bu şeyi bütünüyle mi arzu ettiğini yoksa gözünün, bir parçasında mı olduğunu kastederiz?”

“Gözü bütündedir!”

“Öyleyse filozof bütün bilgeliği sevecektir, yoksa bir parçasını göz önünde tutup öteki yanını yok saymayacaktır, öyle değil mi?”[219]

“Elbette bütünü arzu edecektir!”

[c] “Bilimlerle uğraşmaktan sevinç, zevk duymayan, özellikle de kişi henüz gençse ve bir şeyin gerçek değerini ölçebilecek durumda değilse, ona, öğrenmekten sevinç duyan (zevk alan) ve bilime susamış biri demeyeceğiz; tıpkı kendisine sunulan yemeğe dudak kıvıran biri için, aç olup yemek arzu ettiğini söyleyemeyeceğimiz gibi, onun yemekten zevk alan biri olduğunu da ileri süremeyişimizde olduğu gibi; olsa olsa yemeği hor gören biridir bu!”

“Ve onu böyle tanımlamakla da haklıyız!”

“Oysa seve seve her bilimin tadına bakmak isteyen, öğrenmeye yönelen ve hiçbir zaman doymayan birine haklı olarak filozof deriz.”

[d] Bunun üzerine Glaukon şöyle konuştu: “O zaman bu türden çok sayıda ve tuhaf filozof var demektir. Örneğin bütün (seyir) meraklıları, bir şeyi seve seve öğrenmek istedikleri için sanırım bu öbeğe girer; dinleme meraklıları da en ilginç ‘filozoflardır’; gerçi bunlar konferanslara ve bu türden ciddi konuşmalara kendiliklerinden gelmek istemezler, ama kulaklarını bütün koroları dinlemeye

adamış, kentlerde olsun, köylerde olsun tek bir gösteriyi kaçırmamak üzere Dionysos şenliklerine kiraya vermişlerdir. Öğrenme tutkularını benzer ya da önemsiz ustalık eserlerinde harekete geçiren bütün bu kişileri ve başkalarını da ‘filozof’ mu sayacağız?”

[e] “Kesinlikle saymayacağız, sadece filozof benzeri biri diyeceğiz.”

20. “Peki o zaman gerçek (hakiki) filozoflar hangileridir?”

“Hakikate (doğruya) bakmak isteyenler!”

“Güzel de bununla neyi kast ediyorsun?”

“Öyle herkesin kolay kolay anlayamayacağı bir şeyi; ama sen şu söyleyeceklerime katılacaksın sanıyorum.”

“Neye?”

“Güzel olan çirkin olanın karşısı olduğu için bunlar iki ayrı şeydir, öyle değil mi?”

[476a] “Elbette!”

“İki şey olduklarına göre, her biri kendi başına bir tanedir, öyle değil mi?”

“Bu da doğru!”

“Ve aynı şey adil ve adil olmayan için de geçerlidir, iyi ve kötü; kısacası bütün kavramlar için de geçerlidir: Bunlar aslında tektirler, ancak eylemler ile nesnelere ve kendi aralarında kurdukları ilişkilerde (birlikteliklerde) her yerde ortaya çıkar ve birden fazlaymış gibi görünürler.”

“Doğru!”

“İşte bu anlamda az önce saydığın şu kimseleri; meraklılar, pratikçiler ve sanat becerilerinin dostları diye ötekilerden, yani burada söz konusu olanlardan ayırt ediyorum ki

[b] berikilere filozof diyebilelim.”

“Nasıl yani?”

“Dinleme ve bakma (seyretme) meraklıları:[220] Bu her iki meraklı türü de güzel seslere, renklere ve biçimlere ve bunlardan yaratılan her şeye hayranlık duyarlar; gelgelelim kendinde güzelin özünü görüp sevmeye gelince, zekâları (ruhları) buna elverişli değildir işte!”

“Öyledir!”

“Demek ki güzele yaklaşma yeteneği taşıyanlar ve onu salt (kendi) haliyle inceleyebilenlerin sayısı herhalde çok azdır?”

[c] “Hem de çok az!”

“Güzel şeylere inanıp da güzelin (salt) kendisinin (var olduğuna) inanmayan, üstelik onu bu salt güzelin bilgisine yönlendirince bu yolu izleyemeyen kimsenin, böyle birinin hayatı gerçek midir rüya mıdır? (hayal midir?) Şöyle düşün: Hayal kurmak (hayal görmek) derken kastettiğimiz şey ve hayalci kimseler, ister uyanırken ister uyurken, şeylerin yansımalarını yansıma (hayal) değil de o şeylerin kendisinin yerine koyanlardır.”

“Böyle bir insan için hayal görmektir, derim!”

[d] “Ve bunun tersine, kendinde (salt) güzel(in varlığına) inanan ve ona, bu güzelliği paylaşan şeylere bakar gibi bakabilen ve ne şeylerin kendilerini o salt güzelin yerine koyan ne de bunun tersini yapan kimse; bu hayal içinde mi yaşamaktadır yoksa uyanık mıdır?”

“Elbette hayal görmemektedir.”

“Bu adamın düşünme faaliyetine haklı olarak öğrenme deriz, çünkü başkasının (öyle)

sandığını o bilmektedir, beriki ise sadece (öyle) sanmaktadır.”

“Kuşkusuz!”

“Peki, bildiğini değil de, sandığını, ileri sürdüğümüz bu adam, kızıp görüşümüzün doğruluğunu kabul etmezse (sanmayı bildiğini söylerse) ne olacaktır?”

[e] Onu ikna edip kendisine pek belli etmeden, doğru düşünemediğine inandırabilir miyiz onu?”

“Mümkün olmalı bu!”

“Düşün bakalım ona ne dememiz gerekir; birşey biliyorsa, onu kimsenin kıskanmayacağını, tersine, bildiklerini seve seve öğrenmek isteyeceğimizi söyleyip bu konuda ona güvence verdikten sonra önüne şu sorumuzu koymamız gerekmez mi: Öğrenen birşeyin mi bilgisini edinir? Bu soruyu sana sorduğumu farz et!”

“Cevap veriyorum: O birşeyin bilgisini edinir (birşeyi öğrenir).”[221]

[477a] “Var olan birşeyin mi yoksa var olmayan birşeyin mi?”

“Var olan birşeyi; olmayan birşeyi fark etmek (bilmek) nasıl mümkün olabilir ki?[222]

“Bu kadarı bize burada yeter, çok yönlü incelemeler de bunu doğrulayacaktır bizim için: Hakikaten oluş-hali’ne geçmiş şey, öğrenilebilir, bilgisi edinilebilir şeydir; yoksa, var olmayan şeyin bilgisi de olmaz.”

“Bu da bize tamamen yeter.”

“Pekâlâ, şayet birşey aynı zamanda hem olma-hali’nde hem de olmama-hali’nde ise, o zaman oluş-hali’nde olan ile hiçbir şekilde oluş-hali’ne geçmemiş olanın ortasında durmaktadır, öyle değil mi?”

“Ortasında!”

“Şayet bilgisini edinme oluş-hali’ndeki şey için söz konusuysa, bilmeme de varoluş-olmama hali’ne karşılık geliyorsa

[b] bu ortada duran şeye karşılık bilme ile bilmeme arasında bir şey bulmamız şart; hani ille de böyle bir şey varsa tabii!”

“Kesinlikle!”

“Öyleyse bir ‘sanma’[223] halinden söz ediyoruz demektir, öyle değil mi?”

“Öyle!”

“Bilme ile aynı anlama geliyor ve aynı yeteneği temsil ediyor mu?”

“Hayır!”

“Öyleyse sanma’nın payına bilme’den farklı bir alan düşüyor, her bir düşünce faaliyetine uygun bir alanın karşılık gelmesinden söz ediyorum!”

“Evet, öyle!”

“Bilme, oluş-hali’ndeki şey olarak tanıdığı şeye yönelir. Ama daha önce şu ayrımı yapmamız şart.”

“Hangi ayrımı?”

21.

[c] “Yetenek dediğimizde oluş-hali’ndeki şeyin bir tarzını, türünü anlıyoruz, öyle değil mi? Bizim olduğu gibi, başka her şeyin gücü de buna dayanır; bunlar arasında görme, işitme yeteneğini (yetisini)[224] sayıyorum, bu kavramdan neyi kastettiğimi anlıyorsun herhalde?”

“Anlıyorum,” diye cevap verdi.

“Şimdi bu konudaki düşüncelerime kulak ver! Bir yeteneğe baktığım zaman, öteki nesnelere baktığımda ve onları birbirinden ayırt ettiğimde, olduğunun aksine, ne bir rengin, ne de bir şeklin varlığını algılayabiliyorum.

[d] Yeteneğin (yetinin) söz konusu olduğu yerde sadece amaç ve sonuç görüp, yeteneği (yeti) böyle tanımlayıp adlandırıyorum. Aynı amaca yönelik aynı sonucu veren bir yeteneği (yeti) de aynı adla tanımlıyorum, yoksa ona başka ad veriyorum. Peki sen? Ne düşünüyorsun bu konuda?”

“Aynen senin gibi!”

“Peki şimdi geri dönelim sevgili dostum,” dedim. “Bilgiyi bir yetenek olarak mı tanımlıyorsun ya da hangi türün içine dahil ediyorsun onu?”

[e] “Şunların: Yetenekler arasında en güçlü olanlarının arasına!”

“Devam: Sanma’yı bu yetenekler arasına mı yerleştirelim yoksa başka bir yere mi?”

“Kesinlikle başka bir yere! Çünkü sanma, bir sanımızı ortaya koymamızı sağlayan yetenektir.”

“Zaten az önce bilme ile sanma’nın aynı şey olmadıklarını kabul etmiştin?”

“İnsanın biraz akli varsa, şaşabileceği olan ile şaşmaz olanı nasıl bir tutabilir ki?”

[478a] “Çok güzel, demek ki bilme ile sanma’nın farklı şeyler olduğu konusunda hemfikiriz!”

“Evet!”

“Her biri tabiatı gereği başka bir yeteneğe ve amaca sahiptir.”

“Kaçınılmaz olarak!”

“Bilme oluş-hali’ndeki şeye yönelir, onu varoluş olarak tanır.”

“Evet!”

“Sanı ise ‘sanma’ ile ilintilidir öyle değil mi?”

“Hani, aşağı yukarı bilme’nin bilgi olarak tanıdığı şey hakkında bir sanma mıdır bu? Yani bilme ile sanma’nın nesnesi aynı olabilir mi, yoksa imkânsız mıdır bu?”

“Çıkarttığımız sonuçlar itibarıyla imkânsızdır. Her nesneye başka bir yetenek (yeti) karşılık geliyorsa ve sanma ile bilme iki yetenekse

[b] buradan bilme’nin nesnesi ile sanma’nın nesnesinin de aynı olamayacakları sonucu çıkar.”

“Eğer oluş halindeki nesne bilme’nin konusuysa, sanma’nın konusu (nesnesi) başka bir şey olmalıdır, öyle değil mi?”[225]

“Evet!”

“Belki de varoluş-hali’nde-olmayan’dır onun nesnesi? Yoksa varoluş-hali’nde-olmayan’ı sanma’yla bile kavramak imkânsız mıdır? Düşün! Sanan, düşüncesini, kanaatini bir birşey ile ilintiler, bir birşeye yönlendirir; aynı anda hem bir birşeyi sanma’sı hem hiçbir birşeyi sanmaması mümkün müdür?”

“İmkânsız bu!”

“Öyleyse sanısı tek bir birşey ile ilintilidir?”

“Evet!”

“Birşey oluş-hali’nde değilse, ona tek bir birşey olarak hitap edemeyiz

[c] doğrusu hiç(lik) olarak hitap etmek olacaktır ona.”

“Muhakkak!”

“Oluş-hali’nde-olmayan’a mecburen bilmeme (bilgisini edinememe biçimindeki düşünce faaliyetini) karşılık getirdik, oluş-hali’ndeki şeye ise bilme’yi, öyle değil mi?”

“Doğru!”

“Öyleyse sanma’nın nesnesi ne varoluş-hali’ndeki şey ne de oluş-hali’nde-olmayan şeydir, öyle mi?”

“Öyle!”

“Sanma ne bilme’dir ne de bilmeme’dir!”

“Apaçık bu!”

“Öyleyse bu iki aşırı ucun arasında bir yerdedir ve bilme’ye göre daha açık seçik olarak ondan üstündür belki ya da bilmeme’den çok daha belirsiz bir durumu temsil eder, ne dersin?”

“Hiçbirini değil!”

“Peki öyleyse, sanma, bilme’den daha karanlık, bulanık bilmeme’den ise daha açık seçik, daha belli bir durumu temsil eder, öyle mi?”

“Hem de fazlasıyla!”

“Demek ki ikisinin arasında bir yerdedir.”

“Evet!”

[d] “Bu ikisinin arasında demek ki sanma yer alır, öyle mi?”

“Elbette!”

“Daha önce, şayet birşey bize aynı zamanda hem oluş-hali’nde-olma hem de oluş-hali’nde-olmama olarak görünüyorsa, hakikaten oluş-halinde olan ile oluş-halinde olmayan arasında yer alır dememiş

miydik? Ona ne bilme karşılık gelir ne de bilmeme; bu ikisi arasındaki şeydir o, değil mi?”

“Doğru!”

“İşte bu aradaki şeyin sanma olduğu ortaya çıktı demek ki!”

“Apaçık!”

22.

[e] “Şimdi geriye, kendisi öyle tanımlanmamakla birlikte oluş-hali’nde-olan ile oluş-hali’nde-olmayan’a katılan (onlardan pay alan) şeyin ne olduğunu bulmak kaldı. Bunu bulabilirsek, haklı olarak sanma’nın nesnesi olarak tanımlayabilir ve bir yandan öteki iki ucun öte yandan da ortanın karşılığındaki (düşünme faaliyeti) yeteneklerini gösterebiliriz.”

“Evet, öyle!”

[479a] “Bu koşullar altında kendiliğinden güzele ve hep kendisiyle aynı kalıp hiç değişmeyen bir güzel İdea’sına değil de çok sayıda güzel şeyin var olduğuna inanan biri kalkıp da adil olanın, güzel olanın ve öteki her şeyin bir bütünlük oluşturduğunu ileri sürünce; buna katlanamayan, meraklı, aydınlık kafalı arkadaşımız konuşup cevap versin.[226] Sevgili dostum, diye soracağız ona, sana göre bunca güzel şeyin arasında çirkin görünebilecek bir şey de yok mu ya da adil olanın arasında adil olmayan ve mümin olanın arasında mümin olmayan bir şey?”

[b] “Mecburen güzel olan birşey, bir zaman gelip, çirkin görünmek zorunda da kalacaktır; aynı şey öteki (özellikler) için de geçerlidir.”

“Peki çift olan şeyler için ne diyeceğiz; başka birşeyin yarısı olarak görülemez mi bazen?”

“Peki büyük ve küçük, ağır ve hafif şeyler; bunlar da bazen tam tersi özellikler olarak görünmezler mi?”

“Her biri, her zaman, her iki özellikten de pay alır!”

“O çok şeylerin her biri kendilerine atfettiğimiz özelliklerden, bu özelliklerin karşısından aldıklarından, daha fazla pay almamışlar mıdır sence?”

“O şöenlerdeki [c] çifte anlamlı sözcüklerle yapılan oyunlara benziyor bu,” diye cevap verdi Glaukon, “ayrıca da üzerinde oturduğu yarasayı mızrağı ile vuran hadım köle ile çocukların oynadığı tekerleme/bilmece oyununa benziyor.[227]

Birçok şeyde de böyle çift anlamlılık buluruz; var mıdır yok mudurlar ya da aynı anda bu her iki durumu mu temsil ederler, kesinlikle söylemek imkânsızdır.”

“Onları herhangi bir şekilde kullanabilir misin yoksa oluş-hali ile olmama-hali arasında iyi bir yer biliyor musun bunlar için? Çünkü bir oluş-halinde-olmama’nın daha yüksek bir düzeyini temsil edip oluş-hali’nde-olmayan’dan daha karanlık bir düzeyi temsil etmedikleri gibi

[d] varoluşun daha üst bir düzeyine ait olup oluş-hali’ndeki şeyden daha aydınlık bir konumu da temsil etmezler.”

“Çok doğru!”

“Öyleyse çıkardığımız sonuç apaçık şu: Kitlenin gözünde güzel ya da daha fazla bir anlama gelen o çok sayıdaki tek tek şey, hakikaten oluş-hali’ndeki şey ile oluş-hali’nde olamayan şey arasında bir yerde bulunurlar.”

“Evet!”

“Daha önce şu konuda uzlaşmıştık: Böyle bir sonuç çıkartmamız durumunda bu durumun içinde bilmenin (bilgi’nin) değil de sanma’nın nesnelere görmeliyiz; çünkü iki ucun ortasında dolanan şey, ancak ortanın yeteneğiyle (yetisi/becerisiyle) kavranabilir.”

“Bunu tespit etmiştik!”

[e] “Demek ki güzelin kendisine değil de o çok sayıdaki tek tek şeylere bakan, güzele götürecek bir kılavuzu da izleyemeyen; çok sayıda adil şeyi görüp de asıl adil olanı görmeyen vb. kişiler (ve durumlar söz konusu olduğunda) o kimsenin her şey hakkında bir sanısı (kanaati) olduğunu, ama inandığı şey hakkında bilgisi bulunmadığını söyleriz.”

“Mecburen öyle deriz!”

“Peki de ebedi ve değişmez olan kavramların, bizzat kendilerine bakanların durumu nedir? Bu durumda bilgi sahibidirler, sanı değil, öyle değil mi?”

“Bu da zorunlu bir sonuç!”

[480a] “Öyleyse birinciler, bilgilerinin nesnelere sevip ona yürekten bağlanırken, ikinciler sanılarının (kanaatlerinin) nesnelere için aynı şeyi yapmazlar mı? Ya da daha önceki iddiamızı düşünecek olursak; orada bu meraklı insanların güzel sesleri ve renkleri ve benzer her şeyi sevip onlara hayranlık duyduklarını, ama güzelin bizzat kendisini oluş-hali’ndeki bir şey gibi kavrayamadıklarını söylememiş miydik?”

“Elbette unutmadık onu!”

“Öyleyse bu kimseleri, hata yapmaktan kaçınarak, sanının (kanaatin) dostları anlamında ‘filodoklar’ diye tanımlayacağız, yoksa bilgi’nin dostu anlamında ‘filozoflar’ diye değil. Peki onları böyle adlandırırsak bize öfke duyarlar mı sence?”

“Bana bakacak olurlarsa öfkelenmezler; çünkü hakikate öfke duymayı kutsal buyruk yasaklar!”

“Öyleyse hakikaten varlığı (olma-halini) sevene filodoks değil de filozof demek zorundayız!”

“Çok doğru!”

ALTINCI KİTAP

1. [484a] “Ve sevgili Glaukon, uzun ve yorucu tartışmalardan sonra, filozof olanları filozof olmayanlardan ayırt ettik.”

“Zannetmiyorum ki bu sonuçlara ulaşmanın bundan daha kolay ve kısa bir yolu olsun.”

“Öyle, ama bence konuşacağımız sadece bu olsa ve önümüzde tartışılacak daha birçok konu bulunmasa, adil insanın hayatı ile adil olmayan insanın hayatı arasındaki farkı tartışmamız gerekmeseydi, bunu, sanırım çok daha açık seçik gösterebilirdik.”

[b] “Peki şimdi tartışacak ne var önümüzde?” diye sordu.

“Söylediklerimizden doğrudan çıkan sonuçlardan başka ne olabilir ki? Bir yerde değişmeyi, ebediyen kendisi ile aynı kalanı kavrayabilen filozoflar varsa ve öte yanda da nesnelere değişkenliği ve çokluğu içinde kaybolup gidenler, filozofluk vasfını kazanamamış insanlar varsa ve durum buysa, bunlardan hangisi devletin önderi[228] olmalı?”

“Bu soruyu doğru biçimde nasıl cevaplandırırız?”

“Devletin yasalarını ve törelerini, ahlaki kurumlarını bunların arasından en iyi kim koruyabilecekse onu bekçi (koruyucu) yapmak gerekir.”

[c] “Doğru!”

“Bir şeyi korumak için bir görme özürünü mü yoksa keskin gözlü birini mi seçip seçmeyeceğimizin cevabı belli.”

“Nasıl belli olmasın ki!”

“Peki, her hakiki varlığın (olma-hali'nin) bilgisi kendisinden çalınmış olan şu insanlar görme özürülülerden farklı mıdır? Ruhlarında hiçbir aydınlık örnek bulunmayan ve ressam gibi, hakikatin en ilk örneğine bakamayan, her şeyi bu ilk örnekle ilintileyip

[d] böylelikle bu dünya için güzelin, iyinin ve adil olanın yasalarını, gerekli olduklarında ortaya koymak, verilmiş olanlara göz kulak olup onları korumak için, en dikkatli şekilde inceleyemeyen kimse, görme özürülülerden farklı mıdır?”

“Zeus adına, aralarında hemen hiç fark bulunmamaktadır.”

“Peki, ne deneyim ne de herhangi bir yetenek bakımından bu insanlardan geri kalmayan, üstüne üstlük onlardan farklı olarak her nesnenin hakiki oluş-hali'ni kavrayabilen insanlar mı bekçilerimiz olsun, yoksa çok yönlü yeteneklerden yoksun olanlar mı?”

“Ötekilerden hiçbir bakımdan eksik olmadıklarına göre bunları seçmemek saçma olur; (üstelik) en önemli bir konuda onlardan üstün durumdadır.”

[485a] “O zaman, bu iki yeteneğe (teorik ve pratik) birden nasıl sahip olabileceklerini tartışmalı mı?”

“Evet, kesinlikle.”

“İncelememizin başında dediğimiz gibi, önce bu kimselerin karakteristik özünü öğrenmeliyiz; bu konuda görüş birliğine varırsak aynı kimselerin, her iki yeteneğe de sahip oldukları konusunda anlaşabiliriz; dolayısıyla onlardan başka kimsenin devletin önderi olamayacağını da kabul ederiz.”

“Nasıl yani?”

2. “Öncelikle, şunda anlaşalım:

[b] Sence de filozoflar, yaratılışları itibarıyla, bozulma ve çürümenin etkisiyle değişime uğramayan, ölümsüz özü gösteren bilgi'nin ebedi sevdalısı değiller midir?”

“Öyledirler.”

“Ayrıca filozoflar gerçek varlığı bütünüyle talep etmezler mi? Büyük, küçük, değerli, değersiz diyerek onun herhangi bir kısmını ilgi alanları dışında bırakmaya, tıpkı sevdalılar ve büyük hırslar taşıyan kimseler gibi, kendiliklerinden yanaşmazlar.”

“Haklısın.”

“Peki, (filozoflar) düşüncemize uyacaklarsa

[c] bir niteliği daha, karakteristik özlerin parçası olarak barındırmaları gerekmiyor mu?”

“Hangi niteliği?”

“Doğru sözlülükten bahsediyorum. Hiçbir şekilde bile bile yalana başvurmamak; yalandan tiksilmek, hakikati sevmek.”

“Öyle görünüyor!”

“Sadece ‘öyle görünüyor’ denebilir mi dostum? Bir şeye sevdalı olan bir insanın, sevdiği şeye ait olan veya onunla ilişkili her şeyi sevmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur.”

“Çok doğru.”

“Peki sence, bilgiye hakikatin kendisinden daha yakın olan bir şey var mıdır?”

“Olur mu hiç!”

[d] “Aynı varlık (öz) hem bilgiyi hem de hakikat olmayanı sevebilir mi?”

“Kesinlikle sevemez!”

“O zaman gerçekten öğrenmek için yanıp tutuşan, daha çocukluğundan itibaren bütünsel hakikati arzu edecektir.”

“Doğru.”

“O zaman, tek bir yönde akan ırmağın, bu yönde olmayan alanları sulayamaması gibi, insanı sadece tek bir hedefe fırlatan dürtüler başka hedeflere karşı zayıf kılar.”

“Haklısın.”

“Bilgiye (bilime) ve bilgiyle ilgili şeylere akan dürtüler, sanırım sadece ruhun hazzını hedef alırlar, ama bedeninin sevinçlerini bir yana bırakırlar,

[e] tabii, özneleri sözde filozof değil de gerçek bir filozofsa.”

“Orası kesin.”

“Böyle bir insan doğal olarak açgözlülükten arınmış, ölçülü bir insan olacak ve başkalarını çok fazla sahip olmaya ve tüketmeye iten özellikler onun kişiliğinde yer almayacaktır.”

“Çok doğru.”

[486a] “Ancak filozofun karakteristik özünü filozof olmayanıkinden ayırt edeceksek, şuna da dikkat etmek gerekir.”

“Neymiş o?”

“Böyle bir insanın içinde kesinlikle hesaplar olmamalı. Çünkü, tanrısal ve insani olanın bütününü kavrama arzusu içindeki bir ruhun en büyük engeli bu küçük hesapçı düşüncelerdir.”[229]

“Çok doğru.”

“Cömert, iyiliksever, bütün zamanları ve bütün varlıkları gözlemleyebilen bir ruh, bu fani dünyaya öyle çok önem verir mi?”

“Vermez.”

[b] “Peki böyle bir insan, ölümü korkulacak bir şey olarak görür mü?”

“Görmez.”

“O zaman, korkak ve uşak ruhlu bir kişiliğin, gerçek felsefeyle uzaktan yakından ilgisi olamaz, değil mi?”

“Sanırım.”

“Peki, aynı şekilde, dürüst, haksever, paracanlısı, uşak ruhlu olmayan, kibirle, korkaklıkla ilgisi olmayan bir insan katlanılmaz, geçimsiz, adaletsiz olabilir mi?”

“İmkânsız!”

“O zaman, bir insanda filozof olmanın ayırt edici özelliklerinin bulunup bulunmadığını anlayabilmek için, daha genç yaştan itibaren onun adil, yumuşak huylu mu, yoksa kaba ve geçimsiz mi olduğuna bakmak gerekir.”

“Doğru.”

[c] “Yalnız bir noktayı daha ihmal etmemek lazım.”

“Nedir o?”

“Bu insanın öğrenme becerisi ve arzusu olup olmadığına, kolay öğrenip öğrenmediğine de bakmamız lazım; çünkü istemeden dahil olduğu ve çok çaba sarf ettiği halde pek az ilerleme kaydettiği bir işi yapan insanın, o işten zevk alması mümkün değildir.”

“Çok haklısın.”

“Peki, öğrendiğini aklında tutamayan, unutkan biri bütün bilgilerden yoksun sayılmaz mı?”

“Elbette.”

“Harcadığı çabanın, emeğinin karşılığını alamadığında insan kendinden de, yaptığı verimsiz işten de nefret etmeye başlamaz mı?”

[d] “Başlar, elbette.”

“O zaman, unutmaya eğilimli bir ruhu gerçekten felsefi ruhlar arasında sayamayız; filozofların iyi bir hafızaya sahip olması gerektiği konusunu iyi vurgulamamız gerekiyor.”

“Doğru.”

“Eğitimsiz ve tavırdan, tutumdan yoksun bir yaratılışın, insanı ister istemez ölçsüzlüğe götüreceği açıktır, değil mi?”

“Başka nereye götürebilir ki?”

“Peki, sence doğru, ölçüyle mi yoksa ölçsüzlükle mi akrabadır?”

“Ölçüyle.”

“O zaman, daha önce saydığımız nitelikler dışında filozofta ölçü, ayrıca ince, güzel bir zekâ türü bulunacak. Bir filozof ancak bu şekilde her şeyin hakiki, doğru varoluşuna kendiliğinden yönelebilir.”

[e] “Kesinlikle.”

“Peki, elbette sen de inanıyorsun ki, yeterli ve mükemmel bir hakiki varlığın parçası olarak bir ruh için zorunlu olan nitelikler, birbirlerini tamamlayan özelliklerdir, öyle değil mi?”

[487a] “Evet kesinlikle zorunlu niteliklerdir bunlar.”

“Yaratılıştan iyi bir belleği yoksa, kolay öğrenemiyorsa, akli kıtsa, doğrunun, adaletin, cesaretin ve ölçülülüğün can dostu, güzelliklerle dolu olmayan hiç kimsenin yeterince gerçekleştiremeyeceği bir yaşama tarzını yerebilir miyiz?”[230]

“Hayır, Yerme Tanrısı Momos bile yapamaz bunu!”

“O zaman, devleti yönetme işini, eğitimin ve yaşın ustalaştırdığı bu insanlara vermek gerekmez mi?”

3.

[b] O anda, Adeimantos söze karışarak şunları söyledi:

“Bu görüşlere kimse itiraz edemez Sokrates, fakat sen konuştuğunda, dinleyenler şöyle garip bir duruma düşüyorlar: Soru-cevap usulüne yabancı olduklarından, onlara sorduğun her soruyla birlikte kendilerini doğru akıl yürütmeden bir nebze sapmış buluyorlar.[231] Sonra bu küçük sapmalar birikiyor, birikiyor ve tartışmanın sonunda bir de bakıyorlar ki, daha en baştan kabul ettikleri şeylere ters düşen bazı fikirlere varmışlar. Dama oyununda usta oyuncuların acemileri hamle yapamaz hale getirecek kadar sıkıştırması gibi,

[c] taşlarla değil de kavramlarla oynanan bu söz oyununda da senin karşıdakiler, tartışmanın sonunda karşı çıkılacak bir şey bulamayıp konuşamayacak duruma düşüyorlar; bunu şimdiki konuşmamıza bakarak söylüyorum; çünkü kimileri, ispat etme konusunda, tek tek sorunlarda seni çürütemeyeceklerini, ama gene de gerçeği[232] senden farklı gördüklerini ileri süreceklerdir: Gençliklerinde aldıkları eğitim nedeniyle kendilerini felsefeye adayan

[d] sonra bırakan kimseler değil, uzun süre felsefede kalmış (felsefeyle uğraşmış) kimseler, çoğunlukla, hani yozlaşmış demesek bile, tuhaf kimselerdir; aralarından

en beceriklileri bile, senin şu övdüğün (filozofça) yaşama tarzları yüzünden (pratik) hayatta devlet için kullanılamaz kimseler olma özelliği taşıyorlar.”

Bunu duyunca, “Peki sen böyle düşünmenin yanlış olduğuna mı inanıyorsun?” diye sordum.

“Tam emin değilim, ama bu konuda senin fikrini merak ediyorum.”

[e] “O zaman sana şunu söyleyeyim: Düşüncelerinde gayet haklılar.”

“Madem filozofların yararsız olduklarını sen de kabul ediyorsun, ‘Devletin başına filozoflar geçmeden başımız beladan kurtulamaz’ gibi bir düşünceyi nasıl haklı görürsün?”

“Bu sorunun cevabını bir meselle vermek istiyorum.”

“Hayret doğrusu! Mesellere başvurmak pek âdetin değildi senin!”

4. “Beni hem böylesine zor bir konunun içine çek hem de bunun üzerine bir de dalga geç;

[488a] meselleri ne kadar sevdiğimi anlamak istiyorsan şimdi bana kulak ver! Saygın insanlara kendi devletleri tarafından reva görülen muamele o kadar zalimcedir ki, bunun bir eşini daha dünyada bulamayız. Bu bakımdan da onları (filozofları) savunurken kullanacağım meselde, yarı keçi, yarı geyik yaratıklar çizen ressam gibi pek çok şeyi bir araya getirip birleştirmeye çalışacağım. Şimdi şu aşağıdaki olayı kafanda, gözünde canlandır ve öyle bir gemi hayal et ki,

[b] geminin kaptanı, bütün gemi mürettebatından daha uzun boylu ve güçlü olsun; fakat öte yandan da kulakları ağır işitsin, gözleri de iyi görmesin; ayrıca denizcilik bilgisi de zayıf olsun. Diğer gemiciler ise, ne kaptanlıktan anladıkları ne de bunun eğitimini aldıkları ve gemi eğitimini kimden aldıkları sorulsa verecek cevapları bulunmadığı halde, hiç istisnasız hepsi birden gemiyi kullanma sevdası içinde olsun; yetmiyormuş gibi, gemicilik denilen şeyin öğretilmeyeceğini ve ‘öğretilbilir’ diyenin oracıkta hakkından gelmeye hazır olduklarını söylesinler.

[c] İşte bunlar gemi kaptanının başına üşüşmüşler. ‘Dümeni ben kullanayım,’ diye yalvarıp yakarıyorlar. Kaptan, ikna olup dümeni başkasına devretmeyegörsün, hemen dümenciye öldürüyorlar ya da gemiden atıyorlar. Daha sonra da, adamotu ya da içkiyle, ya da başka bir hileyle gemi kaptanını uyuşturup elini kolunu bağladıktan sonra, gemiyi ve dümeni ele geçirip içindekileri kendi yararlarına kullanabilecekleri bir duruma getiriyorlar, sonra da yiye içe, güle eğlene, kendilerinden beklenir bir tarzda gemiyi yönetmeye koyuluyorlar.

[d] Bunlar bir yana, gemi kaptanını uyuşturup elini kolunu kullanamaz hale getirip onu gemi yönetimini devretmeye zorlayan veya onu kandırıp buna ikna edene övgüler düzüyor, onu ‘mükemmel’, ‘usta denizci’ ve dümenci yerine koyuyor, onun gibi olmayanı ise yerip işe yaramaz ilan ediyorlar. Bilmiyorlar ki,

[e] iyi bir dümenci, gemiyi gerçekten de ustaca yönetebilmek için, yıllara, mevsimlere, gökyüzüne, yıldızlara, rüzgârlara ve işiyle ilgili her şeye özel bir ilgi göstermek zorundadır. Ayrıca, onların hoşlarına gitsin ya da gitmesin, dümen kullanma, elinde tutup yönlendirme sanatı, öğrenmeyle elde edilen ve deneyimle geliştirilebilen bir sanattır.

[489a] Şimdi böyle durumdaki gemilerde, hakiki dümenciler avare, geveze, beceriksiz kimseler olarak görülmezler mi?”[233]

“Elbette,” diye yanıt verdi Adeimantos.

“Madem bu örnekleme anladın, devletlerde felsefecilere reva görülen muamelenin buna benzediğini ayrıca anlatmama gerek yok.”

“Yok, gayet iyi anladım seni.”

“O zaman, filozoflara yeterince değer verilmediğine şaşan kim olursa ona bu meseli anlat ve böyle bir devlet yapısı içinde onlara değer verilmiş olması halinde bunun çok daha şaşırtıcı olacağını söyle.”

[b] “Öyle yaparım.”

“Ona de ki, filozofların en akıllılarının, becerikli ve gayretlilerinin kitlenin gözünde devlet için yararsız olduğu konusunda haklıdır. Ama, bilsin ki, bu yararsızlığın sorumlusu bu akıllı filozoflar değil, onlardan yeterince yararlanmayanlardır; çünkü bir dümenci, gemiyi yönetmek için mürettebatından icazet almaz. Bilge insanların zenginlerin ayağına gitmesi eşyanın tabiatına aykırıdır. Bu sözleri

ciddiye almayan[234] yanılmaktadır.

[c] Gerçekten de doğru ve tabii olan şey, zengin olsun yoksul olsun, hasta adamın hekime, yönetilme ihtiyacı içindekilerin de onları yönetebilenin ayağına gitmeleridir. İşini layıkıyla yapan bir yönetici (hükümdar) tebasının ayağına gidip de 'bırakın sizi yöneteyim' demez. Bu bakımdan, günümüzün devlet adamlarını biraz önce anlattığımız gemicilere, bu gemicilerin işe yaramaz, ayağı yere basmayan kişiler olarak gördüğü insanları da filozoflara benzetmek yanlış değildir.”[235]

“Çok doğru.”

“Bu nedenlerle, böyle şartlar altında en soylu yaşama tarzı, onun tam tersini hedeflemiş kimselerce

[d] kolay kolay saygı görmeyecektir. Ama, felsefeye yöneltilen en ağır ve yoğun suçlama, bizzat ona hizmet ettiği izlenimi verenlerden gelmektedir. Bunlar, senin şu felsefeden yakınan kimseler diye tanımladıklarındır; hani felsefeye kafayı takmış olanların çoğunun çok berbat, en iyilerinin ise kullanılamaz olduğunu söyleyenler. Ve ben de onaylamıştım bu tespiti, değil mi?”

“Evet.”

5. “Umuyorum ki becerikli, gayretli filozofların neden işe yaramaz gibi görüldüğünü ortaya koyabilmişizdir.”

“Evet, yeterince!”

“O zaman gel şimdi de sözde filozofların çoğunun neden zorunlu olarak ahlaklı, törelere saygılıymış gibi görüldüğünü tartışalım ve becerebilirsek bu durumun sorumlusunun felsefe olmadığını göstermeye çalışalım.”

[e] “Öyle yapalım.”

“Bunun için öncelikle, seçkin ve erdemli insanı nasıl tarif ettiğimize yeniden bir göz atmamız gerekecek.

[490a] Hatırlarsan böyle bir insanın her şeyde, her işte izlemesi gereken rehberin hakikat (doğruluk) olduğunu, aksi durumda salt bir geveze olarak hakiki felsefe ile bir ilgisi bulunamayacağını konuşmuştuk.”

“Evet, böyle söylemiştik.”

“Peki bugün var olan, yaygın iddia bununla son derece ters düşüyor mu?”

“Evet, kesinlikle ters düşüyor.”

“Peki, bak bakalım, şu söyleyeceklerim yeterli bir meşrulaştırma olabilecek mi? Bilgi'nin samimi sevdalısı olan bir insan, yaratılışı gereği gerçek varlığı (olma-halini) kavramak için elinden ne geliyorsa yapar ve sadece, oluş halindeki bir sürü tek tek şeye

[b] takılıp kalmaz. Yılmadan, yorulmadan yoluna devam eder ve her bir şeyin özünü, buna karşılık gelen ruh bölümüyle birlikte kavrayana kadar özleminden[236] vazgeçmez. Bu ruh bölümü ise (hakiki varolma) ile akraba bölümün ögesi olur; onun yardımıyla hakiki varolmaya yaklaşır, onunla birleşir, akıl, mantık ve hakikat üretir, hakiki bilgiye ve hakiki hayata ulaşır; olgunlaşır ve ancak böylelikle artık doğurma (üretme) riskinden kurtulur; daha önce değil!”

“Bundan daha iyi bir savunma düşünemiyorum.”

“Peki, yalan ve aldatmayı sevebilir mi böyle bir insan? Yoksa, filozof bir insan yalandan nefret mi eder?”

[c] “Nefret eder elbette.”

“Hakikatin (doğrunun) önde geldiği yerde, sanırım hiçbir zaman ayıp, utanç ve kötülükler halkası ortaya çıkmaz.”

“Tabii.”

“Tersine, sağlam ve adil bir karakterdir bu ve ona ölçülülük de eklenir.”

“Çok doğru!”

“Şimdi yeni baştan filozofların yaratılışında olan nitelikler halkasını sayıp dökmeye pek gerek yok

bence. Hatırlarsan, cesaretin, yüksek zekânın, kavrama yeteneğinin, bellek gücünün, bir filozofun olmazsa olmaz özellikleri olduğunu daha önce de söylemiştik. Bunlar üzerine sen de herkesin bizim ulaştığımız sonuçlara katılacağını, fakat inceleme, araştırmaları bir yana bırakıp söz konusu insanların kendilerine bakınca çoğunun çürümüş, bir kısmının da işe yaramaz olduğunun görüleceğini söyleyerek bir itirazda bulunmuşsun.

[d] Biz de bu iftiranın nedenlerini anlamaya koyulmuş, buradan da gerçek bir filozofun gerçek özelliklerinin neler olduğunu belirlemeye çalışmıştık.”

[e] “Çok doğru.”

6. “Şimdi,” dedim, “neden bu insanların çoğunun doğal karakterinin bozulduğunu, bunların pek azının yozlaşmaktan kurtulabildiklerini, onların da şu işe yaramayan filozoflar olarak tanımlandıklarını açıklamamız gerekiyor.”

[491a] Sonra da şu sahte, taklitçi filozoflar konusuna değineceğiz. Onların, güçlerinin çok üstündeki bir işle uğraşma arzusu içinde olan bu insanların, zihnen nasıl bir durumda olduklarını ve bu insanların felsefeye el atarak, şu bahsettiğimiz kötü namı ona nasıl bulaştırdıklarını anlatacağız.”

“Hangi yozlaşmayı kastediyorsun?”

“Bunu sana elimden geldiğince anlatacağım. Herkesin de kabul edeceği gibi, bizim gerçek bir filozofta var olması gerektiğini söylediğimiz özelliklerin hepsine sahip olan

[b] pek az insan vardır. Öyle değil mi?”

“Doğru, çok az vardır!”

“Ve bu az sayıdaki varlığa, sayısız ve büyük tehlikeler tuzak kurmuştur!”

“Hangi tehlikeler?”

“Öncelikle, şu bizim filozofların varlığında çok değer verdiğimiz cesaret, ölçülülük ve diğer bütün özellikler ruhu bozar ve onu felsefeden uzaklaştırır.”[237]

“Gerçekten de kulağa tuhaf geliyor.”

[c] “Ayrıca, güzellik, zenginlik, fiziksel güç, devlet içindeki etkili akrabalık bağları vb. maddi manevi değerler, zarar verici ve yabancılaştırıcı sonuçlar doğururlar.”

“Anlıyorum, fakat yine de biraz daha açıklasan iyi olacak.”

“Söylediklerimi bir bütün olarak kavramaya çalış. O zaman daha önce söylemeye çalıştığım şeyler aydınlığa kavuşur ve artık sana garip gelmemeye başlar.”

“Peki ne yapayım o zaman?”

[d] “Bitki olsun hayvan olsun, bir tohum ve soy ne kadar güçlüyse, uygun beslenme, iklim ve toprak koşullarından mahrum kaldığında göreceği zarar da o kadar fazla olur; çünkü kötü olan şey, iyi olmayandan çok, iyi olanın düşmanıdır.”

“Elbette.”

“Bundan şu sonuç çıkar: Soylu bir karakter yetersiz beslenmeden, önemsiz bir karakterden çok daha olumsuz etkilenir.”

“Kesinlikle.”

[e] “Peki, sevgili Adeimantos,” diye devam ettim, “şunu ileri sürebilir miyiz: En soylu ruhlar bile kötü eğitilirse en berbat ruhlara dönüşmezler mi? Büyük suçların ve katıksız kötülüklerin kötü bir eğitime maruz kalmanın etkisiyle bozulmaya uğramış soylu yaradılışlardan çıktığına, zayıf bir yaradılışa sahip olanların ne çok iyi ne de çok kötü işler yapabileceklerine inanmıyor musun?”

“İnanıyorum.”

[492a] “Öyleyse, tespit ettiğimiz gibi filozofların doğal yanları aynen bir bitki gibi, uygun bir şekilde yetiştirildiklerinde kaçınılmaz olarak gelişirler ve bütün erdemleri özümserler. Fakat, kendisine uygun olmayan topraklara ekilip yetiştirilmez ve büyütülmezlerse, tanrılardan biri yardıma koşmamışsa,[238] yozlaşıp karşıt hale dönüşürler. Yoksa sen de, o geniş kitle ile aynı kanaati mi taşıyorsun? Hani, sofistlerin sadece birkaç genç insanın yozlaştırıldığını ve yozlaştıranların da özel

öğretmen olarak çalışan, hani değinmeye bile değmeyecek birkaç Sofist olduğunu ileri sürüyorlar ya! Aslında, tam da böyle konuşan o genç insanlar

[b] en büyük Sofistler değiller mi, güçlü bir eğitim uygulayıp kendi iradelerine göre genç yaşlı, kadın erkek demeden önlerine gelene formasyon vermiyorlar mı?”

“Ne zaman yapıyorlar bu işi?”

“Ne zaman olacak! Halk meclislerinde, mahkemelerde, tiyatrodada, ordu çadırlarında veya buna benzer birlikte otururken bir sürü insanın bir araya gelip büyük bir yaygara ve gürültü yaptıkları yerlerde bazı şeyleri ve söylenen bazı sözleri övüyor, bazı şeyleri suçluyor, kötülüyorlar.[239] Bunların haykırıları veya alkışlarıyla

[c] toplandıkları yerdeki kayalara çarpan seslerin oluşturduğu yankı, övgünün de yerginin de gürültüsünü iki katına çıkartıyor. Böyle bir durumda genç bir insanın yüreği kafesinden çıkacak gibi olmaz mı? Bunu hangi özel eğitim engelleyebilir, böylesine abartılı bir övgü ya da yergi seliyle kim süpürülüp aşağılara, akıntının koparıp götürdüğü yerlere sürüklenmez ki? Böyle bir durumda, insan, kitlenin sahip olduğu iyi ve kötü anlayışını paylaşıp aynı hedefleri önüne koyup kitleye benzemez mi?”

[d] “Evet, bu kaçınılmaz Sokrates.”

7. “Fakat, bundan daha da büyük bir zorlayıcılık var, ondan söz etmedik,” dedim.

“Nedir o?”

“Sözlerle ikna edemedikleri yerde işi eyleme döktüklerinden bu yetiştiricilerin ve Sofistlerin karşılarında olanları yurttaşlıktan çıkarma, para cezası veya idam tehdidiyle etkilemeye çalıştıklarından haberin yok mu?”

“Var tabii, bu tür şeylerin yapıldığına şüphe yok.”

“Bu durumda, başka bir sofistin veya tek başına başka bir insanın bu güçle rekabet etmesi, hatta başarılı olması beklenebilir mi?”

[e] “Beklenemez elbet.”

“Buna kalkışmak bile delilik olur. Temel ilkeleri engel çıkarmak olduğu sürece, herhangi bir karakteri eğitim yoluyla becerikli (erdemli) kılmak ne mümkün olmuştur, ne olabilir, ne de olacaktır, dostum! Atasözünün de dediği gibi, gel, burada tanrısal birini bu işe karıştırmayalım. Çünkü şunu aklından çıkartmaman gerekiyor: Değişmeksizin kendini koruyacak olan şey, böyle bir devlet düzeninde

[493a] bunu nasıl yapsın; tanrısal kaderin yardımından söz ederken yanılmıyorsun.”

“Sana tamamen katılıyorum.”

“Şimdi öne süreceğim fikirleri de kabul et!”

“Nedir bunlar?”

“Kitle tarafından Sofistler diye adlandırılan ve kitlenin, rakibi olarak gördüğü şu ücretli özel hocaların her birinin öğrettiği şeyler, kitlelerin toplantılarında ortaya koyduğu kanaatlerden başka bir şey değildir. Bunların bilgelik dediği şey de bu ortak kanaatlerin öğretilmesidir. Bunların durumu kendisinin yetiştirdiği güçlü bir hayvanın isteklerini, dürtülerini dizginlemeye çalışan bir insanın durumuna ne kadar da benziyor.

[b] Bu adam, yetiştirdiği hayvana nasıl yaklaşacağını, onu neresinden tutacağını, onun hangi koşullarda tehlikeli veya sakın olacağını, onun çıkardığı seslerin ne anlama geldiğini ve hangi ses tonunun onun sakın veya öfkeli olduğunu gösterdiğini tam olarak öğreniyor; bu konuda ustalaşmayı da bilgelik olarak görüyor. Bu konuda gittikçe daha da derinleştikçe öğrendiklerini bir araya getiriyor, bütünleştiriyor ve onu bir sistem haline getirerek başkalarına öğretiyor. Halbuki gerçekte bu insanın, bu arzuların ve huyların

[c] hangilerinin doğru, güzel, hangilerinin kötü, aptalca ve haksızca

olduğu konusunda en ufak bir fikri yok. Yaptığı tek şey, bu koca hayvanın hoşuna giden şeyleri iyi, hayvanı huysuzlaştıran şeyleri de kötü olarak saymak. İyi ile kötü olanın ne olduğunu hiçbir şekilde açıklamıyor. İyi olan ile zorunlu olan arasındaki o büyük farkın ne olduğu konusunda en ufak bir düşünceye ve böylelikle de bu farkı başkalarına açıklama yetisine sahip olmadığı için, zorunluluk altında yapılan her şeye ‘iyi’ ve ‘doğru’ sıfatını yakıştırıyor. Zeus aşkına söyle bana, böyle bir insan garip bir eğitimci sayılmaz mı?”

“Öyle.”

“Peki, gelişigüzel [d] bir araya gelmiş kalabalığın, ister resim, ister müzik isterse de politika konusunda olsun, zevk, haz ve öfke duygularını tanımış olan biri kalkıp da (bu kitleyi kastederek) bilmekten ve bilgelikten söz ederse, şu söylediğimiz adamdan farkı kalır mı sence? Böyle biri kitle ile düşüp kalksa, bir şiir veya devlete yaptığı bir hizmet hakkında onların fikrini sorsa, yani buna hiç de zorunlu olmadığı halde onları bu konularda yargıç yerine koysa, kaçınılmaz olarak onların zevklerinin kölesi olmaktan, kitleyi hükümdarı yerine koymaktan kurtulamayacak, böyle olunca da böyle bir insan, bütün öteki bildik mecburiyetlerin ötesinde diomedik[240] mecburiyetle karşı karşıya gelip kitlenin övdüğünü, beğendiğini yerine getirmek zorunda kalacaktır. Peki böyle bir mecburiyetin hakikaten iyi ve güzel olduğunu sana gösteren, ama gülünç olmayan bir kanıt sunabilen oldu mu?”

[e] “Hayır, sanmıyorum ki ileride de böyle bir şeye tanık olayım.”

8. “Madem bu konuda anlaştık, o zaman şu nokta üzerinde bir kez daha düşünelim. Sence geniş kitle, tek tek güzel şeyleri

[494a] değil de güzelin kendisini ya da tek tek şeylerin hepsini değil de tek olanı hakikaten var olan olarak kavrayıp kabul edebilir mi?”

“Kavrayamaz tabii.”

“O zaman sıradan kitleler filozof olamazlar.”

“Evet, olamazlar.”

“Öyleyse, filozofların halk tarafından yerilmeleri kaçınılmazdır.”

“Öyledir.”

“Aynı şekilde, kitle ile kendisini özdeşleştirip onların suyuna gidenler de filozoflara tepki duyarlar.”

“Öyle tabii.”

“Bu koşullarda, amacına ulaşmaya kadar işini yapmakta ısrar eden bir filozofun bunu yapmasını sağlayacak bir kurtuluş yolu var mı acaba? Daha önce söylediklerimiz, bu soruyu yanıtlarken önemli olacak. Hani hatırlarsan demiştik ki,

[b] öğrenme, kavrama becerisi, bellek gücü, cesaret ve yüce bir ruha sahip olmak, bir filozofun olmazsa olmaz özellikleridir.”

“Evet, öyle demiştik.”

“O zaman, beden nitelikleri de ruh nitelikleri gibi üstün özelliklere sahipse, böyle bir insan daha küçüklükten itibaren her şeyde birinci olmaz mı?”

“Kesinlikle.”

“Peki, yaşlandıkça, bu kişinin dostları ve hemşerileri onu kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak istemeyecekler mi?”

“Şüphesiz, isteyecekler.”

[c] “Onun gelecekte sahip olabileceği gücü düşünerek, ayağına kadar gelip, ona övgüler yağdırıp, dualar etmezler, ilerideki güç ve kudretine el koymazlar mı?”

“Evet, çoğu zaman olan şey de budur.”

“Peki bu koşullar altında böyle bir insan, hem de büyük bir devletin yurttaşı olup zengin, yakışıklı, boylu poslu birisi ise sence ne yapar? Aşırı beklentiler ve istekler içinde, kendisini hem Yunanlıları hem de Barbarları yönetebilecek güçte görmez mi? Kendi konumuyla övünerek

[d] boş bir kendini beğenmişlikle ve anlamsız bir gururla

kanatlanmaz mı?”

“Evet, aynen öyle olur.”

“Böyle bir tutum içerisindeyken, birisi yanına kibarca yaklaşip ona doğruyu söyleyecek olursa, aslında akla, mantığa sahip olmadığını, henüz ona erişmeye ihtiyacı olduğunu, bilgeliğin kölesi olunmadan onun elde edilemeyeceğini hatırlatsa, o berbat çevresi içindeyken sence bu sözlere kolayca kulak verir mi?”

“Ne gezer!”

“Yine de iyi nitelikleri ve felsefe ile ruhsal yakınlığı sayesinde biri gözlerini biraz olsun açıp bu sözleri dinledi ve felsefeye merak duydu diyelim.

[e] Onun dostluğunu ve yardımını yitirme tehlikesi yaşayanlar bu duruma nasıl tepki gösterirler sence? Bir yandan önceki düşüncelerini değiştirmemesi için ona ve bir yandan da onu uyarının hedefine ulaşmaması için uyarana karşı yeri göğü birbirine katmakla kalmayıp, kişisel olarak onu izleyip resmen kavgalara sürüklemeler mi?”

[495a] “Mecburen!”

“Peki bu durumda böyle bir erkek filozof olabilir mi?”

“Mümkün değil, olamaz.”

9. “O zaman görülüyor ki, biraz önce, filozofluk için gereken nitelikleri taşıyan bir insanın bu özelliklerinin, kötü eğitim ve yetiştirilme koşulları içinde bozulmaya uğrayacağını ve böylelikle de onun kaçınılmaz olarak filozofluktan sapacağını söylerken son derece haklıymışız.”

“Evet, gerçekten de bunda çok haklıydık.”

“İşte, benim sevgili dostum, biraz önce de belirttiğimiz gibi, en iyi ve az önce dediğimiz gibi çok ender yaradılıştaki (kişiyi) hayatının en güzel mesleğinde tehdit eden çöküş

[b] budur; yozlaşma, bozulma böylesine çeşitlidir. Devlete en büyük kötülükleri eden de, doğru yolda ilerledikleri takdirde en büyük yararları sağlayanlar da bu tür insanlardır. Yaradılıştan sınırlı olanın ise ne devletlere ne de insanlara bu kadar büyük bir olumsuz etki yapması mümkün değildir.”

“Çok doğru!”

“O zaman bu tür adamlar felsefeden uzaklaşıp onu ihanete uğramış bir eş gibi

[c] bir başına bırakarak onursuz, ikiyüzlü bir hayata sürüklenir; bütün yakınlarını kaybetmiş yetim felsefeye ise, ona hiç yakışmayan onursuzlar el atar, felsefeyi utanç ve ayıbın nesnesi yapar; senin daha önce dediğin gibi (487c, 489d), felsefeye çamur atanlar da çıkıp, felsefe öğrencilerinin hiçbir işe yaramadıklarını, bunların çoğunluğunun ise her türlü belayı hak ettiklerini ileri sürerler.”

“Evet, gerçekten de böyle diyorlar.”

“Ve bu da gayet doğal. Güzel isimler, gösterişli başlıklarla anılan bu alanın kapılarının açık olduğunu gören

[d] beş para etmez adamlar, hapisneden kaçıp tapınaklara sığınan mahkûmlar gibi, usta oldukları zanaat ve mesleklerini bırakarak felsefeye hücum ederler; özellikle de o dar sınırlı[241] meslekleri ile en çok kibirlenip bir şey yaptıklarını sananlar. Zira felsefe, acıklı durumuna rağmen, diğer uğraşlarda bulunmayan önemli ve anlamlı bir saygınlığa sahiptir. Yaradılışları itibarıyla felsefeye zaten yatkın olmayan, mesleklerindeki zanaat çalışması nedeniyle bedenlerini hasara uğratmış,

[e] mesleklerinin tekdüze temposu yüzünden ruhları kırılanlaşmış, kötürümleşmiş olanların iştahını kabartıp durur. Sence de öyle değil mi?”

“Öyle tabii.”

“Bunların durumu, bakırcılık işinde çalışıp da bir süre para biriktirdikten sonra, zincirlerinden kurtulur kurtulmaz, hamamda yıkanarak işinden kaynaklanan kirden pastan arınan ve üzerine yeni

elbiseler giyip tıpkı bir damat gibi süslenerek efendisinin yoksul ve çaresiz düşmüş kızını istemeye giden kel ve ufak tefek bir adamın durumuna benzemiyor mu?”

[496a] “Evet, epey benziyor.”

“Böyle bir evliliğin meyvesi nasıl olur tanrı aşkına? Bunların çocukları piç ve sakat doğum olmaz mı?”

“Şüphesiz öyle olur.”

“Peki, üst düzeyde bir eğitim görecektik değerinde olmayan insanlar, felsefeye yaklaşım hakları olmadığı halde ve uygunsuz biçimde onunla ilişki kurarlarsa, ne gibi sanı ve düşünceler ortaya koyarlar? Haklı olarak sofistizm diyeceğimiz, sahici, doğru, hakiki olmaktan uzak şeyler, öyle değil mi?”

“Aynen öyle.”

10. “Demek oluyor ki Adeimantos,” dedim,

[b] “felsefeye layık, onun değerli bir müridi olabilecek genç insan sayısı oldukça azdır; örneğin, iyi bir eğitimle yetişmiş, yurdundan sürülmüş, bütün bozuculardan uzak olduğu için sadakatte kusur etmeyen[242] ya da

küçük bir devlette doğmuş, kamu görevlilerini küçümseyen, dar, sınırlandırıcı ilişkilerden uzak, kendini bunların üzerinde gören, haklı olarak aşağı gördüğü bir işi bırakarak felsefeye yönelen mutlu yaratılıştaki bir insan (sayısı!). Ya da dostumuz Theages’i dizginleyen şey, bu insanların felsefeye gerçek bir izdivaç yaşamasını sağlayabilir. Biliyorsun, Theages felsefeye ihanet etmesine yol açacak birçok önkoşula, felsefeden uzaklaştıracak birçok niteliğe sahipti, ama sağlığının fazlasıyla bozuk oluşu onun siyasete bulaşmasını engelledi.

[c] İşte bu tür özelliklere sahip az sayıda insan, felsefenin verdiği hazzın ve mutluluğun tadına varmış, sıradan kitlelerin çılgınlığına yeterince tanık olmuştur (siyasette kimse akli başında bir eylem gerçekleştirmemektedir);

[d] hiçbir yerde kendisi yok olup gitmeden, adalet katkısında bulunacak bir müttefik bulunmadığını öğrenmiş insanlardır bunlar. Bu tür insanlar,

vahşi hayvanlar arasına düşmüş insanlar gibidir; ne onların zalimliklerine ortak olmak isterler ne de onların aşağılık işlerine tek başına karşı çıkmaya güçleri yeter; bu yüzden de ne devlete ne de dostlarına bir yararları dokunmadan ölüp gideceğini bilir böyle insan. Bunları göz önüne alarak, sessizliğini koruyarak kendi köşesine çekilir. Rüzgârlı bir günde güçlü bir fırtınanın sürüklediği tozdan, yağmurdan kaçıp bir damın altına sığınan insan gibidir. Başkalarının haksızlığa batmış olduğunu gördüğünden haksızlıktan, utanç verici eylemlerden uzak yaşar orada ve dünyadan göçüp gitme vakti geldiğinde

[e] içindeki huzur, iyi niyet ve yüksek umutlarla hayata veda eder.”

[497a] “Evet,” dedi Adeimantos, “ama yine de geride böyle temiz bir hayat bırakmak da az bir şey değil!”

“Evet, ama yapılabilecek en büyük şey de değil, çünkü kendisine uygun bir devlet bulamamıştır; çünkü o ancak kendine uygun bir devlette (kendisini) hem daha da geliştirip olgunlaştırır hem de böylelikle kendisiyle birlikte ülkesini de kurtarır.

11. Felsefenin böyle kötü nitelermelere maruz kalmasının nedenlerini ve ona yapılan haksızlıkları yeterince irdeledik sanırım. Senin söylemek istediğin bir şey var mı?”

“Bu konuya dair söyleyeceğim bir şey yok,” diye cevap verdi Adeimantos. “Şimdi asıl merak ettiğim şey, mevcut devlet biçimleri arasından bu filozoflara yaraşır olanın hangisi olduğu.”

[b] “Maalesef hiçbiri değil,” diye cevap verdim. “Zaten ben de, (düzen yüzünden) durmadan dönüşüp değişen felsefecilerin doğasına, günümüz düzenlerinin layık olmayışından yakınıyorum ya! Nasıl, bir tohum kendisine tamamen yabancı bir toprağa ekildiğinde doğallığını yitirerek bu yeni topraklarda kendisi olmayan bir şey haline gelirse, felsefi yaratılış da kendisine uygun olmayan

koşullar içinde geliştirilmeye çalışıldığında asli özelliklerini yitirir ve bambaşka bir karaktere bürünür. Günün birinde kendi iyi ve kusursuz özüne denk gelen

[c] devlet düzeni ile buluştuğunda, aslında bir tek kendisinin tanrısız, yaşama tarzı ve kurumlaşma bakımından başka her şeyin, insansı özellikle (sınırlı) olduğu apaçık ortaya çıkar. Tahmin ediyorum ki şimdi sen bana hangi devlet düzeninin böyle olduğunu soracaksın!”

“Yanıyorsun, bunu sormayacağım. Başka bir şey soracağım: Bu devlet acaba bizim tasarladığımız, kafamızda kurduğumuz devlet mi?”

“Evet, en azından öteki bütün ilişkiler bakımından. Hani demiştik ki, böyle bir devlette senin yasa koyucu

[d] olarak, yasaları yaparken kafanda taşıdığın devlet anlayışına bağlı kalacak, bunu koruyup gözetecek bir otorite olmalı.”

“Evet, söyledik bunu.”

“Fakat henüz bunu yeterince açıklayamamıştık. Öyle eleştirilerle lafa karışıp beni korkuttunuz ki bu uzun ve zor tartışmanın ayrıntılarına girmek istemedim. Konumuzun eksik kalan yanı üzerinde fikir yürütmek hakikaten de zor.”

“Nedir bu eksik yan peki?”

“Devletin, çökmek için felsefeyi nasıl kullanması gerektiği sorunu. (Tespit ettiğimiz gibi) büyük olan her şey kolay yıkılır ve güzel olana, gerçekten de, söylendiği gibi, zor ulaşılır.”

[e] “Ancak incelememiz, bu konuyu da açıklığa kavuşturduktan sonra bitmeli.”

“İyi niyetimden eminim; olsa olsa gücümün yetmemesi bizi bundan alıkoyar. Gayretimi az sonra göreceksin. İsrarla, usanmadan, devletin bugün felsefeye karşı takındığı tutumun tam tersi[243] olması gerektiğini savunurken nasıl bir gayretle ve de ne tür bir tehlikeye rağmen bunu yaptığıma bir bak yeter!”

“Nasıl olmalı devletin tavrı ki?”

“Bugün felsefeyle uğraşmak isteyenler daha çocukluktan yeni çıkmış delikanlılar.

[498a] Bunlar ancak para kazanmaktan ve evi geçindirmekten arta kalan zamanlarda felsefeyle uğraşabiliyorlar. Ve bunlar arasında filozofluğa en yakın olduğu varsayılanlar bile felsefenin en zor konusuna gelince bu işi bırakıyorlar; ama en iyi filozoflar olarak kabul ediliyorlar gene de. Felsefenin en zor bölümü derken “kavram-öğretisini” kastediyorum. İleriki zamanlarda felsefeyle ilgili yaptıkları tek şey, gidip davet edildikleri konuşmaları sessizce dinlemektir. Bunun da çok matah bir şey olduğunu sanırlar; çünkü onlara göre felsefe ilgilenilmesi gereken ikincil bir uğraştır. Yaşlarını başlarını aldıklarında çoğunun ışığı Herakleitos’un[244] Güneş’inden daha beter söner ve bir daha da hiç yanmaz.”[245]

[b] “Peki ne yapmalı bu insanlar?”

“Yaptıklarının tam tersini. Daha çocuk ve genç yaşta, yaşlarına uygun düzeylerde bir zihinsel eğitime tabi tutulmalı, büyüüp de erkekleşmeye (adamlaşmaya) başladıklarında, felsefe uğrunda kullanacakları bedenlerine, henüz zamanı geçmemişken özel bir bakım uygulamalıdır. Ruhun kendini kusursuzlaştırmaya başladığı yıllar geldiğinde, bu sefer bu yönde alıştırmalara yönelmelidirler. Siyasi ve askeri görevleri yerine getiremeyecek kadar bedenlerinin dermansız kalacağı yaşlılık dönemlerinde de

[c] ciddi, ağır işlerle uğraşmaktan muaf tutulmalı, kendilerini sadece ve sadece felsefeye adanmalıdır. Böylelikle hem bu dünyada mutlu yaşarlar hem de bu mutluluklarını öteki dünyaya taşırlar.”

12. “Söylediklerini ne kadar da hararetli savunuyorsun Sokrates. Fakat, yanılmıyorsam, aramızdan sana aynı heyecanla karşı çıkanlar olacaktır. Sözlerinle ikna olmayabilirler. En başta da Thrasymakhos,” dedi Adeimantos.

“Thrasymakhos ile benim arama

[d] nifak sokmaya kalkma şimdi. Daha yeni dost olduk biz onunla;

gerçi hiçbir zaman birbirimize düşman da olmamıştık. Onu da, diğer insanları da ikna etmek için elimden geleni yapacağım. Belki de bu suretle, yeni bir hayata başlayacakları o gelecekteki devlette bu tür tartışmalarla karşılaştıklarında, yararı olacak bir şeyler sağlamış oluruz onlara.”

“İyi de sanki bu yeni hayat çok kısa zamanda başlayacakmış gibi konuşuyorsun.”

“Hiç değilse sonsuzluk ile karşılaştırıldığında hiç denecek kadar kısa bir zamanda! Çoğu insanın fikirlerimize katılmayacağını biliyoruz; buna da şaşırılmamız gerek; çünkü bahsettiğimiz şeyin gerçekleştiğine şimdiye kadar hiç tanık olmadılar.

[e] Onların şimdiye kadar duydukları şey, kelimelerin yapay biçimde bir araya getirilmesiyle oluşturulan bir laf kalabalığından ibaret. Halbuki bizim yaptığımız şey, sözcükler arasında doğal bir bütünlük kurup bir sonuca ulaşmak.

[499a] Onlar hem sözde hem de icraatta, erdemliliğe olabildiğince yakın bir yaradılışa sahip bir insanın kendisi gibi kusursuz bir devleti yönettiğine hiç tanık olmamışlar. Öyle değil mi?”

“Şüphesiz.”

“Ve dostum, şunu bil ki onlar, sadece ve sadece hakikatin titiz ararını ve bilgiye ulaşmayı amaçlayan o güzel ve soylu tartışmaları hiçbir zaman dinlememişlerdir. Bu yüzden de gerek toplantılarda gerek de toplum içindeki özel konuşmalarda, tartışmaları gereksiz yere uzatmaktan ve dalkavukça alkışlar koparmaktan başka bir şeye yaramayan laf ebeliğinden ve kelime cambazlıklarından uzak konuşmalara asla tanık olmamışlardır.”

“Çok haklısın yine.”

“İşte bütün bunlardan ötürü,

[b] sizden gelecek tepkilerden çok korkmama rağmen, bir devletin ve tek bir bireyin kusursuz bir yapıya sahip olabilmesi için şu sapkınlaşmamış, ama toplum tarafından işe yaramaz olarak kabul edilen az sayıdaki filozofun, bunu istesinler ya da istemesinler, devlet yönetiminin içinde bulunmaları gerektiğini söylüyorum. Diğer yurttaşlar da bu durumda zorunlu olarak onlara itaat etmek durumunda olacaklardır. Diğer bir çözüm yolu, şu anda devlet yönetiminde bulunan efendilerin ve kralların veya hiç değilse onların oğullarının tanrısal bir ruhun içlerine girmesiyle

[c] gerçek bir felsefe aşkına düşüp, felsefeye sarılmalarıdır. Bu iki seçeneğin ya da ikisinden birinin gerçekleşmesinin imkânsız olduğunu ileri sürecek akla yatkın bir neden görmüyorum. Yoksa, söylediklerimiz arzu hayallerine benzeyeceği için herkes bizimle alay edecektir, öyle değil mi?”

“Haklısın.”

“Demek ki erdemli filozoflar karşısında geçmişin ölçülmeyecek kadar derinlerinde devleti idare etme zorunluluğu ortaya çıkmışsa ya da şimdi gene görme alanımızın çok ötesinde bir Barbarlar ülkesinde ortaya çıkıyorsa ya da bir gün çıkacaksa

[d] o zaman –hani bunu ortaya koyduklarımızla bütün ciddiyetiyle savunacağız– sözünü ettiğimiz devlet düzeni burada (da) var olmuştur ya da hâlâ vardır ya da felsefenin tanrıçası devletin başına geçince var olacaktır. İmkânsız değildir bu ve biz de imkânsız bir şeyi talep ediyor değiliz. Güçlükleri de elbette kabul ediyoruz.”

“Sana katılıyorum.”

“Ama sen yine de kitlenin bunu mümkün bulmadığını söyleyeceksin, değil mi?”

“Sanırım öyle.”

“Dostum, kitleyi bu kadar da suçlama. Ona öfkelenmeden, sakın,

[e] yumuşak bir şekilde yaklaşip öğrenime yönelttikleri iftiraları geçersizleştirirsen ve filozofları

kendi anladığın gibi resmeder, onların özünü ve yaşama tarzını,

[500a] şimdi olduğu gibi iyice açıklarsan onların görüşleri de

değişecektir; aksi halde senin de, kendileri filozoftan ne anlıyorlarsa onu kastettiğini düşüneceklerdir. Oysa (bu yeni) bakışta, kabul edersin ki görüş ve cevaplarını değiştireceklerdir. Yoksa kıskançlık tanımayan, ılımlı, yumuşak huylu birinin (kitle insanının), öfkelenmeyen birine öfke duyabileceğini, kıskançlık bilmeyen birini kıskanabileceğini mi düşünüyorsun? Cevabı senden önce ben veriyorum: Çoğunlukta değil, çok az sayıda insan böyle huysuz, kavgacı bir yaratılıştadır.”

“Rahat ol. Ben de senin gibi düşünüyorum.”

[b] “Öyleyse şunu da doğru kabul edecek misin bakalım: Eğer çoğu insan felsefeye karşı hoş olmayan duygular besliyorsa, bunun sorumlusu, felsefe alanına düstursuz dalıp onu kötüye kullanan ve karşılardakilerle anlamsız didişmelere girmekten zevk alıp, tartışmalarında başka insanları çekiştirmekten başka hiçbir şey yapmamak gibi, felsefeye yakından uzaktan ilgisi olmayan eğilimlere sahip şarlatanlardır.”

“Evet, bu apaçık ortada.”

13. “Oysa ki Adeimantos, aklını varoluşun özünü keşfetmeye kilitlemiş gerçek bir filozof, kendinden aşağıdaki insanların

[c] küçük işlerine dönüp bakmaya vakit bile bulamaz ve bu bakımdan da onların art niyetli ve düşmanca eğilimlerine asla bulaşmaz. O gözünü sonsuz ve değişmez şeylere dikmiştir. Onların, birbirlerine asla zarar vermeden, aklın yasalarına uygun bir şekilde var olduklarını görür. Elinden geldiğince de bu düzeni taklit etmeye ve ona uymaya çalışır. İnsan, saygıyla özdeşleştiği şeyleri taklit etmeden durabilir mi hiç?”

“Duramaz elbet.”

“Ve tanrısal olanla ve düzenle özdeşleşen ve ona bağlanan bir filozof da bir insanın yaratılışının izin verdiği ölçüde, tanrısal ve düzenlidir, değil mi?”

[d] Fakat iftira her yerde vardır.”

“Çok doğru!”

“Peki böyle bir insan tanrısal ve düzenli olanda gördüğü şeyi (İdealar’a baktıktan sonra) gerek özel, kişisel gerekse de kamusal, insanın karakterine nasıl yansıtacağını bulmaya, yani sadece kendini (bu doğrultuda) nasıl geliştireceğini düşünmenin de ötesine geçmeye zorlansa ölçülülüğü, adaleti ve diğer tüm kamusal erdemleri hayata geçirmede usta olmaz mı?”

“Kesinlikle hayır!”

“Geniş kitle filozoflar hakkında ileri sürdüğümüz iddiaların –şu, devleti, onu tanrısal örneğe göre hareket eden ressamın tasarlaması durumunda (devletin) mutlu olabileceği sözlerimizin– doğruluğunu fark ederse

[e] ona öfke duymaya ve sözlerimize güvenmemeye devam eder mi?”

“Bunu kavrarlarsa kesinlikle etmezler de, hangi türden tasarımdan söz ediyorsun?”

[501a] “Önce insanların devletini ve törelerini ele alıp bunları bir masanın üstü gibi temizleyecekler; elbette kolay olmayan bir şey bu. Ancak bunu yapmakla, bildiğin gibi, önlerine tertemiz gelmedikçe ya da kendileri tertemiz etmedikçe, ne devletle ne de tek tek şeylerle (insanlarla) uğraşan ne de yasa yazmak isteyen öteki devlet adamlarından farklı olacaklardır.”

“Doğrusu da bu!”

“Ardından devletin temel ilkelerini tasarlayıp ortaya koyacaklardır!”

“Tabii ki!”

[b] “Çalışmaya koyulduklarında bakışlarını, her fırsatta, her iki yana da çevireceklerdir: Özünde adil olana, güzele, akıllılığa ve bunlara benzer şeylere; sonra da, harmanlayarak, karıştırarak insanların verilerinden ideal olanı yaratmak için, insanlarla birlikte verilmiş olan malzemeye (döndüreceklerdir bakışlarını); bunu yaparken de, Homeros’un daha önce tanımladığı o insanın içindeki tanrıya aynen benzeyen, tanrıya eşit yana dayanacaklardır.”

“Doğru!”

[c] “Ve insan karakterini mümkün olduğunca tanrının hoşlanacağı hale getirene kadar, burada (bir yanda) bir şeyi silerken orada bir şey çizeceklerdir.”

“Bundan ortaya kesinlikle en güzel resim çıkacaktır.”

“Senin dediğin gibi, mızrakla üzerimize gelen şu muhaliflerimizi, daha önce onlara karşı övdüğümüz şu adamın, hani devleti ellerine emanet etmek istediğimiz için bize öfkelenmelerine yol açan kimsenin, böyle bir devlet düzeni ressamı olduğuna ikna edebilir miyiz? Bunu işittikten sonra artık daha ılımlı davranmayacaklar mıdır bize?”

“Mantıklıysalar, fazlasıyla ılımlı olacaklardır!”

[d] “Neleri kuşkuyla karşılayabilirler ki? Örneğin filozofların oluş’un ve hakikatin âşığı olduğunu mu?”

“Saçmalık olur bu!”

“Ya da, anlattığımız biçimiyle, onların (filozofların) özlerinin en yüksek değer ile akraba olduğunu mu?”

“Bunu da yapmazlar!”

“Ya da böyle bir –nihai olarak eksiksiz iyi özelliğine henüz kavuşmamış– özün, kendisine atfedilen, uygun yaşama biçimi bulduğunda, hani bunu bulabilecek biri varsa, onun da bu bilgeliği seven (filozof/öz) olduğundan mı kuşku duyacaklar? Yoksa bu (özelliği) bizim ayıklayıp dışta bıraktığımız erkeklere mi atfedeceklerdir?”[246]

[e] “Kesinlikle etmeyeceklerdir.”

“Peki şu iddiamız üzerine bize öfke duymaya devam edecekler midir sence? Filozoflar soyu devletin efendileri olmadıkça, ne devletler ne yurttaşların acısı bir son bulacak, ne de mitosun içinde düşünce yoluyla biçimlendiğimiz düzen pratikte gerçekleştirilip hayata geçirilebilecektir.”

“Belki öncesine göre daha az öfkeleneceklerdir bize!”

[502a] “Peki bu ‘daha az’ (öfkeleneceklerdir’i) de bir yana bırakıp bunun yerine, iyice sakinleşip ikna olmuş duruma geleceklerdir, diyelim mi?” diye sürdürdüm sözlerimi; “hani başka nedenlerden değilse bile utançlarından katılacaklardır bize!”

“Kesinlikle!”

14. “Demek ki,” dedim, “bunları bu konuda ikna edilmiş sayabiliriz. Peki, herhangi biri, kral ya da efendi, çocuklarının bir filozof doğasıyla dünyaya getirilebileceğinden şüphe duyabilir mi?”

“Elbette duyamaz!”

“Ya da, dünyaya gelmiş olsalar bile, yozlaşmaktan kesinlikle kurtulamazlar, diye iddia edebilir mi? Onları sağlıklı (bozulmadan) tutmak

[b] muhakkak ki zordur, bunu biz de kabul ediyoruz; ancak onca zaman içinde, bütün insanlar arasında en azından tek birinin sağlıklı, bozulmadan kalma olasılığını inkâr etmek mümkün mü?”

“Nasıl olsun!”

“Öyleyse bu tek kişi, elinin altında, ona itaat eden bir devlet olursa, bütün bu inanılmaz şeyleri gerçekleştiremez mi?”

“Gerçekleştirebilir!”

“Hâkim kişi olarak, bizim anlattığımız biçimiyle, yasalar ve töreler belirleyip koyarsa, yurttaşların ona boyun eğmeye razı olması imkânsız olmamalı!”

“Elbette!”

“Peki görüşlerimize başkalarının da katılması imkânsız, şaşırtıcı olabilir mi?”

[c] “Sanmıyorum.”

“Öte yandan –gerçekleştirilebilecek özellikte olduklarını varsayarsak– tasarılarımızın olabileceklerin en iyisi olduğu görüşüne katılmaları imkânsız mı? Daha önce yeterince ispat etmiştik

bunu, öyle değil mi?”

“Elbette!”

“Öyleyse ortaya koyduğumuz sonuç şu: Gerçekleştirilmeleri durumunda, yasama konusundaki önerilerimiz olabileceklerin en iyisidir; gerçekleştirmek zordur, ama imkânsız değildir!”

“Çıkardığımız sonuç bu!”

15. “Çok uğraşarak da olsa bu bölümü sonuçlandırdığımızı göre

[d] şimdi geri kalanı da ele almak zorundayız: Düzenin kurtarıcılarının tekrar tekrar doğup sürekli olarak var olabilmeleri için hangi eğitim konuları, hangi yaşama biçimleri gereklidir ve tek tek görevler ile hangi yaşta tanışıp onları ele almalıdırlar?”

“Bunu da konuşmamız şart,” diye onayladı Adeimantos.

“Daha önce hakikati eksiksiz gerçekleştirmenin ne kadar düşmanlık yaratıcı ve zor bir şey olduğunu bildiğim için evlenme, çocuk yetiştirme ve yöneticinin (hükümdarın) görevlendirilmesi konularını atlama yolundaki hilem artık işe yaramaz oldu böylece; artık hakikati (doğruyu) tartışma zorunluluğu gelip dayandı kapıya.

[e] Kadın ve çocuk sorunları aslında halledilmişti, ama yönetici (hükümdar) sorununu en baştan ele alıp açmak zorundayız. Hatırlayacak olursan, şunları söylemiştik:

[503a] Bu kimseler, vatani sevmeliydiler; acı ve sevinç şartları altında sınanmış olmalı ve ilkelerini ne acılar çekerken ne de endişe ve korkular içindeyken ya da başka duygusal değişim durumlarında bir kenara atmamalıydılar; bunu beceremeyeni, ayıklamamız gerektiğini söylemiştik; ancak ateşte sınanmış altın gibi dürüstlüğü, tamlığını ispat etmiş kimse yönetici (hükümdar) olarak başa geçirilmeli ve ona gerek sağlığında gerekse ölümünden sonra onur armağanları ve ödüller verilmeliydi. Bu konudaki tespitlerimiz bunlardı; hani, şu önümüzdeki konuya el atmaktan çekinip son kez bu konudan sapıp gizlendiğimizde (bunları söylemiştik.)”

[b] “Tamamen haklısın, hatırlıyorum!”

“Neye cüret etmiş olduğumu söylemekte (hâlâ) tereddüt ediyorum: En iyi bekçileri filozof yapmalıyız!”

“İyi, kabul ettik!”

“Düşün bakalım, büyük olasılıkla ne kadar az aday bulabileceğini! Çünkü onlar (filozoflar) için zorunlu önşart olarak tanımladığımız doğal veriler ender olarak, bütün yanlarıyla birlikte tek bir birlik (kişi) içinde bir araya gelebilirler; çoğunlukla ayrı ayrı, her birinde bir parçası olmak üzere gelişir bu doğal yan!”

[c] “Ne demek istiyorsun bununla?”

“Öğrenmeyi seven, güçlü bir bellek, hızla kavrama yeteneği ve keskin bir zekâ sahibi, ayrıca genç, atılgan ve düşünce ufku geniş olan ve benzeri bütün özellikleri taşıyan kimseler, bildiğin gibi, bir düzenin huzuru ve güvencesi içinde yaşamaya eğilimli olmayıp, heyecanlarının kendilerini sürüklemesine izin verirler ve bütün tutarlılıklarını yitirirler.”

“Çok doğru!”

“Tutarlı, dirençli, sarsılmaz bir ruha sahip olan, insanın seve seve güvenebileceği, savaşlarda tehlikeler karşısında da sarsılmaz cesaretlerini koruyan karakterler ise

[d] bilimler karşısında da bu özelliklerini korurlar; bu türden (öğrenme) zorlamalarıyla karşı karşıya kaldılar mı ağırkanlı, uyuşturulmuş gibi yavaş kavrarlar, uykuyu bir türlü üzerlerinden atamamış gibidirler; durmadan esnerler.”

“Öyledir!”

“Oysa biz, filozofun her iki karakter öbeğinden de pay almaya hakkı olmalıdır, diyoruz; yoksa en üst eğitim basamağından, onur ve egemen olma hakkından yoksun bırakılmalıdırlar.”

“Doğru!”

“Ancak (her iki öbeğin özelliklerine sahip olma durumu) çok ender görülür, öyle değil mi?”

“Kesinlikle!”

[e]

“Demek ki onu (filozofu) daha önce değindiğimiz çalışmalar, korkular ve zevkler bakımından sınamak şarttır. Şimdi, daha önce bir yana bıraktığımız bir şeyi daha buna ekleyelim. Filozofu çok sayıda öğrenim konusunda da sınamalı ve yaradılışının en yüksek bilimleri kaldırıp kaldıramayacağına, ürkek, korkak bir güreşçi gibi pes edip etmediğine bakmalıyız.”[247]

[504a] “Bunu da yapmalıyız, ama sen yüksek bilimlerden ne anlıyorsun?”

16. “Herhalde, ruhu üç bölüme ayırdığımızı ve buradan adaletin, ölçülülüğün, cesaretin ve bilgeliğin özünün ne olduğunu çıkardığımızı hatırlıyorsundur?” dedim.

“Hatırlamasam, geri kalanı dinlemeyi hak etmezdim zaten!”

“Peki, daha önce söylediğimizi de hatırlıyorsun musun?”

“Neyi?”

[b] “Bu özellikleri olabilecek en açık seçik biçimde görmek mümkündür, ancak bunu yapabilmek için, bize bu açık seçikliği ulaştıracak geniş bir adım atmak şarttır, demiştik; ayrıca araştırmayı daha önce söylediklerimize dayandırmanın da mümkün olduğunu ileri sürmüştük. Siz de bunu yeterli bulmuştunuz; bunun üzerine (bu konuyu) o zaman, aslında bana göre gerekli olduğu kadar dikkatli ele almamıştık; sizce de yeterliyse, bunu söyleyebilirsiniz!”

“Bana yeterli görünmüştü; belli ki ötekilere de!”

[c] “Dostum, böylesine önemli konularda hakikatin sadece biraz gerisine düşen bir ölçü, uygun bir ölçü değildir artık! Çünkü eksik olan hiçbir şey bir şeyin ölçüsü olamaz. Gerçi kimileri bu kadarıyla da yetinip başka araştırma talep etmiyor.”

“Evet, çok kimse işin kolayına kaçıp üşendiği için böyle yapıyor.”

“Bu hataya en az düşebilecek kimseler bizim devletin ve yasalarının bekçileridir!”

“Çok açık bu!”

“Demek ki, böyle bir adam (bekçi) o uzun yolu yürümelidir dostum

[d] ve beden alıştırmalarında olduğundan daha az çalışıp didinmemelidir öğrenirken. Ya da, daha önce söylediğimiz gibi, hiçbir zaman en büyük ve ona en uygun bilim hedefine ulaşamayacaktır!”

“Peki daha önce tartışılmış şeyler, en yüksekleri değil mi? Yoksa adaletten ve konuştuğumuz öteki şeylerden daha yüksek bir şey mi var?”

“Öyle! Üstelik o (öğrenen bekçi) şimdiye kadar bizim yaptığımızın aksine, her şeyin sadece gölge görüntüsünü incelemekle kalmaz; en kesin ve kusursuz inceleme ve uygulamayı bir kenara koyamaz.

[e] Yoksa sence, küçük, ayrıntı şeylere büyük bir heyecan ve dikkatle yönelip, en açık seçik tasarımı oluşturmaya çalışırken, en yüksek şeyleri en yüksek dikkati yöneltmeye değmez şeyler olarak görmek sence gülünç değil mi?”

“Kesinlikle öyle! Bu en yüksek bilimin ve onun konusunun ne olduğunu sana sormakta, sanırım aramızdan kimse gecikmek istemeyecektir!”

“Ah, hayır, sadece sen sor! Ama zaten sen söyleyeceklerimi bilmiyor da değilsin hani;

[505a] şimdi aklına gelmiyor ya da araya sokacağın sorularınla bana güçlük çıkartmak istiyorsun! Bu ikinci olasılığın etkili olduğunu sanıyorum; çünkü “iyi İdea’sının”[248] o nihai ve en yüksek (yüce) öğrenme konusu olduğunu sıkça duydun benden. Ve ancak adil ve öteki tek tek şeyler onu (iyi İdea’sını) değerlendirirlerse, kullanılabilir ve yararlı olabilirler. Şu anda bile ondan söz ettiğimizi ve onu yakından çok az tanıdığımızı biliyorsun! Ne var ki onsuz, başka her şeyi istediğimiz kadar iyi tanıyalım, bilelim, biliyorsun ki bunun bize hiçbir faydası dokunmaz; tıpkı iyi’siz bir şeylere sahip olmamız durumunda olduğu gibi.

[b] Yoksa sahip olduğumuz herhangi bir şeyi iyi’den daha mı değerli

tutuyorsun? Ya da iyi'den uzak, iyi ve güzele yönelmeyen herhangi bir bilgiyi?"

"Zeus adına, olur mu öyle şey!"

17. "Ayrıca, geniş kitlenin iyi'den hazzı, zevki ince (aydın) kişilerin ise kavrayıcı düşünceleri anladıklarını da iyi bilirsin!"

"Muhakkak!"

"Öte yandan, dostum," dedim, "bu kimselerin de düşüncelerinin türünü, tam olarak açık seçik belirtemediklerini ve mecburen iyi'ye yönelten düşünce demekle yetindiklerini de iyi bilirsin!"

"Ki bu da iyice gülünçtür zaten!"

[c] "Bir yandan, biz iyi'yi tanımıyor, bilmiyoruz diye bizi hor görürken öte yandan, bizimle, onu bilenler gene bizmişiz gibi konuşurken nasıl gülünç olmasınlar ki? Sanki onların 'iyi' sözcüğünden ne anladıklarını biliyormuşuz gibi, iyi'nin, iyi'ye götüren düşünce olduğunu söylemiyorlar mı?"

"Çok doğru!"

"Ve iyi'yi haz, zevk olarak anlayan ötekiler! Onların yanılgıları berikilerinkinden daha küçük (önemsiz) diye daha az mı itiraz edeceğiz onlara? Onlar da, kötü hazların, zevklerin bulunduğunu itiraf etmekle yükümlü değiller mi sence?"

"Elbette!"

[d] "Öyleyse, iyi'nin kötü ile özdeş olduğunu onlar da kabul etmek zorundadırlar."

"Kesinlikle!"

"Öyleyse çok sayıda tartışmalı soru ortaya çıkmış demektir?"

"Nasıl çıkmasın ki?"

"Şu belirgin biçimde gösteriyor kendini: Birçok insan adil ve güzel olana yönelik eylemlerde ve şeylerde dış görünüşle yetinip memnun olurlar; hani arkasında hakiki hiçbir şey bulunmasa da, öyle davranmaktan vazgeçmez, onlara sahip olmak ister ve (sahip olduklarına) inanırlar; iyi'ye sahip olma durumunda ise, kimse görünüş ile yetinmez, asıl olanı arar ve görünüşe değer vermez."

"Orası öyle!"

[e] "Her ruhun sahip olmak için çabaladığı şeydir bu ve ruh burada önemli bir şey olduğunu umduğu için onun uğruna her şeyi yapar; ruh kendinden emin değildir, asıl olanın ne olduğunu doğru dürüst kavrayamamakla kalmaz, birçok başka şeyde olduğu gibi burada da sağlam bir bilgiye ulaşamaz; dolayısıyla da kimi yararları yitirmek zorunda kalacaktır.

[506a] Peki böylesine önemli ve anlamlı bir konuda, kendilerine bütün gücü ve iktidarı emanet edeceğimiz, devletin şu en iyi adamları da karanlıkta çaresizlik içinde dolanıp dursunlar mı?"

"Kesinlikle olmaz!"

"Sanıyorum bunların niçin iyi olduğunu bilmeyen birinin söz konusu olduğu yerde adil ve güzel olan, kendilerine kötü bir bekçi bulmuşlar demektir; ve (iyi'yi tanıyıp bilmeden) kimsenin (güzel, adil ve iyi) arasındaki bağlamlılığı kavrayacağını sanmıyorum." [249]

"Çok doğru tahmin ediyorsun!"

"Demek ki bütün bunları çok iyi bilen bir adam onları korursa,

[b] düzenimiz için sorun yok demektir."

18. "Elbette, ama sevgili Sokrates, iyi'den bir kavrayışı ya da hazzı mı, yoksa bambaşka bir şeyi mi anlıyorsun?"

"İşte, adam dediğin böyle olur!" diye yüksek sesle haykırdım. "İyi ki çok önceden senin hakkında şunu belirtmiştim: (İyi'ye sadece) inanmak, başkalarına yettiği gibi yetmiyor sana!"

"Ayrıca, sevgili Sokrates, başkalarının (bu konudaki) kanaatlerini açıklamayı becerirken, bu kadar uzun süre onunla (iyi ile) uğraştıktan sonra kendininkileri açıklayamamak bana doğru da gelmiyor!"

[c] "Peki ya, insanın doğru dürüst tanımadığı (bilmediği) bir şey hakkında biliyormuş gibi konuşması sana doğru mu görünüyor?"

“Hiçbir şekilde, biliyormuş gibi konuşmamalı (böyle biri); ama kanaatlerini, sanısını öylece ortaya atmasına bir diyecek olmamalı!”

“Arkasında bilgi bulunmayan sanıların hepsinin bela olduğunu fark etmiyor musun? Bunların en iyileri bile kördür; çünkü doğru dürüst düşüncesi (kavrayışı) olmaksızın (bir konuda) parmağını doğrunun üstüne basan kimse, doğru yolda yürüyen körden farklı değildir.”

“Değildir!”

“Başkalarından ışıldayan ve güzel hakikatler duymak varken

[d] çirkin, kör, yanlış şeylerle yetinmek ister misin?”

“Aman sevgili Sokrates, Zeus adına, işin sonuna gelmiş gibi, sıvışmayasın!” diye atıldı Glaukon; “çünkü bizi, aynen adalet, ölçülülük ve öteki konularda aydınlattığın gibi aydınlatman bize yetecektir.”

“Bana da bol bol yetecektir sevgili dostum. Ama beceremeyeceğim! İstememe rağmen beceriksizlik edersem kendimi gülünç duruma düşürmüş olacağım! Gene de sevgili dostlarım, iyi'nin özünün ne olduğu sorusunu bir yana bırakalım

[e] çünkü şu içinde bulunduğumuz durumda, bu konudaki kanaatimin (sanımın) kıyasına kadar sokulmanın bile çok fazla olacağını düşünüyorum. Ancak hoşunuza gidecek olursa, iyi'ye çok benzeyen, onun bir sürgününü[250] sizlere tasvir etmek istiyorum, istemezseniz kalsın!”

“Peki, konuş yeter,” dedi Glaukon. “Başka bir sefer (bu sürgünün) doğurucusunu da anlatırsın bize!”

[507a] “Onu size verebileyim ve şimdi olduğu gibi sadece faizleri almakla kalmayın, bütün borcu üstlenesiniz isterdim.[251]

Ama faizle ve iyi'nin sürgünü (küçük dalıyla) yetinin. Ama dikkat edin kasıtlı olmasa da sizleri yanıltmayayım ve önünüze sahte bir faiz hesabı koymayayım.”

“Elimizden geldiğince koruyacağız kendimizi! Yeter ki konuş!”

“Önce sizlerin onayını almam gerek! Sizlere önceki açıklamalarımı ve söylediğim öteki şeyleri hatırlatmak isterim!”

[b] “Hangi şeyleri?”

“Güzel, iyi ya da her türlü şeyden söz ediyor ve konuşmalarımızda da bunları birbirinden ayırt ediyoruz.”

“Evet!”

“Ve aynı şekilde kendinde güzel ve iyi olandan da söz ediyoruz ve tek tek şeyleri aldığımızda da, her biri için tek bir İdea ayırıyor ve şeyleri bu İdealar'ına göre adlandırıyoruz.”

“Öyle!”

“Tek tek şeyleri görebilir, ama onları düşünemeyiz; İdealar'ı ise düşünür, ama göremeyiz.”

[c] “Doğru!”

“Peki, görülebilir şeyleri neyle görüyoruz?”

“Görme duyusuyla!”

“Aynı şekilde işitilebilir olanı işitme duyusuyla ve bütün öteki şeyleri de onlara karşılık gelen duyuyla, öyle değil mi?”

“Evet!”

“Duyu organlarının yaratıcısının görme ve görülme gücünü en değerli şey olarak meydana getirmiş olduğunu fark ettin mi?”[252]

“Pek etmedim!”

[d] “Şöyle düşün! Kulak ve ses, işitmek ve işitilmek için, yokluğu durumunda birinin işitemeyeceği ötekinin de işitilemeyeceği, üçüncü bir aracıya (ortama) muhtaç mıdırlar?”

“Hayır!”

“Bütün hepsi demeyelim, ama birçok başka güç de (duyu da) başka bir şeye ihtiyaç duymaz. Ya da bana böyle bir güç söyleyebilir misin?”

“Ben söyleyemem!”

“Ama görme duyusu ve görülebilen şeylerin bir şeye ihtiyacı vardır, öyle değil mi?”

“Niye ki?”

“Görme gücü gözlerin içindeyse ve gözlerin taşıyıcısı onu kullanmak istiyorsa ve içinde renk de varsa, bildiğin gibi,

[e] bir üçüncü şey işe karışmazsa, göz göremez ve renkler görünmeden kalır.”

“Bununla neyi kastediyorsun?”

“Işık dediğin şeyi!”

“Doğru!”

“Görme duyusu ile görülebilir olma yetisi demek ki bir bağ ile birbirine bağlanmışlardır [508a] ve bu bağ öteki duyu organlarındaki bağdan (taşıyıcı aracı ortamdan) hiçbir şekilde daha az değerli değildir; öyle olsaydı ışık değersiz olurdu!”

“Işığın değersizliği söz konusu olamaz!”

19. “Peki, tanrılardan hangisini bunun nedeni olarak tanımlıyorsun? Gözümüzün her şeyi en güzel şekilde görmesini, görülebilir her şeyin görülmesini sağlayan ışığı kim sağlıyor sence?”

“Sen ve herkes gibi düşünüyorum ben de: Sorduğun tanrı apaçık ki Helios,[253] güneş tanrısıdır.”

“Ama görme gücünün bu tanrı ile ilişkisi şöyle değil mi?”

“Nasıl?”

[b] “Ne görme gücünün kendisi ne de bu gücün mekânı olan göz dediğimiz organ, Helios’un kendisi değiller!”

“Evet, değiller.”

“Ama göz duyu organları arasında en güneşimsi organdır, öyle değil mi?”[254]

“Aynen öyle!”

“Göz, görme gücünü de kendisine akan bir nehir gibi güneşten almıştır, öyle mi?”

“Kesinlikle!”

“Öyleyse güneş, görme gücünün kendisi değil, ama onun nedenidir ve görme gücü onu da görür, öyle değil mi?”

“Öyle!”

“Bu güneş –bunu benim görüşüm olarak iletebilirsin herkese– şu sözünü ettiğim sürgündür, iyi’nin sürgünü (çocuğu);

[c] iyi onu kendi imgesi (kopyası) olarak yaratmıştır: (İyi’nin) kendisi, akıl ve düşünülen karşısında, düşünceler dünyası içinde neyse, güneş de görme duyusu ve görülen karşısında, görünür olanın dünyasında odur!”

“Nasıl yani, bunu bana biraz daha açıkla mısın?”

“Gözler hakkında şunu biliyorsun elbette: Onu, gün ışığının renklerini aydınlattığı şeylere değil de gecenin karanlığının kuşattığı şeylere çevirdiğimizde, körleşir, hemen hemen içlerinde hiçbir görme gücü kalmamış gibi, görmez olurlar!”

“Doğru!”

[d] “Ama onları güneşin aydınlattığı şeylere çevirdiğimizde onları net olarak görürüz ve bu gözlerde o anda görme gücünün bulunduğu apaçık belli olur!”

“Evet!”

“Aynı şeyin şimdi ruhun içinde de olup bittiğini kafanda canlandırmaya çalış: Hakikatin (doğrunun) ve varlığın aydınlattığı şeye dayandığında ruh (gerçeği) kavrar ve bilgiye ulaşır ve aşikâr bir şekilde düşünme gücüne sahip olur. Oysa karanlık ile karışmış, olmakta-olan ve geçen (değişen) dünyaya (yukarıdan) baktığında sadece salt sanıya (kanaatlere) sahip olur ve körleşir; görüşlerini kâh şöyle kâh böyle değiştirir ve akıl’sız (anlama yetisini) yitirmiş izlenimi uyandırır.”

“Aynen öyle olur!”

[e] “Demek ki düşünmenin nesnelere hakikati (doğruyu), bilgi edinen özneye bilgi edinme gücünü veren şu kuvveti, iyi İdea’sı olarak belirle kafanda. Gerçi akıl iyi İdea’sını bilgi’nin ve hakikatin nedeni olarak kavrar; ancak bu ikisi, anlayacağın hakikat ve bilgi, her ne kadar güzelseler de, iyi İdea’sını bunlardan daha güzel başka bir şey olarak görsen isabetli davranmış olursun.

[509a] Nasıl ki orada haklı olarak ışığı ve görme gücünü güneşimsi (güneşe aynen benzer) saymakla birlikte güneşin yerine koymuyorsan, burada da bilgiyi ve hakikati ‘iyiye aynen benzer’ şeyler olarak kabul etsen de, ne birini ne de ötekini iyi’nin yerine koymasın iyi edersen; özü gereği daha yüksek bir yere yerleştirmek gerekir iyi’yi.”[255]

“Bize güzelliği ve hakikati armağan eden ve bunlardan daha da güzel olan inanılmaz bir güzellikten söz ediyorsun burada. Ama hazzı kastetmiyorsun elbette!”

“Sessiz ol, iyisi mi iyi’nin imgesini (yansımasını) incele!”

[b] “Nasıl?”

“Güneş görülür olana sadece görülme yeteneği vermekle kalmaz, kendisi oluşup değişmemekle birlikte, ona oluşma, (değişme) büyüme ve besin de sağlar.”

“Elbette, nasıl değişebilir ki kendisi zaten!”

“Öyleyse bilgi’nin nesnelere (konularına) iyi tarafından sadece bilinebilirlik özelliği verilmez, ondan varoluş ve (varlıksal) öz de alır bu nesnelere. Bu özün kendisi, olmakta-olan (değişen) bir şey değildir; yüceliği ve gücüyle varlığın üzerine yükselir.”

20.

[c] Bunun üzerine Glaukon, biraz alay kokan bir sesle haykırdı: “Apollon adına, harika bir yükselme bu!”

“Bu konuda fikrimi söylememi istediğin için kabahat sende!”

“Bu kadarla bırakma, bir şeylere değinmedinse, en azından güneş ile yaptığın karşılaştırmayı biraz daha aç!”

“Aslında değinmediğim çok şey var!”

“Öyleyse hiçbir şeyi atlama artık!”

“Korkarım çok şey atlamak zorunda kalacağım! Gene de şu anda mümkün olduğunca, bile bile herhangi bir şeyi değinmeden bırakmak istemiyorum.”

“Bırakma elbette!”

[d] “Öyleyse düşün şimdi; söylediğimiz gibi iki kudret bulunmakta; bunlardan biri bilinebilirin tarzı, türü ve mekânının hâkimi (efendisi), ötekisi görülebilir olanın –hani bir sözcük oyunu yapıyor olmamak için göğün, demek istemiyorum. Demek ki aklında tutuyorsun şunu: İki âlem var; görülebilir olan ve bilinebilir olan.”

“Evet!”

“Bunu eşit olmayan iki parçaya bölünmüş bir doğru çizgi gibi düşün; bu parçaları al ve gene kendi aralarında aynı oranda böl; parçalardan biri görülebilir, ötekisi bilinebilir olanın alanını temsil etsin.”[256]

Şimdi (çizginin görünebilir şeyleri temsil eden yanını ele alacak olursak) nispeten çok ya da az belirgin (net) görünme durumuna göre bu parçada karşımıza imgeler (yansılar, kopyalar) çıkar;

[e] bundan önce gölgeleri anlıyorum,

[510a] sonra sudaki ve bütün katı, düz, parlak şeyler üzerindeki yansılarını ve benzer her şeyi anlıyorum, söylediklerimi anlıyorsan değil?”

“Anlamaz olur muyum!”

“Çizginin üzerindeki öteki parçayı, resimlere benzeyen nesnelere ayır; örneğin çevremizdeki canlı varlıklara, bitkiler dünyasına ve de insan elinin ürettiği o sayısız araç gerece, alete!”

“Peki!”

“Şunu da kabul ediyor musun? Hakikat ile hakikat olmayan (gerçek ile gerçek olmayan) ilişkisinde imgenin (yansının/kopyanın) orijinalle (asılla) oluşturduğu ilişki neyse, sanma'nın (sanının, öyle olduğunu düşünmenin, kanaatin) bilmeye (bilgiye) olan ilişkisi de odur!”

[b] “Elbette!”

“Peki, bilinebilir (kavranabilir) olanın bölümünü kendi arasında nasıl alt parçalara bölebileceğimizi bir düşün bakalım!”

“Nasıl yani?”

“İkinci bölümün ilk parçasında, ruh, (birinci bölümün) –orada taklit edilen– asıllarını sadece imgeler (kopyalar) olarak kullanır ve varsayımlar üzerinden araştırma yapmaya mecbur hisseder kendini. Bunu yaparken hedefi o en ilk başlangıcı bulmak değil, sağlam bir hedefe ulaşmaktır. Öteki parçayı, varsayımdan (hipotezden) önkoşulsuz ilk nedene (ilk-örneğe) doğru yol olarak araştırır ve önceki imgeleri (kopyaları) kullanmadan, sadece İdealar'ın yardımıyla yöntemsel bir yol izleyerek yapar bunu.”[257]

“Söylediklerini tam anlamış değilim!”

[c] “Peki tekrarlayalım! Şunu önceden söylersem daha kolay anlayacaksın: Geometriyle, hesaplama ve benzer şeylerle uğraşan insanların doğru'yu, eğri'yi, şekilleri, üç tür açıyı ve bunlara benzer belli önkoşulları kullandıklarını biliyorsun; bu önkoşullara dayanırken, bunları kesinlikle biliyormuş, açık seçik kavramış gibi davranırlar, kendilerine ve başkalarına bu konuda hesap vermeye gerek görmezler,

[d] onlara göre nasılsa herkesin malumudur bunlar; bu zeminden hareket ederek araştırmalarına koydukları hedefe ulaşana kadar (bu önkoşullar ile) tutarlılık içinde yol alırlar.”

“Bunu çok iyi anlıyorum!”

“Devam edelim! Bunlar görülebilir şekilleri kullanırlar ve incelerler, ama bunu yaparken figürleri değil, onların benzedikleri (gerilerindeki) ilk-örnekleri (aslını/ideasını) düşünürler. Dolayısıyla şekil olarak çizilmiş (önlerinde duran) dikdörtgeni değil de, asıl (kendinde) dikdörtgeni ve diyagonallerini incelerler;

[e] ve öteki şeyler için de geçerlidir bu. Biçim verdikleri ve çizdikleri, gölgeler oluşturabilen, suda yansılar yapan şeyleri (yapıları) sadece imgeler (kopyalar) olarak kullanırlar ve ancak soyut, salt düşünceyle ulaşılabilecek olan ilk-örneklerin kendilerinin bilgisini edinmeye (onu kavramaya) çalışırlar.”

[511a] “Doğru!”

21. “Bunları, türlerine bakarak bilinebilir şeyler olarak tanımladım; ama ruh, araştırırken varsayımlar (hipotezler) kullanmak zorundadır. Ruh bunu yaparken o ilk temele geri dönmez, çünkü önkoşullarının ötesine geçemez ve duyum algıları dünyasındaki nesnelere imgelerini (kopyalarını) kullanır; bunlarsa daha derindeki gölgelerin yansılarınıdır ve bu gölgeler ile karşılaştırıldıklarında onlara göre daha belirgin (net) oldukları için özellikle dikkate alınmalıdırlar.”

[b] “Anlıyorum, geometriden ve onunla akraba bilimlerden söz ediyorsun!”

“Öyleyse, bilenebilirin (kavranabilirin) öteki parçası hakkında neler düşündüğümü de anla! Bu parçayı düşünen zihin (matematiksel akıl) diyalektiğin gücüyle[258] kavrar; burada varsayımları (hipotezleri) nihai neden olarak kullanmayı, destek sütunları ve basamaklar gibi, sahici önkoşullar olarak değerlendirir; onların yardımıyla (düşünen zihin) bütünü o önkoşulsuz ilk-başlangıcıma kadar uzanır, ona tutunur, sonra gene, ona bağımlı olan şeye tutunup tekrar aşağıya iner ve hiçbir yerde görülebilir olandan yardım almayarak

[c] İdealar'ın yardımıyla ve onlar sayesinde gene kendisinin de son bulunduğu yere (İdealar'a) geri döner.”[259]

“Pek anlamış sayılmam, zorlu bir görevden söz ediyorsun burada. Şu kadarını anladım diyebilirim: Diyalektik bilimiyle kavranan (değişen, olmakta-olan) varlığın dünyasıyla bilenebilirin dünyasının,

branş bilimleri denen bilimler olarak gördüğümüz dünyadan daha açık seçik olduğunu söylüyorsun; çünkü bunların ilk-nedenleri hipotezlerdir (varsayımlardır); bunların gözlemleyicisi konusunu, duyum algılarına dayanarak değil de akıl yürütme, düşünme yoluyla incelemeye mecburdur;

[d] ancak nihai ilk-nedene kadar tırmanmayıp sadece hipotezlerden yola çıktıkları için, düşünceme göre, bu nesnelere ilişkin nihai bilgiye sahip olamazlar; ancak ilk nedenle birlikte[260] bilgileri salt olarak da elde edilebilir. Yani, geometricilerin ve benzeri (branşların) yöntemini asıl bilgi olarak kabul etmiyor, bir ‘üzerinde düşünme, kafa yorma’[261] olarak tanımlıyorsun; bu zihinsel faaliyet de salt sanma/sanı ile asıl bilgi ortasında yer alıyor.”

“Mükemmel bir şekilde anlattın durumu,” dedim. “Şimdi bu dört bölümün ardından dört ruhsal davranış biçiminin varlığını kabul et:

[e] Birincisine en yüksek bilgiyi; ikincisine üzerinde düşünme, kafa yormayı; üçüncüsüne sanı’yı ayır ve dördüncüsüne ummayı (ihtimal vermeyi). Bunların hakikatten pay aldıkça açık seçikliklerinin arttığını kabul edip bunları düzene sok.”

“Anlıyorum, seninle aynı fikirdeyim ve öyle düzene sokacağım!”

YEDİNCİ KİTAP

1. [514a] “Ve şimdi,” diye sözüme devam ettim, “doğamızdaki (yaradılışımızdaki) eğitilmişlik ve eğitilmemişlik hali arasındaki farkı aşağıdaki olaylara bakarak benzetme (eğretileme) halinde kavramaya çalış. İnsanları yerin altındaki, mağaraya benzer bir mekânın içinde kafanda ve gözünde canlandır; bu mekânın, ışığın geldiği yönde, mağaranın kendisi kadar geniş bir ağız (girişi) bulunmaktadır.[262] Bu mağaranın içinde insanlar, çocukluktan itibaren orada yaşamak mecburiyetinde kalmış ve sadece karşılıklarına (ön tarafa) bakabilecekleri, ama zincirlerden ötürü başlarını (sağa sola) çeviremeyecekleri şekilde boyunlarından ve bacaklarından zincirlenmiş halde yaşamaktadırlar;

[b] çok uzaklardan, arkalarından ve yüksekte bir ateşin ışığı parlamaktadır; bu ışık ve zincirlenmiş insanların arasında, bir yol yukarıya gitmektedir; bu yolun üzerinde, tıpkı kukla oynatanların seyircinin önüne çekmiş oldukları ve üzerindeki sahnede sanatlarını icra ettikleri tahta-perdeye benzeyen alçak bir duvar düşün.”

“Kafamda canlandırabiliyorum,” dedi Glaukon.

“Bu duvarda, bunu da canlandırmaya çalış,

[e] insanlar (uçları duvar hizasından taşan) çeşitli araç gereci,

[515a] insanların ve başka yaratıkların tahtadan ve taştan heykellerini, kısaca sanat yoluyla (yapay yoldan) imal edilmiş her şeyi taşıyarak geçsinler ve (duvarın arkasından yürüyüp giderken) yer yer konuşup, yer yer suskun olsunlar.”

“Sözünü ettiğin benzetme ve şu zincirlenmiş olanlar çok ilginç.”

“Bizlere benziyorlar! Çünkü başlangıçta ateşin (ışığının) karşılıklarındaki duvara yansıttığı kendi gölgelerinden ve öteki şeylerin gölgelerinden başka bir şey görmüyorlar, anlıyor musun?”

[b] “Elbette, vücutlarını ömür boyu hareketsiz tutmaya mecbur olduklarına göre!”

“Aynı şey (arkalarında kalan alçak duvarın arkasında) taşınan araç gereç için de geçerlidir, öyle değil mi?”

“(Bu zincirlenmiş insanlar) kendi aralarında konuşabilecek olsalar, gördükleri gölgelerden söz ederken, gerçek (hakiki) nesnelere söz ettiklerini sanacaklardır, öyle değil mi?”

“Mecburen!”

“Şimdi bu hapishanede (mağarada) karşılıklarındaki arka duvardan bir ses yankısı olsa, (arkalarında kalan) duvarın arkasından geçenlerden biri bir şeyler söylese, (zincirlenmiş olanlar) bu sesin önlerindeki duvara yansımış gölgelerden başka bir yerden gelmemiş olacağını düşünmezler mi?”

“Aynen öyle yaparlar Zeus aşkına!”

[c] “Sonuç olarak: Bu insanlar o araç gerecin gölgelerinden başka hiçbir şeyi gerçek (sahici) yerine koymayacaklardır.”

“Zorunlu olarak.”

“Şimdi artık nasıl olmuş olursa olsun, bu insanların zincirlerden ve olup biteni anlamama durumundan kurtulup esenliğe çıktıklarını ve şu söyleyeceklerimin olup olmayacağını bir düşün.

Aralarından birinin zincirleri çözülüp hemen ayağa kalkmaya ve başını sağa sola çevirmeye, yürüyüp ışığa bakmaya mecbur tutulduğunu; bütün bunları yaparken, daha önce gölgelerine bakmak durumunda kaldığı

[d] nesnelere, bunların ışığı yansıtıp göz kamaştırmaları yüzünden bakmadığını düşün –daha önce sadece boş şeyler görmüş olduğu, şimdi ise oluş’a daha yakın durduğu ve gerçek (sahici) nesnelere yöneldiği için daha doğru (hatasız) gördüğü kendisine söylenecek olsa ne yapar sanıyorsun? (Daha önce arkasında kalmış alçak duvarın arkasından geçen) her bir kişi için dikkati çekilerek bunların ne olduğu sorusuna cevap vermeye zorlansa? Şaşkınlığa uğrayıp daha önce gördüklerinin şimdi kendisine gösterilenden daha gerçek (sahici) olduğunu düşünmeyecek midir?”

“Kesinlikle.”

2.

[e] “Peki, onu ışığa bakmaya zorlasalar gözleri acıyacak ve bakması gerekene şöyle kaçamak bir şekilde bir göz atacaktır; bu gördüğünün, ona son gösterilenden daha açık seçik (belirgin) olduğunu düşünecektir, öyle değil mi?”

“Öyle!”

“Peki onu,” diye sormaya devam ettim, “bulunduğu yerden zorla çekip alsalar, güneşin ışığını görene kadar bırakmadan zahmetli ve dik yokuştan yukarı çıkarsalar

[516a] bu sürüklenmeye karşı acı duyup isteksiz olmayacak mıdır?

Ve güneş ışığına çıktığında, gözleri ışığın parlaklığından iyice kamaşmış halde, bundan böyle hakiki diye ona göstermeye çalıştıkları şeylerden tek birini bile fark edemeyecektir, öyle değil mi?”

“En azından hemen!”

“Mağaranın dışındaki (üst) dünyayı incelemesi gerekiyorsa, önce (gözlerinin ışığa) alışması gerekir diye düşünüyorum; başlangıçta en rahat fark ettiği şeyler gölgeler olacaktır, ardından insanların ve öteki nesnelere sudaki yansılarını. Sonra da onların kendilerini; bunun ardından gündüzleri güneşi ve ışığını değil de özellikle geceleyin gökteki nesnelere çok daha kolay inceleyebilecek, yıldızların ve ayın ışığına başını kaldırıp bakabilecektir.”

[b] “Elbette!”

“Ancak en son, güneşi, o da sudaki ya da başka bir cisimdeki yansımasıyla değil de, gökteki yerinde görüp varlığını (özünü) fark edecektir.”

“Mecburen!”

“Ardından akıl yürütme yoluyla mevsimleri ve yılları yaratanın ve dünyada görünebilen her şeyi yönetenin

[c] ve bir şekilde gördüğü her şeyin ilk nedeninin güneş olduğunu anlayacaktır.”

“Elbette, buraya kadar getirecektir akıl yürütmeyi!”

“Şimdi devam edelim. Şimdi kalkıp da biri ona ilk ikametgâhını, o zamanki bilgilerini ve onunla birlikte tutsak edilmiş olanları hatırlatacak olsa, yerini değiştirmiş olduğundan ötürü bunu mutlulukla karşılayıp ötekilere üzülmecek mi?”

“Hem de çok!”

“Bir zamanlar kendi aralarında, önlerinden geçen nesnelere (gölgeleri) en net görmüş, nesnelere hangisinin ötekilerden önce, hangilerinin daha sonra, hangilerinin de birlikte geçip gittiğini en iyi fark etmiş ve bunları kafasına en kesin şekilde kaydetmiş, bu bakımdan da gelecekte ne olacağına akıl yürütme ile karar verebilecek olanlara onurlu mevkiiler ayırmış ve aralarında ödülleri koymuş olsalar,

[d] bu adam o eski yerdekilere özel bir özlem duyup onların arasında onurlu bir mevkiye sahip olan, iktidarlı ve kudretli kimseleri kıskanır mı, yoksa o Homeros’un dediği gibi,

“Kırsalda yoksul bir adamın yanında, ücretle iş yapmaya mı can atacaktır?”

O geçmişteki boş düşünceleri taşımak ve o eski tarzda yaşamak yerine her şeye katlanmayı mı yeğleyecektir?”

[e] “Bence, o (mağarada) yaşamaktansa, her şeye katlanacaktır.”

“O zaman şunu da bir düşün: Böyle biri tekrar geri dönüp oraya inse ve yerine otursa, az önce güneşli yerden geldiği için gözleri karanlıkla dolmayacak mıdır?”

“Hem de nasıl!”

“Ve aşağıda, hâlâ zincirli olanlarla, kendi gözleri henüz karanlığa alışmadan

[517a] gölgelerin birbirinden ayırt edilmesi konusunda iddialara girişse –biliyorsun karanlığa alışma süresi pek o kadar kısa değildir– kendisine gülüp yukarıda gözleri yozlaşarak geri döndüğünü ileri sürerek onunla alay etmeyecekler mi? Dolayısıyla da tırmanmayı göze

almaya değmeyeceğini söylemeyecekler mi? Ve (bu kişi) kalkıp ötekileri zincirlerinden kurtarmaya ve yukarıya çıkarmaya çalışacak olursa onu ellerine geçirdiklerinde öldürmeye bile kalkmayacaklar mıdır?”

“Eminim öyle yapacaklardır.”

3. “Bu resmi,”[263] dedim, “sevgili Glaukon,

[b] bütün olarak önceki akıl yürütmelerimiz ile ilintilemelisin. Görme duyusuna yansıyan dünyayı hapisanedeki (mağaradaki) ikametgâh ile karşılaştır, içindeki ateşi ise güneşin kudreti ile. Bunu yaptıktan sonra yukarıya tırmanan yolu ve üstteki dünyaya bakmayı (onu seyretmeyi) ruhun, düşünülebilir olanın dünyasına tırmanma olarak kabul edersen, duymayı arzu ettiğin görüşümü gözden kaçırmamış olursun. Doğru mu, yanlış mı bu görüş, tanrı bilir. Benim düşüncem şu: Bilinebilir olanın dünyasında iyi İdea’sı en yüksek İdea’dır ve güç bela tanınabilir (öğrenilebilir);

[c] ancak insan onu tanıyıp öğrenince, bütün haklı, adil, güzel ve doğru olanın nedeni olduğu da ortaya çıkacaktır; görünebilir dünyadaki ışığı ve efendisini yaratan odur; (ancak) düşünülebilir olanın dünyasında ise o bizzat hâkimdir ve bizim hakikati (ve özü) kavramamıza yardımcı olur; gerek kendi dünyasında gerekse kamusal dünyada mantıklı, akıllı davranmak isteyen herkes, ona bakmak (onu görmek) zorundadır.”

“Hakkında akıl yürütebildiğim kadarıyla söylediklerine katılıyorum!”

“İyi, şimdi de şu söyleyeceklerimi onayla ve bir kez bu yüksekliğe çıkmış insanların, artık insanların meseleleriyle uğraşmak istemeyişlerine de hayret etme! Onların ruhları artık, oralarda kalmak üzere, daha yukarıya tırmanmak için zorlar onları;

[d] çünkü anlattığım benzetmeye uygun düşmesi gerekiyorsa, bu anlaşılır, doğal bir sonuçtur.”

“Elbette!”

“Peki o zaman bu tanrısal seyir düzleminden insanların o acılı, dertli dünyasına indiğinde, kişinin aptalca, beceriksizce davranmasına ve alabildiğine gülünç görünmesine şaşıyor musun? Henüz yarı yarıya kör ve çevresindeki karanlığa alışmamış durumdayken, mahkemenin karşıısında ya da başka bir yerde hakkın,

[e] hukukun gölgeleri ile ya da resimleri ile kavga etmeye ve hiçbir zaman hakiki adaleti görmemiş olanların hak anlayışları ile didişmeye zorlanmaktadır.”

“Bunda şaşacak bir yan yok!”

[518a] “Akıllı olan, görme aksaklıklarının hep iki türü ve iki nedeni olduğunu bilir; ışıktan karanlığa geçmek ve de tersi. (O kişi) aynı süreci ruhun da yaşadığını fark eder; ruhun şaşkın olduğunu, bir şeylere bakma yeteneğinden yoksun bulunduğunu görünce, buna gülecek kadar akılsız davranmaz; bunun yerine, ruhun ışıklar saçan hayattan gelmiş, karanlığa henüz alışmamış olabileceğini, dolayısıyla karanlığa yakalanıp yakalanmadığını ya da derin bir bilgisizlik durumundan aydınlık dünyaya tırmanıp gözlerinin ışıktan kamaşmış mı olduğunu düşünmeye çalışır;

[b] bu durumda, bunlardan birinin yeni bir hayata ve yaşantıya gelişini ona şanslar dileyerek kutlarken ötekine acıyacaktır. Ve buna gülmeye kalkacak olsa, bu gülüşü, öteki, ışıktan gelene gülmesi kadar eğlendirici olmayacaktır.”

“Çok doğru söyledin!”

4. “Bu doğruysa, eğitimin, kimilerinin söyledikleri ve açıkladıkları gibi olmadığı[264] kanaatine ulaşmamız gerekir.

[c] Onlar, ruhun içinde yer almayan bilgiyi, oraya ettiklerini söylerler; kör gözlere görme gücü veriyormuş gibi.”

“En azından iddiaları bu.”

“Oysa şimdiki akıl yürütmelerimiz bize şunu gösterdi: Her bir kişinin ruhundaki bu manevi (zihinsel) gücü ve herkesin öğrenmesini sağlayan organı –tıpkı gözde olduğu gibi, onu nasıl, ancak bütün bedenle birlikte karanlıktan aydınlığa doğru döndürebiliyorsak– ruhun bütününüyle birlikte,

değişen, olmakta-olanın dünyasından çıkıp var olana, evet, varolanın en aydınlık yanına bakmaya, buna dayanabilmeye alışana kadar döndürüp durmalıyız;

[d] ancak o en aydınlık şeyin, ‘iyi’ olduğunu söylemiştik, öyle değil mi?”

“Evet.”

“İşte bu nedenle, eğitim ve yetiştirme, bu çevirme (döndürme) işlemine dayanır ve bunun en kolay ve başarılı tarzda yapılması gerekir; ruha görmeyi ‘aşılama’ sanatı değildir bu; aslında ruh, o güce sahip olmakla birlikte onu doğru kullanmayı öğrenmemiş olduğu ve bakması gereken yere bakmadığı için, işte bu çevirme (döndürme) işlemi öğretmektir eğitim sanatı.”

“Öyle görünüyor.”

“Alışlageldiği şekilde ruha atfedilen öteki yetenekler,[265] beden yetenekleriyle yakın akrabaları; gerçekten de başta mevcut değillerdir bunlar

[e] ve eninde sonunda, alışkanlık ve alıştırma yoluyla öğretilirler; düşünme yeteneği ise besbelli ki öteki bütün yeteneklerden daha fazla, gücünü hiç yitirmeyen ve kendisine verilen yöne göre kullanılabilir ve yararlı hale gelen, aksi halde yararsız ve işe yaramaz kalan tanrısal bir şeye sahiptir.

[519a] Yoksa o belalı, ama kurnaz insanları şimdiye kadar hâlâ gözlemlemedi mi? Onların zavallı ruhları, gözlerini çevirdikleri nesnelere ne kadar keskin bakar; çünkü görme güçleri fena değildir, ama sadece kötülüğe hizmet etmeye mecburdur (bakışları) o kadar; bu nedenle de ne kadar keskin görüşlüyseler o kadar büyük felakete yol açarlar. Öyle değil mi?”

“Kesinlikle!”

“Dolayısıyla böyle bir karakterin (yaradılışın) bu düşünme organı çocukluktan itibaren korunmaya alınır

[b] değişen varlıkların dünyasına ait olan ve yeme içmeye ve benzer şeylere duyulan hazdan ve pisboğazlıktan ileri gelip arttıkça artan, gözün görme gücünü ise aşağıya çeken kurşun ağırlıklarından[266] kurtarıldığında, işte bunlardan arındırılıp hakiki (doğru) olana çevrildiğinde, aynı insanların bu aynı organı o yüksek dünyayı da, şimdi aşağıdaki dünyayı gördüğü aynı keskinlikle görüp tanıyabilecektir.”

“Çok açık.”

“Peki devam edelim! Buraya kadar söyleyegeldiklerimizden olası hatta zorunlu bir sonuç olarak şu çıkıyor: Ne eğitimsiz olan ve hakikatten habersiz[267] kimseler

[c] bir devleti yönetebilecek yeteneklere sahiptirler ne de hayatlarının sonuna kadar eğitim öğrenim görmelerine fırsat tanınanlar; birinciler, ne özel hayatlarında ne de devlet hayatında bütün eylemlerinde kendilerini yönlendirecek sağlam, belli bir hedefe sahip olmadıkları; ötekiler ise, yaşarken bahtiyarların adasına (bitki gibi) dikilmiş oldukları inancıyla ellerini sıcak sudan soğuk suya sokmadıkları, pratik hayatla hiç temas etmedikleri için.”

“Doğru!”

“Devlet kurucusu olarak görevimiz, yaradılıştan gelen en iyi verilere sahip olanları, daha önce en yüce bilim olarak tanımladığımız bilime kendilerini adamaya zorlamaktır: İyiyi görebilmeleri ve o tırmanmayı yapmaları için;

[d] bir kez yukarıya ulaştılar mı, orada yeterince yaşadıkları sonra, onlara artık bugün olduğu gibi müsaade edilen şeyleri müsaade etmememiz gerekecektir.”

“Yani?”

“Orada kalmalarını önlemeli ve aşağıya tutsakların yanına dönmek ve onların önemli ve önemsiz çabalarına ve onurlu eylemlerine katılmak istememelerine göz yummamalıyız!”

“Ama bunu yapmakla onlara haksızlık etmiş ve onları, daha iyi bir hayat sürebileceklerken (aşağıya çekip) daha sınırlı, dar bir hayat yaşamaya zorlamış oluruz.”

5.

[e] “Dostum,” diye konuştum, “yasanın devleti sadece tek bir zümrenin kendini özellikle iyi hissedip etmemesini umursamadığını; (bu düzenin) yurttaşları ikna ve zorlama yoluyla birbirleri ile uyum içine sokup

[520a] devletin her bir yurttaşının ortaya koyabileceği yarardan, herkesin faydalanmasını sağlayarak bu kendini iyi hissetme durumunu bütün bir devlet düzleminde gerçekleştirmeyi hedef aldığını ve devletin içinde, istedikleri gibi kendi iradeleri doğrultusunda yaşasınlar diye değil de devletin bekası için kullanmak üzere bu türden erkekler oluşturduğunu (yarattığını) unuttun gene.”

“Doğru, bunu unuttum,” dedi Glaukon.

“Öyleyse şunu bir düşün sevgili Glaukon: Başkalarının dertleriyle uğraşmaya ve onlara yardımcı olup bakmaya zorladığımızda (onları aşağıya yolladığımızda) filozoflarımıza haksızlık etmiyor, tamamen adil davranmış oluyoruz. (Bunu yaparken) onlara şunu söyleyebiliriz: Başka devletlerdeki filozoflar haklı olarak devletin dertlerini paylaşmıyorlar

[b] çünkü onlar kendi güçleriyle filozof oluyorlar, hatta devlet düzeninin iradesine rağmen yapıyorlar bunu. Kendi gücüyle yetişip büyüyor, beslenmesini kimseye borçlu olmadan yapıyor. Yani kimseye bir diyet ödemek zorunda değil. Sizleri ise hem sizin hem de devletin uğruna, bir arı kovani içinde olduğu gibi arılar ve kraliçe arılar olarak meydana getirdik, sizleri başkalarından daha iyi ve kusursuz eğitip yetiştirdik ve her iki yaşama tarzına da (hem aşağıya hem yukarıya) ayak uydurma yeteneği kazandırdık.

[c] Öyleyse herkes sırası geldikçe aşağıya inip başkalarıyla ortak hayata katılmalı ve gözlerini karanlığa alıştırmalıdır. Bir kez bu noktaya ulaştınız mı, güzelin, adil olanın ve iyinin içinde doğruyu, hakikati görmüş olduğunuz için, ötekilerden çok daha iyi göreceksiniz ve bütün görüntülerin türünü, tarzını ve kökenini kavrayacaksınız. Böylelikle bizler ve sizler, devleti şimdi olduğu gibi birbirlerine karşı gölge boksu yapanların

[d] ve sanki büyük bir değermiş gibi iktidar ve kudret uğruna birbirleriyle didişenlerin yönettikleri devlet gibi uykuda değil de uyanık durumda yöneteceğiz. Ancak gerçek şu: Egemenliği uygulamak için belirlenmiş olanlar, (yukarıda söylediklerimizi yapmaya) en az istekli (iktidar hırsı en az) olanlarsa, böyle bir devlet zorunlu olarak en iyi idare edilen ve en az kavgası, bölünmesi olan devlettir aksi şartlarda bunun tersi geçerlidir.”

“Çok doğru!”

“Peki sence bizim öğrencilerimiz (yetiştireceklerimiz) bunları duyunca, her biri kendi payına itaatten kaçınacak ve devlette çalışmaktan imtina mı edecektir –hani bu durumda zamanlarının çoğunu (o katıksız, pratikten uzak dünyada) kendi aralarında yaşayarak geçirebilecekken?

[e] “Kaçınmaları imkânsız! Çünkü adil buyrukları adil kimselere vereceğiz. Daha çok her biri zorunlu bir görevi üstlenircesine, şu anda devletimizde hâkim olanların aksine, hükmetmeye (yönetmeye) talip olacaktır.”

“Aynen böyle dostum! Hükmetmek (yönetmek) için belirlenmiş olanlara resmi görevlerin dışında daha iyi bir hayat tasarlayabiliyor musun;

[521a] işte bu durumda iyi yönetilen bir devleti hayata geçirmek mümkündür –çünkü sadece böyle bir devlette gerçekten zengin olanlar hükmedeceklerdir; hakikaten (sahici) zenginler; altın zenginlerini değil, iyi ve akla uygun bir hayat sürmekten mutluluk duyabileceklerin zenginliğini kastediyorum. Oysa dilenciler ve mülkiyet canlıları, oradan malı mülkü götürebilmek umuduyla devlete yönelirlerse, en iyi devleti gerçekleştirmek imkânsız olur; çünkü iktidar (kudreti) uğruna büyük mücadelelerin verildiği bir devlette, savaş, o ülkenin başının belası olup kalacak, hem iktidarı hem de o devleti yıkıp yok edecektir.”

“Çok doğru!”

[b] “Gerçek felsefenin dışında politik gücü, kudreti ve iktidarı küçümseyen başka bir yaşama tarzı tanıyor musun?”

“Zeus adına hayır!”

“Oysa güç ve kudretin peşinde didinen insanlar, yönetime geçmemeli (iktidar olmamalıdır), yoksa işbirlikçileri ile aralarında kavgalar kaçınılmaz olur, öyle değil mi?”

“Elbette!”

“En iyi devlet yönetimi konusunda en iyi fikir ve kavrayışlara sahip olan, politik hayatın sunacağından başka ödüller ve yaşama tarzı da tanıyanların dışında kimi devletin bekçiliğine (koruyuculuğuna) zorlayabilirsin ki?”

“Kimseyi!”

6.

[c] “İstersen böyle erkeklerin devlette nasıl ortaya çıkabileceklerini, onları tıpkı efsanede olduğu gibi, Hades’ten tanrılara yükselmiş kahramanlar misali ışığa nasıl yükseltebileceğimizi düşünelim.”

“Nasıl istemem ki!” diye cevap verdi Glaukon.

“Ama bu, oyunda diskin yönünü değiştirmekten[268] çok daha fazla bir şey, bir tür, ruhu gecemsi bir (hayattan) gündüze çekip almak; gerçek (hakiki) felsefe dediğimiz varlığa doğru yükseltmektir.”

“Mutlaka öyle!”

[d] “Öyleyse bilimlerden hangisinin bu kudrete sahip olduğuna bir bakalım.”

“Tabii!”

“Hangi bilim, sevgili Glaukon, ruhu oluş-hali’nden çekip değişmez varlığa (olma-hali’ne) yöneltebilir? Tamam az önce aklıma geldi: Bu tür insanların daha gençken gayret ve hevesle savaş alıştırmaları yapmaları gerektiğini söylememiş miydik?”

“Söyledik!”

“Öyleyse aradığımız bilim de bunun ile ilintili olmalı!”

[e] “Ne ile?”

“Savaşçılara yararsız bir şey olmamalı, diyorum!”

“Elbette, mümkünse tabii bu!”

“Daha önce böyle bir gence jimnastik ve öteki sanatları öğretmiştik. (Öğrettiğimizi varsaymıştık).”

“Evet!”

“Jimnastik olmakta-olan (değişen) ile ve geçici olan yan ile ilgilidir, çünkü bedenın büyümesi ve çökmesi onun yönlendirdiği alana girer.”

“Aşikâr bu!”

“Öyleyse, aradığımız bilim bu değil!”

[522a] “Öyle!”

“Belki daha önce incelediğimiz biçimiyle müziktir bu bilim?”

“Müzik, hatırladığım kadarıyla, jimnastiğin karşı kutbunu oluşturmaktaydı; uyumlu yankısıyla bir denge elde ettiği için bekçileri alışkanlık yoluyla eğitiyordu, ama bir bilim değildi; ritim sayesinde ölçülülük sağlıyordu; müzik anlatılarda (sözlü hikâye anlatmalarda) bunların efsane yanlarının ya da gerçeklik yanlarının ağır basması durumuna göre, başka, ama benzer alışkanlıklara yol açar. Senin şu anda aradığın amaca hizmet edecek bir bilim, müziğin içinde yer almaz!”

[b] “Çok iyi hatırlattın bana! Hakikaten müzik bu türden hizmetler sunmaz. İyi de sevgili Glaukon, aradığımız türden bir bilimin yapısal özellikleri ne ola? Çünkü mesleki sanatların hepsi de zanaatla ilintili?”

“Kesinlikle!”

“O zaman hadi, bunların dışında başka bir şey bulamıyorsak o zaman her şey ile bağlantılı birşeyi alalım!”

“İyi de neyi?”

[c] “Bütün zanaatların, sanatların, araştırmaların yararlandığı, kullandığı, herkesin her şeye

başlarken öğrenmek zorunda olduğu bir şeyi!”

“Ve bu şey...?”

“Şu çok basit şeyden söz ediyorum: Bir, iki, üçü birbirinden ayırt etmeyi, üçe kadar saymayı kastediyorum, kısacası sayı ve hesap sanatından söz ediyorum. Her sanatın bundan nasibini alması söz konusu, değil mi?”

“Kesinlikle almalı!”

“Savaş sanatı da?”

“Mecburen!”

[d] “Paledemos, tragedyalarda Agamemnon’u her seferinde gülünç bir komutan durumuna düşürür![269] Hatırlayacağın gibi, onun sayıyı bulduğunu, bu nedenle de İlion önünde orduyu bölüklere ayırdığını ve gemileri de öteki her şey gibi sayılarla hesapladığını ileri sürer: Sanki daha önce sayılmamışlar ve Agamemnon sayı saymayı bilmediği için kendisinin kaç ayağı olduğunu da bilmiyormuş gibi. Ne biçim bir komutanmış bu?”

“Hani doğruysa söylenen, tuhaf biriymiş!”

7.

[e] “Öyleyse savaşçı için sayı saymayı ve hesap yapmayı zorunlu bir bilgi olarak tanımlayacağız, öyle mi?”

“Hem de ordu düzeninden anlaması gerekiyor, hatta kişinin, gerçek, hakiki bir insan olması gerekiyorsa[270] çok zorunlu.”

“Öyleyse bu ders dalı konusunda benim düşündüğümün aynısını düşünüyor musun?” diye sordum.

“Nasıl yani?”

[523a] “Bu bilgi dalı özü gereği, aradığımız bilgiye götüren o bilimler arasında yer alır; ama kimse onu doğru kullanmıyor; hakiki varlığa (olma-haline) götüren bu bilimi.”

“Ne demek istiyorsun?”

“Düşüncelerimi sana açık seçik göstermek istiyorum. Bizi hedefimize götürecektir olan şey ile götürmeyecek olan şey arasında ayırım yapmalı ve birlikte araştıran biri olarak ya bana bu konuda katılmalı ya da (bu ayırım konusunda) söyleyeceklerimi reddetmelisin ki, kanaatlerimin bu konuda da doğru olup olmadığını açık seçik anlayalım.”

“Önce ne düşündüğünü göster!”

[b] “Beni izlersen göstereceğim; bir yandan algılar tarafından açık seçik belirlenmiş oldukları için ruhu (zihni) düşünmeye yönelmeyen şeyler, öte yandan algılamaya akla uygun bir sonuç ortaya koymadığı için ruhu (zihni) düşünmeye yönelen şeyler var.”

“Yani ancak uzaktan ya da (algıyı) yanılsatacak kadar aslına benzeyen resimler üzerinde gördüğümüz nesnelere ve şekillerden söz ediyorsun, öyle değil mi?”

“Hayır, kafamdakini tam anlayamadın!”

“Ne peki öyleyse?”

“(İnsanı) düşünmeye (kafa yormaya) sevk etmeyen algılar’,[271] derken, aynı zamanda tam karşıt izlenimleri de beraberinde getirmeyen algıları kastediyorum;

[c] bunu yapanları ise, düşünceyi harekete geçiren algılar sayıyorum; çünkü bu durumda (algılanan şey) ister kendisine uzak olsun isterse de yakın, algı, karşıt olanı da içerir. Düşüncelerimi şu şekilde çok daha iyi kavrayacaksın. Burada üç parmak var; küçük, orta parmak ve ikisi arasında kalan işaret parmağı.”

“Var, tamam!”

“Bunlara yakından baktığını farz et ve şuna dikkat et!”

“Neye?”

“Bunların her biri sana parmak olarak gözüküyor

[d] ve ortadaymış, kenardaymış, baştaymış, esmermiş, beyazmış,

kalınmış, ince, narinmiş filan, fark etmiyor. Bütün bu özelliklerin söz konusu olduğu durumlarda, ruh çoğu zaman akla, parmak denen şeyin ne olduğunu sorma mecburiyeti hissetmez; çünkü görme duyusu, hiçbir yerde ruha hem bir parmak ve onun tam karşıtı bir şey göstermemektedir.”

“Öyle!”

“Böyle bir algı, anlaşılacağı gibi, anlama yetimizi (aklı) dürtüp uyandırmaz.”

[e] “Evet; uyandırmaz!”

“Şimdi devam edelim. Görme duyusu (algısı) parmakların büyüklüğünü, küçüklüğünü yeterince görebilir mi? Parmağın birinin ortada, diğerinin başta olması (göz bunu önemsemese de) ortaya farklı durumlar koymaz mı? Aynı şekilde dokunma duyusu için de geçerlidir bu, kalınlık ve incelik, sertlik ve yumuşaklık (bu parmaklar arasında) tam karşıtlık ilişkisine işaret etmez, dokunma duyusu için hepsi parmağdır. Ruha, parmak algısı iletir o kadar. Aynı şekilde öteki algılarımız (duyumlarımız da) kusurlu olma özelliği göstermezler mi? Yoksa aslında şöyle bir durum mu söz konusu:

[524a] sertliği (duyumsamak üzere belirlenmiş) algı (dokunma duyusu), yumuşaklığı da algılayacak şekilde belirlenmiştir ve ruha aynı zamanda hem sert hem de yumuşak bir şey algıladığını (karmakarışık) bildirir.”

“Öyleyse ruh bu durumda zorunlu olarak bir kafa karışıklığının içine sürüklenecektir; bu algı (duyu) aynı şeyin (örneğin parmağın) sert olduğunu göstermişken yumuşak olduğunu da niçin bildirmektedir kendisine? Aynı şey ağırlık hafiflik için de geçerlidir. (Algıladığı bir şeyin) hem hafif hem de ağır olma özelliğini (birbirinden ayırt etmeksizin) niçin bildirmektedir kendisine?”

[b] “Bu türden veriler elbette ruhu şaşırtıcıdır ve onu düşünmeye sevk ederler!”

“Haklısın! Böyle bir durumda ruh hesaplama sanatını (matematığı) ve akli (anlama yetisini) yardıma çağırır ve kendisine iletilen izlenimin (yumuşak, sert, kalın, ince vb.) tek bir nesneden mi yoksa ayrı ayrı iki nesneden mi geldiğini anlamaya çalışır.”

[c] “Doğru!”

“Demek ki görme duyusu (şeyleri) büyüğü ve küçüğü birbirinden ayırt etmeden algılamıştır, birbirine kaynaşmış biçimde?”

“Evet!”

“Açık seçiklik elde etmek, anlamak için, düşünce, büyük olanı bir yanda, küçük olanı da öteki yanda kabul etmeye zorlanmıştır; algının yaptığının tersine, bu iki (özelliği) birbirinden ayırt ederek.”

“Doğru!”

“İşte bu noktadan itibaren, büyük ile küçüğün aslında ne olduğu sorusu karşımıza çıkar!”

“Hiç şüphe yok!”

“Ve biz algıya bağlı verileri ‘görünebilenler’ düşünceye bağlı olanları da ‘düşünülebilenler’ olarak tanımladık!”

[d] “Çok doğru!”

8. “Şunu önceden belirtmek istiyorum: Algıların bir bölümü düşünceyi harekete geçirir, bazıları geçirmez; algılanmasıyla birlikte kendi karşıtını da gündeme getiren şeye düşünceyi harekete geçiren şey, dedim, ötekisine, akli heyecanlandırmayan, harekete geçirmeyen şey.”

“Şimdi anlıyorum ve sana katılıyorum.”

“Ve devam edelim. Sayı ve ‘bir’, bunlar hangi algılara aitler?”

“Bilmiyorum.”

“Şu önce söylediklerimizden sonuç çıkarmaya çalış! ‘Bir’ (tek’lik) kendi başına görme duyusunca ve/ya da başka bir duyu sayesinde yeterince kavranıyorsa,[272] o zaman salt varlığa (olma-hali’ne)

[e] götürmüyor demektir, tıpkı sözünü ettiğimiz parmak gibi; ama onun ile birlikte boyuna onun karşıtı da ortaya çıkıyorsa, yani ‘bir’ (tek’lik) her zaman karşıtı ile birlikte görülüyorsa, o zaman bir yargıca ihtiyaç var demektir ve ruh ister istemez kendinden emin olamayacak ve içinde düşünceyi uyandırıp harekete geçirerek, ‘bir’in’ (tek’liğin) aslında ne olduğunu soracaktır; böylelikle ‘bir’in (tek’liğin) bilgisi, bizim (bakışımızı) başka yöne çevirip

[525a] hakiki [gerçek] varlığın (olma-halinin) seyrine yöneltecektir.”

“Bir’in algısının da böyle bir gücü bulunmaktadır; çünkü aynı şeyi hem ‘bir’ hem de sayılar içinde sonsuz çokluk olarak görürüz.”

“Sadece ‘bir’de değil de bütün öteki sayılarda da aynı şey olmuyor mu?”

“Elbette!”

“Hesap ve sayılar öğretisi bütün olarak sayılarla uğraşmaz mı?”

“Tabii!”

[b] “Demek ki bu bilim kolları bizi hakikate yöneltirler!”

“Büyük ölçüde!”

“Öyleyse aradığımız bilimlerin arasında yer almaktadırlar.”

“Savaşçı onu, birlikleri bölmek için öğrenmek zorundadır; filozof ise oluş’un dünyasından çıkıp salt varlığın (olma-hali’nin) dünyasını kavramak zorunda kalacağı için; yoksa hiçbir zaman gerçek bir hesaplayıcı (matematikçi) olamaz!”

“Öyle!”

“Bizim bekçilerimiz hem savaşçı hem de aynı zamanda filozof olmalıdırlar, değil mi?”

“Elbette!”

“O zaman, sevgili Glaukon, bu bilim kolunu yasal olarak mecbur tutmak ve geleceğin devlet gücünün en üst düzeydeki temsilcilerini

[c] matematik öğrenimi görmeye yöneltmek şarttır; ancak matematiği pratikte kullanacak birinin yaptığı tarzda değil de, salt düşünce üzerinden sayıların özüne inecek duruma gelinceye kadar sürmeli bu öğrenim; tüccarların ve satıcıların yaptığı gibi alışveriş gerçekleştirmek için değil de, savaş ve ruh için; ruh olmakta-olan’dan, değişen varlıktan yüzünü çevirip hakikate ve öze yönelsin diye.”

“Çok güzel söyledin!”

“Ve sözü hesap sanatına getirmişken,

[d] bu dersin, onun, para kazanmak için değil de bilgi edinme adına gerçekleştirilmesi halinde hedeflerimize de ne kadar uygun ve yararlı olduğunu belirtmek istiyorum.”

“Ne bakımdan?”

“Belirttiğimiz tarzda: (Matematik) ruhu güçlendirip ileriye yöneltir ve biri kalkıp da açıklamalar yaparken elle tutulur gözle görülür nesnelere kullanmaya bağlı sayıları çalıştırır, buna izin vermeyip salt (soyut) sayılardan söz etmeye zorlamalıyız onu. Biliyorsun, birileri salt ‘bir’i’ düşüncede bölmeye çalışır, uzman matematikçiler onunla alay edip bu işlemi reddederler;

[e] yani sen tek’liği bölerken, onlar çoğaltmalarla uğraşıyorlar, ‘bir’in’ tek’lik, bütünlük değil de çokluk olarak görülebileceği endişesiyle yapıyorlar bunu.”[273]

“Çok doğru!”

[526a] “Peki, ne diyorsun sevgili Glaukon, biri onlara, ‘Sizi sözde âlimler, hangi sayılardan söz ediyorsunuz ki, ‘bir’ sizin kabul ettiğiniz özellikleri taşıyor, her biri en küçüğüne kadar birbirine eşit ve kendi içinde bölünmesine imkân bulunmayan sayılar da neymiş?’ diye sorsa, bu kimselerin ona ne cevap vereceğini sanıyorsun?”

“Sanırım şunu söylerler: Biz burada sadece akıl (anlama yetisi) sayesinde kavranabilen sayılardan söz etmekteyiz.”

“İşte görüyor musun dostum bu bilim bizim için gerçekten de zorunlu,

[b] çünkü ruhu besbelli ki salt düşünme yoluyla salt hakikate yaklaşmaya mecbur tutuyor.”

“Üstelik çok yoğun bir şekilde yapıyor bunu!”

“Şunu da düşündün mü hiç? Matematik konusunda en yetenekli olanlar bütün öteki bilimlerde de zeki oluyorlar, hatta ağırkanlı olanlar bile, hesap dersi görüp alıştırmalar yaparlarsa hani başka yararları olmasa bile, daha öncesine göre daha hızlı bir kavrama yeteneği kazanıyorlar.”

“Öyle!”

[c] “Ve çalışkan, gayretli öğrencilere burada olduğundan daha fazla zahmet veren öyle çok sayıda başka bilim kolu bulmak güçtür.”

“Güçtür.”

“Bütün bu nedenlerden ötürü matematiği bir yana bırakmak olmaz, en yetenekli öğrenciler matematiği öğrenmelidirler.”

“Buna katılıyorum.”

9. “Bu bilgi dalını şimdi tespit edip bir yana koyalım,” diye sözlerime devam ettim. “Şimdi matematiğe çok yakın olan ikinci bilim kolunu ele alıp onu kullanıp kullanamayacağımıza bakalım.”

“Hangisini, yoksa geometriyi mi kastediyorsun?”

“Evet!”

[d] “Savaş ile bağlantılanabildiği ölçüde açık ki kullanılır (bir daldır); çünkü ordugâhın kurulması, alanların işgali (değerlendirilmesi), ordunun bir araya getirilmesi ve açılması, ayrıca bütün öteki hareketler için savaşma ve yürüyüşlerde geometriden anlamak büyük önem taşır.”

“Ancak bu işler için matematiğin ve geometrinin küçük bir bölümü yeterlidir. Geri kalan büyük bölümü için bizim iyi

[e] İdea’sını tanıyıp öğrenme amacımıza katkısı var mı yok mu, düşünmek gerekir. Ancak bu zaten ruhu, her halükârda bakmak zorunda olduğu, bütün var olanların en kutsalının oturduğu o yere bakmaya zorlayan her durum için geçerlidir.”

“Haklısın,” dedi Glaukon.

“Öyleyse geometri, ruhu salt varlığa (olma-hali’ne) bakmaya zorluyorsa yararlıdır, yoksa değildir!”

“Kabul!”

[527a] “Geometri konusunda biraz deneyimi olan, bu bilimin, tam da geometricilerin ifade tarzının aksine[274] bir konumda olduğu görüşümüze itiraz etmeyecektir.”

“Nasıl yani?”

“Geometriciler alabildiğine gülünç ve zorlama ifadeler (terimler) kullanıyorlar: Pratik (somut düzlemdeki) bir söylemi pratik bir amaç uğruna gerçekleştiriyormuş gibi, ‘karesini almaktan’, ‘kurmaktan (şekil oluşturmaktan)’ ve ‘toplamaktan’ söz ediyorlar[275] ve bütün (öteki) yaptıklarında da böyle konuşuyorlar;

[b] oysa bütün bilim bilgi uğruna yapılırlar!”

“Muhakkak!”

“Şu konuda da fikir birliği içinde olmamız gerekiyor!”

“Hangi konuda?”

“Bilgi’nin oluş’la değil de ebedi varolan ile ilintili olduğu konusunda.”

“Bu konuda kolayca fikir birliği oluştururuz! Çünkü geometrinin bilgisi ebedi var olanın (olma-hali’nin) bilgisidir.”

“Dolayısıyla da sevgili dostum, şu anda ona hiç yakışmadığı şekilde aşağıya yönelttiğimiz ruhu (zihni) hakikate yöneltir ve zihnimizi (ruhumuzu) yükselten bir felsefi düşüncüyü hedefler.”

“En üst derecede!”

[c] “Öyleyse bu örnek devletin sakinlerinin, ne pahasına olursa olsun geometriden uzak durmamalarına dikkat etmemiz şart. Çünkü bunun ikinci dereceden yararları da az değildir.”

“Hangileri?”

“Senin değindiğin o savaş için yararları ve ayrıca bütün bilimleri daha kolay kavramaya katkısı; geometriyi bilen bilmeyene göre her konuda nasıl öne çıktığının farkında değil miyiz!”

“Hem de nasıl Zeus aşkına!”

“Öyleyse geometriyi gençlik için ikinci bir dal (ders) olarak belirleyelim!”

“Evet!”

10.

[d] “Ve üçüncü olarak astronomiyi alalım, öyle değil mi?”

“Nasıl istersen öyle olsun! Çünkü ayların ve mevsimlerin iyi bilinmesi sadece tarıma ve gemiciliğe yararlar sağlamakla kalmaz, savaşa da katkılar getirir.”

“İnsanlardan duyduğun korku yüzünden,” diye yükselttim sesimi, “pratik olmayan bilimleri kullanmaktan kaçınman çok heyecanlandırıcı.[276] Gerçekten de, bu bilimler aracılığıyla herkesin içinde, aksi halde

[e] başka uğraşların yok olmaya yöneltip dumura uğratacağı bir ruh organının (ruhun “gözünün”) temizlenip yeniden canlandırılacağına; (ruh organının) kurtarılmasının binlerce gözü (kurtarmaktan) daha değerli olduğuna; çünkü sadece ruh organıyla insanın hakikati görebileceğine insanları inandırmak çok zor bir görev. Senin gibi düşünene konuşman harika görünecektir; ama bu konuda herhangi bir şey duymamış olan biri, sözlerini anlamsız (önemsiz) bulacaktır; çünkü bunlardan başka işe yarar sonuçlar çıkartamayacaktır.

[528a] Bu nedenle hemen hangi muhatap kitleyle konuştuğunu düşün ya da kimseye hitap etme; araştırmalarını en başta sadece kendin için yap; ama gene de bunlardan yararlanmak isteyen kimseyi de kıskanma.”

“Bunu seçiyorum ben: Konuşuyor, soruyor ve en başta kendim için cevap veriyorum!”

“Ama şimdi bir adım geriye dönelim! Çünkü geometriyi izleyen bilimin üzerinde henüz doğru dürüst durmadık.”

“Niye?”

“Çünkü düzlemin ardından (geometri biliminin ardından), düzlemin (başka bir yönü) üzerinde duracağımıza, hemen hareket halindeki cisim (astronomiyi) önümüze koyduk;[277][b] doğru olanı ise, iki boyutlu yer tutmanın (düzlemin) ardından üçüncüyü ele almaktır; bu küp ile ve derinliği olan her (cisimle) ilintilidir.”

“Öyle de, sevgili Sokrates, besbelli ki bunu (stereometri konusunu) henüz kimse keşfetmedi.”

“Bunun iki nedeni var: Hiçbir devlet buna değer vermediği için ortadaki sorunlara rağmen isteksiz araştırmalar yapıyor; ikincisi, araştırmacılar kendilerine yol gösterecek bir kılavuza ihtiyaç duyuyorlar; onsuz hiçbir şey bulamayacakları bir kılavuza. Daha onu bulmak bile çok zor;

[c] diyelim ki böyle biri bulundu; bu bilim ile uğraşan gençler (müridler) kibirlerinden dolayı ona itaat etmeyeceklerdir. Oysa devlet, meselenin önemini bütünüyle kavrayıp bu konuda yönetimi ele alacak olursa, bunlar o bulunan yol göstericiye itaat ederler ve kesintisiz, yoğun araştırmalar sonucunda (bu konudaki) bağlantılar ortaya çıkar; geniş kitle bu araştırmayı hor görürken gençler, bunda bir yarar görmedikleri için onu kötü şekilde sürdürüyorlar, bütün engellere rağmen çekici bir konu olduğu için araştırmalar gelişmektedir ve bu bilim gerçekten de doğup ortaya çıkacak olursa kimsenin şaşırması gerekir!”

[d] “(Bu konunun) özel bir çekiciliği olduğu kesin. Ama bana görüşünü daha belirgin bir şekilde açıkla! Düzlemin incelenmesine geometri demiştin!”

“Evet,” diye cevap verdim.

“Sonra peşine astronomiyi ekledin, ama ardından tekrar geri çektin!”

“Her şeyi çarçabuk ele alma acelesi içinde, daha da tereddütlü olup çıkıyorum; çünkü geometrinin peşine bağlanması gereken derinlik boyutu araştırmasını ele aldım; sebebi de, bu araştırmanın durumunun çok kötü olması; geometrinin ardından, hareket eden cisimlerin bilimi

[e] astronomiye bu nedenle yöneldim!”

“Doğru!”

“Öyleyse dördüncü bilim kolu olarak

astronomiyi koyuyoruz, çünkü devlet (araştırmayı üslenirse) atladığımız üçüncü alan (derinlik boyutu/küp) astronomiden önce gelecektir.”

“Elbette sevgili Sokrates, az önce astronomiye oldukça gündelik ilişkiler içinden (pratikten) bakıp

övdüğüm için benimle alay ettin, ama şimdi onu senin yaptığın tarzda övüyorum.

[529a] Çünkü ruhu yukarıya bakmaya zorladığımı, dolayısıyla da buradan alıp götürdüğünü herkes biliyor.”

“Belki herkes biliyor, ama ben öyle düşünmüyorum!”

“Öyle mi, peki nasıl düşünüyorsun?”

“Günümüzde onu felsefeye yükseltmek isteyen araştırmacıların kullanımına bakılacak olursa, tam tersine yol açıyorlar: (Yukarıya değil) aşağıya baktırırlar.”

“Ne demek istiyorsun?”

“Gök cisimlerinin bilimi hakkında bir tasarım oluştururken, öyle görünüyor ki soylu bir istekle hareket ediyorsun! Çünkü biri kalkıp da tavandaki resimlere bakıp bunlardan bir şeyler çıkarmak için

[b] geriye doğru eğilince, gözlerinin değil de ruhunun (zihninin) gücüyle baktığını düşünüyorsun. Belki de haklısın, ama ben bir kaçığım! Ancak olma-hali’ni (varlığı) ve görünmez olanı konu alan bilimin dışında başka bir bilimin ruhu yukarıya baktırabileceğine inanmıyorum; oysa biri ağzı açık yukarıya ya da kapalı aşağıya gözlerini dikecek olur ve bunu yaparken görünebilir bir nesneyi kavramak isterse, benim iddiamaya göre zaten bir şey öğrenebilmesi mümkün değildir;

[c] çünkü bilim böyle (görünen) bir şey içermez; ve onun ruhu ne yukarıya ne de aşağıya bakar, isterse sırt üstü yatmış suda ya da karada öğrenmeye çalışsın.”

11. “Cezamı çekiyorum,” diye konuştu Glaukon, “çünkü haklı olarak alay ettin benimle. İyi de sana kalacak olursa, bizim anladığımız anlamda bir yarar sağlayacak şekilde bugün yaptıklarından başka türlü nasıl öğrenmek gerekir ki astronomiyi?”[278]

“Şu şekilde,” diye cevap verdim. “Gökteki renkli yıldız görüntülerini en güzel ve en kusursuz görüntüler olarak kabul edelim,

[d] ancak görünebilir alanın içindeki görüntüler olarak gerçek (hakiki) yıldızların ve hareketlerinin çok çok gerisinde kalırlar. Gerçek hareketler –hani içinde her birinin birbirine karşı yönelişinin, gerçek sayıdaki gerçek hızı ve yavaşlığının, birbirlerine olan gerçek konumlarının ve aynı zamanda bütün o gerçek dünyanın hareketinin söz konusu olduğu bütün– ancak düşünerek ve kafa yorarak kavranabilir; yoksa öyle düşünmüyor musun?”

“Yo, kesinlikle katılıyorum!”

“Öyleyse bu gök tablosunu, bizi daha yükseğe götüren bilimin örneği olarak kullanabiliriz:

[e] Bunu, birisinin, Daidalos’un[279] ya da başka bir sanatçının ya da ressamın özenle biçimlendirdiği bir geometrik cisim bulmasına benzetebiliriz. Bunu gören bilgili bir geometrici, olağanüstü bir çalışma algılayacaktır bu resimde, gelgelelim, aynı olan, çift olan ya da başka herhangi ahenkli bir ilişki konusundaki hakikati (doğruyu) kavramak adına bu resmi olanca ciddiyetiyle incelemek ona gülünç gelecektir.”

[530a] “Nasıl gelmesin ki?”

“Yıldızların hareketlerine bakan bir astronom için de durum aynı olacaktır. Göğün ve içindeki her şeyin mimar bir yaratıcı tarafından, böyle eserlerde olabilecek en güzel şekilde biçimlendirildiğini düşünecektir, ama gecenin gündüz ile ilişkisine ve bunun ay ile, ay’ın yıl ile ve öteki yıldızlar ile ve bunların kendi aralarındaki ilişkilere gelince,

[b] bütün bunların, –elle tutulur, gözle görülür cisimsel oluşumlar olduğu ortadayken– hep aynı tarzda, değişmeden olup bittiğine, hiçbir zaman bir sapma olmadığına inanan biri karşısına çıkarsa, astronomumuz onu, bu (hareketli, değişken cisimler) üzerinden her türlü (değişmez) hakikati (doğruyu) kavramaya çalışan bir deli, budala yerine koyacaktır.”

“Seni dinleyince ben de öyle düşünüyorum artık!”

“Demek ki alıştırma malzemesi olarak geometriyle astronomiyi kullanıyoruz, ama astronomiyle

gerektiği gibi doğru uğraşarak ruhumuzdaki özce akli olanı işe yaramaz durumdan çıkartıp işe yarar duruma getirmek istiyorsak, gökteki dünyayı işin dışında bırakacağız!”

[c] “Günümüzde astronomların yerine getirdikleri bir görevin kat be kat fazlasını önümüze koymuş oluyorsun!”

“İyi, ama yasa koyucular olarak teşvik edici olmak istiyorsak, bizim de aynı tarzda hareket etmemiz gerekiyor.”

12. “Peki sen bu arada daha uygun bir ders kolu söyleyebilir misin?”

“Şu an için, hayır!” diye cevap verdi Glaukon.

[d] “Tek bir değil de, birçok hareket türü var sanıyorum;[280] bunların hepsini ancak bir uzman sayabilir; bizim de anladığımız (hareketlere bakacak olursak) sanırım sadece iki tane var.”

“Hangileri?”

“Adını verdiklerimizin karşıtları!”

“Hangileri?”

“Gözlerin astronomiye yönelik olması gibi, kulaklar da besbelli ki ahenkli hareketler için yaratılmışlardır ve bu bilimler, sevgili Glaukon, Pythagorascıların dediği gibi, bize göre de kardeş bilimlerdir, öyle değil mi?”

“Tamamen!”

[e] “Görevimiz geniş kapsamlı olduğu için, onlara, (Pythagorascılara) bu ve başka konulardaki görüşlerini sorabilir, ama onlara karşı görüş ve duruşumuzu da korumayı ihmal etmeyiz!”

“Hangisini?”

“Öğrencilerimizin, onlardan herhangi bir şeyi yarım yamalak ve az önce astronomi konusunda tespit ettiğimiz gibi, bizi her bakımdan geçerli hedefimize götürmeyen şeyleri öğrenmelerini engellemek için.”

[531a] Yoksa onların

harmoni öğretisini de astronomi gibi yürüttüklerini bilmiyor muydun? Ses ilişkilerini ve sesleri ölçerken, astronomide yaptıkları gibi, işin yarısıyla uğraşıyorlar.”

“Tanrılar adına, hem de ne gülünç bir tarzda! Belli başlı ses yoğunlaşmalarından (intervallerden) söz ediyorlar ve sanki uzaktan tek bir ses olsun yakalayabilmek için kulaklarını iyice kabartıyorlar.[281] Kimileri, iki tam ses arasında bir (çeyrek) ses duyduğunu iddia ederken, bunun ölçülmesi gereken en küçük interval olduğunu ileri sürüyor; ötekiler, sesler aynı ses olduğu için ölçmeye gerek yok diyorlar,

[b] ancak her iki öbek de kulaklarını aklın dışında (soyutun ötesinde)

kullanmaktadır.”

“Sen,” dedim, “tellerde azap vererek onları sınavan ve o yana bu yana burarak işkence eden şu uyanık kimselerden söz ediyorsun. Ancak karşılaştırmamın fazla yayılmaması için, penayla yapılan vuruşlardan, tellerden yakınıp durmalardan, inkârlarından ve övünüp şişinmelerinden söz etmek istemiyorum, onları karşılaştırmamın dışında tutuyorum; anlayacağım onları değil de, az önce değindiğimiz gibi, harmoni öğretilerini sorgulamak istediğimiz Pythagorascılara dönmek istiyorum. Astronomların yaptıklarının aynısını yapıyor onlar da.

[c] Hangi sayıların ahenkli hangilerinin uyumsuz ve niçin böyle olduğu yolundaki asıl soruna uzanmaksızın, duydukları akorların içindeki sayısal ilişkileri araştırıp duruyorlar.”

“Tanrısal bir şeyden söz ediyorsun!”

“En azından iyinin ve güzelin araştırılması konusunda yararlıdır bu; başka türlü ele alındığında ise yararsızdır.”

“Doğru!”

13. “Az önce sözünü ettiğimiz bilimlerin metodik incelemesi bizi bunların birbirine yakınlıklarına götürüyorsa,

[d] ve onların yakınlık tarzını kavrayabiliyorsak, bu demektir ki, bu uğraşmamız bizi hedefimize yaklaştırmaktadır ve uğraşmaya değer; aksi çaba zaten boşunadır.”

“Ben de böyle olacağımı umuyorum sevgili Sokrates, ama çok yönlü (karmaşık) bir görevden söz etmiştin ya!”

“Üvertür kısmının görevinden –herhalde– yoksa, neyin, kimin görevinden söz ediyorsun ki?” diye sordum. ”Yoksa bütün bunların sadece asıl melodiye bir giriş olduğunu bilmiyor muyuz?

[e] Bu bilim dallarında eğitilmiş kimseleri herhalde diyalektikçi saymıyorsunuz, öyle değil mi?”

“Ne gezer, Zeus adına; bizzat tanıştığım birkaçı hariç!”

“Peki daha soru ile cevaba bile karşılık vermeyenler, bizim düşüncemize göre bilmeleri gereken şeyler hakkında malumat sahibi olabilirler mi?”[282]

“Hayır, olamazlar!”

[532a] “Diyalektiğin yarattığı şarkının cümlesi bu değil mi Glaukon? Salt düşünce gücüyle kavranabilir olan ile görme gücünün (ulaştığı şeyi) karşılaştırabiliriz; hani, varlıkların kendisine, ardından yıldızlara ve nihayet güneş’in kendisine bakmaya çalışan, demiştik ya! Aynen böyle, diyalektik ile bütün algıların (yanıltıcılığını) aşır sadece düşüncenin gücüyle hakiki teke ulaşmaya çalışan

[b] ve akli ile iyi’yi kavramadan bundan vazgeçmeyen kişi, berikinin (mağaradakinin) görünür olanın hedefine varması gibi, düşünülebilir olanın hedefine ulaşır, öyle değil mi?”

“Çok doğru!”

“Bu yolculuğa diyalektik yolculuk diyorsun, öyle mi?”

“Evet!”

“Zincirlerden kurtulma, gölgelerden yüzünü çevirip resimlere (görüntülere) ve mağaradaki ışık kaynağına bakma; sonra da mağaradan güneş’e yükselme, orada, (gözün kamaşması nedeniyle) geçici olarak, önce varlıklara, bitkilere ve güneş’e bakamama,

[c] buna karşılık sudaki tanrısal imgelere[283] ve hakiki şeylerin gölgelerine bakma; ama elbette (mağaradaki gibi) başka, sadece güneşe benzer bir ateşin ışığıyla ortaya çıkmış imgelerin gölgelerine değil; işte bütün bunlar, yukarıda saydığımız bilimler ile uğraşmanın içinde yer alırlar; hani güçleri ruhumuzun o en iyi bölümünü varlık dünyasına (varolma-hali dünyasına) bakmaya götüren bilimler;[284] ve orada bedeninin en açık seçik, belirgin bölümü, cisimsel olanın ve görünür dünyanın en aydınlık bölümüne yönlendirilir.”

[d] “Tamam katılıyorum buna,” dedi Glaukon, “gerçi katılmak da bana pek kolay gelmiyor söyleyeyim, ama katılmamak da zor görünüyor. Gene de öyle tek bir kez dinleyerek sınırlandırmayalım kendimizi bu konuda ve sıkça buraya geri dönelim. Ancak şimdi bu kadarıyla yetinip sözünü ettiğin diyalektiğin şarkı cümlesine dönelim ve onu, şu üvertürü (girişi) tartıştığımız gibi tartışalım. Söyle öyleyse, diyalektiğin gücü ne türden bir güçtür

[e] hangi bölümlere ayrılır ve ona götüren yollar hangi yollardır; çünkü bunlar, öyle sanıyorum ki, yolculuğun bitişindeki dinginliğin ve gezimizin sonunun bize el salladığı yere götüreceklerdir bizi.”

[533a] “Sevgili Glaukon, beni artık izleyemeyeceksin sanırım. Hani bunu yapma isteksizliği elbette söz konusu değil! Ayrıca artık konumuzun bir yansısını (imgesini) değil de, hakikati, o bana kendini nasıl gösteriyorsa öyle göreceksin. Hani hakikat gerçekten de böyle mi değil mi, bunu kesinlikle iddia etmek bizim meselemiz değil; ama (anlatacağıma) aynen benzediği konusunda hâlâ ısrarlıyım. Tamam mı?”

“Eminim!”

“Ayrıca diyalektiğin gücünün, bunu (hakikati) sadece, az önce konuştuğumuz bilim alanlarında

deneyimli olan bu (varsayımsal) adama (bilimciye) gösterebileceğinden eminim!”

“Bunu da iddia etmek mümkün!”

[b] “Ayrıca kimse şu cümlemize itiraz edemeyecektir: Her bir tek tek durumdaki özün metotlu olarak kavranabilmesine, öteki bütün yollardan farklı bir yol götürür bizi. Öteki bütün sanatlar insanların salt düşünceleri ve dürtüleri (arzuları) ile ilişkilidirler, değişen varlık ve birleştirmeye ilintilidirler; ya da büyümüş, yetişmiş ya da birleşerek (meydana gelmiş olana) ilintili olarak kullanılırlar; geri kalan bilimler, bizim yorumlarımıza göre, varlığın (olma-hali'nin) dünyası ile herhangi bir şekilde teması olan bilimler, yani geometri ve onunla bağlantılı öteki bilimler, gördüğümüz gibi, sadece ‘olmakta olanın’ (değişenin) hayalini görüp dururlar,

[c] uyanırken, kendi önkoşullarını hiç tartışmadan benimsedikleri ve bunların hesabını vermedikleri sürece onu (olma-hali'ni) göremezler. Çünkü başlangıcında bilgisizliğin bulunduğu, orta ile sonun bilgisizlikle birbirine bağlandığı yerde, böyle kendi içinde uyumlu bir bilgisizlikten bir bilim nasıl türeyebilir ki?”[285]

“Hiçbir zaman türeyemez!”

14. “Sadece diyalektik,” diye sözlerimi sürdürdüm, “önkoşulları aşar ve onu iyice emin ve güvenilir bir şekilde temellendirmek için, ilk-başlangıca dönebilir

[d] diyalektik, gerçekte barbarca bir çamurun ve pisliğin içine gömülmüş olan ruhun gözünü sakince ortaya çıkartıp onu yokuş yukarı tırmandırmaya başlar; bu arada daha önce sözünü ettiğimiz bilimler ona yardım edip onunla birlikte çalışırlar. Bu arada, alışkanlık sonucu sıkça ‘bilimler’ dediğimiz şeye, düşünceden daha aydınlık, (sahici) bilimden daha karanlık (anlamına gelen) bir ad bulmalı. Biz bu (zor ad konacak şeye) daha önce akıl yürütme, kafa yorma vb. demiştik. Ancak bizim gibi, çok önemli şeyler üzerinde konuşan erkeklerin, bu (adlandırma) konusunda uzun uzadıya didişmelerine gerek bulunmamaktadır.”

[e] “Elbette!”

“Öyleyse daha önce yaptığımız tanımları kullanalım: Birinci bölüme (bilimsel) bilgi, ikincisine üzerinde düşünme, (kafa yorma), üçüncüsüne inanma, dördüncüsüne umma diyelim.

[534a] Bunlardan son ikisi inanma ve umma birlikte sanma’ydı; ilk ikisi ise düşünme. Sanılar oluş’la gelişme ile ilintilidirler, düşünce ise olma-hali'nin salt (varlığın) kendisiyle; dolayısıyla varlığın (olma-hali'nin) oluş ile ilişkisi neyse, düşünce ile sanı ilişkisi de odur ve düşünce ile sanı ilişkisi neyse, bilgi ile inanma ilişkisi odur ve üzerinde düşünme ile umma ilişkisi de. Daha başka incelemelere dalmak zorunda kalmamak için, sevgili Glaukon, sanı ile düşünceye karşılık gelen nesnelere birbirleriyle ilişkisini (oranını) ve bunları birbirinden ayırma işlemini bir yana bırakmak istiyoruz şimdi.”[286]

[b] “Seni izleyebildiğim kadarıyla sana katılıyorum.”

“Ve, her bir şeyin özü hakkında kavramsal açık seçikliğe ulaşmış kimseye diyalektikçi diyorsun; bu özelliğe sahip olmayana diyalektikçi demezsin, çünkü ne kendisine karşı ne de bir başkasına kavramsal konuda hesap veremez o.”

“Tabii ki diyemem!”

“Ve aynı şey ‘iyi’ için de geçerlidir. İyi İdea’sını (kavramını) bütün ötekilerden yalıtıp kavramsal olarak sınırını çekemeyen

[c] ve bir muharebede olduğu gibi bütün sınavlardan geçmemiş, görünüşü değil de varlığı (olma-halini) göz önüne almaya hazır olmayan kimse, kısacası bütün bu sınavlardan şaşmaz bir bilgi gücüyle yüzünün akıyla çıkmamış kimse için, iyi İdea’sını ya da başka herhangi iyi bir şey bildiğini iddia edemezsin; tersine, onun tam o anda ulaştığı herhangi bir görünüşü, bilgi’siyle (düşünme yoluyla) değil de sanı’sına göre kavradığını ve şu anda, burada uyanmaksızın, rüyalar içinde kaybolup gitmiş hayat uykusunu aşağıda, Hades’te tamamlayıp uykuda yok olup gideceğini ileri süreceksin!”

[d] “Zeus adına, aynen senin gibi düşünüyorum!”

“Ancak şimdi sadece düşüncende eğittiğin ve ders verdiğin çocuklarını gerçekten de yetiştirip büyütürken onların, devletin efendileri olarak önemli konular hakkında kararlar veren yetiştiricilere benzemesini istemezsin değil mi?”

“Hayır istemem!”

“Öyleyse onları yasal belirlemeler sayesinde, bilimsel tarzda soru ve cevaplara karşılık verebilecek şekilde yetiştirmek istersin!”

[e] “Bu yasaları seninle birlikte belirleyeceğim!”

“Öyleyse diyalektik senin kanaatine göre, öyle haksızlık etmeden (diyalektikten) daha yükseğe koyamayacağımız bütün öteki bilimlerin sütun başlığına benzer; bu bilimlerin tepesinde, onların sonu ve tamamlanmasıdır.”

[535a] “Kesinlikle öyle!”

15. “Öyleyse şimdi sana bu bilimleri kime ve hangi tarzda öğretmemiz gerektiğine karar vermek kalıyor,” dedim.

“Öyle görünüyor,” diye cevap verdi Glau-kon.

“Hâlâ o ilk ayıklamamızı hatırlıyorsundur, değil mi, yöneticilik görevine kimi seçtiğimizi?”

“Nasıl hatırlamam!”

“Genelde, kabul et ki, oraya değindiğimiz yaradılıştaki kimselerin seçilmesi gerekiyor, çünkü en güvenilir, en cesur ve mümkünse en güzellerin seçilmesi şartı. Ayrıca sadece en soylu ve en ciddi karakterleri seçmekle yetinmeyip

[b] yaradılıştan getirdikleri doğal verileri bizim eğitim ve yetiştirmemize elverişli olanları göz önüne almamız şarttır.”

“Peki onlarda hangi özellikleri arıyorsun?”

“Bilimler konusunda keskin bir yargı gücü ve öğrenme konusunda hiç zorluk çekmemeyi; çünkü ruhlar zor bilimlere öğrenirken gimnazyumlarda olduğundan daha fazla yorgun düşerler; o çaba sadece ruhla ilintilidir, beden bu çabanın bir kısmını yüklenmesi söz konusu değildir.”

“Haklısın!”

[c] “Ayrıca iyi bir bellek, karakter sağlamlığı ve yılmaz bir çalışma isteği de göz önüne alınmalıdır; yoksa kişi, bedensel zahmetlerin ardından bir de bu kadar çok dersi ve eğitimi nasıl yüklenmeye razı olsun ki?”

“Kuşkusuz, bütün bu konularda en iyi yetişmiş kişi olmalı o.”

“Günümüzdeki felsefenin başarısızlığının ve hor görülmesinin nedeni, daha önce de değindiğimiz gibi, kişinin kendini ona gerektiği şekilde adamamasıdır; çünkü felsefeye ne idüğü belirsiz kimseler, piçler değil soylular yönelmelidir.”

“Nasıl yani?”

[d] “Bir kere (felsefeyle ilgilenen genç müridler) maymun iştahlı olmamalı, çalışmaktan yarım zevk alıp ürkerek davranmamalı; bu durum onları tek ayak üzerinde topal bırakır; kişi jimnastiği ya da avı ve bedensel çabaları, zorlanmaları seviyor, ama öğrenmekten, araştırıp incelemekten ve dinlemekten pek hoşlanmıyor ve bu yöndeki her çabadan nefret ediyorsa, böyle bir durum ortaya çıkar. Ayrıca çalışma hazzı içinde, bu hazzı tam karşıt yöne çeviren de topaldır.”

“Çok doğru!”

“Hakikat konusunda da,

[e] bir ruh (karakter) kasıtlı yanlışta nefret ediyorsa ve bunu başkalarında şiddetle yeriyor, kendisi de bundan uzak duruyorsa, kasıtsız yanlışta ise hoş karşılayıp ona katlanıyorsa ve beklenmedik bir şekilde bilgisizlikle karşılaştığında buna öfkelenmiyorsa ve bir domuz gibi keyifle pisliğin içinde yuvarlanıyorsa, böyle bir ruhu piç diye tanımlayacağız.”[287]

[536a] “Çok doğru!”

“Ölçülülük, cesaret, eli açıklık ve becerikliliğin, gayret ve erdemin her türünde piç ile soylu kanı

birbirinden ayırt etmeye dikkat etmek zorundayız, çünkü ister tek bir kişi olsun isterse de bir devlet, bu konuya dikkat edilmeyecek olursa, topalları ve piçleri hiç farkına varılmaksızın kâh dostlara kâh akla gelecek en iyi ilk göreve atanmış memurlara çevirir.”

“Kesinlikle öyle olur!”

“Düzgün uzuvlu ve düzgün (dürüst) kafalı erkekleri

[b] bu ölçüde bir eğitim ve çalışmaya yöneltmek ve yetiştirmek istiyorsak adalet bizi yermeyecektir, böylece hem devleti hem de düzeni (anayasayı) korumuş oluruz, aksi halde bunun tam tersini elde ederiz ve felsefeye daha çok alay edilmesine yol açarız.”

“Utanç verici olur bu!”

“Kesinlikle. Ama daha gülünç bir şeyle karşılaştım gibi geliyor bana!”

“Neyle?”

[c] “Sadece şaka olsun diye konuştuğumuzu unutup, sözlerimi kullanırken fazlasıyla ileriye gittim.[288] Çünkü konuşurken aklım felsefeye takıldı ve ona haksız yere hakaret edildiğini görünce kızdım ve kabahatli olanlar hakkında besbelli ki bu öfkemde biraz ileri giderek ağır bir iki söz ettim.”

“Dinleyici olarak benim açımdan söz konusu değil bu, ama!”

“İyi de konuşmacı olarak benim için geçerli! Neyse unutalım bunu: O ilk (devlet adamı) seçimlerimizde[289] yaşlıları bir kenara bırakmıştık,

[d] ancak şimdi artık yapamayız bunu; yaşlı insanların da çok şey öğrenebileceğini ileri süren Solon’a[290] inanamayız; koşmayı bile öğrenebilir belki, ama bütün büyük ve çok gayret isteyen şeyler gençlerin işidir!”

“Zorunlu olarak!”

16. “Matematik ve geometriyle birlikte diyalektiğin bütün o ilk okulunu gençken onların önüne koymalı, ama yöntemi bir zorlamayla yozlaştırmadan yapmalı bunu!”

“Niçin?”

[e] “Çünkü özgür kişi, hiçbir dersi (branşı) zorlamayla öğrenmemeli! Çünkü bedeni zorlayan çabalar, bedeni daha kötü hale getirmez, oysa zorla dayatılmış bir bilgi ruhta yapışıp kalmaz.”

“Doğru!”

“Bu nedenle sevgili dostum, delikanlılara bilim öğretirken onlara zor uygulamayıp

[537a] oyun halinde yap bunu ki, her birinin karakterini tanıyabilesin.”

“Mantıklı bu!”

“Hatırlarsın, oğlan çocuklarını atlara bindirip seyirci olarak savaşa götürmek ve tehlikeli değilse, muharebe alanına iyice yaklaştırmak ve köpekler gibi kanın tadına baktırmak gerektiğini söylemiştik.”

“Biliyorum!”

“Bütün bu çabaların, gayretlerin, tehlike ve derslerin içinden geçip en yetenekli olduğunu ispat eden kimselerle bir özel grup oluşturmak şart.”

[b] “Hangi yaşta yapılıyor bu?”

“Mecbur tutuldukları beden eğitimini geride bıraktıktan sonra; çünkü bu iki üç yıl boyunca başka bir şey yapmak imkânsızdır; bitkinlik ve uyku, bilimin düşmanlarıdır. Öte yandan, kişinin beden eğitiminde kendini göstermesi, kendi kendini sınaması demektir ve hiç de kötü bir şey değildir.”

“Muhakkak!”

“Bu dönemin ardından yirmi yaşındakiler arasından seçilenlere büyük onurlar verilecek ve oğlanlar okuldayken düzensiz bir biçimde onların önlerine konmuş olan bilimler,

[c] bundan böyle bilimlerin birbirleri ile oluşturdukları yakınlık (akrabalık) sistemi içinde ve olmakta-olan’ın (dünyadaki değişip duran varolmanın) özü ile ilintilenerek öğretilenektir.”

“İşte ancak böyle bir öğrenme, öğrencilerin kalıcı malı olup çıkacaktır.”

“Bu aynı zamanda diyalektik yetenek konusundaki en güç sınamadır: (Bilimler arasındaki) bağlamlıkları kavrayanlar, diyalektikçidir, ötekiler değil!”

“Sana katılıyorum!”

“Demek ki şuna dikkat etmelisin: Onların arasından bu taleplere en çok uyan,

[d] öğretimde, savaşta ve öteki görevler bağlamında sabırlı, dayanıklı olan kişiler otuz yaşını geride bırakınca o seçkinler sürüsünün içinden yeniden ayıklanıp öne çıkartılacak, daha büyük nişanlarla taltif edilmek üzere önerilecekler ve bu arada diyalektik sayesinde, kimin gözlerinin ve öteki duyu organlarının yardımı olmaksızın, hakikatin aracılığıyla varlığa (olma-hali’ne) yaklaşabildiğine bakılacaktır. Ve işte bu noktada özellikle çok dikkatli olmak gerekir dostum.”

“Niçin?”

[e] “Şu anda yapıldığı şekliyle diyalektiğin ne büyük felaketlere yol açtığını görmüyor musun?”

“Hangi felaketlere?”

“Tamamen yasaya aykırılıklarla dolup taşıyorlar!”

“Yani!”

“Durumlarına hayret etmiyor, onları anlamıyor musun yoksa?”

“Ne demek bu?”

“Aynen, gerçek kendisinden saklanmış evlatlık bir çocuğun, geniş ve büyük bir ailede

[538a] bir sürü dalkavuğun arasında büyümesinde olduğu gibi; adam bu sözde anne babanın asıl çocuğu olmadığını fark ettiğinde, ama asıl anne babasını da arayıp bulamadığında, kendisine dalkavukluk etmiş olanlara ve sözde anne babasına nasıl bir tavır takınabileceğini tasarlayabiliyor musun? Evlatlık olduğunu öğrenmeden önceki ve sonraki tavır ve tutumunu bir düşünelim? İstersen benim düşüncelerime kulak ver?”

“Vereyim!”

17.

[b] “Şöyle olacağını sanıyorum,” dedim, “başta anne babasını ve öteki sözde akrabalarını dalkavuklardan daha çok sayıp sevecektir, onların ihtiyaçlarını ötekilerinkine göre daha az gözardı edecek, onlara karşı daha az asi davranıp konuşacaktır, önemli konularda dalkavuklardan daha çok onlara itaat edecektir; elbette gerçeği bilmediği sürece!”

“Elbette!” diye cevap verdi Glaukon.

“Gerçeği öğrendikten sonra onlara saygı ve sevgi göstermekten, onlar için gayretli olmaktan vazgeçecek, buna karşılık dikkatini dalkavuklara çevirecek, onların peşinden, öncesine göre çok daha istekli gidecek ve bundan böyle kesinlikle onlar gibi yaşayıp onlarla düşüp kalkacaktır

[c] ve yaradılışı gereği özellikle fazla dürüst, haksever biri değilse babasını ve sözde akrabalarını umursamayacaktır.”

“Bütün bunlar olabilir de, şu genç diyalektikçilere neresi uyuyor bunun?”

“Şurası; çocukluktan itibaren, ebeveynlerimizin bizi yetiştirirken öğrettikleri adil ve güzel olan hakkındaki belli başlı görüşler içinde büyütüldük; onlara karşı saygılı ve itaatkâr olmayı öğrendik.”

“Öyle!”

[d] “Ancak (bu öğretilenlerin dışında) bize sevinç veren, ruhumuzu okşayan ve onu cezbeden başka (bunlara karşı) alışkanlıklar da bulunuyor; ancak bunlar tutarlı kimselerin davranışlarını bozan alışkanlıklar değil; berikiler daha çok babalarının öğütlerine kulak veriyorlar.”

“Doğru!”

“Peki şimdi böyle bir insana (evlatlığa) ‘güzel nedir?’ sorusu sorulsa o da yasa koyucudan duyduğunu cevap olarak verse, ama sonra diyalektikçi onun söylediklerini çürütse ve bir sürü karşı neden ortaya atıp onun ‘güzel’ dediğinin güzel olduğu kadar çirkin de olduğu

[e] ve aynı şeyin adil olan, iyi olan ve o zamana kadar çok değer verdiği başka her şey için de geçerli olduğu kanaatini ona benimsetse, ne dersin, bu adamın bütün bu

değerlere karşı saygı ve itaati ne duruma gelecektir?”

“Mecburen itaatkârlığı ve saygısı artık eskisi gibi olmayacaktır!”

“Peki, artık bu değerleri önceki kadar sayılası, kendi varlığına uygun bulmamakla birlikte, doğrunun ne olduğunu da bulamazsa, dalkavuşunkinden başka bir hayatı kendine örnek alabilir mi; üstelik haklı olarak?”

[539a] “Alamaz!”

“Böylelikle, dürüst, namuslu bir adam, asi, yasa tanımaz biri olup çıkacaktır!”

“İster istemez!”

“İşte diyalektiğin genç müritlerinin de durumu böyle olabilir ve sanırım, bağışlayıcı bir anlayışı hak ediyor onlar!”

“Ve de merhameti!”

“İşte otuz yaşındakilere acımak zorunda kalmamak için, bütün dikkatinle onları diyalektiğe yönelteceksin!”

“Öyle!”

[b] “Bu konudaki çok önemli önlemlerden biri, onları fazlasıyla gençken diyalektiğin tadıyla tanıştırmamaktır. Genç delikanlıların diyalektiğin tadını alınca onu bir oyuncak gibi, her söyleneni çürütmek için kullandıklarını; çürütücüleri taklit ettiklerini ve başkalarına da böyle davrandıklarını bilirsin; çevrelerindeki herkesi tartışmalarıyla fırıldak gibi döndürmekten yavru köpekler gibi sevinç duyarlar.”

“Hem de nasıl sevinirler!”

“Çok sayıda insanın düşüncelerini çürütüp kendileri de sıkça çürütülünce,

[c] daha önce inandıkları şeyler konusundaki inançlarını hızla kaybederler. Buradan da, öteki insanların itibar ettikleri, gerek kendileri gerekse de felsefe hakkındaki o kötü ün buradan kaynaklanır işte.”

“Çok doğru!”

“Yaşı ilerlemiş biri böyle çılgınlıkları paylaşmaktan kaçınacak, zevk ve eğlence olsun diye alay edip karşı çıkmaya çalışanları değil de diyalektiğin yardımıyla hakikati (doğruyu) arayan insanları taklit edecektir; kişiliğinin söz konusu olduğu yerde, ölçülü davranıp öğreniminin adını kötüye çıkartmak yerine, saygınlaştıracaktır.”

[d] “Doğru!”

“Bundan önceki önlemlerimiz de (diyalektiğe) saygıyı öngörmekteydi; sadece ve sadece, doğru dürüst, kendi içinde sağlam yaradılıştaki kimseleri diyalektiğe yaklaştırmak gerekir, demiştik, yoksa şimdi olduğu gibi, önüne gelen herkes, uygun mu değil mi bakılmaksızın, ona el atsın demedik!”

“Çok doğru!”

18. “Peki, diyalektiğin öğrenilmesi için,” diye sordum, “zahmetli, kesintisiz ve hiçbir şeyle, üzerindeki dikkatleri dağıtmadan yapılan bir çalışma için, jimnastiğin tam karşıtı bir model için, oradakinin iki katı yıl yeter mi?”

[e] “Altı mı yoksa dört yıl mı demek istiyorsun?”

“Beş diyelim.”[291]

“Ardından tekrar o mağaraya dönüp, orada gençlere uygun olduğu ölçüde, savaşta ve öteki memuriyetlerde (devlet yönetiminde) görev almalıdırlar ki deneyim bakımından ötekilerden geri düşmesinler. Ama işte bunu yapmadan önce de çok yönlü cazibelere, baştan çıkartma girişimlerine rağmen, tutarlılıklarını (sadakatlerini) koruyup koruyamadıklarının, iki arada bir derede kalıp kalmadıklarının sınanması gerekir.”

[540a] “Kaç yıl ayırıyorsun bu sürece?”

“On beş yıl. Elli yaşlarına bastıklarında, dayanabilmiş ve kendilerini ispatlamış erkekler, her zaman ve her yerde, gerek eylem gerekse bilim yönünden hedefe yöneltilmeli ve ruhlarının ışığına ve bütün aydınlıkların en ilk kaynağına bakmak için doğrulmaya (başlarını kaldırmaya) zorlanmalıdırlar! Hakiki,

asıl iyi'yi gördükten sonra, bu iyi'yi gözlerinin önünde yol gösterici bir idol olarak tutmalı, devletin, yurttaşlarının ve kendilerinin bundan böyleki hayatlarını düzen içinde sürdürmelidirler.

[b] Hepsini sırayla yapmalıdırlar; gerçi hayatlarının büyük bölümünü felsefeye ayıracaklardır, ancak sırası geldiğinde politikayla da ellerinden geldiğince uğraşacak ve devlet adına, devleti (destek olmak için) yöneteceklerdir; güzel olduğu için değil, zorunlu olduğu için (yapacaklardır bunu); ve durmadan başkalarını da aynı becerileri elde etmeleri için yetiştirecek, bunları devletin bekçileri olarak arkalarında bırakacak, sonra da bahtiyarların (manevi saadete kavuşmuş olanların) adasına doğru, orada kalmak için yola çıkacaklardır. Devlet onlara, Pythia kabul ederse, tanrılara sunduğu gibi anıtlar dikip kurbanlar sunacaktır,

[c] etmezse, kutsal ve tanrısal insanlara yaptığını yapacaktır.”

“Harika bir şekilde, sevgili Sokrates, yöneticileri, bir heykeltıraşın heykelini yontup biçimlendirmesi gibi, işleyip sundun!”

“Ama kadın yöneticileri de, sevgili Glaukon! Çünkü inan bana, erkekler hakkında, aynen kadınlar için de geçerli olmayacak hiçbir şey söylemiş değilim! Yeter ki doğuştan yetenekleri buna elverişli olsun!”

“Doğru, her konuya, daha önce de belirttiğimiz gibi, erkekler ile eşit ölçüde katılmışlarsa!”

[d] “Neyse devam edelim! Devlet ve düzenden (anayasadan) söz ederken sadece arzularımızı dile getirmemiş olduğumuzu kabul ediyor musunuz? Kuşkusuz bütün bunlar çok zor, ama gerçekleştirilmeleri de imkânsız değil! Ama bunu söylediğimizden farklı yapmamaları gerekir: Gerçek filozoflar devletin efendileri olduklarında –ister kişi olsun isterse de birkaçı birarada– bugünkü unvanları, şanı, şerefi özgür bir insan için onur kırıcı ve değersiz oldukları için önemsemezlerse, bunun yerine

doğruyu ve bundan akıp gelen bütün onurları her şeyden daha değerli sayar

[e] ve en büyük ve en vazgeçilmez şey olarak

adaleti benimser, ona hizmet eder, onu genişletir, yaygınlaştırır böylece devletlerini yönetirlerse (mümkün olur söylediklerimiz).”

“Peki nasıl olacak bu?”

“Devlet on yaşından büyük olan bütün yurttaşları[292] kentin dışına kırsal kesime yollayacak, [541a] ama çocuklarını kendi yanlarına alıp anne babalarının bağlı olduğu şimdiki töre ve âdetlerin tamamen dışında, daha önce söylediğimiz o kendi töre, ahlak anlayışı ve geleneklerine, âdetlerine göre eğitip yetiştireceklerdir; böylelikle devlet ve düzen bizim tanımladığımız şekliyle, olabilecek en hızlı ve kolay yoldan doğacak, kendileri mutlu olacak ve arasında yaşadıkları halka, mümkün en büyük yararı sağlayacaklardır.”

“Muhakkak! Hani gerçekleşmesi durumunda, sevgili Sokrates, gelişmeyi çok iyi tasvir ettin!”

[b] “Öyleyse, devlet ve buna denk gelen insan hakkındaki incelemelerimiz yeterli demektir, öyle değil mi? Çünkü, bu insan da, ona yönelttiğimiz taleplerle, açık seçik karşımızda duruyor artık.”

“Tamamen öyle! Senin sorun, sanırım halledilmiş oldu!”

SEKİZİNCİ KİTAP

1. [543a] “İyi öyleyse, bu konuda anlaştık sevgili Glaukon: Kusursuz yönetilen bir devlette, çocuklarla birlikte bütün eğitimin yanı sıra savaş ve barış dönemindeki bütün faaliyetlerde de kadın-erkek ortaklığı söz konusudur. Ancak onların kralı ise, gerek felsefe gerekse savaş alanında kendini ispat etmiş erkeklerdir.”

“Bu konuda hemfikiriz,” dedi Glaukon.

[b] “Şu konuda da: Yöneticiler görevlerini (memuriyetlerini) üstlendiklerinde, savaşçıları, betimlediğimiz gibi, tek bir kişinin mülkü olmayan, herkese ait o evlerde oturtacaklardır. Konutlar dışında, hatırlarsan, onların para kazanma yolları hakkında da fikir birliğine varmıştık.”[293]

“Hâlâ eksiksiz hatırlıyorum: Bunların hiçbiri, demiştik, öteki insanlar gibi özel mülke, eşyaya sahip olmayacaklar, sadece savaşçılar ve bekçiler bunları

[c] koruma ve nöbet hizmetleri karşılığında başkalarından, öteki yurttaşlardan birer yıllığına alacaklar, böylece sadece kendilerini ve devleti düşünebileceklerdir.”

“Peki, bunu da hallettiğimize göre, şimdi hangi noktada incelememizden ayrılmıştık, bunu bulalım ki, yolumuza dönüp devam edebilelim!”

“Zor değil bu, aşağı yukarı şimdi olduğu gibi, açıklamalarının sonunda apaçık bir şekilde, anlattığımızı benzer bir devleti

[d] ve gene bu devlete benzeyen bir insanı ‘iyi’ diye tanımlayacağını söylemiştin. Bunu söylerken muhakkak ki, (bundan) daha iyi bir devleti ve insanı betimleyebilecek durumdaydın. Bu devlet doğru devlet olduğuna göre, bütün öteki devlet biçimleri kusurlu diye nitelenmelidir dedin.

[544a] Geri kalan devlet düzenlerinden, sözlerini hatırlıyorum, bu düzenleri ve onlara karşılık gelen insanları tanıyabilmek için incelemeye değer dört devlet biçimi olduğunu söyledin. Bu biçimlerin hepsine şöyle kuşbakışı bir göz attıktan ve içindeki en iyi ve en kötü insanlar hakkında bir karara vardıldıktan sonra, en iyi insanın aynı zamanda en mutlu, en kötünün de en mutsuz insan olup olmadığını düşünebiliriz, dedin. Ama sana bu dört düzenin hangileri olduğunu sorduğumda

[b] Polemarkhos ve Adeimantos araya girdiler; sen de onların itirazlarını ele aldın ve bu noktaya geldik.”

“Doğru hatırlıyorsun!” dedim.

“Şimdi bir kez daha, bir güreşçi gibi bıraktığın yerden eski konuma geç ve o zaman yapmayı denediğin gibi, benim yeni soruma cevap vermeye çalış.”

“Yapabilirsem!”

“Kendim de hangi dört düzeni (devlet biçimini) kastettiğini merak ediyorum!”

[c] “Şimdi bunu kolayca duyabilirsin! Benim sözünü ettiğim ve çok bilinen düzenler bunlar; çoğu kimsece övülen Girit düzeni ve Lakedaimonik (Sparta) düzen; ikincisi ve birincisinden sonra en tanınmış olan Oligarşi düzeni; birçok dezavantajı içinde taşıyan bir düzen bu. Ondandır türediği halde onun tam karşısında yer alan Demokrasi ve bütün bunların arasında alabildiğine öne çıkan, devletin dördüncü ve en ağır hastalığı olan soylu Tiranlık.

[d] Yoksa, biçimleri belli bir adı hak edecek kadar belirgin başka devlet düzenleri tanıyor musun? Veraset yoluyla geçen zorbalık yönetimleri ve alınır satılır krallık unvanları barbarlarda olduğu kadar Yunanlılarda da rastlanabilen ara biçimlerdir.”

“Gene de çok sayıda ve tuhaf devlet düzenlerinden söz edilir hep!”

2. “Ne kadar devlet düzeni varsa o kadar insan karakterinin bulunması gerektiğini biliyorsun herhalde? Yoksa bir düzen biçiminin, terazinin kefesindeki ağırlık gibi her şeyi peşinden aşağıya

çeken, devletin içindeki karakterlerden değil de (masallardaki gibi) bir meşe ağacından ya da kayadan [e] türediğini mi sanıyorsun?”

“Hayır, sadece dediğin yerden kaynaklanır düzen!” diye cevap verdi Glaukon.

“Öyleyse, beş düzen biçimi varsa, beş ruh hali (temel karakter biçimi) var demektir.”

“Kesinlikle!”

“Aristokraziye karşılık gelen insan karakterini daha önce konuşmuş ve onu haklı olarak iyi ve adil olarak tanımlamıştık!”

[545a] “Öyle yapmıştık!”

“Şimdi bundan daha alttaki insan biçimlerine yönelmemiz gerekiyor: Zafer seven hırslı karakter, lakonik (Sparta) düzenine karşılık gelir; sonra oligarşik ardından demokrat ve tiran karakterler geliyor. İncelememizde en haksız (adillikten uzak) olanı tespit edebilirsek, onu en adil olanın karşısına yerleştirip incelememizi hedefine yöneltebilir ve adalet ile haksızlığın en salt biçimleriyle, birbiri karşısında nasıl bir ilişki oluşturduklarını, bunların temsilcilerinin mutluluğunun, mutsuzluğunun ne durumda olduğunu tespit edebilir; sonuçta ya Thrasymakhos’a bağlı kalıp haksızlığın (adaletsizliğin) peşine takılırız

[b] ya da şimdiki incelemelerimizin sonucuna göre adaletin peşinden gideriz, öyle değil mi?”

“Bu yöntemi izleyelim!”

“Başladığımız şekilde, karakterleri önce devlet düzenleriyle karşılaştırıp ardından tek tek kişilerdeki durumlarını araştırmamız gerekmiyor mu; çünkü o zaman durum hem daha açık seçik belli olur hem de onurlu devlet düzenini öncelikle konuşmuş oluruz. Hani daha başka, ününe layık bir isim aklıma gelmediği için, bu düzene Timarşi ya da Timokrazi[294] adını vermek istiyorum. Bu düzenin ardından ona benzeyen (karşılık gelen) insanları konuşacağız,

[c] ardından Oligarşi’yi ve oligarşik insanı; bunun ardından Demokrasi’yi gözden geçirdikten sonra, demokratik insanı inceleyeceğiz; dördüncü olarak Tiranlığın incelenmesine geçeceğiz, ardından da tiran insanın; böylece yargımız hakkında güvenilir bir sonuca ulaşmayı umuyoruz!”

“İnceleme ve yargılarımız böylece kesinlikle akla uygun ve güvenilir olacaktır!”

3. “Öyleyse şimdi bir Aristokrazi’nin bir Timokrazi’ye nasıl dönüştüğünü göstermeye çalışalım. Ya da zaten durum şu mu:

[d] Her düzen değişikliği devlet memuriyetlerini üstlenmiş yurttaşlar arasında bir ikiliğin patlak verdiği andan itibaren (bu yurttaşlarda ortaya çıkan bölünmeyle) başlar; yönetenler birlik olduğu sürece, hani sayıları az bile olsa, bir dönüşüm mümkün değildir.”

“Öyledir!”

“Peki sevgili Glaukon, bir devlet nasıl (denge durumundan çıkıp) hareket etmeye (sarsılmaya) başlar, yöneticilerimiz ve yardımcılarımız kendi aralarında nasıl birbirlerine düşerler? Yoksa Homeros gibi Musa’ları çağırıp ilk kavganın ne zaman başladığını bize söylemesini mi isteyelim?”

[e] Tragedyanın o yüksek tonuyla, ciddi şeyleri kastettikleri halde, bizimle, aynen çocuklarla olduğu gibi, alay edip eğleniyorlarmış gibi eğlenmelerine fırsat mı verelim?”

“Nasıl yani?”

[546a] “Aşağı yukarı şöyle! Bir devlet böyle bir düzenle (anayasayla) dengesini çok zor kaybedip harekete geçecektir. Gelgelelim bütün varolmaların (değişmelerin) kaçınılmaz sonu çöküp gitmek olduğuna göre, bu düzen de ebediyen baki olmayıp (bir gün) yok olup gidecektir. Bu çözülme ise şöyle gerçekleşir: Sadece dünyadaki bitkilerin içinde değil, yeryüzündeki varlıklar kadar beden ve ruhun içinde de kıtlık dönemleri bulunur; bu dönemlerin her biri için daireyi oluşturan çemberler kapalıdır; kısa çevreli daireler kısa ömürlere, uzun çevreliler ise uzun ömürlere karşılık gelir.[295]

Onları bilge olarak yetiştirmiş olsanız da, sizin kuşağın bereketli ve bereketsiz dönemlerini devletin önderleri

[b] anlama yetisi (akıl) ve duygu aracılığıyla doğru tespit edemeyeceklerdir. Doğru an, önlerinden hızla geçip gider ve onlar yanlış zamanda çocuk yaparlar. Tanrısal çoğalmayı belirleyen bir döngü hareketi ve süresi vardır ve bu süreyi veren sayı tanrıya ayrılmış, kusursuz bir sayıdır. Ölümlü (insan) içinse (bu doğru üreme zamanını belirleyen sayı) şöyle belirlenir:[296]

İlk sayıdan kökler ve üs kuvvetler alınır; üç boyutta ve dört sınır içinde kalarak yapılı bu; eşitlik ve eşitsizlik, çoğalma ve azalma yaratır bu (sayı) ve her şeyi birbiriyle uyum içine sokup orantılı hale getirir. Bu sayının temel bağıntısı 3'ün 4'e oranının

[c] 5 ile çoğaltılmasıdır (çarpılmasıdır); 3 ile çoğaltıldığında da (çarpıldığında da) iki uyum armağan eder bize; bunlardan biri aynı sayının kendisiyle sayı kadar çoğaltılıp alınması ve 100 ile de sıkça çoğaltılmasıdır; öteki uyum ise, bir yandan kare bir yandan da dikdörtgen biçimine (karşılık gelir); bir yandan 5'in rasyonel diyagonal olan (7'nin) 100 kere karesi; ama bu sayı (7), 1 eksiltiştir; irrasyonel olan diyagonal (50) ise 2 eksiltiştir; başka bir yönden bakıldığında 3'ün 100 karesi(dır). Demek ki geometrik kavranmış haliyle bu, iyi ve kötü doğumların efendisi olan sayıdır.

[d] Bekçileriniz ona dikkat etmeyecek olurlarsa, erkekler ters zamanda eşlerini döllerler, o zaman çocuklar soylu ve bahtiyar olmayacaklardır. Kuşkusuz yöneticiler bunların arasından memuriyetler için en iyilerini seçip alacaklardır, gene de bir işe yaramaz bunlar ve bir gün babalarının gücünü (iktidarını) devralacak olurlarsa, bizleri, o bekçilik görevinde utandıracaklardır; zihnin bakımına gereğinden çok az önem verecek, ardından bedeni de savsaklayacaklardır; gençler Musa'lara (sanatlara) yabancılaştırılacaklardır sizleri orada. Ve bunlar efendi konumuna yükseldiklerinde, sizlerin de soyu olan Hesiodos'un soyuna dikkat etmekten kaçınan

doğru bekçiler olmaktan [e] artık çıkmış olacaklardır. Bunlar arasında devlet yöneticiliğine geçen insanlar da ne Hesiodos'un soylarını ne de sizin

[547a] altın, gümüş, tunç ve demir soylu insanlarınızı birbirinden ayırabilecek meziyetlere sahip olabilirler. Bu noktada da demir gümüşe, tunç altına karışacak, uyumsuzluk, eşitsizlik ve düzensizlik hortlayacaktır. Bunların olduğu yerde, savaşın ve kinin olması kaçınılmazdır. Bu bakımdan böyle bir kuşağın yetişmesinin devlet içindeki bölünmelerin asıl kaynağı olduğunu söyleyebiliriz.”

[b] “Peki onların bu sözlerini doğru kabul edecek miyiz?”

“Elbette edeceğiz. Musa'ların ağzından hiç yanlış söz çıkar mı?”

“Peki bunun ardından ne derler?”

“Bir kere toplumda böyle bir bölünme ortaya çıkınca, demir ve tunç soylular, toprak, ev, altın ve gümüş sahibi olma sevdasına kapılırlar; altın ve gümüş soylular da zaten yaradılışlarında zenginlik barındırdıklarından, erdeme yönelerek eski devlet düzenini yeniden tesis etmek isterler. Bunlar arasında kıyasıya bir savaş çıkar tabii. Ama sonunda bir anlaşmaya vararak, eskiden herkesin ortak malı olan toprak ve evleri şahıslara dağıtırlar. Önceden özgür bir insan olarak koruma altına aldıkları,

[c] eskiden dost ve besleyici dedikleri kimseleri köleleştirerek, onları aşağı bir kabile, kendilerinin hizmetçisi haline getirirler. Bir yandan da savaşa tutuşmaya devam ederek kendilerini korumaya çalışırlar.”

“Çok güzel ifade ettin, değişimin kökeninde ne bulunduğunu.”

“Peki böyle bir devlet, Oligarşi ile Aristokrasi arası bir şey olmaz mı?”

“Olur elbette.”

4. “İşte geçiş böyle gerçekleşir. Bu geçiş bir kez sağlandıktan sonra

[d] devlet düzeni nasıl kurulur? Besbelli ki arada durduğu için, kısmen eski düzeni kısmen de Oligarşi'yi taklit edecektir; bunlara ek olarak kendine özgü nitelikleri de ortaya koyacaktır, öyle değil mi?”

“Böyle olacaktır,” diye cevap verdi Glaukon.

“Yöneticilere saygı gösterir ve savaşı kesimini tarımdan, zanaatlardan ve her türlü ticaretten uzak tutarsa, bu kesime ortak yemekler düzenlerse, jimnastik ve savaş alıştırılmaları sağlarsa, bütün bu alanlarda eski düzeni taklit etmiş olur.”

“Evet!”

[e] “Oysa aralarında sade ve katı insanlar bulamayıp, sadece karışık karakterli erkeklerle karşılaştığı için, filozoflara resmi makamları teslim etmekten çekinirse; bunların yerine ödünsüz, kafasının dikine giden ve barıştan çok savaşa uygun alabildiğine sıradan yaradılışlara eğilim gösterirse; [548a] bunlar onun kendine özgü varlığının belirtileri değil midir daha çok?”

“Evet!”

“Oligarşi'deki beyler gibi para konusunda,” diye sözüme devam ettim, “açgözlü olacaktır bu kimseler; gizliden gizliye altın ve gümüşü severler; zaten bunları saklayabilecekleri kendi odacıkları ve hazine daireleri vardır; ayrıca evlerini çepeçevre saran duvarlar; tam anlamıyla kendilerine ait yuvaları vardır, buralarda altını gümüşü har vurup harman savururlar, kadınlarla, başka sevgililerle bol bol para harcayabilirler.”

[b] “Çok doğru!”

“İş kendi paralarına geldi mi tasarrufçu kesilir, çünkü kıymetini bildikleri gibi, alanen kazanılmış da değildir bu para; ama zevkleri için sessizce keyiflerin tadını çıkartıp başkasının parasını pulunu rahatlıkla harcarlar; yasadan, babasından kaçan çocuk gibi kaçarlar; ikna edici konuşmalarla değil de şiddet yoluyla yetiştirilip büyütülmüşlerdir; çünkü akla dayalı konuşma ve felsefeyle bir birlik oluşturan çevrelerindeki gerçek sanatları (kültürü) öğrenmek için çaba göstermemiş ve jimnastiği, zihinsel eğitimden fazla önemsemişlerdir.”

[c] “İyi şeyler ile kötü şeylerin birbirine karıştığı bir devlet düzeni tasvir ediyorsun!”[297]

“Böyle bir düzenin içinde kişiyi tahrik eden cesaret, hâkim duygu olduğu için belirgin bir özellik, zafer kazanma ve şan şeref edinme sevinci (zevki) iyice göze batar bu düzende.”

“Hem de fazlasıyla!”

“Bu düzenin temel biçimini düşüncemizde kavramakla yetinip ayrıntılara dalmazsak bu devlet biçiminin ortaya çıkışı ve özü budur;

[d] (ayrıntıya girmek gereksizdir) çünkü bu taslaktan hareketle adil olan ile olmayanı yeterince teşhis etmek mümkündür; ayrıca hiç birini dışta bırakmadan bütün karakterleri ve devlet biçimlerini görüşmek, sonu gelmez bir çaba olurdu!”

“Çok doğru!”

5. “Peki bu düzene karşılık gelen adam kimdir? Nasıl yetişip ortaya çıkar ve hangi özelliklere sahiptir?”

“Sanırım,” diye lafa karıştı Adeimantos, “zaferden duyduğu sevince bakılacak olursa, bizim Glaukon'a pek de benziyor!”

[e] “Bu yönden belki!” diye cevap verdim. “Ancak öteki özellikler bakımından ona benzemiyor sanırım!”

“Hangileri bakımından?”

“Sanatı, kültürü seviyor ve can kulağıyla dinliyor olsa da, ondan daha çok kafasının dikine giden, kendine güvenen, ama eğitimsiz biri olmalıdır Timokrat,[298] ayrıca da konuşma yeteneğinden yoksundur!

[549a] Böyle bir adam halka karşı, –gerçek eğitilmiş kişilerin yaptığı gibi onları hor görmese de– acımasızdır; özgür yurttaşa karşı nazik, hükümdarlara (yöneticilere) karşı fazlasıyla itaatkâr; iktidar hırsı taşıyan, hırslı biridir; iktidar olma (hükmetme) talebini konuşmadaki ustalığına dayandırmak yerine savaş eylemleriyle ve bu bağlama giren her şeyle destekler; jimnastiğin ve avcılığın dostudur.”

“(Buna karşılık gelen) düzenin karakteri de budur zaten!”

[b] “Henüz genç bir erkekken parayı önemsemez; ama yaşlandıkça daha çok memnuniyet duyar bundan; çünkü özünde, açgözlü karakter ile akrabadır ve gerçek çalışmaya, gayrete hiçbir zaman tam olarak vermez kendini: En iyi bekçi onu yüzüstü bırakmıştır!”

“Hangi bekçi?” diye sordu Adeimantos.

“Gerçek eğitim ile birleşmiş akıl! Çünkü ruhuna yerleşmiş olduğu herkesin gerçek erdemliliğini (çalışkanlığını, becerikliliğini) hayatının sonuna kadar koruyan odur!”

“Yerinde bir söz!”

“İşte Timokratik devlete karşılık gelen timokratik (karakterli) genç budur.”

[c] “Peki, iyi!”

“Onun gelişme yolu aşağı yukarı şöyledir: Çalışkan, becerikli (erdemli), iyi yönetilmeyen bir devlette yaşayan, rahatsız edici olaylar yaşamamak için onur verici ve resmi görevlerden ve bütün bu işlerden kaçınıp kendi halinde yaşayan bir babanın genç oğludur bu.”

“İyi de bu durumda?..”

“Kocasını egemenler arasında bulunmadığı için kendisi de öteki kadınların gerisinde kaldığı endişesini taşıyan annesinin huysuz yakınmalarını duyar;[299][d] ayrıca kadın kocasının parayı öyle fazla umursamadığını, ne kendi davası ne de kamusal davalar için mahkemeye çıkıp gerektiği kadar kavga verip bağırıp çağırmadığını, tersine her şeyi kolayca sineye çektiğini ve her zaman kendini kollayıp kendine dikkat ettiğini, kadını ise ne öyle fazla şan şeref içinde yaşattığını, ama ne de şerefsiz bir duruma düşürdüğünü görür. Bütün bunlara sinirlenir ve kocasının (babanın) gerçek bir erkek olmadığını, fazlasıyla yumuşak olduğunu; kısacası böyle erkekler için kadınlar ne söylerlerse onları söyler.”

[e] “Evet, bunlara benzeyen çok kimse var,” dedi Adeimantos.

“Ayrıca bildiğin gibi, böyle kimselerin hizmetkârları da (hizmet ettikleri insanları) erkek çocuklarına, onlara kalacak olursa sırf iyi niyetlerinden ötürü kimileyin gizlice böyle şeyler söylerler. Ve babasına borcu olan ya da ona herhangi bir şekilde zararı dokunmuş biriyle babasının uğraşmadığını görünce, çocuğu, büyüüp tam bir erkek olduğunda bütün bu kimselerden öç almaya ve babasından daha fazla erkek olmaya çağırırlar.

[550a] Ve çocuk, evin dışında da bu türden daha başka şeyler görüp işitir: Görevini yerine getirene aptal denmektedir ve yaptığı pek önemsenmemektedir; tersini yapan ünlü olur, onur sahibi olur, saygı görür. O, bütün bunları görüp işitince, öte yandan da babasının söylediklerine kulak verirken onun yaşama tarzına, başkalarınınkine göre çok daha yakından tanık olunca, her iki yana doğru çekilir;

[b] babası onun ruhunun akıl bölümünü besleyip güçlendirir, ötekiler ise arzu eden (hırsları içeren) ve atılgan bölümünü; delikanlı yaradılıştan çalışkan, gayretli (erdemli) bir insandır, ama etrafını kötü insanlar sardığından bu her iki etkinin arasında ortaya doğru çekilir ve kendisine hâkim olacak gücü orta’ya,[300] hırslı iradeye teslim eder, böylece burnu büyük, kibirli, hırslı bir erkek olur.”

“Böyle bir adamın oluşum sürecini çok iyi tarif ettin!”

[c] “Böylelikle ikinci devlet düzenini (biçimini) ve buna denk düşen ikinci insan tipini de halletmiş olduk!”

“Evet!”

6. “Peki şimdi, Aiskhylos’un yolunu izleyip[301] öteki devlete karşılık gelen öteki adamdan mı söz edelim yoksa kendi hedefimize dönüp önce devletten mi bahsedelim?”

“Önce devletten söz edelim!” dedi Adeimantos.

“O düzenden sonra gelen düzen (devlet biçimi) Oligarşi’dir.”[302]

“Hangi düzene Oligarşi diyorsun sen?”

“(Kişinin) maddi varlığını (zenginliğini) ölçü alan düzene;

[d] zenginlerin egemen olduğu yoksulların ise (iktidara katılmadığı)

güçsüz oldukları düzene.”

“Anlıyorum.”

“Önce Timarşi’den Oligarşi’ye geçişi konuşmamız şart!”

“Evet!”

“Bir kör bile bunu görmüştür!”

“Yani...?”

“Herkesin altın ile doldurduğu hazine odacıkları, düzeni yozlaştırıp çürütür. Önce büyük bir harcama yapmanın fırsatını kollarlar ve bu amaçla ne erkek ne kadın, saygı göstermedikleri kendi yasalarını da çarpıtırlar.”

“Öyledir herhalde!”

[e] “Sonra biri ötekinden görür; birbirleriyle rekabete başlar ve sonunda hepsi birbirine benzeyip çıkar!”

“Kesinlikle öyle olur!”

“Giderek kendilerini para kazanmaya daha çok verirler ve bu onlara onur verici görüldüğü ölçüde çalışkanlığı, dürüstlüğü (erdem) de ihmal ederler; yoksa sence de bu ikisi tıpkı bir terazinin iki kefesindeki ağırlıklar gibi birbirinin karşı kutbunu oluşturmazlar mı; biri yükselirken diğeri alçalmaz mı?”

“Çok doğru!”

[551a] “Bir devlette zenginliğe ve zenginlere değer verildikçe çalışkanlığa, becerikliliğe (erdeme) ve bu niteliklere sahip birine daha az değer verilmez mi?”

“Öyle olur elbette!”

“Dolayısıyla da (böyle bir düzende) herkes her yerde değer verileni göz önünde tutup değersiz kabul edileni ihmal etmez mi?”

“Öyle olur!”

“Zafer seven ve hırslı insanlar sonunda gözlerini para ve mal mülk hırsı bürümüş insanlara dönüştürler; zenginleri övüp onlara saygı gösterir, hayranlık beslerken, onları resmi görevlerin başına getirir, yoksulları göz ardı ederler.”

“Hem de çok!”

“Ve nihayet Oligarşi düzeninin sınır değerlerini (başa geçeceklerin kazancını) tespit eden bir yasa çıkarırlar.[303]

[b] Oligarşi’nin güçlü olduğu yerde belirledikleri paranın miktarı yüksek, güçsüz olduğu yerde düşüktür ve yasaya şunu da eklerler: Maddi varlığı tespit edilmiş miktara ulaşamayan kimse resmi görevlere (memuriyetlere) katılamaz! Bu maddeyi silah zoruyla uyguladılar ya da zaten daha önceden yaydıkları korku sayesinde böyle bir düzen kurmuş (anayasayı yürürlüğe sokmuşlardır).”

“Öyle!”

“Demek ki Oligarşi düzeni bu şekilde doğup hayata geçer!”

[c] “Evet! Peki de bu düzenin karakteristik özelliği nedir? Dikkati çekmemiz gereken kusuru nerede yatar?”

7. “İlk hatası, zenginliğe göre getirdiği sınırdır. Düşünsene bir, bu anlayış doğrultusunda malını, mülkünü, zenginliğini ölçü aldığımız dümençileri (kaptanları) gemilerde görevlendirdiğimizi; yoksulu ise, çok daha becerikli, gayretli dümençi olduğu halde, gemiye sokmadığımızı!”

“Sonu hüsrana dolu bir yolculuk olabilir bu!” diye haykırdı Adeimantos.

“Her yönetici konumu için de geçerlidir aynı şey, öyle değil mi?”

“Sanırım öyle!”

“Devletin dışında; yoksa orada da mı geçerli bu?”

“Görev ne kadar zor ve büyükse, bu durum orada da o ölçüde geçerlidir!”

[d] “Demek ki Oligarşi’nin ilk ve öyle önemsiz olmayan kusuru budur.”

“Açık bu!”

“Peki de şu daha mı az bir kusur sayılır?”

“Hangisi?”

“Zorunlu olarak böyle bir devletin tek bir devlet değil de iki devlet olması kusuru; zenginler ile yoksullar aynı devlette yaşamalarına ve karşılıklı olarak fırsat kollamalarına rağmen, bir zenginler devleti bir de yoksullar devletine bölünmüştür (Oligarşi).”[304]

“Daha az bir kusur değil bu!”

“Ama şu da güzel bir şey değil: Bir savaş yapabilecek durumda kesinlikle değildirler; çünkü geniş kitleyi silahlanmış (asker) olarak kullanacaklarsa

[e] düşmandan çok ondan çekinmek zorundadırlar; ya da onlardan vazgeçseler, o zaman da savaşta, gerçekte sayıca az olan taraf durumuna düşmekten kurtulamazlar; cimriliklerinden dolayı vergilere duydukları isteksizlik de buna eklenmelidir.”

“Hiç de güzel değil bu!”

“Bir de daha önce yaptığımız bir itiraz var: Birden fazla işle (meslekle) uğraşma durumu(na getirdiğimiz itiraz)!

[552a] Aynı kimseler hem tarımla ve para kazanma işleriyle hem de savaş sanatıyla uğraşmak durumundadırlar böyle bir devlette –yoksa sence doğru mu bu?”

“Olur mu hiç!”

“Bak bakalım bütün bu olumsuzlukların içinde şu Oligarşi içindeki en büyük kusur olarak başta gelir mi gelmez mi?”

“Hangisi?”

“Bütün malını mülkünü satma imkânı.”[305]

“Bunları herkes satın alabilir ve o artık devletin bir parçası olmadığı, ne tüccar, ne zanaatkâr, ne süvari, ne de piyade olduğu halde, hani zavallı bir fukara derler ya, işte o şekilde o devlette yaşayıp gider.”

[b] “İlk önce Oligarşi’de görülür bu! Zaten engellenmez de orada; çünkü aksi halde birileri aşırı zenginken ötekiler ise sersefil yoksul kalmazlar!” dedi Adeimantos.

“Doğru! Böyle bir adamın, zenginken parasını har vurup harman savurduğunda, az önce değindiğimiz mesleklerden herhangi biri aracılığıyla devlete bir yararı dokunmuş muydu? Ya da dışa dönük yüzüyle egemenlerin bir halkası gibi görünürken, gerçekte ise devletin ne efendisi ne hizmetkârı olup sadece malının mülkünün altından girip üstünden çıkan biri değil miydi?”

[c] “Aynen öyle. Dıştan bakınca bir efendiydi, gerçekte ise sadece har vurup harman savuran biri!”

“Nasıl ki bir kovanda (erkek, otlakçı) arı,[306] kovanın bir hastalığı olarak ortaya çıkıyorsa, bu kimseyi de evdeki otlakçı olarak tanımlayabiliriz, devletin bir hastalığı olarak.”

[d] “Çok doğru sevgili Sokrates!”

“Tanrı bu otlakçı arıların, sevgili Adeimantos, kanatlı olanlarını iğnesiz yaratmıştır, iki bacaklı bu otlakçıların kimileri iğnesiz, kimileri ise kocaman iğnelilerle donatılmıştır; iğnesizler yaşlanınca dilenci arılara dönüşürler, iğnelilerin hepsi ise canı denen arılar olurlar.”

“Çok doğru!”

“Demek ki bir devlette dilenciler gördüğün yerde muhakkak ki bir yerlerde de hırsızlar, yan kesiciler, tapınak soyguncuları ve benzer türdeki suçların ustaları gizlenmişlerdir.”

“Kesinlikle öyledir!”

“Peki Oligarşi devletlerinde dilenciler yok mu?”

“Yönetenlerin dışında zaten dilenciden başka bir şey yoktur ki!”

[e] “Demek ki bu devletlerde resmi makamların kasten[307] şiddete başvurarak bastırdıkları iğneli birçok suçlu da vardır.”

“Böyle olduğunu kabul etmek zorundayız!”

“Bunların mevcudiyet nedeni elbette eğitim eksikliği, kötü öğrenim ve yetiştirme ve devletin

düzeni (anayasasıdır), öyle değil mi?”

“Evet!”

“İşte aşağı yukarı Oligarşik devlet böyle bir görünüm sunar; kusur ve hataları bunlardır; hatta belki daha da fazladır.”

“Evet, aşağı yukarı bunlardır!”

[553a] “Böylece, yöneticilerini maddi varlıklarına göre ölçüp değerlendiren Oligarşi düzenini de ele almış olduk. Şimdi ona karşılık gelen erkeği, onun doğup ortaya çıkışını ve özünü ele almak istiyoruz!”

“Evet!”

8. “Timokratik insanın oligarşik insana dönüşümü yaklaşık olarak genellikle şöyle gerçekleşir sanıyorum!”

“Nasıl?” diye sordu Adeimantos.

“Erkek evlat önce babasına öykünüp onun izinden giderse, ama sonra babasının kayaya çarpıp batan tekne misali devlette başarısız olduğunu,

[b] ister komutan ister yüksek makamdaki bir memur olsun, varlığını ve kişiliğini nasıl tehlikeye attığını, sonra da mahkemelerde nasıl süründüğünü, muhbirlerce nasıl ihbar edildiğini; ölüme ya da sürgüne mahkûm edildiğini, onurunu, şerefini kaybettiğini ve malının mülkünün elinden alındığını görürse.”

“Doğru!”

“Bunları görür, acısını çeker, para kaybederse sevgili dostum, korkuya ve endişeye kapılır; gururunu ve eylemlerden haz duyuran cesaretini ruhunun tahtından uzaklaştırır;

[c] ve yoksulluğun etkisiyle içten yıkılmış olduğu için para kazanmanın[308] yollarını aramaya başlar; zahmetli, kirli küçük işlerle para toplar. Ardından arzulayan, isteyen ve para hırsı taşıyan ruh bölümünü o tahta (akıl işgal etmesi gereken yere) çıkartır ve onu kendi büyük kralı yerine koyar, onu taçlandırır; gerdanlıklar ve hançerle süsler! Böyle olmaz mı gerçekten de?”

“Kesinlikle doğru!”

[d] “Akıllı ve eylem sever yanını tahtın her iki yanında (kralın) ayakları dibine serer ve bu şekilde onlardan uzak durur; böylece bunlardan birine, az paranın nasıl çoğaltılabileceğinden başka bir şey düşünme imkânı bırakmaz, ötekinin ise zenginlik ile zenginlerden başka bir şeye hayran olmasına fırsat vermez ve hırsını, gururunu, paranın nasıl elde edileceğini ve bu yolda neyin yardımcı olacağını bulmaya yöneltir.”

“İşte bu, onurlu bir gencin paragöz birine dönüşmesindeki en hızlı ve tayin edici gelişmedir.”

[e] “Demek ki bu oligarşik insan, öyle mi?” diye sordum.

“En azından Oligarşi’nin doğuşunu hazırlayan düzene ait bir insandan ortaya çıkmıştır.”

“Öyleyse ona benzeyip benzemediğine de bakalım!”

[554a] “Pekâlâ!”

9. “En başta paraya verdiği aşırı değerden ötürü ona benzer.”

“Muhakkak!”

“Sonra, ancak en gerekli ihtiyaçlarını gidermesine fırsat veren, ancak öteki masraflara izin vermeyen ve başka bütün arzuları boş sayıp bastıran elisikilik ve işbilirlik bakımından.”

“Çok doğru!”

“Pis bir insan,” diye devam ettim. “Her yerde sadece parayı kollayan, bir para canlısı. Halk da böyle insanları över bilirsin!

[b] İşte bu, böyle bir düzene benzeyen bir insan değil mi?”

“Sanırım öyle! Bu türden bir devlet ve insan için en çok saygı duyulacak şey paradır!”

“Zihinsel eğitimini ise hiç dert edinmemiştir (bu insan)!”

“Öyle olsa, bir körü koro başı yapmaz ve ona en büyük saygıyı sunmazdı!”[309]

“Peki, bir de şunu düşün! Eğitimsizliği yüzünden içinde otlakçı arınkine benzer dürtüler gelişmiştir onun, bir dilencinin dürtüleri,

[c] ancak zorla, öteki kaygıları nedeniyle baskı altında tutabildiği bir

suçlunun dürtüleri.”

“Kesinlikle öyle!”

“Peki bu insanların, adice suçlarını nerede fark edebileceğini biliyor musun?”

“Nerede?”

“Öksüzlerin bakımının ve benzer şeylerin söz konusu olduğu, engellenmeden, bol bol haksızlık edebildikleri yerlerde.”

“Doğru bu!”

“Böylece şu da anlaşılır oluyor: Dış görünüşüyle dürüst, haksever biri olduğu izlenimini verdiği, adının iyiye çıkmış olmasına bağlı öteki işlerde belli bir kibarlık duygusuyla öteki kötü dürtülerini dizginler,

[d] ama elbette daha iyi olanların uyarmalarıyla ikna olduğundan ve akla yatkın nedenlerle sakinleşip kendilerine geldiklerinden değil de zorlama ve korkudan yapar bunu; çünkü öteki malı mülkü üzerinde titremektedir.”

“Çok doğru!”

“Ama Zeus adına dostum, kendisine ait olmayan bir parayı (malı mülkü) tüketmeye gelince bunların çoğunda o otlakçı arınkine benzer dürtülerin varlığını keşfedersin!”

“Kesinlikle!”

“Böyle bir insan kendisiyle mücadele eden, ikiye bölünmüş biri olmaktan kurtulamaz; aynı anda iki kişilikten meydana gelmiştir; tek değildir,

[e] ancak çoğunlukla iyi dürtüleri kötü dürtülerine hâkim olur.”[310]

“Öyle!”

“Bu nedenle dışa dönük yüzüyle başka birçok kimseden daha iyi bir davranış ve tutum sunar, ne var ki kendi içinde bütünlüklü, uyumlu, dengelenmiş bir ruhun kusursuzluğundan tamamen uzaklaşmıştır.”

“Buna ben de inanıyorum!”

“Ve pinti kimse sonucunda zafer ya da onur kazanmak olan resmi bir müsabakaya kişisel olarak katıldığında pek hevesli görünmez.

[555a] Adına düzenlenen eğlencelerde ya da bu tür müsabakalar için para harcamak istemez, çünkü içinde para harcama zevkini uyandırmaktan, bu zevki paylaşmaya ve zafer sevinci yaşamaya çağırmaktan çekinir. Sahici bir oligarşik olarak maddi imkânlarının sadece bir bölümünü kullanarak mücadele ettiği için, çoğunlukla başarısız olur, ama zenginliğini korur!”

“Öyle yapar!”

“Pinti ve para peşinde olan adamın oligarşik devlete karşılık geldiği konusunda hâlâ kuşkumuz var mı?”

[b] “Kesinlikle yok!”

10. “Şimdi de ona denk düşen insanın karakterini öğrenip hakkında karar verebilmek için Demokrasi’yi ele almamız gerekiyor,” dedim, “doğup ortaya çıkışını, karakterini.”

“Böylelikle amacımıza da sadık kalmış oluyoruz,” diye cevap verdi Adeimantos.

“Oligarşi’den Demokrasi’ye geçişin nedeni, olabilecek en büyük zenginliğe, kişinin kendi seçtiği en üst değere yönelik isteğin doyumsuz oluşudur.”

“Nasıl yani?”

[c] “Yönetenler maddi varlıkları (zenginlikleri) sayesinde iktidarda oldukları için, genç insanları, bir yasayla o dizginlenemez davranışlarıyla varlıklarını yoklarını har vurup harman savurup batırmaktan alıkoymayı düşünmezler. Çünkü onları borçlandırıp ellerindekini almak böylece daha zengin ve ünlü

olmak isterler.”

“En büyük hedefleri budur onların!”

“Öyleyse daha baştan son derece açık olan bir şey vardır: Zenginliğe sahip olmak ve ölçülülüğe ulaşmak için çabalamak, bu ikisi, bu devlet biçiminin yurttaşı için aynı zamanda mümkün değildir; [d] bu ikisinden birini ihmal etmek zorundadırlar.”

“Çok açık bu!”

“Oligarşi’de ölçsüzlük bir dert olmadığı, tersine dizginlenmemiş bir yaşayışın önü açıldığı için, bunlar, örnek insanları da zaman zaman yoksulluğa batmaya zorlarlar!”

“Muhakkak!”

“Bu kimseler devlette diken (iğne) ve mızraklarla donanmış halde oturmaktadırlar, bir bölümü borç batağı içinde, ötekiler yurttaşlık onurundan yoksun, üçüncüler her iki utanca birden batmış halde; mal mülklerini ellerinden almış olan (yeni) sahiplere ve ötekilere kin ve nefret besleyerek, onları devirmenin yollarını arayarak!”

[e] “Öyle!”

“Tefeciler ise başlarını öne eğip siner, berikileri görmezlikten gelirler! Ancak ötekilerin arasından darda kalıp kendilerine teslim olan herkesi paralarıyla iğneleyip zehirlerler, kendilerine kat kat faiz, para baba’nın filizlerini (çocuklarını) sağlarlar;

[556a] böylece devletteki otlakçı arıları ve dilencileri çoğalttıkça çoğaltırlar.”

“Hem de nasıl!”

“Bu felaketin alevi ortalığı sarınca, ne maddi zenginliği keyfi olarak saçıp savurmayı önleyerek ne de sorunu çözebilecek bir yasa çıkartarak yangını söndürme yoluna gitmezler.”

“Nasıl bir yasa?”

“O (israfları durduracak) yasadan sonraki ikinci bir yasa olarak yurttaşları namuslu, dürüst olmak için uğraşmaya zorlayan bir yasa.

[b] Çünkü bir yasa[311] kişisel iş sözleşmelerinin kuralda (borç verenin) kişisel risk alması anlamına geldiğini söyler. Bu durumda devletteki yurttaşlar işlerini çok daha az utanç yaşayarak yürütebileceklerdir ve sözünü ettiğimiz kötü durumlar da daha seyrek ortaya çıkacaktır.”

“Muhakkak!”

“Oysa yöneticiler tutumlarıyla kendilerine tabi olanları tasvir ettiğimiz durumlara sürükler, kendilerini ve oğullarını ise daha gençliğinden başlayarak sefahata alıştıırıp onların zihinsel ve bedensel çalışmayı yapamayacak,

[c] zevk ve acıyı yaşama bakımından güçsüz, zayıf, üstelik hantal, tembel hale gelmelerine yol açarlar.”

“Kesinlikle!”

“Kendilerinin derdi ise sadece para kazanmaktır, hakiki gayrete, beceriye, çalışkanlığa gelince, fakirlerin yaptığı gibi işin bu yanını hiç umursamazlar.”

“Doğru!”

“Şimdi bu iki yan (hükmedenler ve tabi olanlar) bir bayram eğlencesinde ya da seferde,

[d] gemi personeli (tayfası) ya da ordugâh (çadır) arkadaşı olarak her biri kendi tarzını koruyarak birbirleri ile temas ettiklerinde ya da tehlike içindeyken birbirlerini gözlemlediklerinde; işte bu durumda yoksullar, zenginler tarafından kesinlikle küçümsenmeyeceklerdir; dahası sıska, güneş yanığı zavallı bir adam savaşta, genellikle yanında gereksiz yere fazla et taşıyan solgun yüzlü bir zengin yanında durursa ve berikini soluğu tükenmiş ve çaresiz bir vaziyette görürse, o yoksulun, böyle ödlekin zenginliklerini sadece kendilerinin, yani yoksulların korkaklığına borçlu olduklarını fark etmez mi dersin; böyle olunca da kendileriyle baş başyken bu adamlar bize ait, hiçbir işe yaramaz kimselermiş onlar, demez mi?”

[e] “Böyle davranacaklarını elbette çok iyi biliyorum!”

“Ve nasıl ki zayıf bir beden hastası için dıştan küçük bir darbe yeterse, hatta kimileyin hiçbir dış etki olmaksızın kendi kendisiyle çatışma durumuna düşerse, devlet de benzer durumda, partilerden biri Oligarşik bir komşu devletten, ötekisi de Demokratik bir devletten yardım alınca en küçük bir nedenle hastalanır; iç savaşa sürüklenir; kimileyin de dış bir neden olmaksızın kendi içinde bölünüp çatışır.”

[557a] “Muhakkak öyle olur!”

“Demek ki bir Demokrasi, yoksulların üstün gelmesi, rakiplerini öldürmeleri ya da sürgün etmeleri, geri kalan herkesi eşit haklarla düzene (anayasaya) katmaları, onlara resmi görevler vermeleri ve memurlukları mümkün olduğu ölçüde kura ile dağıtmaları durumunda ortaya çıkar.”

“İşte Demokrasi öteki tarafın (zenginlerin) ister silah zoruyla ister zamanında korkudan kaçıp gitmeleriyle doğup ortaya çıkar.”[312]

11. “Peki bir Demokrasi’de nasıl yaşanır? Böyle bir düzen neye benzer?

[b] “Çünkü bu düzenin içinde (düzene karşılık gelen) demokrat insanı bulabileceğimiz kesindir.”

“İşte bu son derece açık!”

“Bir kere, bu insanlar özgürdür. Devletin her yerinden eylem ve konuşma özgürlüğü fişkirir ve herkes istediğini yapmakta serbesttir!”

“Öyle diyorlar!”

“Dolayısıyla izin verildiği her yerde kişi kendi hayatını da canının istediği gibi biçimlendirecektir!”

[c] “Demek ki böyle bir düzende binbir çeşit insan olacaktır, öyle değil mi?”

“Muhakkak!”

“Böyle bakıldığında bütün devlet düzenleri içindeki en güzel devlet düzeniymiş gibi görünüyor Demokrasi. Bir giysinin göz alıcı çiçeklerle rengârenk süslenmesi gibi, bu düzen de binbir çeşit karakterle kaplıdır ve harika bir görünüm sunar. Dolayısıyla da kadınların ve çocukların rengârenk giysileri hayranlıkla seyrederken yaptıkları gibi, birçok insan Demokrasi düzenini en güzel düzen olarak ilan eder!”

“Muhakkak!”

[d] “Ve sevgili dostum, bu devlette (bir düzen biçimi) aramak çok kolaydır!”

“Nasıl yani?”

“Çünkü, bu özgürlükler sayesinde, bu devlet bütün düzen biçimlerini içerir ve bizim de yapmaya çalıştığımız gibi, bir devlet inşa etmek isteyen birinin, sanırım, demokratik bir devlete gidip orada hoşuna giden düzen biçimini seçmesi yetecektir, tıpkı bir düzenler dükkânına girmiş gibi ve seçimini yaptıktan sonra devletini inşa etmek için kolları sıvayacaktır.”[313]

[e] “Örnek ararken zorlanmayacağı kesin!”

“Böyle bir devlette uygun da olsan seni bir memuriyet üstlenmeye zorlayacak bir zorunluluğun bulunmaması, aynı zamanda, istemiyorsan itaate de, bir savaş sırasında savaşılmaya ya da barış sırasında barışçı olmaya da zorlanamayacağın için; hatta bir yasa senin bir memuriyeti veya yargıçlık yapmanı yasaklasa bile, canın çok isterse bunları yapabileceğin için

[558a] böyle bir hayat (böyle arzuların gerçekleştiği anlar için en azından) tanrısal ve sevinç verici değil midir?”

“Herhalde!”

“Peki, devam edelim! Hüküm giymiş kimilerinin umursamazlığı keyif verici değil midir sence? Yoksa böyle bir devlette insanların ölüme ya da sürgüne mahkûm edildiklerinde, buna hiç aldırmadan hâlâ orada kalmaya devam ettiklerini, milletin ortasında sakin sakin dolaştıklarını, kimse onlarla ilgilenmediği ve dönüp bakmadığı için, sanki birer kahramanmış gibi, ortalıkta caka sattıklarını görmedin mi?”

“Çook gördüm!”

[b] “Bütün bunların üstüne bu devletin, bizim devlet kuruluşunun en önemli temel ilkesi olarak öne çıkarttığımız ilkeye karşı gösterdiği umarsızlık, değer vermeme hatta küçümseyip hor görme halini de ekle: Ortalamanın üzerine çıkan bir yaradılışa sahip olmayan kimsenin, çocukluktan itibaren gerek oyunlarla gerekse ciddi ilişkiler içinde güzele nasıl davranacağını öğrenmemişse hiçbir zaman becerikli, gayretli, çalışkan (erdemli) biri olamayacağı (ilkesini ortaya atmıştık.) Demokrasi yüce bir poz takınarak bütün bunları, çok çok ötesinde bir yerde tutar ve bir siyaset adamının içinden geldiği şartlara hiç aldırış etmeyip halk karşısında iyi niyetini belli eden herkese değer verir!”

[c] “Aynen öyle!”

“Bunlar ve benzeri avantajları vardır Demokrasi'nin. Hiç ayırım yapmaksızın eşit olana ve olmayana aynı eşitliği dağıtan, hoş, güzel, hâkim efendisi bulunmayan rengârenk bir düzen gibi görünüyor.”

“Söylediklerin her yerde bilinen bir şey!”

12. “Peki de insanın yapısının (yaradılış özelliklerinin) ne olduğunu bir düşün! Ya da önce, devlette yaptığımız gibi, bu insanın doğup ortaya çıkış sürecini incelememiz gerekmiyor mu?”

“Evet öyle!”

“Bu süreç yaklaşık şöyle yol alıyor olmalı: Şu elisıkı oligarşik adamın,

[d] baba olarak kendi ahlak anlayışına ve tarzına göre yetiştirdiği bir oğlu var.”

“Pekâlâ!”

“Bu çocuk da, beraberinde kazanç yerine sadece masraf getiren, dolayısıyla da ‘zorlu olmayan’ diye tanımladığı (ihtiyaçlara yol açan) dürtülerini zorlayarak bastırır.”

“Tabii ki!”

“Tartışmalarımızda karanlık içinde el yordamıyla dolaşıp durmamak için, önce zorunlu (ihtiyaçlara, arzulara yol açan) dürtüler[314] ile

[e] zorunlu olmayanları birbirleri karşısında bir sınırlayalım mı?”

“Evet!”

“Kendimizden uzak tutamayacağımız ve

[e] tatmin edildiğinde bize yarar sağlayan dürtülere haklı olarak zorunlu dürtüler diyoruz. Bu her iki dürtü türünü istemeye bizi doğamız zorluyor, öyle değil mi?”

“Evet!”

[559a] “Haklı olarak engellenemez bir zorunluluktan söz ediyoruz bu iki tür dürtünün söz konusu olduğu yerde.”

“Haklı olarak yapıyoruz bunu!”

“Oysa gençlikten itibaren uğraşıldığında insanın kendisini onlardan kurtarabileceği ve varlıklarıyla insana bir yarar sağlamayan, hatta zaman zaman zarar bile veren dürtüleri; işte bunların hepsini birden lüzumsuz diye tanımlarsak, gene haklıyız öyle değil mi?”

“Elbette!”

“Bu iki tür dürtüyü genel bir tip içinde toplayabilmek için her ikisinden de birer örnek vermeye çalışalım!”

“Gerekli de zaten!”

“Sağlığımızı ve kendimizi iyi, rahat hissetmemizi güvence altına aldığı ölçüde, yani ekmek ve yemek, sebze, meyve ihtiyacı zorunludur, öyle değil mi?”

[b] “Sanırım!”

“Ekmek ihtiyacı ise her durumda zorunludur, çünkü yaşadığımız sürece bizim için faydalı ve vazgeçilmezdir.”

“Evet!”

“Buna karşılık, sebze meyve ihtiyacı sağlığımızı korumaya destek oldukları ölçüde gereklidirler.”

“Öyledir!”

“Ancak bu ihtiyaçların ötesine geçen ve bunlardan daha özel yiyeceklere yönelen, ancak gençlikten başlayarak terbiye yoluyla ve eğitimle insanların çoğunun vazgeçirebildiği yeme alışkanlıklarına yönelik, ayrıca bedene ve ruha, kişinin düşünme gücüne, ölçülülüğüne zararlı bir isteği, haklı olarak zorunlu olmayanlar diye tanımlıyoruz, öyle değil mi?”

[c] “Haklı olarak!”

“Bu dürtüleri savurganlaştıran, ötekileri ise getirisi olan (kazanç dürtüleri) olarak tanımlayabiliriz: Çünkü bunlar kazanç getirecek mesleklerde kullanılabilirler.”

“Muhakkak!”

“Aynı şey aşk dürtüleri ve öteki dürtüler için de geçerlidir, öyle değil mi?”

“Evet!”

“Otlakçılar derken bu türden zevkler ve tutkuların hale gelmiş lüzumsuz dürtülerin hâkimiyeti altına girmiş insanları kastetmiştik,

[d] sadece zorunlu dürtülerin peşindeki insana ise oligarşik ve tutumlu kişi demiştik.”

13. “Şimdi de demokratik insanın oligarşik insandan türeyişi üzerinde konuşalım! Çoğunlukla şöyle gerçekleşir bu.”

“Nasıl?”

“Az önce konuştuğumuz biçimde derin bir eğitim görmeksizin tutumlu yetiştirilmiş bir genç, otlakçı arıların (insanın) balından tadıyor; bu kişi, her türden, rengârenk zevkleri, sevinçleri sunan, alacalı bulacalı, tehlikeli hayvanlar ile temas ediyor,

[e] işte o zaman, inan bana, ruhunun Oligarşi’den Demokrasi’ye dönüşümü başlıyor!”

“Zorunlu olarak!”

“Devlet düzeni, yanlardan birinin dıştan, kendisi gibi düşünenden aldığı yardımla nasıl değişmişse, dıştan bir dürtüler türü, delikanlının içindeki akraba ya da onlara aynen benzeyen öteki dürtülerin yardımına gelince bu kişi de değişecektir, öyle değil mi?”

“Çok doğru!”

“Ve ondaki oligarşik öğeye, ona yol gösteren ya da onu paylayıp duran babadan ya da öteki akrabalarından bir yardım gelecek olursa

[560a] gencin içinde mücadele ya da direnme dalgaları kabarcak, kendisine karşı bir meydan muharebesi gelişecektir.”

“Nasıl gelişmesin ki?”

“Ve kimileyin demokratik öge oligarşik öge karşısında geriler ve gencin yüreğinde bir utanç dalgası yükseleceğinden, kimi dürtüler yenilip gider, kimileri kovulur; böylece yeniden düzene kavuşur.”

“Çoğu zaman böyle olur!”

“Sonra gene sürülüp atılmış dürtüler ile akraba olan başka dürtüler oluşup büyürler [b] ve babanın anlayışsızlığı yüzünden güçlenip sayıca çoğalabilirler.”

“Sıkça olur bu!”

“Bunun üzerine genci yeniden çekip eski arkadaşlarının yanına getirirler ve bu gizli beraberlik sırasında yeni dürtü soyları üreyip artar.”

“Kesinlikle!”

“Ancak sonunda gencin ruhundaki kaleyi[315] ele geçirmişlerdir; hani şu soylu bilgilerin ve alışkanlıkların ve hakiki fikirlerin koruyuculuğundan; tanrının sevgilisi erkeklerin kafalarındaki görev anlayışından, en iyi bekçilerden yoksun gencin.”

[c] “Aynen öyle!”

“Bu düşünce ve alışkanlıkların yerine yalan dolan, kibirli, tepeden bakan kanaatler ve düşünceler

alıp yükselmiş ve böyle bir adamın kalesini ele geçirmişlerdir.”

“Kesinlikle!”

“Bunun üzerine o da kalkıp Lothophag’ların[316] yanına döner; aşikâr biçimde onlarla yaşamaya başlar ve yakınlarından onun ruhunun tutumlu ögesini destekleyici yardım geldiğinde, kibirli, ukala kanaatler, kraliyet kalesinin kapılarını kapayıp yardımı içeriye bırakmadıkları gibi, elçi olarak yollanmış dostların kişisel, deneyimli, olgunlukla yapılmış tavsiyelerini de kabul etmezler;

[d] berikiler ise zafer elde etmek için mücadele eder, saflık dedikleri onur, haysiyet duygusunu[317] adice sürgün ederler; erkekliğe yakışmıyor dedikleri ölçülülüğü çiğneyip ayakları altında kirletirler ve kovalayıp atarlar; ölçüyü ve doğru dürtüst harcamayı (çabayı) köylüce, kaba ve uşaklara özgü bulup, yararsız dürtülerin yardımıyla onlara sınırı gösterirler; öyle değil mi?”

“Kesinlikle!”

“Ele geçirdikleri ve en derin gizemlerle kutsanmış bu insanın ruhundan

[e] bu iyi özellikleri kazıyıp attıktan ve ruhu temizledikten sonra, –kibre, iyi yetişmişliğe, keyfiliğe (iradeciliğe) özgürlük dedikleri için– kibri ve keyfiliği (iradeciliği), savurganlığı ve utanmazlığı, ihtişamlı çelenk sarmallarıyla süslenmiş ve uzun kortejler halinde methiyeler ve dalkavukluk şarkıları eşliğinde sürgünden geriye getirmişlerdir.

[561a] İşte genç bir insan böyle dönüşmek durumundadır; sadece gerekli (zorunlu) dürtülere göre eğitilip yetiştirilmişken, hiçbir yararın ve yoksunluğun talep etmediği zevklerin önünü açıp onları geliştirerek serbest bırakır!”

“Aşikâr bu!”

“Derken bu kimse yaşamayı sürdürür ve parasını, ayrıca çaba ve zamanını zorunlu sevinç ve zevkler yerine, yararsızların yolunda harcaıyıp gider. Ancak şanslıysa ve bu baş döndürücü atmosferin içinde kendini tamamen kaybetmemişse

[b] sürgün edilmiş dürtülerin bir bölümünü, hani yaşlanmış ve gençlik sarhoşluğu yatışmışsa geriye alır ve (zorla içeriye sokulmuş) dürtülere tamamen teslim olmaz; o zaman sevinçlerinin (zevklerinin) kurdukları dengede yaşamaya başlar; kendisini belli bir anda kuşatan hazzın, doyuncaya kadar ruhuna hâkim olmasına fırsat verir; ardından gene başka bir hazzı bu imkânı tanır ve hiçbirini hor görmez, çünkü hepsine eşit saygı gösterir.”

“Çok doğru!”

“Ancak biri kalkıp da ona, ‘bunlar iyi ve güzel dürtülerin yarattığı sevinçlerdir (zevklerdir, memnuniyetlerdir) ötekiler ise kötülerin; bunları beslemeli, onlara saygı göstermelisin, ötekileri ise terbiye edip baskı altına almalısın’ dediğinde

[c] böyle doğru bir sözü ne benimser ne de onu kalesinden içeriye koyverir; her seferinde eliyle ret işareti yapıp bu tutumunu sürdürecektir; dürtülerin (sevinç ve hazların) hepsi ona göre eşittir ve eşit saygı göreceklere (ondan).”

“Evet o böyle biridir ve böyle davranır.”

“İşte böyle sürdürür gündelik hayatını ve kendini, onu etkisi altına almış dürtüye teslim eder; kâh sarhoş, flütlerin sesiyle büyülenmiş, kâh su içerek ayık, halsiz ve zayıf bir haldedir; kâh jimnastik yapar

[d] kâh tembel tembel dolaşıp aylaklık eder ve hiçbir şeye aldırılmaz, çok geçmeden felsefe yapmaya başlayacakmış gibi görünür! Sık sık siyaset yapar. Yerinden fırlar, nutuklar atar, eylemlere girer, artık gönlü nasıl isterse öyle yapar! Savaşçı kesilip savaşa dalar, tüccarlar gururunu kırarlarsa ticarete atılır. Hayatını düzene sokacak herhangi bir güç ona hükmetmez, ama hayatını tatlı ve özgür diye tanımlar ve sonuna kadar onun tadını çıkarmaya bakar!”[318]

[e] “Eşit haklara sahip adamın hayatını eksiksiz anlattın!”

“Çok çeşitli ve farklı yaşama tarzlarıyla dolu, güzel ve çok renkli olan o (demokratik) devlet gibidir, birçok erkeğin ve kadının yaşama tarzına hayranlık duyduğunu sandığım bu adam; çünkü devlet ve törelerin en fazla örnek modellerini o temsil etmektedir.”

“Muhakkak öyledir!”

[562a] “Peki şimdi, bu adamı Demokrasi’ye tekabül ettirelim ve onu tam anlamıyla demokrat karakter diye tanımlayalım mı?”

“Öyle yapalım!”

14. “En harika devlet biçimi ve en güzel adam olarak geriye Tiranlık ve tiran adam kaldı, öyle değil mi?”

“Evet!” dedi Adeimantos.

“Peki sevgili dostum, tiran kişinin özü olarak kendini gösteren şey ne sence? Çünkü Tiranlığın Demokrasi’den türediğini artık iyi biliyoruz, öyle değil mi?”

“Evet!”

“Tiranlık, Demokrasi’nin Oligarşi’den türemesi gibi doğup ortaya çıkmıştır, değil mi?”

[b] “Aynen öyle!”

“Oligarşi’nin göz önüne serdiği ve üzerinde kurulu olduğu en yüksek değer zenginlikti öyle değil mi?”

“Evet!”

“Bu düzendeki doymazlık ve para kazanma dışındaki öteki bütün görevlerin ihmal edilmesi bu düzenin sonunu getirmişti, öyle değil mi?”

“Doğru!”

“Demokrasi de en yüksek değere ulaşma çabası yüzünden batıp gider, öyle değil mi?”

“Neyi kastediyorsun?”

“Özgürlüğü! Özgürlüğün en güzel değer olduğunu duyarsın bu devlet düzeninde, işte bu nedenle de [c] özgür doğmuş biri ancak bu düzende yaşayabilir, derler!”

“Bunu sık sık duyarız!”

“Peki az evvel sormak istemiştin, bu en yüksek değere (özgürlüğe) yönelik doyumsuzluk ve öteki bütün görevlerin ihmal edilmesi, bu devlet düzenini değiştirip bir Tiranlık isteği yaratmaz mı?”

“Niçin?”

“Demokratik bir devlet, özgürlük susuzluğu çekerken danışman olarak kötü sakilere sahipse

[d] ve o saf (karışık olmayan) özgürlükten, ölçüyü kaçırarak kadar içip sarhoş olmuşsa, memurları gerektiği kadar göz yumucu olmayıp, kendisine bütün özgürlükleri bahşetmezlerse onları cezalandırır ve canı ve oligarşik düşünceye sahip oldukları suçlamasını getirmez mi onlara?”

“Öyle yapar!”

“Memurlara itaat edenlere, üstlerini şımartıp onlara yağcılık edenler ve berduşlar, diye hakaret ederler; ancak kendilerine hiç ses çıkarmayan memurları ve memur gibi davranan kulları (tabi olanları) gerek özel ‘kişisel’ olarak gerekse de kamusal düzlemde övüp saygıyla anarlar. Böyle bir devlette özgürlük itkisi her şeyi kapsamalıdır, öyle değil mi?”

[e] “Nasıl kapsamasın ki?”

“Hatta evlerin içine kadar uzanır dostum, ta ki sonunda anarşi hayvanlar arasında bile kök salıncaya kadar!”

“Bunu kafamızda gözümüzde nasıl canlandıracağız?”

“Baba çocuğa benzemeye (onunla eşit olmaya) ve erkek çocuklarından korkmaya alışır; erkek evlat özgür olmak için babaya benzemek (onunla eşit olmak) ister; ebeveynlerine saygı göstermez, onlardan çekinmez;

[563a] sığıntılar yurttaşlarla eşit görürler kendilerini, yurttaşlar da sığıntılarla ve yabancılarla.”

“Öyle olur!”

“Bunun gibi şeyler ve başka ayrıntılar olup biter bu düzende. Öğretmen öğrencilerinden korkup onları şımartır. Çocuklar öğretmenlerini, eğitimcilerini adam yerine koymazlar. Ve gençler kendilerini yaşlılar ile eşit görür ve söz ve eylemde onlarla rekabete girerler; yaşlılar ise kendilerini gençlerin seviyesine düşürürler

[b] ve onlara karşı dostça ve sevgiyle davranırlar; onlara sevimsiz ve sert görünmemek için onları taklit ederler!”

“Kesinlikle!”

“Ancak sevgili dostum, böyle bir devlette özgürlüklerin bolluğunun yol açtığı en uç durum, satın alınmış erkek ve kadın kölelerin satın alan gibi özgür olma durumudur. Ancak erkek ile kadın arasındaki eşit haklara sahip olma özgürlüğünün nerelere vardığına değinmeyi unuttum.”[319]

[c] “Az önce Aiskhylos’la birlikte dilimize dolanan şeyi şimdi dışa vurmamalım mı?”

“Kuşkusuz! Bu konuda şunu söylemek istiyorum: Bu düzende insanların yanındaki hayvanların başka bir yerdekilere göre ne kadar serbest olduklarına, onları gözüyle görmeyen kimse inanmaz. Köpeklerin durumu, atasözündeki gibidir: Hanımefendisi neyse köpeği de odur ve ayrıca gerek atlar gerekse de eşekler diledikleri gibi (serbest) hareket etmeye iyice alışmışlardır ve insanlar onları görünce sokakta kenara çekilmedikleri takdirde yollarına çıkan herkese çarparlar. Kısacası her şey özgürlüklerle (serbestlikle) dolup taşar.”

[d] “Hayalini ne zamandır kurduğum bir şeyi anlatıyorsun sadece! Çünkü kırsal alana gittiğimde bunu ben de yaşıyorum!”

“Ancak özet olarak hepsinin bağlanabileceği asıl mesele şu: Mesela bütün bunların yurttaşın ruhunu ne kadar duyarlılaştırdığını fark ediyorsundur. Öyle ki en küçük bir eşitsizlik, bir tabi olma durumunda huysuzlaşacaklar ve buna katlanamayacaklardır. Çünkü sonuç olarak, tepelerinde bir efendiye asla tahammül edemeyecekleri için

[e] ne yazılı ne sözlü yasaları umursarlar.”

“Bu durumun ben de farkındayım zaten!”

15. “İşte dostum bu,” diye devam ettim, “Tiranlığın doğumunu hazırlayan, o muhteşem gençlik dönemine özgü cıvıl cıvıl başlangıçtır, sanırım.”

“Kesinlikle öyle de! Peki sonrası nasıl geliyor?”

“Oligarşi’ye musallat olan ve onu yok eden aynı hastalık burada da oluşup ortaya çıkar, ancak özgürlüklerin (serbestlik) bir sonucu olarak orada olduğundan çok daha şiddetli ve güçlüdür ve Demokrasi’yi boyunduruk altına alır.

[564a] Gerçekten de mevsimlerdeki, bitkilerdeki ve vücutlardaki her aşırılığın adeta bir kural olarak tam karşıtına dönüşmekte olduğunu biliyoruz. Aynı durum aslında toplumsal düzenler için de geçerlidir.”

“Öyle görünüyor!”

“Çünkü normalde aşan bir özgürlük (serbestlik) hem tek tek kişiler hem de devlet düzleminde aşırı bir uşaklığa (köleliğe) dönüşür.”

“Doğrusu da bu!”

“Ve gene doğrusu odur ki, sanırım, Tiranlık da Demokrasi’den başka bir devlet düzeninden doğmaz.[320] En üst düzeydeki özgürlükten (serbestlikten) en büyük ve katı uşaklık (kölelik) doğar.”

“Bu çıkarsama doğru!”

[b] “Ama sanırım sen bunu değil de, ister Oligarşi’de ister Demokrasi’de olsun aynı şekilde ortaya çıkan ve her ikisini de yıkan hastalığı sormuştun?”

“Haklısın!”

“Şu, en cesurların yol gösterdiği, ödlelerin izlediği tembel savurganlar türünü kast etmiştim; onları şu bazıları iğneli olan otlakçı arılar ile karşılaştırıyoruz.”

“Doğrusu da bu!”

“Bu her iki tür, doğup ortaya çıktıkları her devlette, bedeninin içinde balgamın ve safranın yaptığı gibi, kargaşa yaratırlar.

[c] İyi hekimle birlikte devletin yasa yapıcısı kadar akıllı arıcı da bunların yuva kurup yerleşmelerine fırsat vermemek için daha uzaktan (yuvayı) kendileri korumalıdır; ama bir kez yuvaya yerleşmişlerse, petekle birlikte hemen kesip atmak gerekir onları.”

“Zeus adına, ne var ne yok, hepsini!”

“Hedefimizi olabildiğince açık seçik görebilmek için şunu kabul edelim.”

“Neyi?”

“Demokratik devleti kafamızda üçe bölelim[321][d] gerçekte de zaten üç bölümü var onun. Bölümlerden birini sözünü ettiğimiz, serbestliklerinden ötürü burada da Oligarşi’de olduğundan daha az yetişip büyümeyen otlakçı arılar soyu oluşturur.”

“Öyle!”

“Üstelik orada olduğundan çok daha bereketli büyürler!”

“Niçin?”

“Orada dikkati çekmeyip resmi makamların da dışında kaldıkları için idmansız ve zayıf düşerler; demokraside ise bu kısım, çok az sayıda iyi istisnaya birlikte tamamen öne çıkar. Bunlardan en kurnazları gerek konuşmada gerekse de eylemde etkilidirler; geri kalanlar ise konuşmacıların sahnesinin çevresinde oturup homurtu ve gürültüleriyle başka herhangi bir düşüncenin ortaya çıkmasına fırsat vermezler;

[e] bu nedenle demokratik bir devletin yönetimi ve idaresi istisnasız böyle adamların elindedir.”

“Kesinlikle!”

“Şu ikinci tür öbek de halktan alabildiğine ayrılır!”

“Hangi öbek?”

“Bu öbek genelde paracı olduğuna göre, düzen sevenler de çoğunlukla zenginler olacaktır, öyle değil mi?”

“Herhalde!”

“Burada otlakçı arılar için hem de en kolay yoldan elde edilebilecek bol bol bal bulunmaktadır.”

“Yoksullardan başka türlü zorla nasıl alacaklardır ki bu balı?”

“Bu yüzden bu zenginlerin (dünyasını) bir otlakçılar çayırı olarak adlandırılırlar.”

“Evet, aşağı yukarı böyle bir şey derler!”

16. [565a] “Üçüncü katman, ellerinin emeğiyle yaşayan ve başka hiçbir şeyle uğraşıp dert edinmeyen halkın kendisidir; yoksul insanlardır bunlar, ancak hepsi bir araya geldiğinde Demokrasi’nin en büyük ve tayin edici bölümünü oluştururlar.”

“Öyledir! Ancak baldan pay almayacaksa o kadar sık bir araya gelmekte isteksiz olacaktır halk!”

“Politikacılar mülk sahiplerinden mallarını mülklerini çekip aldıkları sürece halk da baldan payını hep alacaktır.[322] Bu gasp ettiklerinin birazını halka dağıtırlar; büyük kısmını kendilerine ayırırlar.”

[b] “İşte bu kadarcık bir pay düşer onlara!”

“Ellerinden maddi varlıkları alınan kimseler halkın karşısına çıkıp konuşarak ya da ellerinden gelirse eylemlerle kendilerini korumaya mecburdurlar.”

“Elbette!”

“Hani bir yıkma planlamasalar da berikileri Demokrasi’nin ve Oligarşi’nin düşmanı olarak suçlarlar.”

“Eminim!”

“Ve eninde sonunda halkın kasten değil de hiçbir şeyden haberi olmaksızın ve iftiracıların kalleşliği sonucu

[c] (zenginlerin) kendilerine karşı harekete geçmek istediğini görünce, işte ancak o zaman, istesinler istemesinler, gerçekte birer oligarşi olup çıkarlar: Kendi

iradeleriyle, istekleriyle yapmazlar bunu; batırdığı iğneler ile bu felakete yol açan şu otlakçı arılardır!”

“Çok açık bu!”

“Karşılıklı davalar, hükümler, mahkemeler bunun sonucudurlar.”

“Elbette!”

“Ve halk her zaman, bir adamı ötekilerden ayırıp tepeye koyma, bunu pohpohlayıp şişirerek büyütme alışkanlığı gösterir!”

“Öyledir!”

[d] “Öyleyse şimdi açık seçik belli olan şu: Bir tiran doğup ortaya çıkıyorsa işte başka hiçbir yerden değil de bu liderlik kökünden çıkıp büyür!”

“Çok açık!”

“Peki halk önderliğinden tirana bu geçiş nasıl başlar? Besbelli ki önder kişi mitostaki adam gibi davranıp hareket etmeye başladığında; hani şu Arkadya’daki[323] Lykaios Zeus’u Tapınağı üzerine anlatılan mitostaki adam gibi.”[324]

“Hangi mitosta?”

“Şunda: Hani başka hayvanların etinin arasına bir parçacık da olsa insan iç organlarının parçası karışmışsa, bu insanın iç organlarının tadını bir kez almış olan kişi, kaçınılmaz olarak bir kurda dönüşürmüş. Yoksa duymadın mı bu mitosu?”

[e] “Duymaz olur muyum!”

“Aynı şey o koruyucu efendi için de geçerlidir: Kendisine ölümüne kadar sadık güruhla birlikte halkın tepesine geçmiş kişi, soyunun akrabalarının kanından uzak durmaz, rakibini, çok sık rastlandığı gibi, haksız yere mahkemeye sürüklerse ve bir insan hayatını yok ettiği için üzerine kan sıçrayıp lekelenirse

[566a] ve lanet dudaklarıyla ve diliyle akraba kanının tadına bakarsa ve (insanları) sürer, öldürür ve halkın borcunu silmekten ve toprak bölüştürmekten söz edip durursa, bu adamın rakiplerince mahvedilmesi ya da bir tirana, yani bir insanken bir kurda dönüşmesi kaçınılmaz bir son, bir kaderdir.”

“Kurtuluş yoktur bundan!”

“Bu adam varlıklı insanlara karşı halkı ayaklandırmaya çalışıp durur!”

“Evet!”

“Sonra sürgüne yollanıp rakiplerinin karşı koymasına rağmen geri dönerse, tepeden tırnağa kusursuz bir tiran olarak geri gelecektir, öyle değil mi?”

“Tabii!”

[b] “Onu kentten kovamaz ya da iftiralarla halktan uzaklaştıramazlarsa, onu şiddet yoluyla, ama gizlice öldürmenin yollarını aramaya başlarlar!”

“Genelde böyle olur!”

“Bütün tiranların o çok bilinen arzusuna,[325] işi buralara kadar götürmüş tiranların hepsi ulaşır: Halkın kurtarıcısı sağ salim ayakta kalsın diye halktan kendisini korumasını rica ederek.”

“Kesinlikle öyle olur!”

“Ve halk tiranın hayatından endişe ettiği, (onunkine bağlı olduğunu düşündüğü) kendi hayatı konusundaysa umut dolu olduğu için onun bu arzusunu yerine getirir.”

[c] “Aynen öyle!”

“İşte, parasından dolayı halkın düşmanı olduğu kuşkusunu uyandıran zengin bir adam bunu görünce, Kroisos’a[326] ulaştırılan kehanet uyarınca,

‘Kumlu Hermos’a[327] doğru kaçacaktır;

ne öyle fazla oyalanır ne de utanır
Korkak denmesine kendine’.”

“İkinci bir kez eline utanma fırsatı bile geçmeyecektir çünkü!”

“Yakalanırsa, öldü demektir!”

“Başka yolu yok!”

“Ve bizim koruyucu efendi

[d] devrilip boylu boyunca yere serilmez yayarak koca bedenini toprağa,[328] aksine içinden birçok kimseyi aşağıya attığı devlet arabasının[329] içinde ayakta durur; az önce koruyucu efendiyken şimdi artık tastamam bir tirandır.”

“Nasıl olmasın ki!”

17. “Böyle bir adamın ortaya çıkıp yükseldiği bir devletin ve bizzat adamın mutluluğunu tasvir edelim mi?” diye sordum.

“Elbette edelim!” dedi Adeimantos.

“İlk günlerde herkesi hemen hemen gülümseyen bir yüz ifadesiyle karşılar,

[e] bir tiran olduğunu inkâr eder, özel kişi ve de devlet adamı olarak onlara çok şey vaat eder, borçları silen bir yasa çıkartır, toprağı halkın ve yandaşlarının arasında bölüştürür ve herkese karşı insafli ve yumuşak biri gibi davranır.”

“Mecburen!”

“Dış rakipleriyle kısmen anlaşarak, bazılarını imha ederek bir kez huzuru sağladıktan sonra, halk bir komutana ihtiyaç duysun, diye durmadan yeni savaşlar açar.”[330]

“Çok doğru!”

[567a] “Öte yandan bunun bir başka nedeni de insanların savaş vergileri yüzünden yoksul düşmelerini, sadece günlük dertleri ile baş başa kalıp onunla çok az uğraşmalarını sağlamaktır.”

“Belli bu!”

“Ayrıca gene, bağımsız düşüncelerinden dolayı egemenliğine karşı çıkma kuşkusu uyandıran kimseleri bir bahaneyle düşmanların eline teslim edip yok etmek için de (savaş çıkartır). Bütün bunlar durmadan savaşa bağlı huzursuzlukların diri tutulması zorunluluğunu getirir.”

“Kaçınılmaz olarak!”

[b] “Böyle olunca yurttaşların ona olan kin ve nefreti arttıkça artar.”

“Nasıl artmasın ki?”

“Onun iktidara tırmanmasında ona yardımcı olan, ardından kendileri de nüfuz sahibi olmuş adamlardan bazıları ona karşı ve kendi aralarında içlerinden geldiği gibi konuşacak ve olup biteni beğenmediklerini söyleyeceklerdir; en azından aralarındaki yürekli kimseler.”

“Böyle olabileceğini kabul edebiliriz!”

“Tiran iktidarını yürütmek istiyorsa, iyi kötü önemli tek bir dostu ve düşmanı kalmayınca kadar bunların hepsini bertaraf etmek zorundadır.”[331]

“Son derece açık!”

“Bu nedenle de kimin yürekli, kimin gözüpek, kimin cömert, iyi yürekli, kimin akıllı ve kimin zengin olduğuna çok dikkat etmek zorundadır;

[c] işte devleti hepsinden temizleyene kadar bütün bu erkeklere, istesin istemesin, düşman kesilebileceği ve onları kollamak zorunda kalacağı için de bayılır buna!”

“Güzel bir temizleme!”

“Hekimlerin vücudu temizlerken izlediklerinin tam tersi bir yoldur bu; çünkü onlar zararlı olanı ayıklayıp atar, iyi olanı bırakırlar; bu ise tersini yapar!”

“Hükümdarlık etmek istiyorsa başka çaresi de bulunmamaktadır besbelli ki!”[332]

18.

[d] “Ne bahtiyar edici, elini ayağını bağlayıcı bir zorunluluk ama; onu ya o alt düzeydeki kitle ile birlikte kalıp kitlenin nefretiyle birlikte yaşamaya ya da yok olmaya mecbur bırakan bir durum bu!”

“Öyle!”

“Ancak bu tür eylemlerinden ötürü yurttaşlar kendisinden ne kadar nefret ederlerse, o ölçüde kendine sadık ve yeterli sayıda bekçiye ihtiyacı olacaktır, öyle değil mi?”

“Elbette!”

“Peki ona sadık olanlar kimlerdir ve nereden bulacaktır onları?”

“Onlara ücretlerini ödedi mi kendiliklerinden koşarak geleceklerdir!” dedi Adeimantos.

“Köpekler adına, gene bir tür otlakçı arıdan, yabancı ve rengârenk, karışık gürühtan söz ediyorsun?”[333]

[e] “Ama haklıyım, öyle değil mi?”

“Peki bu durumda kendi devletinden...”

“Kendi devletinden ne...?”

“Yurttaşların elinden köleleri almaz mı, onlara özgürlüklerini verip kendi maiyetindeki muhafız birliğini bunlardan kurmaz mı?”

“Muhakkak, bu durumda onun en sadık hizmetkârları olacaktır bunlar.”

“Gerçekten de,” diye bağırırım, “senin şu tiranın,

[568a] önceki arkadaşlarını imha ettikten sonra böyle sadık dostlar edinebildiğine göre çok şanslı bir adam olmalı.”

“Gerçekten sadece böyle dostlara kalmıştır artık!”

“Ve işte bu dostları ona hayranlık duyarlar ve yeni yurttaşlar onun maiyetini oluştururlar; doğru dürüst insanlar ise ondan nefret edip kaçınırlar.”

“Nasıl kaçınmasınlar ki!”

“Boşu boşuna tragedyayı genelde akıllı ve bilge (bir tür) Euripides’i de onun doruğu saymıyorlar!”

“Nasıl yani?”

“Şu söz üçurumlar kadar derin bir kavrayışla söylettiği için:

[b] Tiranlar bilge dostluklar sayesinde bilgedirler! Belli ki bilge derken maiyetindeki insanları anlamaktadır (bizim) tiran!”

“Ve Tiranlığı öteki ozanlar (edebiyatçılar) gibi, tanrılığa ve benzer şeylere eşit tutarak över.”

“Tragedya yazarları böylesine bilge oldukları için, onları, Tiranlığın övücüleri olarak bizim devlete almayacak olursak, devlet konusunda bizleri ve bizim gibi düşünenleri bağışlayacaklardır!”[334]

[c] “Bağışlarlar bizi sanırım, en azından aralarındaki ince kimseler!”

“Sanırım (onları bizim devlete sokmazsak) öteki devletlere gidip ortalıkta dolaşacak, kalabalığı toplayacak, oyuncuların en güzel, en güçlü ve en ikna edici sese sahip olanlarını seçip kiralayacaklar, böylece Tiranlık düzenini ve Demokrasi’yi çekip oralara yatacaklardır.”

“Eminim bundan!”

“Üstelik bunun için para ve şan şeref de kazanırlar, tabii en çok tirandan; sonra ikinci sırada demokratlardan; ancak düzenlerin tepelerine tırmandıkça

[d] sanki nefesleri tükendikçe onu da beraber tırmandıramıyorlarmış gibi, şerefleri de aşağıda, geride kalmaya başlar!”

“Aynen böyle olur!”

19. “Neyse, konumuzdan saptık!” diye onları yüksek sesle uyardım. “Yeniden şu tiran ordusuna dönmek istiyorum, büyük, güzel, çok renkli ve durmadan değişen orduya! Neyle tutacaktır bu orduyu bir arada?”

“Belli bu!” diye atıldı Adeimantos, “Devlette kutsal hazineler bulunduğu sürece bunları tüketip duracak ve bıçak kemiğe dayanınca da öldürtüklerinin malını mülkünü kullanacak, halka yüklemiş olduğu vergileri ise kısacaktır.”

[e] “İyi de bunlar da tükenince ne olacak?”

“O zaman aşikâr bir biçimde babanın maddi varlığına dayanarak yaşamaya çalışacaktır; hem kendisi hem silah arkadaşları, hem de erkek, kadın dostları.”

“Anlıyorum: Halk, tiranın babası, onu ve arkadaşlarını besleyecektir.”

“Eh, yapmalıdır bunu halk!”

“İyi de, halk çileden çıkmışsa ve yetişkin bir evlada hâlâ babanın bakmasının haksızlık olduğunu, tersinin yerinde olacağını söylerse ne olacak?

[569a] Onu, büyüyüp halkı kendi kölelerinin kölesi durumuna getirip, hem onu hem de kölelerini, bütün öteki güruhla birlikte beslemesi için değil de devlete (kente) hâkim olunca halkı zenginlerden ve soylu denen kimselerden kurtarması için iktidara getirdiklerini söylerlerse ne olacak? Dolayısıyla halk, ona, güruhuyla birlikte devleti (kenti) terk etmesini emretti diyelim, tıpkı babanın oğlunu, serseri takımıyla birlikte evinden kovması gibi; ne dersin buna?”

“O zaman halk, Zeus adına, dünyaya ne berbat bir evlat getirmiş,

[b] şımartmış ve büyütmüş olduğunu fark etmiş ve zayıf birinin güçlü birini sürüp atmaya çalıştığını anlamıştır derim!”

“Peki ne düşünüyorsun, tiran, babasını zorlamayı göze alacak mıdır ve babası boyun eğmese onu terbiye etmeye yönelecek midir?”

“Kesinlikle, hem zaten önceden silahlarını ellerinden almışsa!”

“Demek ki bir baba katiline sen tiran ve yaşlı babanın kötü bir beslemesi diyorsun. İşte apaçık tiranlık budur ve atasözünün dediği gibi, halk da özgürlere hizmetin dumanından kaçayım derken, köleler arasında uşaklığın ateşine düşmüş olanlardır.

[c] Fazlasıyla geniş ve uygun olmayan özgürlüğün yerine köleleri efendiler yerine koyarak, arasında en ağır ve en acı uşaklığa mahkûm etmiştir kendini.”

“Gerçekten de böyledir!”

“Öyleyse haklı olarak, Tiranlığın Demokrasi’den doğup gelişmesini ve karakterini yeterince anlatmış sayabiliriz kendimizi.”

“Hem de nasıl!”

DOKUZUNCU KİTAP

1. [571a] “Şimdi geriye şu tiran[335] insanın kendisini,” diye tekrar söze girdim, “onun demokratik (insandan) doğuşunu, karakterini ve hayatını, mutlu mu değil mi, bunu incelemek kaldı.”

“Evet, bu görev hâlâ bekliyor!” dedi Adeimantos.

“Biliyor musun hâlâ neyin eksikliğini hissediyorum?”

“Neyin?”

“Dürtülerin türünü ve sayısını henüz yeterince tartışmadık; bu eksiklik sürdükçe, incelememizin anlaşılabilirliğinin en önemli ayağı kısa kalacaktır!”

[b] “Peki artık çok geç değil mi bunun için?”

“Kesinlikle değil! Dürtülerin nesini göz önüne almak istediğimi şöyle bir düşün! Şunları kast ediyorum: Gereksiz hazlar, zevkler ve dürtüler içinde birkaçı, sanırım örflere, âdetlere ve düzene ters düşüyorlar; insan bunları doğuştan getiriyor.[336] Ancak yasalar ve insanın iyi dürtüleri akıl ile işbirliği yapıp bu (kötü) dürtüleri denetim altına alırlarsa, bunlar, kimi insanların yakasını tamamen bırakırlar ya da geriye çok az zayıf (dürtü) kalır; ancak gene kimi kimselerde bunlar çok daha güçlü ve sayıca fazladır.”

[c] “Hangilerini kastediyorsun?”

“Öteki, mantıklı, sakın bölümün hâkimi olan ruh bölümü uykudayken, rüyada ayaklananları; hayvansı ve esrik, tıka basa doymuş bölüm yerinden kalkar, uykuyu şöyle bir üzerinden atar, oradan uzaklaşıp hazlarının tadını çıkarmak ister. Böyle duygular içinde, bildiğin gibi, mantıktan, akıldan ve utançtan tamamen kurtulmuş ve serbest kalmışçasına her şeyi göze alır. Hiç tereddüt etmeden kendi öz annesi ile ya da başka herhangi bir insan ile, tanrı ve hayvan ile ilişkiye girmeye çalışır;

[d] her türlü akraba ilişkisi suçunu (ensesti) işler ve hiçbir doyumdan kendini men etmez: Kısacası hiçbir delilikten ve utanç verici davranıştan korkup geri durmaz.”

“Çok haklısın!”

“Oysa iç dünyasında (ruhen) sağlıklı ve mantıklı biri olarak ve aklını harekete geçirdikten, onu iyi düşüncelerle besleyip kendine iyice geldikten, aklını başına topladıktan sonra yatmaya gitmek ise bambaşka bir şeydir.[337] Bu durumda, uyuyabilsin ve iyi yanı haz ve acıyla kargaşaya sürüklenmesin, dolayısıyla da kendi başına, düşüncelerle baş başa kalsın, hâlâ anlayamadığı (kimi) geçmişe, şimdiye ya da geleceğe ait bilgiler üzerinde kafa yorsun diye ruhunun o arzu eden yanını

[e] ne aç bırakmış ne de aşırı beslemiş,

[572a] ayrıca ruhun o atılgan, öfkeli, çabuk kızan yanını sakinleştirmiş, canını, başkalarına duyduğu öfkelerle sıkmaksızın dinlenmeye çekilip (yatağına) uzanmıştır; yani dürtüleri ve öfkeyi uyuşturmuş ve sadece, içinde aklın konukladığı üçüncü bölümü harekete geçirmiştir: İşte bütün bunlardan sonra dinlenmiş olacağından, bu durumda hakikati (gerçeği) muhakkak ki kavrayacaktır ve rüyalarının çehreleri (görüntüleri) örf, âdet ve yasaya çok az aykırı olacaktır.”

[b] “Düşüncene tamamen katılıyorum.”

“Konuşmamızdan fazla uzaklara sürüklendik. Bilmek istediğimiz ise sadece şu: Her insanın içinde anarşist, vahşi ve ürkütücü bir dürtü türü yaşar; hatta gayet düzenli, doğru dürüst biri gibi görünen aramızdaki kimselerin içinde de. İşte bu yan, kendini ancak rüyalarda gösterir. Düşün bakalım haklı mıyım ve buna katılıyor musun?”

“Kesinlikle!”

2. “Özelliklerini belirlediğimiz şu demokratik insanı hatırla.

[c] Küçüklüğünden itibaren, sadece para biriktirme dürtüsüne değer veren, öteki gereksiz, sadece oyuna (eğlenceye) ve içkiye yönelik dürtüleri hor gören tutumlu bir babanın elinde büyütülmüştü.”

“Evet!” diye cevap verdi Adeimantos.

“(Bu çocuk) ileride, tasvir ettiğimiz şu dürtülerle dolup taşan insanlar ile bir araya geldiğinde, babasının eli sıklığına duyduğu nefretten ötürü, her türlü atılganlığın, gözüpekliğin, haddini bilmezliğin (temsilcisi), bu insanların hayatının içine balıklama atlayacaktı. Ancak karakteri onu baştan çıkartanlardan daha iyi olduğu için, her iki yana da çekildikten sonra

[d] ortada, her iki yaşama tarzının arasında bir hayat yolu bulmayı başarıyordu; ölçülü olduğuna kanaat getirdiği şekliyle, her tür (hayatın) tadını çıkartıyor ve özgür birine yakışır, yasalara aykırı olmayan bir hayat sürüyordu: İşte oligarşik insandan demokratik bir insan (karakter) böyle doğuyordu.”

“Böyle bir insan hakkında görüşlerimiz bunlardı.”

“Şimdi varsay ki, bu kişi yaşlandı ve babasının (kendisinin) yaşama tarzına göre yetiştirilen genç bir oğlu var.”

“Peki öyle varsayıyorum!”

“Ve farzet ki o da aynen babasının yaşadıklarını yaşıyor,

[e] onu her türlü utanç verici eylemin ve davranışın içine sürüklüyorlar, ama baştan çıkartıcılar bu yaptıklarına özgürlük (serbestlik) diyorlar; (sözünü ettiğimiz) ortadaki (ölçülü) dürtüler konusunda babası ve öteki akrabaları (yakınları) yardım ederlerken, baştan çıkartıcılar rakip yanı oluşturuyorlar. Bu kötü büyücüler ve tiran yetiştiriciler, genci başka türlü büyüleyemeyeceklerini (cezbedemeyeceklerini) düşününce, bütün hile ve hünerlerini kullanıp onun içine bir tutku –çürümüş ve bütün iyi değerleri har vurup harman savuran dürtülerin liderini, kanatlı, kudretli (dev) bir eşek arısını (otlakçiyi)– sokuyorlar.

[573a] Bu tür insanların tutkuları bundan başka bir şey mi sence de?”

“Kesinlikle değil!”

“Şimdi bu tutkunun etrafına; ziyafetlerin, şöenlerin fûme (yoluyla yapılmış) yiyecekleri, kokular (parfüm ve yağlar), taç çelenkleri, şaraplar, taşkın zevk ve hazlar toplanıp onu besleyip çoğaltır ve bu eşek arısına özlemin iğnesini batırırlarsa,[338] ruhun bu demagoğu, (tutku) çılgınlığın dürtülerinden bir muhafız oluşturur ve etrafta dolaşmaya başlar

[b] ve kendisinde hâlâ kalmış dürüst, hatta saygıdeğer dürtü ve düşünce (kalıntısına) rastlarsa, onları ya öldürür ya kendi içinden kovup atar; sonunda bütün akli başında davranışları tamamen temizler ve sürükleyip getirdiği delilikle kendini ağzına kadar doldurur.”

“Tiran bir insanın ortaya çıkışını eksiksiz tasvir ettin!”

“Peki zaten oldum olası bu tutku, Eros, bir tiran değil mi?”

[c] “Muhakkak öyle!”

“Çıldırılmış, delirmiş kimse de insanlar hatta tanrılar üzerinde hâkimiyet kurmayı umar ve buna uğraşır, öyle değil mi?”

“Kesinlikle!”

“Sevgili dostum, bir kimse, doğuştan getirdiği verilerle ya da yaşama tarzıyla veya her ikisiyle birlikte (bunların etkisiyle) ayyaş, şehvet düşkünü ve deli olmuşsa, tiran bir adam olmaya doğru yol almaz mı?”

“Aynen öyle olur!”

3. “İşte bu, öyle sanıyorum ki, tiran bir insanın gelişiminin seyrini yansıtmaktadır. İyi de nasıl yaşar o?”

[d] “Bunu da bana sen söyleyeceksin, oyunda kullanılan o cümlenin söylediği gibi,” diye cevap verdi Adeimantos.

“İyi, peki; sanırım yüreklerinde Eros’un tiran olarak yerleşmiş olduğu ve bütün ruhu yönettiği

insanların hayatı, bayramlar ve geçit törenlerinden, ziyafetlerden ve kadın arkadaşlardan geçilmez.”

“Mecburen öyle olur!”

“Ve çok sayıda güçlü tutku onun içinde kabırır durur; gece gündüz demeden ve (bu insandan) çok şey talep ederler.”

“Doğru. Hem de çok çok şey!”

“Varsa, gelirleri, hızla erir!”

“Elbette!”

[e] “Sonra borca batıp yaşamaya başlar ve sıra mala mülke el atmaya gelir!”

“Muhakkak!”

“Ve elde avuçta bir şey kalmayınca, (içine) yuva kurmuş çok sayıdaki o arsız, küstah dürtüler gecikmeden kükremeye başlarlar; insanlar ise, başka tutkuların batırdığı iğnelerle, özellikle de, kendisi dışındaki herkesi ve muhafızını yönlendirip duran Eros tarafından dürtüklenip sürükleniyormuşçasına, çılgınlar gibi ortalıkta dolanmaya, hileyle ya da zorla kendisinden alabilecekleri bir şeyleri olan kimseler var mı diye bakınmaya başlarlar.”

[574a] “Kaçınılmaz bir şey bu!”

“Bunlar mecburen her yerde haydutluk, hırsızlık yapmak zorunda kalırlar ya da (bunu yapamadıkları durumda) şiddetli acılar ve işkencelere teslim olmaktan kurtulamazlar.”

“Mecburen!”

“İnsanın (ruhuna sonradan) katılmış haz dürtülerinin öncekileri alt edip onların mülkiyetini ellerinden almaları gibi, anneden ve babadan çok daha genç olan bu insan da, kendi miras payının hakkından geldikten sonra, baba malına el koyabilmek için, daha fazlasına sahip olmaya ve onların elindeki malı mülkü almaya kalkacaktır.”

“Şüphesiz!”

[b] “Anne babası buna müsaade etmeyince de, önce çalmayı ve onları aldatmayı deneyecektir!”

“Kesinlikle!”

“Bunu yapamazsa işi haydutluğa ve şiddete döker.”

“Öyle yapar!”

“Yaşlı adam ve kadın dikilip kendilerini savunmaya kalkacak olurlarsa, sevgili dostum, beriki geri çekilecek ve kendini koruyacaktır; evet, bir tiran (zorba) gibi onlara karşı çıkmayacaktır, öyle değil mi?”

“Böyle bir insanın anne babası olmak istemezdim!”

“Ama Zeus adına, sevgili Adeimantos, kısa süre önce tanıştığı işe yaramaz bir kadın (kız) arkadaş yüzünden vazgeçilmez annesini,

[c] çocukluktan beri beraber olageldiği kız arkadaşını ya da yeni edindiği güzel ve gereksiz erkek dostu yüzünden artık yıpranmış, ama vazgeçilmez yaşlı babasını, dostlarından en eskisini, aynı çatı altında yaşıyorlarsa, fiilen taciz edip onlara saldırıp bu kimselerin kölesi haline getirmeyi mi?”

“Zeus adına, yapar bunu, eminim!”

“Tiran bir evlada sahip olmak harika bir duygu olmalı!”

“Muhakkak!”

[d] “Babasının ve annesinin malı mülkü eriyip bitince, ama bu arada içinde hazlardan, zevklerden dev bir sürü toplanmışsa, ilk önce evlerden birinin duvarını zorlayacak ya da gece yarısı dolanan (kötü) birinin pelerinine bürünecek, sonra da bir mabedi soyup soğana çevirecektir, öyle değil mi? Ve bütün bunlar olurken, çocukluktan beri güzel ve iyi hakkında taşıdığı görüşlerle birlikte hak, adalet ve dürüstlük konusundaki anlayışı da, kendisinin de katkılarıyla, kısa süre önce kölelikten kurtulmuş yeni görüşlerine, Eros’un muhafızına yenik düşecektir; eskiden,

[e] henüz içten demokratik bir insan, yasaya bağlı, baba eline bakan biriyken sadece uykuda, rüya sırasında serbest kalan görüşlerdir (dürtülerdir) bunlar. Ne var ki, Eros’un

zorba hâkimiyeti altına girmiş olduğu ve daha önce sadece ender olarak rüyalarında büründüğü o ürkütücü kimliğe, artık gündüzleri de büründüğü için, hiçbir korkunç cinayetten, hiçbir yiyecekten, hiçbir eylemden korkup geri durmaz artık.

[575a] Tiran tarzıyla, tamamen anarşik ve yasa tanımaz bir biçimde onun içinde yaşayan Eros, bir devlet gibi işgal altında tuttuğu insanın biricik hâkimi olarak onu, ürünüyle kendisini ve tayfasını, –hani şu yer yer fena bir birlikteliğin sonucu olarak dıştan onun içine zorla girmiş, yer yer de onun karakterinin aynı özelliklerince serbest bırakılmış şu kitleyi– besleyip her çılgınlığa sürükleyecektir. Bu türden bir insanın hayatı böyle değil midir?”

“Böyledir!”

“Ve devlette bu türden az sayıda insan varsa ve geri kalan kitlenin akli başındaysa

[b] bu az sayıdaki insan, devletin dışına göç edip başka bir tirana muhafız olarak hizmet eder ya da savaş olan bir yer varsa, paralı askerlik yapmaya çalışırlar. Ama her yerde barış ve huzur hâkimse, devletin içinde kalıp kimi ufak tefek zararlar vermekle yetinirler.”

“Bununla ne demek istiyorsun?”

“Çalmak, çırpamak, bir yere gizlice ve zorla girmek, milletin kesesini kesip almak, haydutluk, kundakçılık, köle ticareti yapmak gibi eylemleri; yetmez, ağızları laf yapıyorsa insanları ihbar eder, sahte kanıtlar (belgeler) sunar ya da rüşvete boyun eğerler!”

[c] “Sen şimdi, bunları yapan insanların sayısı az diye bunlara küçük zararlar mı diyorsun?”

“Evet, çünkü küçük, sadece büyük ile orantısına göre (onun ile karşılaştırıldığında) küçüktür ve ne yaparlarsa yapsınlar, bütün eylemleri, bir tiranın yönetimi altındaki bir devletteki sefalet ve felaketin (mutsuzluğun), –hani bir deyiş kullanmak istersek– eline bile su dökemezler! Çünkü böyle insanlar, bütün maiyetleriyle birlikte devlette ağır basmaya başlar ve kendilerine bağlı kitlelerinin farkına varırlarsa, kitlenin akılsızlığını da kullanıp tiranı besleyen kimseler olurlar,

[d] hani şu, onların arasında en büyük ve en güçlü tiranı ruhunda taşıyan adamı.”

“Haklı olarak, çünkü onların arasındaki en sert, en hâkim kimsedir o!”

“Ötekiler gönüllü olarak ona uyarlarsa ne âlâ; ancak devlet ona katılmazsa, o zaman tiran, bir zamanlar anne babasına yaptığı gibi, şimdi de, elinden gelirse, yurduna karşı kötü davranacak ve bunu yapabilmek için de dışarıdan yeni dostlar getirecektir; böylelikle, Giritlilerin dediği gibi, bir zamanlarki sevgili ‘anayurdunu’ ve yurdu uşaklaştırıp koruyacaklardır! Böylece, böyle bir insanın tutkusu da amacına ulaşmış olacaktır.”

[e] “Olacaktır!”

“Bu insanlar iktidara gelmeden hemen önce kişisel (özel) hayatlarında şöyle davranırlar: Önce kendilerine yağcılık edecek ya da her türlü hizmete hazır olan kimseler ile ilişki kurmaya çalışır ya da kendilerinin bir şeye ihtiyaçları olduğunda, itaatkâr biri olup çıkar

[576a] sırf dost görünebilmek için her şeyi yaparlar; ancak bir kez amaçlarına ulaştılar mı, ötekileri tanımazlar bile!”

“Aynen böyledirler!”

“Ömür boyu dostları olmaz onların, her zaman bir başkasının ya efendisi ya da kölesidirler; çünkü hakiki dostluk tiran karakterin özüne her zaman aykırıdır.”

“Kesinlikle!”

“Haklı olarak böyle insanlara ‘güvenilmez, sadakatten yoksun insan’ deriz!”

“Nasıl demeyelim ki?”

“Ayrıca, daha önce adaletin özünün ne olduğu konusunda fikir birliğine varabildikse, onu alabildiğine haksız biri olarak da tanımlarız!”

[b] “Adalet konusundaki görüşlerimiz doğrudu zaten!”

“Kısaca en kötü insan tipinin özelliklerini özetleyiverelim: Bu kimse gerçekte, az önce rüyayı çizirken tasvir ettiğimiz gibidir.”

“Çok doğru!”

“Demek ki doğasından (yaradılıştan) yönetme bağımlısı olan kimse, bir başına hâkim (hükümdar/yönetici) olursa, böyle bir adam, burada çizdiğimiz türden biri olup çıkar! Ve tiran olarak ne kadar uzun yaşarsa, o kadar nemrut birine dönüşür!”

“Çok doğru,” dedi sözün burasında lafa giren Glaukon.[339]

4. “En yozlaşmış, en sefil kimsenin en bahtsız kimse olduğu da ortaya çıkmayacak mı?” diye sordum.

[c] “Ve en uzun süre ve en üst düzeyde tiran olmuş kişi, gerçekten de en uzun süre ve en fazla mutsuz olan kişi değil midir? Geniş kitlenin bu konuda farklı görüşleri bulunmaktadır.”

“Böyle de olması gerekiyor,” diye cevap verdi Glaukon.[340]

“Demek ki tiran insan tiran devlet ile aynen demokrat insanın demokrasi ile öteki insanların da öteki devlet biçimleri ile oluşturdukları mütakabiliyet ilişkisi içinde bulunmaktadır?”

“Başka türlü nasıl mümkün olabilir ki?”

“Öyleyse bir devlet bir başka devlet ile kusursuzluk ve mutluluk bakımından nasıl bir tekabüliyet ilişkisi oluşturuyorsa, bir adam da başka bir adam ile böyle bir ilişki oluşturur.”[341]

[d] “Elbette!”

“Peki bir tiranlık kusursuzluk bakımından daha önce tanımladığımız krallık yönetimi karşısında nasıl bir konumdadır?”

“Bunlar en uç karşıtlıkları oluştururlar: Bu devletlerden biri en iyi ötekisi en kötü devlettir.”

“Hangisini kastettiğini sormuyorum bile, besbelli bu. Mutluluk ve mutsuzluk bakımından karşılaştırdığında da böyle bir yargıya mı varıyorsun yoksa orada farklı mı düşünüyorsun? Sadece tirana ve onun çevresindeki küçük sürüye bakıp gözlerimizi körleştirmeyelim ve zorunlu olduğu şekilde bütün devlete nüfuz edelim ve oradaki duruma bakalım; demek ki tamamen derine dalmak

[e] ve her yana bakıp düşüncemizi ona göre ortaya koymak durumundayız.”

“Talebinde haklısın! Herkes, Tiranlık’tan daha mutsuz bir devlet, Krallık’tan da daha mutlu bir devlet olmadığını gayet iyi biliyor.”

“Şimdi kalkıp da insanlar hakkında yargıya varırken aynı şeyi talep edersem, bu talebimde haklıyım mı öyle değil mi: Bunlar hakkında sadece

[577a] zekâsının keskinliği sayesinde insanın karakterine nüfuz edebilen ve onun içini görebilen kimse karar vermelidir; yoksa öyle çocuk gibi sadece yüzeysel yargılarla yetinen ve tiran insanın yanıltıcı dış görünüşleriyle, davranışlarıyla kafası karışan kişi değil; hayır, çekirdeğe kadar inip onun içini görebilmelidir böyle biri. Hepimizin böyle yargıya varma yeteneği bulunan, ayrıca tiran ile aynı çatı altında kalmış ve onun ev içi ilişkilerini, hayatını, yakınlarına

[b] akrabalarına davranışlarını, hiç süsleyip gizlemeden, tiyatrodaki (gibi) pozlar yapmadan, göz önüne serdiği haliyle görüp her şeye tanıklık etmiş birinin sözlerine kulak vermemiz gerektiğini[342] sanıyorum; ardından da gene bütün bunları yaşamış olan kimseden, tiranı mutluluk ve acı yönünden öteki insanlar ile karşılaştırıp bize bilgi vermesini talep edip (bu durumda) devletin karşı karşıya bulunduğu tehlikeleri anlatmasını isteyelim.”

“Bu talebinde de haklısın elbette!”

“Öyleyse, bize bu soruların cevabını verecek birini bulmuş olmak için, sırf varsayım olarak, o sözünü ettiğimiz, yargıya varma yeteneğine sahip kimselerden biri ve bu konuda deneyim sahibi olduğumuzu kabul edelim mi?”

“Evet!”

5.

[c] “Şöyle bir düşün bakalım!” dedim ona. “Devlet ile insan arasındaki benzerliği iyice düşün, adım adım her şeyi incele ve ardından durumu tespit et!”

“Hangi bakımdan?”

“Önce devletten söz edelim: Tiran devletini özgürlükçü mü, yoksa uşaklaştırıcı bir devlet olarak mı tanımlıyorsun!”

“En üst düzeyde uşaklaştırıcı (köleleştirici) bir devlet olarak!”

“Ama bu devlette de efendiler ve özgür insanlar var, değil mi?”

“Ama çok az; çünkü herkesin, özellikle de en becerikli, gayretli (erdemli) olanların onur kırıcı ve mutsuz bir uşaklık içinde yaşadıklarını görüyorsun orada!”

[d] “Tespitimiz gereği insan devlete aynen benziyorsa, onun içinde de aynı durum hâkim olmalı: Ruhu uşaklıklarla ve tutsaklıklarla doludur ve en berbat ve en çılgın yanı (bütüne) hâkimken, gene en iyi yanlar da onun içinde yer alır.”

“Öyle olmak zorunda!”

“Peki böyle bir ruha uşaklaştırılmış mı yoksa özgür mü dersin?”

“Elbette uşaklaştırılmış (köleleştirilmiş) derim!”

“Uşaklaştırılmış bir tiranın hükmettiği bir devlet, kendi iradesine en az tabi olan devlettir, öyle değil mi?”[343]

“Muhakkak!”

[e] “Öyleyse uşaklaştırılmış ruh da kendi iradesinin peşinden gidemez; hani ruhu bir bütün olarak alırsak; çünkü durmadan bir iğne tarafından şiddetle dürtüklenip sürüklenir, huzursuzlukla dolup taşar; ruh hali değişip durur.”

“Kesinlikle!”

“Tiranlık’la yönetilen devlet zengin midir yoksa yoksul mu?”

“Yoksuldur.”

[578a] “Öyleyse tiranca yönetilen ruh da yoksul ve aç olmalı?”

“Hem de nasıl!”

“Ayrıca böyle bir devlet ve insan endişe ve korku içinde kıvranmaz mı?”

“Öyle!”

“Yanıp yakınmalar, ağlayıp acılara boğulmalar; bütün bunları bu derecede başka bir devlet biçiminde bulmak mümkün mü?”

“Kesinlikle değil!”

“Peki böyle ruh halleri, dürtü ve tutkularıyla çığırdan çıkmış tiran bir insandan başkasını böylesine hâkimiyet altına alabilirler mi?”

“Nasıl alsınlar?”

[b] “Bütün bunları ve daha fazlasını göz önünde tuttuğun için bu devleti bütün devletler arasında en mutsuz devlet ilan ettin, öyle değil mi?”

“Haklı olarak, değil mi?”

“Elbette, peki aynı yönden baktığında tiran insan için ne hükme varıyorsun?”

“Bütün insanlar arasındaki en mutsuz kimse olmalı o!”

“İşte bunda haksızsın!”

“Niçinmiş o?”

“En mutsuz kişi o değil henüz!”

“Peki kimmiş?”

“Sana ondan çok daha mutsuz gelecek kişi...”

“Kim?”

[c] “Tiran karakterli (özünde tiran olan), sıradan bir yurttaşken, böyle yaşamayıp kaderince tiranlık düzeyine yükseltilme şanssızlığına uğramış biri!”

“Daha önce ortaya koyduklarımıza bakacak olursak haklısın!”

“Evet, ama böyle şeyler hakkında doğrudan bir fikri olmak yetmez; aşağıdaki tarzda ilerleyip her şeyi enikonu düşünüp taşınmak gerekir. Çünkü bizim için en önemli şey, iyi ya da kötü hayat söz konusu burada!”

“Çok doğru!”

“Kafa yor bakalım, düşündüklerim doğru mu değil mi? Sanırım düşünmeye şu noktadan başlamalıyız.”

[d] “Hangi noktadan?”

“Devletlerde birçok köleye sahip olan zengin, özel kişilerin durumundan. Çünkü birçok kişi üzerinde hâkimiyetleri bulunması bakımından tiranlar ile karşılaştırılabilir durumdadırlar. Tiran sadece insan kalabalığı bakımından ondan fazlasına hükmetmektedir.”

“Öyle!”

“Bu insanlar, bildiğin gibi, endişesiz yaşar ve evdeki insanlardan korkmazlar.”

“Zaten niçin korksunlar ki?”

“Tabii, peki nedenini de biliyor musun?”

“Evet, çünkü (bizim devletimizde) her bir yurttaşta zaten devlet yardım eder de ondan.”

[e] “Çok güzel! Bir tanrı, elli ya da daha fazla köleye sahip olan birini kentten havalandırıp onu, karısını, çocuklarını, kölelerini, varını yoğunu toplayıp ıssız bir çöle, hiçbir özgür yurttaşın onun yardımına gelemeyeceği bir yere indirecek olsa; kölelerinin kendilerini öldürebilecekleri korkusuyla kendisinin, eşinin ve çocuklarının hayatından nasıl da endişe ederdi, değil mi?”

“Akla gelebilecek her türlü endişeyi taşırdı!”

[579a] “Bu durumda kimi kölelere karşı sevimli olmak, onlara vaatlerde bulunmak ve mecbur olmadığı halde onları serbest bırakmak zorunda kalacak; giderek kendi kölelerinin yağcısı olup çıkacaktır.”

“Olmalı, yoksa işi bitik demektir!”

“Şimdi bir tanrı, onun çevresine, bir kimsenin ötekinin efendisi olmasına müsaade etmeyen, bunu yapmaya kalkanları da, ele geçirdikleri anda en korkunç cezalara çarptıran birçok komşu yerleşirse?”

[b] “Bu durumda bizimki çok daha büyük bir felaket ile baş başa demektir, çünkü çepeçevre düşmanlarla sarılı olacaktır.”

“Peki tiranın özü (karakteri) bizim tasvir ettiğimiz gibiyse, akla gelebilecek her türlü endişe duygusu ve tutku içinde, buna benzer bir hapisanede zincirlenmiş olarak yaşamaz mı o sence? Yaradılıştan bir tad, haz insanı olan bu kişi, bütün yurttaşlardan farklı olarak tek başına hiçbir seyahate gidemez, öteki özgür yurttaşların aksine, törenleri, oyunları izleyemez; daha çok zamanının büyük bir kısmını kendi evine sinip bir kadın gibi yaşayarak geçirir

[c] ve bir yurttaş kalkıp dış ülkelere seyahat yapıp güzel bir şeyler görünce, kıskançlıktan delirir.”

“Aynen böyle olur!”

6. “Demek ki, iç yapısının kötü olmasından ötürü az önce tiran ve en mutsuz kişi olarak ilan ettiğin kişi, yani özel kişi olarak yaşamayıp kader tarafından tiran olmaya zorlanmış ve daha kendine hâkim olmazken başkalarına hâkim olmaya çalışan adam, kendine o ölçüde fazla acı çektirir; aynen hasta, daha kendisiyle başa çıkamayan bir bedene sahip

[d] birinin özel kişi olarak değil de, başka vücutlar ile rekabet ve kavga içinde yaşamaya zorlanmasında olduğu gibi.”

“Karşılaştırmam mükemmel sevgili Sokrates ve sözlerin doğru!”

“Bu durum, sevgili Glaukon, sefil bir durum, değil mi?”

“(Böyle bir) tiran, senin dünyanın en mutsuz kişisi ilan ettiğin tirandan çok daha bedbaht yaşamaz mı?”

“Hiç kuşkusuz!”

“Öyleyse, kimileri inanmak istemeseler de, hakiki tiran, –hükmettiği devlete benzemesi koşuluyla– gerçekte, tutkularını hiçbir zaman tatmin edemeyen,

[e] boyun eğmenin, hizmet etmenin ve yağcılığın ve düşmüşlüğü doruklarında gezinen bir köledir; ruhun bütününe bakmayı becerebilirsek, arzularının çoğunun yerine getirilmemiş, ömür boyu korkular, acı ve ıstıraplar içinde kıvranan zavallı bir gariban olduğunu görürüz.”

“Elbette!”

[580a] “Ona ayrıca daha önce değindiğimiz özellikleri de atfedeceğiz: Dolayısıyla, hükmetmesi yüzünden, daha öncesine göre çok daha fazla kıskanç, kallesiz, haksız, dostsuz, kutsal olana saygısız, her türlü kötülüğü besleyip yapmaktan çekinmeyen biri olup çıkmaktan kurtulamaz; ve bunun sonucunda da (dünyanın) en bahtsız insanıdır ve çevresindekileri de aynı sefaletin içine sürükler.”

“Aklı başında kimse bu tespitine karşı çıkmayacaktır!”

“Peki devam edelim! [b] Şimdi final müsabakalarındaki hakem gibi konuş ve kanaatine göre kimin mutluluk bakımından birinci kimin ikinci olduğunu söyle[344] ve ilk beşi kralcı, timokratik, oligarşik, demokratik ve tiran insan sırasıyla açıkla!”

“Karar vermek kolay! Onları korolarda olduğu gibi, becerikliliğe, erdeme ve kötülüğe, mutluluğa ve mutsuzluğa göre sıralamak isterim.”

“Bir tellal kiralayalım mı, yoksa ben mi bildireyim sonucu. Ariston’un oğlu[345] karar vermiştir (diye):

[c] En becerikli, gayretli, çalışkan, erdemli kişi en mutlu kişidir, bu da bir kral gibi kendine hâkim olup kendini idare edebilen kralcı tarzdaki kimsedir; en kötü ve en haksız kişi en bahtsız kişidir, bu da hem kendini hem de devleti en çok uşaklaştıran tiran tarzlı adamdır.”

“Tamam, böyle ilan etmiş olayım!”

“Bunların tanrılardan ve insanlardan gizlenip gizlenemediklerini de ekleyeyim mi?”

“Ekle!”

7. “Peki, tamam! Şimdi bu ilk ispat; şimdi ikinci ispatı bir düşün bakalım, aklına bu konuda söyleyecek bir şey geliyor mu?”

[d] “Hangi ispatmış o?”

“Aynen devletin üç sosyal öbeğe bölünmüş olması gibi insanın ruhunun da üç bölümde toplanmış olması, bana öyle görünüyor ki, her sağlıklı insan aklı için üçüncü bir ispat koyuyor ortaya!”

“Hangi ispatı?”

“Şunu: Üç ruh bölümü olduğuna göre üç çeşit de sevinç[346] olmalı; her bir bölüm için bir sevinme hali; gene her birine bir dürtü ve hâkimiyet (yönetim) biçimi karşılık gelmelidir.”

“Bundan neyi kastediyorsun?”

“Bölümlerden biri, insanın öğrenmesini sağlayan bölümdür demiştik, ikincisi, taşkın, atılgan, gözüpek, cesur davranmasına yol açan bölüm,

[e] üçüncüsünü ise birçok yönü içerdiği için karakterize etmekte biraz zorluk çekmiştik ve en belirleyici, en büyük özelliğini göz önünde tutarak, arzu eden, istekleri en yoğun bölüm olarak tanımlamıştık onu; yiyeceğe, içeceğe duyduğu arzular şiddetliydi bu bölümün, aşka, aşkla beraber ortaya çıkan öteki fenomenlere de öyle; kazanç hırsı taşıyan, para canlısı bölüm de bu bölüme giriyordu; çünkü bu türden dürtüler en çok parayla tatmin olurlar.”

[581a] “Çok doğru!”

“Bu ruh bölümünün hazzı ve sevgisi, kazanca yönelmiştir diye iddia ediyorsak, bu tanımla tek bir ana karakteristik özelliğe dayanmış oluyoruz; ve bu ruh bölümünden her söz edişimizde açık seçik bir görüntü çıkıyor karşımıza. Ve haklı olarak bu bölüme, para ve kazanç canlısı diyebiliriz.”[347]

“Sanırım diyebiliriz!”

“Atılgan, gözüpek, hırslı yan, her zaman bir bütün olarak gücün, kudretin, iktidar ve ünün peşindedir, demiştik, öyle değil mi?”

[b] “Hem de nasıl!”

“Dolayısıyla da bu bölüme, zafer ve ün, onur seven bölüm, dersek yanlış olmaz herhalde?”

“Tam oturur!”

“Öğrenme yetimiz, herkesin fark ettiği gibi, her zaman katıksız hakikatin bilgisine yönelmiştir ve bütün ruh bölümleri içinde para ve ün peşinde en az olan bölümdür bu.”

“Öyle!”

“Şimdi, ruhlar içinde, duruma göre hangisi uygunsa, bu bölümlerden kâh biri kâh ötekisi hâkim duruma geçer!”

[c] “Öyle!”

“Bu bakımdan üç temel insan biçimini (karakterini) birbirinden ayırt edebiliriz: Bilgeliksever, zafersever ve kazançsever!”

“Elbette!”

“Ve her bir temel (insan) biçimi için de (karşılık gelen) bir sevinç (memnuniyet, zevk duyma durumu) vardır.”

“Evet!”

“Böyle üç kişiye sırayla, bu hayat biçimlerinden hangisinin en huzur verici, en hoş olduğunu sorarsan,[348] her biri kendi hayat biçimini koyacak yer bulamayacaktır.

[d] Gözü kazançta olan adam, paranın, kazancın hazzının yanında, ünlü olmanın ya da öğrenmenin hazzının devede kulak kaldığını söyleyecektir. Para getirmediikten sonra bunların hiçbir kıymeti yoktur onun gözünde!”

“Doğru!”

“Peki ya, gözü ünde, şanda şerefte olan kişi? Paranın getireceği hazzı, sevinci, alabildiğine sıradan sayıp, öğrenme hazzını da, insana ne ün ne de saygınlık kazandırdığı için, boş gevezelik saymaz mı?”

“Öyle yapar!”

“Peki şu konuda kendimizi neye inandıralım sence: Bilgelik seven,

[e] hakikati bilmenin ve kesintisiz öğrenmenin hazzı ve sevinci karşısında öteki sevinçleri, hazları nasıl değerlendirecektir? Bunları, aslında zorunluluğa bağlı hazlar olarak tanımlayacaktır; çünkü ortada onu bunlara yönelten bir zorunluluk bulunmadıkça onlardan uzak duracaktır!”

“Kesinlikle böyle olduğunu kabul edebiliriz!”

8. “Gelgelelim bu insan sınıflarına karşılık gelen sevinç ve hazlar ve de bunların bütün bir yaşama tarzı (birbirine göre) tartışmalı olduğu sürece, hani bunlardan hangisinin daha güzel, hangisinin daha çirkin, berbat olduğu, hangi yaşama tarzına bağlı olanın daha iyi ya da daha

[582a] kötü yaşadığı anlamında değil de, kimin daha rahat, dertsiz, huzurlu olduğu anlamında belirsizlik sürüp gittiği sürece, aralarında hangisinin doğruya en yakın olduğunu nasıl bileceğiz?”

“Bunu söyleyebilecek durumda değilim!” dedi Glaukon.

“Öyleyse şöyle düşün: Doğru bir yargıyı hangi temelin üzerine inşa etmek zorundayız? Deneyimin, kavrama yetisinin ve mantığın (aklın) üzerine değil mi? Yoksa daha iyi yargıya varma araçları var mı?”

“Olması imkânsız!”

“Öyleyse şöyle düşün: Bu üç insan (biçimi) arasında sözünü ettiğimiz o hazlar, sevinçler bakımından, en deneyimli olan hangisidir?[349] Kazanç hırslı olan kimse hakikatin özünü kavramak isterse

[b] bilimden sevinç duyma (zevk alma) konusunda filozofun kazançtan sevinç (duyma) zevk alma konusunda sahip olduğu deneyimden daha fazlasına mı sahiptir?”

“Ne gezer? Çünkü biri (filozof) çocukluktan başlayarak öteki sevinçleri (memnuniyetleri) tatmak zorundadır; oysa para hırsı olan kimse şeylerin özü ile bir kez uğraştı diyelim; bu sevincin tadını duymasına ya da en azından (bu tadı) deneyim olarak kaydetmesine gerek yoktur; hatta bu konuda gayret etse de pek kolay olmayacaktır bu onun için.”

“Demek ki filozof deneyim bakımından sevincin her iki türünde de, para hırsı olan kimseden çok daha üstün durumdadır?”

[c] “Çok belirgin bir biçimde!”

“Peki şan, şeref hırsı olan kimseden? Şanın, ünlü olmanın verdiği sevinç konusunda berikinin bilgi konusunda sahip olduğu deneyimden çok daha azına mı sahiptir?”

“Hayır,” diye cevap verdi. “Çünkü ün ve şeref, ulaşmaya çalıştıkları hedeflerine varan herkesin peşinden gelir; zengin, birçok konuda saygı ve takdir görür; cesur ve bilge olan da. Bu nedenle de hepsi ünün getireceği sevinç (vereceği memnuniyet) konusunda deneyim sahibidirler. Gelgelelim hakiki varlığa (olma-hali’ne) bakma sevincini, hakikati (gerçeği, doğruyu) sevenin dışında birinin tatmış olması imkânsızdır.”

[d] “Demek ki deneyimleri sayesinde (sevinç konusunda) en iyi karar verme (yargıya varma) gücüne o sahiptir?”

“Hem de nasıl!”

“Üstelik bir tek o kavrama (düşünme) konusunda (ötekilere göre) çok daha deneyimlidir, öyle değil mi?”

“Elbette!”

“Öyleyse, yargılar oluştururken kullanmamız gereken araç (alet), para hırsı ya da ün hırsı olanın değil, bilgeliği sevenin bir aracıdır, öyle değil mi?”

“Neyi kast ediyorsun?”

“Mantığın yardımıyla yargıya varmamız gerektiğini söylemiştik.”

“Evet?”

“Mantıksal incelemeler (araştırmalar) en başta bilgeliği sevenin aracıdır, öyle değil mi?”

“Elbette!”

“Para ile kazanç bir yargı oluşturmanın en iyi araçları olsalardı

[e] para hırsı olan kimsenin övgüsü ve yergisi de hakikate (doğruya) en yakın bir yere denk gelirdi!”

“Zorunlu olarak!”

“Şeref, zafer ve cesaret (yargı oluşturmanın en iyi araçları) olsalardı, o zaman da ün hırsı taşıyan ile zafer sevenin (övgüsü ve yergisi hakikate en yakın bir yere denk gelirdi), öyle değil mi?”

“Besbelli bu!”

“Ama konumuz deneyim, kavrama ve mantık olunca?”

“Bu durumda, zorunlu olarak hakikatin ve aklın dostunun övdüğü şey hakikate en yakın yerde durmalıdır!”

[583a] “Üç sevinç türünden, düşünmemizi sağlayan ruh bölümünün ve ruhlarında bu bölümün hâkim olduğu insanların sevinci en hoş olanıdır, öyle değil mi?”

“Kavramayı bilen, gerçek uzman olarak kendi hayatını övdüğüne göre, başka türlü mümkün olabilir mi?”

“Bizim hakemimiz hangi hayatı ve hangi sevinci ikinci sıraya yerleştiriyor bakalım?”

“Besbelli ki savaşıma ve şan şeref sevincini; çünkü bu sevinç para kazanan adamnkinden daha yakındır birincisine!”

“Son sıraya da kazanç hırsı olanın hazzını koyacaktır o!”

“Elbette!”

9.

[b] “İşte bunlar peş peşe yapılmış iki ispat ve adil kişi, adil olmayı

iki kez yenmiş oldu. Şimdi de olimpiyat oyunları âdetine göre kurtarıcı ve Olimposlu Zeus'a ithaf edilmiş üçüncü aşamaya geçelim.[350]

Unutma, ötekilerin hiçbir sevinci, bilgidен sevinç duyanınki kadar hakiki ve salt değildir; bir bilgeden[351] duymuştum sanırım; bunlar sadece gölgelerdir. Dolayısıyla da bu (adil olmayan için) en büyük ve tayin edici yenilgi sayılır!”

“Muhakkak da, ne demek istiyorsun tam olarak?”

[c] “Ne demek istediğimi tasarlarırken sen de bana cevaplar verirsen iyi olur!”

“Sor, yeter!”

“Cevap ver öyleyse! Acı hazzın karşıtıdır, öyle değil mi?”

“Evet!”

“İnsanın ne acı ne de haz duyduğu bir durum var mıdır?”

“Tabii!”

“Her iki karşıt duygunun tam ortasındadır bu ve ruhun bu her iki duyguya göre belli bir huzur halini temsil eder. Yoksa farklı mı düşünüyorsun?”

“Yoo!”

“Hastaların hastalıkları sırasında söylediklerini hatırlıyor musun?”

“Hangilerini?”

“Sağlıktan daha güzel bir şey yoktur, derler, ama hastalanmadan önce bunun hiç farkında olmamışlardır.”

[d] “Evet, hatırlıyorum.”

“Ağır bir ıstırapla kıvranan insanların da, bu ıstırapın bitmesinden daha hoş hiçbir şey olamaz, dediklerini de duymuşsundur?”

“Evet!”

“Benzer birçok durumda da insanlar bir dertleri, acıları varsa, dertten, acıdan kurtulmuş olmayı ve öteki uçtaki sevinçleri değil de aradaki huzur durumunu en büyük haz olarak övüp dururlar.”

“Çünkü o durumda bu huzur ve rahatlık hali çok iyi gelir ve onu arzu ederler.”

[e] “Ve bir sevinç son bulduğunda, sevincin ardından gelen huzur halini acı olarak duyar mıyız?”

“Herhalde!”

“Öyleyse bu iki aşırı uç arasındaki durum, huzur, sükûnet durumu, aynı zamanda her iki durumu birden temsil edebilir; sevinci ve acıyı, öyle mi?”

“Öyle görünüyor?”

“Her iki şeyden hiçbirisi olmayan bir şey, o her iki şey birden olamaz mı?”

“Pek sanmıyorum!”

“Haz ve acı, ruhta ortaya çıkarlarsa, bu bir tür harekettir, öyle değil mi?”

“Evet!”

[584a] “Ne haz ne de sevinç olan durum az önce bize huzur (sükûnet) durumu olarak görünmüş ve bu ikisinin arasında konumlandırmıştık onu, öyle değil mi?”[352]

“Evet!”

“Öyleyse nasıl olur da insan acıdan azade olmayı haz verici, sevinçten yoksun olmayı da acı verici sayar?”

“İmkânsız bu!”

“Acı karşısında huzuru (sükûneti) haz, sevinç karşısında ise acı olarak duyumsuyorsak, bu durumda gerçek bir duyumsama değil de bir yanılgı (duygusu) söz konusu olmalıdır; ve gerçek sevinç hakkında bu aldatıcı duyumsamalar (duygular), göz boyayıcılık oldukları için mantıklı bir önerme sunmazlar bize!”

“Akıl yürütmelerimizin gösterdiği gibi!”

[b] “Araştırmalarımızın şu anki durumuna bakıp da, haz, çoğu zaman acının yakamızı bırakmasından başka bir şey değildir, acı ise hazzın sonudur, diye düşünmemek için acının sonucunda

ortaya çıkmış şu sevinçlere bir bak yeter!”

“Nerede böyle sevinçler var ve hangilerini kast ediyorsun?”

“Başka birçok sevincin yanı sıra özellikle koku almanın verdiği haz duygularını; çünkü bu duygular, daha önce hiçbir acı duymamış olduğumuz halde birdenbire şiddetli bir şekilde ortaya çıkar ve geçip gittikten sonra geride bir acı durumu bırakmazlar.”

[c] “Demek ki gerçek hazzın acıdan bir kurtulma ve acının da hazdan yoksunluk durumu olduğuna bizi inandırmalarına fırsat vermemeliyiz!”

“Evet!”

“Öte yandan beden üzerinden ruha yayılan ve alışlageldiği gibi hazlar olarak tanımlanan duyguların hemen hepsi ve özellikle de bunların arasında en şiddetli olanları, acılardan bir tür kurtulma durumudurlar.”

“Öyledirler!”

“Ve sevinç ve acı duygularından önce ortaya çıkan önsevinç, önacı diyebileceğimiz durumlar da aynen bu özellikleri gösterirler.”

“Evet!”

10.

[d] “Peki biliyor musun,” diye devam ettim sözlerime, “bu hazlar hangi türdendirler ve en çok ne ile karşılaştırılabilirler sence?”

“Ne ile?”

“Doğada bir ‘üst’ bir ‘alt’ bir de ‘orta’ var, öyle değil mi?”

“Evet!”

“Biri, alttan ortaya doğru hareket ederken, üste (yukarıya) doğru hareket ettiğini düşünecektir; ortada durup aşağıya, geldiği yere dönüp bakınca, henüz gerçek üst’ü görmemişse, üstte olduğunu sanacaktır.”

“Zeus aşkına, gerçekten de başka bir sanıya kapılamaz!”

[e] “Geldiği yere düşerse, aşağıya (alta) düştüğünü düşünecektir ve haklıdır da bunda, öyle mi?”

“Tabii ki!”

“Bütün bunların nedeni, gerçek altı, ortayı ve üstü tanımamış olmasıdır!”

“Kesinlikle!”

“İşte bu nedenle, insanların hakikati bilmezliklerinden dolayı birçok şeyin yanı sıra haz ile acı ve bütün ara basamaklar hakkında akla yatkın bir düşünceye sahip olmayışlarına şaşırma. Onların durumu şudur: Acıya doğru karşıdan hareket ettiklerinde, gerçekten de bir acı duyarlar ve bunun acı olduğunu düşünmekte haklıdırlar,

[585a] ancak acıdan ortaya doğru hareket ettiklerinde, hazla dolup taşıklarına inanırlar, bundan emindirler hatta; tıpkı beyazı tanımayan birinin gri rengi siyah karşısında beyaz sanması gibi, burada da hazzın ne olduğunu bilmeden, acıdan yoksunluk durumunu acı durumu ile karşılaştırdıklarında yanılgıya sürüklenirler.”

“Zeus adına şaşırtmıyor bu beni, tersi olsaydı şaşardım!”

“Şöyle düşün şimdi: [b] Açlık, susuzluk ve benzeri duygular bedeninin durumunda belli bir boşluk anlamına gelirler, öyle değil mi?”

“Elbette!”

“Mantıksızlık ve cahillik de öte yandan ruhun durumundaki boşluklar değil midir?”

“Muhakkak!”

“Besin ya da bilgi alan kendini doldurmuş olmaz mı?”

“Evet!”

“Peki doldurduğumuz hangi şey ötekine göre daha sahici, daha değerlidir sence? Alçak mı yoksa yüksek varlık basamağındaki şey mi?”

“Elbette ikinci basamaktakiler!”

“Peki sence, ekmek, içki ve sebze, meyve ve benzeri gıdalar mı, yoksa doğru tasarım (düşünce), bilgi, mantık; kısacası zihinsel bir yetenek mi salt varlıktan (olma-hali’nden) daha çok pay almışlardır?

[c] Ancak yargıya varırken şöyle hareket et: Ebediyen kendisiyle aynı olana, ölümsüze, hakikate (doğruya) yakın olan şeyin de bu özelliğe sahip olduğunu ve benzer şeyin içinde doğup ortaya çıktığını unutma; şimdi bu, o sonsuza kadar değişip duranın, ölümlünün içinde yer alan öteki şeylerden (ekmek, içki, sebzeden) daha yüksek bir varlık basamağını temsil etmez mi ve kendisi de öyle olup benzer şeyin içinde doğup ortaya çıkmaz mı?”

“Elbette, varlıktan daha büyük pay almış olan, ebediyen kendisi ile aynı kalan ile bağlantılı olan şey (yani zihinsel yetenektir.)”

“Herhangi bir yiyeceğin ebediyen kendisiyle aynı olandan aldığı pay bilgi’nin aldığından daha fazla değildir, öyle değil mi?”

“Kesinlikle!”

“Peki ya hakikatten pay alma konusunda?”

“Burada da aynı ilişki geçerlidir!”

“Hakikatten pay alamıyorsa varlıktan (olma-hali’nden) da alamıyordur öyleyse?”

“Mantiken!”

[d] “Demek ki bütün olarak alındığında, bedenin bakımına giren şeylerin, ruhun bakımına giren şeylere göre hakikatten ve varlıktan daha az pay aldıklarını söyleyebilir miyiz?”

“Hem de çok çok daha az!”

“Ve beden de ruhtan daha az pay alır!”

“Evet!”

“Yüksek varlığın (olma-hali’nin) şeyleriyle dolu olan ve kendisi yüksek varlık (olma-hali) olan şeyin doyurulması gerçekten de daha alt düzeyde bir varlığı bulunan ve daha alçak şeylerle doldurulmuş olan şeyler karşısında gerçekten de daha değerlidir.”

“Elbette!”

“Doğaya uygun şeylerle doldurulmak haz vericiyse, yüksek varlığın şeyleriyle sahici bir doldurulma, sahici ve hakiki bir sevinç verir;

[e] halbuki alt düzlemdeki varlıklara ait şeylerden pay alan şey, kendini daha az hakikatle (gerçekle, doğruyla) doldurur ve çok daha az güvenilir ve hakiki sevince kavuşur.”

“Kaçınılmaz bir sonuç bu!”

[586a] “Demek ki kavrayıcı düşünceyi ve zihinsel faaliyeti (verimliliği) tanımayan, ama bunun yerine boyuna oburluk ve benzer şeylere düşkün olanlar, aşağıya doğru düşerler ve sonra yeniden ortaya kadar taşıtırlar kendilerini ve aynen böyle sendeleye sendeleye hakiki üste tırmanmadan, yukarıya bakmadan ya da kendilerini oraya kadar yükseltmeden hayatın içinden yürüyüp giderler; hiçbir zaman hakiki varlığın (olma-hali’nin) şeylerini içlerine almazlar; hiçbir zaman güvenilir ve katıksız bir sevinç tatmazlar; bunun yerine sevimli sığır gibi hep aşağıya, yere doğru eğilmiş şekilde yemliğe bakar, sırf yemek ve cinsellik hazzı için yaşarlar

[b] ve hakiki olanı ve (içe) alınanı korumasını da bilen ben’lerinin o bölümünü hakiki varlığın şeyleri ile dolduramadıkları için sadece daha fazlasını alabilmek uğruna boynuzlarıyla, toynaklarıyla birbirine vurur, doymazlık yüzünden birbirlerini öldürürler.”

“Senin hayatı betimleyiş tarzın, sevgili Sokrates, gerçekten de bir tanrı sözü gibi,” dedi Glaukon.

“Böyle insanlar acı ile karışık haz duyguları da taşımak zorunda değiller midir, etkileri, renklerin birbirlerine olan konumlarından kaynaklanan,

[c] dolayısıyla da hepsi güçlüymüş gibi görünen ve mantıksız kimsede, kendilerine yönelik çılğınca istekler doğuran hakiki hazza, yanıltacak kadar benzeyen haz yansuları; tıpkı Stesikhoros’un anlatısına göre Truvalı erkeklerin gerçeği bilmedikleri için Helena’nın yanıltıcı görüntüsü çevresinde savaşmaları olayında olduğu gibi.”[353]

“Onların da durumu gerçekten buna benziyor!”

11. “Bir insan sadece gözüpek, atılgan ruh bölümünün peşinden giderse, bu nedenle de hırslı, kıskanç, zafer isteklerinden dolayı şiddet uygulayıcı, tahammül edilmezliğinden dolayı öfkeyle doluyorsa,

[d] ruhun bu bölümünde de benzer şeyler ortaya çıkmaz mı? Dolayısıyla bu kimse, düşünceden, akıldan yoksun halde şan ve şeref hırslının doyurulması için çabalayacaktır.”

“Evet, kaçınılmaz olarak!”

“Peki, devam edelim,” dedim. “Vicdan rahatlığıyla şunu söyleyebilir miyiz: Kazanç hırslını ve zafërsever yanı içeren ruh bölümü, düşünce ve aklın yolunu izledikleri ve bunlarla birlikte gerçek mantığın kendilerini yönlendirdiği sevinçleri aradıkları ve elde ettikleri sürece, hakikati (doğruyu) izlemiş oldukları için, ulaşabilip ulaşabilecekleri en hakiki sevinçleri elde ederler; aynı zamanda bu sevinçler o kimsenin (ruhun) özüne en çok karşılık gelen sevinçlerdir; çünkü herkes için

[e] en iyi olanın aynı zamanda onun özüne en iyi ve mümkün olduğu bir gerçektir.”

“Gerçekten de durum bu!”

“Şimdi, bütün ruh, hakikati (doğruyu) seven ruh bölümü ile didişmeyip onu izleyecek olursa, her bir ruh bölümü sadece kendi görevini yerine getirmekle, dolayısıyla da adil olmakla kalmaz, özüne uygun düşen, en hakiki oldukları ölçüde en iyi olan sevinçlerin de tadına varabilir.”[354]

[587a] “Çok doğal bu!”

“Oysa başka bir ruh bölümü (bütün) ruha hâkim olursa, kendine uygun hazzı bulamaz ve öteki ruh bölümlerini, yabancı ve hakiki olmayan bir sevincin peşinden gitmeye zorlar.”

“Öyledir!”

“Felsefe ve mantığa (akla) en uzak olan şey, büyük olasılıkla böyle davranacaktır, öyle değil mi?”

“Apaçık belli bu!”

[b] “Çıkardığımız sonuçlara göre bunlar tirana özgü tutkular ile erotik tutkulardı, öyle değil mi?”

“Evet!”

“Yasaya en yakın duranlar krala özgü ve düzenli bir yaradılışın arzularıdır, sence de öyle değil mi?”

“Evet!”

“Öyleyse hakiki, gerçek, öze en uygun hazdan en uzak olan tirandır, en az uzak olansa kraldır.”

“Zorunlu olarak!”

“Demek ki tiran sevinçten en yoksun kimse olarak yaşarken kral sevinçler içinde yaşar, değil mi?”

“Mantiken!”

“Tiranın kraldan ne kadar az sevinç yaşadığını biliyor musun?”

“Söylersen!”

“Görüldüğü kadar üç tür sevinç vardır: Bir temizkan, iki tane melez (piç);

[c] yasa ve mantıktan kaçtığı için melez düzeyinin bile ötesine geçen tiran, kişiyi en fazla uşaklaştıran zevklerle, maiyeti (muhafızlarıyla) birlikte yaşar; sevinçten ne kadar pay sahibi olduğunu ancak şöyle tarif etmek mümkündür.”

“Nasıl?”[355]

“Oligarşik insandan bakıldığında tiran üçüncü sırada yer alır, çünkü aralarında demokrat bulunmaktadır.”

“Evet!”

“Öyleyse önceki tespitlerimiz doğruysa, tiranın sevinci, hakikat ile (gerçeklik ile) ilişkisi bakımından, oligarşın sevincinin üçüncü kopyası (suyunun, suyu) olacaktır.”

“Evet!”

“Aristokrat ve kral insanı, birer biçim olarak alırsak, kral insandan bakıldığında oligarşın kendisi de üçüncü sırada yer alır.”

[d] “Evet, üçüncüdür.”

“Öyleyse tiran üç çarpı üç kere uzaktır hakiki hazdan.”

“Öyle görünüyor.”

“Tirana özgü hazzın görüntüsü, bu durumda uzunluğu veren sayının üzerindeki düzlemdir (alandır).”

“Elbette!”

“Şimdi bu alanın (81) kare kökünü alıp onu (9’u) üç kez kendisiyle çarparsak, söz konusu uzaklığı buluruz.”

“En azından bir matematikçi yapabilir bunu!”

“Şimdi kalkıp bir de tersini hesaplamak ve kralın hakiki sevinç bakımından tirandan ne kadar uzak olduğunu bulmak istersek,

[e] çarpımlar sonucunda (9 x 9 x 9) kralın tiran’dan 729 kez daha iyi, berikinin de o ölçüde kötü, acılar içinde yaşadığını buluruz!”

“Bu iki adam; adil olan ile olmayan arasındaki sevinç yaşama farkı konusunda

[588a] harika bir hesap ortaya koydun.”

“Üstelik günler, geceler, aylar ve yılları da üzerine eklersek, hakiki ve hayata karşılık gelen bir sayı!”

“Öyle olduğu muhakkak!”

“İyi ve adil olan kötü ve haksız olandan böyle kat kat üstünse, soylu hayat sürme, güzellik ve kusursuzluk bakımından da ondan sonsuz kere üstün olacaktır.”

12.

[b] “Peki öyleyse,” diye devam ettim sözlerime, “incelemelerimizde buralara kadar geldikten sonra şimdi geriye dönüp bizi buraya yönlendirmiş olan açıklamalarımızı ele alalım. Haksızlık yapmak, adil biri yerine konan tam bir adaletsiz yarar getirir demiştik, öyle değil miydi?”

“Evet!” diye cevap verdi Glaukon.

“Şimdi bu düşüncüyü savunanlar ile konuşup tartışmak istiyoruz; çünkü adil ve adil olmayan eylem ve davranışın değeri konusunda daha önce fikir birliği sağlamıştık.”

“Nasıl konuşacağız peki?”

“Beriki ona bakarak iddiasını tartabilsin diye kafamızda ruhun bir görüntüsünü (modelini) tasarlayacağız.”[356]

[c] “Nasıl bir görüntü bu?”

“Mitlerin bize anlattığı şu Kimaira, Skilla, Kerberos[357] ve benzeri eski figürlerden oluşan bir görüntü.”

“Evet, bunların geçtiği masallar var!”

“Kafanda, çevresinde vahşi ve uysal hayvanların başları sallanan ve bu hayvanların her birine dönüşebilen bir canavar tasarla.”

[d] “Müthiş bir plastik (resim) çalışması bu, ama düşünce, balmumundan ya da benzer şeylerden daha kolay şekillendirilebildiği için, yaptım diyelim!”

“Buna ikinci olarak bir aslanı ve nihayet bir insanı ekle. Birincisi bunların arasında en büyük, ikincisi daha küçük olsun!”

“Bu ilk ikisi daha kolay canlandırılıyor; kafamda şekillendirdim bile!”

“Şimdi bu üçünü tek bir yapı içinde bir araya getir; öyle ki bunlar bir şekilde birlikte büyümüş gibi görünsünler!”

“Getirdim bile!”

“Şimdi bunların dışına sadece tek bir varlığın, insanın şeklini kılıf gibi kapla, öyle ki içeriği değil

de

[e] sadece dışı görebilen biri, tek bir canlı varlık, bir insan gördüğünü sansın!”

“Tamam (insan biçimiyle) örttüm onları!”

“Şimdi kim kalkıp da adil davranmak değil de haksızlık etmek böyle birine (adil olmayana) yararlı oluyor iddiasını ortaya atıyorsa, onun karşısına şu görüşümüzü çıkartacağız: Böyle düşünen biri, çok biçimli canavarla birlikte aslanı ve kendisine ait her şeyi besleyip güçlendiren insanın, aslında açlıktan ölüp bitap düşerken, (bu beslemenin ve güçlendirmenin) onun için avantaj olduğunu ileri sürmekten başka bir şey yapmamaktadır;

[589a] bu kimse, öteki iki hayvanın kendisini çekip götürmesine ses çıkartamaz ve bu iki yanı birbirine alıştırıp dost kılmak yerine, bunların birbirlerini parçalamalarına, yiyip bitirmelerine çanak tutar.”

“Haksızlık etmeyi öven hatip de işte tam bunu iddia etmektedir!”

“Buna karşılık adaletin yarar getirdiğini savunan kimse, iç insanın bütün kişiliğin efendisi olmasını sağlayan eylem ve konuşmalar talep eder

[b] ve evcil dürtüleri besleyip geliştiren, vahşi olanların ise büyüüp olgunlaşmasını engelleyen, bunu yapmak için de aslanın tabiatını kendi müttefiki haline getirmek, dürtülerin hepsi için çaba göstermek, onları kendi aralarında ve kendisi ile dost kılmak ve bu doğrultuda eğitip yetiştirmek zorunda olan bir köylü gibidir.”

“Adaletin övücüsü de aynen bunu talep eder!”

“Demek ki her bakımdan adaletin övücüsü doğruyu söylerken ötekisi yalan söyler.

[c] İster haz, ister şan şeref ya da yarar kollansın, adaletin övücüsü doğru konuşur. Yericisi ise mantıklı bir nedeni olmaksızın ve neyi yerdiğini bilmeksizin yerer.”

“Bundan tamamen habersizdir, diye düşünüyorum!”

“Öyleyse şimdi iyi niyetli ikna çabalarıyla onun aklını başına getirmeliyiz, çünkü o bunu kasıtlı olarak yapmamaktadır ve ona şöyle sormalıyız: Sevgili dostum, güzel ve çirkin hakkındaki alışıldık düşüncelerimizi şöyle türetmemiz gerekmiyor mu? Doğanın (yaradılışın) vahşi dürtülerini insana ya da hatta tanrının buyruğuna tabi kılan her şey güzeldir,

[d] buna karşılık soylu olanı hayvansı olanın boyunduruğuna sokan her şey çirkindir. Sence o buna katılır mı itiraz mı eder?”

“Benim gibi düşünürse, katılacaktır!”

“Bu incelemeden sonra, bir insan haksız yere altın edinirse ve sonucunda da en iyi (ruh) bölümünü kötüye tabi kılar, bunun ona bir faydası olur mu? Ya da başka bir şey daha:

[e] Biri kalkıp oğlunu ya da kızını altın uğruna, üstelik vahşi ve kötü insanlara köle olarak satarsa, bu satıştan eline çok fazla para geçse de, kesinlikle bir kazancı olmayacaktır bundan. Öte yandan tanrısal yanını, merhametsizce tanrısız ve lanet yanına tabi kılar, mutsuz olmaz mı?

[590a] Ya da sırf rüşvete kandığı için kocasının hayatı karşılığında altın bir gerdanlık alan Eriphyle'ninkinden beter olan bir suça (cinayete) ortak olursa?”[358]

“Bu çok daha adice olurdu. O soracağın kişinin yerine ben cevap vermiş olayım!”

13. “İşte bu korkunç, kudretli ve çok şekilli hayvan, zaptedilebilirliğin ötesine geçtiği için dizginlenemezliği de oldumolması yerip dururlar, öyle değil mi?”

“Aşikâr bu!” dedi Glaukon.

[b] “Aslansı ve çabuk öfkelenen yanımız her türlü ölçünün üzerine taşıyıp çileden çıktığında da taşkınlığı, kibiri, ukalalığı uzlaşma bilmezliği yereriz.”

“Muhakkak!”

“Öte yandan lüks ve (bollukla birlikte) yumuşama, ruhun bu (cesaret) bölümünü uyuşturup ona haddinden fazla serbestlik bıraktıkları için korkaklığa yol açtıklarında yerilirler.”

“Tabii!”

“Aynı şekilde, içimizdeki taşkın, atılgan, öfkeli yanı soysuz canavara tabi kılan; onu, hayvanın para hırsı ve gözü doymazlık yüzünden boka batıran ve gençliğinden itibaren bir aslan yerine bir maymun olmaya alışmışsa (kişi), yağcılık ve sürüngenlik de yerilir.”

[c] “Hem de özellikle!”

“Peki sence, alt düzeydeki el işçiliği niçin utanç vericidir? Çünkü bunun biricik nedeni, bir kimsenin soylu yanının doğuştan, içindeki hayvanlara hâkim olamayacak kadar zayıf olması, onu korumak, ona bakmak zorunda kalması ve sonuçta, onun gözüne nasıl gireceğini öğrenmesidir, diyoruz.”

“Öyle görünüyor!”

“İşte böyle (zayıf karakterli) biri o en iyi kişiyi yönlendiren aynı efendiyi kılavuz edinmeli ve kendi içinde tanrısal olanı hâkim güç olarak taşıyan o en iyi insana

[d] hizmet etmelidir, diye iddia ediyoruz. Ama tabi Thrasymakhos’un yönetilenler hakkındaki düşüncelerini benimsemiyor ve hizmet edenin kendi zararına efendiye tabi olduğunu (da) düşünmüyoruz; daha akıllı ve tanrısal olana hizmet etmenin herkes için daha iyi olacağını düşündüğümüz için bunu ileri sürüyoruz; en iyisi, kişi bunu, içinde varsa gönüllü yapmalıdır; aksi halde bu ona buyurulmalıdır. İşte ancak bundan sonra hepimiz, olabildiğince eşit ve dost olabilir ve aynı ruh (akılca) yönlendirilebiliriz.”

“Haklısın!”

[e] “Yasa da, devletteki bütün yurttaşların yardımcısı ve koruyucusu olduğu için aynı şeyi istediğini gösteriyor zaten; ve aynı şekilde çocukların eğitilip yetiştirilmesi için de şunu talep ediyor: bir devlette olduğu gibi gençlerin içinde de bir düzen kurmadan

[591a] ve onların ruhlarının, bizim ruhlarımızın en iyi yanıyla desteklediğimiz en iyi bölümünü onların bekçisi ve efendisi olarak başlarına dikmeden, onları serbest bırakmayacağız.”

“Öyle!”

“Nasıl ve hangi nedenle şunu iddia edebiliriz sevgili Glaukon: Adaletsizlik ve dizginlenemezlik ya da utanç verici eylemler, insanı olduğundan daha kötü birine dönüştürseler de ona fayda sağlar, para ve nüfus kazandırır?”

“Hiçbir nedenle!”

“Haksız bir eylemi fark edilmediğinde ya da cezasız bırakıldığında bir avantajdan, faydadan nasıl söz edebiliriz ki?

[b] Yoksa tersine, suçu fark edilmemiş suçlu çok daha berbat biri olup çıkmaz mı? Buna karşılık suçu anlaşılan ve cezalandırılan kimsenin hayvani yanı yatıştırılıp terbiye edilir, yumuşak yanı da tamamen açığa çıkıp serbest kalır; (bu durumda) ruh bir bütün olarak kendi karakterine en uygun duruma ulaşır; kavrama, anlama yeteneğiyle birlikte ölçülülüğe ve adalete kavuşur, dolayısıyla da bir bedeninde elde edebileceği en yüksek değere sahip olur, sağlıkla birlikte güç ve güzellik de kazanır; ruh bedenden daha değerli olduğu için, o ölçüde büyük olan bir değerdir bu.”

“Çok doğru!”

[c] “Demek ki mantıklı insan ömür boyu olanca gücüyle bu hedefe ulaşmak için çabalayıp duracaktır. En başta ruhuna böyle bir tavır ve duruş sağlayan bilimleri onurlandıracak ötekilere az önem verecektir.”

“Elbette!”

“İkinci olarak bedeninin bakımını ve korunmasını hayvani ve akla aykırı hazza terk etmeyecek ve bunu hayatının hedefi olarak görecektir; ayrıca kendisine ölçülülük sağlamadığı sürece, sadece sağlığını kollayıp sağlıklı, güzel ve güçlü olmaya bakmayacaktır;

[d] dolayısıyla bedeninin uyumunu ruhun uyumuna tabi kılacaktır

hep!”

“Uyumu, ölçülülüğü, güzelliği ve düzeni seven biri olmak istiyorsa böyle yapacaktır kuşkusuz.”

[e] “Aynı şekilde para kazanma konusunda da düzeni ve uyumu bozmamaya dikkat edecek ve kitlenin övgülerine bakıp para yığınınını, sonsuz büyütüp kendine ölçülmez acılar edinmeyecektir!”

“Sanırım!”

[592a] “Öte yandan aynı bakış açısını kollayarak şan, şerefın (onurun) söz konusu olduğu durumlarda da onlardan pay alıp seve seve kimilerinin tadını çıkartacak, ancak onun ruh durumunu bozma tehlikesi taşıyanlardan, gerek özel gerekse kamusal hayatta uzak duracaktır.”

“Bu ilkeyi kollarsa politik faaliyette bulunamayacaktır ama!”

“Olur mu öyle şey! Tanrısal bir yazgı ona bu konuda yardımcı olmazsa, belki şu andaki devletinde söz konusu olamayacaktır ama, kendi (ideal) devletinde pekâlâ bulunacaktır!”

“Anlıyorum; tartışıp açıkladığımız ve elbette sadece düşüncemizde temellendirdiğimiz, sanırım, yeryüzünde hiçbir yerde olmayan şu devlette!”

[b] “Ama belki göktedir (bu devlet), onu görmek ve buna göre ben’ini düzene sokmak isteyen kişi için kurulmuş halde. Herhangi bir yerde varolması ya da gelecekte varolacak olması, onun için fark etmez; çünkü başka hiçbir devlete değil, sadece bu devlete adayacaktır kendini!”

“Haklı olarak!”

ONUNCU KİTAP

1. [595a] “Kurduğumuz devletin ne kadar doğru olduğunu,” dedim söze devamla, “öteki bütün düşüncelerin yanı sıra bir o kadar da

edebiyat (şiiir-tragedya) sanatı üzerine söylediklerimiz gösteriyor.”[359]

“Nasıl yani?” diye sordu Glaukon.

“Taklit yaptığı sürece ona müsaade etmediğimiz için. Bu sanatın hiçbir koşulda (devlete) kabul edilmemesi gerektiği, [b] ruhun bölümlerini kesin olarak birbirinden ayırdığımız için, şimdi daha da iyi belli oluyor diye düşünüyorum.”

“Ne demek istiyorsun?”

“Aramızda kalsın –beni tragedya yazarlarına ve öteki yazarlara (ozanlara) şikâyet etmeyeceksiniz herhalde– bu yazarlar, bilgilerinin arasında edebiyatın hakiki karakteri hakkında bir iyileştirici araca (ilaca) sahip değillerse, bütün bu edebiyat bana dinleyicilerin ruhunun (zihninin) bir zehriymiş gibi geliyor.”

“Bu konudaki düşünme tarzını merak ediyorum!”

“Aslında hemen şimdi söylemem gerek bunu! Gelgelelim çocukluğumdan bu yana Homeros’a duyduğum sevgi ve saygı, konuşmamı engelliyor.”[360][c] Çünkü Homeros, aralarında o güzelim tragedya yazarlarının da bulunduğu herkesin ilk öğretmeni oldu. Ne var ki bir insan, karşımızda hakikatten (doğrudan) daha yüksek (bir yerde) durmamalı. Dolayısıyla da konuşacağım!”

“Kesin öyle!”

“Öyleyse dinle şimdi, ama daha çok cevap ver bana!”

“Sor!”

“Çok genel olarak taklidin ne olduğunu bana söyleyebilir misin? Bu konuda benim bile kafam karışık.”

“Yani senin kafan karışıkken ben mi açık seçik düşünebiliyorum bu konuda?”

“Bu pek tuhaf sayılmaz, çünkü çoğu zaman zayıf gözler, keskin gözlerden biraz daha önce görebilirler.”[361]

[596a] “Evet öyle, ama sen varken, hani aklıma bir şeyler gelse de, onu rahatça söyleyecek cesareti kendimde bulamam, onun için, bunu kendin yapmaya çalış.”

“İncelememize gene alışıldık yöntemimize göre şu noktadan başlamamız gerekmiyor mu: Tek bir ad altına topladığımız tek tek (çok sayıdaki) her şeyi, tek bir İdea altında toplama alışkanlığı edinmiştik. Anlıyorsun değil mi?”

“Evet!”

“Gene gelişigüzel birkaç şey seçelim: Çok sayıda masa ve divan var.”[362]

[b] “Öyle!”

“Ancak bu iki (sınıf) şey için sadece iki İdea var, bir masa İdea’sı bir de divan (sandalye) İdea’sı.”

“Evet!”

“Şöyle konuşmayı âdet edinelim şimdi: Zanaatkâr, bu her bir gerecin İdea’sına bakıp burada kullandığımız o masaları, şurada o divanı ve öteki benzer her şeyin imalatını yapar, çünkü bizzat İdea’nın kendisini hiçbir zanaatkâr imal edemez, öyle değil mi?”

[c] “İmkânsız!”

“Şimdi bak: Şu zanaatkârı nasıl tanımlarsın?”

“Hangisini?”

“Her bir zanaatkârın tek tek yaptığını tek başına yapanı?”

“Güçlü, kudretli, hayranlık duyulacak bir adam olarak!”

“Acele etme, az sonra ona daha çok hayran olacaksın, çünkü bu zanaatkâr sadece her türlü aletin,

grecin imalatını yapmakla kalmıyor, topraktan yetişen her şeyi, kendisini ve öteki varlıkları (canlıları) yaratıyor, üstüne üstlük yeryüzü ile gökyüzünü ve tanrıları, ayrıca gökteki ve yerde, Hades'teki her şeyi, hepsini o yaratıyor.”

[d] “Kudretli bir büyücüden söz ediyorsun herhalde!”

“İnanmıyor musun? Söyle bana, böyle bir ustanın varlığını imkânsız mı görüyorsun, yoksa onun belli bir anlamda her şeyin yaratıcısı olduğunu, gene belli bir anlamda da olmadığını mı söylüyorsun? Ya da bizzat sen belli bir anlamda bütün bunları yaratma yeteneğine sahip olduğunun farkında değil misin?”

“Hangi anlamda?”

“Çok kolay bu ve sıkça da yapılan bir şeydir. En çabuk da bir ayna alıp ortalıkta dolaştırmaya başlarsan yaparsın bunu.

[e] Hızla güneşi yaratabilirsin ve gökyüzü âlemini, hızla yeryüzünü, kendini ve bütün hayvanları ve araç gereci ve bütün bitkileri ve az önce sayıp döktüğümüz her şeyi?”

“Evet, kopyalar (imgeler) olarak, yoksa gerçekten, hakikaten var olan şeyler olarak değil!”

“Çok güzel. Sorunun sana tam da ihtiyaç duyduğu yere geliyorsun şimdi. Çünkü bu ustalar (zanaatkârlar) arasında ressam da yer alır, öyle değil mi?”

“Kuşkusuz!”

“Ama, diye itiraz edeceksin, onun yapıtı gerçekten var olmaz; ne var ki ressam da herhangi bir anlamda bir sandalye yaratmaktadır, öyle değil mi?”

“Evet, hani görünürde (var olan) bir sandalye de olsa!”

2.

[597a] “Peki ya marangoz? Az önce onun sandalyenin İdea’sını, yani gerçekten var olan sandalye anlamındaki İdea’yı değil de, herhangi bir sandalyeyi yaptığını (imal ettiğini) söylemedin mi?”

“Söyledim!”

“Marangoz varoluş-hali’ndeki bir şey yaratmıyorsa, yapıtının da hakiki bir varoluşu yoktur, dolayısıyla hakikaten (gerçekten) var olana (olma-hali’ne) ancak benzeyebilir o şey. Ancak biri kalkıp da bir marangozun ya da başka bir zanaatkârın yapıtının tamamlanmış (eksiksiz) gerçeklik olduğunu ileri sürecek olursa, besbelli ki doğruyu söylememektedir.”

“Öyle. En azından bu türden incelemelerle uğraşan insanların anlayışına göre!”

“İşte bu nedenle, böyle bir çalışma, hakikat karşısında sadece bir parçayı temsil eden bir yapıtısa buna şaşmamamız gerekir.”

[b] “Kesinlikle!”

“Bu örnek üzerinden bu taklitçinin özünü açıklamaya çalışalım mı?”

“Lütfen!”

“Diyelim ki üç sandalye var. Biri hakiki varolan; onu, sanırım tanrı yaratmıştır, başka kim olabilir ki?”[363]

“Başka kimse olamaz!”

“İkincisi marangozun yapıtıdır.”

“Evet!”

“Ve sonuncusu da ressamın, öyle değil mi?”

“Peki!”

“Ressam, marangoz, tanrı, bunlar üç tür sandalyenin ustalarıdır!”

“Öyle!”

[c] “Tanrı ister (bunu yapmak) istemiş olsun ya da olmasın ya da (yapmaya) zorlayıcı bir kaçınılmazlığın baskısı altında kalarak özsel bir sandalye yapmak zorunda kalmış olsun, sonuçta sadece tek bir sandalyeyi, o ilk-örnek, asıl sandalyeyi yaratmıştır (İdea olan sandalyeyi.) Dolayısıyla iki ya da öteki çok sayıdaki sandalye tanrı tarafından ne yaratılmışlardır ne de gelecekte yaratılacaklardır.”

“Nasıl yani?”

“Çünkü iki tane yapmaya kalkmış olsa bile bunlar yine yalnızca bir tane olacaktı; ötekiler bu bir tek olandan kendi biçimlerini örnek alacaklardı; dolayısıyla da gene bütün bu sandalyelerin içinde sadece bir tanesi gerçekten (hakikaten) varolan (olma-hali’ni temsil eden) sandalye olur; iki tanesi değil.”

“Doğru!”

[d] “Tanrı bunu bildiğinden ve herhangi bir sandalyenin yaratıcısı ve bir marangoz olmak istemeyip biricik, hakiki tek sandalyenin yaratıcısı olmayı amaçladığından, onu bir kez, sandalyenin öz, ilk-örneği biçiminde yarattı!”

“Öyle görünüyor!”

“Öyleyse onu özün yaratıcısı olarak ya da buna benzer bir şey olarak tanımlayalım mı?”

“Doğru olabilir bu, çünkü o hem bu şeyi hem de öteki her şeyin özünü yarattı.”

“Peki marangoza ne diyeceğiz? Sandalyenin zanaat ustası filan mı?”

“Evet!”

“Peki, ressamı da bir zanaat ustası, bu şeylerin yaratıcısı olarak mı adlandıracağız?”

“Kesinlikle olmaz!”

“Peki ressamın sandalye ile ilişkisini nasıl tanımlayabiliriz öyleyse?”

[e] “Onu, zanaatkârların ürünlerinin taklitçisi olarak en iyi biçimde tanımlayabiliriz.”

“Pekâlâ, üçüncü tür yapıtların yaratıcısını da –yapıtları öze ilişkin biçimi göz önüne alarak değerlendirdiğimizde– taklitçi diye tanımlıyorsun öyleyse?”[364]

“Evet!”

“Bu durumda taklitçi olduğu ölçüde ve hakikati göz önüne alıp oradan baktığımızda, tragedya yazarı da, üçüncü kraldır[365] ve bütün öteki taklitçiler de (yazarlar da) böyledir.”

“Öyle görünüyor!”

[598a] “Taklitçiler konusunda görüş birliği içindeyiz! Peki ressamlar hakkında bana hemfikir olduğumuzu söyleyebilir misin? Sence özsel olanı taklit etmeye mi çalışır, yoksa zanaatkârların ürettiklerini mi?”

“İkincisini!”

“Peki onları oldukları gibi mi yoksa kendisine göründükleri gibi mi taklit eder?”

“Nasıl yani?”

“Şu anlamda: Bir sandalyeye yandan, karşıdan ya da herhangi başka bir yönden baktığında, sandalye değişip durur, öyle değil mi? Aslında kendisiyle hep aynı kalır ama farklı farklı görünür, değil mi? Başka her şey için geçerlidir bu!”

“Öyle. Kendisi değişmeden farklı görünüşler sunar.”

[b] “Peki şunu düşün şimdi! Öteki nesnelere karşısında resim bize ne türden bir ilişki sunar? Resim taklidini gerçek nesneye (nesnenin İdea’sına, olma-hali’ne) göre mi yaratır yoksa onun görünüşüne göre mi? Dolayısıyla gerçekliğin taklidi midir yoksa görünüşün resmi midir?”

“Görünüşün.”

“Demek ki taklit sanatı hakikatten alabildiğine uzaktır, tam da bu nedenle, her bir şeyin çok az yanını kavradığı ve bu da o şeyin sadece görünüşü olduğu için, (önüne çıkan) her şeyi taklit eder.

[c] Sözelimi bir ressam bir kunduracıyı, marangozu ve bütün öteki zanaatkârları, bu zanaatların tekinden olsun bir şey anlamadan resmeder. Ama iyi bir ressam, bir marangozun resmini yapıp bunu belli bir mesafeden gösterdiğinde, sadece çocukları ve saf kimseleri aldatabilecek, karşılarında gerçek bir marangozun durduğuna inandırabilecektir.”

“Kesinlikle!”

“Ama dostum! Şunu hiç unutmamak gerekir: Birisi kalkıp da bütün zanaatlardan anlayan ve de herkesin tek tek zanaatlar hakkında bildiklerinden çok daha fazlasını onlardan daha iyi kavramış

[d] birine rastladığını ileri sürecek olursa, onun sözünü kesip, hilebaz ve taklitçi olduğu besbelli birine çatmış saf biri olduğunu, bu yüzden de, kendisi bilmeyi bilgisizlikten

ve taklitten ayırt edemediği için, berikini her şeyi bilen biri yerine koyduğunu ona söylememiz gerekir.”

“Çok doğru!”

3. “Ve de,” diye sözüme devam ettim, “tragedyayı ve onun önderi Homeros’u incelemek istiyoruz, çünkü bazı kimselerden

[e] bunların (Homeros ve tragedya yazarlarının) bütün zanaatları, erdem ve kötülük bakımından insani olan her şeyi ve de tanrısal her şeyi anladıklarını duyuyoruz; çünkü iyi bir yazarın, iyi bir yapıt yaratmak istiyorsa, bunu ancak bir bilgi sayesinde yapabileceğini, başka türlü olmayacağını ileri sürüyorlar.[366] Öyleyse bu saf insanların, ellerine düştükleri taklitçiler tarafından

[599a] yanıltılıp yanıltılmadıklarını ve (berikilerin) yapıtlarına baktıklarında, bunların hakiki varlıktan (varolma-hali’nden) üç basamak uzak ve hakikati bilmeyen biri için kolayca yapılabilecek bir şey olup olmadığını fark edebilirler mi diye düşünmemiz gerekiyor; çünkü bunlar (yazarlar), hakiki değil de sadece görünüşe ait (aldatıcı) imgeler yaratırlar; ayrıca (yazarların bilgi sahibi olduklarını ileri sürerlerken) bu kimselerin haklı olup olmadıklarını, yazarların da, hakkında geniş kitlelere güzel sözler söyledikleri şeyler konusunda gerçekten bilgi sahibi olup olmadıklarını düşünmemiz gerekmektedir.”

“Bunu enikonu tartmak şart,” dedi Glaukon.

“Birisi her ikisini de, hem ‘ilk şeyi’ hem de onun görünüşünün imgesini yaratabiliyorsa, sence bütün gayretiyle kendini görünüşün imgelerini yaratma zanaatına verip bunu sahip olduğu en iyi şey olarak hayatının amacına dönüştürür mü?”

[b] “Sanmıyorum.”

“Taklidini yaptığı şeylerin hakikatini bilse, bu durumda onların taklidiyle değil de kendisiyle uğraşıp birçok güzel şeyi kendi anısı olarak geride bırakmaya çalışır ve başkalarını öven kişi olmaktan çok övülen olmayı tercih ederdi, öyle değil mi?”

“Öyle olduğunu sanıyorum, çünkü yararlı olmak ile ünlü olmak tamamen farklı şeylerdir!”

“Şayet (hekimlikte yararlı olduğu düşünülen) kişi sadece hekimlik dilinin taklitçisi değil de hekimlik sanatına gerçekten hâkim biriye, Asklepios’un yapmış olduğu gibi, gerek eskiden gerekse yenilerde kimi sağlığına kavuşturdu, ya da onun kendi ardıklarını yetiştirdiği gibi hekimlik sanatına hangi öğrencileri (yetiştirip) bıraktı biçimindeki soruları burada da sorarak

[c] Homeros’u ve öteki yazarları, başka alanların hesabını vermeye çağırarak istemiyoruz; aynı şekilde öteki sanatları kast ederek de böyle soru sormaya niyetimiz yok; bunu da bir yana bırakıyoruz. Ancak en büyük ve en güzel hakkında, hani Homeros’un üzerinde söz söylemeye çalıştığı konularda, savaşlar ve seferler,

[d] devletlerin düzeni ve insanların eğitim ve yetiştirilmesi hakkında; işte bu konularda ona soru sormak yerinde olacaktır: Sevgili Homeros, şayet –hakikat açısından bakıldığında– mükemmellik sorunları bakımından üçüncü, sadece bir görünüş imgesinin yaratıcısı, dolayısıyla da bizim belirlemelerimize göre sadece bir taklitçi değilsen, yani (hakikat yönünden bakıldığında) ikinciyisen, bu bakımdan da insanların gerek özel-kişisel gerekse resmi-kamusal hayatlarında hangi yaşama biçimlerinin onları daha iyi ya da daha kötü yapacağını bilecek yetenekteysen, o zaman söyle bize, sayende hangi devlet, Lykurgos sayesinde Lakedaimon’un ya da öteki birçok kişi sayesinde başka devletler gibi,

[e] daha iyi hale geldi.[367] Hangi devletin en yerinde, en uygun kurucusu ya da teşvik edicisi olarak kabul edildin? İtalya ve Sicilya Kharondas’ın[368] biz de Solon’un adını anarız bu durumda. Peki de senin adını anan kim var? Homeros’un adını anabilecek biri çıkar mı acaba?”

“Sanmıyorum. Homeros’un öğrencileri bile anmıyor!”

[600a] “Peki Homeros zamanından, onun yönetimi altında ya da onun tavsiyeleri üzerine mutlu

sona ulaşmış bir savaş adı söyleyebilir mi kimse?"

"Hayır!"

"Ya da, Miletli Thales veya İskityalı Anakharsis gibi, pratik işlerde becerikli adamlar misali, zanaatlar konusunda hayırla anılan buluş ya da başka pratik şeyler ortaya koymuş olduğunu söyleyen var mı?"[369]

"Ne gezer!"

"Yoksa Homeros, resmi (kamusal) hayatta olmasa bile

[b] kendi kişisel, özel hayatında, tıpkı bu nedenle saygıyla anılan Pythagoras gibi, onu çevresi ve ilişkilerinden ötürü sevip sayan ve kendilerinden sonraki dünyaya Homeroscu bir hayat düzeni bırakan insanlar mı yetiştirmiştir? Pythagoras'ın öğrencileri bugün bile hâlâ Pythagorascı[370] bir hayat düzeninden söz etmektedirler ve bu yanlarıyla ötekilerden ayrılmaktadırlar."

"Böyle bir şey duyan yok sevgili Sokrates! Ayrıca Homeros hakkında anlatılanlar doğruysa, Homeros'un arkadaşı Kreophylos,[371] adından çok, Homeros'tan aldığı eğitimden ötürü bize çok daha gülünç görünecektir,

[c] anlayacağın, yaşadığı dönemde Homeros'un (öğrettiklerini beğenmeyip) onu kabaca ihmal ettiği söylenir."

4. "Öyle diyorlar!" diye onu doğruladım. "Ancak inanıyor musun ki sevgili Glaukon, Homeros gerçekten de insanları eğitip yetiştirme ve daha iyi yapma konusunda yetkin olmuş olsaydı, bunu yaparken sadece taklit yapmayı becermekle kalmayıp (hakiki) bilgiyi de ortaya koymuş olacağı için, birçok dost kazanmış, onlarca saygı görüp sevilmiş olmaz mıydı? Biliyorsun Abderalı Protagoras ve Keoslu Prodikos[372] ve başka birçok kişi, dönem-

lerindeki insanlar ile kurdukları kişisel ilişkilerde, bunları, gelip kendilerinden ders alıp eğitilmezlerse,

[d] ne evlerini ne de devletlerini idare edebileceklerine ikna etmeye çalışmıyorlar mı? Ve bu akıllılıklarından ötürü öylesine candan seviliyorlar ki, yandaşları onları neredeyse elleri üzerinde tutuyorlar! Gelgelelim insanları mükemmelleştirme konusunda gerçekten yetenekli olmuş olsaydı, kendi çağdaşları Homeros'u ve de Hesiodos'u gezgin ozan (şarkıcı) olarak ortalığa salarlar mıydı; altına olduğundan çok onlara yakın durup, onları

[e] evlerinde (yanlarında) oturmaya zorlamazlar mıydı, ya da diyelim ki onları buna ikna edemediler, yeterince eğitim alana kadar onların her gittikleri yere peşlerinden gitmezler miydi?"

"Tamamen haklısın Sokrates!"

"Öyleyse şunu tespit edelim: Homeros'tan başlayarak bütün yazarlar (ozanlar), hakkında yazdıkları (edebiyat yaptıkları) kusursuzluğun ve öteki geri kalan şeylerin sadece görünüşünü taklit etmektedirler, ama hakikati kapsamamaktadırlar; bunlar sözünü ettiğimiz ressam gibidirler; bu kimse, kunduracılıktan hiçbir şey anlamaksızın, insanı yanılacak kadar ona benzeyen bir kunduracı resmi yapmaktadırlar,

[601a] en azından (kendisi gibi) bu zanaattan hiçbir şey anlamayan ve sadece renklere ve biçimlere bakarak bir hükme varan insanlar için (yapar bunu)."

"Çok doğru!"

"Öyleyse, -diyeceğiz,- yazar da (ozan da) sözcükleriyle ve deyişleriyle, söylem tarzıyla, taklit etmekten başka bir şey bilmezken, her bir sanatın rengini yüzeysel olarak resmeder, öyle ki kunduracıyı ya da komutanı veya herhangi bir şeyi, uyak ve ritimle, ses tonuyla anlatırken

[b] aynı kefeye koyabileceğimiz, sadece sözlere bakarak bir hükme varan kimselere, çok iyi konuşuyormuş gibi görünür. Böyle güçlü bir büyüü gerçekleştiren doğanın dış biçimidir; çünkü yazarların (ozanların) yapıtları üzerinden sanatsal renkleri soyup alır ve sadece çıplak içeriği verecek olursak, bu durumda nasıl kalakaldıklarını sen de iyi biliyorsun. Gördün zaten kendin!"

“Evet!”

“Bu durumda (yapıtlar) olgunlaşmakta olan gençlerin yüzlerine benzerler; gençliğin çiçekleri onları terk edince hiç de güzel olmadıklarını fark ettiğimiz yüzlere.”

“Hem de fazlasıyla!”

“Şimdi şunu bir düşün! Görünüşün imgesini yaratan kişi, şu taklitçi, söylediğimiz gibi, varlıktan (olma-hali’nden) hiçbir şey anlamaz, o sadece görünüşten oluş’tan anlar, öyle değil mi?”

[c] “Evet!”

“Öyle yarım sonuçlarla yetinmeyip, olabildiğince yeterli bir inceleme yapmamız gerekiyor!”

“Konuş!”

“Bir ressam, diyelim ki dizgin ve gem resmi yapıyor.”

“Evet!”

“Bunların imalatını yapacak olan ise saraç ve demircidir.”

“Elbette!”

“Peki ressam, gem ile dizginin nasıl olması gerektiğini bilir mi? Hatta bunları imal eden saraç ve demirci bile bilmezler; ancak onları kullanmayı bilen, binicilikten anlayan bilir bunu.”

“Çok doğru!”

“Başka her şey için de geçerli değil midir bu söylediklerimiz?”

“Nasıl yani?”

[d] “Her şeyi dahil edebileceğimiz üç sanat bulunmaktadır: Kullanan, üreten ve taklit eden.”

“Evet!”

“Her araç gercin, her canlı varlığın ve her eylemin kusursuzluğu, güzelliği ve doğruluğu, sadece, bunların yapılması, yaratılması ve büyümesi sırasında göz önünde tutulan kullanıma hizmet etmez mi?”

“Öyle!”

“Zorunlu olarak her araç gercin kullanıcısı, o konuda en büyük deneyime sahip olmalı ve üreticiye, söz konusu nesnenin pratikte kullanımı bakımından neyi iyi, neyi kötü yaptığını bildirmelidir. Örneğin flüt çalan sanatçı, çalarken gerektiği gibi kullanabilmek için

[e] flüt imalatçısına, alet hakkında açıklamalar yapar ve yapımında yollar gösterir, beriki ise onun talimatlarını izler.”

“Elbette!”

“Demek ki (bu konuyu) bilen, flütlerin işe yararlığı ve yaramazlığı konusunda berikini aydınlatır, beriki ona inanır ve talimatlara göre de flütü yapar.”

“Evet!”

“Üreticisi, aynı alet hakkında, aletin güzelliği ve kötülüğü hakkında doğru bir düşünceye sahip olur böylelikle, çünkü o işten anlayan kimse ile (uzman ile) yan yana gelmiş ve ondan bilgi edinmeye mecbur kalmıştır; kullanıcı ise bu konuda sahici bir uzmanlık bilgisine sahiptir.”

[602a] “Evet!”

“Peki taklitçinin durumu nedir? Resmini yaptığı nesne hakkında, onun güzelliği ve doğruluğu hakkında, onu kullanmaktan ileri gelen deneyime dayalı bir uzmanlık bilgisine sahip midir, yoksa sırf işten anlayan bir uzmanla yan yana gelmeye mecbur kalmış olduğu ve kendisine nasıl resim yapılması gerektiğini gösterdikleri için bu konuda doğru bir düşünceye (tasavvura) mı sahiptir?”

“Ne biri ne ötekisi!”

“Öyleyse taklitçi taklidi yapılan nesnelere hakkında ne bir uzmanlık bilgisine sahiptir, ne de güzelliği ve çirkinliği konusunda doğru dürüst bir fikre?”

“Sanırım öyle!”

“Demek ki taklit eden yazarın, yarattığı her konudaki bilgisi muhteşem olmalı!”

“Ne gezer!”

[b] “Ama o gene de her bir şeyin işe yararlığı ya da yaramazlığı konusunda hiçbir şey bilmediği halde taklit etmeye devam edecektir. Daha çok, geniş ve cahil kitleye güzel görüneni taklit edecektir

besbelli ki.”

“Başka türlü olabilir mi ki?”

“Bu konuda aramızda apaçık bir fikir birliği mevcut: Taklitçi taklit ettiği şeyler hakkında nelerin söz etmeye değer olduğunu bilmemektedir; onun taklidi ciddiyetten uzak bir tür oyundur ve jambos ve hexameter ölçüleriyle yazan tragedya yazarları da, olsa olsa en üst düzeyde taklitçilerdir.”[373]

“Çok doğru!”

5.

[c] “Zeus adına!” dedim sonunda, “bu taklit, hakikat açısından bakıldığında, üçüncü basamakta yer alan şeylerle ilintilidir.”

“Evet,” diye cevap verdi Glaukon.

“İnsanların hangi bölümünü etkiler bu taklit?”

“Şu anda ne hakkında konuşuyorsun ki?”

“Şunun hakkında: Aynı büyüklük, bize yakından ve uzaktan aynı görünmüyorsa, bunun nedeni bizim görme duyumuzdur, öyle değil mi?”

“Evet!”

“Suyun içinde mi yoksa dışında mı baktığımızı bağlı olarak, aynı nesne bize eğri ya da düz; görme duyumuzun renkler yüzünden yanılması nedeniyle renksiz ya da harika, yüce bir şeymiş gibi görünür. İşte bütün bunlar, ruhun bir kargaşaya sürüklenmesine yol açar.

[d] Ve perspektifli resim sanatı doğamızın bu bize özgü özelliğine dayanır ve bu sayede her hilekârın yapıtı kullanışlı olma özelliğine kavuşur; ve sihirbazlık ve bu tarzdaki çok sayıdaki öteki sanat da aynı şeyi yaparlar.”

“Doğru!”

“Bu arada ölçme, sayma ve tartma seve seve el atacağımız yardımcılarıdır; böylelikle görünüşte büyük ya da küçük olan ya da daha fazla ve daha ağır olan içimizde (ruhumuzda) tayin edici olmaktan çıkarlar ve bunların yerini hesap eden, ölçen ve tartan alır.”

“Öyle de olmalı!”

[e] “Bu ruhumuzdaki mantıklı (akli) bölümün görevidir.”[374]

“Kesinlikle öyle!”

“Bu bölüm, belli şeylerin ötekilerden daha büyük ya da daha küçük veya onlar kadar olduğunu ölçerek tespit edince, genellikle aynı şey hakkında daha önce edindiğimiz algıların tersi bir durum ortaya çıkar.”

“Evet!”

“Ruhun aynı bölümü söz konusuysa, aynı nesne (şey) hakkında iki karşıt (sonucun/fikrin) mümkün olmadığını söylememiş miydik?”

“Ve bunda da haklıydık!”

[603a] “Düşüncesi ruhun ortaya koyduğu ölçüm sonucu ile çelişen ruh bölümü, bu sonuca uyan bölümü ile aynı değildir, değil mi?”

“Elbette!”

“Ölçme ve hesaplamaya aşına olan ruh bölümü, herhalde ruhun en iyi bölümüdür, öyle değil mi?”

“Öyle!”

“Bunun karşıtı da içimizdeki en zayıf yandır öyleyse?”

“Zorunlu olarak!”

“Az önce resmin ve taklit eden bütün sanatların, yapıtlarını gerçekleştirirken hakikatten fersah fersah uzak kaldıklarını söylemiştik; öte yandan taklit sanatı

[b] ruhumuzun her türlü kavrayıştan ve anlama yeteneğinden uzak yanına yönelir ve bu yanın öyle hiç de sağlıklı olmayan ve hakikilikten uzak hedefinin sadık arkadaşındır.”

“Çok doğru!”

“Kendisi değersiz olan taklit etme sanatı değersiz olan ile birleşip değersiz şey üretir.”

“Öyle!”

“Bunu sadece görme duyumuzla ilintili sanat mı yapar yoksa kulağımızla bağlantılı sanat ile edebiyat için de mi söz konusudur bu durum?”

“Herhalde onlar için de geçerlidir!”

“Sadece, resim sanatının bize sunduğu olasılığa güvenmekle kalmayıp aklımızın, taklit eden edebiyatın yöneldiği yanına da yaklaşım değerli mi değil mi buna bakmak istiyoruz!”

[c] “Bunu yapmak zorundayız!”

“Bunu şöyle ele alacağız: Taklit eden edebiyat sanatı, mecburen ya da gönüllü olarak eylemler üstlenen ve buradan mutluluk ya da felaket elde ettiklerine inanan, buna göre de ya acı çeken ya da sevinç duyan insanları taklit eder. Bunun dışında başka şık bulunmamaktadır, değil mi?”

“Öyle!”

“Peki bütün bu durumlarda insan kendisi ile birlik içinde midir

[d] yoksa görme duyusunun söz konusu olduğu durumdaki gibi (ruhu ile) bir bütünlük oluşturmayıp aynı nesnelere hakkında birbirine karşıt görüşleri içinde mi taşır? Dolayısıyla eylem ve davranışlarında kendisi ile uyum içinde olmayıp kendisi ile mücadele halinde midir? Çünkü önceki araştırma ve incelemelerimizde ruhumuzun bu türden binlerce karşıtlıkla dolup taşıdığını belirlemiştik.”

“Doğru!”

“Evet, öyle, ama o konuşmalarda atladığımız şeyi şimdi ele almak durumundayız!”

[e] “Neyi?”

“Oğlunun ya da sevdiği bir varlığın kaybı gibi bir kader darbesi yemiş dürüst bir adam, bu darbeye, o zaman dediğimiz gibi (387d/e) (öteki insanlara göre) en kolay dayanabilen kimse olacaktır.”

“Kesinlikle!”

[604a] “Şimdi, bu kimse hiç mi acı duymaz, yoksa, bu imkânsız olacağına göre, acısını hafifletir mi, bunu konuşalım.”

“Son söylediğin hakikate daha uygun görünüyor!”

“Şimdi onun hakkında bana şunu söyle bakalım: Kendine benzer biri ile karşılaştığında mı acıya karşı daha şiddetle mücadele eder ve acıya direnir yoksa kendi başına yalnız yaşarken mi?”

“Daha çok benzer durumda birini gördüğünde!”

“Tek başına bırakıldığında, onu dinlerken yapmaktan utanacağından çok daha fazla feryat eder ve kimsenin onu görmediğini bildiği yerde bir sürü şey daha yapar.”

“Öyledir!”

6. “Acının kabarması insanı yas tutmaya yöneltirken onu direnmeye çağırır,

[b] akıl (mantık) ve töredir.”

“Bu gerçek!” dedi Glaukon.

“Aynı şey karşısında insanda birbirine karşıt çabalar ortaya çıktığına göre, onun içinde iki farklı yetenek bulunuyor olmalı.”

“Elbette!”

“Bunlardan biri, törenin (yasaların) emrettiği şeye itaat etmeye hazırdır.”

“Nasıl yani?”

“Töre şöyle der: Felaket durumlarında mümkün olduğunca serinkanlılığını muhafaza etmek ve çığırından çıkmamak iyidir; çünkü böyle bir davranışın iyi mi kötü mü olduğu belli olmadığı gibi, kendini tutamayan kimseye yarar da getirmeyeceği bellidir;

[c] töreye göre, aslında insana ilişkin hiçbir şey öyle büyük, aşırı öfkelere değmez; evet, böyle durumlarda hızla atılıp elde edeceğimiz şeyin karşısına acı, engelleyici olarak çıkar.”

“Ne demek istiyorsun?”

“Olup biten üzerinde serinkanlı düşünmeyi ve zar oyununda olduğu gibi, aklın, mantığın en iyi dediği önlemleri almayı kastediyorum; yoksa bir yere çarpınca, acıyan yerlerini tutup avazları çıktığı kadar bağırarak çocuklar gibi davranmaktan söz etmiyorum! Doğru olan, iyileştirme (hekimlik) sanatı yardımıyla feryadı, bağırıp çağırmayı (ruhtan) kovarak,

[d] ruha hızla kendini iyileştirme ve hasara uğramış, incinmiş (hastalanmış) yanına yönelme alışkanlığı kazandırmaktır.”

“Kaderin darbelerine karşı yerinde davranış budur!”

“Peki en iyi yanımız bu düşünceye katılmak durumundadır herhalde, değil mi?”

“Aşikâr bir şey bu!”

“Bizi (yanılıp) acıya boğan ve şikâyet etmeye, yanıp yakınmaya yönelten ve bunu yapmaktan bıkip usanmayan doyumsuz öteki yanımızı (ruhun bu bölümünü), akıl ve mantıktan uzak, üşengeç, hantal ve ödleliğin bir dostu olarak tanımlamayacak mıyız?”

“Öyle yapacağız!”

[e] “Bu dizginlenemez bölüm, çok sayıda ve çok çeşitli taklitlere malzeme sunar. Öteki bölüm, şu sakın ve akli başında, hiç değişmeyen karakter ise, ne kolay kolay taklit edilmeye imkân tanır ne de onun taklidi öyle kolay kolay anlaşılabilir bir şeydir, hele hele ne halk meclisi için ne tiyatrodaki bir araya gelmiş kalabalık için. Çünkü burada, onlara tamamen yabancı bir durumun taklidi sunulmaz mı sence?”

[605a] “Çok kesin!”

“Taklit eden edebiyatçı ruhun bu türüne uygun yaratılmamış olmakla kalmaz, geniş kitlelerce tanınmış, ünlü biri olmak istiyorsa, sanatı da ruhun hoşlanmasına elverişli olmayan, hırçın, dizginlenemez ve alacalı bulacalı, ıslıl ıslıl bir karakteri taklide elverişlidir; çünkü bu kolayca taklit edilir.”

“Açık bu!”

“Öyleyse bu kimseyi haklı olarak yerebilir ve onu götürüp ressamın yanına yerleştirebiliriz. Çünkü, hakikat yönünden baktığımızda, değersiz olanı yarattığı için o ressama benzemektedir, ayrıca da

[b] ruhun iyi yanına değil de öteki yanına yöneldiği için de ressamın bir eşidir. İşte onu geleceğin örnek devletine almayacağız, çünkü kötü ruh bölümünü tahrik etmekte, besleyip güçlendirmektedir; böylelikle de akıl, mantık bölümüne zarar vermektedir; tıpkı (birinin) bir devlette kötü insanlara yükselme yolu açıp devleti onun ellerine teslim ederken, dürüst, namuslu olanları perişan etmesi gibi. Aynen böyle, kötü edebiyatçı, kişinin içinde akli olmayan, büyük ile küçüğü birbirinden ayırt edemeyip bunları birbirleri yerine koyup duran yana yakınlık gösterdiğinde,

[c] her bir kişinin ruhunda kötü bir düzen yaratır; bu durumda edebiyatçı, hakikatten fersah fersah uzaktaki resimlerin ressamıdır.”

“Öyle!”

7. “Oysa edebiyata karşı en büyük şikâyetimizi daha ortaya koymadık bile! Nadiren de olsa, örnek insanlara bile zarar verme gücüne sahip oluşuna yönelik şikâyetimizi. Korkunç bir şey bu!”

“Kesinlikle, tabii bunu yapabildiğini varsayıyorsak!”

“Dinle ve düşün. Aramızdaki en iyilerimiz (bile),

[d] bir kahramanın nasıl derin acılar içinde boğulup kaldığını ve acı dolu güçlü bir konuşma yaptığını ya da kahramanların şarkı söyleyip göğüslerini nasıl dövdüklerini canlandıran bir Homeros’a ya da başka bir tragedya yazarına kulak verdiğinde, bildiğin gibi, sevinir, kendini tamamen kaptırıp (tragedyayı) tam bir katılımla izler, bizi en güçlü etkileyip heyecandıran edebiyatçıyı üstelik iyi yazar diye överiz.”

“Evet, bunu zaten biliyorum!”

“Buna karşılık başımıza kişisel bir felaket geldiğinde, tamamen sakın davranıp kendimize hâkim olabildiğimizde, bu tam da bir erkeğe yakıştığı, öteki,

[e] tiyatrodaki davranış ise kadınca olduğu için (tragedyadakinin) tam tersi davranmaktan gurur duyarız. Farkında mısın bunun?”

“Öyle!”

“Peki kendisi gibi olmak istemeyeceğimiz bir insanı görünce böyle bir övgü sence yerinde midir, hele ondan tiksirmek yerine bir de büyük bir sevinçle övüyorsak onu?”

“Zeus adına, hiç de mantıklı görünmüyor bu bana!”

[606a] “Hele şöyle düşünürsen daha da mantıksızlaşıyor!”

“Nasıl?”

“Şunu düşünecek olursan: Daha önce kaderin kişisel darbelerinde yerlere serilmiş, doğası bunu talep ettiği için gözyaşları ve yakınmaların peşinde koşup tatmin arayan ruh bölümünü; işte yazarların doyurup tatmin ettiği ve sevinçlere boğduğu ruh bölümü budur. Buna karşılık bizim yaradılıştan en iyi yanımız (ruh bölümü), mantık ve alışkanlık aracılığıyla yeterince beslenip gerektiği gibi yetiştirilemediği için, gözyaşı dökme bağımlısı bölüm üzerindeki bekçiliğini gevşetir,

[b] çünkü kendine yabancı olanı (başkasının acısını) seyretmektedir; dahası, (gerekli alışkanlıkları edinmemiş bu akıl bölümü) kendini ‘iyi’ diye tanımlamakla birlikte, yersiz ve zamansız yakınıp, gözyaşları dökken bir adama acıyıp merhamet duyar, onu övmekten de çekinmez. Tersine, bunu seyrettiğine sevinir; ve bu sevinci bir kâr sayar, yapıtın tümünü küçümseyerek bu sevinçten yoksun kalmak istemez. Çünkü çok az kimse başkasının acısının tadına varmanın, kendi ruh halini etkileyeceğinin farkındadır; başkasının acısına merhamet duyma eğilimini artıran kimsenin, kendi acıları söz konusu olduğunda bu acısı kolay kolay dindirilemez.”[375]

[c] “Çok doğru!”

“Aynı akıl yürütme, gülünç olan için de geçerlidir. Bir komedi gösterisinde ya da kendi evinde, yapmaktan utanacağın cıvıklıklar, sululuklar duysan ve bunları kötü diye küçümseyeceğin yerde buna çok sevinersen, bu durumda şu merhamet, acıma ilişkisinde olduğu gibi davranmış olursun; çünkü soytarı olarak tanınma korkusuyla mantıklı düşünceler sonucunda (daha önce) bastırmış olduğun sululuk (kaba güldürü) eğilimini artık engellemezsin; (oysa bilmezsin ki) onun, arsızlığı bir kez eline almasına fırsat verince hiç farkına varmadan, evinde önemsizleşir ve bir soytarı olup çıkarsın.”

“Çok doğru!”

[d] “Aşk zevklerinde, öfkede; kısacası ruhun, her eylemimize eşlik eden o arzulayan, acı verici ya da sevindirici her heyecanında ve isteğinde, taklit edici sanat aynı şekilde etki yapar bize. Çünkü daha kötü ve mutsuz değil de daha iyi ve mutlu olmamız için (bu sanat) kuruyup gitmesi gerekeni besleyip sular, hâkim olunması gerekeni bize hâkim olan olarak karşımıza çıkartır.”

“Buna itiraz edemem!”

[e] “Şayet sevgili Glaukon, Homeros’un Yunanistan’ın eğiticisi olduğunu, insan eğitiminin ve hayatı biçimlendirmenin her alanında öğretmen olarak ele alınmayı hak ettiğini, kişinin bütün hayatını bu ozana göre yönlendirmesi gerektiğini söyleyen Homeros övücülerine rastlayacak olursan, en iyiler olmak istediklerinden, onlara dostça karşılık vermelisin

[607a] ve Homeros’un en büyük ve ilk tragedya yazarı olduğu görüşlerine katılmalısın; ancak onun bütün yapıtları arasından sadece tanrılara adanmış ilahileri ile iyi insanları öven methiyelerinden başka hiçbirini devletimize girmeyecektir.[376] Şarkıda ve destanda coşkulu Musa’ları devlete kabul edersen, her yerde ve her zaman en iyiler olarak kabul edilen yasa ve aklın yerine, haz ve acı devlette kral kesilecektir.”

“Çok doğru!”

8.

[b] “Demek ki,” diye bu konuyu kapattım, “yeniden edebiyat sanatı hakkında konuşmaya dönmüş olduğumuza göre, bu tarzını koruduğu sürece, bu sanatı devletin dışında bırakma düşüncemizi haklı kılmaya yetecektir söylediklerimiz; çünkü serinkanlı düşüncelerimiz bizden bunu talep etmektedir. Ancak edebiyatın bizi insafsızlıkla ve cahillikle suçlamaması için, felsefe ile

edebiyat arasında kadim bir kavganın bugün de sürüp gittiğini ona hatırlatmak zorundayız. ‘Sahibine hırlayıp havlayan diş köpek’ ve ‘boş budala gevezeliklerinde kudretli’, ‘Zeus’a hâkim olan bilgiler yığını’

[c] ve ‘niçin yoksul oldukları konusunda büyük kafa patlatanlar’ ve benzeri binlerce söz ve ifade, eskilere giden bir rekabetin kanıtlarıdır.[377] Gene de şunu söylemek gerekir: Eğlendirici ve taklit edici sanat iyi düzenlenmiş bir devlette vazgeçilmez olduğunu gösterirse, şaşkınlığımızı gizlemeden onu seve seve bu devlete alırız. Ne var ki (şu an) tespit ettiğimiz gerçeğe ihanet etmek, günah işlemek olur. Sen bile dostum,

[d] özellikle Homeros üzerinden yaşadığında, edebiyat sanatının büyüüne kapılmıyor musun?”

“Hem de nasıl!”

“Öyleyse ona (edebiyata) kendini bir şarkının ya da başka bir (anlatı) biçiminin içinde savunabildiğinde, yuvaya dönme izni vermek doğru ve yerinde olmaz mı?”

“Hem de nasıl?”

“Ayrıca edebiyatçı (ozan) olmayıp onların arkadaşları olan edebiyat koruyucuları beylere de düz yazı kullanarak edebiyatın devlet ve insan hayatı için sadece hoş bir şey olmayıp aynı zamanda yararlı olduğunu ispat etmeleri için fırsat tanınmalıdır.

[e] Ve onlara seve seve kulak veririz, çünkü edebiyatın sadece hoş olmakla kalmayıp aynı zamanda yararlı da olduğu ispat edilirse bundan sadece kazançlı çıkarız.”

“Nasıl arzu etmeyiz ki böyle bir şeyi!”

“Aksi halde sevgili dostum, âşıklar gibi davranacağız: Bir aşk onlara yararlı görünmekten çıkınca, zora başvurarak da olsa kendilerini geriye çekerler. Biz de, harika devletimizin eğitiminin içimize tohumlarını ektiği bu edebiyata duyduğumuz sevgi nedeniyle, iyi niyetimizi kollayarak onun olabildiğince iyi ve hakiki görünmesini istediğimizi itiraf edeceğiz,

[608a] ancak kendini savunmadığı sürece yeniden çocukluğumuzun aşkına, geniş kitlelere duyduğumuz aşka geri dönmekten duyduğumuz endişe yüzünden, kendi düşüncelerimizle ve büyü şarkılarımızla bağışıklık kazanmadan, ona hiçbir zaman kulak vermeyeceğiz. Kendini hakiki ve ciddi yerine koyan böyle bir edebiyatı ne kadar az ciddiye almamız gerektiğini hissediyoruz. Korunmalıdır kendini aslında her dinleyici bundan

[b] kendi ruhsal düzeni için korkmalı ve edebiyat sanatı hakkındaki görüşümüzün doğru olduğunu kabul etmelidir.”

“Tamamen katılıyorum sana!”

“Bu mücadele büyük, sevgili Glaukon, genelde sanıldığından daha büyük; dolayısıyla insanın ne ünle ne parayla ne kudret ve iktidarla ne de edebiyatla baştan çıkıp adaleti ve öteki bütün beceri ve erdemleri göz ardı edecek kadar kötü mü olacağına, yoksa erdemliliği mi tercih edeceğine ilişkin bir mücadele olarak çok büyüktür.”

“Sana incelemelerimize dayanarak katılıyorum ve başka herkes de bunu yapar sanıyorum.”

9.

[c] “Ve erdem ve becerinin büyük ödülünden ve bu yoldaki mücadelenin ödülllerinden henüz söz etmedik.”

“Konuşmuş olduklarımızdan daha büyük bir şey varsa, harika bir büyüklükten söz ediyorsun demektir!” diye atıldı Glaukon.

“Bu kadar kısa bir zaman süresi içinde ‘büyük’ ne anlama gelebilir ki? Çocukluktan yaşlılığa kadarki bütün süre ebediyet ile karşılaştırıldığında çok kısa kalır!”

“Bir hiçtir sadece!”

“Ama devam edelim. Bu kısa zamanı değil de ebediyeti kendine dert edinmesini ölümsüz bir varlığın görevi olarak görmüyor musun?”

[d] “Elbette, ama bununla ne demek istiyorsun?”

“Ruhumuzun ölümsüz olduğuna ve hiçbir zaman yok olup gitmediğine hiç dikkat etmedin mi?”

Bunun üzerine Glaukon bana hayretle baktı ve: “Zeus adına, etmedim, ama bu konuda konuşabilir misin?” dedi.

“Konuşmasam zaten haksızlık etmiş olurum! Ama sanırım bunu sen de yapabilirsin, çünkü zor değil!”

“Benim için gene de zor, ama bu zor olmayan şeyi seve seve senden dinlemek isterim!”

“Dinleyebilirsin!”

“Konuş ne olursun!”

“İyi ve kötü bir şeyden söz etmiştin, değil mi?”

“Evet!”

[e] “Bu konuda benim gibi mi düşünüyorsun?”

“Nasıl yani?”

“Kötü, imha edip yıkan şeydir, iyi olan, koruyan ve yarar sağlayan!”

“Evet!”

“Peki devam edelim. Her şeyin kendine özgü bir kötü yanı ve bir iyi yanı bulunduğunu kabul ediyor musun?”

[609a] Örneğin gözlerin durmadan yaşlanma hastalığı ve beden hastalıkları, tahılın küflenmesi, odunun çürümesi, maden ve demirin paslanması gibi; kısacası her şeyin hemen hemen doğuşundan (ortaya çıkışından) itibaren birlikte getirdiği kötü yanı, hastalıkları vardır.”

“Kabul ediyorum!”

“Bunlardan herhangi biri onun başına gelirse, hastalık o şeyi çürütür, sonunda tamamen ayırıştırıp nihayet yıkar.”

“Kesinlikle!”

“Her bir şeyle birlikte doğmuş hastalık ve kötülük her şeyi imha eder

[b] ve bunların dışında onu öyle yıkıp yok edecek başka bir şey bulunmamaktadır, çünkü ne iyi olan ne de ne iyi ne kötü olan, bir şeyi yıkıp yok etmezler!”

“Nasıl yapsınlar ki zaten?”

“Demek ki bütün hakikaten varolanlar arasında, başına gelen bir kötülüğün, hastalığın onu zayıflatıp bitkin düşürdüğü, ama dağıtıp, parçalayıp yok edemediği bir varlık bulursak, bu varlık için –bunu biliyoruz– yok olma diye bir şey söz konusu değildir.”

“Büyük olasılıkla!”

“Şimdi devam edelim. Ruhu kötü yapan bir şey var mı?”

“Elbette, konuştuğumuz her şey; haksızlık, ölçsüzlük, korkaklık ve bilgisizlik!”

[c] “Bu kötülüklerden biri ruhu yıkıp yok eder mi? Ancak yanılıp da, adil olmayan ve mantıksız bir insanın, haksızlığının kanıtlanması durumunda ruhunun kötülüğü olan adaletsizlik yüzünden mahvolduğunu sanıp kendimizi aldatmayalım. Böyle düşünmek yerine şöylesi daha doğru: Nasıl ki bir vücudu, bu vücudun kötülüğü, hastalığı tüketip yıkarsa ve sonunda onu artık vücut olmaktan çıkacağı bir duruma getirirse, sözünü ettiğimiz her şey de, sürekli olarak yakasına yapışan ve onu yıkan kendine özgü kötülük ve hastalıklar yüzünden

[d] varolmama durumuna ulaşır, öyle değil mi?”

“Evet!”

“Şimdi aynı şeyi ruh için düşün! Ruhun içinde yer tutmuş adaletsizlik ve başka herhangi kötülük, ruhu, orada sürekli yuva kurmuş olduğu için ölüme yenik düşüp bedenden ayrılacak kadar imha edip parçalar mı?”

“Kesinlikle hayır!”

“İyi de ruhun kendi içindeki kötülükler onu yok etmezken bunu dıştan, yabancı kötülüklerin yapması mantıksız olmaz mı?”

“Öyle!”

[e] “Çünkü, bir düşün sevgili Glaukon, beden de, ne türden olursa olsun, yiyeceklerin kötülüğünden, diyelim ki bayatlamışlığından, küflenmişliğinden ya da başka bir şey yüzünden değil de, yiyeceklerin kötülüğünün (bozulmuşluğunun) bedeninin içinde bedeninin bozulmasına yol açması yüzünden çöküp gitmekten kurtulamaz; biz böyle düşünüyoruz; bu durumda, bedeninin, bizatihi kendisindeki bir kötülükten, hastalıktan ötürü yok olup gittiğini söylüyoruz. Yiyeceğin kendisi olmayan şeydir kötülük ve yiyeceklerden başka bir şey olan bedeninin

[610a] içine yerleşmiş kötülük olmaksızın (bu dış şeylerin) bozulmuşluğu yüzünden çöküp yok olduğunu ileri sürmeyiz bedenini!”

“Haklısın!”

10. “Aynı düşünce ruh için de geçerlidir: Bedenin kötülüğü (hastalığı) ruhun bizatihi içinde, ruhun kendisinin bozulmasına yol açmadıkça, ruhun, kendine has kötülük yüzünden değil de dış (yabancı) bir kötülük yüzünden çöküp gittiğini ileri süremeyiz!”

“Bu düşünce doğru!”

“Ya bu düşüncenin doğruluğunu çürütmemiz lazım, ya da, çürütülemediği sürece

[b] ruhun (bedene musallat olmuş) bir hummadan (ateşten) ya da başka bir hastalık (melanet) ya da bedeninin (kesiciyle) doğranması yüzünden çöktüğünü ileri süremeyiz; hatta bedeni dilim dilim doğrasak bile, (ruhun) bu nedenle yıkılıp gittiğini söylemek imkânsızdır; çünkü daha önce bu bedensel acılar ve dertler yüzünden ruhun adillikten uzaklaştığını, haksızlıktan yana olduğunu ve yüce değerlere saygısız hale geldiğini bize ispat etmeleri gerekir. Demek ki başka (yabancı) bir varlığın içinde –bu varlığa özgü bir kötülüğe, hastalığa yol açmaksızın– bir kötülük, hastalık (melanet) ortaya çıktığında, (bunun etkisiyle) ruhun ya da başka herhangi bir şeyin yıkılıp gittiği

[c] iddiasına katılamayız!”

“Ölmekte olanların ruhlarının gittikçe daha adaletsiz, dürüstlükten uzak bir hale geldiğini kimse ispat edemez!”

“Ama gene de birileri çıkıp da bizim ispatımıza itiraz edip sırf ruhun ölümsüzlüğünü itiraf etmemek için, ölmekte olanın adaletten uzak, kötü biri olup çıktığını ileri sürecek olursa, iddiası doğruymuş gibi şu talebi yönelteceğiz ona:

[d] Adaletsizlik, onun temsilcisi kişi için aynen bir hastalık gibi, ölüm nedenidir; doğalarının gücü bu hastalıkla yıkıma uğradığı için de, adaletsizliği içlerinde taşıyan insanlar ölüp gitmektedirler; kişi, (içinde) adaletsizliği ne kadar fazla taşıyorsa, o kadar hızlı ölür; ötekiler ise daha yavaş; gelgelelim adil olmayanlar, bugün olduğu gibi, ona, kendi adaletsizliklerinden ötürü bu cezayı veren ötekilerin elinden ölmezler!”

“Zeus adına!” diye bağırdı Glaukon, “adaletsizlik sadece onu içinde taşıyan kişiye öldürücü etki yapıyorsa, hiç de korkulacak bir şey sayılmaz! [378] Hatta kötülükleri temizlediği anlamına gelir bu! Ancak sanıyorum ki, (böyle bir etki) yapmadan çok daha önce elinden gelirse, adaletten uzak kişinin hayatına güç katıp onu dipdiri, uyanık tutarken, başka insanların katili olduğunu gözlerimizin önüne serecektir

[e] (taşıyıcısını) öldürme hedefinden çok uzak yerlere kurmuştur o çadırını.”

“Çok güzel! Kişinin kendi kötülüğü ve kendi hastalıkları ruhu ne öldürebilir ne de yıkıp imha edebilirlerse, başkalarını yıkmaya yönelmiş hiçbir kötülük (hastalık, melanet), kendisine düşen şeyin dışında ne ruhu ne de başka bir şeyi yıkıma uğratacaktır.”

“Kesinlikle!”

“Ruhu ne kendini taşıyan kişideki ne de dıştaki yabancı, hiçbir hastalık (melanet) yıkamıyorsa

[611a] ebedi olması şarttır onun! Ebediyse ölümsüzdür!”

“Mantıken!”

11. “Bu tespit böyle geçerli olsun!” dedim, “ama eğer durum buysa, oldumolusu aynı sayıda ruhun

varolması gerekir; çünkü şayet hiçbir ruh yıkılıp, yok olup gitmiyorsa, bunlara yenileri de eklenmiyor demektir. Çünkü ölümsüz olan çoğalabilseydi, ancak ölümlüden türemek koşuluyla mümkün olurdu bu! Dolayısıyla da sonunda her şey ölümlü olup çıkardı!”

“Çok doğru!”

“Her şeyin ölümlü olduğunu kabul edemeyiz, sakın sakın düşününce de buna imkân olmadığını görürüz.

[b] Gene aynı şekilde, ruhun en hakiki karakteri (doğası) gereği her türlü renklilikle, eşitsizlikle ve kavgayla dolup taşıtığını da söyleyemeyiz.”

“Ne demek istiyorsun acaba?”

“Çoklu şeylerin sentezi olan bir şey, çok zor ebedi olabilir; ayrıca en güzel uyum içinde bulunamayacağı gibi, kısacası, bizim ruh için çıkardığımız sonuçlara uymayacaktır.”

“Böyle bir olasılık yok elbette!”

“Ruhun gerçekten de ölümsüz olmak zorunda olduğunu hem şu son incelemelerimiz hem de daha öncekiler gösterdi. Ancak ruhun hakiki yapısını (karakteristik yapısını) kavrayabilmek için

[c] onu, şu an yaptığımız gibi, ne toplum, ne beden, ne de başka kötülük, hastalık tarafından zaafa uğratılmış haliyle ele alamayız; dolayısıyla onu zihnin gözüyle, bütün saflığıyla karşımızda durduğu şekilde incelemeliyiz. Böyle yaparsak onu çok daha güzel buluruz ve adalet ile adaletsizliği ve az önce konuştuğumuz her şeyi çok daha açık seçik görebiliriz. Gerçi daha önce görüldüğü biçime dayanarak, ruhun hakikatini inceledik; tıpkı denizcilerin Deniz Tanrısı Glaukos’u gördükleri gibi yaptık bunu,

[d] denizciler onun daha önceki durumunu neredeyse hiç fark edemezler, çünkü bedenin eski parçaları yer yer kırılmış, kısmen kaybolmuş, dalgalarca tamamen tanınmaz hale getirilmiştir; ayrıca üzerinde, ona yapışan istiridyeler, yosunlar ve taşlar büyümüş, Tanrı daha önceki halinden çıkıp daha çok bir hayvana benzemiştir. İşte ruhu da böyle inceliyoruz biz; binlerce kötülükle, hastalıkla tanınmaz hale gelmiş durumdayken. Oysa oraya bakmak zorundayız sevgili Glaukon!”

“Nereye?”

[e] “Onun bilgeliğe duyduğu aşka! Ve tanrısal, ölümsüz ve ebedi olan ile akraba olduğu için, nelerle (kimlerle) bir arada olmanın özlemini çektiğine bakmalıyız; kendini bu itkiye tamamen bırakabildiğinde bu dünyanın konuğu olduğu için

[612a] onu sarmış istiridyelerden, taşlardan, bu topraklı, kumlu, taşlı ve kaba yığından; mutluluk getirdiği söylenen ziyafetlerden, şölenlerden yapacağı bu hamleyle kurtulup şimdi yaşadığı denizden çıkarak yükselebildiğinde elini nereye uzattığına (neye tutunduğuna) bakmalıyız; işte ancak bundan sonra onun doğasını, çok biçimli mi tek biçimli mi olduğunu ya da bu doğanın asıl biçiminin ne olduğunu tanıyabiliriz. Ancak şu ana kadar zaten onun dünyevi hayatının şartlarını ve fenomenleşmelerini yeterince konuştuk.”

“Muhakkak!”

12. “Şimdi,” diye sözüme devam ettim, “incelemelerimizde (konumuzla doğrudan ilgisi bulunmayan) her şeyi bir yana bıraktık, ayrıca Homeros ve Hesiodos’un

[b] sözünü ettiklerini söylediğimiz şu adalet ödülleri ve onurlarını da ona öğretmedik; biz adaletin doğrudan kendisinde ruh için en büyük değeri gördük; bu nedenle ruh, ister (parmağında) Gyges’in yüzüğünü[379] taşıyın ve bu yüzükle birlikte bir de Hades’in miğferine sahip olsun ya da olmasın, adil, haklı davranmak zorundaydı.”

“Hakikati dile getiriyorsun!”

“İşte şimdi, sevgili Glaukon, ayrıca adaletin ve başka bir erdemin, çok sayıda ve çeşitli biçimlerde ruha armağan ettiği ödülleri verecek olursak, bize kimse itiraz etmeyecektir artık;

[c] hani şu tanrıların ve insanların, hayattayken ve öldükten sonraki armağanları?”

“Kesinlikle etmeyeceklerdir!”

“İncelemelerimiz sırasında ödünç aldığınız şeyi geri verecek misiniz?”

“Neyi?”

“Adil olmayanın adilmiş gibi, adilin de adil değilmiş gibi görüldüğünü ileri sürdüğünüzde size katılmışım. Çünkü sizler, hani böyle bir durum tanrılardan ve insanlardan kesinlikle saklı kalmayacak olsa bile, sırf incelemenin yüzü suyu hürmetine, katıksız adaletin adaletsizlik karşısında yargılanıp hakkında bir karar verilsin diye, bu tespiti kabul etmemi istemiştiniz. Hatırlıyor musun?”

[d] “Hatırlamadım desem ben de haksızlık etmiş olurum!”

“Şimdi her ikisi hakkında hüküm verilmiş olduğuna göre, adalet adına senden talepte bulunuyorum: Tanrılara ve insanlara layık gördüğünüz saygı, şimdi artık tarafımızdan aynı şekilde ona da (adalete de) gösterilmelidir; çünkü o da dışsal saygı sayesinde elde ettiği ve (zaferin) sahiplerine sağladığı zafer ödülleri kendisi de alabilsin. Çünkü onun, hakiki varlığından (olma-hali’nden) türeyen iyi’yi bol bol dağıttığı ve kendisine gerçekten sarılmış kimseyi aldatmadığı açık seçik belli oldu.”

[e] “Talebinde haklısın!”

“Borcumuzun ilk parçası olarak şunu geri veriyoruz ona: (Diyoruz ki) tanrılar karşısında ne adil kişi ne de haksız (adil olmayan) kişi özlerini gizleyebilirler!”

“Bunu teslim ediyoruz!”

“Madem ki gizlenemiyorlar, o zaman bunlardan biri tanrının sevgilisi ötekisi nefret ettiği kimsedir; bunu ta başlarda kabul etmiştik.” (bkz. 352b)

“Öyle!”

“Tanrının sevgili kuluna –bunu itiraf etmek zorundayız– şayet geçmişindeki bir suçundan ötürü kaçınılmaz bir lanete uğramamışsa,

[613a] tanrılarca sadece en iyi kaderler layık görülür.”

“Kesinlikle!”

“Demek ki şunu kabul edebiliriz: Adil bir adam yoksulluk içinde yaşıyorsa ya da hastaysa ya da buna benzer başka felaketlere uğramışsa, bu ya yaşarken ya da ölümünde onun hayrına bir sonuç verecektir. Çünkü tanrılar, bütün gücüyle adil

[b] davranan ve kendini erdemlere adayarak, bir insanın yapabileceği kadar tanrılara benzemeye çalışan kimseleri hiçbir zaman unutmazlar.”[380]

“Böyle bir insan, kabul etmek gerekir ki, benzediği şeyce (kimsece) hiçbir zaman unutulmayacaktır.”

“Peki adil olmayan kimse için bunun tersini kabul etmek zorunda değil miyiz?”

“Elbette!”

“İşte tanrıların adil kimseye verdikleri zafer ödülleri bu türdendir.”

“En azından benim düşünceme göre!”

“Peki ya insanlar, onlar hangi ödülleri verirler? Olgusal ilişkilere dönüp baktığımızda durum şu değil mi: Kötüler ve haksızlıktan yana olanlar starttan itibaren iyi koşan ancak dönüşü yaptıktan sonra koşuya kötü devam eden koşucular gibi davranırlar. Önce hızlı başlarlar, sonunda, boyunları göğüslerine düşüp çelenk melenk almadan oradan uzaklaşınca herkesin maskarası olurlar.

[c] Hakiki koşucular ise hedefe ulaştıklarında yarışma ödülleri alır ve çelenkler takarak oradan uzaklaşırlar. Çoğu kez adil olan da benzer şeyler yaşamaz mı? Her eylemde, her ilişkide (sözleşmede) ya da hayatta hedefe doğru yaklaştıkça saygı görüp, insanların onlara verdikleri zafer ödülleri almazlar mı?”

“Öyle elbette!”

“Öyleyse senin haksızlıktan yana olanlar için söylediklerinin aynısını onlar için desem bunu öylece kabul edecek misin?”

[d][381] Çünkü sana şunları söylemek istiyorum: Adil kimseler yaşlandıklarında, istemeleri halinde, devletteki en yüksek memuriyetleri yönetirler, isterlerse

evlenebilirler ve kız çocuklarını gönüllerince evlendirebilirler. Senin adil olmayanlar için söylediğin her şeyi ben adil kimseler için söylüyorum işte. Ve öte yandan, haksız kimselerin çoğu, gençliklerinde saklanabilmiş olsalar da, hayatlarının sonunda gene de yakayı ele verir, alay konusu olur ve sonra ihtiyarladıklarında, mutsuz olunca, gerek yabancıların gerekse kendi yurttaşlarının hakaretlerine hedef olmaktan, kırbaçlanmaktan kurtulamazlar,

[e] senin haklı olarak vahşet diyeceğin muamelelere maruz kalırlar; onları alıp kazığa geçirir, gözlerine mil çekerler! Bütün bunlar gelir işte başlarına! Cevabımı böyle kabul edebilirsin. Dikkat et, katılıyor musun söylediklerime, iyi düşün!”

“Kesinlikle, çünkü haklısın!”

13. “İşte, adil kimsenin hayattayken, adil olmanın doğrudan ona armağan ettiği yüce değerlerin yanı sıra, tanrılardan ve insanlardan ayrıca elde ettiği zafer ödülleri, armağanlar

[614a] bunlar.”

“Güzel ve kalıcı ödüller bunlar!” dedi Glaukon.

“Herkesi ölümünden sonra bekleyen armağanların yanında, büyüklük ve çokluk bakımından hiçbir şey değil bunlar. Adil olan ile olmayanın bizim incelememizde hak ettikleri şeyi eksiksiz almaları için, şunu da dinlemek gerekiyor!”

[b] “Yeter ki konuş, çünkü dinlemeye can atıyorum!”[382]

“Tamam o zaman. Sana bir öykü anlatacağım, ama tabii ki Odysseus’un Alkinoos’u[383] değil. Onun yerine cesur bir adamın başından geçmiş bir öyküyü, Pamphylia’lı[384] Armenius’un oğlu Er’in öyküsünü anlatacağım. Öykümüzün kahramanı Er, bir savaşta ölür. On gün sonra çürümeye yüz tutmuş cesetleri gömmek için savaş meydanına gelenler Er’in vücudunu bozulmamış şekilde bulurlar ve gömmek için evine götürürler. Ölümünün on ikinci gününde, odunların üzerinde yakılmak için beklemekte olan Er birden dirilir ve öteki tarafta gördüklerini anlatmaya başlar. Söylediğine göre ruhu bedenini terk ettikten sonra

[c] diğer ruhlarla birlikte harika bir yere gelmiş. Bu gizemli meydanın zemininde birbirine bitişik iki yarık[385] varmış. Bunların tam karşısında, yani göğe doğru da yine aynı şekilde iki dar boğaz bulunuyormuş. Yerdeki ve gökteki bu boğazların (geçitlerin) arasında da yargıçlar oturuyormuş. Yargıçlar ruhları yargıladıktan sonra adil ruhların önlerine, verdikleri kararları temsil eden yaftalar asıp, göğe çıkan sağdaki yolu takip etmelerini buyuruyormuş. Adil olmayanların ise yaptıklarını anlatan yaftaları arkalarına

[d] takip yere inen soldaki yola girmelerini emrediyorlarmış. Yargılama sırası Er’e gelince yargıçlar Er’e, kendisinin öteki dünyada neler olup bittiğini insanlara bildirmekle görevlendirildiğini ve bu yüzden öteki dünyada gördüğü her şeyi aklına yazması gerektiğini söylemişler. Er de olan biteni izlemeye başlamış. Yargılandıktan sonra, yargılanan ruhların yerdeki veya gökteki boğazlara girdiklerini görmüş. Yerin derinliklerine inip tekrar geri gelen ruhlar kir pas içindeyken, gökten geri gelenler pırıl pırıl, temiz pakmışlar; bunlar uzun bir yolculuğa çıkmış da (yıllar sonra) geri dönmüş gibilermiş

[e] ve hepsi geri geldikten sonra güle oynaya henüz başlamış bir festivalin bulunduğu bir çayıra gidiyorlarmış. Yerin derinliklerinden yüzeye çıkanlar gökten inenlere gökte neler olduğunu, diğerleri ise yer altında neler olduğunu soruyormuş. Yerin altından gelenler yeraltındaki yolculukları sırasında tanık oldukları veya bizzat yaşadıkları korkunç şeyleri kimileri ağlayarak ve yanıp yakılarak birbirlerine anlatıyorlarmış. Çünkü 1000 yıl süren yerin altındaki yolculuk sırasında neler çektikleri ve gördükleri akıllarına geliyormuş.

[615a] Gökten inenlerse, gökte yaşadıkları mutlulukları ve gördükleri eşsiz güzellikleri aktarıyorlarmış. Ruhların anlattıklarının hepsini söylemem uzun zaman alır Glaukon, fakat Er’in söylediklerine göre ana noktalar şunlarmış: Her ruh haksızlık ettiği kişiler ve işlediği her kusur için sırayla on kat ceza alıyormuş; insan ömrü ortalama yüz yıl

[b] olduğu için her bir ceza yüz yıl sürüyormuş. Bu hesaba göre de

her suçun cezası on kat oluyormuş. Şayet ister devletlerine ister ordularına ihanet etmiş olsunlar, çok sayıda insanın ölümünden sorumlu olanlar, insanları köleleştirenler veya başkalarının suçlarına ortaklık edenler, suçlarının cezasını on kat fazlasıyla çekiyorlarmış. Öte yandan, hayırseverler, doğru ve kutsal davranışlarda bulunanlar aynı mantık doğrultusunda ödüllendiriliyormuş.

[c] Er, hemen doğumun ardından ya da çocuk yaşta ölenlerle[386] ilgili kayda değer bir şey anlatmamış, ama söylediğine göre ailesine saygısız ve asi davranmanın, yakın akrabaları öldürmenin cezası olağanüstü derecede sertmiş. Aynı şekilde dindarlık ve itaatkârlığın ödülü çok büyükmüş. Bir keresinde, ruhlardan biri diğerine büyük Ardaios'un nerede olduğunu sorduğunda Er de onların yanındaymış.[387] Ardaios, bu olaydan bin yıl kadar önce Pamphylia'da bir kentin tiranıymış ve söylenenlere göre ihtiyar babası ile ağabeyini

[d] ölüme göndermenin yanı sıra nice günahlar işlemiş. Ardaios'u gördüğünü söyleyen ruh demiş ki, 'O buraya gelmedi ve gelebileceğini de zannetmem.'

14. Gördüğümüz en kötü manzaralardan birisi de şuydu (diye devam etti Er): Cezamızı çektikten sonra yüzeye çıkmak için o dar geçidin tam ağzında duruyorduk. O anda birden Ardaios'u ve çoğu tiran olan başkalarını gördük. Aralarında ağır suçlar işlemiş sıradan yurttaşlar da vardı.

[e] Bu kişiler bizimle beraber buraya yükselebileceklerini zannediyorlardı, fakat geçit onları kabul etmiyordu; günahları affedilmesi imkânsız veya suçlarının cezasını yeterince çekmemiş ruhlar yukarı çıkmaya kalkıştıkça bu dar geçit kükrüyordu. Sesin ne anlama geldiğini bilen ateş vücutlu[388] vahşi adamlar onları omuzlarından tutup götürüyorlardı. İşte bu ateş vücutlu adamlar Ardaios ve yanındakilerin başlarını, ellerini ve ayaklarını bağlayıp onları yere yatırdılar; kırbaçlayarak

[616a] derilerini yüzdüler, sonra da yolun kenarındaki dikenli çalılara sürüklediler ve oradan geçmekte olanlara da bu günahkârları Tartaros'a atacıklarını söylediler. Oradaki korkunç ve çeşitli dehşet verici şeyin arasında en kötüsü şuydu diye devam etti Er: Yukarıya doğru çıkarken o korkunç kükreme sesi duyulabilirdi; duyulmayınca herkes sevinç içinde yoluna devam edebiliyordu.

[b] İşte cezalar, ıslak yollar ve ödüller bu türdendir orada.

Ruhlar çayırdı yedi gün geçirdikten sonra sekizinci gün yola çıkmak zorundadırlar. Yolculuklarının dördüncü gününün sonunda yukarıdan aşağıya uzanan, yeri ve göğü boydan boya geçen ve aynen gökkuşağı gibi, ama ondan daha ihtişamlı ve parlak bir ışık sütunu gördükleri bir yere gelirler. Bir gün daha gittikten sonra, ışığın merkezine ulaşırlar ve

[c] ışık sütununun uçlarından göğe bağlı olduğunu görürler. Tıpkı kadırgaları güçlendiren kaburgalar gibi bu ışık da titreyen göğü bir arada tutar.[389] Kaburgaların uçlarına zorunluluğun aktarma milleri yerleştirilmiştir. Bütün dönüşler bunlar sayesinde olmaktadır. Er'in anlattığına göre halkaların (disklerin, ağırşakların) düzeni şöyledir:

[d] Şekil olarak sıradan bir ağırşaktır, ama yakından bakınca aslında içi boş büyük bir ağırşak olduğu ve içine, ona benzeyen, ama ondan daha küçük bir ağırşakın yerleştirilmiş olduğu fark edilir. İç içe giren kutular gibi, ikinci ağırşakın[390] içinde üçüncü, üçüncünün içinde dördüncü vardır ve onların içinde de sırayla küçülen dört ağırşak daha konuludur. Yani iç içe geçmiştir,

[e] ortak merkezli ve kenarları dışarıdan görülen sekiz ağırşak vardır ve bunların hepsi tek bir ağırşak meydana getirir. Bu tek ağırşak, sekizinci ağırşakın merkezinden geçen bir mile sarıdır; en dıştaki birinci ağırşak en geniş kenarlara sahiptir. Altıncısı birinciden daha dardır; sonra kenarlar sırasıyla dördüncü, sekizinci, yedinci, beşinci, üçüncü ve ikinciye doğru daralır. En dar kenara sahip ağırşak ikincisidir. En büyük ağırşak oldukça renkli kenarlara sahiptir,

[617a] yedincisi en parlak olanıdır; sekizinci ise rengini yedinci ağırşakın yansıttığı ışıktan alır. İkinci ve beşinci dairelerin renkleri birbirine benzer ve diğerlerinden daha derindir. Üçüncü ağırşak ise aralarında en mat olanıdır; dördüncüsü kırmızı, altıncısı ise hemen

hemen üçüncü ağırşak kadar mattır. O ana mil bir bütün halinde kendi çevresinde düzenli bir hızla döner, ama döndükçe içindeki yedi daire daha yavaş bir hızla ve tam tersi yönde hareket eder;

[b] ağırşaklardan en hızlı döneni sekizincidir ve ondan sonra, ondan daha az hızlı dönen parçalar olarak eşit hızla dönen yedi, altı ve beşinci ağırşaklar gelir. Dördüncü ağırşak, döngüsünü diğerlerinden daha yavaş tamamlar ve ondan sonra sırayla üçüncü, ikinci ve birinci ağırşaklar gelir. Ana milin kendisi, zorunluluğun dizleri üzerinde döner.[391] Her ağırşağın üzerinde ağırşak diskiyle beraber dönen sekiz denizkızı oturur; her denizkızı ayrı bir nota okur ve bu sekiz nota tek bir senfoni oluşturur.

[c] Deniz kızlarının yanında ve onlara eşit uzaklıkta bulunan üç tahtta üç kız oturur. Bunlar zorunluluğun kızları olan kader tanrıçaları Lakheisis, Klotho ve Atropos'tur. Beyaz cüppeler içinde, başlarında çelenklerle deniz kızlarının şarkılarına eşlik ederler, Lakheisis geçmişin, Klotho bugünün, Atropos da geleceğin şarkılarını söyler. Klotho, sağ eliyle en dış diski, Atropos da sol eliyle iç taraftaki diskleri çevirir.

[d] Lakheisis ise her iki eliyle kâh bu diski kâh o diski çevirir.

15. Ruhlar oraya ulaştıklarında Lakheisis'in huzuruna getirilmişler hemen. Bir tanrı habercisi ruhları sıraya sokmuş ve Lakheisis'in kucağındaki kura numaralarını ve hayat örneklerini aldıktan sonra yüksekçe bir kürsüye çıkıp şöyle demiş: 'Zorunluluğun kızı bâkire Lakheisis buyurmuştur ki siz fani ruhlar yeniden ölümlü soyun zorunlu döngüsüne ikinci kez gireceksiniz.

[e] Size bir Daimon verilmeyecek onu siz kendiniz seçeceksiniz.[392] Kura sonucu kaderini seçme şansını ilk elde eden kimse, kaderini, bir daha değiştirilemeyecek şekilde belirleyecektir. Mükemmelliğin efendisi yoktur![393] Kim onu yüceltirse daha erdemli, kim küçümserse de daha erdemsiz olur. Herkes kendi yarattığı kaderinden kendi sorumludur. Seçtiğiniz kaderlerden tanrı sorumlu tutulamaz.' Bunu söyledikten sonra kura numaralarını onlara doğru atınca herkes kendi önüne düşeni almış, bir tek o kuraya el atamamış. Her ruh, çektiği kuraya göre sıraya giriyormuş.

[618a] Bunun üzerine tanrının elçisi mevcut ruhlardan sayıca çok daha fazla hayat örneğini onların önüne (tek tek) açmaya başlamış; çeşit çeşit görüntülermiş bunlar; bütün hayvanların ve insansı yaşama biçimlerinin hayat örnekleri (görüntüleri); bunların arasında tiran hayatlarının görüntüleri varmış; kimileri bütün hayatı kapsıyor, gene kimileri ortasında kesintiye uğramış bir hayatı gösteriyormuş bunlar, yoksulluk, kaçma ve dilencilik içinde son bulmuşlarmış. Ama ayrıca ünlü erkeklerin hayat görüntüleri de varmış; bunların bazıları; dış görünüşü, güzellik, güç ve savaşa becerisi bakımından,

[b] bazıları da soyları ve atalarının ayrıcalıkları sayesinde tanınmış olanların görüntüleriymiş; ayrıca gene tanınmamış erkeklerin ve aynı şekilde kadınların görüntüleri (örnekleri) de varmış. Belli bir ruh düzeni bulunmuyormuş burada; çünkü her bir ruh hayat seçimine göre başka türlü olmak zorundaymış. Bunun dışında her şey kendi arasında birbirine karışmış, zenginlik

ile yoksulluk, hastalık ile sağlık renkli bir karışım oluşturmuşlar ve gene bazıları bunların ortasında (bir yerdeymiş).

[c] Sevgili Glaukon insanlar için en büyük tehlike de burada işte, bu nedenle de en çok bu konuda uğraşmak gerekiyor: Aramızdaki herkes bütün öteki bilimleri bir yana bırakıp sadece bu bir tek bilimde öğrenci ve araştırmacı olmalıdır; hani elbette hangi bilimin kendisine iyi hayatı kötü hayattan ayırt etme gücünü ve bilgisini, mümkün biçimler içinden en iyisini her zaman ve her yerde seçme yeteneğini sağladığını fark edebilmesi gerekir; bunu yaparken bütün akıl yürütmelerimiz üzerinde düşünmesi, bunları birbirleri ile karşılaştırması ve hayatın mükemmelliği bakımından bunların değerini sınıflandırması

[d] ve güzelliğin yoksulluk ve zenginlikle birlikte nasıl bir etki yaptığını ve hangi ruhsal durumda iyi ile kötüyü yarattığını iyice bilmesi gerekir; ayrıca soylu ve soylu

olmayan kökenin, kişisel ve kamusal hayatın, güç ve zayıflığın, akıllılığın ve deliliğin, kısacası, ruhun bütün doğal (yaradılıştan) verilerin ve yetilerin yanı sıra sonradan kazanılmış davranış ve tutumların karşılıklı etkileşim içinde nasıl sonuçlara yol açtığını çok iyi kavramış olmalı, böylece bütün bu düşünceler içinden seçimler yapabilmelidir. (Böyle bir ruh) gözünü ruhun özüne çevirip kötü hayatı iyi hayattan ayırt eder;

[e] ruhu haksızlığa sürükleyene kötü, onu daha iyiye götürene ise iyi hayat, der; başka hiçbir şeyi önemsemez; çünkü adalet, –bunu görmüştük– gerek hayat gerekse ölüm için en iyi seçimdir.

[619a] Adil ruh Hades’e indiğinde zenginliğin ve öteki melanetlerin etkisiyle sarsılmaması, tiranların ve benzeri kimselerin hayat seviyesine düşmemesi ve onmaz sayısız suç işlememesi, kendisinin de çok daha büyük suçların kurbanı olup acı çekmemesi ve bu hayatın hep orta yolunu seçip[394] aşırılıktan her iki yönde, hem buradaki, dünyadaki hayatında hem de öte yanda kaçınabilmeyi başarması için inancının çelik gibi sağlam olması lazımdır.

[b] Çünkü insan ancak böyle en mutlu insan olabilir.

16. Öte dünyadan elçi Er, tanrının habercisinin şöyle konuştuğunu bildirdi: ‘En son kalan da, akıllı seçim yapar ve buna sınıksız bağlı kalıp yaşarsa, onun için bile, pek kötü sayılmayacak, sevimli bir hayat hazır bekliyor. Ne ilk seçen hiçbir şeye aldırmadan, endişesiz seçsin ne son seçen, korkarak!’

Bu sözler üzerine ilk ruh öne çıkıp büyük Tiranlığı seçmiş; akılsızlığı, aniden kabaran iştahı yüzünden ve yeterince düşünmediği için seçimini yapmış ve (seçtiği hayat örneği içinde) kendi çocuklarını yemek ve başka rezillikler olduğunu görmemiş.

[c] Ne var ki sakın sakın düşününce dövünmeye başlamış ve habercinin daha önceki sözlerini dikkate almadığı için yanıp yakınmış; çünkü talihsizliğinden kendini değil de kaderi, tanrıları, kendisinden başka her şeyi sorumlu tutmuş. O da gökyüzünden yeryüzüne inenlerdenmiş, çünkü daha önceki hayatını iyi düzenlenmiş bir anayasaya (bağlı devlette) öyle derin bilgilere ihtiyaç duymadan sadece alışkanlığın yardımıyla becerilerden, çalışkanlıktan ve erdemden pay alarak yaşamış.[395]

[d] Açık söylemek gerekirse: Gökten inmiş ruhların az sayılmayacak bir bölümü, acılara alışkın olmadıkları için bu durumda budalalık edip kanıyorlar. Alttaki geçitten çıkıp gelenler ise acıları hem bizzat yaşadıkları hem de etkisini başkalarında gördükleri için kuraya hemen atlamıyorlar. Bu nedenin yanı sıra kuranın rastlantısallığı[396] da işin içine karışınca, çoğu insanın hayatında mutluluk ile mutsuzluğun öyle yer değiştirip durması anlaşılır oluyor. Çünkü bir insan, bu hayata girdikçe, bilgi isteği içinde mantıklı bir hayat sürerse ve seçim sırasında sona kalmış kuralardan biri ona düşmemişse,

[e] o dünyadan anlatılanlara bakılacak olursa, sadece burada (dünyada) mutlu yaşamakla kalmaz, buradan öteye göçlerinde ve dönüşlerinde de engebeli bir yolu aşmak zorunda kalmayıp dümdüz bir cennet yolunda yürür. İşte, diye anlattı Er,

[620a] ruhların hayatlarını nasıl seçtiklerini seyretmek, acınası, gülünç ama aynı zamanda da harika bir andır. Çoğu zaman önceki hayatlarının alışkanlıklarına bağlı kalırlar. Örneğin Er, Orpheus’un kuğunun hayatını nasıl seçtiğini görmüş.[397] Çünkü Orpheus, kadın cinsinin kendisine çektiği acıları hatırlayıp ölüm korkusu yüzünden bir kadından doğmayı tercih etmiş. Thamyras’ın ruhu ise bir bülbülü seçmiş.[398] Bir kuğu ise insan hayatı biçimini seçmiş, öteki tanrısal hayvanlar da öyle yapmışlar.

[b] Yirminci ruh bir aslanın hayatını seçmiş; Telamonier Aias’ın[399] hayatıymış bu. Yirmi birinci sıradaki Agamemnon da çektiği acılar yüzünden insanlardan nefret etmiş ve bu yüzden bir kartal olmayı tercih etmiş. Orta sıralardaki Atalante’nin[400] ruhu, bir atletin şerefli hayatını görmüş ve o hayatın cazibesine kapılıp onu seçmiş.

[c] Atalante’den sonraki sıra Panopeus’un oğlu Epeios’unmuş.[401] Epeus, hünerli bir kadın olarak yaşamayı tercih etmiş. Sonlara doğru, Thersites[402] adlı soytarı, bir maymunun hayatını talep etmiş. Kurada en son sıradaki Odysseus’un[403] ruhuymuş. Geçmişte

yaşadığı acılar Odysseus'un şöhret dolu bir hayat isteğini körelttiği için o, uzun bir süre sakin bir hayat aramış ve başka ruhlar tarafından beğenilmeyip bir kenara atılan hayatlar arasından nihayet aradığı, beğendiği hayatı bulmuş. O kadar eminmiş ki yaptığı tercihten 'İlk sırada olsam, yine hemen bu hayatı seçerdim' demiş.

[d] Aynı şekilde hayvanların kimileri insan olmayı ya da başka hayvanların hayatını sürdürmeyi istiyorlarmış. Kötüleri vahşi ve yırtıcı, iyileri ise evcil hayvanlar oluyorlarmış. Sonuçta isteyen istediği şeyi seçebiliyor, tam bir karışma sağlanabiliyormuş.

Bütün ruhlar kurada çıkan sıraya göre hayatlarını seçtikten sonra sırayla Lakheisis'in yanına gelmişler. Lakheisis, onlara perilerini vermiş. Bu perilerin onları hayat boyu koruyacağı ve seçtikleri hayatın gereklerini yerine getirecekleri varsayılmış.

[e] Bu periler, ruhları Klotho'nun elinin altından ve hızla dönen kirmenin[404] altından geçiriyor ve

ruhların seçtiği hayatları sırayla onaylıyorlarmış. Klotho'ya dokunan ruhlar, kaderleri tarafından Atropos'un çıkığına getiriliyor ve bu sayede Klotho'nun onayladığı hayat değiştirilemez kılınıyormuş. Oradan sonra da ruhlar Zorunluluğun tahtının

[621a] altından geçiyormuş. Er de dahil bütün ruhlar bu tahttan geçtikten sonra, bunaltıcı sıcaklar altında bir yolculuğun sonunda Unutkanlık ovası Lethe'ye varmışlar; akşam olunca tek bir ağacın, hatta bitkinin bile olmadığı ovanın ortasından geçen unutkanlık ırmağının kenarına oturmuşlar. Bu ırmağın suyu hiçbir kaba konulamazmış. Herkes bu ırmağın suyundan bir miktar içmiş, ama düşüncesiz davrananlar içmeleri gerekenden fazla içmiş ve anında her şeyi unutmuş. Ruhlar uykuya daldıktan sonra, gece yarısı

[b] gök gürelemiş, yer sarsılmış ve tıpkı bir yıldız kayması gibi ruhlar dünyaya geliş anlarına gönderilmişler. Er'in bu sudan içmesine izin verilmemiş, ama onun anlayamadığı bir şekilde ruhu bedenine yeniden kavuşmuş ve bir de bakmış ki, şafak sökerken odunların üzerinde yatıyor kendisi.

İşte sevgili Glaukon, bu öykü hiçbir zaman unutulmamış, yok olmamış.

[c] Unutma ki öyküyü ciddiye alırsak biz de kurtulur ve ruhumuzu kirletmeden Lethe Irmağı'nı kolayca geçeriz. Yani, dediklerime uyar da ruhun ölümsüzlüğüne ve iyilik gibi kötülüklerle de katlanabileceğine inanırsanız göğe giden yola kolayca ulaşır, adalete ve bilgeliğe hayatlarımızı kolaylıkla adayabiliriz. Böylelikle bu dünyada yaşarken, taraftarlarından ödülleri toplayan bir şampiyon gibi

[d] adilliğin ödülleri aldığımızda hem diğer insanların hem de tanrıların sevgisini kazanırız. Böylece hem bu hayatımızda, hem de o bin yıllık yolculuğumuzda mutluluğumuzu kaybetmemiş oluruz."

DİPNOTLAR:

ÖNSÖZ

Not: Önsözün dipnotları genç okurlar gözetilerek redaktörler tarafından konmuştur.

[1] Sokrates'in Savunması (Bordo Siyah Klasik Yayınlar, 2003), yasalara saygı üzerine: Kriton, cesaret üzerine: Lakhes, ölçülülük üzerine: Kharmides, dindarlık üzerine: Euthypron, yalan ve haksızlık üzerine: Küçük Hippias, erdemın öğretilebilirliği ve teklıği üzerine: Protagoras, retoriğin özü üzerine: Gorgias, yeniden anımsama üzerine: Menon, dil üzerine: Kratylos, sevgi üzerine: Symposion (Şölen), Devlet (Politeia), İdea üzerine: Phaidros, bilgi üzerine: Theaitetos, kozmoloji üzerine: Timaios, Phaidon, şiir üzerine: İon, felsefe üzerine: Anterastai, Epistolai, Euthydemos, Kritias, dostluk üzerine: Lysis; Yasalar, Philebos, Devlet Adamı, Sophistes, Parmenides.

[2] Aristoteles (İÖ 384-322): Makedonya'da doğdu, Euripos Boğazı yakınlarındaki Khalkis'te öldü. Gerçekçiliğin babası. Eski Yunanlı filozof.

[3] Proklos (410-485): Yunanlı filozof. Yeni Platonculuğun Bizans, İslam ve Roma'da yayılmasında etkili oldu.

[4]Eski Yunan kent devleti.

[5] Lykurgos (İÖ 390-324): Atinalı devlet adamı ve hatip.

[6] Drakon (İÖ 7. yy): Atinalı yasa koyucu. Sert yasalarıyla tanınır.

[7] Solon (İÖ 630-560): Atinalı devlet adamı, şair, bilge.

[8] Perikles (İÖ 495-425): Atina'yı Yunanistan'ın siyasi ve kültürel odağı haline getiren, Atina Akropolisi'ni inşa ettiren Yunanlı devlet adamı.

[9] Kleistenes (İÖ 570-508): Atina demokrasisinin kurucusu devlet adamı.

[10] Sparta: Yunanistan'da Peloponnesos Yarımadası'nın güneydoğusunda, Lakonia ilinin (Nomos) merkezi kenti. Eurotas Irmağı'nın sağ yakasında yer alır. Sparta'ya Bizans döneminde Lakedaimon deniliyordu.

[11] Protagoras (İÖ 485-410): Eski Yunanlı Sofist.

[12] Sparta istilasının ardından demokratik anayasa yeniden yürürlüğe konuncaya kadar "otuz tiran yönetimi" teröre başvurarak Atina'yı idare etti.

[13] Akademi sözcüğü, eski Atina'nın dışında Platon'un felsefe dersleri için mekân olarak kullandığı zeytinliğin adından gelir. Terim giderek, edebiyat, güzel sanatlar, müzik ya da bilimsel uğraşlar için kurulmuş okullar için kullanılmıştır.

[14] Konusunu efsanelerden veya tarihsel olaylardan alan, acıklı sonuçlarla bağlanan bir tür tiyatro eseri. Ağlatı.

[15]Sokrates'in Savunması, Bordo Siyah Klasik Yayınlar, 2001.

[16] O. Gigon: Güncellik ve Ütopya. Platon'un Devlet'ine Yönelik Bir Yorum, c. I, Münih, 1976.

[17] Stoacı, stoacılık: Eski Yunan'da ödev kavramını vurgulayan, insan yaşamında evrendeki düzen ve dinginliğe ulaşılabileceğini savunan felsefi akım. Stoacılık İÖ 300'de Atina'da Kıbrıslı Zenon tarafından kuruldu.

[18] Antishenedes (İÖ 445-365): Sokrates'in öğrencilerinden, Atinalı filozof.

[19] Hazcılık öğretisi (hedonizm): Yunancada hedone "haz"; zevk almak. İnsan eylemlerinin ve yaşamın anlamını hazda bulan felsefi görüş.

[20] Epikuros (İÖ 341-270): Eski Yunanlı filozof.

[21] Haz ve yarar ilkesine, arzuların sınıflandırılmasına dayalı, tinsel (ruhsal) dinginliği amaçlayan ahlaki kurama dayalı felsefe okulu. Epikuros'un kurduğu felsefe okulları İS 4. yüzyıla kadar yaşamıştır.

[22] Aristippos (İÖ 435-366): Yunanlı filozof. Haz etiğini inceleyen Kyrene hedonizm okulunun kurucusu.

[23] Xenophon (İÖ 431-350): Eski Yunanlı tarihçi. Sokrates'in öğrencilerinden.

[24] Alkibiades (İÖ 450-404): Atinalı siyasetçi ve komutan.

[25] Yunan mitolojisinde aşk tanrısı. Hesiodos (İÖ 700) Theogonia'sında onu ilk tanrılar arasında sayar ve Kaos'un (evrende nesnelere varolmasından önceki ilk boşluk) oğlu olduğunu belirtir. Daimon Eros'la ilgili konular 10. Kitap'ta sıkça geçecektir.

[26] Kaos (khaos): Eski Yunan kozmolojisinde (evrenbiliminde) evrende nesnelere var olmadan önceki boşluk ya da Tartaros'un cehennemi, yeraltı dünyası. Metinde kaos, "karışıklık" olarak kullanılıyor.

[27] Çıkış noktasına çelişik iddialarla geri dönen felsefi çalışma yöntemi. Marksistlerin diyalektiğiyle ilgisi yok.

[28] Tabula rasa (Latince "boş levha"): Deneyci bilgi kuramıyla psikolojide duyuların dış nesnelere tepki göstermesi sonucunda İdealar'ın ortaya çıkmasından önce zihin durumu.

[29] Delphi tapınağı; Apollon'un kehanet merkezinin bulunduğu yer. En eski Yunan tapınağı. Delphi kâhini; tapınağın geleceği bilen kişisi. Delphi tapınağı eski Yunanlılarca dünyanın merkezi olarak düşünülür.

[30] Yunanca eristikos "ağız dalaşına düşkün" anlamına geliyor. Karşı görüşü çürütmeyi, gerçeğe ulaşmanın aracı olmaktan çok, kendi içinde bir amaç olarak gören tartışma biçimi.

[31] Platon'un küçük erkek kardeşi.

[32] Platon'un küçük erkek kardeşi.

[33] Dion (İÖ 408-354): Sicilya'daki Siracusa kenti tiranı. Aynı zamanda Platon'un dostu.

[34] Dionysios (İÖ 430-367): İÖ 405'ten sonra Siracusa tiranı.

[35] Eski Yunanlıların Helen olmayanlara, Romalıları da içine alan tüm yabancılara verdikleri ad.

[36] Eski Yunanlı matematikçi ve filozof Pythagoras'ın (İÖ 580-500) görüşleri çevresinde oluşmuş yarı dinsel ve mistik eğilimli felsefe okulunun üyeleri. Bunlar evrenin temel ilkesinin (arkhe) sayı olduğu görüşüyle ünlüdürler.

[37] Tarent (Tarentum): Güney İtalya'da bir yerleşim yeri.

[38] Arkhytas (İÖ 400-350): Eski Yunanlı bilgin, Pythagorascı matematikçi, filozof. Platon'un yakın arkadaşı.

[39] Giriş bölümü metnin kuruluş şemasına yönelik bir değerlendirmeyi içeriyor. Her ne kadar metnin düşüncelerinin hangi ekseninde ve sırayla işlendiğini inceleyerek bizi "anlamsal" bir okumaya hazırlıyorsa da, dileyen okur bu "yapı" analizini üzerinden okuyup geçebilir.

[40] İÖ 5. yy. sonlarında Atina'da etkinlik gösteren Yunanlı Sofist.

[41] Aristophanes (İÖ 445-386): Eski Yunanlı yazar.

[42] Gorgias (İÖ 483-376): Atina'da ünlü Sicilyalı Sofist ve retorikçi.

[43] Hades (Yunanca Aides): Eski Yunan dininde, titanlardan Kronos ile Rheia'nın oğlu, tanrılardan Zeus ile Poseidon'un kardeşi. Karısı Tanrıça Persephone ile birlikte cehennem güçlerini ve ölüleri yönetmiştir.

[44] Eski Atinalı bir ailenin, büyük bir avcı olduğuna inanılan efsanevi atası.

[45] Halk önderi. (Olumsuz anlamda) ateşli konuşmalarla politik kışkırtmalar yapan kimse.

[46] Kephalos'un oğlu, 'Otuzlar' yönetimince idam edildi.

[47] Homer (Homeros): İÖ 9. veya 8. yüzyılda yaşadığı sanılıyor. Eski Yunan'ın en büyük destanları İlyada ve Odyssea'yı yazdığı kabul edilen yazar, ozan.

[48] Hesiodos: İÖ 800'de yaşamış Eski Yunan şiirinin ilk ustalarından.

[49] Olma-hali: Hemen hemen 10 kitap boyunca varlık, varoluş, olma-hali kavramlarının karmaşa yaratmamasına çalışıp durduk, 'olma-hali' en salt, en temel, değişmez varolma olarak anlaşılmalıdır. Salt varlık, öz'dür; 'oluş' kavramıyla da değişen, fenomenleşmiş, zaman mekân içindeki varolmayı karşılamayı denedik.

[50] Macit Gökberk (1908-1993): Felsefe tarihçisi ve yazar. Çalışmaları bilgi ve dil sorunları

üzerineydi.

[51] Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831): Çağdaş felsefenin son büyük sistem kurucularından, Alman idealist filozof.

[52] “Katman” tanımı, yaşama koşulları benzer toplumsal tabaka olarak bize, kapalı, geçişsiz bir öbek oluşturan “kast”tan daha uygun görünüyor. “Zümre” de darlaştırmacı bir anlam içeriyor. “Sınıf” kavramı, üretim araçlarıyla ve tarihsel üretim sistemiyle bağlantılı bir tanıma işaret ettiği ve üretilen toplumsal zenginliğe göre birbirinden ayrılan topluluklar anlamına geldiği için, bu dört “tanımı” da duruma göre akılda tutmak doğru olur. Yer yer “sosyal öbek” diye daha çok “sınıflandırıcı” bir tanıma da yer vereceğiz.

[53] Milet Batı Anadolu’da İonya bölgesinin güneyinde Maiandros (Büyük Menderes) Irmağı’nın ağzında kurulmuş antik kent.

[54] Pers Savaşları (İÖ 490-449).

[55] Şimdiki Pire kenti. Atina’nın limanı.

[56] Hippodamos (İÖ 6. yy. sonu ile 5. yy başları): İlk kent plancısı.

[57] Bekçiler: “Koruyucular” diye de karşılanmış. Muhafızlardan, tiranın mahiyetinden, askerden farklı, felsefeci katına bile tırmanabilen bu sosyal öbeği “bekçiler” olarak karşılamayı uygun bulduk.

[58] Platon’a göre insan karakterine ait dört yaradılış; altın, gümüş, tunç ve demir madenleriyle sembolize edilmiş. Geniş bilgi X. Kitap dipnotlarında.

[59] Yunan mitolojisinde kentlerin koruyucusu, savaş, el sanatları ve akıl tanrıçası.

[60] Anadolu mitolojisindeki kadın savaşçılar.

[61] Yunan mitolojisinde Oidipus’un, annesi Iokaste ile bilmeden girdiği cinsel ilişkiden doğan kızı.

[62] Yunan mitolojisinde Agamemnon ile Klytaimnestra’nın kızı.

[63] Euripides (İÖ 484-406): Eski Yunan tragedya şairi.

[64] Stereometri: Bkz. VII. Kitap (Cisimler öğretisi).

[65] İÖ 9. yüzyılda kurulduğu sanılan Sparta kent devleti, yüzyıllar boyunca, ölene kadar tahtta kalan ve savaş zamanında karar yetkisine sahip iki ortak kral tarafından yönetildi. Barış dönemlerinde iktidar 30 üyeli Senato’nun elindeydi. İS 396’da Sparta Vizigotlar tarafından yıkıldı.

[66] Perfeksiyonizm: 1. Kusursuzluğu hedef alan felsefi akım. 2. Dinsel, ahlaksal, sosyal ve siyasal kusursuzluğun peşindeki çeşitli öğretiler.

[67] Karakter ve devlet biçimlerinden biri. VIII. ve IX. Kitap’ta üzerinde genişçe duruluyor.

[68] Belirli bir alanda çalışan bilimadamlarının paylaştığı ortak değerler ve anlayışlar dizisi; model.

[69] Ernst Cassirer (1874-1945): Yahudi kökenli Alman filozof, eğitimci, yazar.

[70] Ütopya, Thomas More, Bordo Siyah Klasik Yayınlar, 2004.

Güneş Ülkesi, Tommaso Campanella, Bordo Siyah Klasik Yayınlar, 2004.

Yeni Atlantis, Bacon, Bordo Siyah Klasik Yayınlar, 2004.

[71] Karl Popper (1902-1994): Bilginin zihinsel deneyimden kaynaklandığını ileri süren İngiliz düşünür.

[72] Arnold Toynbee (1889-1975): Uygarlıkların gelişmesi ve düşüşüyle ilgili çözümlenmeye dayalı tarih felsefesi anlayışıyla tanınan İngiliz tarihçi.

[73] Bertrand Russell (1872-1970): İngiliz matematikçi ve düşünür. Toplumsal ve siyasal kampanyalara öncülük eden Russell, 1950’de Nobel Edebiyat Ödülü’nü kazandı.

DİPNOTLAR:

[1] Polemarkhos’un evinde gerçekleştirilen, Sokrates’in sözünü ettiği bu konuşmanın kişileri, Platon’un kardeşleri Glaukon ve Adeimantos’un yanı sıra felsefi konulara ilgi duyan bir grup insandır.

Bunlar II. Kitap'ın başlıca konuşmalarında da karşımıza çıkarlar. İkinci grup, Sokrates'in kişisel dostlarından oluşur. Üçüncü grupta ise Kalkedonlu Sofist Thrasymakhos ve öğrencileri bulunmaktadır. Nikeratos da ünlü Atinalı kumandan Nikias'ın oğludur. Konuşmanın tam tarihini, Platon'un öteki diyaloglarında olduğu gibi, burada da belirlemek zor; İÖ 409 ile tragedya yazarı Sophokles'in ölüm yılı olan İÖ 405 arasında bir dönemde yazılmış olmalı.

[2] Söz konusu tanrıça Bendis bir Trakya tanrıçasıdır. Pelepones savaşlarının başında Trakyalıları memnun etmek için kabul edilmiş bir tanrıça kültü olmalı.

[3] Traklar (Thraklar): İÖ 2. bin yılda Tuna, Karadeniz ve Ege Denizi arasında yaşayan Hint-Avrupa kökenli halk. Yunanlı tarihçiler için savaşçı bir halkın örneğidirler.

[4] Nikias (ö. İÖ 413): Pelepones Savaşı'nın önde gelen Atinalı komutanı.

[5] Yaşlılığın eşiği; ama metnin burasında yaşlılığın değil de ölümün eşiği söz konusu. Bu tespitin diyalogun devamında önemli bir işlevi bulunuyor; çünkü insanın karakteriyle onun sürdürdüğü hayat arasındaki bağa işaret ediyor; ayrıca ilerde devlet biçimleriyle insan karakter (çeşitlerini) eşleştiren bu temel yaradılış, karakter biçimi bambaşka bir boyut kazanacak.

[6] Sophokles (İÖ 496-406): Eski Yunan'ın üç büyük tragedya yazarından biri.

[7] Bir ülkeyi zora ve baskıya dayanarak yöneten kimse; dilediğini yapmak isteyen kimse, tiran.

[8] Atinalı dâhi devlet adamı ve Persler karşısındaki Salamis zaferinin mimarı (ö. İÖ 480).

[9] Seripos: Ege'de bir ada.

[10] Yeraltı dünyasının tanrısı. Hades mitlerine insan yaşlandıktan sonra inanıyor Kephalos'a göre.

[11] Thebenli methiye yazarı (İÖ 518-445). Düşüncelerinin gerek derinliği gerekse onları sunuş biçimiyle ünlüydü. Bu sunulan şiir bugüne ulaşmamıştır.

[12] Simonides (İÖ 556-468?): Eski Yunanlı lirik şair.

[13] I. Kitap'taki ispatlamaların çoğu için, Sokrates'e özgü ironinin ve diyalektik oyunun bir maskesi olduklarını söyleyebiliriz. [354a]'da söylediği gibi neyi ne kadar ciddiye alıp değerlendireceğimiz konusunda dikkatli olmamız gerekiyor. Herkese "hak ettiğinin verilmesi" gerektiğini söyleyen Simonides, aslında, hukuki anlamda bir borcun ödenmesinin, ancak adil, dürüst bir davranış olduğunu belirtiyor. Buradan, "Adil olan, borcunu ödeyendir... vb." yargısı çıkartılamaz. Ama Sokrates, adalet anlayışını iyice geniş yorumluyor; "birine hak olarak düşen", "üstüne düşen", "yapılması gereken" vb. anlamlarını veriyor ona; bu durumda pratik ahlakın, "dosta yararlı olmak, düşmana zarar vermek herkesin hakkıdır" ilkesini Simonides'in sözlerine ekliyor. Sokrates'in barış döneminde yararlılık anlayışı bile, oynadığı diyalektik oyunun ne türden bir "şaka" içerdiğini gösteriyor.

[14] Adillığın barışta işe yararlılığı konusundaki söz oyunu, buradaki diyalektik oyunun 'şakacı' yanına işaret eder gibi. Ancak bu diyalektik söz oyununun, bizi sonunda adalet, doğruluk kavrayışına götüreceğini de unutmamalıyız [433a/b].

[15] Adil/dürüst olanın hırsız olması tespiti, ciddi bir kanaate dayanıyor ve diyalektik bir akıl yürütmenin sonucu olarak karşımıza çıkıyor. Bu kanaatin gerisinde her sanat tekniğinin birbirine karşıt faaliyetleri kapsayabileceği, bu nedenle, salt teknik olarak iyi ya da kötü sonuçlar verebileceği düşüncesi yatıyor. Platon'un, her iyi tragedya yazarının komediler de yazabilmesi görüşü (bkz. Şölen) bu düşüncede temellenir. "Gülünç olanı bilmeden, ciddi olanı gerçekten anlamak mümkün değildir. (Yas. 816d). Sanat iki yanlı etki yapabilir, ama adalet, böyle bir iki yanlılık gösteremez. İleride göreceğiz bunu; Giriş yazısında da belirttiğimiz gibi, ruhun üç bölümünü tekleştiren adalet erdemi, en yüce "iyi" bilgisine dayanır; onun kötüye kullanılması mümkün değildir. Sokrates, "gizli, esrarlı olan" anlamlarını işin içine sokup buradan "hırsız" kavramına varma gibi bir ironi ortaya koyuyor.

[16] Homeros'un epik destanı Odysseia'nın kahramanı.

[17] Yunan mitolojisinde Odysseus'un annesi Antikleia'nın babası. Hırsızlığıyla ün salmıştır.

[18] Yanılabilen adil, dürüst, haksever insanın, dostu-düşmanı birbirine karıştırmaması durumunda, 'salt adalet'in durumunun ne olacağı sorusu, iyice kafa karıştırıyor gibi. Sokrates/Platon, 'dost,

arkadaş' kimdir sorusunun cevabına bir kriter koyuyor önce: Kullanma, işe yarar olma, (ortak, paylaşımlı bir ilişkide) işlevsel olma özelliği, dostluğun tanımını oluşturuyor. Ama işte adil, hakseven kişi 'bu kriter' konusunda yanılmışsa ne olacak? "Dost" kavramı, bu "şakamsı" akıl yürütme oyununda, yanlış bir çıkarıma yapmaya imkân veriyor: Dostun kim olduğu konusunda bir sübjektif, bir de objektif yargı kullanılıyor. Burada ilk kez "görünen" ile "öz/varlık" ilişkisi karşımıza çıkıyor (II. ve VII. Kitap'tan önce).

[19] Adil olanın kimseye zarar veremeyeceği sonucu ise ciddiye alınacak bir tespit. Asıl soru, Sokrates'in, yerleşik dost-düşman anlayışını reddedip etmediği sorusudur. "Xenophon, Anılar'da, düşmana kötülük yapan övülesi kişiden söz eder.

[20] Prieneli Bias ve Mytileneli Pittakos yedi bilgeden ikisidir. Şayet Sokrates "ironi" yapmıyorsa, Simonides'i "adillik" tanımını yanlış yorumlamış biri olarak göstermek istemiyor demektir.

[21] Periandros (ö. İÖ 588): Korinthos'un ikinci tiranı.

[22] Kserkses (İÖ 519-465): Pers kralı.

[23] Mitoloji kahramanı. Zeus ile Perseus'un torunu, Alkmene'nin oğlu. Gerçek tarihsel bir kişi olma ihtimali büyüktür. Roma kültürüne Herkül olarak geçmiştir.

[24] İÖ 408'de 93. Olimpiyat'ta adına bir zafer anıtı dikilen ünlü bir güreşçiydi Pulydamas. Sokrates "daha güçlü olan" ve "avantaj" (fayda) kavramlarını bu örnekle kesinleştirmeye çalışıyor. Thrasymakhos politik alanla sınırlı kalarak güç, kudret eşittir hak (adalet) denkleminin geçerliliğinde ısrar ediyor. Peleponnez (Peleponnesos) Savaşları sırasında bu anlayış Atina'da genellikle kabul görüyordu. Thukydides'in Melier diyalogu bunu açıkça gösterir: "İnsanların özlerini oluşturan yaradılışları (doğaları) sayesinde, kuvvet olarak, üstün oldukları şeyin efendisi oldukları [...] düşüncesindeyiz." Hukuk, hak anlayışı ile çelişen bu güç, kudret politik düşüncelerini benimsemiş olsalar da açıkça dile getirmeyen siyaset adamlarının arasında yaygın bir görüştü bu. Atina'da özellikle Solon'dan itibaren gelenek, mitos, örf, âdet ve ilke, yasa adına ne varsa aklın (logos) yargıç sandalyesi önünde eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutuluyordu. İşte Sofistler bu hızla değişen Yunan dünyasında, söz konusu güç, eşittir avantaj anlayışını yaygınlaştıranların başında geliyorlardı. Platon bu düşünceleri iki kişiye bölüştürerek karşımıza çıkartıyor: Sofist Thrasymakhos, hiç örtüp gizleme ihtiyacı duymadan bencilliği, çıkarıcılığı ilke olarak ortaya sürüyor; Gorgias diyalogunda da Kallikles gururlu bir tavırla üstün kişinin hakka sahip olmasından söz eder. Kallikles bu düşüncesiyle radikal bir "Gorgiasçı" olarak çıkar karşımıza, ama Thrasymakhos'un Gorgias mı, yoksa Protagoras "okuluna mı" sokulmak istendiği burada pek belli olmuyor. Ünlü müzik teorisyeni Aristoxenos'un iddia ettiği gibi Platon sıkça Protagoras'a atıfta bulunuyorsa, burada Thrasymakhos'u Protagoras'ın fanatik öğrencilerinden biri olarak sayabiliriz. Thrasymakhos'un öğretisinin, düşüncelerinin, Platon'un bize sunduğu halinin tarihsel gerçek olup olmadığını belirlemek çok zor. Ama bütün mizahi, alaycı havaya rağmen, dipte hakikatin yer aldığı belli.

[25] Aristonymos'un oğlu, Thrasymakhos'un taraftarı.

[26] Uzman kişinin yanılmayacağı tespitiyle Thrasymakhos, Sokrates'i faka bastırıldığını düşünüyor: Yanıltıcı, hatalı yasalara uymanın güçlülere, yöneticilere (onlar istemeden) zarar vereceği tespiti böylece çürütülmüş oluyor. Ancak bu tespitiyle başka bir tespite kapı aralıyor; o da şu: Çok katı yorumlandığında, her branş-sanatı, nesnesinin ya da hedefinin yararına yöneliktir; yoksa kişinin çıkarına değil. Bu, Platon'un felsefesine çok yakın bir düşüncedir. Gerçek bilge yanılmaz.

[27] Kaptan ile dümenci arası bir konumu temsil ediyor. Gemi kaptanı olarak da düşünelim!

[28] Platon, gençliğinde Herodikos'un hekimliğe verdiği yönü kastediyor. Herodikos sağlıklı vücudun güçlenmesi için beden eğitimi ve diyeti öneren kişidir; böylece hastalanmanın da önüne geçilebilecektir.

[29] Buradaki "sanat" kavramının "ustalık", yetkinlik anlamına yakınlığı, bağlamdan çıkıyor. Hekimlik, açıcılık sanatı, sanat olarak adalet, en iyi uzmanlık bilgisi vb.'dir. İçeriğine ters düşmez, şaşmaz etkinliktir. Kusursuz ve tamamlanmış bir şey olarak kendi kendine yeterlidir.

[30] Sokrates burada ilk kez derin, ahlaki, sarsılmaz, hiçbir deneyiminin değiştiremeyeceği bir inancını dile getiriyor. Şimdiye kadar, “demek öyle?” tavrıyla bilmeyen, cahil biri gibiydi. Yavaş yavaş öğretmen kimliğine bürünüyor.

[31] Bu konuda ileride yapılacak açıklamaların ilk adımı bu “iyiler devleti.”

[32] Okur bu bölümde, adaletli (adil, haklı, doğru, dürüst, hakkaniyetten yana) olan ile bu özelliklerin tersini temsil eden kimsenin karşılaştırılmasına tanık oluyor. Giriş’te Politeia’nın “adalet” (hukuk, adillik, doğruluk) ekseninde yayılmış bir metin olduğunu belirttik. Ancak çeviride, duruma göre yakın anlamlı tanımlamaları birbirini yerine ya da birlikte kullandık. Dilimizdeki öteki çevirilerde metin burada da “adalet” kavramına itibar etmeyip sıkça kaymış. Sokrates formel mantık içinde tutarlı, katı sofistlik birkaç çıkarsama yapıyor; diyalog, diyalektik bir müsamereyi andırıyor biraz. Üstadın tespitleri gerçek hayattan destek bulacak türden değil; pratikten bakıldığında sallantılı çürütmeler bunlar. Örneğin, uzman, sanatını iyi bilen (adil, dürüst) kimsenin, meslektaşlarının önüne geçmek, onlardan daha avantajlı olmak istemeyeceğine bizi inandırmaya çalışıyor; bu kimsenin adil, dürüst kişiye göstermek isteyeceği tavır da pek inandırıcı sayılmaz; hele adil kişinin haksızlık eden kişiye göre daha önde, avantajlı olmak isteyeceği tespiti iyice düşündürücü; Sokrates, onun bu isteğini, sadece doğru davranışının ve avantajının farkında olması anlamında bir üstünlük isteği olarak yorumluyor. Ama metinde bu ilişkileri bulup çıkartmak çok zor. “Uzman, sanatının ehli” kişiyi, “iyi” ve “bilge” ile bir tutuşu da biraz cüretkâr, bu niteliklerin eşitlenmesi Yunan dilinin de katkısıyla mümkün oluyor biraz. Yunanca *αγαρόξ* (iyi becerikli, ustaca) *σοφόξ* (bilge, anlayışlı, akli başında) sözcüklerinin birbirleri yerine kullanılabilir oluşu, bu imkânı sağlıyor; ama gördüğümüz kadarıyla öteki Batı dillerine yapılan çevirilerde “durum karışıyor.” Adil kişi, işinin ehli usta, becerikli, bilge, anlayışlı ve iyi, erdemli belirteçleriyle kurulmuş bu “tartışmadan” bize kalan, adaletsizliğin özünün değişmediği; onun bu niteliği temsil eden insanlara bile gerçekte bir yararı olmayacağı tespiti. Bu “eksen” kavram her adımda pratik hayatın gerçeğiyle biraz daha ilişkilendirilip son Kitap’larda adil insanın ödülü sorununa kadar açılacak.

[33] “Özel görev”: Bu tanıma göre her varlık kendisine düşen görevi yerine getirmek zorundadır. Adil, hakka, hukuka uyan kişinin “üzerine düşeni yapması” anlayışı, II. Kitap’ta (369 ve başka yerde) geliştirilip akıllı ruhun temel eğitimi olarak anlaşılacaktır.

[34] I. Kitap’ı bitirirken burada biraz duralım. Sokrates, “ruhun becerisi ve yeteneği olarak onun adilliğini gösterip kabul ettik,” derken [350cd]’ye yollama yapıyor. Orada adalet, “adillik, haklılık “*αρετή*” beceri, işinin ehli olma, çalışkanlık, kusursuzluk” olarak tanımlandı; ama bu özelliklerin ruh ile bağlantısı kurulmadan, genel bir tespit yapıldı. Şimdi ruhun bu özelliği araya sıkıştırılmış, ama bir nedeni var bunun. Platon şu ana kadar gerekli olan bir şeye bilerek değinmeden geçtiğimize işaret ediyor gibi; adaletin/hakkaniyetin asıl aktörünü, taşıyıcısını, yani ruhu, şimdilik, ileride konuşmak üzere bir yana bıraktığımızı hatırlatmış oluyor. Platon ayrıca “bir şeyi iyi icra etmek” (iyi sürdürmek) ile “iyi yaşamak” anlamına da gelen Yun. *εὖ πράττειν* kavramını kullanıyor; biz “yapıp ettikleri” demeyi tercih ettik. Becerikli, yetenekli bir ruh, becerikli eylemler yapınca, becerikli (iyi, rahat, güzel) bir hayat sürer.

[35] Bu son sözlerle diyalog Platon’un ilk dönem diyalogları gibi bir “aporie”, çaresizlik, ne yapacağını bilmezlik durumu çıkartıyor karşımıza; adaletsizliğin hiçbir zaman hakkaniyetten daha fayda getirici olmadığı biçimindeki “kapanış tespiti” bizzat Sokrates tarafından sallantılı hale getiriliyor. Çünkü bunun şartı, adaletin özünün, mahiyetinin doğru bilinmesidir; bu da “şu ana kadar” zaten yerine getirilmiş bir şart değildir. Ancak I. Kitap’ta adil, haksever bir hayat sürdürme sorunu gerek devlet gerekse birey düzleminde bütün genişliğiyle ortaya atılmış oluyor böylelikle. Cevap açık kaldığına göre de sonraki bölümleri beklemek durumundayız. Böylece bu ilk kitap bir giriş olma özelliğine de kavuşuyor.

[36] (Kitap sonları ve başlarındaki numaralarda atlamalar var. Özgün metnin numara ve bölüm

işaretlerine bağlı kaldık.)

Platon I. Kitap'ın bütün içindeki yerine yeniden parmak basıyor. Şimdi sıra adalet sorununu tartışıp bir sonuca vardırmaya geldi. Konuşmaların havası da artık anında değişecek, görecekiz. Sokrates artık “demek öyle”, “bir bakalım” tarzında konuşan bilgisi kıt, bizi ilk kitabın sonunda olduğu gibi “boşlukta” bırakacak biri olmaktan çıkıyor şimdi. O artık, Platon'un, aristokrat gençliği temsil eden, kardeşlerinin ağzının içine baktıkları görmüş geçirmiş bir filozoftur. Bu gençlik ise ölçünün, ilkenin, değer normlarının zıvanasından çıktığı bir dönemde iyice pusulayı şaşırılmış gibidir. Genç konuşma partnerleri, Thrasymakhos'tan farklı olarak bilgiye susamış, hakikati arayan, hedefe varmaya kararlı kimseler olarak çıkarlar karşımıza. Bu kitaptaki konuşmalarla birlikte “halkın” düşüncesinden filozofun ne olduğuna, salt inanma, kanaat getirme durumundan şaşmaz bilgiye uzanan bir yola girecekiz.

[37] Burada sözü edilen, sahiplenmek istenilecek, salt kendisi için arzu edilecek şeylerin “sınıflandırılması” girişimi, bu haliyle Platon'da başka hiçbir yerde karşımıza çıkmaz ve felsefi bir anlamı, önemi de bulunmamaktadır. Sokrates'in seçtiği örnekler de bunu göstermeye yeterli; Stoacılar bunlar için “birbirinden farksız mallar/değerler” diyorlardı. Ancak sırf kendisi uğruna sevebileceğim o şey, o üst, yüksek değer bizi, ileride İdealar öğretisinde “en yüce iyi” kavramına kadar götürecektir.

[38] Bu talep adalet konusundaki bütün inceleme boyunca kollanacak; ancak çok ileride [612a] adaletin getirilerine değinilecektir.

[39] Aristoteles Nik. Eth. 1133b'de “orta” kavramını bambaşka anlamda kullanır. Burada “orta”, mecburen seçilmiş, ahlaki bakımdan nötr bir kaçış ya da çözüm noktasıyken, Aristoteles etiğinde “orta”, adil olanın ahlaki görevidir ve “erdem”, iki aşırı ucun ortası olduğu anlayışıyla bütünleşir.

[40] Lidya (Lydia): Batı Anadolu'nun orta kesiminde antik bölge. Gediz (Hermos) ve Küçük Menderes (Kaystros) vadilerini içine alır.

[41] Gyges (ö. İÖ 648): İÖ 680-648 arasında Lidya kralı.

[42] Platon burada, efsaneden farklı, adı gene Gyges olan yaşlı bir adamdan söz ediyor. Herodot'tan (1.8-13) bağımsız olarak gerçek bir masalı sunuyor bize. Herodot'un kinde Kandaules'in karısını Gyges kralın arzusu üzerine çıplak görüyor. Kraliçe de ya kralı ya da kendini öldürürsün, diyor.

[43] Aiskhylos'un Hepta'sı kastediliyor. (Thebai'e Karşı Yediler) Yunanlıların ilk büyük tragedya yazarının bu eseri, felsefi olmadığı halde, öz ile biçim, görünüş ile içerik, olma-haliyle oluş, öteki deyişle fenomenleşmiş hali arasındaki ilişkiye değinen metin olarak önemlidir. İnsanın dışıyla, biyolojik varlığıyla “içi” arasındaki birliktelik düşüncesi Yunan düşüncesi için temel bir sorun, bir karşıtlık sorunu olarak tayin edici önem taşıyordu. Bu düşünce Elea Okulu'nca kesin bir diyalektik anlayışına bağlı olarak varlık (olma-hali) ile “görünürdeki dünya” arasında aşılmaz bir karşıtlık düşüncesine taşınmış İonya düşünürlerinin materyalizmini aşarken, Platon'un İdealar ve bilgi öğretisinin önemli bir kaynağını oluşturmuştur.

[44] Suçlanan adil kişi örneğinin, düzmece mahkemenin kurbanı Sokrates olduğu kesin. Ancak işkenceler ve “çarmıha gererek öldürme” Yunan köle hukukunun uygulamalarıdır.

[45] Orpheus: Yunan mitolojisinde insanüstü müzik yetenekleri olan kahraman.

[46] Orpheus ve Musaios, ozan Homeros. Platon burada Menon, Phaidros ve İon'da yaptığı gibi tanrısal esin kaynağına değinip tanrıları ozanların, yazarların kaynağı sayıyor.

[47] Saldırganlığıyla ünlü Paroslu ozan (İÖ 7. yy.).

[48] Clubs: Aristokratların cemiyetleri Atina'da Peleponnesos Savaşları sırasında kurulmuş, Yunanistan'ın başka yerlerinde de önemli politik faaliyetlerde bulunmuşlardır. 1880'den itibaren Osmanlı Devleti'ne karşı faaliyet gösteren Hetâri Cemiyeti bu mirasın uzantısıdır.

[49]

Konuşmacı, yazar, dinleyici ya da okuyucu gibi sözel iletişimde bulunanların eğitimiyle ilgili ilkeler. Başlangıçta hitabet (konuşma)

sanatının kuramsal temelleriyle ilgili sistemli bir inceleme dalı olan retorik, eski Yunan ve Roma'da mahkemelerde savunma yapacak ya da halk önünde konuşacak hatiplerin eğitiminde kullanılırdı.

[50] Orpheus, Musaios ve Homeros. Platon burada tanrısal esini yani ilahi heyecanı edebiyatın kaynağı olarak anıyor.

[51] Herhalde amcaları Kritias'ı kast ediyor.

[52] Yunanistan'ın Attika ilinde (nomós), Saron Körfezi kıyısındaki kent ve antik yerleşim bölgesi.

[53] Düşüncesini temsil ettikleri Thrasymakhos.

[54] Eleji: Şiirsel yanıp yakınma, ağıt.

[55] “Bütün bir devlet”: Devletin, tek tek ruhlara karşılık gelen bir imge olduğu, insana özgü karakterlerle devlet biçimleri arasında müteakabiliyet (karşılıklı olma durumu) ilişkisi bulunduğu anlayışı ilk kez bu genişlikte karşımıza çıkıyor. I. Kitap'ta ilk kez yapılan bu benzetmenin [336a-338c] hücre çekirdeği Gorgias'ta [507e] yatıyor. Orada ruhun düzeni, toplumla ilişkilendirilir. Daha kolay olandan daha zor olana gitme biçimindeki metodolojik adım, hocanın konuya esnek bir uyum sağlamasını gerektiriyor. Burada ele alınan konuyu (adaleti/hakkaniyeti, doğruluğu) çeşitli olgular üzerinden (tek tek insan; devlet üzerinden) kavramanın gerekli olduğu yerde, daha büyük olan nesne (devlet) tercih ediliyor. Şayet incelemenin konusu, soyutluğundan ötürü doğrudan bilgisine ulaşılmayan bir bilgi “objesi” ise daha somut, daha küçük, daha kuşatılabilir şeylerle karşılaştırılıp kavranılmaya çalışılmalıdır. Ama bu metodolojik yolla tersi durumlarda da karşılaşacağız; buralarda “daha karanlık”, belirsiz, daha soyut olanın kavranmasından başlanacak; kesin, dikkatli “bakıp” görmeye olacak bu. Platon'un yöntemi katı değil hiçbir zaman ve pratiğe sırtını dönmüyor.

[56] Atina toplumunda o dönemde dış ticaret büyük ölçüde takas (mübadele) yoluyla yapılıyordu.

[57] Bir devlet doğurmak: Aristoteles'in de varlığın bilgisine götürücü en iyi yol olarak gördüğü bu düşünme yöntemi (Pol. 1252a) “genetik” tanım dediğimiz yöntemi ortaya koymuştur. Platon “doğuş/oluşum”dan gerçek tarihsel bir süreci ya da imkânı anlamaz. Bu önemli “gelişme” salt teorik tasarlanmıştır; ulaştıracağı nihai çözümden geri bakılarak yorumlanabilir. Bu soyut gelişme tasarımına Platon, tarihsel süreçler ve insan pratiğinden aldığı çok yerinde, somut örnekleri yerleştirir.

[58] İhtiyaçtan doğan devlet: Devletin ilk biçimi bir ihtiyaç devleti olarak tanımlanıyor. “Toplum Sözleşmesi” anlayışındaki gibi, zayıfın kendini güçlü karşısında koruması ihtiyacına dayalı bir kurumlaşma söz konusu değil. İnsanların yardımlaşma ihtiyacından doğan ideal bir devlet bu. İdeal devletin bu ilk biçimi, sonraki devletlerin inşasına temel oluşturmuş, organik bir bütün kurmuşsa, o zaman şimdiki polis devleti de doğal kökenli demektir. Bu bölümde “doğa” ve “ihtiyaç” kavramlarının sıklığına dikkat etmeliyiz.

[59] Ortak kullanım: Herkesin birbiri için çalışması düşüncesi, adaletin, hakkaniyetin en temel tanımı olarak ileride de karşımıza çıkacaktır. Platon'un, eğitim/yetiştirme öğretisinin temelinde yatan, yaradılıştan, (doğadan) herkesin eşit olmadığı anlayışı burada “fiziksel” destek zorunluluğu bağlamında ortaya çıkıyor. Ama son tahlilde bireyler arasındaki doğal eşitliği ortadan kaldırmak devletin görevi olacaktır; aynen yurttaşlarından talep ettiği devlet görevlerinin yol açtığı eşitsizlikleri yok etmesi gibi. Platon bize gerçek bir devlet başlangıcı sunmadığı için bu “ilk düzlemde” karşımıza hemen usta bir çiftçi, mimar vb. çıkartabilmektedir; oysa bunlar tarihsel olarak gelişmiş bir toplumun uzmanlarıdır.

[60] Yun. ὑμοῦç sözcüğüne ait olan ὑμοῦμα sözcüğü, artık doğanın zemininin terk edildiğine işaret ediyor. Parayla birlikte sağlıklı bir devlet ister istemez bir kötülükle tanışmış oluyor. Para önce iç pazara hâkim, çünkü dış ticarete henüz mübadele geçerli. Küçük-büyük tüccar ayrımı ise antik Roma'ya geri gider (Bkz. Cicero).

[61] Adalet ve adaletsizlik/haksızlık nerede?: Devlet tartışmasında, kitabın omurga kavramı adalet ilk kez alabildiğine basit, o ilkel devlete uygun bir tanımla karşımıza çıkıyor: Adaletin (adaletsizliğin/haksızlığın) kaynağı insanların karşılıklı ihtiyaçlarıdır. Cevap, I. Kitap'takinden pek fazla, somut örnek getirmiyor. Ama ilerki çözümün çekirdeğini de oluşturuyor. Çünkü “Logos'a”, akla dayalı devlet organizasyonunun parçaları da birbiriyle uyumludur ve bu uyum adaleti içerir.

[62] Platon'un mizahi tarzını sergileyen bu "huzurlu tabloda" hem Sokrates hem de onu tamamlayan Glaukon eti bile bile yok sayıyorlar; bu da şimdi göreceğimiz gibi Glaukon'un bir devleti "domuz" ile karşılaştırmasına imkân veriyor [372d]. Burada, o zamanlar yaygın olarak tartışılan "doğal devlete" yönelik bir ima mı var, söylemek zor.

[63] Mersin (dalları): Ege ve Akdeniz bölgesinde yetişen, yaprakları kokulu, maki türü bir ağaç.

[64] Domuzlar devleti. Domuz en aptal hayvan sayılıyordu. Glaukon yüksek kültürün eksikliğine yollama yapıyor. Platon'un Sokrates aracılığıyla geri çevirdiği bu yargının karşısına "sağlıklı" devlet tanımını koyuyor. Bu tanım bizi mizahi bir üslupla devletin 2. biçimine yöneltiyor.

[65] Gezgin, şarkı söyleyerek hikâyeler anlatan halk ozanları.

[66] Bolluklar devleti ve savaş. Devletin 2. ilkel biçimi olan bu bolluk, zenginlik devleti, birincisinin karşıtı bir devlet imgesi değil, birincinin üstüne binen ikinci "kattır"; binmek zorundadır, çünkü o da insanların doğal yanından, yaradılışlarından kaynaklanmaktadır. Ancak 1. devlet örneğinde ihtiyaç (χρεια) vurgulanıp dururken, burada itici güç açık seçik ifade edilmiyor, ancak ihtiyacın nesnelere sıralanmasından çıkartıyoruz bunu. (Sofalar, koltuklar), istek, arzu, dürtü (επιθυμία), insanın ruhsal hayatındaki en derin duyguların katmanıdır. Platon burada "sağlıklı" devlet modelinin karşısına "kara tablo" oluşturan bir karşıtlık koymak istemiyor sadece; o da şu iki şeyden belli oluyor: Bir kere bütün kültürün kökeni burada yatıyor; kusursuz devlette vazgeçilmez bir temel unsur olarak karşımıza çıkacaktır kültür. Bu 2. kademe devlette karşımıza "savaş" olgusu çıkıyor; ancak bu aşama da ahlaki-töresel yönden değerlendirilmiyor; iyi mi kötü mü, sorusu bir yana bırakılıyor; dolayısıyla da savaş daha baştan olumsuz bir olgu olarak ilan edilmiyor; ileride devletin önemli unsurlarından olan "bekçiler" bakımından da geçerli bu.

[67] Burada Glaukon bir Atinalı olarak bir yurttaşlar ordusunu kastediyor; Platon ise mesleği asker olanlardan kurulu bir orduyu düşünüyor; bu ordunun askerleri, "bekçiler", Giriş'te de belirttiğimiz gibi, toplumun 2. üst sosyal kesiminden geliyorlar. Savaş zanaatının ya da sanatının güçlüklerini bize açıklayan Platon daha sonra "bekçilerin" eğitim ve yetiştirilmelerine geçecektir.

[68] Burada gerek devletin inşası gerekse ruh için önemli bir kavram çıkıyor karşımıza. Yun. (θυμοειδέξ), öfkeli, hırslı kavramı, önemli (olumlu) bir özelliğe işaret ediyor. Devlette olumlu bir öge olarak değerlendiriyor Platon bu özelliği. Ruhun bu bölümüne, Giriş yazısında da işaret ettiğimiz gibi onun ayrılmaz yeteneği "cesaret" ekleniyor: Bütün "erdemler" gibi önce kişinin doğal yaradılışı içinden türetilip kazanılması gereken özelliklerdir bunlar. Bugün modern insan, öfke/hırs/saldırganlık özelliğine olumlu rol atfedilmesini, insan ruhunun kendine özgü yanlarının hayvanlardan türetilmesini yadırgayabilir. Ancak Yunanlılar önceleri hayvan insan arasında radikal bir ayırım yapmadıkları gibi, bir asil, kendisinin, soylu bir hayvan olan av köpeği ya da süvari atıyla karşılaştırılmasından, onlara benzetilmekten gurur duyardı. Homeros'un Odysseus'unda Odysseus'un öfkesi bir dişi köpeğin kızgınlığına benzetilir. Dolayısıyla buradaki öfke, kızgınlık kavramının başlangıçta hayvan özelliğini yansıtırken sonradan insanlar için kullanılmış olması mümkündür.

[69] İlk okuyuşta yadırgatıcı. Ama sözcüğün düz anlamıyla alınmalı. Bilgisini gittikçe derinleştirme itkisi altındaki insana benzetiyor. Öyleyse bu Platon'a göre bütün canlılarda "ebedi bir çaba" anlamında temel bir tavır-tutum.

[70] Platon tartışılacak, anlatılacak konunun içeriğini ya da doğruluğunu, bu efsane benzetmesiyle zayıflatmış olmuyor elbette; ancak teoriyi ve eğitim/yetiştirme teorisi yapmayı "pratikten" ve resmi devlet görevinden ayırıyor [376e]. Önce "yetiştirme" ve "eğitim" gibi iki kavramın, bugün dilimizde az çok belirlediği kesin alanların handikaplarına işaret etmek gerekiyor: Salt uzmanlık bilgisini "eğitime", "öğrenime"; genel anlamda sosyal, uyumlu bir bireyleşme sürecini de "yetiştirme" anlayışına bağlayan günümüz algısında gene de iç içe geçip duruyor. "Bekçilerin" hayatına bugün modern eğitim sisteminin izin verebileceğinden çok daha kapsamlı bu müdahale önerisi hem "yetiştirmeyi" hem de "eğitimi" (ve Platon Akademisi bir öğrenim kurumu olarak anlaşıldığında, "öğrenimi") kapsıyor, diye düşünüyoruz. Kimileyin kavramlardan birini seçtik, kimileyin onları birlikte kullandık (Giriş'te olduğu gibi). VI. ve

VII. Kitap'ta bekçi olarak eğitimden geçip yetişenlerin daha üst düzeydeki "felsefe" eğitimini anlatacak. Araya giren V. Kitap ise kadınların eğitimini ele alıyor. Tamamen devlet yükümlülüğündeki bu Platoncu eğitim/yetiştirme modeline, sonradan devlet teorilerinde sıkça dönülmüştür. Yunanca kavram (μουσική) bütün entelektüel, zihinsel eğitimi içeriyor; müzik, edebiyat gibi. Platon önce, döneminde ihmal edilmiş zihinsel eğitime, ardından jimnastiğe yöneliyor.

[71] Buradan başlayarak "müzik" eğitimi çok önemli bir yetiştirme ayağını oluşturacak. Dar anlamda biz bugün bu kavramdan ne anlıyorsak onu kasteden bu sözcük geniş anlamda bütün zihinsel-manevi eğitimi kapsar.

[72] Yunanca μυθοξ içeriği bakımından zor karşılanabilecek bir kavram. En başta tanrıların ortaya çıkışını ve etkilerini anlatan önemli bir bölüm içerir masallar; dolayısıyla da hakikat ile edebiyat arasında gidip gelen, kendilerine özgü bir değerleri vardır. Edebiyatçıların kendilerinden sonraki kuşaklara aktardıkları mitlerin gerçekliğine bunlar ne kadar çok inanmışlarsa, mitlerin karakteri de Hıristiyanlığın kutsal metnine o kadar çok yaklaşmıştır. Günümüz kültüründe de bu dini metinden seçilenler çocuklara okunuyor, anlatılmıyor mu? İşte bu mit (masal) yazarlarını daha çok peygamberlere benzetirsek, Platon düşüncesine belki daha kolay girebiliriz. Bunlar, edebiyat metninin çekirdeğine (mite, masala) bir hakikat yerleştirip okura ulaştırıyorlardı. Platon, edebiyatı insan aklının özerk, bağımsız bir yaratışı olarak görmüyordu kesinlikle. Yazar kişisel, yeni bir dünya yaratmaz, o ancak sahici, gerçek varlığın, olma-halinin çok zayıf bir imgesini, kopyasını sunabilirdi. Platon bu konuya X. Kitap'ta geniş yer verecek.

[73] Platon, Homeros ve Hesiodos'un ilahiyat anlayışını eleştirip bunları Pythagoras, Xenophanes ve Herakleitos ile bir kaba koyuyor. Daha önce kaleme aldığı Euthypron diyalogunda değindiği düşünelere burada genişçe yer veriyor.

[74] Uranos: Yunan mitolojisinde gökyüzünü kişileştiren tanrıdır. Kronos ise Uranos (Gök) ile Gaia'nın (Yer) oğludur. Uranos'un eylemlerini Hesiodos Theogonie'de anlatır. Uranos çocuklarına kötü davranınca en küçük oğlu Kronos annesi Gaia'nın yardımıyla onun erkeklik gücünü ortadan kaldırır.

[75] Giriş'te sözünü ettiğimiz Orpheus mistik cemaatinin sırları gibi gizli tutulmasını kastediyor.

[76] Besbelli ki Platon, babasını mahkemeye çıkarmak isteyen Sokrates'in oğlu Euthyphron'u kastediyor.

[77] Yunan mitolojisinde Titan Kronos ile Rheia'nın kızlarından biri; Zeus'un kız kardeşi ve karısı. Olympos tanrılarının kraliçesi.

[78] Zeus'un oğlu; demircilerin (dövmecilerin) tanrısı; Ares ve Afrodite'i zincire vuran da odur. Zayıf olduğu için doğumdan sonra denize atılmış Hephaistos annesine, üzerinden kalkamadığı bir sandalye yollar. Bu mitosun Alkalos, Sappho, Pindar vb. kimselerce kullanılması, yaygınlığının belirtisidir, kaldı ki denize/suya bırakılan çocuk "Musa" öyküsünün de bir varyasyonu. Platon burada "mitlerin yorumunda" alegorileri kullanan yöntemi reddediyor. Bu yöntemi, kendisinden önce özellikle Pythagorasçılar kullanmışlardı.

[79] "Burada şu an": Platon X. Kitap'taki kapanış mitosuna işaret ediyor olabilir; çünkü orada kendi buluşu olma ihtimali yüksek bir mitosunu anlatacak.

[80] Athene, Zeus'un kendine verdiği görev üzerine bir Truvalı olan Pandaros'u cezbederek, onu her iki halk arasındaki anlaşmayı bozmaya ikna eder.

[81] Themis: Yunan mitolojisinde adalet kavramının kişileştirilmiş biçimi, bilgelik ve öğüt tanrıçası; aynı zamanda tanrıların iradesinin yorumlayıcısı.

[82] Aiskhylos (İÖ 525/524-456/455): Eski Yunan tragedya şairi. Atina'nın yetiştirdiği üç büyük tragedya şairinden biri.

[83] Platon'un verdiği bu bilgiler, elimize ulaşmamış Niobe tragedyasından. Bir papirüs kalıntısı, onun sözlerini bağlam içine koymamızı sağlıyor. Niobe'nin kocası tanrılara karşı suç işlemiştir; metindeki sözler, kadının buna tepkisi olarak yorumlanabilir.

[84] Mora Yarımadası olarak da bilinen Peloponnesoslular anlamında kullanılıyor.

[85] Truvalılar (Troya): Çanakkale Boğazi'nin Ege Denizi'ne açıldığı noktanın biraz içerisindeki Hisarlık denen yerde bulunan Truva kentinde yaşayanlar.

[86] Cezayı ıslah etmenin yolu olarak, dolayısıyla da insanın mutluluğunu kurucu bir önlem olarak gören Platon bu düşüncesini Gorgias'ta ortaya atmıştır.

[87] İkinci yasa. Platon birinci yasadaki tanrılara en yüce manevi değeri (iyiyi) özellik olarak atfetmişti; ama ileride iyi İdea'sını, varlığın en üst hali olarak açıklayacaktır. Tanrıların değişmezliği yasası da İdea'nın içindeki salt varoluşun ebediliği düşüncesiyle bağdaşmaktadır.

[88] Yunan mitolojisinde yaşlı deniz adamı ve kâhin, deniz sürülerinin (örneğin yunusların) çobanı.

[89] Yunan mitolojisinde Gök Tanrısı Zeus ile Deniz Tanrısı Poseidon'un âşık oldukları Nereid (Homeros ona "gümüş ayaklı" der).

[90] Pelepones'in Argos bölgesindeki nehir.

[91] Homeros Hera'yı ve değişmelerini anlatır. Thetis ise kılık değiştirerek Peleus ile evlenmekten kurtulmayı dener.

[92] Yunan mitolojisinde Mykenai ve Argos efsanevi kralı. Atreus ile karısı Aerope'nin oğlu ve Menelaos'un kardeşidir.

[93] Yunan mitolojisinde tanrıların en saygın ve en etkili olanlarından biri. Din ve kent yasalarını korur, geleceğe ait bilgisini ve babası Zeus'un isteklerini kâhinleri aracılığıyla insanlara bildirir.

[94] Aiskhylos'un bize ulaşmamış bir tragedyasından.

[95] Apollon'un lakabı. Phoibos, Yunanca'da "parlak" ya da "saf" anlamına geliyor.

[96] Bu iki ırmak, yeraltı dünyasının çocukları korkutmakta kullanılan iki parçasıydı.

[97] Yunan mitolojisine göre Myrmidonların kralı ölümlü Peleus ile bir Nereus kızı olan deniz perisi Thetis'in oğlu. Akhilleus Truva (Troya) Savaşı'nda Agamemnon ordusunun en yiğit, en yakışıklı savaşçısıdır.

[98] Yunan mitolojisinde son Truva (Troya) kralı.

[99] Zeus ile Bellerophon'tes'in kızı olan Laodameia'nın oğlu. Likya Prensi olan Sarpedon, Truva Savaşı'nda Yunanlı savaşçı Patroklos tarafından öldürülür.

[100] Platon ağırbaşlı erkeğin kedere, karamsarlığa, derin üzüntüye boğulmayla kayıtsızlık, her şeye gülüp geçme arasında ölçülü ortayı tutturması gerektiğini hatırlatıyor. Doğru bir orta ölçüde, sevinç, coşku ve acı da yer alır. Bkz. [396e].

[101] Eski Yunan dininde ateş tanrısı.

[102] Platon böylelikle Gorgias'ta doğru bilgiye ulaşma kaygısı taşımayıp sadece doxa'yı, yani tanrının dünya üzerindeki hükümdarlığını hedefleyen retoriği, devlet tasarımı içine yerleştiriyor. İyinin, adaletin bilgisine sahip olan ve konuşma ustası (retorikçi) olan kimse retoriğin devletteki rolünü doğru kavrayabilir; yani gerektiğinde bir ilaç gibi dinleyicileri yanıltmak için de kullanılabilir. Son yıllarda retorik, bizim politik dilimizde de sözü dolandırma, kandırma, gerçek mahiyeti gözleme vb. anlamda tam da bu Platoncu manasıyla(!) sık kullanılan bir kavram oldu.

[103] Yunan mitolojisinde seksen Argos gemisinin komutanı. Truva Savaşı'nın en saygın önderlerinden.

[104] Eski Yunan halklarından biri. Homeros'a göre Truva'yı kuşatanlar Danaolar ve Argoslularla birlikte Akhalardır.

[105] Eski Yunan mitolojisinde savaş tanrısı.

[106] Yunan mitolojisinde aşk ve güzellik tanrıçası..

[107] Buraya kadarki alıntılar neredeyse hep Homeros'un Odyssea'sındandı; bu dizelerin Hesiodos'a ait olduğu söyleniyor.

[108] Yunan mitolojisinde Tesalya'daki Hellas'ın kralı Amyntor'un oğlu.

[109] Yunan mitolojisinde Truva Kralı Priamos ile Kraliçe Hekabe'nin en büyük kızı Andromakhe'nin kocası. Truva ordusunun en önemli savaşçısı..

[110] İlion önündeki Skamandros, yatağında çok sayıda ceset olan ırmak.

[111] Akhilleus'un babası, memleketindeki nehirlerden biri olan Sperkheios'a, oğlunun geri dönmesi halinde saçlarını kesip suya atmayı vaat etmiştir.

[112] Yunan kahramanı Akhilleus'un babası, Phthie kralı.

[113] Akhilleus'u terbiye eden Kentaurların en ünlüsü, en bilgili ve akıllısı. Baba tarafından tanrı soyundan geldiği için ölümsüzdü.

[114] Yunan mitolojisinde deniz tanrısı.

[115] Theseus, Helena'yı kaçıır; bu kaçırma işinde kendisine yardım eden Peirithoos'la birlikte Attika'ya getirir, orada kardeşlerini kurtarırlar. Peirithoos, Theseus'un desteğiyle yeraltı dünyasından Persephone'u kaçıır.

[116] Edremit Körfezi'nin kuzeyinde Kaz Dağı'nın Yunanca adı.

[117] Daha önce de belirttiğimiz gibi günümüze ulaşmamış Niobe adlı bir tragedyadan.

[118] Yunanlılardan söz etmeyi Platon sonraya bırakıyor. X. Kitap'ta bu konuya dönme niyetini ima ediyor çünkü. Orada edebiyatın (tragedya ve komedinin) görevi konusuna son kez değinecektir Platon. Sokrates haksızlık yapan kişinin mutlu olacağı biçimindeki yanlış konuşmaları önlemek istediğinde, Adeimantos biraz aceleyle ona katılmıştı; çünkü adaletin üstünlüğünü ispatı henüz ortalarda yoktur.

[119] Sokrates/Platon, burada kitabın omurgasını oluşturan "adalet" konusunda önemli tartışmalara hazırlıyor bizi.

[120] Platon bu bölümü poetikanın (λεξιξ) biçimi üzerinden μιμησιξ kavramı üstüne kuruyor. Bu kavram üç kez farklı anlamlarıyla karşımıza çıkıyor. [373b]'de Platon sanatların hepsini dürtülerden, dolayısıyla taklit etme (mimesis) hazzından türetmişti. Gerçekliğin taklidi bütün edebiyatı kapsıyordu. Doğa'nın bütün sanat eserlerinin ideal modelini, taklit kaynağını oluşturduğu anlayışı Yunan düşüncesine hâkim genel anlayışı temsil eder ve Aristoteles Poetika'nın 4. bölümünde taklit etmeyi çocuğun doğuştan getirdiği doğal bir dürtü/itki olarak tanımlar; taklit edilen nesnenin hazzı da bu dürtünün hedefidir. Buna gene doğal bir dürtü olan ikinci bir (doğal) sanat nedeni eklenir: Harmoni (ahenk) ve ritim yaratma dürtüsüdür bu ikinci doğal dürtü. Sadece Yunanlılara ve onlardan sonra Romalılara özgü olmayan bu "sanat anlayışı" antik çağın dünyayı "üstün ve önemli, harika güçlerin" ifadesi olarak görmesiyle açıklanabilir. Yani zaten dünya kendini insana bir "sanat eseri olarak" sunduğuna göre sanatçının yeni bir şey yaratması gerekmez, onu taklit edebilmesi yeter. Oysa şimdiki yerinde bu Yunanca kavram, içerik olarak farklı bir anlama geliyor. Adeimantos'un tereddüt ve yanlış anlamaları, Platon'un burada yeni bir "bilimsel" mntıkaya adım attığını gösteriyor. Bu Yunanca sözcüğün burada sadece "biçim" anlamına geldiğini kabul edersek, yolumuz biraz açılacaktır. Bu "biçim", kişilerin "söyleminin" (konuşmalarının) edebiyat metni içinde nasıl verilmesi gerektiğiyle ilgili ya da sınırlı bir "biçim" anlayışı. Bizim bugünkü dilbilgisinde buna "doğrudan" ya da "dolaylı" anlatım diyoruz. Ya doğrudan ağızdan çıktığı biçimiyle sözü vermek ya da başkasının ağızından o sözü dolaylı biçim içinden vermek. Homeros'un anlatısı hakkında İlyada'ya çok geniş bir önsöz yazmış olan Azra Erhat, orada 'ben' anlatıcının hemen hiç kendini göstermediğini, böyle bir bölümün II. bölümün ortasından başlayıp 400 mısra boyunca sürdüğünü, ama bu bölümün metne sonradan eklenmiş olduğunu söylüyor. Erich Auerbach, hâlâ dilimize kazandıramadığımız "MİMESİS" Avrupa Edebiyatında Canlandırılmış Kültür kitabının ilk bölümünde "retarde" dediği "geciktirici anlatımdan" söz ediyor ve çok ayrıntılı bir biçim incelemesi yapıyor. Homeros, sakın, geri dönüşlerle dinlendirilmiş bir anlatı sunuyor Auerbach'a göre. Platon buradan 3'e ayırıyor edebiyatı:

1) Drama/sahne oyunu: Söylemin aynen/dolaysız aktarımı.

2) Lirik/şiiir: Anlatıcı "aktarım". Özellikle mitolojik konulu koro şiiirleri (şarkıları); yoksa bildik şiiir değil.

3) Epik/destan: Karışık aktarım biçimi. Yer yer doğrudan, yer yer dolaylı.

Platon'un kafasındaki şiiir sadece "anlatıcı" şiiirdir; bir başkasının söylemini/konuşmasını vermez;

bu nedenle de “taklitçi” olmadığını söylüyor şiirin. Elbette bütün sanatların bir “taklit” olduğu düşüncesiyle bir çelişki gibi bu. Ama sadece “teknik” bir özelliğe işaret ettiği ölçüde, bir çelişki söz konusu olamaz. Aristoteles de poesi’yi anlatıcı ve dramatik olmak üzere Poetika’sında iki taklit biçimine ayırır. Anlatı biçimlerini de sınıflandırıp edebiyatçının doğrudan kendisi olarak mı, yoksa bir “üçüncü” kişi üzerinden mi anlattığına göre de “anlatıcı taklit biçimi”ni kabul eder. Bu Platon’a bir karşı çıkma olmayıp edebiyat, taklit anlayışında bir gelişme ihtiyacının sonucudur.

Ancak Aristoteles’ten farklı olarak Platon için salt teknik yan değil, bu taklitlerin, aktarımların, onu gerçekleştirenin “ethos”u (ahlakı/töresi/cemaat ilişkileri) üzerindeki etkisi de önemlidir (ethos kavramı için bkz. Etik, derleyen Veysel Atayman, Donkişot Yayınları, 2005). Anlatıyı dinleyen ve oyunu oynayan kişinin (oyuncunun), söylemin aktarımı sırasında kendi ethos’u ile yazarın, yani (söylemin, anlatının, oyunun) içine yansımış varlığın ethos’u ile kurduğu ilişki belirleyicidir.

Yazar kendini en canlı, coşkulu haliyle şiirin, oyunun, anlatının içine yansıtır. Alımlayan ya da sahnede oynayan kişi, onun metni üzerinden bu ethos birlikteliğini kurar. Yapıt, alımlayanlar tarafından ne kadar safça, ne kadar doğrudan “yaşanırsa”, yazar/alımlayan ilişkisinde, ikincisinin birincisiyle “tekleşmesi” o kadar hakiki ve canlı olur. (Biraz saf, kendini kolay kaptıran bir seyircinin film karşısındaki durumuna benzer bir durum bu.) Platon bugün özdeşleşme, bütünleşme diyeceğimiz bu sürecin, pedagojinin temel sorunu olduğunu görmüş, eğitim ve yetiştirme konusundaki önemini kavramıştı. Bu ethos’tan, pathos’tan, yani coşku ve heyecandan bizi uzaklaştıran yapıt başarısızdır; çünkü içerikten bize ulaşması gereken, olup biteni “yaşama”, hissetme imkânı vermesi gereken yol, bir yapıt “entelektüelleştikçe” zorlaşır. Duygularımızı salt entelektüel düzlemde kavrayan bir yapıt, Platon’a göre başarısızdır; bunu kavrarsak Platon’un pedagoji kaygılarını da kavramış oluruz. Hakikati seven, akli başında, ciddi insanlar olarak yetiştirilmelerini istediği devlet bekçileri için de edebiyata bu düşüncelere denk gelen talepler yöneltmesi anlaşılır bir şeydir.

X. Kitap’ta ‘mimesis’, İdealar öğretisiyle birlikte tekrar karşımıza çıkacaktır.

[121] Agamemnon’un sevgilisi.

[122] Dul kalan gelini Aerope ile evlendi ve bu ikinci evliliğinden Agamemnon ile Menelaos adlı iki oğluyla Anaksibia adında bir kızı oldu. Atreus, Pelops ile Hippodameia’nın oğludur.

[123] İthaka: Odysseus’un yurdu olan ada.

[124] İlyada örneğinde kalarak söyleyecek olursak, “Kral Agamemnon karşılık verdi, dedi ki:

Tanrı’ya benzer Akhilleus, yiğitliğine yiğitsin ama beni kandıramazsın, boş yere saklama fikrini,

(...)

Şöyle bir yan baktı ayağıtez Akhilleus

“Seni gidi edepsiz, çıkarına düşkün yürek!

Senin sözlerini bir Akhalı’nın nasıl kaldırır içi?

(...)

Sokrates/Platon bu doğrudan söyleme örneklerini, (anlatıcının/yazarın) kendini, (yarattığı/anlattığı) kişilerin yerine koyması, onları taklit etmesi olarak yorumluyor. (Anlatıcının/yazarın) kendi ağzında bildirdiği durumlar ise bu durumda “taklit” olmuyor.

Sokrates’in burada hem özetleyerek hem de (yazarın/ anlatıcının) ağzından dolayı anlatım olarak verdiği bölümü Azra Erhat/A. Kadir çevirisinden özgün, dolaysız konuşma biçiminde aktarıp söylemek istediğini biraz daha somutlaştıralım:

(Dolaylı):

[Khryses kurtarmak için Akhaların elinden kızını bir yığın kurtulmalıkla gelmişti tezgiden gemilerine.

Elinde okçu tanrı Apollon’un şeritleri sarılı altın değneği, bir bir yalvarıyor tek mil Akhalara, daha çok, orduları dizen iki Atreusoğluna yakarıyordu:

(Dolaysız):

Bu bölüm dolaylı anlatım bölümü, izleyen 6 dize dolaysız, Platon’un deyişiyle Homeros kendini

“Khryses”in yerine koyuyor.

“Güzel dizlikli Akhalar, Atreusoğulları,
Olympos’taki yüce tanrılardan dilerim,

Priamos’un ilini yerle bir edesiniz, sonra sağ salim dönesiniz evinize.

Alın bu kurtulmalıkları, kızımı verin bana, korkun Zeus’un oğlu Apollon’dan, sayın onu.”

(Dolaylı):

Tekmil Akhalar bağıştılar bir ağızdan:

Alınsın değerli kurtulmalıklar, duacıya saygı gerek.

Ama Atreusoğlu Agamemnon’un gönlünce değildi bu; tersleyip kovdu onu, şöyle buyurdu:

(Dolaysız):

“Bir daha sakın görmeyeyim, ihtiyar, şu koca karınlı gemilerin yanında seni, haydi kır boynunu, düşmesin buralara yolun, yoksa ne değneğinden hayır görürsün, ne de şeritlerinden tanrının.

Şurdan şuraya bırakmam kızını, orda, Argos’ta, yurdundan uzak, tezgâhına gide gele, yatağıma gire çıka, benim yuvamda kocayacak.

Kızdırma kafamı, kendi canını düşün, dön evine.”

(Dolaylı):

Böyle deyince o, ihtiyarın korku düştü içine, sesini çıkarmadı, eğdi boynunu, yürüdü uğuldayan denizin kıyıları boyunca.

Gitti uzakta bir yerde yakardı durdu yüce Apollon’a, güzel saçlı Leto’nun doğurduğu:

(...)

(Dolaysız):

“Ey Khryses’i, kutsal Killa’yı koruyan, gümüş yaylı,

Tenedos’un güçlü kralı, Smintheus, dinle beni, bir gün sana yaraşır bir tapınak yaptıysam, boğaların, keçilerin yağlı butlarını yaktıysam senin uğruna, M şu dileğimi tezelden yerine getiriver.

İlyada, Birinci Bölüm, 13-40.

[125] Ozanın ‘ben’ anlatıcı olarak doğrudan “söylediğini kastediyor olmak!”

[126] Diyonisos kültü ilahileri tarzı.

[127] Fazlasıyla renkli bir taklit edebiyata karşı bu ilk argüman, insanların, yapabilecekleri en iyi işi hedef almaları ilkesine dayanıyor (bkz. 370c). Bu ilkenin iyice uca götürülmesi, Platon’un evrenselliği düşünüldüğünde, bizzat onun kendisini inkâr etmesi gibi trajik bir sonuca götürmekle kalmıyor, onun Şölen (Symposium) gibi diyaloglarındaki görüşlerle de çelişiyor. Örneğin burada iyi bir tragedya yazarının iyi bir komedi yazarı da olabileceğini inkâr ederken, Şölen’de

kusursuz bir edebiyatçının her iki türe de hâkim olmasını talep eder. Ama belki bu çelişki, daha üst bir düzlemde aşılır türdendir. Burada, dikkat edersek, “ilkesel” tezler var ve pratikten çok zihinsel düzlemde bir değerlendirme bu. Platon’da, devletin yapısını belirleyen “uzmanlık”, hayattan örneklerle temellendirilirken, devlet adamının (ilkece) sadece devlet işiyle uğraşması talep ediliyor. Haklı sayılabilecek bu ilke, gene de olumsuz sonuçları bir yana bırakılarak öne çıkartılıyor. Platon’a göre güzelin ruhuyla yetişmiş olan [403a], bu olumsuzlukları aşmayı bilecektir. Şölen’de ise Sokrates, komediyle tragedyaı aynı kavramın türevleri olarak görür; marangozun, gemi zanaatkârının ticaret ve savaş gemileri yapabilmesi örneğindeki gibi.

[128] Kendilerinin ya da başkalarının hikâyelerini anlatan gezgin halk şarkıcıları.

[129] Platon burada dramatik edebiyata karşı çıkma gerekçesinin 2. argümanını sunuyor: “Taklit”, oyunda canlandırılan konunun, özdeşleşme sonucu karakteri etkilemesine yol açar. Bu anlayışın da yaşanan hayatta karşılığı bulunmaktadır. Thespis ile Solon arasındaki münakaşa, bunun bilinen bir örneğidir. Thespis, niçin öyle yalan söylediği sorusuna, şaka olsun diye cevabını verince Solon sinirlenerek: “Bu şakayı övecek olursak, çok geçmeden gündelik ilişkilerimizde de karşımıza çıkacaktır,” der.

[130] Gemilerde kürek çeken tutsak veya hükümlü.

[131] Kimi akıl hastalarında rastlandığı için, Platon hayvan seslerinin taklit edilmesine de karşı çıkıyor.

[132] İlerideki müzikle ilgili açıklamaya hazırlıyor Platon bizi.

[133] “Makam” diye çevirdiğimiz sözcük, Platon’da harmoni/ ahenk/uyum ve melodi anlamlarına geliyor; şarkıda tiz ve bas seslerin birleşme düzenini anlıyor Platon.

[134] Platon’un müzik anlayışına değinmeden bu kavram karmaşasının içinden çıkmak zor. Platon mutlak (salt) müziğe karşı. Metni (sözü), melodiyi ve ritmi birleştiren, ethos’a mümkün olan en büyük etki gerçekleşir. Müzik, şarkıyla söylenen ve dansla eşlik edilen sözdür. Oldum olası dindar bir kült toplumu olan Atina’daki yeri bu bağlam içinde anlaşılmalıdır. Müziğin geleneksel çizgiden sapan her dönüşümü, her yeniliği dinsel ve politik eski temelini de değişmesi demektir; öyleyse müzik devrimi dinsel ve politik devrim demektir [424c]. Böyle baktığımızda, bizim anladığımız anlamda bir ilerleme, en iyi devlette bile mümkün olamaz. Platon’un ideali binlerce yıldan beri değişmeden kalmış Mısır müziği idi. Müziğin ethos’a etkisi konusundaysa Yunanlılar hemfikirdi. Platon burada Perikles’in arkadaşı Damon’un fikirlerini savunuyor. Herhalde elinde onun yazılı bir metni bulunmaktaydı. Platon ise müziği Damon’un öğrencisinden öğrenmişti.

[135] Yunanlılar başlıca 3 makam (melodi/ahenk türü) tanıyorlardı:

Dor: mifa sol la / si do’ re’ mi’;

Frigya: re mifa sol / la sido’ re’;

Lydia: do re mifa / sol la si/do;

bunların varyasyonlarıyla da Hipodorik (sintono lidik); Hiperdonik (miksolidik); Hipolidik (gevşek lidik) ve Hiperlidik ve Hipofrigik (gevşek ionik) yan makamlar oluşmuştu. Aristoteles, Platon’un Devlet’te Sokrates’in ağzından Dor(ik) makamın yanı sıra bir tek Frigya makamına olumlu bakmasını eleştirir.

[136] Frigya (İÖ 750-300): Anadolu’da antik bölge. Bugünkü Ankara, Afyonkarahisar, Eskişehir, Konya, Isparta, Burdur illerinin kuzeyi; Kütahya’nın batısını içine alır.

[137] Yunan telli sazları 7, sonra 8 ve Platon’un dostu besteci Timethos döneminde 11 telliydi.

[138] Lyra (lir) kithara’ya göre daha küçük olan ve özel kullanımda tercih edilen saz; kithara, büyük ve genel dinletiyeye elverişli; syrinx, yan yana 7-9 kavalardan oluşuyor; panflüte benzeyen üflemlili bir çalgı.

[139] Marsyas: Phrygialı bir kır tanrısı veya Çine Çayı’nın ruhu. Çine Çayı’nın eski adı da Marsyas’tır.

[140] Anadolu nefesli sazlarıyla Hellenistik kithara müziği arasındaki çekişmenin ifadesi. Apollon ile Marsyas arasındaki mitolojik dövüş, nefesli saz ile telli saz arasındaki çekişmeyi yanıtıyor.

[141] Bu oldukça kafa karıştırıcı “müzik” bölümünün önemi, eğitimle ilişkisinde ortaya çıkıyor bizim için, yoksa İlk Çağ müziği konusunda ayrıntılar içeren bir desteğe ihtiyacımız var, onu burada ele almak imkânsız zaten. Ayrıntıları bırakıp okuru sıkmayacak açıklamalar yapmaya çalışıyoruz. Ritmin (Rhythmus) önceleri akışı, uyumlu hareketi belirtmeyip tavır, biçim, hareketin içindeki sabit, değişmez yan anlamına geldiğini hatırlatmalıyız. Ritim kavramının müzik alanına sonradan uygulandığı ve melodinin kademelenmesi, yapısının ahenkli kurulması anlamına geldiğini öğreniyoruz. Demek ki “ritim” bütünü düzenleyici bir “ilke”; öyleyse eğitim aracı olarak kullanılmaya çok elverişli.

[142] Burada “güzel ve kusursuz” sözcükleriyle karşıladığımız Yunanca kavram eski Yunancada “soyluya özgü düşünme tarzı” anlamına geliyor ve beden fiziki güzelliğiyle erkekçe-cesur tutum ve tavrı ifade ediyordu. Zamanla bu eski eğitim ideali kavramı “soylu”, “daha iyi olan” anlamına gelmeye başladı. Platon ise “soylu” ve “daha iyi” kavramlarını ahlaksal-zihinsel boyutta derinleştirmeye Charmides’te başlar. “Güzellik”, beden ve ruhun güzelliğidir, “beceriklilik”, (erdem) “yetenek”, karakterin kuvveti ve aynı zamanda fiziki beceriklilik, çalışkanlıktır. Buradaki kavramlar, (“genel”, yetenekli) “iyi” kavramının en üst İdea’sıyla birleşir. Okur bu kavramsal alanları zihninde yerine göre harekete geçirecektir. Ancak çeviride bunları bire bir “kavramlaştırmak” imkânsızdır.

[143] Platon “εἶδη” diyor; “İdea” anlamına gelen sözcüğün aynısı. Ancak ‘İdealar’ şeylerin içinde değil “üzerinde” yer alıyorlar. İleride Platon felsefesinin, Giriş’ten de bildiğimiz gibi temel kavramı olacak “İdea” burada ilk kez biraz farklı bir düzlemde karşımıza çıkıyor: Her şeyin temelindeki “biçim” İdea, her şeyin üzerindeki nihai soyut ilke (biçim) olarak anlaşılacak. Platon’un, eğitim öğretisinin salt entelektüel bir yapısı olmadığını da görüyoruz: En yüksek eğitim hedefine, ideali olan “iyi”ye ulaşabilmemiz için, onun önce bizim parçamız olması gerekiyor.

[144] Platon ruhun soyluluğunu ve onunla bir ahenk kuran dış biçim arasındaki ilişkiyi değerlendirirken Platoncu “Kalokagathia” anlayışının ideal durumu karşımıza çıkıyor. Elbette salt ruh soyluluğu, salt güzel dış biçiminden çok daha değerlidir.

Glaukon’un Sokrates’e yönelttiği itirazı Platon, “anlıyorum, senin sevdiğin böyle kimseler vardı” derken, ince, kişiliğini ilgilendiren bir ima yapıyor. Aslında “sevgililerin” diye çevirmek yerinde olacak. Platon’un, bilge, aydın kişinin, ruh değil de beden zafiyeti bulunan insanı sevebileceği düşüncesi Şölen’de de geçmişti. Burada karşımıza oğlan çocuklarına (delikanlılara) duyulan aşkın/eğilimin bir ipucu çıkıyor. Platon bu tür ilişkiye karşı değil, sadece yerli yerine oturtuyor onu. Konuya burada şöyle bir değiniyor Platon; çünkü önceki diyaloglarında Yunan erotiğinin temel sorunu olan “oğlancılık” üzerinde uzun uzadıya durur. Gençlik diyalogu Charmides’te, Sokrates’in ağzından bedenin, vücudun ve ruhun güzelliklerinin uyumunu talep eder. Lysias’ta ise aşk diyalogu, erdeme ve devlete giden yol olarak sunulur ve aşk kendi haz ilkesinin ötesinde bir amaç ile bütünleşir; Şölen’de ise artık “güzelin İdea’sı” içinde ele alınır konu.

[145] Hellespontos (Helle denizi demektir): Çanakkale Boğazı.

[146] Kahramanlar, destanlar dönemi ve sonrası “balık”, temel besin olarak görülmüyordu. Çok gerekmedikçe yenmezdi balık. Bunda, Yunanlıların denizi pek iyi tanımamalarının payı büyüktü. Platon döneminde balık bir halk besiniydi. Komedi yazarı Eubulos’tan kalma bir fragmente göre ise (İÖ 4.yy) balık yememek kültürsüzlüğün belirtisiydi. Platon kendi döneminin pisboğazlığı eleştirip günde iki öğün resmi devlet yenmesini bir yozlaşma nedeni olarak görüyor. (7. Mektup, 326b); “modern” müziğin yozlaşması neyse, bedensel karşılığı da bu pisboğazlıktır.

[147] Mora Yarımadası’yla Yunanistan anakarasını birleştiren bölge.

[148] Platon doktor ve yargıçlar konusunda [410a]’ya kadar süren bir tartışma başlatıyor. Yozlaşmalardan sıkça söz ettiği bu bölümde bu konuya girmesi de anlaşılır bir şey. Yanlış beslenme, hastalığa yol açtığı gibi hekimler de yangına körükle gitmektedirler. Hasta bedene yanlış eğitilmiş, hasta ruh denk düşer. Hastalıklar en sağlıklı olanlara bile musallat olabilir; ama yanlış eğitilmemiş ruh/zihin yargıca ihtiyaç duymaz. Öyleyse ideal devlette hekim hâlâ olacaktır, ama yargıca ihtiyaç olmamalıdır; sağlıklı ruh/zihin haksızlık yapmaz. Gorgias’ta geliştirdiği bilim sisteminde şu ayrımı yapar Platon:

Beden	Ruh
Sağlıklı beden (jimnastik)	– Sağlıklı ruh: yasama
Hasta beden (hekimlik)	– Hasta ruh: hukukun uygulanması

Demek ki bilimler hem iyileştirici hem de prelaktif, yani önleyicidir. Devlet’te yasama yoktur; onun yerine, yasaları lüzumsuz kılan müzik eğitimi geçmiştir. Nomothésie (yasama) ile müzik arasındaki yakınlık Yunanlılara yabancı değildi; hem “yasa” hem de müzik “cümlesi” anlamına geliyordu.

[149] Sağlık, hekimlik tanrısı.

[150] Patraslı bir yiğit; Poseidon’un oğlu olduğu da söyleniyor.

[151] Platon yanılmış olmalı. Eldeki metne göre Hekamed’in iksirini yaralı Eurypylos değil de Machaon içer.

[152] Platon devrinde beden öğretmeni ve hekim olan Herodikos, Sokrates’in benimsediği

geleneysel diyet yöntemini aşırı uca götürmüştür.

[153] Milet’li ozan (İÖ 505-407).

[154] Menelaos: Yunan efsanesine göre Agamemnon’un kardeşi; Helena’nın kocası. Karısını Truvalı Paris’in kaçırması o ünlü savaşa neden oldu.

[155] Frigya’nın efsanevi kralı. “Eşek kulaklı” Midas olarak tanınıyor.

[156] Pindaros: Ünlü koro şairi.

[157] Platon, bugün bile hâlâ yaygın olan, beden eğitiminin (jimnastiğin) bedenimize, yani fiziksel yanımıza, müzik eğitiminin ise ruhumuza faydalı olduğu yolundaki kanaati geri çeviriyor. Burada bir kez daha Platon diyaloglarının düşünce benimsetme yöntemiyle karşılaşılıyor; [376e]’de müzik ve beden eğitimi ele alırken Sokrates’in ağzından yerleşik anlayışı tanıtmıştı; şimdi okura kendi görüşünü onaylatıyor.

[158] [375a]’da bekçilerin eğitim ve yetiştirilmesi kaygısıyla başlayan bir bölüm burada tamamlanmış oluyor. En üst düzey ahengin sağlanması amaç; öfkeli, gözüpek–cesur yan ile ağırbaşlı, akıllı, dikkatli, ölçülü–bilgeyan arasındaki ahenkti bu ve “mantık/akıl” devreye girmeden bu iki kutba ayrılmış ruh güçleri uyum içine girmeliydiler. Köpek örneği, bir canlının içinde, aşırı kızgın ile yumuşak yanın bir arada bulunduğu kanıtı olarak sunulmuştu. Bu doğal yanı bilinçli olarak desteklemek için yürünmesi gereken yollar vardı. Platon Yasalar’da evlenmeyi de aynı bakış açısından ele alır. Atılğan, kanı beynine sıçramaya yatkın olduğunu bilen erkek, hali vakti yerinde ailelere damat olmaya bakmalıdır. (Tabii tersi de geçerli.) Hakiki Helenistik düşünme geleneğine bağlı bu anlayış, bedenle ruh arasındaki bu uyum arayışı, Platon’un 80 yaşında dünyaya bıraktığı vasiyetidir (Yasalar).

[159] Platon’un kastettiği yol gösterici, bir tür “eğitim/talim-terbiye bakanı” gibi bir yöneticidir. Eğitim idealini eksiksiz gerçekleştirmesi gereken bu kişi hakkında gene Yasalar’da geniş bilgi verir. Eğitimin, yetiştirmenin önemi, bu resmi makama en iyi yurttaşların atanmasını gerektirmektedir. Platon bizi, bekçi ve yöneticilerin seçimine bundan sonra yöneltir. Müzik eğitimi bağlamında “felsefeye” değinmesi de teknik bir hazırlık. Bunu hatırlatmak yerinde olur. VI. ve VII. Kitap’ta enikonu felsefe üzerinde durulacaktır. Jimnastikle müziği en iyi bağdaştıran kimse, kusursuz biri olarak müzik üzerinden felsefe konusunda da eğitilmelidir.

[160] Eleyip seçmek: Platon doğal karakterin kişiden kişiye değiştiğini ve en iyi eğitimin bile bu farklılıklardan tek bir ortak karakter çıkartamayacağını hesaba katıyor. Altın, gümüş karakterli kişiler arasından bile sınavla seçim yapmak bu nedenle şart ona göre. Sınav, ikna ve etkilenme karşısında kişinin tutarlılığını ve sağlamlığını ölçmelidir.

[161] Platon, bekçilerin oluşturduğu 2. sosyal katmandan 3. bir basamak türetmiş oluyor; tamamlanmış, eksiksiz asıl bekçi, sonraki filozof adayıdır artık. Bekçilerle yardımcılarını ayırıyor Platon, ancak kavramlar konusunda çok ürkek olduğu bilinen düşünürden, ileride “bekçi” derken her defasında bu eksiksiz, eğitimi kusursuz bekçileri kastetmesini de beklememeliyiz. Kâh bir ast katmanı, kâh hem bekçileri hem de filozofları kastedecektir.

[162] Fenike (phönik) masalları: Platon devlet için zorunlu bulduğu yalan öykü ya da masallardan örnek veriyor. Daha önce Kritias ve Xenophon’un Anılar’ında geçer bu konu. Öte yandan bu bölümdeki ironiyi de gözden kaçırmamak gerek. Bekçilerin, toprağın bağrından kopup geldiği mitosunu bütün yurttaşların birlik olduğunu, değişik madenlerin karışımı da çeşitliliği ve çokluğu simgeliyor. Teklik, birlik ile çokluğun, çeşitliliğin birleşmesiyle devlete ulaşıyor. (Bkz. L. Ziegler, Platon Devletinden Hıristiyan Devlete, s. 47).

Devletin ilkeleri şunlar olmalı:

a) Özel mülkiyet yasağı: [416d]

b) Devletin iyiliği ve çıkarları, tek’inkinin üzerindedir: [420bc]

c) Devlet ne zengin ne de yoksul olmalı: [421d]

d) Ne çok büyük ne de çok küçük olmalı: [423b]

[163] Platon, ideal devletin tamamlanmasıyla, ebediyen sürüp gitme güvencesinin de verilmiş

olacağını elbette düşünmemektedir. İnsan doğasının kusurlu yapısı, devletin kötüye gitme tehlikesini her zaman ayakta tutmaktadır; en iyi eğitim bile, bu tehlikeyi ortadan kaldırmayacaktır. [375e]'de devletin çöküşüne yol açabilecek tutumların temelini insanın haz ve zevklerinde atılmış olduğunu söylemişti. VIII. Kitap'taysa en iyi devletin bile çöküşünü zekâ ile ilintileyecektir.

[164] Adeimantos'un bu itirazını Aristoteles etraflıca ele almıştır (Pol. 1264b 16 ve başka yerlerde).

[165] Aristoteles'e göre bir devlette tek'in mutluluğu yoksa genelin mutluluğu da yoktur. Ne var ki Platon tek insanın mutlu olma hakkını reddetmez, ama bu mutluluğun, aşağıda sayıp dökülen maddi zenginlik ve varlıkla ilişkisini kabul etmez. Dolayısıyla Adeimantos'un sözlerinde, Platon'un ironisi gizlidir. Mutluluk kısmen, insanın bir başkasına hizmet etmesi, böylelikle topluma yararlı olmasıyla [519e] bir yandan da filozofun (öte dünyadaki) ebedi mutluluk uğruna bu dünya nimetlerine sırt çevirmesiyle mümkün olur. Giriş'te de değindiğimiz gibi, Platon devleti, en üst sınıf olan filozoflar için keşişçe bir hayat tarzı öngörmektedir. Tek'in mutluluğunun, devletin mutluluğundan nasıl kaynaklanabileceği düşüncesini de Thukydides, Perikles'e söyler. (2.60) Ama İÖ 4. yüzyılın başından itibaren bu düşüncelere Yunanistan'da rastlanmaz.

[166] Bu "sahte firar", kaçır gibi yapma taktiğinin Romalıların Hortier efsanelerinde kullanıldığını hatırlayalım. (Livius) Reel politik durumu idealist görüşlerle birleştiren bu bölümün argümentasyonu, Platon dönemindeki gerçek, olgusal ilişkilere karşılık geliyor; polis devleti yurttaşının oluşturduğu ordu, bu dönemde ağır basıyordu. Zengin bir devletin ordusunun ona hiç de yakışmayan bu durumu, ordunun bölünmelere yatkınlığı, henüz paralı asker imkânının düşünülmediği bir durumda, bu tür taktik önerilerine zemin hazırlamaktaydı.

[167] Yunan dama oyununda karelere devlet deniyordu. Oyuna atıf yapıyor.

[168] Sokrates'in Savunması'ndan: İnsanların kalabalığı tek bir ruh ve yürekti; kimse malları için bile, 'benim' demiyordu; her şey ortaktı.

[169] Çember ya da döngüsel çizgi kapalıdır; dolayısıyla öne hareket, geriye hareket anlamına da gelir. Bu düşünceye Herakleitos'un, dünya sürecinin her sonunun yeni bir başlangıç olduğu anlayışında da rastlarız. Herodot için de yaşananlar döngüselidir.

[170] Perikles döneminin müzik teorisyeni.

[171] Platon'a göre bekçiler, iç düşmanı en iyi ıslah edebilecekleri yerde oturmalıdırlar. Ayrıca "müziğin" musa'ların temsil ettiği sanatlar anlamına geldiğini, dolayısıyla musalar sanat-bilim tanrıçaları olduklarına göre, bugün müzik kavramının bizdeki çağrışımlarını çok aştığını unutmamalıyız. "Müzik" bütün zihinsel eğitimde jimnastikten önce geliyor. Müziğin "yozlaşması" bütün zihinsel eğitim alanlarının çökmesi demek!

[172] Solon hakkındaki anekdotla bağlantılı [395d].

[173] Her şeyi yasayla düzenlemek Platon için oldum olası hayalini kurduğu ve kuracağı bir düzen hali. Yasalar'da, giyim kuşam gibi ayrıntılara da kurallar getirmeye çalışır; yasa ve yönetmelikler tasarlar. Fazla yasanın, kötülüğün kaynağı olduğu tezi, besbelli ki Atina demokrasisini kabul etmeyenlerin görüşünün ürünüydü. Bkz. Isokrates, Areopag. 40: Kitle ve ayrıntılı maddeler kötü yönetilen bir devletin belirtisidir, (...) çünkü devletler kararlarla değil karakterlerle iyi yönetilir. Romalı Tacitus'ta da buluruz bu düşünceyi: "Corruptissima re publica plurimae leges." ("Devletin yozlaşmasının nedeni/belirtisi yasaların çokluğudur.")

[174] O dönemde Atina'daki davaları kastediyor.

[175] Kesilen her başının yerine yeni iki baş çıkan canavar.

[176] [367e] Adeimantos'un sözlerine atıf yapıyor.

[177] Burada aksiyom olarak, "iyi olmanın" bu dört özellikte tamamlandığını kabul etmek durumundayız; çünkü böyle bir aksiyomu benimsemediğimiz takdirde, söz konusu akıl yürütmeyi işletmemiz mümkün değildir. Platon'da karşılaştığımız ve Yunan etik'inde varlığını sürdüren "4 ana erdem" öğretisinin, "4" sayısını kutsal sayan Pythagorascı öğretiyile ilişkisi olup olmadığı sorusunu bir

yana bırakalım. Gene de burada Platon'un, gençlik dönemi diyaloglarında üzerinde durduğu ve "Savunma"da önemli bir rol oynayan bir erdem, σοσιτηξ (dindarlık, tanrısal yasaya bağlılık, müminlik vb.) karşımıza çıkıyor. Bu erdem, Euthyphron'da, adaletin, hakkaniyetin bir parçası olarak ortaya çıktıktan, yani tanrılara karşı insanın görevi olarak tanımlandıktan sonra ortadan "kaybolur". Böylece geriye kalan 4 erdem bütün erdemlerin "anası" ya da başı olarak "iyiyi" temsil etmeye yeter. Öte yandan gençlik diyalogları, her bir erdem tek tek birbirinden yalıtılmış, ele alınması durumunda bir sonuca varılamayacağını gösterince, Protagoras diyalogunda bütün erdemler tek bir erdeme, "bilgi"ye bağlanmış Gorgias'da, ruhlar evreninin erdeminde "adalet ile dindarlık" kaynaşmış, bunlara "cesaret" de eklenmiştir. Platon burada, erdemleri gerek ruh ile gerekse de devlet ile bir uyum ve düzen içine sokan bir sistem kurmaya, dolayısıyla bu bölüm içinde her bir erdem hakkındaki bilgiyi de vermeye çalışıyor.

[178] İdealar öğretisi ele alınmadan önce bilgelik burada, devletle ilgili konularda pratik (politik) bilgi anlamına gelmekte. Geniş kapsamlı politika bilgisi olarak öteki uzmanlık alanları bilgisinden ayrı tutulmaktadır.

[179] En küçük sosyal katman ya da öbek. Dikkat edilecek olursa bekçiler, devletin koruyucuları ve yöneticiler arasında gittikçe daha dar bir kesimi temsil ediyorlar. İleride bunlara "filozoflar" denecek; sayıları azdır bunların, çünkü Platon'a göre, tamamlanmış, kusursuz olan şey çok azdır. Kitabın son bölümünde karşılaşacağımız tespitte de yavaş yavaş yönlendirilmiş oluyoruz: En iyi devlet biçiminin bir krallık ya da aristokrasi yönetimine dayandığı tespitine.

[180] Platon için "cesaret" iradi bir boyut içerir; güçlü, kararlı bir koruyuculuk ve entelektüel yetenek, kanaat ile tamamlanır. Platon, Lakhes diyalogunda da aynı öğeleri cesaretin parçaları olarak karşımıza çıkartmıştır, ancak ne oradaki bilgi ne de buradaki doğru düşünce, bilgi'nin nesnelere nihai kavrama anlamına gelir; sadece iyi ve güzel katına gelip dayanan bu bilgi ve düşünceler, bizi İdealar öğretilerine hazırlar. Devletin kurulma aşaması, bu noktada henüz oralara kadar götürmez bizi. Bekçilerin cesareti son sarsılmaz bilgiler üzerine kurulmamıştır; dolayısıyla ancak bu cesareti bir kölenin ve hayvanın cesaretinden ayıran yanı, planlı yetiştirme ve eğitimidir. Ancak bu sayede cesaret (düşüncesi) yasalarla uyum sağlayabilir.

[181] Demek ki cesaretin bir ayağı iradi bir uğraktan, ötekisi entelektüel bir uğraktan oluşuyor; doğru kanaatten (δσξα σωυ). Bunlar Lakhes diyalogunda da cesareti

oluşturan öğelerin aynıları. Ancak ne o diyalogda bu konudaki bilgi ne de şimdi cesaret konusundaki düşünce, tasarım ve kanaatler, bize bu erdem'in son bilgisini vermeye yeter; çünkü iyi ve güzelin içinde doruğuna ulaşan bu erdemi tam kavramak için İdealar öğretisinin bilgisine ihtiyacı vardır.

[182] "Ruhun bir iyi bir kötü yanı" ifadesi ilk kez ruhun içinde farklı değerlerde iki özelliğe işaret ediyor; şimdiye kadar bu tür özellikler bütün bir kişiliğe atfedildi; örneğin öfkeli, çabuk kızan, atılman, öğrenmeye istahlı olma gibi özelliklerdi bunlar [375a/376b]. Şimdi ruhu üç bölme düşüncesinin ilk adımlarıyla karşılaşıyoruz. Ruhun iyi yarısı, akıl/mantık yanıyla o atılman, öfkeli, kavgacı yanından oluşurken bu iki bölümün dışında kalan üçüncü kötü yanı; dürtülere, haz ve zevke teslim olan yanındır. Platon, doğal, doğuştan özellikleriyle, dürtüleriyle kötüye eğilimli insanın, kötü eğitim ve kötü çevrenin olumsuz etkisine hedef olmazsa "iyi" olabileceğini düşünüyor. Ancak gene iyi eğitimin dışında, bu bozucu etkilerden kurtulmanın bir yolu bulunmuyor.

[183] Hükmedenler ile hükmedilenler ya da yönetenler ile yönetilenler arasında uzlaşma bağlamında ele alındığında ölçülülük (sağduyu, akli başındalık vb.)

1: Doğal yanımız, dürtülerimiz üzerinde hâkimiyet,

2: Kendi kendine üstün gelmek, hâkim olmak ve

3: Hâkimiyet, yönetim sorununda fikir birliği demek. Bu üç düzlem, önceki iki düzlemin gerçekleşmesi anlamına geliyor. Şimdiye kadar ele alınan üç özellik ya da erdem, sosyal katmanlara karşılık geliyor:

- Yönetenler (hâkim olanlar) – cesaret ve ölçülülük
- Yardımcılar – cesaret ve ölçülülük
- Geri kalanlar – ölçülülük.

Platon için her bir ruh parçası yani her bir yurttaş, bir entelektüel (akli), bir de iradi yana sahiptir; buna bağlı olarak ikinci ya da üçüncü sosyal katmanın yurttaşdır; akıllıdır, zekidir, mantıklıdır; üçüncü sosyal öbeğin yurttaşı olarak aynı zamanda cesurdur, gözüpektir; ancak özel biçimiyle bilgelik, İdealar'ı kavrama özelliği ve korkulması gerekeni iyi belleme anlamındaki cesaret, işte bu iki özellik (erdem), bu en yüce biçimler, birinci ve ikinci sosyal katmana özgüdür; aslında tersten gelmek daha doğru olacaktır. Birinci sosyal öbek elbette cesarete de sahiptir, ancak ikincisi için yeterli olan 'sanı' burada (1. zümre için) biraz daha derinleşip korkulmaya değer olanın kavranması boyutunu da içerir; aynı şekilde üçüncü katmanın cesaretle hareket ettiği yerde, bu, korkulması gerekene ilişkin kavrayış devre dışı kalır; üçüncü katman (ayrıca VIII. Kitap'ta, bilme, sanma-sanı ve bilmeme ilişkisinde 'sanı', 'sanma', 'kanaat' kavrayışının az çok kategorik olduğunu göreceğiz) açıklayamadığı bir inanç doğrultusunda gözüpek hareket eder. (Platon Diyalogları için Felsefi El Kitabı, H. Gaus, s. 151.)

[184] Becerikli, gayretli vb. (αρετη): Metnin Almanca çevirmeni bu sözcüğün bir dile özgü kimi sözcükler gibi çevrilmezliğine işaret ediyor. Baştan beri beceri, gayret, çalışkanlık anlamlarını yoklayıp duruyoruz; biraz da sırtıyor, tıpkı korkmaya değer olanı kavrama'nın cesaret özelliği ya da erdemiyle ilişkisinde olduğu gibi, çok ince vurgu ve düşüncelerin ifadesi, ilk başta biraz yadırgatıcı geliyor okuyana. Söz konusu varlık ve kurumun çalışma, verimlilik yeteneğinin en üst düzeyi anlamında beceri'yi sıkça kullanmayı tercih ettik; en can alıcı görevin üstesinden gelme anlamında. Demek ki bu; (çok zorlama bir yorumla 4 "erdeme") ayrılan bir iç bütünlük; daha doğrusu bunların içinde görünürleşiyor beceri. Gayret, beceri, iş başarma yeteneği olarak bu kavram, bu aşamada henüz etik (ahlaki) bir tanımlamayla belirlenmiş değil. Platon bu kavramı etik bir yorumla tamamlayınca da anlamı, en üst düzeyde beceri, verim ile en üst etik değer (erdem) arasında gidip geliyor. N. R. Murphey, Platon'un Cumhuriyetinin Yorumu'nda (s. 8) 4 ayrı beceriyi (erdemi), mükemmelliğin özel biçimleri olarak anlıyor, böylece her iki anlam düzlemini birleştiriyor; moral recitude (ahlaki dürüstlük) bu dört beceriden (iyi, erdemli özellikten) biri bu yorumda.

[185] Platon gençlik diyalogu Charmides'te herkesin sadece kendi üzerine düşen işi yapması konusuna ölçülülük (sağduyu, akli başındalık) bağlamında değinir. Timaios'ta da, yabancı, eskiden beri kullanılan bir ilke olarak çıkar karşımıza. Ölçülülük; başka filozoflarca da eşanlamlı kullanılmış, Platon da bunlar arasında ayırım yapmamıştır (C. W. Larson, Platon'da Eşanlamlı Kavramlar: σφδσση ile διασση s. 395-414). Platon burada 1. kavramın (adaletin) genel kullanımını göz önünde tutuyor ve Glaukon'un düşüncesine katılıyor. Sokrates, "Bunu nereden çıkardığımı biliyor musun?" diyor; çünkü Glaukon için yeni bir şey bu.

Adaletin gerçekleşmesi basamak basamak oluyor. Zanaatkârın mesleği dışında bir şey yapmaması devletin inşasının başında gereklidir ve en alt hukuksal basamağını oluşturur adalet, herkesin kendi işini yapması, her sosyal katmanın üzerine düşeni yerine getirmesi olarak bizi 2. basamağa taşır: Geçici eğitim basamağıdır bu. V. Kitap'tan itibaren eğitim İdealar'da en üst basamağa ulaşır, İdealar düzleminde "adalet" de soyutlaşıp artık gerçek adaletin gölgesi olur [517e]; bu 3., bu dünyadaki en yüksek basamaktır. En sonda da dünya, sonraki kozmik düzeye ulaşır, ebedi mahkemeye.

[186] Biraz zorlama bir çeviri oldu elbette. "Çok-işlilik", her işle uğraşma, işinin, mesleğinin sınırları dışına el atma, bugünün modern "girişim" anlayışından, hele hele politikacıların akla gelebilecek her türlü parasal alanda at oynatma gerçeğinden bakılınca apayrı bir merak konusuna işaret ediyor πολυπραγμοσση sözcüğü; bu tanım, Atina politikasının en önemli sözcükleri arasında yer alıyordu. Thukydides, Perikles'i ve öteki kişileri bu her yere el atmaya hazır ve istekli oluşlarından ötürü övüp durur. Kavram "iş üstlenmeye hazır" anlamına geliyor ve bu istekliliği göstermeye "yararsız" kimse gözüyle bakılıyordu Atina'da. Platon kavramın bu "olumlu" içeriğinin karşısına, her yerde her zaman işin içinde olma anlayışını olumsuz bir vurguyla çıkartıyor. Kendini tanımayan,

yetenek ve özelliklerinin sınırını bilmeyen, bu yüzden de ölümcül zararlar verebilen biridir bu pratiğe giren biri. İlerde bu kusuru “oligarşiye” mal edecektir Platon [551e]. Devlet içinde kişinin üzerine düşen ve en iyi yapabileceği işi yapması durumuyla tam karşı kutbu oluşturan pratik, adaletin özünü belirliyorlar dolayısıyla. Gorgias’ta da buluruz bu kanıtı daha önce. Ama orada filozofların ruhunu niteleyen bir ölçüyü sunar bize.

[187] İskitler: İÖ 8. ve 7. yüzyıllarda Orta Asya’dan Rusya’nın güneyine göç eden İran kökenli halk.

[188] Platon Yasalar’da “Farklı ülkelerin insanların değişik karakterlerine değişik etkiler yaptıklarını gözden kaçırmamalıyız,” der; “kimileri değişik, çeşitli rüzgârlar ve güneş ışını yüzünden özellikle tür değişikliğine uğramışlardır; kimileri de su ve besin yüzünden; bütün bunlar sadece vücuda olumlu ya da olumsuz etki yapmakla kalmaz, aynı şekilde ruha da etkiler. Platon bu görüşlerini hekimlik bilgisinden edinmiştir; hekimler ise herhalde bu bilgiyi etnograflara borçluydular. Herodot bu görüşü savunmaz, ancak bir iki kez yazılarında değinir; ilk kez sözde Hipokrat’a ait 5. yüzyıla ait bir yazıda $\pi\epsilon\omicron\iota\ \alpha\epsilon\omicron\omega\upsilon$ (16, 23) karşımıza çıkar. Belki Euripides’te de (Hekim. 824) bir yansıması buluyoruz.

[189] Fenikeliler: Günümüzde Lübnan ve Suriye ile İsrail’e ait bitişik toprakların bir bölümünde antik çağda yaşayanlar.

[190] Ruhun her üç bölümünden biri tanımlamasıyla Platon “ruh” öğretisine giriyor. Burada bu üç ruh bölümünün devletin 3 sosyal öbeğiyle kurduğu paralellikten çok, bu bölümlerin varlığının ispatına yöneliyor. Üç bölüm:

1) $\lambda\omicron\gamma\iota\sigma\tau\iota\kappa\acute{o}\nu$: Mantıklı/akla uygun olan

2) $\phi\chi\mu\omicron\epsilon\iota\delta\epsilon\zeta$: Öfkeli, atılgan, gözüpek

3) $\epsilon\pi\iota\phi\upsilon\mu\eta\tau\iota\kappa\acute{o}\nu$: Dürtüsel, arzulayan, şiddetli isteyen yan.

Bu bölümleri bizim psişik aygıtı düşünme-istek ve arzu etmek biçiminde yaptığımız üçlü faaliyete göre tanımlamamaktadır; çünkü Platon bu ruhsal süreçleri birbirinden kesin ayırmaz; bu üç ruh bölümünün ortak yanları, irade uyarımları içermeleridir: Mantıklı, akla uygun yan “bilme isteği”, bilgiye ulaşma arzusuyla yanıp tutuşur; atılgan, öfkeli, gözüpek yan, erkeğe özgü kendini, onurunu koruma, direktme isteğine karşılık gelir, üçüncüsü ise haz-zevk tatminine yönelmiştir. Sınırlar arası bu az çok belirsizliğe rağmen, bu bölümlerlerin plastik (görsel) çekiciliği, psikoloji tarihindeki etkisini herhalde açıklamaktadır. Platon ruhun bölümlerine farklı değerler atfettiğinden, “ruhun” bir bütün olarak ölümsüzlüğü öğretisi, kimi güçlükler çıkartacaktır. Özünde sade olan her şeyin ebediliği öğretisiyle Phaidon’un da çözmeye çalıştığı bu sorun, üç bölümlü, üç parçalı bir şeyin nasıl olup da sade (basit) olabileceği sorusuyla çelişir gibidir. Bu üç parçalı bütünün en üst bölümü, İdealar’ın yakını (akrabası) olarak asıl, sahici bölümü mü temsil etmektedir? Yoksa Phaidros’taki araba sürücüsü benzetmesinden çıkartabileceğimiz gibi, öte-dünyada her üç bölüm de asli parça niteliği mi kazanmaktadır? Platon, hayatın ethos’u (yaşama ahlakı) bakımından önem taşımadığı için bu sorunu eni konu irdelemez. Platon’un vurgusu daha çok ruhun çözümlenmezliği, dağılmazlığı, bütünsel, ahenkli bir teklik oluşturması üzerindedir. Modern anlayışta biyolojik kökenli saydığımız dürtülerin, öfke, kızgınlık, atılganlık ve kendini dayatma isteğinin, bir yandan da fiziksel, bedensel bir şey olduğunu da hiçbir yerde söylemez..

[191] ‘Bir şekilde iyice tanımlanmış bir içecek’ tespitinin ardından gelen ve kavramları inceleyen bu bölüm, aklın yargılarının dürtü/arzu yargılarından iç bağımsızlığına işaret etmeye çalışıyor ve ruhun ‘en üst bölümünün’ (aklın) en alt bölümden kesinlikle ayrılmış olduğunu hatırlatıyor. Bu aşamada ruhun 3. ara bölümü çıkacak karşımıza.

[192] Platon [425b]’de yasa koyanın ayrıntılarla uğraşmaması gerektiğini, bu ayrıntıları düzenleyen

maddelerle de kendini bağlayamayacağını söylemişti. Ancak bu önemli, temel yasalar meselesi Platon'un Politikos'ta bütün sonuçlarıyla ele aldığı zor bir soruna işaret ediyor. Yasa, sabitlemiş, kayda geçmiş bir yasa olarak dönemselleşir; zaman sınırları içine çekilir; bu nedenle de iyiliği, bu yasalara tabi olmaktan geçen topluma (bütüne) zarar verebilir. Gerçek yönetici (Preus/kral/ hükümdar) en iyiyi görebilen biri olarak, durumu kavrayamayanların iradesi aksine hareket edip gerektiğinde yasayı ihlal edebilir. Yurttaşlarına en üst düzeydeki hakkı sağlama hedefini kollayan yönetici, her şeyi yapabilir. Bu tirana tanınan bir serbestlik değildir; bunu hep reddetmiştir Platon; hayatın (değişken) dinamiğini itiraf etmektir bu ve gerçek yaratıcı kişiliğin, dünyevi olmayan (ruhsal) görevinin bilincinde yasaların bağlayıcılığını tanımama hakkına vurgudur. Giriş'te Platon'un yöneticilere gerektiğinde yalan söyleme hakkı tanınmasına yönelik tepkiyi de B. Russell ağzından özetledik. Yasa'nın geçerliliğinin göreceleştirilmesi de başka bir itiraz kaynağı elbette. Bu yönden Prens (Machiavelli) ile Devlet karşılaştırması da ilginç olacaktır.

[193] V. Kitap bir bakıma biraz soluklanma payı tanıyor metne. Önemli düşünce ve kavramların geliştirildiği II., III. ve IV. Kitaplar, VIII. ve sonraki iki kitapla buluşmak üzere "beklemeye geçiyorlar". V. Kitap kadın ve çocuk sorunundan en üst bilgi sorununa geçiş yaparken, buraya kadarki kitaplarda teori ve kavramsal olanla pratik bağı kurmuş olan Platon, bu kaygısını sürdürmüş oluyor. Pratik ile en üst düzlemdeki teori kopmazlıklarını gösteriyor bize; çünkü önce ortaya bir soru atılıyor, kadın ile çocukların ortak yaşamaları sorusu; bu soru pratik yararları ve gerçekleştirilebilme imkânları bakımından ikiye bölünüp ele alınıyor. Kadınların doğal yaradılışları ve eğitimi sorunu önce gerçekleştirilebilme, uygulanabilme imkânları bakımından ele alınıp sonra "yararları"nın ne olabileceği, kadın ve çocuklarla birlikte (cemaatce) yaşama sorunu tartışılırken, bu kez önce "yarar, fayda" perspektifinden değerlendiriliyor konu. Arkadaşları zorlayınca da Sokrates bütün bir toplum/devlet düzeninin nasıl gerçekleştirilebileceği sorusuyla karşı karşıya kalıyor [472b]. Bu aşama ancak filozofların kral olmasıyla gerçekleştirilebilir; devletin en üst zümresi ve insandaki en üst bilgi düzlemidir ulaşılan nokta. Platon bu "inşayı" tanımlarken bir simge kullanıyor:

Üçüncü büyük dalga simgesini. Birinci dalga kadın ve çocukların yetenek ve yetiştirilmesi görüşlerine tepkinin dalgası [451c-457c], ikincisi [457b-471c], kadın çocuk cemaati ve savaçılığı, üçüncüsü ise filozofların krallığını çözüm olarak görmenin yol açacağı dalga [471c-541b].

[194] Sokrates'in ortak yaşama, cemaate ilişkin sözleri kimseyi şaşırtmadığına göre buradan bu tür tartışmaların o dönemde sıkça yapıldığı sonucunu çıkartabiliriz. Sofistlerin "doğa" ile "düzen" (durum) arasındaki çelişki anlayışında aile, "düzenin" içinde yer alıyordu. Etnograflar kimi halklarda kadın-erkek cemaatinin değişik biçimlerinin bulunduğunu belirtmekteydiler. Herodot (1.216) Masagat erkeklerinin kadınları kendilerinin seçip istedikleriyle ilişki kurduklarını anlatır. (Yedi kalede oturan) Agathyis'ler de eş-cemaatleri (kolektif eşlilik cemaati) düzeni kurmuşlardır. Herodot'a göre amaç, kardeş kardeş geçinip kıskançlığı, düşmanlığı ortadan kaldırmaktır. Herodot küçük Syrte'nin güneyinde bir kadın cemaatinden de söz etmektedir; ancak kadınlar, "benzemelerine" bakarak çocuklarına gene de bir baba belirlemektedirler. Platon'un kadın savaçılar düşüncesi, Yunanlıların Amazon efsanelerine olduğu kadar, etnografik verilere de dayanıyor. Örneğin Herodot, Don kıyısındaki Sauromat kadınlarından söz etmektedir (4.116). 5. yüzyılda yaşamış bir Logograf (en eski düzyazı, hikâye yazarı; Atina'da bir tür arzuhalci) olan Xanthos, Pers rahip-büyücülerin, anneleriyle, kızlar ve kız kardeşleriyle gizli olmayan birliktelikler yaşadığını yazıyor (Fragmenta Historicorum Graecorum I, s. 43). Aristoteles (Pol. 1266a 34) Platon'un dışında kimsenin çocuk ve kadın birliktelikleri konusunda böylesine yeni öneriler getirmediğini, kadının "kamusal" kullanımına imkân tanımadığını söylüyor; Platon'un bu talebi sadece devlet politikası düzleminde değerlendirilmelidir, yoksa "kadının ortak" cinsel nesne olarak değerlendirilmesi, haz, dürtü sorunsalı alanına çekilmesi söz konusu değildir. Diogenes Laertius'un, Sinoplu Diogenes hakkında söyledikleri de bu konuda ilginç açılımlar getiriyor. Antisthenes'in öğrencisi olan Sinoplu Diogenes, bu kadın birliklerinden doğanların soylu kökeni, ünü vb. hakkında espriler yapıp durur. Kadınların evlilik kurmadan birlikte yaşamalarını ister. Bu ve

benzeri düşünce ve öneriler, Platon'unkinden farklı olarak yapıcı olmaktan uzak, uygarlaşma adımlarına ters düşen pratik ve düşünceler kapsamına girer. Ancak asıl çok tartışılan soru başka bir yerde aranmalıdır: Aristophanes'in Ekklesiazus'lar oyununda, Platon'unkine benzer önerilerle karşılaşılıyor; İÖ 392 yılında sahnelenmiş olma olasılığı yüksek bu komedide, Atina'da iktidar bir kıyafet hilesi ve kararlar kadınlara geçmiştir. Kadınların planı, bütün malı mülkü o andan itibaren ortaklaştırmaktır; ne zenginler ne de yoksullar olacaktır artık; herkes her mala, mülke uzanabileceği için de mahkeme namına bir şey kalmayacak, bütün kadınların ortak paylaşılmasıyla, kıskançlığın her türlü son bulacaktır; bu arada yaşlı ve çirkin kadınlar da genç erkeklerle beraber olma zevkini tadacaklardır. Çocuklara da herkes ortak olacaktır; onlar da babalarını göreceklerdir. Bu ortaklık maddi anlamda sürüp gider. Ancak Aristophanes ile Platon arasındaki temel fark, Platon'un bu sonuca, düşüncelerinin mantıki sırası içinde ilkece varmış olmasında yatar. Kadın ölümsüz bir ruhun taşıyıcısı olarak ilkece erkekten farklı yeteneklerle donanmış olamaz; çünkü cinsiyet farkı, üç bölümlü ruhun en üst bölümüne yansımaz; bu ruh bölümü (akıl) İdealar'ın bilinmesini mümkün kılar ve kişiye (kadına da) kamusal alanda yaşama hakkı tanır; dolayısıyla o da mülksüzlük talebine uymak durumundadır. Ailenin ve evliliğin (eşlilik halinin) devlet topluluğunun talebi olması nedeniyle tek'e yönelik bu talep, genelin mutluluğu adına kişisel mutluluktan taviz vermeyi gerektirir. Aristophanes ise tabiri caizse "işin gırgırındadır". Bir masal ülkesinde dünya mutluluğunu gerçekleştirmeye yönelik gülünç bir toplum modeli gibi bir şey sunar oyununda. U.v. Willamowitz-Möllendorff (Platon II, s. 200'de), bu ikisinin uzaktan yakından birbirleriyle alakaları olmadığını söyler. Aristophanes "komünizminin" hedefi, (Freudcu) id'i ve cinsel hazzı tatmin etmeye yönelik bireysel zevktir. Gene de Platon'un ortaklaşacı cemaatiyle Aristophanes'in oyunundaki "ortaklaşacı" düzen arasındaki ilişki o gün bugün ilgi odağı olma özelliğini korumaktadır. Aristophanes'in Politeia'nın ilk halini okumuş olabileceği ya da Platon'un seminerlerini ve düşüncelerini ilerici bulup kentte (polis devletinde) yaydığı yolundaki iddialar havada kalmaya mahkûmdur. K. Ziegler, (Njbb. 16. 1913) benzer düşüncelerin Protagoras'ın Antilogiai'sinde ortaya atılmış olduğunu, Aristophanes'in buradan esinlenebilmiş olacağını ileri sürüyor. Platon'un Politeia'sı, Aristophanes'in komedisinden yaklaşık bir on yıl sonra yazıldığına göre, düşünürün komediye yönelik imalarından söz etmek bile mümkündür [461d].

[195] Platon burada, kardeşinin ağzından filozofluğun bir talebini dile getiriyor.

[196] İntikam Tanrıçası. Platon döneminde Nemesis'le bir tutuluyordu.

[197] Erkekler dramı: 5. yüzyılın Sicilyalı mim yazarı Sophron'a bir atıf. Sophron dramı, kadın ve erkek dramı olarak ikiye ayırmıştı.

[198] Platon ilkece ancak aynı yaradılışa aynı görevlerin yüklenebileceğini söylüyor; dolayısıyla her iki cinse de aynı eğitimi uygulama talebiyle ilk bakışta kendisiyle çelişiyor; ama açıklayacak bunu. Platon döneminde kadının özgürleşim hareketinden söz etmek mümkündü, ama bu "eşitlik" talebi o dönem için bile fazla ileriye gitmiş olmalı; bir "devrim" anlamına geliyordu bu; 21. yüzyılda bile ne kadar gerçekleşmiş olduğunu sorabiliriz bu ideal eğitim talebinin. Bu talepte Zeus'un kızı Athene'ye duyulan saygının etkisi de unutulmamalı. Bu bakire savaş tanrıçasını, kadın-bekçi anlayışına esin kaynağı olarak pekâlâ görebiliriz. Ama "gülünç" de olabilir bu talebe destek veren argümanlar. Bu noktada Platon'un, gerçek olguları hiç de gözardı etmediğini görüyoruz; bir âdet, usul, ilke ancak (henüz) alışılmadık olduğu için gülünç gelebilir, demeye getiriyor; alışma, bu yadırgamayı aşmayı sağlayacaktır zamanla. Az ilerde Platon kadınların çıplaklığını gülünçlüğü doruğu olarak sunuyor; hele alınları kırışık yaşlıları işin içine sokup gülünçlüğü dozunun iyice artırıyor; ama bu alaycılığın gerisinde, o ilkesel talebin ciddiyeti zarar görmemelidir. Elbette Platon bu planların öylece hayata geçemeyeceğini iyi biliyordu [473a]. Erkeklerin çıplak güreşmesi konusu da "plastik" sanatlarda, heykelde gördüğümüz çıplak tasvirlerle uyum gösteriyor. Kadın vücudu ise 4. yüzyıl içinde, 'banyo' motifinin yardımıyla "soyunmaya" başlamıştı "plastik" sanatlarda.

[199] Gimnazyum: Eski Yunan'da gençlerin beden, ruh ve temel eğitimiyle ilgili kurum, bir tür lise.

[200] Thebai'ye karşı düzenlenen birinci seferde Argos kralı Adrastos'un bindiği atın adı.

[201] Arion'un bir yunus tarafından kurtarılış efsanesi.

[202] Platon "çelişki sanatından" söz ederken belli bir durumu kastediyor; çelişki sanatı Megara'lı Eukleides'in okulunun ve eski Sofistlerin retorığının bir ürünüydü; yanlış, aldatici, tuzak sonuçlar çıkartarak bir şeyi ispat etmek veya çürütmek özellikle gençler arasında çok yaygın bir alışkanlıktı ve giderek tehlikeli bir oyuna dönüşünce [537d], muhafazakârların büyük tepkisini toplamaya başlamıştı. Bu söz oyunlarını mümkün kılan "boşluk", sonuç çıkartırken kullanılabilir biçimlerle kullanılamayacak biçimler arasında fark gözetilmemesiydi; bu konuya Aristoteles açıklık getirmeye çalışmış, mümkün çıkarsama biçimlerinin çeşitli hüküm cümlelerindeki durumunu ve bunların tersine çevrilme imkânlarını araştırmıştı. Buradaki durum şu: Platon'un ironize ettiği eristiklerin, "Bütün keller kunduracıdır" hükmünü, keller ile kunduracılar arasında zorunlu bir ilişki sayarak buradan saçlı olan herkesin kunduracı olmadığı sonucuna varmaları yanlış, sahte çıkarsama örneğidir. Oysa "bütün kellerin kunduracı olduğu" hükmü ancak "kel olmayan, kunduracı da değildir" çıkarsamasını yapmaya elverişlidir; o da salt düz mantık ilişkisi alanında. Sokrates ise hatanın, "çeşitli yaradılış" ya da doğal karakterden söz ederken, farklılığın hangi ilişki düzleminde söz konusu olduğuna dikkat edilmemiş olmasında yattığını söylüyor. Mesleki yatkınlık, cinsiyet farkına bağlı değildir. Mesleki yeteneklerin aynılığı konusunda kadın hekimliğini örnek veriyor Platon ve kadınların bu mesleğe ne kadar elverişli olduklarını hatırlatıyor. Platon'dan bir kuşak önce, Perikles döneminden itibaren eski Yunan'da kadın, çocuk doğurucu ve sevgiliden fazla bir şey olarak görülmeye başlanmıştı.

[203] Mesleki yatkınlık, yaradılıştan elverişli olma özellikleri "daha güçlü, daha üstün" vb. özelliklerle aynı anlama gelmiyor. Çevirinin de zorlaştırdığı bu kadın-erkek cinsiyeti karşılaştırmasında, "güçsüzlük" genel bir farklılık, ama uğraşa yönelişi her alanda belirlemiyor. Mesleki yatkınlık, cinsiyete özgü farklılıktan tamamen bağımsız.

[204] Kadın savaşçılara artık pek yabancı değiliz. Bu, Amazon kadınları mitolojisi sayesinde o zaman da pek yadırganmıyordu.

[205] Pindar'ın sözlerini kullanıyor.

[206] Gerçekten de Sokrates'in ailenin ortadan kaldırılması (aşılması) talebi hâlâ bugün bile modern düşünceye en büyük günah, suç ve ütopya gibi gelmektedir; Platon'un kendi döneminin insanlarından gelebileceği endişesinin kaynağı bu değil, çünkü Atina'daki aile zaten günümüzdeki anlayışta şekillenen "bireysel", manevi-entelektüel bir aileyle uzaktan yakından ilintili değildi; o dönemde dor-atık düşünce tarzını "oğlan sevme" ile birleştiren anlayışın, kadın-erkek ilişkisi bakımından da geçerli olması talebinin öne çıkmasıydı Platon'un endişesi. Platon o güne kadar erkek sevisi eros'un taşıyageldiği erkek kolektifine (cemaatine) kadınların da alınmasını talep ediyordu.

[207]

Evliliğin, eş hayatı yaşamının hedefi, insan soyunun mümkün en üst düzlemde soylulaşmasıdır; öyleyse insan zekâsının daha önce hayvanlarda başarıyla denediği her şey insanlara da uygulanabilir; çünkü (Platon'a göre) insan da hayvan ve bitkilerin tabi oldukları doğa yasalarına bağlıdır. Bu üreme seçimleri, eşlerin bireysel arzu ve duygularını dikkate almaz; doğumun meyvesi karşısında da duygusuz ve insafsızdır; zayıf, işe yaramaz çocuğun kürtajına ya da doğumdan sonra öldürülmesine (yeni devlette) izin verilmelidir. Bu düşünceler, ilkece ve tarihsel yönden Yunan soylu zümresinin paylaştığı düşüncelerdir; ama burada sadece doğuran soylular söz konusudur:

"Şaşırmanın dostum sakın, yozlaşırca soylu cinsler,

Karıştığına göre soylu kan sıkça kötü özsuyula.

Bilmesine rağmen soylu onun, plebist evin kızı olduğunu,

Alır götürür gene de eve, izleyerek paranın zorunu."

(Theognis 1, 191-194)

Theognis, hayvanların üremesini de karışık evlilikler yüzünden soyluluğun bozulmasına örnek gösterir. Platon, soylu sınıfı değil de en iyinin, yani filozofların soylu sınıfını göz önünde tutmaktadır.

[208] Acı ve sevinçlerin ortaklığını en güçlü bağ olarak görüyor; burada da (pratikte tartışılır bir ilişkiden çok) ilkesel, aksiyom özelliğinde bir temel “yasa” koyuyor diyebiliriz. Hâkim, yönetici olanlar ile tabi olanların, yönetilenlerin içsel bağıyla açıklıyor bu ilkesel, tartışılmaz aksiyomu. İdeal devletin de pratik, sosyal hayatta bu ilkenin tersinin zaten yer alamayacağı düşüncesiyle temellendiriyor da diyebiliriz. Yöneticiler arasındaki akrabalık, hısım, hemşehri bağları, “benim” ve “benim olmayan” ilkesini benimsemiş bir sosyal birliktelikle sembolize edilip bu ideal, duygu birlikteliğine temel oluşturuyor. Aristoteles Politikos'ta [1261a] bu düşünceyle polemige girer, ancak argümanlarını yaşanan gerçek dünyadan aldığı için Platon'un aksiyomatik, soyut, ilkesel ilişkisinin bu özelliğini gözden geçirir. Aristoteles'e göre devlet bir çokluk ilişkisidir; teklige doğru gittikçe devlet olmaktan çıkar; aynı tür değil farklı tür insanlardan oluşur; ancak bu sayede organik bir bütünlüğü temsil edebilir. Bir nesnenin ne kadar çok sahibi varsa, her bir kimse o kadar az umursar o malı (nesneyi); çünkü hizmetçi sayısı arttıkça hizmet kötüleşir.

[209] Platon burada “yardımcılar” ifadesini kullanıyor; aslında bekçilerin alt kesimini tanımlıyor bu sözcük.

[210] Mutlu bir devletin varlığından payına düşenle memnun olmayan bir bekçi, bireysel haz da dahil olmak üzere, ulaşmaya çalıştığı bütünsel mutluluğun peşinde her şeyi kaybedecektir, çünkü bu arada devlet yok olup gidecektir.

[211] Platon burada çocukların savaşa götürülüp seyretmelerini, böylece asker olarak yetiştirilmenin ilk adımlarının atılması anlayışını çıkartıyor karşımıza. Burada ve daha ilerideki bölümlerde savaşçıların tavır ve tutumu konusunda [468a ve devam eden maddeler] somut tarihsel, o döneme ait bilgilerin eksikliğini hissetmemek mümkün değil. Aynı III. Kitap'ta beden eğitimi konusunda olduğu gibi, burada da savaşmanın hiçbir yönetmeliği, tarihsel ayrıntısı karşımıza çıkmıyor. Bu her iki eğitim-faaliyet ayağı Platon için birer teknik ayrıntı konusu; onun amacı, bu “eğitimin” insan karakteri üzerindeki etkisini araştırmak, ölüm korkusu karşısında durabilmek için insanın küçük yaştan itibaren bu korkuya alışması şart, diye düşünüyor.

[212]Platon, esir düşene düşman istediğini yapsın, diyor. Esirlerin fidyeyle serbest bırakılması yolunu tıkamış oluyor böylece. Spartalılar'da bile rastlanmayan bu katı tutum Roma'da, T. Manlius Torquatus'ta karşımıza çıksa da Livius bu düşünceyi “babaannelerden kalma” eski düşünce tarzı olarak eleştirir. [Livius 22, 60, 5 (f)].

[213] Telamon'un oğlu, cesaretiyle övülür; bir aslan ruhunu seçmiştir [620b].

[214] Eski Yunan dininde doğaüstü bir güç. Homeros'un tanrılarla eşanlımlı kullandığı terim Platon'dan başlayarak tanrılarla insanlar arasındaki varlıkları tanımlamak için, ayrıca yazgı anlamında da kullanıldı.

[215] Yakalanan Yunanlıların köleleştirilmesi Peleponnez Savaşları sırasında bile hâlâ yaygın bir uygulamaydı; sonradan adil bir uygulama olmadığına karar kılındı; Platon bu uygulamayı “barbarca” bulur; ancak Hıristiyanlık dönemi bu uygulamaya nihai bir nokta koymuştur. Yunanlılar köle ihtiyacını ‘barbar’ dedikleri halklarla yaptıkları savaşlardan karşılamak zorunda kaldılar; Politeia'da kölelikten söz edilmez, ama kesinlikle karşı da çıkılmaz köleciliğe; ama Yasalar'da yeri vardır köleciliğin [776c]. Bu yönden bakıldığında Platon tam bir İlk Çağ (antik çağ) insanıdır; çünkü İlk Çağ'da köleciliğin kurum olarak dünyadan kalkması talebiyle karşılaşmaz.

[216]Devlet metninin çekirdek cümlesi böylece ağızdan çıkmış oluyor. Dikkat edilecek olursa, on kitaplık metnin tam ortasında, V. Kitap'ın sonunda karşımıza çıkıyor bu tespit. Platon'un bu talebi o çağda yanlış anlaşılabilir, hasta bir kibrin tutkusu denmiş; Yeni Çağ'da ise felsefi kendilik bilincinin aşırı dışavurumu olarak yorumlanmıştır (Bkz. J. Burckhardt). Sokrates'in baklayı ağızından çıkarmakta bu kadar tereddüt etmesine bakıp bu tespitin Platon tarafından Devlet metninin yazılması sırasında ilk kez yapıldığı sonucunu çıkartmak zordur. Platon'un İÖ 355 yılında yazdığı ve Dion'un ölümünden sonra

onun arkadaşına yolladığı büyük 7. Mektup bize öğretici bilgiler vermektedir bu konuda. Platon'un hayatında başlangıçta yol gösterici bir rol oynamış olan felsefenin temsilcisi olan Sokrates'in hüküm giymesi ve ölümü ardından, felsefeyle politika arasında trajik bir buhran ortaya çıkmıştı.

Atina'dan başlayarak öteki halklara doğru gittikçe yayılan bir anlayış zemininde felsefeyle politika arasındaki bu buhranın tek bir çözümü olabilirdi: Felsefeyi, devlet gücünün biricik yol göstericisi olarak kullanmak. Platon muhtemelen İÖ 4. yüzyılın ilk onunda, en azından ilk Sicilya yolculuğundan önce Gorgias'ı yazarken hayatını hangi ilke üzerine kuracağından emindi artık, "çünkü Gorgias'ın örtük konusu, nasıl yaşamalıyız değil de nasıl hükmetmeliyiz'dir" (Bkz.: K. Hildebrandt, Platon, s. 135). İÖ 388 yılında Platon bu temel ilkeyi benimsemiş halde Sicilya'ya gider ve orada soylu Dion ile dostluk kurar, ama aynı zamanda Siracusa Tiranı'nın ve Siracusa kentinin (devletinin) halkının sorumsuz, yüzeysel, basit yaşama tarzının yarattığı hayal kırıklığı da bu yolculuğun armağanıdır! Filozofların devlette söz sahibi ve yol gösterici olmaları gereğine olan inancı iyice derinleşir bundan sonra, çünkü Sicilya'da yaşadığı o büyük olaylardan ve sevgili arkadaşı Dion'un ölümünden sonra bu düşüncesini en son devlet yazısında ısrarla tekrarlayacaktır: En büyük güç bir insanın içinde akıl, iç kavrayış ve ölçülülükle buluşunca, buradan en iyi yasalarla birlikte en iyi düzen türer (Yasalar, 712a).

Platon ilk Sicilya yolculuğundan geriye döndükten sonra Devlet metninin tasarımına girişir. Sokrates'in söz konusu cümleyi ağzından çıkarmakta tereddüt edişinde, Platon'un Sicilya'da yaşadığı hayal kırıklığının devam eden sarsıntılarını hissedebiliriz belki, ne var ki Platon'un, felsefenin asli görevinin ne olduğu konusundaki kesin düşüncesiyle bu konuda hâkim ve yaygın anlayış, birbirine o dönemde taban tabana zıttı; çünkü felsefe öyle pratik siyasetle ilgilenme, ona yol gösterme gibi bir göreve uzaktan yakından ilgi duymuyordu; felsefe, gençliğin gördüğü derslerden biri olmakla sınırlıydı (Gorgias'da Kalikles, 484f.), filozof da zaten yaşamayı beceremeyen, pratik hayattan kopuk biriydi [burada 487c/d]. Bu nedenle Platon, Sokrates karşısına oturduğu kendi iki kardeşi aracılığıyla itirazları iki yönde geliştirip Sokrates'i felsefenin görevi konusunda konuşmaya zorlar. Önce Glaukon konuşur [473e], ardından Adeimantos [477b], ardından Sokrates hedefine doğru yönelir [502c'den VII. Kitap'ın sonuna kadar]. Filozofların kral olması düşüncesinin de elbette öncüleri vardır; kadim anlayışta kralların yanında bilgiler danışman olarak yer alırlar.

[217] Bundan sonraki bölüm, kavramlarla kurulmuş birkaç model üzerinden yol alıyor. "Bütün-parça", "bakma meraklısı-duyma meraklısı", "akıl bilgisi", "sanma" ve varlığın çeşitli halleri bir bilgi teorisi modelinin parçaları. Çeviriyi çok zorlayan bu bölüm, sunduğumuz şemayla biraz daha anlaşılır olacak sanırız.

[218] Atina mareşali diyebileceğimiz komutan, on ana birliğe komuta ederdi. Bunların her biri 'phyle' (polis devletinin resmi birlikleri) birimlerine bölünür, bunlar da gene üçe ayrılırdı. Burada kastedilen bu en alt birim.

[219] Filozof, bilgi adına ne varsa onun bütünü için çabalar ("seve seve her bilimin tadına bakmak isteyen"), bilgi'nin derinliğine inmek, İdealar'ın tepelerine tırmanmaktır amacı; öyleyse filozof en başta bütün öğrenme ve öğretme faaliyetinin üst başlığıdır; öğrenilebilir her şeyi toplumun organizmasına taşıyan kimsedir (J. Stenzel). İkinci durumda nihai bilgiye götüren yolun kılavuzudur. Sırf meraklı olan, seyirle yetinen kişi, fenomenler dünyasının görünüşleriyle yetinirken, filozof hakikati (doğruyu) öğrenmek (bilmek) ister.

[220] Burada hem dinleme hem de seyretme meraklıları olarak filozofların altındaki bir düzlemi temsil edenler, müzikle yapılan eğitimin değerlendirildiği bölümde [402e] güzele olan aşkın tamamlanmasında bir hedef olarak karşımıza konmuştu.

[221] Bu bölümde epey zorlama bir yol izleyerek, "birşey", "olma-hali", "varoluş-hali", "varoluş-hali'ne geçme", "varoluş-hali'ne geçmeme" vb. kavramlar türetme yoluna gittik, "bir şey"i "birşey" olarak bitişik yazıp kavramlaştırmaya çalıştık. Bir yandan metni işler kılacak, az çok tutarlı bir kavramsal yapı kurmaya çalışırken, burada kullandığımız kavramların, uzmanlık alanına bir müdahale değil de sadece bir öneri olarak algılanması gerektiğini hatırlatmamız gereksiz bile. Sadece "varlık",

“yokluk” gibi yerleşik imkânlarla taşınabilecek bir bölüm değildi bu. Kaldı ki metnin en başından bu yana salt varlıksal durum için “olma-hali”ni de hep çekinerek önerip durduk.

[222] Burada karşımıza çıkan varlık (olma-hali) ve olmama-hali’ne karşılık bilgisini edinme-bilgisini edinememe antitezlerini Platon Parmenides’ten almıştır: “Çünkü olmama-hali’ndeki şeyi ne tanıyabilir (bilgisini edinebilirsin) ne de onun hakkında bir şey söyleyebilirsin.” (Parm. Frag. 4,6f.) Mutlak olarak mevcut olmayan şey anlamındaki oluş’a, “varoluşa” dönüşmemiş şey, bu anlayışa göre düşüncenin nesnesi de olamaz; onu düşünemeyiz; başka deyişle düşünce içinde “var” değildir. Çünkü düşünce Parmenides’e göre dışındaki bir “nesneye” bağlanmıştır. Platon ilk kez Sophistes’de,

Elia Okulu öğretilerinden çıkan sonuçları ele alır ve tinin (zekânın, zihnin), öteki deyişle logos’un, bir yandan daima bir “birşeyle” ilintili olmasının şart olduğunu, ancak salt olma-hali’nden pay aldığı için oluş’u (değişen varlığı), olmama-haliyle birleştirebileceğini ileri sürer. Platon burada bilgi edinen özneye bilgisi edinilen nesne arasında olma-halinin ve bilgi’nin üç basamağını bulur.

Nesne	Özne içindeki süreç	Sonuç	Taşıyıcı
Varlık-Varoluş halindeki	Bilmek	Bilim	Filozof
Ara halka Şey Dünyası Olma-haliyle Olmama-hali arasında	Sanmak	Sanı (kanaat)	Bakma meraklısı
Olmama-hali Varoluş -halinde olmayan	Bilmemek	Bilmeme	

Gerek bilgi edinmek (öğrenmek) gerekse de sanmak ve sonucu olan sanı, kanaat, ruhun üst katının yetenekleridir. VI. Kitap’ta buradaki varlık (olma-hali) ve bilgi ilişkisi tekrar bir üst düzlemde karşımıza çıkacaktır.

[223] Çeviri bakımından tam dert bir durum. “Öyle olduğunu sanma, kanaatini taşıma” vb. karşılıklarla birlikte düşünülmeli. Ne var ki, az önce bir yanılısma yönü olduğunu da öğrendik. Tam uyanıklık halindeki bilme ile rüya, hayal halindeki bildiğini sanma, yanılısamaya düşme, görünüş düzlemindeki salt asıl yerine koyma anlamındaki bir sanma’ydi bu. Şimdiyse kategorik bir basamak olarak çıkıyor karşımıza!

[224] Burada da “yetenek”, bizim dil-kültür coğrafyamızda öznesi olan bilinçli faaliyetlere atfedilen bir özellikken, dilimizde pasif biyolojik faaliyetlere “yeti” karşılığı önerildi: Konuşma yetisi, görme yetisi. İyi de tuttu. Ancak Platon için ruhsal/zihinsel olan ile biyolojik olanın sınırları modern anlamda ayrılmış değil; baştan beri bir bütün olan ruhun üç bölümünden, bu üç bölümü bir arada düşünmenin çelişkilerinden bahsedip durduk ve duracağız. Öyleyse yetenek/yeti/beceri bir arada düşünülse iyi olur kanaatindeyiz!

[225] Platon burada “başka” derken, başka bir oluş (varlık) basamağını anladığı için doğrudur bu düşünce; yani bilme’nin, bilgi edinme faaliyetinin ve sanma’nın (kanaatinde olma faaliyetinin) yöneldiği nesnenin kendisinin farklılığı değildir söz konusu olan; sınıfidır; örneğin ağaç hem bilme’nin hem de sanma’nın, yani her iki düşünme biçiminin nesnesidir. Sananın (öyle olduğu kanaatini

taşıyanın) yöneldiği düşünce nesnesi (konusu) tek şeydir; varoluşunun görünüşü, kendini düşüncemize tek şey (nesne) olarak sunar; bilmeye yönelen, bilgi edinense bu tek gibi görünen şeyin gerisindeki hakiki İdealar'ın varoluşuna yönelir.

[226] Kimilerine göre Antisthenes, kimilerine göre İsostrates.

[227] W. Schneider'e göre bu çocuk oyunu şöyle:

“Derler ki bir erkek ve erkek olmayan erkek

Bir zamanlar bir kuşu ve kuş olmayan kuşu

Tahtanın üzerinde ve tahta olmayan tahtanın üzerinde gördü ve görmedi.

Taşla ve taş olmayan taşla onu vurdu ve vurmadı.

Erkek, hadımdır, kuş bir yarasa, tahta Narthex denen basilika girişindeki dar koridorda kuru bir bitki sapı, taş bilek taşı; hadım (erkek) doğru görmediği gibi, doğru da fark edemez; atar ve ıskalar.”

[228] Devletin önderleri: Bunların görevi, yasaların ve ahlakın (törelere) korunmasıdır. Yasalar bütün yurttaşların müttefiki olacaklar, iyinin, doğrunun, adil olanın korunmasını hedef alacaklardır. Bu “iyi”yi kavrama yeteneği taşıyan filozof, aynı zamanda hakikat severdir; dolayısıyla da en uygun devlet adamı o olacaktır.

[229] Platon burada insan düşüncesini bir format içinde değerlendiriyor. Filozofun zihni sıradan, önemsiz şeylerle meşgul olmamalı, ilişkilerin görüş bağlamlıklarını kavramaya yönelmelidir. Yunancadaki kavram, küçük hesapçı-kirli, pis düşünceler anlamına gelip aşırı kibir anlamıyla buluşur. Cömertlik, sonradan Aristoteles'te parasal konularda eli açıklık anlamına gelecektir. (Nikomatik Etik, 6. cilt.)

[230] Platon, bir filozofun zihinsel, ahlaki ve davranışlarıyla ilişkili özelliklerini özetleyerek ideal filozof imajını tamamlıyor. Ancak teoriyle pratik ilişkisinin nasıl kurulacağı sorusu hâlâ bir yanıt bulmuş değil; bu yetenekler, pratikler nasıl işlerli olacaktır, hatta bütün bu özellikler bir insanda her zaman bir arada bulunabilir mi? Bu soru [503b]'den itibaren tartışılıyor. “Devleti yönetme işini” bu olgun filozoflardan başkasına vermenin düşünülüp düşünülmemeyeceği sorunu da tartışılmak yerine Adeimantos atılıp, teorinin sunduğu görünümle hayatın deneyimi arasındaki çelişkiye değiniyor.

[231] Bu diyalog biçimine Adeimantos üzerinden yöneltilecek itiraz, Platon'un bu akıl yürütmenin zaaflarının bilincinde olduğunu gösteriyor. Phaidros'ta aynı itirazı Sokrates eristik'lere yöneltir. Sokrates filozoflara yönelik eleştiriyi kabul ediyor, ama bunun hakiki nedenleri konusunda da bizi aydınlatmaya çalışıyor. Kitlenin yozlaştırıcı etkisi.

[232] Filozoflar konusunda nesnel olgulara dayanan itirazlar çıkıyor burada karşımıza. Filozoflar ya yaşama yeteneğinden yoksun beceriksiz insanlardır ya da yozlaşmış, bozulmuş kimselerdir. Bu suçlamalar o dönemde çok yaygındı. Gorgias'ta filozofların muhalifi Kallikles, “Kişi gençliğinde ölçülü bir ilişki kurarsa felsefe güzelliklerle doludur,” der, “ama gerektiğinden fazla felsefe yapılırsa bu (felsefe) kişiyi yozlaştırır.” Kallikles gençliğinden sonra da felsefeyle uğraşan kişinin birçok konuda deneyimsiz (acemi) kalacağını söyler. Devletin yasaları, kamusal ve özel yaşama alanındaki söylemler, insanların dostluğu ve verdikleri haz konusunda deneyimimizdirler böyleleri. Kamusal ya da özel eylem ve davranışlarında gülünç durumlara düşer bunlar. Platon metinde bu itirazların doğruluğunu kabul edip bunları o günkü devletin varlığına bağlar, ama kendi ideal devletindeki ideal filozofu da gözden çıkarmaz. Gerçek karşısında lafi dolandırmaz; olgusalı kabul eder, ama ideali de savunur.

Theaitetos'taki betimlemesinde olduğu gibi, ne pazarın ne mahkemenin yolunu bilir bu kişiler. Yasalar ve kararlardan bihaberdirler; kulak da vermezler bunlara. Memuriyetler için yapılan müsabakalar, toplantılar, şölenler, eğlenceler, ziyafetler, flütlü, şarkılı toplantıları umursamaz, rüyalarında bile bunlarla ilgilenmeyi akıllarına getirmezler. Soylu bir evden gelmiş kişi ya da sıradan biriymiş, umurlarında değildir, atalarından bir ayıp miras kalmış ya da kadından, erkekten bir utanç gelmiş, denizi ölçmek kadar uzak bir şeydir bu sorular onlara. Hani ün olsun diye uzak durmaz filozof bunlardan, ama sadece bedeni kentte yaşar; akli, beyni ise her şeyi küçümseyerek havalarda gezinir. Ama o pratik hayatta hiçbir şey bilmediğini bile bilmez. O havalarda gezer, yeryüzünde ve üzerinde her

şeyi ölçüp tartar, her bir varlığı duygularıyla hisseder, ama (pratikte) onlardan uzak durur [Theaitetos, (173)]. Platon, insan doğasının (filozofluğu engelleyen) sınırlarının farkındadır; hakiki filozofa giden yol Phaideia'dan (ruhun ölümsüzlüğünden) geçer; o günün Atina'sında ise bir kişi vardır filozofluğu hakeden: Platon'dur bu! Kitlelerin yozlaştırıcı düşünceleriyle mücadele edip hakiki filozof gibi yaşayacak yetenek ve gücü kendinde bulmaktadır o.

[233] Bu mesel, dönemin devleti içinde hakiki filozofun yeri olmadığını ve işe yaramaz biri olarak anlaşılıp değerinin bilinemeyeceğini çok çarpıcı biçimde anlatıyor. Platon meselin anlatımı içine benzetmelerin asıl karşılıklarını yerleştirmiyor. Kaptan, kaptan olarak kalıyor, halka hiçbir yerde 'halk' (demos) demiyor; denizciler, devlet iktidarını ele geçirmeye çalışan politikacılarla yer değiştirmiyorlar. Dümenciye filozof olarak tanımlanıyor. Mesel, gerçek devlet yönetimi için derin bir bilginin gerekliliğini ve kitlenin bundan zorunlu olarak yoksunluğunu isabetli bir şekilde dile getiriyor; ama asıl, Gorgias'ta da olduğu gibi politika bilgisinin, devlet yönetiminin öğretilirliğini hatırlatıyor. Demek ki, son tahlilde "devletin yönetimi" ile ilişkilendirilmek zorunda olduğu için her felsefi bilgi "pratik" bilgisidir.

[234] Aristoteles'e göre burada Platon'un kastettiği kişi Keos'lu Simonides'tir (Rhetorik, 1391a 8).

[235] Platon burada meseli yorumluyor.

[236] Özlem. Platon'un Şölen'de övgüyle şarkısını söylediği şey. Orada Diotima'nın, tanrısal bir huşu içinde, bu dünyayı ve insanı dolduran tanrının etkileri hakkında söylediklerini anımsatabiliriz.

[237] Kötünün de ancak en büyük iyi ve soylu ruhtan çıkması. Platon yozlaşma, soysuzlaşma tehlikesini bir biyolojik yasa gibi yorumlayıp sunuyor, ancak formel mantık ilişkilerinden de yararlanıp düşüncelerini buradan da destekliyor. Şöyle: "İyi-kötü" arasında "iyi iyi-olmayan" arasında olduğundan daha büyük bir karşılık buluyor. Biçimsel mantık açısından "iyi-kötü" ile "iyi iyi-olmayan" ilişkisini karşılaştırdığımızda Platon'un aradığı mantıksal kanıtın ya da desteğin yetersiz olduğunu fark ederiz. Ancak Platon'un bu ilişkiyi üç düzlemde kurduğunu görüyoruz. Bu da bizi farklı bir mantık ilişkisine götürüyor. Her iki yanda da bir özelliğin azını ya da daha çoğunu ifade eden karşılık söz konusu: (siyah-beyaz; daha az siyah, daha az beyaz), sonra azı çoğu bulunmayan karşılık: (düz-düz olmayan) gibi ve ilişkinin sadece bir yanında bir "daha çok" ya da "daha az" özelliğini mümkün kılan metindeki üçüncü durum: (iyi olmayan). Bu formel mantık çerçevesini uygulayacak olursak, örneğin henüz "iyi" diyemeyeceğimiz bir insan ile "iyi" insan arasındaki (iyi-olmayan ile iyi arasındaki) fark, "iyi ile kötü" arasındakinden azdır. Platon burada bize insan hayatının iki kutupluluğunu hatırlatıyor elbette, ama asıl şu tespit önemli: En büyük suç ile en büyük yiğitlik, sonuçta aynı kaynaktan gelmektedir: Büyük bir tabiattan, yaradılıştan. Küçük hiçbir şey, büyük bir şeye yol açamaz. Platon'un hayat deneyimlerinden damıtılmış bu bilgi, filozof doğasının tehlikelere ne kadar çok açık olduğunu, dolayısıyla da filozofluk eğitiminin sorumluluğunu hatırlatıyor.

[238] Tanrılardan birinin yardıma koşması. Anlaşılan Platon insan aklına ne kadar büyük değer verirse versin, derin bir "müminliğin", dinsel bir ilk temelin söz söyleme hakkına da kulaklarını tıkamıyor. Kader ya da rastlantı, tanrısal bir güçle birlikte amacını bilemeyeceğimiz bir şekilde insan hayatına müdahale eder. Öte yandan gene Platon'a göre filozof, anlaşılması zor bir sosyal çevrede neredeyse ancak insanüstü müdahalelerle ayakta durabilir; dolayısıyla da büyük bir tehlike ve sürekli gerilim içinde yaşar. Çünkü toplumun eğitim bakımından içinde bulunduğu yetersiz konum, o ender bulunan insanların (filozofların) toplum karşısında bir bakıma beyhude yere mücadele veren ruhlar (varlıklar, insanlar) olmalarına yol açmaktadır.

[239] Platon bu bölümde bir tarihçi becerisi ve ustalığıyla kökü derinlerde bir zaafın belirtilerine parmak basıyor:

Platon döneminin toplumsal düzeninin, devlet yapısının iç krizine. Burada para karşılığı mevcut "statükoyu", bilineni yeniden ürettiği söylenen Sofistler, aslında toplumdan, kitleden çok daha az kabahatli kabul ediliyorlar. Kitle istiyor, onlar yapıyor. Atina devlet yapısının da ötesinde bir olumsuzluğun, duyulmak istenileni söyleme hastalığının sadece İÖ 400 yıllarının değil, bugünkü

politik düzenin, “meclislerin” zaafi olduğunu görmek zor olmasa gerekir.

[240] “Diomedik” mecburiyet, aşılmaz bir mecburiyete, zorunlu bir tutuma işaret ediyor. “Diomedik mecburiyet, kaçınılmazlık ya da zorunluluk” deyişinin kaynağını tespit etmek zor. O Apelt, Diomedes’in, Ilion’dan çalınmış Palladion’u ortadan kaldırırken Odysseus’u baş başa bıraktığı mecburiyete, kaçınılmaz duruma işaret ediyor. Platon bunu kastetmiş olabilir.

[241] Burada Atina aristokrasisinin zanaatkârlara, el işçilerine tepeden baktığını söylemek mümkünse de antik çağda hâkim düşünce, Platon’un bu yaklaşımını anlamamıza yardımcı olabilir. Sanat yanı bulunmayan kaba el işçiliği, o dönemlerde sitelerde (devletlerde) hor görülen, değersiz bir faaliyeti temsil ediyordu; çünkü, oturarak ateş karşısında çalışmak, izbe, loş, kapalı mekânlara mahkûm olmak insanın bedenini bozar düşüncesi hâkimdi. Bedenin zayıf düşmesinin ruhu da olumsuz etkilediği kanaati yaygındı. Bunu Aristoteles’te bile buluyoruz (Polit. 1337 b).

[242] Platon, filozof onuruna sahip gençlerin (müritlerin) sayısının çok az olduğuna işaret ediyor. Burada dönemin sosyal çevresine olduğu kadar doğrudan Platon’un kendi sosyal kimliği ve kişiliğiyle ilgili izdüşümleri bulabiliyoruz. Soylu sürgün, felsefe tarihçilerinin ortak görüşüne göre Sicilyalı Dion’dur (İÖ 408-354). Sicilya’daki Siracusa kentinin tiranı, yaşlı Dionysios’un da kayınbiraderidir. İÖ 357-354 arasında geçici olarak kenti yönetmiştir. Genç Dionysios tahtı ele geçirince Dion, dostu Platon’u, felsefi ilkelerini uygulaması ve genç tiranı eğitip yetiştirmesi için ikna ettiyse de Platon bu ilk denemeden başarısız çıktı ve Dion sürgüne gönderildi. İÖ 357’de Platon’un da katıldığı bir seferle Sicilya’ya döndü ve orada sevinç gösterileriyle karşılandı. İÖ 354’te öldürüldü. Dion’un sürgün edilişi İÖ 367 tarihine rastladığına göre, Platon’un bu bölümü o sıralar kaleme aldığını düşünebiliriz. Theages, Sokrates’in öğrencilerinden biriydi; sözde Platoncu bir diyalog onun adıyla anılır. Sokrates orada sözü kendine ve Sokrates’in Savunması’nda üzerinde genişçe durduğumuz daimonion’una getirir. Sokrates’in ruh, yarı tanrı bu yaratığı (daimonion) Theaiteto (151a)’da da karşımıza çıkar. Daimonion, Sokrates’in duyduğunu söylediği iç sesin kaynağıdır. Platon bu noktada Sokrates’i felsefe yapmaya yönelten ilksel nedeni çıkartır karşımıza. Sokrates’i felsefi olmayan bir hayat sürmekten alıkoymuş olan bu iç ses onun tanrısal bir görevi yerine getirmek üzere seçilmiş olması demektir (Bkz. Sokrates’in Savunması). Zaten Platon da söz konusu “Savunma” diyalogunda felsefeyi, tanrının verdiği bir görev, tanrıya hizmet olarak yorumlar. Ancak Sokrates’in felsefeyi seçişinin biricik açıklaması değildir bu. Cicero (Tusc. 4.80)’de, Sokrates’in kişisel kararının (Logos), o biraz inatçı ve hazlara düşkün tabiatını aşip felsefeyi seçmesinde tayin edici rol oynadığını bir anekdotla anlatır. Ancak Sokrates’in filozof oluşunu her kaynak bu kadar iyimser yorumlamaz. Aristoteles’in öğrencisi Aristoxénos, Sokrates’in bir filozof olan Archalaos tarafından bir mermer yontu atölyesinde keşfedilip yetiştirildiğini söyler. Aslında Platon, Sokrates maskesi altında kendi kişisel yaşantısına yollama yapmaktadır. Platon’un aktif politikaya sırt çevirmesi de bu bağlamda ifadesini bulmaktadır.

[243] Felsefe karşısındaki (resmi) tutumu eleştiren Platon, Sofistlerin eğitim sistemini kastediyor. İlk kez Protagoras diyalogunda reddettiği bu eğitim sisteminde, felsefe, gençlerin genel eğitim (öğrenim) sisteminin sadece bir parçası olarak görülmekteydi; geleceğin devlet adamını yetiştirmek istiyorsa, bu yapıya değişmeliydi devlet. Böyle bir felsefe “hayatın bütününe kapsayan, bir ömrün kendisine adanmasını isteyen bir felsefedir”.

[244] Herakleitos (İÖ 540-450): Ateşi evrendeki düzenin temel maddi ilkesi sayan kozmolojisiyle ünlü Yunanlı filozof.

[245] Bu düşünüre göre güneş (ışığı), akşam sönüp sabahları yeniden yanıyor.

[246] Metnin burasında, bütün kitap içindeki “ilginç” kişisel bölüm başlıyor. Gerçek olup olmadığı tartışmaları sürüp giden ünlü 7. Mektup’u saymayacak olursak, bu özel/kişisel bölüme başka bir Platon metninde pek rastlanmıyor. Platon arada [498d-502c] biraz insafsızca suçlayıp durduğu kitlelerin kabahatini bağışlıyor. [492a ve devamında] Platon kitleyi hakiki felsefenin özünü ve görevini kavramamış olmakla suçlamıştı. Kitle aydınlatılmış olsa, çalışırken bir yandan da felsefeye öfke duymayacaktır. Ancak gene de devlet reformları sırasında, insan yaradılışının sınırlılığını bu reform

taleplerine yansıtmadan edemeyeceklerdir.

[247] Platon burada gözünü dünyadaki değişen varlığa çevirmekten söz ederken, İdealar düzenine de işaret etmiş oluyor. İdealar dünyasının düzeni, İdealar'ı gözlemleyen ve bu sebeple de onları taklit etmek isteyen filozofun akli (ruhu) üzerinden dünyaya yansıtıp varolmakta olana etki yapacaktır. Bu bölüm, İdealar'ın genel karakterine en belirgin şekilde işaret eden ve ileride oluşturacağı İdealar piramidi düşüncesini önceleyen en önemli yerlerden biri.

[248] Burada 'iyi İdea'sı, tayin edici tanım olarak karşımıza çıkıyor. Adeimantos'un bu tanıma yabancı olmaması, Akademi'deki eğitimde 'İdealar' öğretisinin önemli bir yeri olduğunu gösteriyor. İnsanlar iyi'yi ister hazda, ister derin bir kavrayışta (içe bakışta) bulsunlar, onun biçimi içinde ona ulaşmak için çabalar dururlar. Buradaki ima Hazcı Aristipp Okulu'na ve Megaralı Eukleides yandaşlarının tarikatına bir yollama olabilir de, olmayabilir de. Önemli olan Platon'un, fiziksel varoluş hali'nin doğal çabası olarak hazzı, zihinsel, manevi varoluş hali'nin çabası olarak da bilgi'yi görmesi ve bu anlayış doğrultusunda kötü'nün yanı sıra iyi'yi de hedef olarak koyması önemlidir. Hakiki insani iyi'nin içinde hem haz hem de akıl bilgisi doğru bir karışım oluşturur. Platon hazzı tek ve biricik amaç olarak kabul etmez. Sokrates, Hedonistlerin yani hazcıların bile anlık hazları, o umutları, nihai toplam hazdan ayırt etmeleri ve değerlendirebilmeleri için akıl bilgisinin şart olduğunu söylemektedir. Ancak Platon keşişçe bir inkâra sapıp hazza tamamen karşı çıkıp onun hayatın önemli bir dürtüsü olduğunu unutmaz. Protagoras, Gorgias, Phaidon, Devlet, Philebos ve Nomoi (Yasalar) da haz konusunda birbiriyle çelişen görüşleri pratik kaygılarla açıklanabilir halde (Platon'da Hazcılık Sorunları Üzerine, J. Derbolav, Bilgi ve Karos, s. 150).

[249] İyi'nin özünün ne olduğu sorusu ortaya atılır atılmaz Sokrates'in konuşmaktan kaçınır bir tavır sergilemesi oldukça şaşırtıcıdır. Konuşmaların çoğu bu en üst düzlemdeki hedefe işaret edip durduktan sonra, birdenbire karşılaştığımız bu erteleme durumu karşısında birçok görüş ortaya atılmıştır. Platon'un o zamanlarda bu konuya başlıbaşına bir diyalogu ayırmayı planladığı, ama bunu bir türlü gerçekleştiremediği varsayılmış, hatta böyle bir diyalogun sonradan kaybolmuş olma olasılığı üzerinde bile durulmuştur. P. Friedhaendler, Platon kitabının I, s. 66'sında, Platon'un o dile getirilemez şeyin önünde durduğunu ve daha ileriye gitmekten kaçındığını ileri sürer. Bu "beşinci" dediği İdealar âlemi, ruhla (zihinle) kavrandıktan sonra, kimsenin sözlerle açıklamaya cesaret edemeyeceği bir muntıkayı temsil etmektedir (7. Mektup, 343a). Platon orada "babadan" değil de sadece "oğuldan" söz eder, yeryüzünde etkisini gösteren güçten, Güneş Tanrısı'ndan; ama bunun gerisindeki "baba", hakkında konuşulamaz olandır. Platon "baba" hakkında sadece üç ana özellik; güzellik, simetri ve hakikati belirtirken, burada, VI. Kitap'ın 509b paragrafında, varlığın (olma-hali'nin) bile üzerinde yükseldiği belirtilir bu gerideki "babanın" (İdea'nın) o kadar. Düşünmenin nesnelere (konusu) varlığı (oluş), öyleyse bunun bile üzerinde yükselen bir en gerideki şeyi, düşünceyle bütünü kavramak da olanaksızdır. Platon burada hakkında söz etmekten imtina ettiği en yüce şeyin tabiatı hakkında Parmenides'de bilgi verir.

[250] Güneş Tanrısı Helios'un cinsi erkek olarak tasarlanmış ve iyi'nin bir sürgünü, evladı olarak karşılanmıştır. Platon'un o ünlü benzetmelerinden biriyle karşı karşıyayız.

[251] Metnin Almanca çevirisinde, buradaki sözcük oyununu çevirmenin imkânsızlığına işaret edilmiş. Yunanca τρχοç hem "faiz" hem de "erkek evlat", "çocuk" anlamlarına geliyor.

[252] Bütün İlk Çağ için olduğu kadar Platon için de görme duyusu en değerli duyuydu; Güneş'i, Ay'ı, yıldızları ve gökkubbeyi görmeden insanın yüksek düzeydeki tartışmalara ulaşamayacağını söyleyerek (Timaios, 47a) bunu açıkça belli eder. Bir başka yerde ise (Phaidros, 250c/d) güzelliğin o hayranlık verici görüntüsünden bakışlarımızı alıp içe yöneltir; bu kez kendi varlığımızın derinliklerine bakarız; bu en üst düzlemdeki içe bakma yaşantısı, düşünme aracılığıyla değil de sessiz, (manevi) "bakma" (seyir etme) ile gerçekleşir. Platon burada çok değerli bir aracı ortamdan, ışıktan söz ediyor, ama sesi taşıyıcı başka bir ortamın varlığından haberdarken, ışığın kendisini ortam olarak değerlendiren bu temellendirmesi doğru değil elbette; gerçekten de Timaios'tan da bildiğimiz gibi, işitme duyusunun

taşıyıcı/ara ortamının (sesin dışındaki bir ara ortam) hava olduğunun pekâlâ farkındadır Platon; burada görme duyusuyla öteki duyular arasındaki karşıtlığı ve farkı iyice öne çıkartıp daha bu dünyada, ışığın ve güneşin büyük önemini ve önceliğini belirtmek istiyor gibi. Ayrıca hava gibi aracı ortamlar hep var olmak zorundayken ışık hep ortalıkta olmak zorunda değil. Bu anlamda, onun özel bir yanı olduğunu vurgulamanın bir meşruiyeti daha oluşuyor.

[253] Hyperion ile Theia'nın oğlu, Eos ile Selene'nin kardeşi.

[254] Bu anlayışların temelinde, her bir duyumsamanın eşit niteliklerin çarpışmasıyla doğduğu yolundaki fizyolojik anlayış yatmaktadır. Parmenides, Empedokles ve

Platon'un görüşleri bu yoldadır. Anaxagoras ve Heraklitos bunun tam tersi görüşü savunmuşlardır. Işığın ve görmenin çok özel bir değeri bulunduğu anlayışını güneşin kudreti anlayışıyla taçlandıran bu yaklaşım, yeni-Platonculuk üzerinden (Plotinos: Çünkü kendisi de güneşimsi yaratılmış olmasaydı, göz hiçbir zaman güneşi göremezdi) Skolastiğe, Mistiğe ve Goethe'ye kadar uzanacaktır.

[255] Burada iyi İdea'sının varlığı (olma-hali) ile dünya arasındaki ilişkiye biraz daha yakından bakmaya çalışabiliriz. İyi İdea'sının bu özsel olanın bile üzerine yükselmişlik hali, onu gene de öteki değişen varlıkların İdealar'ının

dünyasından koparıp ayrı bir yere götürmez; tıpkı değişen varlıkların dünyası üzerinde duran güneşin gene de bu dünyanın (evrenin) dışında bir yerde durmaması gibi. Gerçi burada kılı kırk yaran

mantıksal bir tutarlılık aramak yerine, dünyanın ilkece iyi olduğuna ilişkin mistik-dinsel bir derinlik aramak yerinde olacaktır. İyi İdea'sı, sözgelimi bir hükümdar gibi, halkın tamamen dışında değildir; bir bütün olarak dünyanın, öteki deyişle İdealar ile değişen varlıkların dünyasının içindeki en yüce "tanrısal" şey olarak anlaşılmalıdır. Platon'un bu yöndeki düşünceleri sözgelimi Hıristiyanlığın ve İslamiyet'in tanrı anlayışına pek uzak olmamakla birlikte, temel bir ayırımı gözden kaçırmamak gerekir. Platon için tanrı her zaman uzak olan şeydir; insanoğlu kendi gücüyle ona yakınlaşmak zorundadır; ruhu tanrınınkinden pay almış olan ve eskiden, bir zamanlar ona bakmış insan bunu her zaman başarabilir ona göre (Bkz. Phaidon). Tanrı ise kendi kendine tamamen yettiği için insanla ilgilenmez. Bu anlayış, tarihsel büyük dinlerinkiyle taban tabana zıttır. Gene de 429a'da tanrının yardımından söz eder Platon. Nedir? İçinden çıkılmaz bir çelişkinin içinde debelenmekte midir düşünür? Buna cevap verebilmek için, tanrının insana doğru ve insandan öteye hareketi düşüncesini bilmemiz gerekir. Tanrısal olan iyi'nin içindeki o en yüce biçimiyle ruhun içindeki tanrısallığa kadar kusursuzluğunu korur; ancak burada bir basamak anlayışı söz konusudur; tanrısal olan insan ruhuna indikçe (yaklaştıkça) kişileşir, ondan uzaklaştıkça, en yüksek fenomen görüşlerine doğru yaklaştıkça tanrısallaşır, ama o ölçüde de kişiselliğini kaybeder. Platon bu tanrısal hiyerarşi içine mitolojinin geleneksel tanrılarını yerleştirir, ama mitosunu eleştirmekten de geri durmaz.

[256] 'Gök demek istemiyorum,' derken bilgi ile görmek birbiriyle ilintileniyor. Platon'un tarif ettiği çizgiyi çizmeyi deneyelim:

A B C D E

Oranlar $AB : BC = AC : CE$ (aynı şekilde)

$CD : DE = AC : CE$

AC, görülebilirin dünyasını kapsıyor; çeviride buna "bölümler" dedik; öteki kısımlara da "parçalar" dedik. AB parçası, gölge ve yansımaları kapsıyor; ötekisi (BC), duyu dünyasının nesnelere. İkinci bölümde, bilinebilirin dünyasında CD parçası, matematiksel formlara tekabül ediyor; ötekisi (DE) ise İdealar dünyasına. Bilgi teorisine bağlanmış bu bölüm, V. Kitap'ın 20. bölümünde anlattıklarını derinleştiriyor. Hatırlayacak olursak orada tek tek nesnelere (şeylerin) dünyası ve bunlara karşılık gelen bilgi biçimi de zorlama bir çeviriyle "sanma" (öyle olduğunu düşünme, kanaat) olarak yorumlanmıştı. Bu bilgi biçimi salt varlık ile oluş halinin ortasına, bilme ile bilmeme arasında

yerleştirilmişti. Burada ise varolmama ve bilmeme dikkate alınmıyor; çünkü bunların ikisi de asıl hayat için çok az bir anlam ve önem taşıyor (Platon'a göre). Buna karşılık burada 4 varlık (oluş-hali) biçimine 4 bilgi biçimi tekabül ediyor; bunlardan her biri, bir önceki biçime bölünüyor. "Sanı", "umma" (ihtimal verme) biçimiyle asıl "sanı'ya" bölünürken, "öğrenme" de derin düşünme, tefekkür hali diyebileceğimiz zihin faaliyetiyle (biz buna "kafa yorma" diyebiliriz) düşünme ve öğrenme faaliyetinden oluşuyor. Bilgi'nin bu biçimlerini çeviri üzerinden terimleştirmek imkânsız gibi, bunu yapabilmek için zihinsel faaliyetin kavramlarını, özel bir çalışmayla sırf bu metin bağlamında, üzerinde uzlaşarak terimleştirmek gerekiyor. Bu da herhalde çevirmenlerden çok "akademik" ekiplerin işi olsa gerekir. Dolayısıyla okur burada Platon'un, gölge dünya ile duyular dünyası bölünmelerini, belli nesnelere belli bilgi biçimleri ayırma kaygısının varlığını "fark etsin" yeter, diye düşünebiliriz. Platon'un öğrenme evreninin şemasını biraz daha netleştirmeye çalışalım: Gölge görüntüleri üzerinde dış dünyanın nesnelere yer alır; onların üzerinde de matematiksel-geometrik biçimler; bunların üzerinde de İdealar. Biz modern insanlar için matematik en açık seçik ve kesin bilimsel güvenilirlik dünyasını temsil ettiği için Platon'un bu hiyerarşisi bize şaşırtıcı gelebilir. Platon için değer kavramları, kesin ve analitik bilimlerin (bilginin) daha üstünde yer almaktaydı. Ayrıca Platon'da varlığın biçimleriyle bilgi'nin biçimlerini, ufki (yatay) katmanlar halinde üst üste tasarlaması da yadırgatıcı olmalı; çünkü aralarında bağlantı bulunmuyor. Ne var ki buradan Platon'un, üzerinde İdealar'ın yükseldiği dünyayı ve doğayı tek yanlı olarak küçümsediği sonucunu çıkarmakta acele etmemeliyiz. Platon'un derdi, varlığın basamakları arasına, en üst düzlemde belirlenmiş değerlere göre kesin bir çizgi çekmek, iyi İdea'sıyla en alt, değişen varlık düzlemi arasında kalan basamakları oluşturmaktır. Dolayısıyla bu basamaklara yönelik öğrenme faaliyeti ve onun sonucu olan bilgi de gerçek, hakiki bir bilgiyle varsayımsal bilgi, yani sanı, tahminle umma etkinliği olarak karşımıza çıkıp çeviride büyük kargaşa yaratabilmektedir. Öte yandan Platon, bizim "sanı" (öyle olduğunu düşünme, varsayma, kanaat taşıma) diye karşıladığımız bilgi biçiminin de pratik hayatta pekâlâ güvenilir bilgi sunabileceğini başka yerlerde kabul eder.

[257] V. Kitap'ta da değinildiği gibi, matematik bizim "sanı" diye karşılıklarıyla tanımlamaya çalıştığımız parça ile salt bilgi parçasının ortasında yer almaktadır. Bunun bir nedeni geometricinin, duyularla algılanabilir maddi küreyi, tahta küpü (yapıları) araştırmalarında kullanmasıdır. Ne var ki böyle bir çalışma tarzına haklı olarak Sokrates (Platon) itiraz edip, bir geometricinin (matematikçinin) ancak "katısız, salt" kendinde küpü ya da küreyi araştırması gerektiğini, çünkü ancak böylelikle İdealar dünyasına girebileceği, onun düşüncesinin salt bilgiye (soyuta) yönelik olması gerektiğini söylüyor; ama öte yandan bir hatırlatma daha yapıp (matematikçinin/geometricinin) bu genel hipotezlerden (varsayımlardan/önkoşullardan) kopup uzaklaşamayacağını, bunları verili aksiyomlar olarak kullanması gerektiğini belirtiyor. Ayrıca geometrici salt kavramsal olana, nihai olana doğru bu basamakta yol almış olamaz; çünkü küpü, her noktası merkez noktasından eşit uzaklıktaki bir cisim olarak tanımladığında, salt, katıksız mantıksal alana ulaşabilmiş olmam için bu (somut) eşit uzaklıkları değil de (soyut) eşitliği düşünmem gerekir. Matematiksel eşitlik, eşitlik durumlarının sadece özel bir biçimidir çünkü. (Bkz.: E. Hoffmann, Platon'un Mağara Benzetmesinde Pedagojik Düşünce; AGPh içinde, 1931, s. 52). Demek ki matematik kendine ayrılmış araştırma, inceleme mantığı içinde kalıp iyi İdea'sının o ilk-başlangıcına ulaşamayıp sadece araştırmada kendine koyduğu hedefe ulaşabilir. İnsanın düşünme ediminin en yüksek biçimi olan diyalektik sanatı ise hipotezleri, sözcüğün gerçek anlamında, en yüksek varlık (olma-hali) biçimine, İdealar'a ulaşmak için kullanır. E. Hoffmann, (Platon, s. 82), bu her iki düşünme basamağı arasındaki farkı bir şemayla belirginleştirmeye çalışmıştır: Diyalektik ve diyoetik (üzerinde düşünme, kafa yorma, derin düşünme) çıkış noktaları aynı düzlemde bulunan iki basamak olsun, ancak bu düzlem diyoetik için bir tavanken, diyalektik için bir zemindir. Burada sıkça kullandığımız önkoşulsuz ilk-neden ise Platon

için büyük olasılıkla iyi'nin İdea'sıdır.

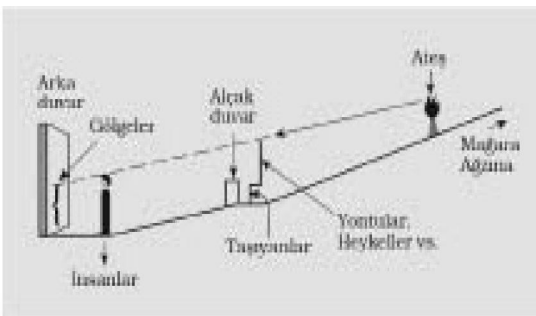
[258] Burada karşımıza “diyalektiğin gücü” tamlaması çıkıyor. İdelar'ı İdealar ile birlikte arama anlayışıyla da burada ilk kez karşılaşıyoruz. Diyalektik şimdiye kadar “kendi aralarında konuşma” anlamına gelirken, Sokrates tarafından ciddi ciddi bilgiye (kavramaya) yönelik konuşma işlevine dönüşüyor; derin içeriğine kavuşuyor. Böylelikle diyalektik Platon için görünürde bağdaşmaz iki karşıtlığı birleştiriyor: Keskin, en soyut düşünceyle konuşmayı; öteki deyişle kafanın, yalnız, kendi başına faaliyetiyle nihai bilgi'nin kıvılcımından fırlayan şeyi.

[259] İdealar'a geri dönüş. Platon burada diyalektik “Diairesis” (ayrıştırma) yöntemine atıf yapıyor. Verdiği derslerin önemli bir bölümünü oluşturan “diairesis”, Politikos ve Sophistes diyaloglarında önemli bir yer tutar. Düşünür iyi İdeası'nın o en yüksek basamağına ulaştıktan sonra her bir üst kavramı (Platonca söylersek) üst İdea'yı, her bir tür kavramına ayrıştırıp buradan speziel İdealar'a ulaşır; buradan da artık elle tutulur, gözle görülür şeylerin dünyasına geçilir (inilir). Kavram parçalama çalışmasıdır bu ve tanımlar yapma mecburiyetini de getirir. İdea'dan nesneye geçiş köprüsü de bu olmalı. Bu anlayış Akademi için yeni olmalıydı. Glaukon'un cevabından bu çıkıyor.

[260] Matematiğin, görülebilirin dünyasına ait figürlerle (şekillerle) işlem yapmakla birlikte, salt düşüncenin de meselesi olabileceğini kastediyor olmalı.

[261] Daha önce, geometri terimleriyle ilişkin açıklama yaparken, Platon'un terim oluşturma konusundaki isteksizliğine değinmiştik. Buradaki Yunanca δίαυια sözcüğü Platon oldukça keyfi kullanıyor; belki de zihinsel faaliyetin sanma ile bilme/kavrama arasındaki konumuna işaret etmek için bir sözcük oyunu da yapmış olabilir. Biz az önce “kafa yorma, tefekkür” anlamına işaret etmiştik. Burada yeri gelmişken bir kez de çeviride başvuru olarak kullanılmak istenilen, dilimizdeki önceki çevirilerin, özellikle bilgi biçimleriyle bunlara karşılık gelen alanlar arasındaki ilişkiyi darmadağın ettiklerini söyleme hakkını kendimizde bulduğumuzu belirtelim. Bizim zorlama çevirilerle de olsa kollamaya çalıştığımız “terimleştirme” zorunluluğu bir yana, gelişigüzel kavram seçiminin, bu ve benzeri bölümleri anlama imkânını tamamen ortadan kaldırdığı, çeviriden çok, paragraf yorumlarına gidildiği ve sıkça anlama yanlışları ortaya çıktığı için bir ilk çeviri yapma durumu ve güçlüğüyle de baş başa kaldığımızı ve böyle bir metinde bundan ileri gelecek aksaklıkları tartışmaya şimdiden hazır olduğumuzu belirtmek gerek.

[262] Burada ünlü mağara benzetmesi başlıyor. Biz eğretilene, mesel, benzetme kavramlarını kullanabileceğimizi düşünüyoruz. Platon güneş benzetmesini ve orantılı olarak taksim edilmiş çizgi örneğini kullanarak bize burada üçüncü bir benzetme sunuyor ve varlık (olma-hali) öğretisiyle bilgi öğretisini bu benzetmeyle açıklamaya çalışıyor. Güneş, üçe bölünmüş çizgi ve mağara hep birlikte bir bütün halinde bu yeni benzetmeyi oluşturuyorlar. Bu üç parçalı benzetmenin birliği, bilgi ve varlık (olma-hali) basamaklarının dörde bölünmüşlüğüyle sağlanıyor. Burada bir çizimle bu söylediklerimizi biraz anlaşılır kılmaya çalışalım:

İnsanlar sadece çizimde arka duvar olarak belirttiğimiz duvarın üstüne, arkalarındaki alçak duvarın gerisinden, dolayısıyla üzerinden taşan şeylerin gölgelerini görebiliyorlar; gördükleri, oradan geçen insanların taşıdıkları eşya, araç gereç, ama insanların gölgelerini göremiyorlar.

Gölgeleri yapan, mağaranın içindeki ateş, daha doğrusu ışık kaynağı. Mağaranın girişine, insanların arkasında kalan, dik, tırmanan bir yol çıkıyor, dışarıda gerçek toprak ile gerçek ışık kaynağı, yani güneş bulunmakta. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, arkası ateşe dönük, zincirlenmiş insanların, önlerine düşen arka duvarda nesnelere gölgelerini görürlerken, onları taşıyan hayvan ve insanların gölgelerini görmemeleri, çünkü taşıyanlar arkalarındaki alçak duvarın arkasında kalıyor. Ama bu eğretilmeyi ya da öteki deyişle benzetmeyi iyice kavrayınca bu düzenlemenin de anlaşılmayan bir yanı kalmıyor. Platon bize [517a'da] mağara benzetmesinin, bilgi'nin çeşitlerini gösterme çabasıyla ilintili olduğunu söyler. Sadece "bilinilebilir" dünyadan farklı olarak "görünebilen" dünya, mağaradaki ikamet durumuyla karşılaştırılır; mağaradaki ateş ise dünyayı aydınlatan güneşe karşılık gelmektedir. Mağaradan çıkışa doğru tırmanmak, görünürün dünyasından bilinilebilir (düşünülebilir/öğrenilir) dünyaya doğru yükselmek anlamına gelmektedir. Platon çizgi benzetmesinde de [509b] gerek görünür dünyayı gerekse sadece düşünülebilir, öğrenilebilir olan dünyayı kendi içinde ikiye böler, böylece ortaya dört parça çıkar. Bu bölme burada da geçerlidir, ama öyle fazla açık seçik işlenmemiştir. Görünür dünyada nesnelere ve gölgeleri olduğu gibi, mağarada da gölgeler ve onların kaynağı bulunmaktadır; bunlar görüntü (resim), heykel, şekil olarak duvarın arkasında yükselirler. Ama mağaradakiler, arkaları dönük olduğu için alçak duvardan taşmış bu şekilleri de göremezler. Öyleyse, gölgelerin kaynağı olan, ama kendileri de asli, orijinal olmayan bu şeyler, gölgelere göre, bir üst basamaktaki varlık (olmakta-olan) halini, yani dünyadaki değişken varoluşu temsil ederler. Ama işte, arkası dönük insanların baktıkları arka duvar üzerinde gölgeyi yapanlar sadece yapay nesnelere, çünkü bunların ilk imgeleri (arketipleri), şeylerin kendileri, bunlardan iki basamak daha yüksek bir varlığa sahip olmak zorundadırlar; dolayısıyla da gölgeleriyle birlikte, İdealar ile ve onların gölgeleriyle, matematiksel oluşumlara benzemeleri gerekir. Dış dünyanın bu nesnelere arasında yıldızlar da yer alır; bu nesnelere, gölgeleri ve (sudaki) ters yansımalarıyla farklı türden iki öbek olarak karşı karşıya konmuşlardır. Kuşkusuz bu dünyanın içinde parlaklığı farklı olan şeyler de vardır, ancak bu türden kademeler İdealar dünyasında da bulunmaktadır. İdealar'ın en tepesinde ise tıpkı dünyamızın üzerinde güneşin yer alması gibi, iyi İdea'sı bulunur. Şimdi bu söylenenleri şöyle şematize etmeye çalışalım:

Güneş Benzetmesi	Çizgi			Mağara Eğretilmesi
Güneşin ülkesi	Görünen dünya	Gölgeler Kopyalar Nesneler	Ateşin ülkesi	Yapay nesnelere gölgesi Yapay nesnelere
İyi İdea'sının ülkesi	Düşünülebilir dünya	Matematiksel çizimler İdealar	Güneşin ülkesi	Nesnelerin gölgeleri ve kopyaları nesnelere

Platon bize, daha yolun başında, bu benzetmelerle birlikte aydın, eğitilmiş kimseyle tersi arasındaki yaşama farkını da göstermeye çalışıyor; bu fark, dünya görüşleri ve hayata bakış arasındaki farka karşılık gelmektedir; dolayısıyla da ne yapılırsa yapılsın, gerektiği gibi canlandırmak, anlatmak

kolay değildir. Bu demektir ki, burada kullandığı mağara benzetmesinin, kuru, ama katı ve sert bir benzetme karakteri taşıması da anlaşılır olmaktadır. Işık sadece mağaranın tek bir yanına düşmektedir burada. Aynı konuda Phaidon ve Phaidros'ta çok daha aydınlık bir ışık söz konusudur. Bu konuda bkz. Platon'un Mağara Benzetmesinde Zor Açıklanabilir Bir Bölüm Üzerine, O. Becker RhM.'de, 99, 1956, s. 201-205. Platon'un düşüncelerini tanıtırken dikkat ettiği gelişmeyi göz önünde bulunduracak olursak, bu mağara benzetmesinde Platon'un ne kadar sanatkârca kaygılar taşıdığını kavrayabiliriz. Üç kez aşağıdan yukarıya giden ve tekrar geri getiren yola dikkatimizi çeker Platon:

Parag. 1-2: Mağaradan ışığa tırmanma, geri dönme.

Parag. 3: Görünür şeylerin dünyasından düşünülebilir şeylerin dünyasına tırmanma ve dönüş yorumu.

Parag. 6-15: Jimnastikten, ön hazırlık olan bilimler üzerinden diyalektiğe yükselme ve geri dönüp devlet adamı olarak faal olma.

Aynen böyle, filozofun hayatı da bir döngü içinde gerçekleşir. (Parag. 16-18), mağara basamağından güneş basamağına, İdealar öğretisine doğru yükselen filozof, tekrar geriye, dünyevi hayatın içine, devlet işlerine döner.

Ancak bütün bu eğretilmeyi taşıyan temel düşünce, pedagojik bir kaygıyla belirlenmiştir. Bilimler zahmetle yürünecek bir yolun evrelerini oluşturur; bu yolu aşp geri dönecek kimse için eğitim vermek en yüce amacı temsil edecektir. Bilimleri öğrenme yolu dik ve zahmetlidir, acı verir, yakınıp durur kişi. Bilim öğrenme, kişinin doğal tensel hazlarına sırt çevirmesini gerektirir; ama işte bilim sonunda insanları zincirlerinden kurtarır, alıp düşüncelerin özgün âlemine götürür, tenseli aşan bakışlarla dünyayı anlamasını sağlar ve metafiziksel bir bilinçle hayat yolunda ilerlemenin önünü açar. Bilimin bu yolundan geçmiş olan, mağaranın bir mezar olduğunu anlar. Demek ki insanın hayatı ancak bilimsel bilgiyle donandığında gerçekten yaşamaya değer hale gelir. (E. Hoffmann, Platon'un Mağara Benzetmesindeki Pedagojik Düşünce, AGPh. 40, 1931, s. 57).

[263] Platon kendi benzetmesinin çözümünü de sunuyor burada; akıl (ruh), deneyimler dünyasından yukarıya doğru en yüce (yüksek) varlığın (olma-halinin) bilgisine doğru hareket ediyor; tek'ten genele, bütüne, somuttan soyuta giden bir yol bu, sahici, asıl varolma (olma-hali) sadece soyut olanın özelliği olarak beliriyor.

[264] Metnin en derin ve gerçekliğe en yakın yerlerinden biri. Sahici Paideia (eğitim, öğrenme), insanı biçimlendirecek bir etmen olarak malumatın (bilginin) üst üste yığılması ve alt alta toplanmasından çok başka bir şeydir. İnsanı bir bütün olarak başka bir yöne çevirme; belli bir yoldan geri döndürme, ruhu belli bir yöne çevirip yönlendirmektir eğitim. Bu yönünü; değiştirme, çevirme, geri döndürme kavramlarının anlamını yakaladıkça, Platon'un ileriki bölümlerde insanın bir bütün olarak yaşaması gereken dönüşüme niçin o kadar önem verdiğini de kavrarız. İnsanı, özünün de ötesine geçerek irrasyonel (akılötesi) derinliklerde kavramaya yönelik bu dönüşüm, bu dönme eylemine, Hıristiyanlığın din olarak kabul etme anlayışı da dayanacaktır ileride. Çünkü Hıristiyanlığa "geçmek de" bir dönüşüm yaşamaktır o kavrayışta. İnsan böyle bir dönüşüm yaşayacak veri ve gücü yaradılıştan içinde taşıdığı için, bir bakıma insanın kendi kaderini tayin edip kendi ellerine alması anlamına da gelmektedir bu yaşantı. Bu dönüşümü yaşayan insan İdealar dünyasının sahici değerlerini kavrayıp duyular dünyasının önemsiz etkilerini bir yana bırakacaktır.

[265] Platon burada insanın doğuştan getirdiği düşünme yetisini başlangıçta ruhun içinde yer almayıp alışkanlık ve alıştırma yoluyla kazanılan öteki yeteneklerden ve "erdemlerden" ayrı tutuyor. Bedenin yetenekleri olan beceriklilik, ustalık vb.'nin yanı sıra ruhun becerileri olarak sayılabilecek olanlar da öğrenilebilir. Bunlar adaletli, ölçülü olmaya bağlı erdemlerdir, ama ruhun edindiği bu tür beceriler toplumsal hayata yönelik yüzeysel beceriler, erdemlerdir. Elde edilmiş, üzerlerinde fazla durulup soru sorulmayan yaşama alışkanlıklarıdır bunlar, dolayısıyla da hesabını vermek kişiye düşmez. Aristoteles de erdeme yönelik bu anlayışı kullanır, ama ulaştığı sonuç Platon'unkinden farklıdır. Aristoteles için töreselliğin ve anlama yetisinin (aklın) erdemleri olmak üzere iki öbek erdem

bulunmaktadır (Dianoetik ve etik). Aklın, anlama yetisinin erdemleri arasında bilim (bilgi), kavrama yetisi ve hayata yönelik zekâ (akıllılık) yer alır, öteki öbekte ise özgürlük aşkı, ölçülülük yer alır; hiçbir erdem, Aristoteles'e göre doğuştan gelmez; dianoetik erdemler, kişinin verilere sahip olması durumunda, öğrenme yoluyla, ikinciler ise alışkanlıkla elde edilir.

[266] Beden ruhu, deneyimlerin dünyasına; aşağıya çeker. Bedensel olanı ağırlık, baskı yapan, çekime boyun eğen, görünür bir şey olarak tasarlamak gerekir. Ancak bu açıklamalar Platon'un keşişçe bir anlayışla bedeni hiçe saydığı yanılığın götürmemeli bizi. Hıristiyanlığın keşişçe yaşama alışkanlığını çağrıştıran bu sözler, beden ruhu kurşun gibi yere çektiği yorumu, Platon'un beden ve dünyanın güzelliğine ilişkin Yunan'a özgü o anlayışı paylaştığını bildiğimiz ölçüde ortadan kalkacaktır. Eti, bedeni renksiz, değersiz bir şey saymak ise ne Platon, ne Sokrates, ne de dönemin öteki simaları için söz konusudur. X. Kitap'ın sonunda, felsefe müridi genç oğlanlarla ilgili bölümde bu bedensel güzelliğe düşkünlük, belirgin bir biçimde karşımıza çıkacaktır.

[267]

Platon burada mağara benzetmesinden çıkabilecek sonuçları bütün kesinliğiyle gözlerimiz önüne seriyor; pratik devlet adamını reddederken felsefecilere yönelik taleplerini de belirgin bir biçimde ortaya koyuyor. Pratik devlet adamlarını kabul etmiyor, çünkü bunlar dünyanın nihai verilerini kavrayamadıkları için, değişik durumları anlayamayıp kendilerine bir hedef koyamazlar; ama filozofları da pratik hayatın içine davet edip sadece

felsefeci olmanın işe yaramazlığını hatırlatır. Filozof için de pratik hayatın acemisi olma ve bir işe yaramama suçlamaları pek de yersiz değildir. Pratik, gerçek hayat ile felsefe hayatı arasındaki bu gerilimde, Platon ustanın kişisel trajedisini de yakalamak zor olmasa gerekir. Bahtiyarların adası üzerindeki mutlu bilgin hayatı ifadesi de bu trajedi gizlemiyor. Oysa ileride Aristoteles, bu trajik gerilimi hiç yaşamadan böyle bir felsefe, bilgin hayatının tadını çıkarmayı ister, bağımsızlık, boş zaman, her türlü rahatsız edici etmeden uzak olma özgürlüğü, bütün bir hayat boyu sürebilirse o kişi mutlu demektir. Aristoteles için pratik hayatın mutluluğu ise ikinci planda kalır.

[268] Yunan çocukları oyun oynarken bir yüzü beyaz, ötekisi siyah bir disk atarlar ve "gece-gündüz" adı verilen bir oyun oynarlardı. Bir disk fırlatıldıktan sonra tesadüfen bu iki yüzden birinin üste gelmesine göre gece ya da gündüz ortaya çıkardı. Platon, buradaki tesadüfün karşısına, yetiştirilmekte olan bir gencin ruhunda gece ile gündüzün yer değiştirmesinin ne kadar yavaş ve zor gerçekleştiği düşüncesini koyuyor.

[269] Palemedos, Truva Savaşı'na katılmış bilge bir Yunanlı'dır. Efsaneye göre harfleri ve hesap yapmayı keşfeden kişidir. Truva önünde ihanet gerekçesiyle mahkûm edilmiştir. Her üç büyük tragedya yazarı da bu konuyu işlemiştir, ama bunlar günümüze ulaşmamıştır.

[270] En başta komutanların savaş pratiği bakımından, Helenistik dönemde büyük önem verilen matematik, ayrıca genel eğitimin aracı olarak da önemsiyor. Bu değerlendirmenin arkasında, o dönemlere hâkim ve oldukça ilkel bir anlayış yatıyor: Matematik, insanı hayvandan ayıran temel farkların başında gelir. (Üç kadar saymamak.) Ancak pratiğin ötesinde, matematik daha yüksek bir anlamda, kavramsala, Platoncu anlamda olma-haline (varlığa) yaklaşan düşüncenin eğitim aracı, en yakın desteğidir. Matematiği okul eğitimine sokanlar Sofistlerdi; somut pratik nedenlerin yanı sıra zihinsel eğitimin biçimsel ihtiyaçları (soyut düşünme gibi) bu girişimde rol oynamış olabilir. Platon daha çok zihinsel eğitimle ilintili olarak önemsiyor matematiği [526b]. Ayrıca sonraki yapıtı Yasalar'da matematik konusundaki şu görüşlerini aktarmak yerinde olacaktır: "Bir tanrıya benzemekten çok çok uzak, biri, ikiyi ve üçü ya da doğru ile eğri (çizgiyi) tanıyamayan ve sayılar öğretisinden habersiz, ne günü ne geceyi hesaplayabilen, Ay'ın, yıldızların ve öteki gök cisimlerinin (Dünya'nın) çevresinde dönme süreleri hakkında deneyimi bulunmayan insan." [818c].

[271] Platon'a göre, algılarımızdaki belli başlı çelişkilerin farkında olduğumuzdan, düşüncemizi

buradan harekete geçirerek bu çelişkileri anlamaya çalışmalıyız; bu da bizi zaten felsefeye götüren yolun başı gibi bir şeydir. Platon parmak örneğini vererek ne demek istediğini açmaya çalışıyor. Parmağı parmak olarak algılama bize bir çelişki sunmaz, parmak herkes için parmadır. Farklılık, parmağın o asıl, öz varlığına bağlanmış öteki özelliklerle birlikte ortaya çıkar: Büyüklük, uzunluk, kısalık, konum, ısı vb. gibi. Bu düzlemde parmak öteki parmaklara ve nesnelere göre (benzer ya da farklı) birçok özellik gösterecektir. İşte anlama yetisi (akıl), bu çelişkileri çözmek için devreye girer. Girince de duyu algılarının (bilgisinin) göreceliği ortaya çıkar. Bu sorunla ilgili olarak özellikle Phaidon diyaloguna bakılabilir.

[272] “Bir” sayısı “çokluk” karşısında yer aldığı ve ancak “çokluk”tan yola çıkarak kavranabileceği için düşünceyi harekete geçirir. Dolayısıyla da felsefi bir bilimin ögesi olur.

[273] Bu oldukça karışık tek’lik, bir’lik, çok’luk ilişkisini biraz daha iyi anlamak için Platon’un 3 birimi (tek’liği) birbirinden ayırt ettiğini bilmeliyiz: İdea’nın tek’liği bir kezliktir, matematiksel ve görünebilir tek’lik ise sonsuz çokluktaadır. İdea tek’likleri aynı, eşit ve bölünmezken, ötekiler bölünebilir; eşit de değildir.

[274] Platon burada dönemin geometricilerini eleştirmekten çok, onların biliminin türünü ya da tarzını hedef alıyor gibi. Geometri fazlasıyla görünen nesneye ya da modele bağlı kalmakta, (işlemlerle) ortaya çıkan yeni figürün de öteki parçaların konstrüksiyonuyla oluştuğunu ileri sürmektedir; oysa Platon için geometrinin kurguladığı şey, İdea içinde varolanın gerçekleştirilmesinden başka bir şey değildir; (ruh/zihin) bu biçime bir bütün olarak bakmıştır (zaten).

[275] Burada da çevirinin duvara çarptığı bir noktadayız; geometri işlemlerini bize pek yabancı olmayan terimlerle vermek zorunda kaldık, ama Platon’un eleştirisi bu durumda pek anlaşılıyor; oysa Platon, Yunanca terimlerde, geometrinin aslında soyut, iyice biçimsel olanı, duyum algılarına verili somutluklar gibi gösteren terimler kullanmasını eleştiriyor. Bu terimlerin Yunancalarını bugünün diline aktarmak, dolayısıyla çeviri pratiğine ve mantığına aykırı olacaktır. Soyut işlemleri, somut faaliyetler gibi söylemleştirme suçlamasıyla karşı karşıya olduğumuzu bilmek yetecektir. Biz “karesini almak” diye çevirdik, örneğin bunu “dört köşeli yapmak” olarak çevirdiğimizi varsayarsak, somut ile soyut arasındaki buluşmayı daha iyi kavrarız. Ancak Platon’un bu bilime haksızlık yaptığını da düşünmek mümkün, çünkü her bilim başlangıç aşamasında kullandığı kavram ve terimleri uzun yıllar sonunda, o başlangıç hataları ve kısıtlılık durumundan sıyrıp kendi amaçlarına uygun hale getirecektir. Öte yandan burada “bilim dili” sorununun karşımıza çıktığını da unutmamalıyız. Aynı ilişki bugün örneğin evrim üzerine konuşurken de bizi zorlamaktadır: “Evrime şuna karar vermiştir, bu yolu seçmiştir” gibi ifadelerle “evrimi” aktif özne gibi kullanmaktan ve faaliyetleri, süreçleri akıllı bir özneye atfedebileceğimiz “kavramlarla” vermektense başka çare henüz bulamıyoruz.

[276] Sokrates, astronomiyi az önce sadece insanlara yararları bakımından değerlendiren Glaukon ile Atina tarzına uygun oynuyor. Kitlenin tamamen pratik-bencil ve yararçı zihniyete dayalı okul ve eğitim anlayışıyla Platon’un ideal eğitim anlayışı arasındaki karşıtlık, hele günümüzde iyice alevlenen ve eğitimin evrensel sorununa dönüşme eğilimi gösteren bir gelişmenin ilk örneği. Bugün düşünce, felsefe, kültür bilimleri dediğimiz öğrenim ve eğitim kolları neredeyse kapanmak üzere. Pratik-real işlemlere endeksli öğrenime yönelik değerlendirme ise Platon düzeyinde bile değil ne yazık ki henüz!

[277] Burada Platon, o zamanlar henüz geometri dalı içinde yer almadığı belli olan stereometri’nin eksikliğinden yakınıyor. Pythagorascılar cisimlerle uğraşmaya başlamışlardı, ama henüz bilimsel bir çalışmadan söz etmek mümkün değildi; stereometri’yi Antik geleneğe göre kuran, İÖ 369’da ölen Theaitetos’tu. Platon onun anısını, adını verdiği Diyalog’da yaşatmıştır. Bilimsel bir stereometri dersini ilk kez Platon Akademisi’nin yaptığı söylenmekte, dahası “küp şeklinin kare sorununu” Platon’un çözdüğü ileri sürülmektedir. Ama doğrulanmış bir bilgi değildir bu.

[278] Biraz dikkatle bu tartışmayı izlersek, bugün bize çok tuhaf gelecek bir taleple karşı karşıya kaldığımızı görürüz: Platon, astronomiyi, görünen gök cisimlerini incelemeyi bir yana bırakarak soyuta yönelmeye çağırıyor! Bunu yaparken Pythagorascıların bu konuda öğretilerine sırt vermiş oluyor;

berikiler gök cisimlerinin küresel biçimde oldukları öğretisine, onları gözlemlene yoluyla ulaşmamış, gök cisimlerinin en mükemmel biçime sahip olması gerektiği ve bu biçimin de küre olduğu anlayışıyla bu sonuca varmışlardı. W. Schadewaldt'ın bu konuda bir ihtimale daha işaret ettiğini hatırlatalım: Schadewaldt, Platon'un burada dostu Knidoslu Eudoxos'un astronomi çalışmalarına atıf yapmış olma ihtimali üzerinde duruyor. Eudoxos, her bir gök cismine isim vererek bunları birbirinden ayırt etmiş, bu ayırım Aratos'un şiirlerine geçmiş, bunların Latinceye çevirisi sayesinde de günümüze kadar uzanmış ve gezegenlere verilen adları belirlemiştir; Eudoxos ayrıca gezegenlerin görünürdeki düzensiz hareketlerinin aslında dairesel olduğunu ve belli yasalara boyun eğdiğini ileri sürerek Platon için çok önemli bir anlayışın kanıtını da sunmuş oluyordu: Evrensel yasalara bağlı hakiki (gerçek) kozmosla karşı karşıya olduğu anlayışının (W. Schadewaldt, Knidoslu Eudoxos ve Kendileri Hareket Etmeyen Hareket Ettiriciler Öğretisi, Satura içinde, 1952, Baden Baden).

[279] Sanatkârca zanaatların bulucusu olarak kabul edilir.

[280] Platon, Yasalar, 893b ve ötesinde önce 8 hareket biçimini birbirinden ayırt eder: Dairesel, düz gelişen (kendi tahrik gücüyle ya da dıştan tahrik gücüyle) çarpışma (bölünme ya da birbirine karışma); büyüme ve azalma; doğma ve yok olma; bunlara iki ayrı öbekteki hareket biçimi eklenir, birincisi kendiliklerinden hareket eden şeylerin hareketi, ikincisi kendini ve öteki cisimleri hareket ettiren şeylerin hareketi.

[281] Küçük interval, seslerin yoğunlaştığı noktalar. Yunanlılar için küçük interval, 1/4'lük notaydı (sesti); Platon burada müzik araştırması yapan ve salt pratik ayağında takılıp kalanları alaya alıyor; intervallerin (dörtlük seslerin) gerisindeki sayısal ilişkiyi araştıranları daha yüksek bir noktaya koyuyor, ama kendisi çok daha teorik bir müzik araştırmasından yana; böyle bir araştırma pratikte takılıp kalmak yerine harmoninin (ses uyumunun) gerisindeki yasaları araştırmalı, bu yasalara göre de müzik pratiğine ilkeler getirmelidir. Müzik araştırması ancak böylelikle bizi diyalektiğe götürür.

[282] Platon burada basit sözler kullanarak bir yöntem olarak diyalektiğin tanımını yapıyor. Diyalektik, karşılıklı soru ve cevaplarla bilgi'nin sınanmasıdır ve Sokrates'in metodundan türetilmiştir. Diyalektiğin hedefi, "yanıltıcı", görünüşe kilitlenmiş algılardan mümkün olduğunca arınarak İdealar bilgisine, dolayısıyla da (bizim anlayışımıza göre) "kavrama" ulaşmaktır. Öyleyse diyalektik bir tür 'iyi dağının' tepesine tırmanma yolculuğudur. Araçları sayıca kısıtlıdır ve görünüşte cılız, kıt birkaç kavramdan ibaret bir dağarcığı vardır; bunlar da tanımlama, kavramların bölünmesi, birbirine bağlanması (yargılar, sonuç türetmeler) kavram ayrıştırılmaları [dihairesis, 511b], kısacası biçimsel mantıktır ya da biçimsel mantığın operasyon araçlarıdır. Ancak tanımlamanın asıl hedefinin etik değer kavramlarına ulaşmak olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Platon salt akıl yürütmeye de olsa sonuçta pratik hayatın önüne örnek alınabilecek etik, içerikçe zengin bir hedef koymaya çalışmaktadır. Ama öte yandan Platon, öyle salt akıl yürütmeye ulaşılacak bilgi'nin sınırlılığının da farkındaydı: Salt akıl yürütmenin, soyut bilgi'nin önünde, bütün manevi, zihinsel hayatın en yüksek basamağı olarak "bakma" basamağı yer alır dolayısıyla. Bakma, ani bir ışık patlaması gibi düşünürü armağan eder kendini. Demek ki Platon ne katıksız bir mistik düşünür ne de rasyonalist, yani akılcıdır; insanın bu her iki gücünü de birleştirmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla diyalektik, bir yaşama tarzını ifade eder; bu tarzın ilk buyruğu, iyi'nin dağına tırmanıp İdea'ya (kavrama) "bakma" çabasını sonuna kadar sürdürmektir. Hiç geri alınmayan bir taleptir bu. Böylelikle bu aşamada felsefe hakiki bir "dine", bir hayat yönlendirici inanca dönüşür [539e]. Gene de bütün bu açıklama ve bilgilerin ışığında, Platon döneminde, Akademi'nin, "bakma" hedefli kavrayışa yönelip pratik/ampirik bilgileri (bilimleri) önemsemediği yanlıgısına düşmemeliyiz. Özellikle doğabilimleri alanında gözlem ve incelemeye verilen önem, ileride Aristoteles'te ortaya çıkan bilimin organizasyonu düşüncesinde kendini gösterir.

[283] Platon burada tanrısal yaratının ürünü olduğu için imgelerin (görüntülerin) tanrısallığından söz ediyor olabilir. Platon ayrıca gerçek güneşin ışığında gölgeleri oluşan gerçek şeylere, mağaradaki ateşin ışığında oluşan imgelere (yansılara) bakmak'tan daha fazla değer veriyor gibi.

[284] Varolma-hali (varlık) dünyasının en iyi bölümü, ifadesi Şölen'de de karşımıza çıkıyor.

Orada, hakiki Eros'un yoludur bu ve kendine (asıl) güzelin seyrine (ona bakmaya) götüren yoldur. Platon, insanın özünü temelden belirleyici bu hedefi ilk kez gençlik diyalogu Lysis'te hafifçe duyurur bize; orada, "dostluk" kavramının karşısında Eros'un yüce bir değere ulaşma isteği karşılık gelir. Dolayısıyla Lysis, Şölen ve Devlet, insanın özünün temelindeki belirleyiciliği ve hayatın görevini (iyiye bakma), birbirini tamamlayarak açıklayan üç diyalog olma özelliği taşır.

[285] Sokrates'in hemen bir sonraki sözlerine dikkat etmek gerekiyor [bkz. 509d]. Platon burada matematik bilimlerini vb. hakikate ulaşmada diyalektiğin dışında tutuyor. Çünkü onların tartışılır önkoşulları varken, ona göre, bir tek diyalektik tartışılmaz, önkoşulsuz "bilimdir". Burada bir çeviri zorluğu var. Yunanca δῆλονα sözcüğü çeviride de güçlükler çıkaran bir sözcük. Sadece düşünme edimi, kafa patlatma, üzerinde düşünme anlamlarına gelmeyip aynı zamanda faaliyet ile sonucunu da içeren bir sözcük. 'Henüz bilim-olmayan', 'üst-sanat' gibi bir sözcük uydurmayı gerektiriyor.

[286]

Okur burada, düşünme, zihin faaliyetleri biçiminin sınıflandırılması konusunda bir kez daha sapın samanın birbirine karıştığı zorlama bir çeviri bölümüyle karşı karşıya olduğu izlenimini edinecektir haklı olarak. Bir kere, varlık (olma-hali) ile olmakta-olan (henüz tamamlanmamış, süreç içinde yol alan, dolayısıyla değişen) arasındaki ilişki, sadece bu metni değil, bütün

felsefe çevirilerini zorlayıp durmaktadır. Salt varlık (olma-hali) ile dünyada, fenomenleşmişlik olma sürecini gerçekleştirme durumunu birbirinden dilimizde ayırmak için yeterli felsefe geleneğine sahip olmadığımızı, bu yüzden de zorlandığımızı söylemek, birikimlerimize haksızlık etmek anlamına gelmez herhalde. Kaldı ki "varlık" (olma-hali), varolma, varolmakta-olma durumuyla giderek varoluş (existenz), bizzat Batı kültüründeki (felsefecilere ait olmayan) kimi metinlerde de birbirine karışıp düşüncüyü izleme zorlukları çıkartmaktadır. Platon salt olma-hali'ni, salt varlığı, o olma sürecine girmiş, değişip duran oluş-hali'nden, olma potansiyeli gibi bir asıl varlık ile varoluşu ayırırken, çeviride sınırı kollamakta zorlanabiliyorsunuz. Ancak düşünce, sanı (varsayma), (öyle olduğunu) umma, inanma vb. zihinsel-psikolojik faaliyetleri "kavramlaştırma" konusunda baştan beri daha çok "yorumlayıcı bir çeviri" yapma zorunluluğu doğdu. Sonuçta diyalektiği, kavramsal kesinlik olarak tanımlayan Platon'un, kavramlar arasına sınır çekme ve bunların birbirleriyle ilişkisini belirleme çabasını az çok yansıtabilmiş olduğumuzu düşünüyoruz! Tamamen öneri ve metni işletmeye yönelik bu çeviriler bir iddia taşımamakta, bir arayışa işaret etmektedir.

[287] Kuşkusuz burada kasıtlı yanlış, yanlış, yanıltma konusunda söylenenler epey kafa karıştırıcı. Platon'un yaşlılık dönemine doğru temiz, saf kan konusundaki görüşleri burada iyice derinleşmiş halde karşımıza çıkıyor ve manevi-zihinsel, ahlaki düzleme yansıyor. Bu kasıtlı yanıltma konusunda [382a]'ya ilişkin açıklamaya da bakabilirsiniz. Platon burada kasıtlı yanlışlığı, cehaletten, bilgisizlikten ileri gelenden ayırt ederken Yunanca hem "yalan" hem de "cahillik, bilgisizlik" anlamına gelen bir kavram kullanıyor (ψεῦδος). Şaşırtıcı olan, kasıtlı yanlışlığı (yanıltmayı) yermezken, öteki cehaletten, bilgisizlikten ileri geleni sertçe eleştirmesi. Ancak farkına varılmış, öğrenilmiş hakikatlerden bile bile sapıp, daha üst düzeydeki hedeflere yönelmeyi kastettiği ölçüde, kasıtlı yanlışlığı elbette yeğliyor. Özellikle bu ince fark algılanmadığı yerde çevirilerde tam tersi anlam çıkabiliyor. Devlet adamı, yüksek amaçlar uğruna, elbette kasıtlı yalan söyleyecek, yanıltacaktır.

[288] Sokrates burada nazik bilimsel konuşmayla kent ağzı arasındaki farklılığı hatırlatıyor gibi. Birkaç kez kullandığı "piç" kavramını kastediyor olmalı, yoksa felsefeye saygısızlıklar konusunda ödünsüz.

[289]

Platon [412'de ve sonra] yönetici olmak üzere seçilmesi gereken bekçiler konusuna geri dönüyor. Orada, böyle bir kimsenin hükümlerinde kararlı ve cesur olma özelliği aranmaktaydı. Şimdi

“güzellik” özelliği de aranan özellikler arasında ikinci sıraya yerleşiyor. Yunan sosyal dünyasında her Yunanlı eğitici için, eğittiği gençlerin güzel olması şartının ne kadar doğal bir

talep olduğunu gene de pek açık dile getirmiyor; ancak [402d]’de ruhun güzelliğiyle ahenk içinde olması gereken güzel biçimden (bedenden) söz ederken bu ilişkiye de değiniyor. [494c]’de ise güzellik ideal tip ile birlikte aranan özellik olarak karşımıza çıkmamıştı. Platon’un Sokrates’in ağzından sunduğu bu sözlerde, hakiki Yunan duygusunun ve hayat karşısındaki anlayışın önemli bir ayağı ortaya çıkmış oluyor: Eğiticiler ile eğitilen gençler arasındaki ilişkinin çok olağan bir boyutu. Üstelik güzel mürid arama talebinin çok çirkin bir adam olduğu bilinen Sokrates tarafından ileri sürülmesi de düşündürücü olmalı! Öte yandan burada bekçilerin en üst sınıfı söz konusu olduğu için bu açıklamalar VI. Kitap’ta [485a]’nın başlangıcına da bağlanıyor ve orada, filozoflara yöneltilen talebi kısaca toparlamış oluyor. Ancak VI. Kitap’ın sonu ve VII. Kitap’ın başlangıcında hakiki varlığın enikonu açıklanmış olması nedeniyle okur bu yeni bilgilerin ışığında burada iyice derinleşmiş açıklamalarla karşılaşabiliyor. Artık seçip ayıklamanın nihai amacını ve felsefenin gerçek hedefini öğrenmiş bulunuyoruz. Bu yeni aşamada öze, asıl olana ‘bakma’ söz konusudur. Öte yandan ilk bekçi seçimi sırasında aranan özellikler, henüz tasarım halindeki ve yavaş yavaş geliştirilen bir ideal devlet kurmacasına göre belirlenmişlerdi. Şimdi ise (tasarımda da olsa) enikonu tamamlanmış bir devlet var karşımızda. Giriş’te de belirttiğimiz gibi bu farklılığa bakıp Politeia metninin bölümlerinin birbirinden çok farklı dönemlerde yazıldığı sonucunu çıkartamayız buradan. Bunun en iyi cevabını Platon Yasalar’da veriyor. Orada [751 ve sonrası] henüz öncesi olmayan bir süreçte, devlet için bekçileri, yöneticileri seçmenin güçlüklerine işaret edip en azından, başlangıçta en deneyimli kimseleri işin başına getirdikten sonra, ideal devlet bir kez işlemeye başlayınca, bundan böyle eğitimi de yeni yasalarla düzenleyerek sorunu ortadan kaldırma düşüncesini ortaya atıyor.

[290] Solon (İÖ 630-560): Atinalı devlet adamı ve şair. Eski Yunan’ın Yedi Bilgesi’nden biri olarak kabul edilir.

[291] Diyalektiğin bu eğitiminde henüz en üst basamak, yani iyi İdea’sına bakma düzlemi eksiktir. Buradaki tasarımı kendi yüksek eğitimimizle karşılaştırarak biraz daha iyi kavrayabiliriz. Orada yaklaşık 20-30 yaş arasında görülen önlisans gibi kabul edebileceğimiz eğitime, modern dünyada genellikle 18-20 yaşında başlanıyor. Diyalektiğe yönelik son eğitim (öğrenim) aşaması ise 50 yaş. Arada 20 küsur yıl var. Ancak Platon’un okulunun, teoriyle pratiği uyumlu bir biçimde birleştiren, bütün bir hayatı kapsayan bir eğitim/öğrenim olduğunu daha önce de hatırlatmıştık. Aristoteles ise Platon “okulunun” basamaklarını doldurmaya çalışır. Kendisi 18 yaş ile 37 yaş arasında Akademi’nin üyesi iken, pratik hayata adım atmış (İskender’in eğiticisi!) 50 yaşındayken kendi okulunu kurmuştur. Aristoteles okulunda “iyinin bilgisine ulaşmak”, “iyi olmak” ile eş anlamlıdır. Dolayısıyla “iyiyi” tanıma, öğrenme süreci, bir ahlak edinme süreciyle paralel yol alır onun okulunda. Ethos (ahlak), eylem ile sınanmayı gerektirir.

[292] [501a]’da da değinildiği gibi, Platon için 10 yaşındaki çocuk, beyni tertemiz (tabula rasa) olan, eğitmeye, şekillendirilmeye elverişli bir malzemedir. Yaşlı kimseler ise ruhlarına o kadar bağlanmışlardır ki, artık dönüşüm yaşamaları imkânsızdır. Platon Yasalar’da [735b ve sonrası], buradakinden daha yumuşak bir devlet reformunu betimler; orada arındırma, daha çok sosyal kaygılara göre gerçekleştirilir ve mülksüzler bir koloni olarak “dışarıya” yollanırlar. Değerlendirmelerde Platon’un bu önerisi, “öylesine ortaya atılmış bir fikir” olarak tanımlanmış ve çoğu yorumcu tarafından göz önünde tutulmaması gerektiğine işaret edilmiştir. Hatta, “sahici” olmayan, sonradan ekleme bir talep olduğu yolunda görüşler bile bulunmaktadır (G. Müler, Platon’un Yasalar’ı Üzerine İncelemeler, Münih, 1951). Platon’un akla, mantığa aykırı böyle bir haksızlık zemini üzerinde ideal devletinin kuruluşunu yapmayı düşünmeyeceği tespiti, böyle bir önlemin, mülksüzleri dışlama girişiminin, öteki açıklamalarla da bağdaşmadığı tespitiyle birleşmektedir. Platon’un sözünü ettiği biricik önlem, gerçek filozof kralların yönetime getirilmesidir; ama Platon, bu önlemin de yol açacağı çelişkidenden ötürü öyle

fazla yüklenmez bu önerisinin üzerine. [473] kitle, fazla tahrik olmamışsa, işler yolundaysa, filozof krallar, toplumu kolayca yönetebileceklerdir, [499] ama onları hiçbir şekilde özgür bir yurttışta bulunması gereken erdemleri benimseyecek düzleme çıkacak kadar eğitemeyeceklerdir. Platon bundan hiçbir yerde söz etmez, zaten kitlenin eğitim yoluyla dönüştürülmesi gibi bir sorunu da yoktur onun. Ancak kitlelerin (halkın), yılda bir kez aileleriyle birlikte kırsaldaki topraklarına gitmelerini, orada kendilerini bir süre işlerine vermelerini sağlayabilir. Bu pratiği, kimi Atina komedilerinde, ailesini kırsala götüren babanın alışkanlığı olarak buluyoruz. Bu “yollama” bile hiç kuşkusuz, bir zorlama olduğu ölçüde bir dışlama, alışılmadık bir alışkanlık ya da uygulama sayılmalıdır, ama feci bir hak, hukuk zedelemesinden söz etmek herhalde imkânsızdır: Yunanlıların ve Atinalıların alışkanlıkları ve duyguları bu konuda bugün düşünebileceğimizden çok farklıydı; ne kişilik hakları ne de kişisel mülkiyet hakları, zedelenmez haklar olarak görülüyordu.

[293] Sokrates burada önce kısaca V. ve VII. Kitaplardan çıkan sonuçları tekrarlıyor, Devlet’in II-IV. Kitaplarından çıkan sonuçlara değiniyor ve V. Kitap’ın başlangıcına, kötü devlet biçimleri ve buna tekabül eden adil olmayan insan konusundaki açıklamalara işaret ediyor [499a]. Buradan çıkacak bir sonuç, Platon’un metnin bütününe hep göz önünde tutup, bölümler arasındaki bağlantıyı kolladığıdır. Şimdi, kötü devletin başlıca dört biçimini karşımıza çıkaran Platon [544a], en iyi devlet biçiminin çöküşüne de değindikten sonra, adil kişinin mutluluğu ve mutsuzluğu konusundaki tartışmaya da dönecek. Platon iyi devletin çöküşünü anlatırken sadece üst düzeyde bir sanatçının gücünü ve becerisini ortaya koymakla kalmıyor, eleştirel aklının derinliğini de bize gösterme fırsatı buluyor. Onun ne istemediğini de bize Aristoteles’in eleştirisi öğretiyor. (Politeion, 1316a 1-b 27). Buradan iki cümle almak yerinde olacaktır: “En iyi düzen (anayasa) hangi nedenlerden ötürü lakonik düzene dönüşür? Çünkü genellikle devlet düzenleri “komşu” (yakın) biçimlere değil de tam karşıtına dönüşür.” İleride bir yerde de şöyle yazıyor Aristoteles: “(Platon) tiranlardan söz ederken, bir dönüşümün gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini, ayrıca hangi nedenle hangi düzene bir geçiş olacağını söylemiyor (...) ona (Platon’a) göre, (tiranlıkta düzen) ilk ve en iyi düzene geçecektir, çünkü ancak böyle olursa kesintisiz bir sıra ortaya çıkabilir.” Demek ki Aristoteles, Platon’un söylediklerini tarihsel gerçekliğin deneyimlerine bakarak değerlendiriyor ve tarihten türetilmiş bir analiz olarak gördüğü açıklamalara bakarak Platon tanımlamalarından, kesintisiz, sürekli bir devlet düzenleri sırasını açıklamış olmasını istiyor. Bilindiği gibi, Herodot’tan beri tanıdığımız tarih anlayışına göre, Yunanlılar tarihi sürekli başa dönen bir dairesel hareket olarak anlıyorlardı (Anakyklosis teorisi, Herodot 1,20; bu konuda bkz.: H. Ryffel, *Metabole politeion*, s. 102 ve devamı). Platon ise hiçbir şekilde tarihin ne olduğunu, hareket biçiminin özelliğini anlatmayı düşünmemiş olduğu gibi, böyle bir analizin heveslisi de olmamıştır. Politik gerçeklik konusundaki temel bilgilerini şöyle açıklar (Ep. 7,326a): “Sonuç olarak bütün günümüz devletlerinin kötü bir düzeni (anayasası) olduğunu fark ettim; çünkü yasal düzenleri neredeyse iyileştirilmez halde; bense hakiki felsefenin ünü adına sadece ve sadece felsefenin gerek kişisel gerekse kamusal hayat için adil bir düzen sağlayabileceğini kabul etmek zorundaydım.” Demek ki Platon, adil devlet ve insan normundan (yani soyut normatif bir önkabulden) yola çıkıyor; ama zaten ona göre doğaya uygun biricik norm bu adillik özelliği, yani dıştan bulunmuş bir şey değil bu [bkz.: özellikle 422 ve devamı]. Adalet normunu ölçü olarak kullanan Platon, norma uzaklıkları ve yakınlıklarına bakarak kötü devleti ve insanı belirlemeye çalışıyor. Bunu yaparken ne her şeyi kapsayıcı bir tamlığın peşinde ne de tarihsel seyrin kendisini, karakteristik yasalarını yakalama derdinde. Tarih, anlatılanın plastiği düzleminde kalıyor burada. Ne var ki tarihsel gerçekliğin olgusal, pratikteki dünyanın geri düzleme çekilmesi, Platon’un ideal devlet konseptinin genelgeçerli, ebedi, kalıcı niteliğe bürünmesini de sağlıyor. Platon’un “norm” ile devlet biçimi arasındaki mesafeyi iyi-kötü ayrımının bir ölçütü olarak kullanmasını da sözcüğü sözcüğüne anlamak gerekiyor; sayı oyunları bunun bir kanıtı [587c]. Norma olan mesafenin ölçüsü, yozlaşmış dört devlet biçimini bir sıra içinde kademelendirmeyi sağlıyor. Bu yozlaşmalar, “eğitimin patolojisi” olarak (W. Jaeger) çıkıyor karşımıza. Çünkü devlet, insanların sadece dışsal biçimidir [544d], dolayısıyla da devlet, tek tek insanların

ruhlarının patojen (hastalıklı) biçimde yozlaşmasıyla birlikte bozulur; bütün bu yozlaşmanın, ruhtaki bozulmanın nedeni de eğitimde aranmalıdır Platon'a göre. Demek ki, eğitimden insan ruhuna, oradan insan ruhunun fenomenleşmelerinden biri olan devlete uzanan bir hastalık bulaşması durumu söz konusudur. Platon bu ilişkiyi radikal bir biçimde basitleştirerek karşımıza bir baba-oğul ilişkisi modeli çıkartır; ama işte o ölçüde plastik bir göze baticılık sağlar bu modelle; çünkü o dönemde de çok üzerinde durulan bir sorun, kuşak çatışması sorunuydu. (Bu konuda, Sokrates'in Savunması'nda da başka yönden üzerinde durduğumuz Aristophanes'in Bulutlar oyunu bir örnektir.) Tek tek insanların yozlaşmasının temelinde iç dünyanın düzeninin bozukluğu yatıyordu Platon'a göre. Ruhun üç bölümü olduğunu biliyoruz, bu üç bölümün bir düzen içinde hareket etmeleri gerekiyordu; bu düzende de bir hiyerarşi vardı ve akıl/mantık bölümü öteki iki bölüme hâkim olduğu sürece sorun yoktu. Diğer iki bölümden birinin ya da ikisinin, akıllı bu hâkim konumundan etmesi ve onun yerine geçmesiyle iç kaos başlamış olur. Örneğin atılgan, öfkeli bölümün hâkim olması, "hırslı" tipin (timokratın) hâkim olması demektir, çok biçimli dürtüsel olanın (arzuların, tensel isteklerin) hâkimiyeti, hangi dürtünün (arzunun, isteğin) hâkim olduğuna göre farklılık gösterir, örneğin eli sıkı oligarşik ya da özgürlüğü ve eşitliği seven demokrat ya da cani tiran, ağırlıklı dürtülere göre hâkim olacaklardır. Bu sonuncusu, yani cani tiran, adil olan ile en uç karşıtlığı temsil eder; bu noktadan itibaren artık daha dip, daha aşağıda bir nokta bulunmadığı gibi, yukarıya doğru bir tırmanış da söz konusu olamaz. Tiran, ebediyen lanetlenmiş olandır [615e]. Platon'da başka görüşlerin varlığına da işaret etmek mümkündür. Platon, reformlarının yürütülebilirliği konusunda düşünürken, başlangıçta monarşik bir yönetim biçimi ona en iyi biçim olarak görünüyor [502b]. "Kralların" ve "kudretlilerin" oğullarından söz eden Platon, "tiran" sözcüğünü bu bağlamda kullanmaktan kaçınıyor. Oysa Yasalar'da açık bir şekilde, reformların çıkış noktasında en iyi devlet biçimi olarak yasa koyucuyla birlikte çalışan becerikli, erdemli tiran yönetiminden söz edebiliyor [709e]. Krallık ikinci konumda yer alıyor, üçüncüsü Demokrasi ve nihayet dördüncüsü ise Oligarşi'dir bu biçimlerin. Krallık'tan Despotluğa geçişi ya da düşüşü bir devlet yozlaşması örneği olarak sunarken, somut örnek olarak da Persleri veriyor; Atina'daki halkın temsil ettiği hâkimiyet biçimi de Demokrasi'dir ona göre [694 ve ötesi]. Demek ki tarihten seçilen örneklerle birlikte tarih analizi yapılmasa da tarih, kanıt sunucu bir konuma çekilmiş oluyor. Politikos'ta ise Platon farklı bir sınıflandırma yapar; yönetenlerin sayısı, mülkleri ve tabi oldukları yasal düzenliliklere göre 5 biçim çıkartır karşımıza:

Monarşi ve onun yozlaşmış biçimi Tiranlık.

Aristokrasi ve Oligarşi ve ister yasalara tabi olsun ister olmasın, adı sadece Demokrasi olan biçim. Aristoteles bu sınıflandırmayı devralmış, ancak Demokrasi'nin iyi biçimiyle (Politie) kötü biçimini (Demokrasi) birbirinden ayırt etmiştir. Sonraki bütün anayasal düzen öğretilerinde temel devlet biçimleri yapısı hep buradan türetilmiştir.

[294] Platon'un bir buluşu. Genelde Timokrasi terimi kullanılıyor; yurttaşların mal mülklerinin değerlerine göre hakların düzenlendiği bir devlet düzeni. Platon bu terimi "onurların düzeni" anlamında kullanıyor.

[295] Kuşkusuz Yunanlılar tarlaların ve bostanların verimliliğiyle birlikte belli başlı, açıklanması pek fazla mümkün olmayan dalgalanmaların ortaya çıktığını fark etmişlerdi. İnsanoğlu doğa düzeninin bir parçası olduğu için, o da bu iniş çıkışa ve buna yol açan kuraklığa ya da bolluğa tabiydi. Önemli babalardan önemsiz çocukların, önemsizlerden de önemlilerin çıkabilmesinin nasıl mümkün olduğunu bu yoldan açıklamak mümkündü. Eski Yunan soylu sınıfının eğitimiyle ilintili bu ilişkiyi Pindar anlatıyor (Nem. 6,8b): "Ve şimdi Alkidamas

bize, yeni doğanın –yılı içinde değişerek bir kez erkeklere (insanlara) topraklardan hayat sunan– verimli tarlalara yakın durduğunun görüldüğünü kanıtlıyor." Verimli dönemler ile kuraklık arasındaki yer değiştirme sayılarla belirlenmiştir ve her bir kuşağa bir sayı düşer: Tanrısal olana ise kusursuz sayı

ayrılmıştır; Platon bunu daha fazla irdelemez, insana düşen sayıyı ise “Platoncu” sayı olarak (kendince) yorumlar. Bir sonraki dipnot açıklamasında bu çetrefil, ama alabildiğine spekülatif, ciddi olmaktan çok bir tür oyuna denk düşen Platoncu sayının bulunuşunu açıklamaya çalışacağız. Gene de metnin bu bölümü, ancak kendi içinde kurulu bir mantık ve ilişkiler düzeniyle

anlaşılabilir bir görünüm sunuyor. Buradan bilgi türetmeye kalkmak, okur için hem imkânsız hem de işlevsiz olacaktır. (Zaten bizdeki çevirilerde olduğu gibi, yabancı dillere yapılmış kimi çevirilerde de haklı kaygılarla bu bölümün özetlenip geçilmiş olduğu izlenimini edindik!)

[296] Burada, Platon’un yaptığı açıklama, karmaşık bir sayı oyununu karşısındakine izah etmeye çalışan kişinin çabalarını anımsatıyor; okur, tespitlerin geri düzleminde, Pythagorascı okulun birikimlerinin değerlendirilme çabalarının yattığını düşünüp bu bölümü kendine anlamlar yükleyerek değerlendirebilecektir. Pratik hayatın süreçleriyle matematiğin bağıntıları arasındaki ilişkiye yüklenen anlam, tarihsel olarak bakıldığında, bize dönemin felsefesi açısından önemli veriler sunuyor.

Metindeki açıklamanın içine az da olsa girebilmemiz için hemen hepimizin orta öğretimden bildiğimiz dik açılı üçgen konusundaki Pythagoras bağıntısını anımsamamız gerekiyor: Bir köşesi dik açıyla bağlanmış bir üçgenin, bu açının her iki yanına düşen kenar uzunluklarının karelerinin toplamı $(a^2 + b^2)$ bize dik açının karşısına gelen uzun kenarın (hipotenüsün) karesini verir $(a^2 + b^2 = c^2)$. Şimdi bir kenarı 3, öteki kenarı 4 olan bir dik açılı üçgende, 3’ün karesi artı 4’ün karesi, 25’in karesi eder; öyleyse hipotenüs uzunluğu 5’tir. Hipotenüsün bu kenarı üzerine kurulu bir kare dikdörtgenin her bir kenarı 5, diyagonal uzunluğu ise 5’in karesi artı 5’in karesidir. Bu diyagonal rasyonel bir sayıyla yaklaşık 7, irrasyonel sayı ise karekök 50’dir.

Platon’un açıklamalarını izleyebilmek için $3 \times 4 \times 5 = 60$ bağıntısını da göz önünde tutacağız. Şimdi 60’ı üç kez kendisiyle çarpıp çıkan sayıyı bir kez daha 60’la çarptıktan sonra 100 ile çoğaltığımızda elde ettiğimiz sayı 12.960.000’dir.

Az önceki dik köşeli üçgenin hipotenüs ayağındaki karenin diyagonalinin 7 olduğunu söylemiştik. Platon bu sayıdan 1 çıkarttığımızda kalan sayıyı (6), kendisiyle iki kere çarpıp (36×36) bunu 100’ün karesiyle çoğalttığımızda da 12.960.000 elde edildiği gerçeğiyle hareket edip birçok ilişki kuruyor. 2700×4800 de bize gene bu sayıyı ve dikdörtgeni verir. Burada, metnin Almanca çevirisinin açıklamalarında O. Aplet’in yorumunu sunduk. Başka açıklama girişimleri de var, ama hepsi az çok tutarlı bir tahmin olmaktan öteye gitmiyor diye öğreniyoruz. Kaldı ki Platon, sayılara politik ve etik değerler de yüklemekten geri kalmamıştır: 3, toplumsal katların sayısıdır, 4 ise başlıca erdemlerin. 3 mesafe, toplumdaki 3 sosyal öbeğe karşılık gelmektedir ve bu 3

toplumsal sınıf, diyelim o 4 erdem sayesinde, düzenin kendilerine ayırdığı sınırlar içinde durur. Katmanlar ve 4 erdem, 5 devlet düzeninde 2 büyük ahengin (harmoninin) gerçekleşmesini sağlar. Bunlardan biri Aristokrasi düzeninde kusursuz olarak gerçekleştirilmiş adalettir, ötekisi geri kalan devlet düzenlerinde, berikinden biraz daha az kusursuz olan adalettir. Bütün bu yorumlarda Pythagorascı sayı sembolizmi, alabildiğine derin bir anlama oturtulmuş biçimde karşımıza çıkıyor; sayı, duyularımızla algılayabildiğimiz bir semboldür bu anlayışta ve hayatın yasallıklarını, tıpkı sayılar gibi, teklik ile çokluğu bir uyum içinde birleştirir. Canlı her şeyin içinde bir ahenk ve orantılılık vardır; bu da en kolay sayılarla kavranabilir. Demek ki sayı, düşünen kimseyi o ünlü hedefe, İdealar’a için salt biçime götürür. [Bu konuda bkz.: M. Denkinger, “L’énigme du nombre de Platon, (Platon’da Sayı Sembolleri) 1955, ayrıca W. Ekel:

Mathematische Beispiele bei Platon, (Platon’da Matematiksel Örnekler) s. 124-144 ve F. von Ehrenfels:

Zur Deutung der platonischen Hochezeitszahl, (Platon’un Evlenme Dönemleri Sayısının Yorumuna İlişkin) s. 240-244]. logları, her bir erdem tek tek birbirinden yalıtılmış, ele alınması durumunda bir sonuca varılamayacağını gösterince,

Protagoras diyalogunda bütün erdemler tek bir erdeme, “bilgi”ye bağlanmış Gorgias’da, ruhlar evreninin erdeminde ”adalet ile dindarlık” kaynaşmış, bunlara “cesaret” de eklenmiştir. Platon burada, erdemleri gerek ruh ile gerekse de devlet ile bir uyum ve düzen içine sokan bir sistem kurmaya, dolayısıyla bu bölüm içinde her bir erdem hakkındaki bilgiyi de vermeye çalışıyor.

[297] Platon burada, başka düzen biçimlerinin karışımı olmayan salt düzeni göz önünde tutarak, bu salt düzenin bozulmasından, farklı düzenlerin karışımından söz ediyor. Platon’a göre salt biçim (düzen) en iyi olanıdır. Ancak

Yasalar’da yaptığı gibi, teorik alandan gerçeğe, pratiğe baktığımızda durum değişir. Var olan, olgusal düzenlerin nispeten en iyisi olarak görülen Sparta devlet düzeni (anayasası), Platon’un akıl ile kurduğu salt düzenlerden hiçbirisiyle örtüşmemekte, daha çok “karma” bir düzen olma özelliği göstermektedir. Demek ki karma düzen basit düzenden değer olarak daha üst basamakta yer alır. Böylelikle Platon devlet düşüncesini, Solon’un önünü açtığı kanala yöneltmiş olmaktadır. Solon, soylu, aristokrat sınıfın doymak bilmez aşırılıkları ve Demokrasi’nin soylu, kentli, köle, esnaf demeden herkesi eşit kılması karşısında uyarıp “orta” bir düzen önermişti. Solon ile Platon arasındaki arada, Solon’un bu görüşlerinin Sofistlerce mi, Protagoras tarafından mı ele alındığını eldeki bilgi yetersizliğinden ötürü söyleyecek durumda değiliz. Ancak Platon’un “karma” devlet düzeninin çıkışının Solon düşüncesi olduğu rahatlıkla söylenebilir. Aristoteles bu düşünceleri devralıp kendi “orta yol” felsefesi bağlamında değerlendirmiştir. İyi orta’ya karşılık gelen karma düzen, erdemlerin, özgürlüğün, mülkiyetin en iyi gerçekleşebileceği düzendir ona göre.

[298] Aşağıda Platon’un yaptığı Timokrat tasviri, gerçek, tarihsel Spartalı’nın birçok özelliğini yansıtmaktadır. Eğitimden yoksun, iyi konuşmasını beceremeyen, kölelere sert davranan, hâkim olma tutkusu güçlü, savaşı, avlanmayı seven insan tipi, tipik bir Spartalı erkeği yansıtmaktadır.

[299] Aslında Platon burada, Aristokrasi’nin içinde kuşak sorununun nasıl birdenbire ortaya çıktığını anlatabilirdi. Ama o bir adım öteye gidip Aristokrasi’yi hedef almak yerine kötü yönetilen bir devleti seçiyor. Böyle bir devlette her şeyden elini ayağını çekerek, pisliğe bulaşmadan yaşamak, savunulabilir, mantıklı bir tutum olarak çıkıyor karşımıza. Yaptığı yorum ise Platon’un, modern ustaları aratmayacak kadar iyi bir psikolog olduğunu gösteriyor: Hırslı, tatmin olmaz kadının gerisinde Platon’un annesi Periktione’yi aramak pek yanlış olmayacaktır (U.v. Wilamowitz-Moellendorff,

Platon I, s. 434). Burada ve başka yerlerde Platon bir evladın kötü biri olup çıkmasını (kötü biçimlere doğru evrilmesini) baba-oğul ilişkisine bağlıyor. Sonuçta erkek evladın yozlaşmasının temelinde bunu önleyemeyen kötü eğitim yattığına göre, baba bu eğitimin temsilcisi ve sorumlusu konumuna getiriliyor Platon düşüncesinde. Sorumlu okul değil babadır. Bu anlayış Yunan geleneğine uyuyor: Baba, oğlun canlı eğitim ve yetişme ideali, modern psikanalizin diliyle söyleyecek olursak özdeşleşme modelidir. Platon dört örnek verir ve bunları çeşitlendirir. İlk iki örnekte babaların kişisel bir kabahati bulunmadığı halde, onların kaderi çocukları bambaşka yollara sevk ederken, öteki iki örnekte babaların da kabahati etkili olmakla birlikte olumsuzla doğru dönüşüm, dış etkilerle, “arıların yüzünden” ortaya çıkar. Ancak bu durumda da asıl sorumlu eğitimdir.

[300] Burada ve devlet oluşumunun tasvir edildiği belli bir yerde “orta”, bir mutabakat, uzlaşım anlamına gelmektedir.

[301] Hepto (Theben’e karşı Yediler).

[302] Platon Oligarşi’yi Demokrasi’nin önüne, Demokrasi’yi ise Tiranlık’tan sonra en kötü ikinci konuma yerleştiriyorsa bunun kendince nedenleri bulunmaktaydı. Oligarşi, para hırslı açısından bakıldığında, Timokrasi’nin daha da güçlü biçimi anlamına gelmekteydi; ayrıca Platon’un Demokrasi’den nefret etmesi için kişisel nedenlerden de öteye kitleye bakışına dayalı bir gerekçesi vardı: Demokrasi kitlenin yönetimiydi, ama kitle Platon’a göre Tiran’dı (zorbaydı). (Gorgias, 481d). Öte yandan dürtülerin türlerinin ele alındığı 12. bölüme baktığımızda, buradaki devlet biçimlerinin izlediği sıra için bir başka gerekçe de kendini ele verecektir.

[303] Bu düzenin içinde Platon'un

Yasalar'da övdüğü (698b) Solon yasaları da yer almaktadır. Dolayısıyla ortada görünürde de olsa bir çelişki bulunmaktadır. Ancak başka bir bakış açısı, bu görünürdeki çelişkiyi çözer gibidir: Platon'un buradaki hedefi ilkesel bir doğru ortaya koymaktır, siyasal nüfuzunu tamamen para kazanma amacına kitleme alışkanlığını ilkece yermektir.

Yasalar'da ise Pers savaşları sırasında yapıp yapamadıklarıyla tarihsel bir kurumun (düzenin) somut analizi, değerlendirilmesi söz konusudur.

[304] Burada da Sparta devleti olgusal-tarihsel örnek oluşturuyor.

[305] Platon burada, [556d]'de de yapacağı gibi ekonomik sorunlar üzerinde kafa yoruyor; ancak bu düşünceler İdealar öğretisiyle uyum içindeki ideal devlet konstrüksiyonu içinde kendilerine yer bulamazlar; ileride, yasa taslakları ileri sürerken göz önüne alınırlar.

[306] Platon burada Tiranlığı iyi tarif etmek için de kullandığı bir benzetmeye el atıyor. Dilimizde "otlakçı" diye geçen arılar üzerinden karşılaştırmalar yapıyor. Ancak bu karşılaştırmalarda biyolojik gerçeklik ile onun söylediklerinin nereye kadar örtüştüğünü aramaya kalkmasak iyi ederiz herhalde; çünkü bu otlakçı arı örneğini biraz da edebiyatçıların yaptığı gibi, evirip çevirebileceği bir metafor gibi kullanmış. Burada sözü edilen otlakçılar çalışmadan, yan gelip yatıp kovanın üretimine el uzatan arılar; bu nedenle de tembel ve tehlikeliler.

[307] Bu "kasıtlı" sözcüğü ilk bakışta biraz şaşırtıcı gelebilir; ancak Platon, yukarıda da söylediğimiz gibi, bütün kötülüklerin en temel nedenini eğitimin yetersizliğine bağlamıştır. Şimdi devlet, aksaklıkları giderecek, suçu, cinayeti önleyecek gerekli eğitimi vermediğinin bilincinde olarak, kasti bir şiddet uygulamaktadır. Bu anlamda, "bile bile" demek belki daha doğru bir çeviri olacaktır.

[308] Sokrates, radikal demokratların gözünde bir oligarşi olan "eski" demokrasiyi över. (Areop. 24) siyaset orada para kazanmanın yollarından biri olduğu için bu, eski demokraside politik tavrı da olumlu etkileyen bir nedendir. Burada Platon, paraya yönelik bu arayışa olumsuz bakıyor.

[309] Zenginlik Tanrısı Plutos'un kör olduğu farz edilir.

[310] Üçüncü ruh bölümü içinde çatışmalar ve mücadeleler sürüp gitmektedir Platon'a göre; çünkü bu bölümde birçok arzu, istek, hırs vb. yer almaktadır. 12. bölümdeki dürtüler öğretisinde ve IX. Kitap'ta bunu açıklar Platon. Ancak elbette bunu yaparken, ruhu üç bölüme ayıran mantıksal şemasıyla yer yer çelişkiye düşmekten de kurtulamaz. Bu üçüncü bölümün, kendi içinde birçok alt yana ayrıldığını, hatta belli bir anlamda para hırsının tayin edici sayıldığını görüyoruz. Böyle üç bölümlü bir ruhu mevcut çelişkilerle bir bütün olarak sunmanın da aksaklıklarına ayrıca dikkat çekebiliriz.

[311] Platon böyle bir yasa uyarınca

Yasalar'da (742c) faizle para verilmemesi gerektiğini söyler. Çünkü borçlu, faizi kendi sermayesi olarak görüp alacaklıya ödemekten kaçınabilir. Kim bu tür akitler yapıyorsa para verirken riski göze alıyor demektir (849e, 915e).

[312] Demokrasi konusunda Platon'un sunduğu analize asıl örneği Atina'nın oluşturduğuna hiç kuşku yok. Platon'un memleketine yönelik yargısı hakkında karar verirken iki şeyi göz önünde bulundurmamak yerinde olacaktır: Platon hiçbir yerde Atina adına değinmez, bu tutumu, Demokrasi analizinin tarihsel-gerçek Atina ile doğrudan ilintili bir analiz olma olasılığını saklı tutarak analizini genelleştirir. Her Demokrasi'de başlıca iki büyük kusur bulunmaktadır ona göre: herkesin, (sosyal konumuna, aidiyetine bakılmaksızın) eşit olması ve resmi görevlerin doğrudan kura ile başka özellikler gözetilmeden dağıtılması. Gerçi Platon sınırlı bir çerçevede memuriyetlerin böyle verilmesine bir itiraz getirmez (Yasalar, 690d, 741b/c vb). Atina demokrasisinin çöküş döneminde bu kura ile atanma geleneği sürmekteydi. Platon böyle bir yöntemi Demokrasi'nin tanımlayıcı belirtilerinden biri olarak saymakla birlikte bunu Atina'nın eleştirisine kadar götürmüyor. Platon'un burada olduğu gibi Demokrasi'yi bilinçli olarak genelleştirip tipikleştirmediği yerlerde Atina'nın katkılarını göz önüne almayı da unutmaz (Yasalar, eski Demokrasi'ye yönelik övgü bölümü, 698b). (Bu konuda bakınız: K. Vretska:

Platon'da Tipik ve İki Kutuplu Anlatım.)

[313] Gerçekten de Atinalılar kendi devletlerini, Thukydides'in Perikles'in ağzından söylediği gibi (2, 37,1), bir demokrasi paradigması olarak görüyorlardı. Kuşkusuz bir devlet düzeni, içinden her türlü anayasanın (düzen biçiminin) seçilebileceği bir dükkân değildir; belki de dönemin Atina'sına özgü bir jargona atıf da vardır burada. Demokrasiye kesin inanç duyan Atinalı, temel ilke ve öğeleriyle kendi devlet düzenini aynı zamanda hakiki bir Aristokrasi olarak görmekteydi; ve bu Aristokrasi onun gözünde gerçekten de en iyi temsil biçimine kavuşmuş bir Aristokrasi'ydi; çünkü devlet görevleri, memurların doğuştan sahip oldukları ayrıcalıklara göre yapılmıyor, en azından ilkece yapılmıyor, insanların becerileri, çalışkanlıkları, (erdemleri) göz önünde tutuluyordu ya da ilkece tutulması gerekiyordu! Platon Menexenos'un mezarı başındaki konuşmada olduğu gibi, alaycı bir tavırla abartıyor Demokrasi'yi.

[314] Böylece, [554e]'de iyi ve kötü olarak sınıflandırılmış çeşitli dürtü türleri burada enikonu tartışılacak. Ancak Platon tartışmanın bir kısmını, orada önemli bulunduğu ve yeniden ele almak durumunda olduğu için IX. Kitap'a ayırıyor. (Okur baştan itibaren "dürtü" kavramının ortaya çıktığı her yerde "ihtiyaç", "istek" hatta "arzu" anlamlarının da yer yer içerildiğini fark etti durdu sanırız. Ancak "dürtüyü", ısrarla "ihtiyaç", "istek" kavramlarından ayrı tuttuk. Bugünkü psikanalizin dürtü kavramı çağrışımlarıyla Platon'un kavramı arasındaki örtüşmezlik, tam da dikkatlerimizi yoğunlaştırıp onun "insan modelini", "yaradılış", "insan tabiatı", "doğuştan veriler", "yetenek" vb. kavramlarla oluşturduğu karakter, tip öğretisini –hani böyle bir şeyden söz edebildiğimiz ölçüde– daha iyi kavramamızı sağlayabilir.) Platon'a göre kaçınılmaz dürtüler (açlık vb.) aynı zamanda da "yararlı" olanlardır. Dürtünün "yararlı" olması, "kazanç sağlayıcı", "tasarruf ettirici", "tutumlu" anlamlarını da içermektedir. Bu iki sözcük Yunancada birbirini çağrıştıran sesleriyle Platon'a sanki şakayla karışık bir şeyler ima etme imkânı sunmaktadır (χορημοζ χορημοτιστιλοζ). Okur, buradaki, yararlı dürtülerin aynı zamanda getirisi olan, tutumluluk sağlayan dürtüler olduğu imasının ancak Platon'un sunduğu bağlam içinde anlaşılabilir olduğunu unutmamalı. Yararlı dürtüler, kazanç sağlayıcı, tutumluluğa yönelen dürtülerken, yararsızlar (zorunlu ihtiyaçlara karşılık gelmeyenler) bu bağlamda aynı zamanda "müsrif (savurganlaştırıcı)", çarçur ettirici dürtülerdir. Burada, [554a/b]'de olduğundan çok daha pozitif bir nitelik kazanan oligarşik insan yararlı, tasarruf ettirici dürtülerin temsilcisiyken, otlakçı arı-insanlar savurganlaştırıcı ihtiyaçlara karşılık gelirler. Oligarşik insanın bu farklı yorumlanışına, demokrat insan bağlamında da tanık oluyoruz (demokrat insan önce epey bir hışmı üzerine çektikten sonra tirana ayrılmış bölümde biraz daha iyi biri olarak karşılanıyor); Platon'un bir sanatçı-edebiyatçı olarak insanı karakterize etme yanı sıra düşünürsek, bu farklı yorumlarda bir çelişki bulmaktan çok, insan karmaşasına gerçekçi bir yaklaşımın kaygılarını yakalayabiliriz herhalde!

[315] "Akropolis"e yapılan bu atıfla Atina kent-devleti de belki ilk kez somut tarihsel olgu olarak metinde karşımıza çıkıyor; ama tabii Yunanistan'da bu türden tepeleri, kaleleri bulunan, örneğin Korinth gibi birçok kent (polis) vardı. Ancak burada kastedilen tepenin (kalenin) Atina Akropolisi olduğu kesin. Bunu kabul ettiğimizde bütün bir devlet tartışması, bu metafor sayesinde somut-mevcut bir devlet düzenine, Atina'ya yönelik olma özelliğine kavuşuyor. Örneğin kişinin dürtüleriyle mücadelesi anlamındaki iç kavgası, Atina'nın sembolü olan (Akropolis) bir öge etrafındaki mücadeleye dönüşüyor ve genişleyerek genelleşiyor, evrensel olarak polis (kent) ile yurttaş ilişkisini içerir hale geliyor.

[316] Libya kıyılarındaki, lotus çiçeğiyle beslenen efsanevi bir kavmin üyeleri; bu çiçeğin tadına doyamayan Odysseus'un refakatçileri ülkelerini unuturlar. Lotos Yun. Lotus çiçeği, "phagein" yemek anlamına gelmektedir. Bu çiçek eski Doğu dünyasında (Budizmde) güzelliğin ve saflığın, temizliğin dini simgesidir.

[317] Platon bizi burada Thukydides'in bir tespitiyle buluşturuyor.

Peleoponnesoslularla Atinalıların Savaşı adlı ünlü tarih metninin yazarı

Thukydides, Platon'dan yaklaşık 30 yaş daha büyüktür. Platon'un doğumundan (İÖ 427) iki yıl önce Atina'da yaşanan büyük veba salgınında hastalığa yakalananlardan biri de odur. Peleponnesos (Peleponez) Savaşları sırasında Atina'da seçilen 10 Strategos'tan (komutandan) biri olan Thukydides, Spartalı komutan Brasidas'a yenilip sürgüne yollanmıştır (İÖ 424). Yaklaşık 20 yıllık bir sürgünün ardından, Peleponnesos Savaşları bitince geri dönmüş, aynı yıl ölmüştür. Günümüze 8 kitap halinde ulaşan çalışması, savaşın bitiminden 6 yıl öncesine kadar uzanagelen olayları kaydeder. Ancak Atina'nın yenilgisinde rol oynamış siyasal etkenlerin yanı sıra savaşa katılan kişilerin karakter özelliklerine de önem verip bunları incelemeye çalışan Thukydides'e göre Atinalılar sürekli hareket halinde, atılcı, devrimci, yeniliklere açıkken Peleponnesoslular ihtiyatlı, ağırkanlı, muhafazakârdırlar. Atinalıların ve Siracusa'luların birer halk olarak genel karakteristik özellikleriyle ilgilenen Thukydides, insan ruhunun kaçınılmaz çürüyüşü sorununu öne çıkartmış, Atina ve Atina demokrasisi üzerine önemli ve etkileyici bir değerlendirme yapmıştır. Onur (haysiyet) duygusunun saflık (aptallık) olduğu tespiti, Atina'da savaş sırasında sürüp giden kargaşanın ve iç politikada yaşanan çekişmelerin fonunda, değer yargılarında nasıl olumsuz bir dönüşüm yaşandığını göstermektedir. Sofistlerin, bütün genel geçerli norm ve değerleri, insanı ölçü alarak öznelştirdiklerini ve nispileştirdiklerini sıkça hatırlatmış, Sokrates/Platon düşüncesinin bu "dağılmaya" bir tepki olarak anlaşılması gerektiğini de belirtmiştik. O günlerin politikasına yönelik sert bir eleştiriyle karşı karşıya olduğumuz kesin. Ancak Thukydides savaş olgusuna bağlı kalarak çürümeyi, karakter özelliklerini ele alıp değer çöküşüne işaret ederken, Platon düşüncesinin bir genellemeye ve soyutlamaya gittiğini görüyoruz.

[318] Bu demokratik insan imgesinin tarihsel örneğini Alkibiades'te buluyoruz. Plastik (resimsel) bir demokrat insan görünümü sunmak için Platon, Alkibiades'i model olarak alıp onun karakteristik özelliklerini kullanır; tutarsızlığın en tutarlı görünümünü sunmaya çalışır, diyebiliriz. Ancak düşünür, tarihsel kişilik olarak Alkibiades'in kendi demokratik insan genellemesine uymayan kimi özelliklerini dışta bırakır, onun hırsını, gururunu, ölç alma inadını, savurganlık özelliğini, aşk hayatını demokrat insan modelinin içine almaz. Buna karşılık iş yaparak "para kazanma" özelliğini bu insan tipinin öteki özellikleri arasına katıştırır, çünkü devlet düzenlerini birbirinden türetirken, bu özelliğe ana motif olarak gereksinmektedir. Ayrıca demokratik insanın bir demagoğun özelliklerini taşımadığını da belirtmek gerek. Aristophanes

Kleon Şövalyeleri'nde demokratik insanı, demagog, yağcı, dalkavuk, önüne geleni kandıran, rüşvete açık, hatipleri sindiren ve halkın malına göz dikmiş biri olarak sunar. Platon'da ise bu özellikler en başta otlakçı arılara benzettiği insanların özellikleri olarak sonraki bölümlerde karşımıza çıkacaktır.

[319] Buradaki açıklama V. Kitap'taki kadın erkek eşitliği açıklamasıyla çelişen bir düşünce değil; çünkü orada da eşitlik bütün kadınları kapsamıyor, sadece üst sınıfın o "altın" soyuna girenler kastediliyordu. Burada ise Platon'a göre, en iyi olmaktan fersah fersah uzak bir devlet biçimi söz konusu ve orada her sosyal tabakadan insan gibi, kadın erkek de eşit.

[320] Bu iddia, Platon'un ruhsal yapı modelinde, o akıllı temsil eden ruh bölümünün adım adım denetimini kaybetmesi, öteki bölümlerin ve dürtülerin hâkim olması bağlamında tutarlı bir çıkarsama gibi görünmektedir. Ancak ruh modelinin içinde hareket etmeyip gerçekliğe döndüğümüzde iş değişir ve bu önerme (cümle) yanlış olur, çünkü sebep-sonuç ilişkisini ters çevirmekte; "Her Demokrasi'nin Tiranlığa götürdüğü (yol açtığı)" cümlesini (hani bu cümlenin doğruluğu gerçek hayatta onaylanmış olsa da) "Her Tiranlık Demokrasi'den doğar" cümlesinin çıkışı olarak kullanılmaktadır.

[321] Platon o dönemlerde yaygın düşünceyi paylaşmış oluyor. Euripides, toplumu, sadece parayı düşünen, dolayısıyla da yararsız zenginlerle varlık sahiplerine kin ve nefret besleyen ve oklarını onlara atan yoksullar olmak üzere ikiye ayırırken [bkz. 555d] üçüncü katman olarak orta katmanı, devleti taşıyan ve koruyan sosyal katman olarak bunlardan ayrı bir yere koyar. Çünkü bu katman, düzeni kollayan ve isteyen bölümü temsil etmektedir. Aristoteles için de orta sınıf en iyi sınıftır.

[322] Platon'un burada kastettiği "politikacılar", siyasal olarak tam hakları bulunmayan, belli bir yerde yerleşik yaşayan sığınmacıların, mahkeme karşısındaki temsilcileri. Bu sosyal katman için kullanılan terim daha sonra Atina'da önde gelen 'demagoglar' anlamında kullanılmaya başlanmıştır.

[323] Arkadya (Yunanca Arkadhia): Eski Yunanistan'da Peleoponnesos'un orta kesiminde dağlık bölge.

[324] Kurt adam masalının İlk Çağ Yunanistan'ına özgü biçimi çıkıyor burada karşımıza.

[325] İÖ 7. yüzyıldaki Megara Tiranı Theagenes, Atinalı Peisistratos (İÖ 6. yüzyıl) ve Siracusalı Dionysios gibi. Bu sonuncusunun Sicilya'da Platon ile olan ilişkisine daha önce sıkça değindik.

[326] Kroisos (ö. İÖ 546): Lidya'nın zenginliğiyle ünlü son kralı. Ortadoğu folkloründe zenginliğin simgesi Karun'la ilgili efsanelerin Kroisos'un yaşamından kaynaklandığı sanılmaktadır.

[327] Hermos: Theseus'a, Amazonlara karşı çıktığı seferde yoldaşlık eden soylu bir Atinalı.

[328] Homeros, II, 16, 774.

[329] Bu benzetme Homeros'tan alınmış, daha sonra politika dilinde sıkça başvurulan bir imge olarak kullanılmıştır.

[330] Platon'un burada bir tiranın ayırt edici özelliği olarak kavradığı, durmadan savaş çıkarma özelliğini, tarihe bakışının bir sonucu olarak anlamamız gerekiyor; sonradan Aristoteles de aynı görüşü paylaşacak, bu özelliği, çeşitli tiran yönetimlerinin belirtisi olarak değerlendirecektir.

[331] Besbelli ki Platon burada Siracusa'da yaşadığı olayları ve sevgili arkadaşı ve öğrencisi Dionysios'un başına gelenleri göz önünde tutuyor.

[332] Platon, Adeimantos'un ağzından 'tiranların özgürlüğü' diye bilinen tanımı sunuyor bize. Gerçekte bir tutsaklık, mecburiyet olan ve özgürlükle uzaktan yakından ilintisiz bu zorunluluk, [577c] ve ilerisinde ruhun içinde kendi karşıtını bulacaktır. Platon bu tespit üzerine tiranın mutsuzluğu görüşünü inşa edecektir.

[333] Platon yaşlı tiran Dionysios'a atıf yapıyor.

[334] Platon'un Euripides'e atfettiği sözler, İlk Çağ'da Sophokles'e de atfedilmekteydi. Ama Euripides'te de Platon kolaylıkla buna benzer yerler bulabilirdi zaten. Asıl, Yunancada tiran ve Tiranlık anlamına gelen sözcüklerin yanlış yorumlanması gibi bir durum da söz konusu burada. Hem iyi hem de kötü monarşlar ve tebası anlamına gelebiliyor bu sözcük Yunancada.

Gorgias'taki görüşleri anımsayacak olursak, burada tragedya yazarları hakkında Platon'un söyledikleriyle oradakilerin örtüştüğünü görürüz.

[335] Buraya kadar Tiranlık devletinin biçimi incelendi, tiran da bu devletin biricik temsilcisi olarak karşımıza çıktı; şimdiyse tiran, kişi, insan olarak ele alınıyor; ancak burada tiranlık özelliğini kesinlikle salt politik anlamla sınırlamamız gerekiyor; ama tiran bir karakter, üstüne üstlük bir de politik hayatta hâkimse, orada da tiranlık yapıyorsa, dünyanın en mutsuz insanıdır Platon'a göre.

[336] Rüyaların gösterdiği gibi, her insanın içinde bir suçlu (cani, katil) uyuklamaktadır ve Platon'a göre, doğru eğitim ve yetiştirme sayesinde bu karakter özelliğinin (dürtünün) ortaya çıkması engellenebilir. Buradan bakıldığında Platon, yaklaşık 2300 yıl önce "bilinçaltını ya da dışını" keşfetmiş, orada bekleyen kompleksleri yakalamış bir düşünür, psikanalizin babası sayılabilir. Ayrıca gerçek, ampirik hayat ile bağlantıyı göz önünde tutan bir filozof olduğunun da bir kanıtıdır bu.

[337] Platon burada dönemin hâkim hekimlik öğretisine bağlı kalarak tamamen diyet tabanlı bir "uyku öğretisi" (teorisi) geliştiriyor demek yerinde olacaktır. Bu anlayış uzun yıllar etkisini sürdürmüş, özellikle Yeni-Pythagorasçılar bu teoriyi büyük bir ciddiyetle pratiğe geçirmeye çalışmış, akşamları, yatmadan önce yapılan vicdan muhasebesinin ilkelerini buradan türetmişlerdir (Iamblichos, de vita Pythagoras, 256).

[338] Özlemin iğnesi. Platon burada Yunanca

εφωζ diyor; bu kavram, hem özlem, hem tutku, hem aşk, hem de bu aşkın tanrısı anlamına da geliyor. İnsanların özlemlerinin iğnecisi, onları aşka tutsak eden bu büyük güç, bu zorbalığıyla bütün insanlardan ve tanrılardan daha kudretli bir tiran. Platon bu anlamı öne çıkartıyor.

[339] İlk bakışta herhangi bir neden ortalıkta görünmezken Adeimantos geri çekiliyor ve Glaukon konuşmanın bundan sonraki partneri oluyor. Oysa bu partner değişiminin özel ve anlaşılır bir nedeni bulunmakta. Çünkü devlet düzeninin çökmesi ve buna tekabül eden insan tipinin (karakterinin) anlatılması bitmiş durumda. Bütün bir konuşmanın üstünden baktığımızda bu açıklamalar, asıl ana soru'nun cevabını vermeye yönelikti. O soru da hatırlayacağımız gibi, adil, haksever kişinin (haksız kişinin) mutluluğu, mutsuzluğu odağında düğümlenmişti. Bu soruyu da bütün çıplaklığı ve sertliğiyle ortaya atan Glaukon olmuştu. I. Kitap'ın proloğu (girişi) diye tanımladığımız yerden itibaren başlayan incelemenin ana eksenini de bu soru çevresinde oluşturmuştu. Öyleyse artık bu soruya nihai cevabı vermenin sırası gelmiştir.

[340] Öyle de olması gerekir, çünkü Platon'a göre hakikat bir yanda, geniş kitlenin görüşleri bir yanda yer almaktadır.

[341] Platon daha önce de [576c], kitlenin mutluluk konusunu kendisinden farklı yorumlayacağına işaret etmişti; bunun Yunanca "mutluluk" anlamına gelen sözcükle de bağlantısı bulunmaktadır; mutluluk (εὐδαιμονία) 'δαιμῶν' paylaştırıcının, yardımcının kendisine yardım ettiği insanın durumu demektir. Bu ikinci sözcük, bölüştürmek, paylaşmak anlamındaki sözcükle akrabadır ve başlangıçta muammalı, belirsiz durumlarda insanın yardımına koşan, ona yardım eden ya da duruma göre zarar veren anonim (adı, kimliği belirsiz) güç anlamını içerir. Başarı ve başarısızlığı belirleyen Daimon'dur, insanın başlıca hedefi olan iktidarı, güç, kudret ve parayı sağlayan da odur. Ona sahip olan kimsenin, kitleye göre iyi niyetli bir Daimon'u vardır, dolayısıyla da mutludur. Mutluluk konusundaki bu kavrayışa eski düşünürler karşı çıkmış, örneğin Herakleitos, "Karakter insanın daimonudur" diyen ilk düşünür olmuş, insanın mutluluğu sorununu da dış etmenlerden alıp insanın içine yerleştirmiştir. Bu anlamda Platon da mutluluğu (halkın düşündüğü gibi dış ve iyi niyetli bir Daimon'un eseri olarak görmeyip) insanın içindeki bir yönlendirici güç olarak anlar. Ancak Daimon anlayışını da tamamen bir yana atmak istemediğini X. Kitap'ın sonundaki mitosta göreceğiz. 'ενναιμῶν', insanın evrenin bütünüyle mutlu bir uyum içinde bulunması anlamına gelir orada.

[342] Siracusa Tiranı Dionysios'un yanında yaşamış olan Platon kendini kastediyor elbette.

[343] İnsanların iradesi iyiye yöneliktir, ne var ki uşaklaştırılmış devlet ve insan bunu fark edemezler, çünkü onların içinde (ruhunda) akli yan hâkim değildir. Dolayısıyla da onun "iradesi", istemesi, sahici, hakiki, gerçek bir isteme değildir; doğru hedefi tanımadığı için de ona ulaşamaz.

[344] Festivallerdeki oyunlarda kura yoluyla her on phyle'den (polis devletinin politik organizasyonundan) bir hakem seçilirdi; her hakem, gösterinin ardından kararını yazıyla belirtir ve ilk üç ödülü dağıtırdı. Ardından gene bu on hakem arasından beşi seçilir; kararları yüksek sesle okunur, bunların verdiği kararlara göre ilk seçimin değişmesi gerektiğine hükmedilirse, başka deyişle puanlar eşit dağıtılmışsa, yeniden karar verme yoluna gidilirdi. Ve bir hakem, nihai sonucu ilan ederdi.

[345] Burada sonucun ilanı aynen o festivallerde, bayramlarda olduğu gibi kutlamacı bir havada açıklanıyor. Ancak ince bir sözcük oyunu da var burada. Glaukon'un (ve elbette Platon'un) babalarının adı Ariston'du ve "en iyi, en becerikli, erdemli" anlamına geliyordu.

[346] Dilimizdeki çevirilerde "haz", "zevk" olarak karşılanmış. Hazza göre daha "temiz", salt bir duygu bu; büyük bir memnuniyet, mutluluk duyma, coşkunculuk hali. Dil alışkanlığımızı biraz zorlayarak dilimizdeki "zevk" çağrışımlarından da ayırt etmek için "sevinci" terimleştirmeye çalıştık.

[347] Burada karşımıza "para canlısı", "para, kazanç hırsı taşıyan" ruh bölümü tanımı çıkıyor; "dürtüsel" kavramının önceki anlamları burada pek oturmadığı için Platon burada üçüncü ruh bölümü için yeni bir tanıma başvurmuş olmalı. Çünkü öteki ruh bölümleri için de dürtüler söz konusu. Bilgelik/akıl bölümü ve zafer seven, cesur bölümden sonra paraya yönelik bu dürtüyü iyice öne çıkartıp bunu, başka arzu ve dürtüleri de içeren bu üçüncü bölümün karakteristik özelliği olarak kullanıyor. Üç insan biçiminin özelliği olarak [435e]'de yaptığı tanıma böylece geri dönmüş oluyor.

[348] Platon bireysel bir hayatın bütünlüğünü göz önünde bulundurarak bu soruyu soruyor; bu hayat "biçimi" belirleyici özelliğini, temsilcisinin karakterinden ediniyor. Aslında Platon, [436e]'de

halklar için söylemiş olduğunu burada tekrarlıyor. Platon'un bu insan tiplemesi ya da hayat tipolojisi, Yunan ve Hıristiyan felsefesine güçlü etkiler yapacaktır. İleride, bilge hayatın, teoriye vakfedilmiş bir hayatın politikacıların hayatından radikal biçimde ayrılması burada temellenmekteydi. Aristoteles'te bile bu etki görülür ve şan, şeref, ün, unvan seven hayat biçimine karşılık gelen yaşama tarzı, "politikacıya" ayrılır. Bu iki karakter biçimi arasında, insanın bağrında sürüp giden mücadeleyi de bize Romalı Cicero (İÖ 106-43) gösterir.

[349] Platon bir hayat biçiminin değerini tartabilmek için kavrama yetisi, akıl ve hakikat bilgisinin yanına deneyimi yerleştiriyor; dolayısıyla hayatın pratiğinin önemini de işin içine katıp önceki görüşlerinden bir adım öteye geçmiş, bunları derinleştirmiş oluyor.

Gorgias diyalogunda [487a], gene doğru hayat biçiminin hangisi olduğunu sorup bilimsel kavrayış ve bilginin yanı sıra soru soran karşısında kişisel bir iyiniyet ve istek talep etmiş, aynı zamanda rahat, içinden geldiği gibi, açık konuşmanın gerekliliğini vurgulamıştı. Deneyimin, pratiğin önemi bakımından ortaya çıkan görüş farklılığını, Sicilya'da yaşadıklarıyla oradaki deneyimlerle açıklayabiliriz. Hayata yabancı kimseler olarak tanımladığı filozofları [487d] hayatın pratiğine davet etmesi de bu deneyimleriyle bağlantılı olmalıdır.

[350] Eğlencelerde, yarışmalarda, Olimposlu Zeus'a kurbanlar verilir, onu kahraman ve nihayet kurtarıcı Zeus'a verilen kurbanlar izlerdi (Bkz. F. Dornseiff, RE, R, 2,3,1; 1927).

[351] Burada büyük olasılıkla Orpheusculara ya da Pythagorasçılara atıf yapıyor.

[352] Platon için önemli olan hazzın "yerine getirilmiş, gerçekleştirilmiş", "doyurulmuş" (doldurulmuş) olduğunu belirtmektir. Yani haz, öteki filozofların haz diye kavradıkları, acıdan azade olma, huzur (rahatlık, sükûnet hali) değildir Platon için. Bedensel haz ile bedensel acı arasındaki ilişkiyi Platon

Gorgias'ta [495e] ve

Phaidon'da [60b] başka bir bakış açısından işlemiş,

Philebos'ta [36a] da bir kez daha bu konuya geri dönmüştür.

[353] İÖ 7/6. yüzyıllarda yaşamış ünlü bir koro şairiydi. Platon

Phaidros'ta, Stesikhoros'un Helena'nın Truva'ya kaçırılışını anlattığı için tanrıçanın öfkesi üzerine gözlerinin kör edildiğini söyler; bunun üzerine ozan başka bir şarkısında bu söylediklerini yalanlamış ve Truva'ya kaçırılan Helena'nın değil de sadece onun bir hayalinin götürüldüğünü söyleyince tekrar gözlerine kavuşmuştur.

[354] Platon, filozofun en hakiki, en sahici sevinci hak edeceğini kabul ederken, tanrısal olanın, salt bir düşünce olarak (en salt felsefi düşünce olarak) haz duyduğunu hiçbir yerde açıkça söylemiyor.

[355] Bu sözlerin ardından gelen ve tiran ile bilge kişinin sevinçle ilişkisini göstermeye çalışan bölüm, Platon'un sayılarla oynama alışkanlığına çarpıcı bir örnek olsa gerekir, ancak geri düzlemde belli bir ciddiyet de bulabiliriz. Gene de daha önceki örnekte de olduğu gibi bu matematiksel benzetmelerin geçerli önkoşullarına ilişkin soru sormaya kalkmamamız gerekiyor, örneğin hazzın niçin bir düzlem olduğu sorusu gibi. Ancak çözüm pek zor sayılmaz: $3 \times 3 = 9$, bunun üzerindeki düzlem 81'dir, 81'in kare kökü 9, 9'un üç kere kendisiyle çarpımı ise 729'dur; bu sayı ise bir yıldaki gün sayısının (364,5) iki katıdır; 729 ay, yaklaşık 60 yıl eder ve yaklaşık ortalama bir insan ömrüdür (Platon'un insan ömrünü 100 yıl olarak belirlediği [615a] bölümüne bkz.). 729 yıl, mitosun 1000 yılıyla örtüşüp bize bir dünya (evren) yılını verir.

[356] Platon

Gorgias diyalogundan başlayarak ruhun içinde etkili olan, birbiriyle çatışan güçleri belli bir düzen içine sokmayı insanın sadece görevi değil aynı zamanda mutluluğunun koşulu olarak görüp bunu öğretmeye çalışır. Orada bu kaygıyla, basit bir modelde insanı uysal, terbiye edilmiş hayvan ile karşılaştırır. Bu model, bu görüntü şeması burada iyice geliştirilmiştir. Aslan, keçi ve yılan karışımı masal figürü Kimaira; altı başlı, on iki ayaklı bir canavar olan Skilla ya da üç başlı cehennem

köpeği Kerberos, ruhun bölümlerinin görselleştirilmesinde kullanılan figürler olarak çıkarlar karşımıza. İnsan (akıl/mantık), aslan (cesaret) ve çok başlı canavar (çok parçaları bulunan, üçüncü ruh bölümü) insan biçimi içinde bir araya gelmişlerdir. Asıl anlamıyla insanın hâkimiyeti, egemenliği aklın, mantığın egemenliği anlamına gelmektedir ve ruhun içinde düzen kurmanın biricik güvencesi de budur; insanın biricik görevini oluşturur bu düzen. Platon burada politik insanın kraldan tirana uzanan o çeşitli biçimlerinden “insana” doğru geçiş yapıyor.

Devlet metninin X. Kitap’ındaki kapanış mitosunu anlamamıza giden yol da burada açılıyor. (X. Kitap, Giriş’te de yerini bulmaya çalıştığımız, bütün içindeki konumu oldum olası tartışılan bir kitap. İbni Rüşd, yayınevimizde 2005 Nisan programında yayınlanan ve Platon’un

Devlet’inin bir tür tanıtımını ve değerlendirilmesini yaptığı, giderek kendi döneminin koşullarında uygulanabilirliğini tartıştığı

Siyasete Dair Temel Bilgiler kitabında, X. Kitap’ın ve öteki kitapların mitolojiye atıf yapan yerlerini bilimselliği açısından zorunluluk oluşturmadığı için bütün içinde konumlandırmak istemiyor. Gerekçe olarak da gene Platon’un mimesisi (taklidi) yorumlarken edebiyatı (şiiri) reddedişiyle “mitos” arasında kurduğu bağı öne sürüyor. “Platon’un

Devlet’inde yer alan onuncu makaleye gelince, bu makalenin içeriği bu bilim açısından zorunlu değildir. Çünkü henüz işin başında açıktır ki, ‘şiir sanatı’ (edebiyat sanatı) bir amaç olmadığı gibi bununla elde edilecek olan bilgi de hakiki değildir.” (önsözden). Kapanış mitosundaki imge buraya kadar geliştirilegelen

eğitim, yetiştirme öğretisinin bütününe plastik bir biçimde göz önüne seriyor: Çok başlı canavar içimizde zapturapta alınmadığı ve aslan insanın güvenilir yardımcılığına soyunmadığı sürece, genç insanın eğitiminin bittiğini söyleyemeyiz. Öyleyse o uzunluğu dikkat

çekici dönemler de buradan bakıldığında anlaşılır olmaktadır. Platon, insanın kendi içindeki çatışan, baştan çıkartıcı, etkin güçleri anlatmak için öteki yapıtlarında da görsel modeller ya da figürler kullanıp durmuştur.

Phaidros’ta ruh, iki atlı bir arabadır. Atlardan biri soylu ve itaatkâr, ötekisi tembel, hantal ve huysuzdur. Sürücü, arabasını, kendi gücüne göre ya İdealar’ın bulunduğu yüksekliklere sürer ya da dünyevi olanın çukurlarına yönlendirir.

Yasalar’da ise Platon ruhu, çok sayıda tele bağlanmış bir kuklaya benzetir. Her bir telin farklı yere çekmesiyle oluşan kargaşa, ruhun içindeki güçlerin çatışmasına karşılık gelir. İnsan sadece altın ve tanrısal olanın kılavuzluğunda hareket etmelidir. Bu görüşlerin psikolojik fonu ve gelişmeleri konusunda bkz.: F. Dirlmeier,

Platon ve Aristoteles’te Edebiyatın Monoloğundan İç Akla, s. 26-40).

[357] Kimaira: Yarı keçi, yarı aslan bir efsane hayvanı. Skilla: İtalya’nın Messine boğazında pusuda bekleyen bir deniz canavarı, bir mitolojik kadın. Kerberos: Ölüler ülkesini; Hades’i bekleyen canavar köpek.

[358] Amphiaraios; bir kâhin; sonun felaket olacağını görünce Polyneikes’in Theben’e karşı seferine katılmaktan vazgeçip saklanır; ancak karısı Eriphyle, bir altın gerdanlığı rüşvet olarak alıp onu ihbar eder.

[359] Platon’un sözünü ettiği “edebiyatın” bizim bugün “edebiyat” kavramı altında topladığımız tür sözlü, yazılı ilişki ve biçimleri ne kadar kapsadığına dikkat etmeksizin burada “edebiyat” kavramını çekinmeden kullanacağız, çünkü açıklamalar ilerledikçe Platon’un (Sokrates’in) edebiyat’tan ne kastettiği kendiliğinden anlaşılır olacaktır. Özellikle tragedya ve komediyi hedef alan bu bölüm, insanın gerçek mutluluğu nedir sorusunun cevabının ardından, bu bölümde yeni ideal devlette “edebiyatın” yerini tartışıyor. Bu bölüm bütün kitabın kapanışını oluşturan bir mitos ile bitiyor, böylece I. Kitap’ta karşımıza çıkan “giriş” burada uygun bir anlatıyla bütünleşiyor. Kitaba sonradan eklendiği iddialarına karşılık bu X. Kitap’ın, kompozisyonu tamamlayan enikonu düşünülmüş bir “parça” olduğunu Giriş’te

de söylemiştik. Anlatı sanatı (edebiyat), kitabın buraya kadar olan bölümlerinde bekçilerin eğitiminin bir parçası olarak anlaşılmıştı; bir tür ön eğitimin parçası gibi bir şeydi ve henüz bütün öğrenimlerin, bilgi ve birikimlerin en son amacı olan İdealar öğretisiyle ilintisi kurulmamıştı kısacası. Taklit etmenin bu yeni ideal devlete kabul edilmeme nedeni olarak da edebiyatın elverişsiz durumları ve eylemleri canlandırması gösterilmişti. İşte şimdi, taklit sorununun, bu kez bütün öğrenmelerin, eğitim ve yetiştirmelerin, bütün felsefenin nihai amacı olan İdea öğretisiyle bağlantısının kurulması aşamasına gelmiş bulunuyoruz. Platon “edebiyat” sanatına olumsuz yaklaşıktan sonra, bölümün bitiminde bir son mitos sunuyor; bu mitos, adaletin, haksever davranmanın ve yaşamının ötedünyada ve ebedi hayattaki ödülüne cevap arayıp bütün metnin içeriksel olarak bir doruk noktasını oluşturduğu gibi, biçimsel bir görev de taşıyor. (Girişin açtığı yolu kapıyor.)

[360] Homeros iki nedenle saldırıların ana hedefini oluşturuyor: Tragedya yazarlarının önderi olarak ve Yunanistan’ın eğiticisi, yol göstericisi olarak. Platon’un burada ilk kez ortaya attığı ve sonradan Aristoteles’in de paylaştığı (Poetika, 1448b 38) ve bütün bir İlk Çağ boyunca benimsenip giden anlayışa göre, (bugün kimliği üzerindeki sis bulutları hâlâ tam dağılmamış) Homeros, bizzat tragedya yazarlarına göre de onların “babasıydı”. Örneğin Aiskhylos kendi tragedyaları için “Homeros’un yemeğinden kalan artık” demişti; kendi tragedyaları Homeros’unkilerle mitos düzleminden seçilmiş konu birliği göstermekle kalmıyor, taşkın duyguların dışavurum teknikleri bakımından da Homeros’un tragedyalarıyla aynı zemini paylaşıyordu. Homeros’un Yunanlıların eğiticisi olduğu görüşüyle daha çok polemik özelliği taşımakta; Platon döneminde yaygın olma ihtimali yüksek bir tartışmaya girmektedir. Bu konuda elde belge bulunmuyor. Ancak Homeros, okullarda okutulan “edebiyatın” başta gelen malzemesini temsil ettiği için bu eğitici kimliğinin, o dönemde polemiklere yol açmış olması mümkündür. (Bkz. Xenophanes.

Fragmentler 10 D: “Başlangıçtan itibaren hepsi Homeros’a göre eğitim yaptılar.)

[361] III. Kitap’taki taklit tartışmasının [392d] ardından Glaukon’un bu konuyu ilk kez duyuyormuş gibi davranması çok ilginç. Ancak dikkat edilirse Sokrates burada edebiyattaki taklidin ne olduğunu değil de genelde taklidin karakterini soruyor. Amacı, taklit kavramını, taklit yoluyla yaratılmış nesnelere/yapıtların varlıksal karakteriyle (olma-hali’yle) ilişkilerini bulmak.

[362] Yunancası, masaların yanındaki uzanmaya müsait, aynı zamanda oturulan yer. Almanca çevirisinde “sandalyeyi” tercih etmişler. Divan, koltuk arası bir eşya düşünmek daha yerinde olacaktır herhalde. Platon burada en sıradan kullanım eşyası için bile bir nihai, soyut imge, bir İdea bulunduğunu kabul ediyor. Ancak Aristoteles’in

Metafizik’inde yaptığı açıklamaya göre, Platon yaşlılık yıllarında, sıradan kullanım eşyası için soyut ilk modellerin, yani İdealar’ın varlığını kabul etmekten vazgeçmiştir.

Kratylos diyalogunda ise Platon hâlâ her bir somut nesne için bir İdea bulunduğu görüşüne bağlıdır. Platon’un bu bölümde yaptığı açıklamaları, öyle iyice soyut-felsefi tespitler olarak görmek yerine, Platon’da hep yapılması gerektiği gibi, görüntüyle imge, resim, yansı olan şeyle bağlantılı düşünmek yerinde olacaktır. Platon, kullandığı ve seçtiği örneklerle bize düşüncesini anlatacak “plastik” araçlar sunup durmaktadır. Aksi halde, üçüncü sosyal öbeğe giren bir kunduracı da İdealar’ın bilgisine yaklaşmış bir filozof olup çıkabilir, dolayısıyla da bütün zanaat ustaları, Platon öğretisinin tespitlerinin aksine, bilgiye susamış felsefe adaylarına dönüşebilirler.

[363] Tanrı burada karşımıza İdealar’ın yaratıcısı olarak çıkıyor.

Timaos diyalogunda ise

demiurg olarak duyularla algılanabilir dünyayı yaratır. Burada ne “tanrı” ne de “demiurg” kavramlarına öyle fazla tanrıbilimsel ağırlık tanımamak gerekir; burada kastedilen güçler daha çok bir marangozun yaratma sürecinde etkin olanlara benzeyen güçlerdir. Burada önemli bir dönemeçte bulunuyoruz. Gerek metnin bu yeri gerekse başka yerler [472d, 561e], Platon’un İdealar öğretisinin açıklamalarından biri olarak kabul edilir. (İdealar insanın zihninde içkin şeylerdir.)

Platon'un İdealar öğretisini Aristoteles'inkiyle bütünleştirerek İdealar'ı maddenin içindeki, maddeye içkin tasarımlar, tanrısal potansiyel örnekler olarak yorumlama eğiliminin de kaynağını buralarda bulabiliriz. Günümüzde (popüler bilim alanı da başta olmak üzere) bu Platon-Aristoteles sentezinde İdea, maddeye içkin, soyut bir ilk-örnek olarak kendine biçim "ortamı" aramakta, daha doğrusu maddeyi biçime kavuşmaya zorlamaktadır. Bu nedenle Platon'un İdealar'ını "tanrının fikirleri" olarak yorumlamak âdet olmuştur (εἶδος). Gerçekten de Platon'un gerek İlk Çağ yorumlarında gerekse de modern Platon yorumlamasında sıkça rastlıyoruz bu anlayışa. Bu anlayışa

Sokrates'in Savunması çevirisine yazdığımız önsözde de değinip "kendi tasarımını içeren madde" anlayışını biraz açmıştık.

Devlet metninin Almanca çevirisine yazılmış açıklamalarda çevirmen bu yaklaşımı benimsemiyor.

[364] Burada Platon'un üçüncü taklitler öbeğine soktuğu edebiyat sanatına karşı açık itirazını kavramaya başlıyoruz. Platon bize edebiyatın sınırlarını gösteriyor: yapıtında doğanın sadece bir izdüşümünü, yansısını taklit edebilen sanatçı (öteki deyişle –özel– olma-hali'nin, varlığın değil de varolmakta olanın taklitçisi olan sanatçı), özel bir şey, yani hakiki varlığa (olma-hali'ne) ilişkin bir şey söyleyemez; dolayısıyla da, diyelim ki bir sandalyeyi perspektif içinde taklit etmeye kalktığında, duyuların yanılsatıcılığına boyun eğer [598a]; aynı şey, gündelik hayatta insanları eylem, davranış ve tutumlarıyla taklide kalkan yazar (edebiyatçı) için de geçerlidir. En azından iyi yazarlardan bu basamakta takılıp kalmayıp hayatın en üst biçimine bakma halini (Platon diliyle İdealar'a bakan varlığı) yansıtmasını istemeliyiz.

[365] İdealar'ın yaratıcısı tanrı birinci kralısa.

[366] Bu konuda [595b]'ye de bakabilirsiniz. Homeros hakkındaki bu anlayışın temelinde Yunanca ποιητής sözcüğünün hem "doğuran, meydana getiren" hem de "yazar, ozan, edebiyatçı" anlamına gelmesi yatıyor. Dolayısıyla edebiyat (tragedya, şiir vb.) aynı zamanda zanaatkârca meydana getirme, zanaat ürünü ortaya koyma anlamlarını da içeriyor. Rhapsod'ların ve Sofistlerin açıklamaları sözcüğün bu anlamını daha da yaygınlaştırmıştır.

[367] Devleti ve sakinlerini daha iyi duruma getirme görevini Lykurgos ve başka kimseler (Platon'a göre) yerine getirmişlerdi. Bunu kabul eden Platon onları, tıpkı sandalye üreticilerini (marangozları) kralın "ikincileri" olarak tanımlaması gibi, "ikinci" kademedeki devlet adamları arasında sayar. Platon'un burada yaptığı kademelendirmeler, ancak geç dönem diyalogu

Politikos'ta (291-303) iyice anlaşılır hale gelir. Hakiki devlet adamı, İdea'yı göz önünde tutarak yasayı ortaya koyar –zanaatlar alanındaki ustanın sandalyeyi yapması gibi– öyleyse, insanları daha iyi duruma getiren "ikincidir" o. Sadece taklit edense, yani sahte devlet adamı –bu bağlamda taklit edip duran yazara karşılık gelen kimse– devleti, ancak yeryüzünde zaten varolagelmiş örnek devletlere göre yaratırken, Homeros gibi sadece "üçüncüdür" o. Lykurgos ve ötekiler –her ne kadar devletleri VIII. Kitap, Lakedaimon bağlamında gösterdiği gibi, yok olup gitmiş olsa da– bu bakımdan hakiki devlet adamı olarak tanımlanıp saygı görürler.

[368] Sicilya'da yasa koyucu, İÖ 6. yüzyılda yaşamış olabilir.

[369] Miletli doğa filozoflarından ilki olan Thales, tüccar olarak geniş bir deneyime sahipti ve tıpkı İÖ 6. yüzyılda yaşamış ve sonraki anekdotlar edebiyatı sayesinde bir bilge konumuna yükseltilmiş Anakharsis gibi yaratıcı bir kafası vardı.

[370] Hemen hemen Thales ile aynı dönemde yaşamış olan Pythagoras, Güney İtalya'da uzun süre politik alanda etkili olan bir tarikat kurmuştur.

[371] Homeros'un sözde oğlu. Eskiden Kreophilos olarak yazılmış olan bu ad, "et-arkadaşı" anlamına geliyordu; Platon bunu gülünç olarak tanımlıyor.

[372] Platon burada, Sokrates döneminde Atina'da büyük itibar gören Sofistlerle alay ediyor.

[373] Homeros ilk tragedya yazarları arasında sayılırken, hexameter ölçüleri içinde yazılan epos (destan da) jambos'la yazılan tragedya arasında sayılmakta.

[374] Platon burada ruhu akli ve akli olmayan bölümler olarak sadece ikiye ayırıyor. IV. Kitap'ta değindiğimiz ve henüz üçüncü ruh bölümünü, o atılgan, gözüpek, öfkelenen bölümü için içine katmadan önceki ruh bölümlerine geri dönmüş oluyor böylece [439d]. Bu ara bölüm üzerinde bu kitapta da çok az duran Platon, dizginlenemez ruh bölümü [604e], öfke [606d] durumlarından söz ettiği yerde de bunları ruhun mantıki (akli) bölümünün müttefiki olarak sunmuyor.

[375] Tragedyanın kahramanına acıma, ona merhamet duyma konusunda biraz kafa karıştırıcı görünen bu düşünceleri anlamak için Platon ve Aristoteles'in bu konudaki anlayışlarını karşılaştırabiliriz. Gerek Platon gerekse de Aristoteles, tragedyanın seyirciyi kahramanla birlikte acı çekmeye (merhametli olmaya) yönelttiğini bilmektedirler. Bu konuda aralarında bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır, ancak kahramanın acısına katılmanın sonuçları söz konusu olduğunda bu iki düşünür tamamen farklı yollara giderler. Platon, kişinin kendisinin ciddi acılarla karşı karşıya gelmesi halinde, bu acımanın, onun direncini zayıflatmış olabileceğinden endişelenmektedir; bu da kişinin ruhunun iç uyumunun bozulmasıyla sonuçlanabilir. Aristoteles'e gelince,

Poetika'nın ünlü bölümünü (1449b27) göz önünde bulundurarak konuşacak olursak, anlaşılabilirliği kadarıyla Aristoteles, tutkuların harekete geçirilmesini, seyirciyi kendi tutkularından arındırmanın etkin yolu olarak görmektedir. "Böylece nihai Platoncu hedefe ulaşılmış olur, oyun, yani mantığın tutku üzerinde zafere ulaşması" hedefine. Aristoteles'in

Poetika'sında bu en çok tartışılan bölüm için bakılacak kaynaklar W. Schadewaldt,

Korku ve Merhamet mi? Aristoteles'in Tragedya Hakkındaki Cümlesinin Yorumuna İlişkin, Herm. 83. (1955), s. 129-171. Ayrıca Platon'un

Gorgias'ında, burada karşı çıkılan ve hedefi psikoloji ve büyük heyecan yaratmak olan tragedyaya ilişkin teori formüle edilir. Bkz. F. Wehrli,

İlk Çağ'ın Poetik-Retorik Teorisinde Yüce ve Yalın Üslup, Basel, 1946.

[376] Platon

Yasalar kitabında da sadece bu iki türe izin verir.

[377] Bu alıntılar komedilerden alınmıştır ve felsefe düşmanlığını apaçık sergilemektedir.

[378] Suçluların suçlarının, günahlarının cezasını (eninde sonunda) çekebilmeleri için, ruhun ölümsüzlüğünü ahlaki bir tartışılmazlık olarak ortaya koyma düşüncesine

Phaidon'da da değinilir, ama Platon bunu hiçbir zaman ruhun ölümsüzlüğünün başlıca ispatı olarak ortaya atmaz.

[379] Bkz. [359c].

[380] Burada metin boyunca ilk kez, manevi-dinsel kökenleri Orfeik-Pythagorascı derinliklere kadar geri giden bir öğretinin yazınsal-felsefi tespitiyle karşılaşırız. Platon için mutlak varlık (olma-hali) tanrısaldir; 'iyi' ise düşüncenin nesnesi ve içeriğidir; dolayısıyla tanrıya benzemekle insan olarak varlığı (olma-hali'ni) gerçekleştirme adına her şey yerine getirilmiş demektir. Hedefin tanrıya yatması, bir yandan da bu dünyadan bir kaçış çağrısı anlamına gelmektedir. Ancak zihnin (manevi varlığın) kendisi ölümsüz karakterde olduğu için tanrıya-benzer duruma gelmek, insanın doğrudan kendi içindeki bir faaliyet; nesnesi, evrenin ahengi olarak anlaşılan bir tanrısalılık olan bir faaliyet olarak da yorumlanabilir. Bu düşünceler sonra Aristoteles'te ve Stoa'da da, ama asıl Hıristiyanlıkta, Tanrı'nın görünümüne sahip, onun 'benzeri' anlayışlarında karşımıza çıkar.

[381] P. Friedländer, bu hatırlatmanın ardından gelen bölümü ciddi kabul etmemiz durumunda, Platon'u tamamen yanlış anlama tehlikesiyle karşı karşıya kalabileceğimizi söylüyor. Bu bölümü anlamamız için onu büyük bağlamlılığın içine sokmamız şart. Sokrates burada, hani talebini biraz somutlaştırırsak, verdiği avansı, borcu geri istiyor. Nedir bu avans dersiniz, açıklamalara bakacak olursak, buraya kadar adil kimsenin ödülleri ne olduğu konusunda hiçbir şey söylememiş olmasıdır. Şimdi açığı kapamaya yöneliyor Sokrates ve tanrıların adil kimseye verdiği ödüllerden sonra, insanların ödülleri söz ediyor. Glaukon [361e]'de adil olmayan kimselerin gerçek hayatta ellerine

geçenden, başarılarından söz ederken ne sayıp döktüyse, şimdi bunları adil olanların defterine ödül olarak yazmaya kalkıyor! Ancak tabii, bir yandan gerçek hayatın insana verdiği zararları, haksızlıkları çok iyi bilen bir bilgi'nin tebessümüyle yapıyor bunu, kötülerin kazığa geçirildiğini, gözlerine mil çekildiğini söylerken, gerçek hayatta böyle şeyler olmadığını, haksızlığın, yapanın yanına da kaldığını bilen Glaukon'a, kızıp kızmadığını da sormayı ihmal etmiyor! (bkz.

Yasalar, 899d ve sonrası, Platon bu konuya bir kez daha döner). Bu arada koşucu örneğini kullanarak, aslında dünyada da adaletin epey yer etmiş olduğunu, haksızlığın, dürüstlükten uzaklaşmanın da cezalandırıldığını hatırlatıyor.

[382] Burada kitabın kapanış mitosunu başlıyor. Daha önce

Gorgias, ardından Phaidon, sonra da Phaidros'ta olduğu gibi, Platon burada bir mitos yaratarak metnine dinsel bir hava kazandırıyor. Burada konuşan artık o analizler yapan filozof değil, sözlerini sözcüğü sözcüğüne hakikatler olarak almamamız gereken, ama özünde hakikati, doğruyu dile getiren bir vaiz, bir din adamı sanki; dört mitin ayrıntılarda birbirinden iyice kopması da bu bakış noktasından anlaşılır oluyor. Ebediyete ve adalete, manevi bir dünyanın varlığına olan inanç ve güven ise her birinin temel düşüncesini oluşturuyor.

Gorgias'ta son mahkemenin kandırılmayacağı, aldatılmayacağı düşüncesi öne çıkmıştı. Yeryüzünün yüzeysel görünüşleri, bu son mahkemeyi kandırmayı başaramazdı, çünkü çıplak ruhu göz önünde tutuyordu bu mahkeme.

Phaidon'da ise dünyanın fiziksel bir imgesi sunulur, bu dünya filozofa ışıl ışıl, güneşli bir hayat sunarken, öteki insanlar karanlıklarda oturur ve dünyanın olsa olsa bulanık bir görüntüsüyle yetinmek zorunda kalırlar.

Phaidon'da da bir mahkeme iyileri, iyileşme eğilimi, yeteneği bulunanlardan ve kötülerden, lanetlenmişlerden ayırt eder. Burada da o 10 bin kisanın en büyük (uzun) yılı yeniden doğanların hayatında önemli bir rol oynar.

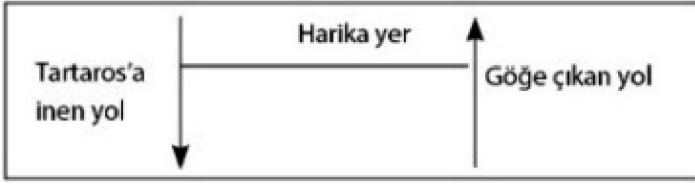
Phaidon'da ağırlık, tanrıların ve onlara benzeyen insanların, karanlık dünya ile İdealar'ın üst dünyası arasında yer alan gökteki hayatının anlatılmasına verilmiştir. Bu metinde ise insanın ölümden sonra periyodik olarak her 1000 yılda bir ödüllendirilmesi ya da cezalandırılması, özellikle de insanın kendi seçtiği yaşama tarzının sorumluluğuna katlanması düşüncelerine dikkat etmek gerekiyor. Platon burada ayrıca evrenin (kozmosun) bir tablosunu tasarlıyor, böylelikle somut insanın kaderini, ucu bucağı belirsiz bir düzenin büyüklüğü ve genişliğiyle ilintiliyor. Platon'un kullandığı mitosların kaynakları çok geniş ve çeşitliydi; halkın gelenekleri içinden aldığı mitlerin, öykülerin yanı sıra özellikle Orpheuscuların ve Pythagorascıların düşünce dağarcığına sıkça el atmıştı. Bugün ise bu kaynakları birbirinden kesinkes ayırmak artık imkânsızdır; ama veriler Platon'un elinde bu metinde olduğu gibi, yazınsal bir derinlik ve etki yaratırken, eşsiz bir sentez sunar. Platon'un kullandığı "Er" Yunanlı değildir. Böyle bir seçim, Platon'un, burada temellendirdiği inancın bütün dünyayı kapsadığını, devletin ise tasarım olarak bütün bir dünya devleti modeli için geçerli olduğunu mu söylemek istiyordu? Yoksa burada anlatılan mitos'un Yunan olmayan kaynaklardan esinlenerek bu metne alındığını mı?

[383] Alkinoos: Yunan mitolojisinde efsanevi Sleherie adasında yaşayan Phaiakların kralı. Deniz tanrısı Poseidon'un torunu.

[384] Pamphylia: Antalya Körfezi boyunca uzanan antik bölge.

[385] Platon öte dünyaya göçte "harika bir yer" kavramını kullanıyor. Yunanca terim τσποζ δαμσυσζ "daimonik" benzeri bir kavram yansıtıyor kulağa. Platon zaten kesin, katı bir terminoloji arayışına karşı uyardığı gibi, kavramları katı bir tanım sınırı içine çekmeye de karşıydı [533d]. Burada gök ile yeryüzü arasında bir yerde bulunma anlamında bir karşılık verdik, tıpkı Eros Daimon'unun

Şölen'de tanrılar ile aynı düzeye çıkmaya çabalaması ya da bilgeliğe ulaşmak için çabalayan insanın, bilge ile cahiller, tembeller arasında bir yerde olması gibi. Bu konumu J. Adam'ın taslağıyla şöyle gösterebiliriz:

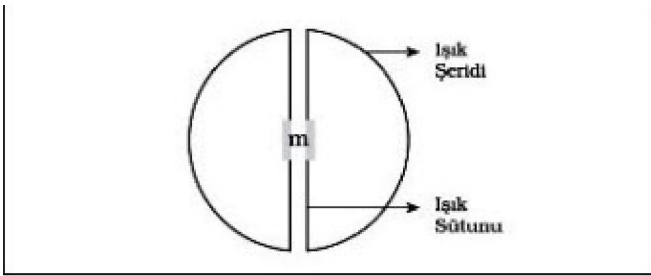

[386] Çocuklar için, bu ötedünya tasarımında sabit bir konum söz konusuydu.

[387] Bir efsane figürü. Hakkında başka bilgi bulunmuyor.

[388] Sonraki çağlarda karşımıza çıkan kıyamet tabloları ve Şeytan imajının öncüleri.

[389] Platon uzayı böyle tarif ediyor. Yıldızların bulunduğu yeri, bir ışık kuşağı, herhalde Samanyolu kuşatıyor ve aynı zamanda düz bir ışık sütunu bu uzayın bir yanından girip öte yanından çıkıyor. J. Adam bu tasviri şöyle çizmiş:

Okur bu “teknik” aksamı tasarlayabilmek için kaburgalı ağaç gemilerin yanı sıra ilkel bir mekanizma tasarlamalı. Mil gibi döner bir çubuk, millerin üzerinde döner halkalar, dişlinin, çarkın tersine dönmesini engelleyen kontra çubuklar, çengeller vb.

[390] Ağırşak: Ortası delik, disk biçiminde halka. Elle yün eğirme sırasında ağırşağın ağırlığı için düzenli dönmesini sağlar. Platon’un bir yün eğirme düzeneğini evren tablosuna aktarmış olması mümkün mü?

[391] Okur burada uzayın tarifinde Platon’un ikinci bir bölgeye geçtiğini anlamıştır. 8 ağırşak ya da diskten birincisi sabit yıldızları, ötekiler Satürn, Jüpiter, Mars, Merkür, Venüs, Güneş ve Ay’ı temsil ediyor. Dünya bunların ortasında hareketsiz duruyor. Gezegenlerin, ortası boş yarım halkalar olarak tanımlandıklarını, kenarlarının (çemberlerinin) farklı genişlik ve renklerde kuşaklar olarak tarif edildiklerini görüyoruz. Renkler, gezegenlerin ışığına, şeritler de merkezi Dünya’ya uzaklığa bağlı olarak değişiyor. Bütün diskler (halkalar, ağırşaklar) bir zorunluluğa, yasaya bağlı olarak hareket ediyor.

[392] Bir Daimon seçmek: Kader muamması Yunanlıları, yeryüzünde kıskanç tanrıların keyfiliklerinin hâkim olduğu inancına götürmüştür; ama insanın kendi kabahat ve hataları yüzünden acı çektiği anlayışı, bu kader anlayışının yanı sıra zaman içinde gelişti. Solon, Zeus’un adil ve doğru olanı desteklediği için gözleri kör olmayan insanın haksızlığa karşı bir hayat pratiği gerçekleştirmesini ister. Ama Solon bile, insanı felaketten felakete sürükleyen açıklanamaz keyfi bir gücün varlığını kabul eder. Kader ile kişisel kabahat arasındaki ilişki, tragedyanın da temel mantığını oluşturur. Platon, enikonu tartışılmış, rasyonel eğitim ve yetiştirme sistemini kaldırıp bir kenara atmadan kaderin rastlantısal müdahalelerini kabul edemezdi elbette. Ama bilgelerin bile açıklamakta güçlük çektikleri, fakat reddetmedikleri kader olgusuna da gözünü kapatamazdı. Burada onun çözümünü buluyoruz: Suç, kabahat, yanlış insana fatura ediliyor, ama kişi kaderini de doğmadan önce seçmek durumunda. Daha doğmadan öte dünyada Lethe’den içtiği için bu dünyada suçu anıya atar. Öyleyse baştan beri “yaradılış” doğal veri dediğimiz olguyu bu anlayışla tamamlayıp eğitimin bu anlamdaki kader karşısında işe yaramazlığını da kabul etmemiz gerekiyor. Altın, gümüş ve tunç (bakır, demir) çok önceden paylaştırılmıştır. Kişi ise 1000 yıl sonraki seçiminde ilk seçiminden daha mantıklı olma fırsatı

bulacaktır böylelikle.

[393] Mükemmellik mesleklerden tek birine bağlı değildir; kişi mükemmelliğe her meslekte ulaşabilir; bu onun çabasına bağlıdır; mükemmelliğe sahip olduğu ölçüde insanın değeri artar. İnsanın ahlaki özgürlüğü anlayışını Stoacılar sonradan, tamamen bağımsız, özgür insan anlayışına kadar taşıyacaklardır.

[394] Platon burada karşımıza epey şaşırtıcı bir ilke çıkartıyor; [618b]'de aşırı uçlara dikkati çekerken –gerçi bizi orta'ya hazırlamıştır– ama bütünün düşüncelerini göz önüne alacak olursak, böyle bir orta yol önerisi biraz damdan düşmüş gibidir. Bildiğimiz bir şey varsa, metin boyunca yeri geldikçe dikkati çektiğimiz gibi, Aristoteles etiğinin temel özelliği bu “orta” yolu önerip durmasıdır. Erdemli bir hayat böyle mümkün olabilir. Öyküde “Er” tiranın (zenginin) hayatıyla yoksulun hayatı arasında orta bir konumu öneriyor. Bu bile bize Platon'dan çok “Er”in ruhuna denk düşen bir taleple karşı karşıya bulunduğumuzu düşündürebilir. Gerçi Platon ileride,

Politikos'ta (284c) aşırı uçlar arasında kalan ortayı, ölçme sanatının temelinde almaktan söz eder. Öyleyse burada Aristoteles etiğinin öncüllerini de bulmak mümkündür. Ancak

Devlet'in bu son kitabında pratik hayatta orta yoldan çok, mutlak, soyut bir orta söz konusudur ve ancak tanrıda gerçekleşir bu orta.

[395] Bu açıklamayla cennette yaşamının biricik koşulu sadece felsefi bilgi olmaktan çıkıyor. Alışkanlıklarla sürdürülen bir hayatta erdemli, çalışkan biri olmaya yetebiliyor. Öyle büyük, derin bilgi şart değil; az çok iyi kotarılmış bir düzende, genele uyararak cennete gitme şansı var. Ancak önemli kararları alırken felsefi bilgi vazgeçilmez bir şart.

[396] Daha önceki dipnotta da tanrı, kader, rastlantı, bireysel irade ilişkisini açıklamıştık. Ortalıkta ruh sayısından fazla hayat örneği ve seçme imkânı bulunmakla birlikte, mantıken, sona kalan dona kalır hesabı, en son seçenlerin önünde öyle fazla seçenek bulunmamalıdır. Bu durumda, pek büyük bir etkisi yokmuş gibi görünse de rastlantıya yer vermenin ötesinde bir çaresi yok gibidir Platon'un.

[397] Orpheus, Trakyalı kadınlarca paramparça edilmişti. Burada onun kuğu olarak yeniden doğduğunu öğreniyoruz.

Şölen'de Eurydike'nin, Orpheus'un ölümden korkması yüzünden geri dönmekte direndiğini anlatır Platon bize.

[398] Bir güzellik ve değer tartışması sonucunda gözlerini kaybeden mitik figür.

[399] Aias: Truva Savaşı'na katılmış iki kahramanın adı. Birincisi Salamis kralı Telamon'un oğlu, ikincisi Lokrisli Aias.

[400] Atalante: Arkadyalı güzel avcı kız.

[401] Panopeus: Phokos ile Astropea'nın oğlu, Argonautlar seferine katılanlardan. Epeios: Panopeus'un oğlu, ünlü atlet, Truva Savaşı'nda tahta atı yapan becerikli mühendis.

[402] Thersites: Argios'un oğlu. Truva Savaşı'nda maskaralık yapıp askerleri eğlendirirdi.

[403] Odysseus: Meşhur Yunan kahramanı. İthaka kralı.

[404] Kirmen: Yün eğirmede kullanılan alet.